

KECSKEMÉT VÁROS

TÖRTÉNETE, OKLEVÉLTÁRRAL.

HORNÝIK JÁNOS

ÁLTAL.

HARMADIK KÖTET

a szövegben és külön harmadfél száz darab oklevéllel.

KECSKEMÉTEN,
SZERZŐ TULAJDONA.

1862.

Néked.... Köszönöm azt a helyet, a mellyen bölcsőm rengett,
és a sirt, a mellyben.... jó szüléim.. nyugodnak, ha ma-
gam elmúlok, megmarad ezen sorokban érted égő szerete-
temnek békéje.

Katona József.

ELŐSZÓ.

E kötet húsz évi korszakot tárgyal, helyi és vidéki eseményeknél említve ismeretes történelmi adatokat s idézve vagy ismertetve a város levéltárában létező okmányokat és jegyzőkönyveket.

A hajdankor bölcsei közül, Róma nagy szónoka Cicero, a történelmet „vizsontagságok tanúja, igazság tükre, élet oktatója, emlékezet éltetője“ — halikarnasszi Dionysius pedig „példázatbani bölcsészet“ magasztos címekkel jellemzették; hazai jeles tudósunk Virág Benedek ide vonatkozólag írta nevezetes mondatát: „ha nem tudod mik történtek vala, minnekelőtte születél, gyermek vagy.“ — Ezen eszmék és Tacitus római államférfiú s történetíró azon szabálya, hogy „a történelem mindent elmondjon a mi igaz, és ne merjen mondani semmit a mi nem igaz“ kalauzoltak, midőn e kötetet legnagyobbára hivatalos adatokból szerkesztettem.

Részemről alig van még egyéb mondani valóm, mint okmányaim s idézeteim jellemzése. E korszak ismertetéséhez a kecskeméti levéltár ezer meg ezer adatai közül csak a keveset mutatom be. A szövegben s oklevéltárban közlöttem vagy idéztem harmadfélszáz

oklevél nagy része vagy levéltári, vagy jegyzőkönyvi másolat; de olyatén másolatok ezek, melyek egykorúak és hivatalosak: egyetlenegy sincs azok közt, mely ismeretlen kéztől származott, vagy magán úton a városi levéltárba jutott másolat lenne, hanem egytől egyig hivatalos használatra lemásolt hivatalos iratok, vagy hivatalos rendeleteknek a város jegyzőkönyvébe az akkori hites jegyzők által szószerint beírott másolatai; minélfogva én azoknak mindenesetre többet tulajdonítok, okom pedig van számukra legalább annyi hitelt követelnem, mint valamely egykorú egyén saját fogalma szerint kiállított magán emlékiratnak történelmi tekintetben tulajdonítani lehet.

Egyébiránt ennek megbírálása jogkörömon túl esik; engem csak ama jó szándék vezet: hogy Kecskemét sovány történetének megírása mellett, a hazai történelmi adatokat gyarapítsam; mert jönie kell és jöni fog is majdan egy kor, melyben Magyarország teljes története megírva leend, — és e történetíró az általam gyűjtött történelmi forgácsoknak talán némi hasznukat veendi.

Isten velünk — senki ellenünk!

Kecskemét, Oktober 13. 1862.

Hornyik János s. k.

NEGYEDIK SZAKASZ.

Német-világ.

1683—1703.

Az atyám nehéz igát vetett reátok , melyet én nehezbé tészek : az
atyám ostorokkal vert titeket, én pedig skorpiókkal verlek
titeket.

Szent Biblia Káldi ford.

Krón. II. 10. r. 14. v.

I.

A mohácsi veszedelem idétt s a török uralkodás kezdetén Kecskemét város földesurai a Pathócsi-ak voltak ¹⁾. E számos tagból álló, előkelő úri nemzetségnek Magyar- és Erdélyországban jelöntékeny birtoka volt, mindnyájan János királyt uralták, sőt ennek halála után, a váradi békeszerződés ellenére, az özvegy királynő és fia János Zsigmond pártján maradtak s ezért Ferdinánd király minden birtokaikat elkoboztatta. 1556-ban Pathócsi Boldizsár egész kecskeméti része, mely Aranyhomoka nevezetet viselt, és a városnak épen fele volt, Vízkeleti György lévai várnagy és Vízkeleti Jakab királyi kancelláriai jegyző, testvéreknek; harmadfél év múlva pedig a város másik fele, melyet Pathócsi Gáspár, Ferenc, Miklós és Lajos bírtak, Liszthi János királyi kancelláriai titoknaknak adományoztatott; ezért a Pathócsiak s érdektársaik a leleszi konvent előtt óvást és ellenmondást adtak be 1560-ik évben, tiltakozván a királyi felség ellen, hogy Kecskemétet

¹⁾ Kecskemét földesurait a mohácsi veszedelem előtt, lásd: I. köt. 169—177. lap.

senkinek ne adományozza, Liszthi János, Sárkándi Pál, Pelényi Bálint, Pathócsi Ferenc, Gémesi Ferenc, Vízkeleti György és Jakab s Kosztovics Horváth György és minden mások ellen pedig azért, hogy Kecskemétet a királyi felségtől fel ne kérjék, magukat annak birtokába ne helyezték, be ne igtatassák, és jövedelmét szedni ne bátorkodjanak ¹⁾; de mind hiában, ők továbbra kecskeméti földesurak lenni megszűntek.

Vízkeleti Jakab az általuk közösen nyert fél Kecskemétet György testvére tudta és híre nélkül eladta Szarkándi vagy helyesebben Sárkándi Pál egri kapitánynak, s ezért 1559-ben őt Vízkeleti György perbe fogja; de valószínűleg sikertelenül: mert Sárkándi Pál és örökösi továbbra is birtokban maradnak, Vízkeletiek pedig többé földesuraink közt nem szerepelnek. ²⁾

Ekkor tehát Kecskemétnek felét bírta Liszthi János, másik felét Sárkándi Pál; ezt és örököseit később itt is találjuk, de Liszthi János birtokát igen kevés ideig élvezhette, mivel adományoztatása után kilenc év múlva, 1565-ik évben, már helyette négy új földesurat ismertünk, úgymint Pelényi Bálintot, Pászthói Ferencet, Balai Istvánt és Gémesi Ferenc egri gyalog kapitányt, kik a városnak összesen felét, egyenkint pedig egy-egy nyolcadrészét bírják, s őket és Kecskemét másik felének birtokosait, az időközben elhalt Sárkándi Pál özvegyét Nyári Krisztinát, illetőleg hajadon kiskorú leányait Sárkándi Annát és

¹⁾ Lásd I. köt. Oklevéltár 13. 14. 15. 16. 17. számok alatt.

²⁾ Ugyanott 16 19. 20. sz. sz. alatt.

Erzsébet Kaszaházi Joó Balázs királyi koronaügyvéd perbe fogja, azon általunk már fejtegetett vélemény alapján, mintha Kecskemétet mint volt korona-birtokot II. Ulászló király Pathócsiaknak jogtalanul adományozta volna, a bekövetkezett országos zavar közben pedig nevezett város a perbefogottak birtokába kerülván, azt a királyi korona, illetőleg ő felsége a király, részére visszakövetelte ¹⁾; azonban valamint Liszthi János kecskeméti birtokának az imént nevezett négy földesúr kezére mikép jutása, úgy a koronaügyvéd perének eredménye is, oklevelek hiányában, tudva ninesen.

Az említett koronaügyvéd keresetlevele 1565-ik évben értesít hitelesen Kecskemét ekkori földesurairól és azok birtokarányáról, kiktől a későbbi földesurak vérségi leszármazás, vagy birtokszerzési forgalom útján erednek: mihezképest itt van helye annak, hogy e földesurakról, kik jelen korszakban már kitűnőleg szerepelnek, ne csak szóljunk, hanem azok birtokviszonyát s censualis illetményét — a későbbi ismétlések kikerülése végett — korunkig lehozzuk. Elkezdvé tehát 1565-ik évben, midőn

A) Pelényi Bálint . . . $\frac{1}{8}$

B) Pászthói Ferenc . . . $\frac{1}{8}$

C) Balai István . . . $\frac{1}{8}$

D) Gémesi Ferenc . . . $\frac{1}{8}$

E) Sárkándi Pál örökösei $\frac{4}{8}$ részét bírják a városnak, — e viszonyokról következő adataink léteznek:

A) Pelényi Bálint $\frac{1}{8}$ résznyi városi birtoka 1580-dik év körül Szentmáriai György és

¹⁾ Oklevélt. I. köt. 19. sz. a.

Ferenc unokatestvérek birtokában van; de mikép jutottak hozzá, oklevelek hiányában tudni nem lehet, igen valószínű az alábbiakból, hogy ők azt anyai jogon öröklötték; e két unokatestvér egymást istentelenül fegyveres kézzel megtámadta, megsebzette, kezeiket rokonvérrel fertőztetvén elannyira, hogy Ferenc sebeiben elhalt, ezért hűtlenség bűnében marasztattak, birtokaik tőlük elítéltettek, azokat Rudolf király 1592-ik évben Oroszi Jánosnak és Kiss Andrásnak adományozta, ezektől pedig hetesi Pethe László királyi tanácsos és magyar kamarai elnök s fia Márton megszerzették, királyi jóváhagyást és beigtatási parancsot is nyertek, de a még életben volt Szentmáriai György a beigtatásnak fegyveresen ellene szegült, miután pedig 1601-ik évi télen ez is elhalt, és birtokaiban özvegye Kendressi Mária maradt, Rudolf király nevében Kutassi János esztergami érsek és királyi helytartó beigtatási parancsot meneszt az esztergami káptalanhoz a végett, hogy a kinevezett királyi személylyel csatlakozván, hetesi Pethe Lászlót és Mártont a birtokokba igtassa be ¹⁾. Úgy történt; de nem bírhatták békeségben: mert a bécsi békekötés 12-dik cikkének 9-ik pontja alatt a pelényi- és meleghféle birtokállapot egyik országos panasz tárgyát képezvén, az illetén sérelmek elintézésére a nádor elnöklete alatt egy külön törvényszék szerveztetett ²⁾, melyhez Melegh Ferencnek Pelényi Bálint és Melegh Annától származott unokája Pelényi Anna idősb Rozsáli Kún Gáspár özvegye,

¹⁾ Oklevélt. I. köt. 23. sz. a.

²⁾ Corpus Juris Hung.

Pethe Lászlót megidézttetvén 1612-ik évben perbe fogta ¹⁾, oklevelek hiányában nem tudni ugyan mi eredménnyel, de valószínűleg siker nélkül, mert ezen $\frac{1}{8}$ rész kecskeméti birtok Pethe László örököseinél megmaradt; ugyanis gágyi Báthori László az édes anyja hetesi Pethe Katalin özvegy gágyi Báthori Zsigmondné halála után, nevezett édes anyjáról maradt anyai ősi javak birtokára nézve 1656-dik évben királyi jóváhagyást, új adományzást és a Garam-szentbenedeki konventhez intézett beigtatási parancsot nyers azokba, köztük Kecskemét ez $\frac{1}{8}$ részébe is beigtattatik ²⁾; Báthori László fia Gábor árván maradt, gyámja volt Melcer János, ki ezen városi résztől a censust szedte, mely 1680 körül volt 17 arany, 6 pár csizma, 6 sajt, 6 szál daru toll, 1 tábla szappan, 6 pozsár hal, 3 vég aranyos szélű jancsár patyolat, és két pár sas toll ³⁾. 1686-ban már Báthori Gábor maga szedi fel a censust, és azt mind pénzben, mind az úgynevezett kézi ajándékban vadul fölebb veri ⁴⁾; de nem soká vesződött vele a város: néhány év múlva magtalanul elhalt s ezen $\frac{1}{8}$ rész városi birtok 1702-ik évben gróf Koháry Istvánnak adományoztatott. ⁵⁾

B) Pászthói Ferencnek két leányörökös volt: Anna lett Szénási István neje; ettől származott Judit Baresai Jánosné; kinek két leánya közül Anna Fráter Pál, Zsófia Fáy

¹⁾ Oklevélt. I. köt. 25. sz. a.

²⁾ U. o. 32. sz. a.

³⁾ Oklevélt. II. köt. 320. sz. a. 3) pont.

⁴⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 450. 451. lap.

⁵⁾ Oklevélt. I. köt. 38. sz. a.

György nejévé lett. Fráter Pál vonala ketté szakadt: György és István vonalára; Györgytől származtak leányágon a Pécsi-ek, Istvántól egy messze elágazó népes nemzetség. — Pászthói Ferenc másik leánya Orsolya lett Bárius András neje, kinek unokájától Bárius Katalin Ibrányi Ferenenétől származott Ibrányi Anna Vay Ábrahámné, ettől pedig leszármaztak a Vay, Bánffy, Platthy stb. földesurak.

Ezen Pászthói-féle $\frac{1}{8}$ rész városi birtokot 1680 körül ketten bírták: úgymint felét Fáy György, más felét Vay Ábrahám; egyenkint fizetett a város mindeniknek készpénzben 12 $\frac{1}{2}$ tallért, kézi ajándékban 2 szál darutollat, egy pár karmazsin csizmát és egy vég janesár patyolatot; az egész nyolcadrész censusa vagy úri adaja volt tehát 25 tallér, 4 szál darutoll, két pár csizma és két vég patyolat ¹⁾. — Idővel, az említett családi vonalak illetményeihez képest, ezen $\frac{1}{8}$ rész városi birtok egy negyede, vagyis a város harminckettedrésze lett Fáy-illetmény; ugyanannyi lett volna a Fráter-illetmény is, de az két felé oszolván, fele vagyis a városnak hatvanegyedrésze lett Fráter István örököseié, más fele, vagyis szinte a város hatvanegyedrésze pedig Fráter György örököseié, mely utóbb a Pécsi család kezén maradt; — a Pászthói résznek épen fele, vagyis a városnak tizenhatod része lett a Vay-illetmény. A Fáy, Fráter és Pécsi családoké lett tehát a Pászthói $\frac{1}{8}$ résznek fele, vagyis is a város tizenhatoda,

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 320. sz. a. 5) és 6) pont.

Vayaké s érdektársaiké pedig annak másik tizenhatoda.

A Fáy és Fráter családokat illető tizenhatod-részt egészben Fáy Sándor 1741-ik évben a városhoz zálogba adta, a már előbb részenként felszedetett összegekkel együtt 5,400 ezüst forintért, melyhez örökösei 1752-dik évben még 600 forintot felvévén, lett a zálog 6,000 forint; — azonban Fráter István 1754-ik évben e tizenhatodrésznak felét mint családját illető perrel megnyerte, s annak censusára nézve megegyezett a várossal évenként fizetendő 300 forintban; de Fráter Mária Pécsi Mihályné örökösi ebből ismét maguk illetményét, vagyis hasonfelét elkülönítették, s attól Pécsi Imrének fizettetett évenként 160 forint census.

A Fráter és Pécsi részek, vagyis Fráter György és István illetményeikre vonatkozó érdektelen apróságok elsorolásával nem akarom untatni a tisztelt olvasót, — másutt fogom majd elmondani azt is, hogy ezen városi illetménybe résztint beházasodás, résztint átvétel útján befészkelte Sárközi János és Sárközi Pál helybeli lakosok mikép igyekeztek maguknak a városban földesúri jogokat bitorolni, s mikép okoztak a községnek majd száz évig tartott vesződséget, bajt, költséget és temérdek fáradságot, — 1784-től 1841-dik évig a város mindnyájok illetményét megváltogatta, mely részletes váltása ezen egyharminckettedrésznak került 17,258 pengő forint 36 krba.

Fáy Sándor saját illetménye, vagyis a tulajdonképeni Fáy-rész volt a Pásztói $\frac{1}{8}$ résznek negyede, vagy az egész városnak egyharmincketted-

része. Fáy Sándor örököseinél ez négy felé szakadt, jutván mindegyikre a városnak száz huszonnyolcad-része. Három ezek közül nem vitt oly szerepet a város irányában, hogy száz éven át aprólékos viszonyaikkal bibelődjünk; Fáy Erzsébet Kalcsó Tamásné illetményét, az ősi zálogtetherre 1770-ik év óta örökösei által felszedett összegekkel együtt 1819-ben váltotta meg a város, fizetvén érte mindössze 4,483 p. frtot; — Fáy Teresia Oláh Gergelyné illetményének örökös megváltása ugyanazon évben eszközöltetett, s került a városnak 4,348 frtba pp.; — Fáy Juliánna Kozma Máténé örököseivel a váltsági egyezkedés 1844-ben történt, némi felfizetéssel a régi zálogra, mely mindössze került a városnak 5,088 frtba pp.; — Fáy Sándor negyedik örököse azonban Fáy Mária, Szabó Márton helybeli polgár és városi tanácsnok neje levén, leszármazottai is helybeniek, ugyanazért azokkal megismerkedni siessünk. — Ennek öt örököse volt, de közülök egy kihalván, négyen maradtak, jutott volna tehát mindenikre a városnak egy ötszáz-tizenkettedrésze, de utódai se valóságos tulajdon birtokot, se censuális osztalékot nem örökölhettek, mivel a város földesurai közt soha felosztva nem levén, tényleges birtokot nem élveztek, Fáy Mária Szabó Mártonné pedig az illetén képzeleti illetményét még 1778-dik évben 3,200 ezüst forintért a városnak 32 évre zálogba adván, minthogy a zálogévek elteltekor örökösei már megoszlottak, többé ki sem váltották.

Első volt ezek közül Szabó Márton szinte városi tanácsnok, kinek két fia maradt: Szabó Márton huszárkapitány és Szabó György föld-

birtokos polgár; a kapitány 1831-ben szerződött a várossal saját illetményére, mely lett volna a városnak egyezerhuszonnegyedrésze, 600 p. forintért, úgy hogy mivel a nagyanyai 3,200 forint ösi zálogteherből erre háromlott 400 forint, készpénzben 200 pengő forinttal elégíttetett ki. Testvére György nem örömet vált meg a pusztá címtől s csak ennek fia, most is életben levő Szabó György, elismerést érdemlő polgári öszinteséggel szerződött a várossal, nem is készpénzben, hanem az ágasegyházi pusztában egy darab földnek megválthatás melletti kezén hagyatásaért engedte át 1846-ik évben földesúri illetményét.

Másik örökös volt Szabó Apollónia Molnár Jánosné, kinek leánya Erzsébet itteni polgár Monostori Kovács József neje lévén, utódaival a város 1839-ben szerződött, fizetvén az ösi zálogterhen fölül részekre 400 p. forintot.

Harmadik örökös volt Szabó Magdolna, egy derék kecskeméti polgárnak s becsületességéről ma is emlegetett városi tanácsnok, később város főbirájának, Hajagos Jónásnak neje. Két fia maradt életben: József, százados polgár s a városnak több évig adópénztárnoka, meghalt 1837-ben, ennek fia Hajagos Illés, a városnak 1848-ban és következő évek alatt tudományos műveltségű polgármestere, legutóbb 1861-ben főbirája; Jónás úr másik fia volt András, gyógyszerész, a ki nemcsak maga földesúri illetményét megváltásra bocsátani megátalkodottan vonakodott, de József testvére örökösaitől is azt megszerezvén, csak azon feltétel alatt kívánta átadni, ha a szegedi országút melletti földbirtokát a város minden adózástól örökre felmenti és azon

mészárszéki s koresmáltatási szabad gyakorlatot enged, — mi természetesen el nem fogadtatott. András úr tehát a Fáy-rész $\frac{1}{4}$ -nek $\frac{1}{4}$ részét, vagyis az egész városnak egyötszázötvenkettődrészét, természetben, zálogváltási perrel kívánta kierőszakolni, úgy hogy ő lefizetvén a nagyanyja Fáy Mária által 1778-ban felvett 3200 ezüst forint negyedrészt, a város területéből és határbeli földeiből holdszám szerint kiszámított követelése természetben adassék ki. András úr kétszer megkezdette perét s elvégre 1848 Mart. 15-ke az úrbéri viszonyokat eltörülvén, követelhetési joga is elenyészett, — ő mégis folytatta perét, keresetétől azonban bíróilag elűtetett.

Negyedik örökös volt Szabó Juliana előbb Herpai Mihály, utóbb Ladányi Gergely kecskeméti tanácsnok és városbíró neje. Első házasságából származott Herpai Juliana Banó Lászlónétól maradt egy unokája Banó Mihály, második férjétől maradt három gyermeke: Ladányi Gergely, Anna Fekete Sándorné s Mária hajadon. Ezek közül Banó Mihály és Fekete Sándorné örökösi 1848. Február hónapban 400 forint felfizetésért átengedték illetményüket; Ladányi Gergely illetményének értékét 1848. Mart. 15-ke elseperte. — Fáy Mária Szabó Mártonné örökösei ezen százhuszonnyolcadrésnyi illetményének megváltására költött a város 4200 pforintot, összesen pedig a Fáyféle $\frac{1}{32}$ rész megváltása került a városnak 18,119 pforintba.

Pászthói Ferenc Kecskemétnek $\frac{1}{8}$ részben földesura, második leányát Orsolyát Bárius Andrással kiházásítván, ezek nemzették Bárius

Demetert, kinek fiága unokájában Bárius Péterben kihalt, leánya Bárius Katalin pedig Ibrányi Ferenc nejévé lön; ezektől származott Ibrányi Anna Vay Ábrahámné, kivel mint az $\frac{1}{8}$ kecskeméti birtok felének örökösével, Pászthói Ferenc után a negyedik emberkorban, mintegy száz év múlva találkozunk. ¹⁾ Vay Ábrahám és nevezett neje Kecskemét irányában jelentékeny birtokviszonyt élveztek: ugyanis kezükön találjuk ekkor már a Pászthóiféle $\frac{1}{8}$ városi résznek felét, vagyis a városnak tizenhatodát, ők birták a szomszéd Borbás-szállás elpusztult helység határának negyedét, Szentkirálynak felét s a Felső Alpári pusztát egészen, mely három pusztá mintegy 30 ezer hold terjedelmű s Kecskeméttől a Tiszáig tart. A 17-ik század végén Vay Ábrahám tisztartója volt Ragályi Orbán János, kinek a kecskeméti levéltárban számos nyugtái maradtak fenn, melyekre évenként a censust és említett puszták hasznobérét a várostól ura és asszonya nevében fölszedte s azok mutatják bizalmas állomását a Vayesaládhoz és kedvező viszonyát Kecskeméthez. 1697-ik évi Február 10-kén kelt levelében így ír ö Bede Albert kecskeméti előkelő polgárhoz: „Ajánlom Kegyelmednek mint jóakaró Uramnak szolgálatomat. — Isten szerencsés sok jókkal áldgja meg Kegyelmedet, kívánom. Én az Úrtól eö Kegyelmétől ma érkeztem haza, Kegyelmed levelét megadtam s magam jelenlétemben az dolgot proponáltam, Kegyelmetek kívánsága szerint való jó választ is hoztam, — ez levéllel edgyütt az

¹⁾ Lásd: Oklevélt. II. köt. 320. sz. a. 5) pont.

Contractust el nem küldöttem, tartván attúl, netalán-
tán valaholott az útban eltévednek az levelek. Szent
Gergely Pápa napjára az Alpáriak és az becsülletes
váras adaját ha felhozzák, küldgyön érette Kegyel-
med és az Contractust az Szentkirályi Praediumról,
kit mind az Uram eö Kegyelme s mind peniglen az
asszony eö Kegyelme megpecsételt. *Az Várost is
olyan levélre tudnám mostan igazítani, az kibén
az régi Királyoktól adatott szabadsága az Város-
nak meg vagyon. Király Dézmájával is semmivel
nem tartoznának eö Kegyelmek, egy szóval az Vá-
rosnak minden névvel nevezendő Privilegiuma azon
levélben nagy függő pecsét alatt meg vagyon, most
akattam reája.* Kívánom levelem találja jó egészség-
ben Kegyelmedet. Datum Ragály die 10. Febr. 1697.
Kegyelmed jóakarója Ragályi Orbán János.“¹⁾ —
Az itt említett függő pecsétetes régi szabadalomlevelet
gyanítanunk sem lehet másutt, mint a Vay család
levéltárában, mely a fennebbi közlemény után néhány
év múlva, Kecskemét irányában ellene indított bir-
tokigazolási perben Perényi Imre nádor 1511-ik évi
kiadványában részünkre jeles okmányokat szolgál-
tatott²⁾. — Ragályi Orbán János e levele nemesak
arról tanúskodik, hogy ekkor már Kecskemét a szom-
széd három pusztá használatát élvezte, hanem arról
is, hogy az általam amnyiszor vitatott szabadalomle-
velei Kecskemétnek valósággal léteztek s a mennyi-
ben még elő nem kerültek, lappanganiok kell³⁾; sőt
azon véleményt kelti föl bennünk, hogy a lezajlott

¹⁾ Eredeti a város levéltárában.

²⁾ Lásd: I. köt. 170—171. lap.

³⁾ U. o. 108. 159. lap.

török és tatár dúlások korában gondos elődeink szabadalomleveleiket felvidéki földesuraik gondjaikra bízták, kik utóbb azokat saját érdekükben örökre megtartották. Két évtized előtt minden követ megmozdítottam, hogy a Ragályi Orbán János által kimutatott nyomon régi szabadalmainkat legalább hitelesített másolatban megszerezhessem; de a berkeszi családi levéltár vasreteszei előttem zárva maradtak; most azonban már, midőn az elenyészett hűbérviszonyok írott emlékei a történelem kincseivé váltak, — egy szerencsésb utódom azokat a gróf és báró Vay család szívesességéből talán utólag megszerezheti.

A Vay család kecskeméti városi és hozzá tartozó említett pusztai birtokait közösen kezeltetvén, az egész század folyama alatt nyoma nem találtatik annak, hogy városbeli censusát a pusztai haszonbértől elkülönítve szedte volna, mihez képest ezen census utóbbi mennyiségéről sincs tudomásunk. 1700-ik évben Ibrányi Anna Vay Ábrahám özvegye, gyermekei nevökben is 8,000 magyar forintot veszen föl Kecskemét várostól s ezen összegért zálogba adja 25 évre a városban levő $\frac{1}{16}$ részt s a város mellett Szentkirály, Borbás és Alpár pusztákban levő birtokát, valamint Csongrádmegyében helyezett Reszege-Szent-Péter nevű pusztáját; ennek fia Vay László 1721-ik évben ugyanazon birtokokra felvészen 1,000 német forintot s a zálogidőt négy évvel meghosszabbítja; 1727-ik évben ugyancsak Vay László 3,000 rénes forintot fölvevén, a zálogidőt még kilenc évvel megtoldja s így összesen 12,800 magyar forintért birta ezen jószágrészeket a város a birtokigazolási per folyama alatt.

Vay Ábrahám Ibrányi Annával három gyermeket nemzett: Lászlót, Annát gróf Teleky Lászlónét s Borbálát Platthy Sándornét; Lászlótól a Vay, Annától unokájában a báró Bánffy, Borbálától a Platthy-örökösök származtak. — A fentebb említett elkülönítetlen birtokállapot okozta: hogy midőn a város 1805-ben Majthényi Károlytól ürbői, rádai, bankházi és szentiványi pusztarészeit 215,950 frtért, 1807-ben pedig ugyanattól Bugyi helységet 430,000 frtért megvette, s ezen összes birtokokat a Vay- és Bánffy-örökösöknek cserébe adta a városban levő $\frac{1}{16}$ rész, Szentkirály puszta fele, Borbás puszta negyede és az egész Alpár pusztából álló Vay-birtoknak kétharmadáért, t. i. Vay Ábrahám és Ibrányi Anna örökösei közül Vay László és Anna örököseinek illetményükért, a csereszerződésben a városi és hozzá tartozó pusztai birtok igen, de azok jövedelme vagy értéke külön kimutatva nincsen, — általában és elkülönítetlen birtokoltatott s általában adatott át a városnak; — innen van: hogy a város által cserébe adott Bugyi helység s mellette levő pusztarészekre tett költségből semmi sem számíttatott ezen Vay-féle földesúri census megváltására, hanem az egész a Borbás, Szentkirály és Alpár puszták szerzési költségének címe alá soroztatott, és így történt: hogy ezen Vay-rész megváltásának címe alatt is, külön költség sem a számadásokban, sem a kimutatásokban nem lévén, hanem azt a cserébe vett pusztarészek viselvén, — ezen földesúri illetmény megváltására esendő pénzösszeg mennyisége ki nem tétethetik.

Hasonló eljárás követtetett Vay Ábrahám és Ibrányi Anna örököseinek városi birtokuk utolsó har-

madrészével is, mely Vay-Platthy- vagy egyszerűen csak Platthy-illetménynek neveztetett; ezek is, egy kis részen kívül, a pusztabeli illetményekkel együtt, elkülönítés nélkül szereztettek meg s a szerzési összeg a pusztákra vettetett ki. A most említett kis rész volt az egész $\frac{1}{16}$ rész Vay-illetménynek $\frac{1}{9}$ része, vagyis az egész városnak száznegyvennegyedrésze, mely még is külön váltatott meg.

Ismét Kecskeméten lakos kecskeméti földesurakról leszen szó, kikkel ismét volt időközben némi sürölódása a városnak, de kik mégis túl tenni birták magukat azon képzelt felsőbbségen, hogy hasznót alig hajtó ideális birtok mellett kecskeméti földesuraknak tekintessenek.

Az egész Vay-illetmény harmada, vagyis a városnak negyvennyolcadrésze Vay Borbála Platthy Sándornéra szállott; ennek illetménye az ő unokáinál, vagyis egyetlen fia Platthy Imre gyermekeinél megint háromfelé oszlott, jutván mindenkinek képzeletbeni felosztás szerint — mert a város valósággal felosztva soha sem volt — a városnak száznegyvennegyedrésze. A most említett Platthy Imre három örökesei közül a legifjabb Platthy Anna Darvasné, ennek pedig egyetlen leánya volt Darvas Katalin Gyürky Istvánné $\frac{1}{144}$ részben városi földesúrnő.

A folyó tizenkilencedik század első tizedében két vérrokon kecskeméti városi tanácsnok s többszer főbirói hivatalt viselt úri ember birtokadományzásért folyamodott a királyi felséghez, minek folytán polgári érdemeik figyelembe vételével, temesi bánságban Balásfalva helységet királyi vegyes adományképen nyerték, s azon birtoktól előnevet vevén fel, Ba-

lásfalvi Kiss Pál és Balásfalvi Kiss Mihály még ezután mintegy két évtized alatt viselték tanácsnoki s közben főbírói hivatalukat. Balásfalvát nem sok ideig bírták, hanem azt, kecskeméti lakhelyüktől távolsága tekintetéből eleserélték es. kir. valóságos belső titkos Tanácsos Gyürky Istvánnal s nejével Darvas Katalinnal Kecskemét városban levő s Borbás, Alpár és Szentkirály pusztákra is kiterjedő Vay-Platthy-féle illetményükért s így ők kecskeméti földesurakká lettek, jutván nekik a már említett képzeleti osztalékban fejenként a városnak kétszáznyolcadvanharmincadrésze.

Mennyire ragaszkodott légyen a tisztas két öreg úr még élteben a kecskeméti földesúri címhez — nem tudom; mikor az én nyilvános életpályám kezdődött, már egyik sem élt; annyi valóságos tény: hogy midőn az 183 $\frac{2}{6}$ évi országgyűlésen az úrbér fölötti tárgyalások megkezdettek, a messze belátó kecskeméti városi tanács már az 1773-ik évi December 10-kén kelt királyi rendelvényt, világos törvény ellenében nem hitte többé elegendőnek arra, hogy a városnak régi kedvező állását, a megváltatlan földesúri jogok irányában fentarthassa, — el lön tehát határozva s az összes polgárság osztatlan ohajtásával fejlesztve ama cél: hogy a város minden földesuraitól megváltakozzék s minden áron királyi városi rangra törekedjék. E törekvés menete más helyütt fog részletesen tárgyalatni. — Ekkor Balásfalvi Kiss Mihály három fiörököse Mihály, István és Károly 1834-ik évi September 9-kén 1,000 pengő forintért, Balásfalvi Kiss Pál két fiörököse László és Zsigmond 1840-ik évi April 28-kán 2,000 pengő

forintért földesúri illetményüket a városnak örökösen átengedték, a nélkül, hogy az ily aprólékos úri jogok visszatartásával a városi községet ama nagy céljában hátráltatták volna.

Balásfalvi Kiss Mihály örökösei közül a legidősb Balásfalvi Kiss Mihály 1838-ik évben városi főbíró, utóbb városi tanácsnoki hivatalt viselt, István pestmegyei esküdt volt, Károly a családi élet egyszerű csendében maradt. — Balásfalvi Kiss Pál idősb fia Balásfalvi Kiss László Pestmegyénél huzamos ideig mint jegyző és főszolgabíró, utóbb mint táblabíró viselt hivatalokat, melyekben tapasztalt képessége a megye által később hanyatló életkorában is gyakran igénybe vétetett. Ennek egyetlen fia Balásfalvi Kiss Miklós kitünő miveltségű s értelmiségű úri ember, ifjabb éveiben pestmegyei jegyző, utóbb szolgabíró, 1848-ban nemzetőrségi, 1849-ben Károlyi-huszárezredbeli százados, 1861-ben pestmegyei főszolgabíró és Kecskemét város első kerületének országgyűlési képviselője volt s mint a város első rendű birtokos polgára helyben s a vidéken közbizalom és tisztelet tárgya. — Ennek nagybátyja Zsigmond a házi élet egyszerű csendében tölti élemedett napjait.

Visszatérvén főtárgyunkra: minthogy megváltatlanul maradt a Pászthói-féle $\frac{1}{8}$ rész városi illetményből

a) Szabó György által fizetés nélkül átengedett $\frac{1}{32}$ rész $\frac{1}{4}$ részének $\frac{1}{8}$ része, vagyis a városnak $\frac{1}{1024}$ része;

b) Hajagos Andrásnál megváltatlanul maradt $\frac{1}{32}$ rész $\frac{1}{4}$ részének $\frac{1}{4}$ része, vagyis a városnak $\frac{1}{512}$ része;
2³

c) Ladányi Gergelynél szinte megváltatlanul maradt $\frac{1}{32}$ rész $\frac{1}{4}$ részének $\frac{1}{8}$ része, vagyis a városnak $\frac{1}{1024}$ része;

d) Vay-örökösöknél számításba nem jött az $\frac{1}{16}$ résznek $\frac{1}{3}$ része, vagyis a városnak $\frac{1}{48}$ része;

e) Bánffy-aknál ugyanannyi $\frac{1}{48}$ része;

f) Platthy-éknál az $\frac{1}{16}$ résznek $\frac{2}{9}$ része, vagyis a városnak $\frac{1}{72}$ része;

Mindemellett is ezen Pászthói-féle $\frac{1}{8}$ rész városi birtok megváltására költött a város

1) A Fráter-Pécsi $\frac{1}{32}$ rész megváltásánál 17,258 pfr. 36 krt.

2) A Fáy-féle $\frac{1}{32}$ rész megváltásánál 18,119 pfr. — krt.

3) A Vay-Platthy-féle $\frac{1}{16}$ rész $\frac{1}{9}$ részének megváltásánál . . . 3,000 pfr. — krt.

összesen: 38,377 pfr. 36 krt.

C) Balai István $\frac{1}{8}$ rész városi birtokának forgalmáról az 1565-ik évi. koronaperből vett fonal megszakadt, mert oklevelek hiányában csak valószínűség vezethet bennünket arra, hogy e birtok Vezsenyi Gáspár kezére került, s ennek magtalan halálával 1590-ben Rudolf király által Rákóczi Zsigmond egri várkapitány s Heves és Borsod megyék főispányának adományoztatott ¹⁾. Az imént említett valószínűség azonban minden habozás nélkül elfogadhatónak mutatkozik, azért, mivel a többi birtokrészek mindenikéről bizonyos tudomásunk van, a Rákócinak adományzott rész tehát nem lehetett más,

¹⁾ Oklevélt. I. köt. 22. sz. 8.

mint épen ez. — Zsigmond úr első volt családjában, ki 1607. Febr. 8. Erdély fejedelmévé választatott s örökösei e méltóságot száz évig viselték, némi megszakítás és temérdek országos viszontagságok között; a Rákóci fejedelmi ház kecskeméti földesurasága ennél fogva épen ott kezdődik, hol reá új fényt s európai tekintélyt árasztott Erdély fejedelmi bibora.

Zsigmond fejedelem gyermekeiben a Rákóci család kecskeméti birtokára nézve két vonalra szakadt: felét t. i. öröklötte I. Rákóci György erdélyi fejedelem, másik felét pedig testvére Pál magyarországi országbiró, sárosi és tornai főispán. A kecskeméti censust Zsigmond fejedelem évenként szedte; már 1600-ik és következő évekről nyoma van ennek jegyzőkönyveinkben, de a pénzbeli fizetés mennyiségének meghatározása nélkül, sőt a kézi ajándékok is más földesurak számára küldöttekkel együtt soroltatván elő, azok mennyiségét sem lehet meghatározni ¹⁾, utóbb azonban mindkét irányban világos adataink vannak.

Előbb Rákóci Pál országbiró vonaláról fogok szólni, kinek örökösi unokájában kihaltak. Rákóci Pál öröklötte Kecskemét tizenhatodát, mely utána fiára Lászlóra szállott. Ennek idejében volt e tizenhatodrész censusa 20 ezüst tallér, utóbb 40 magyar forint évenként, azonkívül a szokásos kézi ajándék szinte évenként, úgymint az úrnak egy pár karmazsin vagy sárga csizma, az asszonynak egy vég patyolat, az udvari tiszteteknek egy-egy pár papucs és ugyanannyi kapca; utóbb az úr számára évenként

¹⁾ Lásd: II. köt. 53. és 71. lap.

még két-három szál darutoll is adatott. Az ajándékot némely években a város pénzen váltotta meg, p. o. az aranyos szélű egy vég patyolat helyett adott 3 aranyat, vagy 10 forintot és 80 pénzt, a csizmát és darutollakat azonban mindig természetben kellett felküldeni. 1654-ben a 40 forint censust nem készpénzben, hanem szállítmánnyal róttá le a város, ekkor ugyanis Rákóci László rendeletéből küldetett egy skárlát szőnyeg, melynek értéke számíttatott 21 fr. 60 pénzbe, és egy vég jancsár patyolat . . 12 „ 60 „, melyhez készpénzben fizettetett . 5 „ 80 pénz:

összesen: 40 fr. — pénz.

1661-ik évben László úr a censust felszöktetvén, 80 tallért fizettetett a várossal; 1664-ben pedig azt rendelte, hogy az évi censuson kívül a város viselje egy részét elhalt felesége temetési költségének, s mivel ez megtagadtatott, a várost 100 forintra büntette; azonban időközben épen ez évi Május hónapban Nagyvárad megrohanása alkalmával, midőn a hős Rákóci László a megszalasztott törököket a várba bekergette volna, maga elől nyargalván, az öt nyomban követő huszároktól elvágatott s épen a vár kapujánál a törökök által körülvétetvén, harminchatod magával egész tömeg ellen vívott élethalál harc közben utolsó emberig levágatott. Fejeiket a váradi pasa karóra vonatván, a vár bástyáján feltűzette, köztük Rákóciét legmagasb karóra szúratván.

Lászlónak egyetlen kiskorú hajadon leánya maradt Erzsébet, kinek tisztai az atya által kirovott 100 forint büntetést a városnak sok nyomorúsága

tekintetéből elengedték s maradt a census utóbb is évenként 40 forint és az említett ajándékok. Rákóci Erzsébet előbb Erdődi Ádám, ennek kora halála után gróf Erdődi György országbíró neje lett s a censust együtt szedte férjével, — az akkor viselt hosszas török háborúk alatt némelykor több évi census törlesztésére vágó-marhákat szállíttatván a város által ¹⁾. Rákóci Erzsébet Erdődy György özvegye örökösök nélkül halt el 1707-ik évi Novemb. 8-án.

Másik volt I. Rákóci György fejedelem vónala, mely az egész Rákóci illetménynek vagyis $\frac{1}{8}$ résznek felét, azaz a városnak $\frac{1}{16}$ részét birta; ezek közül nemcsak kellemetlen viszonyban nem állott egyik is a várossal, sőt I. György fejedelem 1641-ben a kecskeméti reformátusok egyházát egy szép haranggal ajándékozta meg ²⁾; a kedvező viszonynál fogva ezen illetmény censusa folyvást a régi maradt, úgy hogy még 1680 körül is, midőn már azt Kohári István zálogban birta, évenként 20 tallér, 2 szál darutoll, egy aranyos szélű jancsár patyolat s egy pár karmazsin csizma volt annak úri adója ³⁾; ámbár előbb midőn a fejedelmi földesuraknak nőjük és gyermekeik említettnek, annak szőnyeg és kivarrott szélű, meg vörös szélű finom keszkenők, émezeknek süveg és csizmák, az udvari tiszteknek pedig csizmák, papucsok és kapcák is adattak kézi ajándék fejében ⁴⁾.

I. György fejedelem által családjának hagyományozott hírhedt mennyiségű kincseket megzsilálta fiá-

¹⁾ Oklvt. II. köt. 124. 126. sz. és egyéb levéltári adatok.

²⁾ Oklvt. II. köt. 3. sz.

³⁾ Oklvt. II. köt. 320. sz. 511. lap. 7) pont.

⁴⁾ Lásd: II. köt. 53. és 71. lap.

nak II. György fejedelemnek lengyelországi szerencsétlen hadjárata, ennek fia pedig I. Ferenc választott fejedelem, midőn a Zrinyi és Frangepán összeesküvésébeni részes voltaért édes anyja Báthori Zsófia könyörgésére s a jezsuiták közbenjárására életét 885,000 forint roppant birsággal megváltania kellett, valószínűleg e miatti pénzszűkében¹⁾, kecskeméti részbirtokát Kohári István füleki várkapitánynak s különben Kecskemét egyik földesurának 1676-ik évben 400 magyar forintért zálogba adta, mely többé ki sem váltatott. — Ennek fia II. Ferenc fejedelem 14-ik Lajos francia királlyal, mint Austria örökös ellenségével folytatott titkos levelezés miatt 1701-ik évben elfogatván, ugyanazon börtönből, melyben anyai nagyapja Zrinyi Péter 30 év előtt vérpadra vitetésekor raboskodott, 1701-ik évi November 7-kén szökéssel menekült Lengyelországba, mely idő alatt ellene, távollétében a honárulás, jószág és fejvesztés ítélete 1703-ik évi Aprilis 30-kán kihirdettetett; még ez évben visszakerült ugyan Magyarországba, mint a szövötkezett rendek forradalmi vezére, de a fej és jószágvesztés ítélete alól feloldva nem volt; — saját kecskeméti birtoka zálogban volt Kohári Istvánnál, s annak, valamint a király pártján rendületlenül megmaradt Kohári egyéb kecskeméti részbirtokainak jövedelmét a maga híve s tábornoka báró Károlyi Sándornak, mint báró Kohári István Judit leányától gróf Barkóci Györgynétől származott gróf Barkóci Krisztina férjének utalványozta²⁾; miután 1707-ik évben Rákóci Erzsébet Erdődi

¹⁾ Eredeti a város levéltárában.

Györgyné elhalt, ennek illetménye jövedelmét pedig a maga országos fiscusa által kezelte ¹⁾).

II. Rákóci Ferenc fejedelemnek nővére volt Rákóci Juliána Borbála, kik mindketten édes anyjuk Zrinyi Ilona által neveltettek, minthogy atyjok I. Ferenc választott fejedelem kora halálával 1676-ik évi Jul. 8-án árván maradtak. Zrinyi Ilona 1682. Jun. 15. gróf Tököli Imre nejévé lön s ennek mint forradalmi vezérnek az országbóli kiszoríttatása után, midőn a hős lelkű Zrinyi Ilona Munkács várát hosszas kitartó ostrom után 1688-ik évben feladta, mind ő, mind a két fejedelmi árva Bécsbe vitetvén, ezek ott nemcsak németes nevelést nyertek, de Juliánát rövid időn férjhez is adták gróf Aspremont Ferdinand Góbert császári tábornokhoz. — II. Ferenc fejedelem által 1703-ban kezdett és nyolc évig tartott forradalom 1711-dik évi tavaszon a szathmári mezőn kelt egyezkedéssel befejeztetvén, a fejedelem azt el nem fogadta és kibujdosott, utóbb jószágai elkoboztattak s azon $\frac{1}{16}$ rész kecskeméti birtokot, melyet még atyja I. Ferenc Kohári Istvánnak zálogba adott, 1731-ik évben nádori adományzás útján ugyanez megörököltette ²⁾); a másik $\frac{1}{16}$ részt pedig, mely a magtalanúl elhalt Rákóci Erzsébet gróf Erdődi Györgyné után maradt, Rákóci Juliána Borbála gróf Aspremontné öröklötte, melyet ő 1716-ik évi December 19-kén vett át s ekkor közte és a város között számtétel történt az időközi adórúl. E számoskodási okmány szövege szerint 1697-ik évben a város megszámlolván Erdődi-

¹⁾ Ugyanott.

²⁾ Oklvtr. I. köt. 40. sz. a.

nével a részére tett kiszolgáltatások fölött, felesleges fizetése volt a városnak 254 magyar forint és 76 dénár, mely összeggel kevés hián hat évi úri adó kiegyenlített, úgy hogy 1703-ik évre csak 17 magyar forintot és 64 dénárt kellett fizetnie. Ezután négy évig Erdődiné rendesen szedte az adót, halála után pedig a forradalom végeig a forradalmi fiskusnak fizettetvén, 1707-től 1710-ik évig, az 1715-ik évi 52-ik törvénycikk rendeletéhez képest Aspremont grófnőnek a város ellen követelést támasztania nem lehetett; 1710-től 1716-ik évig azonban felvétetvén régi szokás szerint ezen $\frac{1}{16}$ rész birtok évi censusa 40 forintban, a kézi ajándékok pedig évenként 5 forint 40 dénárral számíttatván, ekkor a város 45 forint 40 pénzével hat évi úri adót kifizetett. — Így szedte illetményét Aspremont grófnő s utána fia 1723-ik évig. — 1724-ik évi Augustus 24-kén gróf Aspremont Károly Góbert két évi censust előlegezett a várostúl, úgymint 75 rénes forintot és 33 krt., ehhez számíttatott azon 73 rénes forint és 36 kr., mit a város e birtoktúl helyette az úgynevezett fegyverjog (jus armorum) címe alatt fizetett; ezen kívül felvett a várostúl 2,000 rénes forintot, és így elzálogosította birtokát 25 évre 2,149 rénes forint és 9 krtban: midőn a következő években a királyi fiskus a neoacquisticus pert megkezdette, már a városi község idéztetett meg, Aspremont gróf mint a város szavatosza védte magát. ¹⁾

Soha sem került vissza többé e birtokrész a Rákóci-örökösök kezéhez. — Nem céloz a Rákóci-

¹⁾ Oklevelek a város levéltárában.

fejedelmi ház történetét írnom, összeforrott az Magyar- és Erdélyország történetével; de megemlíttetlenül nem hagyhatok még némely olyatán eseményeket, melyek Keckskemét város irányában is érdeklél bírnak, és a fényes fejedelmi ház utódainak mindkét nembeni kihalására vonatkoznak.

II. Ferenc fejedelem a szathmári békekötés után kibujdosván, előbb Lengyel-, utóbb Angol- és Franciaországban tartózkodott, végre Törökországban vonta meg magát s Rodostóban a márványtenger partján, közel Konstantinápolhoz, mintegy 150 főből állott magyar kíséretével a török császár költségén élt, meghalt 1735-ik évi April 8-kán nagypénteken, 59 éves korában. — Neje volt Karolina Amalia Hessen-Wanfriedi fejedelmi hercegnő, kivel ifjú korában egy németországi utazása alkalmával kelt össze s még 1701. előtt két fiat nemzett, Józsefet és Györgyöt; — ezeket mint gyenge kis gyermekeket atyjok elfogatásakor 1701-ben az édes anyjok Bécsbe vitte, hogy férjéhez közel leendvén, annak szabadulását eszközölhesse, a férj megszökése után pedig mindhárman ott marasztattak; — a forradalom ideje alatt lebocsáttatott a fejedelemnő Magyarországra, hogy férjét kibékülésre bírni igyekezék, azonban sikere nem lévén eljárásának, vissza kellett mennie; — utóbb önkéntes számkivetésében férjét követendő, Párisba utazott s 1722-ik évi Febr. 28-kán ott meghalt. — Gyermekeik Bécsből nemesak el nem bocsáttattak, sőt ott neveltetvén, még családi nevüktől is megfosztattak: az idősbik VI. Károly császár nevére „Joseph Markgraf von Sankt Karl“, az ifjabbik pedig a császárné keresztnevéről „Georg

Markgraf von Sankt Elisabeth“ címmel látattak el; idővel Bécsből mindketten megszöktek, György Párisban nőül vette Marquise de Bethün, s ott gyermektelenül meghalt 1732-ben; József az idős atyját meglátogatta Rodostóban, kinek a ferdén nevelt, magyarul beszélni sem tudó, korhely és indulatos fiúban nem volt öröme; atyja halála után ez egy török haddal Magyarországra betörni szándékozott, miért XII. Kelemen római pápa őt az anyaszentegyházból kiátkozta s e közben meghalt Bolgárországban Csernavodán 1738-ik évben 38 éves korában, nőtlenül és magtalanul.

Aspremont grófok az 1724-ben zálogba vetett kecskeméti birtokukra 1735-ben 500 forintot; 1740-ben 2,000 forintot; 1745-ben 4,000 forintot; 1752-ben 2,000 forintot szedtek fel a várostól s így 10,649 forint zálogteher alatt volt az 1818-ik évig; — 1810-ik évben gróf Aspremont János felszólította a várost, hogy arra még adjon 30,000 forintot, különben kiváltja és illetményét kiharcolja, utóbb leszállította követelését 20 ezer forintra, de a város ennyit sem ajánlott; elvégre gróf Aspremont-Lynden-Baim János Góbert császári kamarás és valóságos belső titkos tanácsos, — gróf Wolkenstein-Trostburg Ferenc, — gróf Wolkenstein-Trostburg József brixeni kanonok, — gróf Wolkenstein-Trostburg Lipót császári kamarás, — báró Sternbach József Vilmos mint néhai Wolkenstein Franciskától származott kiskorú gyermekeinek gyámja, nagykorú gyermekeivel báró Sternbach János Góberttel, és báró Sternbach Eduárdal, — végre gróf Arz-Vaseg Anna Mária szü-

letett Wolkenstein-Trostburg grófnő, utóbbiak úgy mint gróf Aspremont Anna Mária gróf Wolkenstein Páris nejének örökösei ¹⁾ 1818-ik évben örök váltsági egyességre léptek a várossal, mely szerint a régi zálog 10,649 forint után felvettek készpénzben 9,351 forintot, és így 20,000 forintért a város tőlük örökösen megváltotta illetményüket, mely volt a Rákóci-résznek fele, a városnak pedig $\frac{1}{16}$ része; — azon megjegyzést azonban nem mellőzhetem: hogy az Aspremont örökösök 20 ezer forintban ismerték ugyan el a város megváltakozását, de mivel a régi zálog 10,649 forint pengő pénz érték volt, legutóbb pedig a város által 9,351 forint 1818-ban az akkor folyamatba levő bankó vagy váltó cédulában fizettetett, melynek pengőpénzbeni értéke csak 3,812 fr. 24 krt. tett, ezen váltakozás a városnak összesen 14,461 for. 24 krba került pengőpénzben.

A fiág kihalása után száz év múlva kihalt a Rákóci fejedelmi ház leányivadéka is az Aspremont grófokban: ezek közül utolsó volt ama gróf Aspremont-Lynden-Baim János Góbert, ki 1818-ban a várossal egyezkedett; ennek egyetlen leánya gróf Aspremont-Lynden-Baim Mária visszakerült Magyarországra, mint gróf Erdődy György neje s igen tisztelt főúrnő, legutolsó maradéka családjának. ²⁾

¹⁾ Ime a Rákóci fejedelmi ház utódai nőágon Kecskeméten és Magyarországon!

²⁾ A kecskeméti levéltári adatokon kívül lásd Kaziney Ferenc jeles értekezését: Tudósítások a Rákócy-ház Genealogiai ismertetének megigazítására, kibővítésére. Felső Magyarországi Minerva 1826. negyedik negyed 941—960. lap.

B) Gémcsi Ferenc $\frac{1}{8}$ rész városi földesúri birtoka saját örököseinek kezén maradt mintegy ötven év alatt, ezután Bárius Borbála előbb Ghimes vagy helyesebben Gémcsi Ferenc, utóbb Fodoróci György özvegye 1614-ben eladta azt Bosnyák Tamás füleki várkapitány és királyi asztalnoknak s nejének Kenderesi Máriának, ezek arra királyi jóváhagyást nyertek és be is igtattattak ¹⁾. Bosnyák Tamás birtokait egyetlen leánya Bosnyák Judit gróf Balassa Imréné öröklötte, kinek három gyermeke maradt, úgymint gróf Balassa Imre, Emerentzia gróf Eszterházi Zsigmondné, és Judit báró Kohári Istvánnak a törökkel 1664-ben Léva mellett vívott diadalmas ütközet áldozatául esett hős magyar tábornoknak neje: a Kohári grófok így jutottak mint Bosnyák örökösök Keeskemét birtokába, ezen $\frac{1}{8}$ résznek harmadát, vagyis a városnak $\frac{1}{24}$ részét örökölvén, utóbb itteni jelentékeny birtokukat pedig vétel, zálog s ezt követett királyi adományzás útján szerezvén; azonban a Bosnyák örökséget meg kell különböztetni a Kohári örökségtől, mert ezen most említett Bosnyákféle $\frac{1}{8}$ birtok 1746-ik évig elkülönítetlenül kezeltetett az összes Bosnyákféle birtokokkal, sőt azt gróf Kohári István füleki várkapitány, utóbb országbíró maga kezelte többi saját birtokával együtt, és annálfogva ezen $\frac{1}{8}$ résznek censusát vagy úri adaja mennyiségét is csak hozzátéveleg vagyunk képesek korábbi időből kimutatni: annak egyharmadát élvezte ugyanis az imént említett leszármazás

¹⁾ Oklevélt. I. köt. 26. sz. a.

szerint a Kohári család s midőn 1721-ben Kohári Farkas elhalt, ennek gyermekei egy, életben maradt bátyja gróf Kohári István országbíró másik, és a harmadik testvérnek Kohári Judit gróf Barkóci Györgynének leánya gróf Barkóci Krisztina gróf Károlyi Sándor neje harmadik harmadrészben, az elkülönítetlenül kezelt Bosnyák örökség jövedelmeire nézve osztályos alkalmazást tettek, ebből és gróf Kohári Istvánnak 1723-ik évben kelt végrendeletéből megtetszik: hogy a Bosnyákféle ezen $\frac{1}{8}$ rész városi birtok censusának azon egyharmada, mely a Koháriakat illette, évenként 75 tallér volt, melyből az elhalt Kohári Farkas gyermekeit 25, Kohári Istvánt szinte 25, Károlyi Sándornét is 25 tallér illette, Kohári István magtalan halála után pedig ennek illetménye Farkas gyermekei és Károlyiné közt oszlván el, mindegyik fél illetménye lett 37 $\frac{1}{2}$ tallér; ez arányban tehát az egész $\frac{1}{8}$ Bosnyákféle városi birtok censusa 225 tallér volt, mely 330 $\frac{1}{2}$ forintot tészén. Gróf Kohári István országbíró halála után ezen census az illető örökösök által már majd kétféleannyira fölemeltetett; 1746-ban ugyanis a Bosnyák örökösök minden Bosnyákféle birtokon megosztván, a kecskeméti $\frac{1}{8}$ rész censusa 600 forintban tétetik ki.

Bosnyák Tamásnak Judit leánya gróf Balassa Imre neje után a fentebb említett három unokája maradt. — Gróf Balassa Emerentzia lett gróf Eszterházi Zsigmond nejévé, kitől származott gróf Eszterházi Péter, ettől pedig Imre nyitrai püspök, Klára báró Mednyánszki Pálné, Juliana gróf Szűnyog Lászlóné, Mária Barthodeiszki Károlyné. — Ifjabb gróf Balassa

Imre egyetlen leányát Erzsébetet nőül vette gróf Illésházi Miklós, kinek József fia, ennek pedig egy, az osztálylevélben meg nem nevezett leánya, Mottesieki István neje, származott. — Gróf Balassa Judit báró Kohári Istvánné gyermekei voltak: István füleki várkapitány, utóbb gróf és országbíró, Imre, Farkas, János, Gábor és Judit gróf Barkóci Györgyné; ezek közül István, Imre, János és Gábor gyermektelenül haltak el; Farkasnak számos gyermekei születtek, de fiai egyen kívül mindnyájan mint vitéz katonák a török elleni csatákban hullottak el, András maradt életben, ki tábornok volt, s a nagybátyja gróf Kohári István országbíró által alapított majoratusban öröködött, kivüle Kohári Farkas még három leányt is hagyott, úgymint Zsófiát gróf Berényi Ádámnét, Évát gróf Eszterházi Antalné s Borbálát gróf Keglevics Zsigmondné; fenn említett báró Kohári Judit gróf Barkóci Györgynétől származott gróf Barkóci Krisztina, báró később gróf Károlyi Sándor tábornok neje. — A Bosnyák örökösök 1746-ik évben kelt osztálylevelük kiállításában, mindhárom vonalon a legutóbb nevezettek szerepeltek s akkor ezen most szóban levő $\frac{1}{8}$ rész Bosnyákféle kecskeméti birtok átadatott Bosnyák Judit Balassa Imrénétől származott ifjabb gróf Balassa Imre vonalán leszármazott gróf Illésházi József leányának Mottesieki István nejének.

A mit már ezelőtt megemlítettem, szükséges itt bővebben kifejtennem: Kecske-mét város földesurai között felosztva és teljes értelmű földesúri kezelés alatt soha sem volt, semmiféle jobbágyi vagy úrbéri szolgálatokat nem teljesített, földesurainak csupán

készpénzbeni censust vagyis úri adót fizetett; ben a városban szintúgy mint külhatárának egész területén a lakosok minden birtokaikat szabad adásvétel útján forgatták; a városnak saját polgárai által szabadon választott tisztviselői voltak, kik minden polgári ügyekben első bírósági hatóságot gyakoroltak, sőt a vérbíróságot is a városi hatóság kezelte mindaddig, míg abból a hatalmas Kohári grófok által ki nem billentetett, azonban még ezután is a városi tanács mindig együtt bíráskodott a polgári és bünyefnyító úri törvényszéken magával a földesúrral, vagy e végre kiküldött meghatalmazottjával. Voltak földesurak, kik minden módot elkövettek arra, hogy a városbani megfészkelésükre maguknak ürügyet vagy alkalmat szerezzenek, de gondos apáink szerencsés, bár fáradtságos és költséges ellenhatással azt elhárítani s megakadályozni ügyekeztek. A kecskeméti census vagy úri adó képviselte ama mérséklett évi fizetést, melyet a város valaha mint koronabirtok a király, illetőleg királynő részére teljesíteni tartozott, s miről már az 1405-ik évi 2-ik törvény 13-ik cikke alapján tüzetesen elméltünk ¹⁾; de mivel a város régi kiváltságai a vidék viszontagságai között elvesztek, az illetén úri adó mennyisége iránt pedig sem országos törvény, sem a földesurakkal örökös szerződés nem létezett, annak megállapítása többnyire az illető földesurak önkényétől függött, és annál fogva másfél századot meghaladó időközön át változott; némely földesurak saját jövedelmük gyarapítása tekintetéből azt időnkint fölvernü ügyekeztek, úgy tekintvén azt

¹⁾ Lásd: I. köt. 153. lap. 5) pont alatt.
Kecskemét v. tört. III. köt.

mint haszonbért, melyet osztatlan állapotban levő illetményüktől a város fizet s szabadságot és jogot igénylettek maguknak azt tetszésük szerint főlebb emelni, azzal állván elő mindannyiszor, hogy ha nem tetszik az általuk megszabott összeget fizetni, adja ki a város illetményüket, majd ők maguk kezelteik. Így folyt ez mindaddig, míg a múlt század közepén dícső emlékezetű Mária Teresia az úrbért szabályozta. Ekkor Pestmegye Nagykovács és Kecskemét városok földesuraik irányában fenálló viszonyaikat egy kimerítő felterjesztésben a királyi trón előtt kifejtván, 1773-ik évi Dec. 10-kén 5692 szám alatt kelt helytartótanácsi leiratban megküldetett a királyi rendelvény, melynél fogva nevezett városok földesuraikkal régi censualis viszonyukban továbbra is megtartatván, egyszersmind elrendeltetett: hogy jövőben a magyar királyi helytartó tanáchoz adandó felterjesztés s azt követő királyi engedély nélkül a földesúri census főlebb nem emeltethetik. A továbbiak szükségessé teszik ezen felvilágosítás közbetételét.

A Bosnyák-féle $\frac{1}{8}$ rész városi birtokot az illető örökösök ugyanis 1746-ik évben kelt osztálylevelük szerint a mint átadták Mottesicki Istvánnak, s ez alig vette azt saját élvezetébe, már a következő 1747-ik évben rájok írt a kecskeméti bírákra, követelvén hogy a censust évenként 150 forinttal javítsák, mert különben tőlük elveszi birtokát és idegennek adandja haszonbérbe. Volt ekkor apáinknak egy derék jó emberük, kit még szegény legény korából jól ismertek, vele sokszor éreztették magyar sziveségüket s most nagy úr korában pártfogását, közbenjárását kérték. Ez gróf Grassalkovics Antal kirá-

lyi személynök volt. A jó úr szíves volt a kecskeméti ügyét felkarolni, Mottesickinek írt, tudtára adván, hogy kecskeméti birtokát valóságos értékén túl nem becsülheti, mert az egész határ alig harminc gazda számára elég s kénytelen a község vidéki pusztákat haszonbérelni, hogy a népet kitarthassa, — ajánlja tehát, hogy követeléséből engedjen, mert a városnak kimerülését a felsőbbség sem fogja elnézni, — mindemellett is 100 forinttal fölebb rúgott a census s ezután évenként 700 forintot fizetett a város; de ezen állapot se tartott 13 évnél tovább, mert 1760-ban Mottesicki István 1000 talléron, azaz 1500 forinton alúl a censust többé elfogadni nem akarta, ekkor tehát egyszerre 800 forinttal rugtatta fölebb. Most a város folyamodott gróf Fekete Györgyhez, Pestmegye főispáni helytartójához, s keservesen panaszkodván a földesúr telhetetlenségét, oltalom és pártfogásért esedezett. A gróf igen szép, de erélyes levelet írt a kegyetlen földesúrhoz, melyben tudtára adta: hogy előbbi egyességének tartama alatt elvesztvén a város az általa birt jász és kun pusztákat, nem gyarapodott, hanem fogyott elannyira, hogy Pestmegye hivatalos jelentése szerint a városból több száz gazda elszéledt az élőföld és mező hiánya miatt, de némely közbejött mostoha évek által is sokat szenvedett, javálja tehát, hogy szerfeletti követelésével hagyjon fel, különben Pestmegye lépénd föl ellene a túlterhelni szándéklott község érdekében s higgye el hogy a felsőbbség semmi esetre sem nézendő el önkénykedését. Ennek is a lett vége, hogy 300 forinttal meg kellett a censust javítani s lett az ezután évenként 1000 forint.

Mottesiecki István 1769-ik évben elhalván, négy örököse maradt. A censust évenként szentgyörgynapján Surányba Nyitramegyébe kellett a városnak küldözni s mivel épen ekkor, valószínűleg az öreg úr halála miatt e felküldés elmaradt, 1769. Jun. 8-án a négy örökös saját külön eredeti aláírásaikkal ellátott következő levéllel köszöntött be Kecskemétre:

„Isten áldgja megli Kendet Béró, Böcsületes Tanács és Kecskeméthi Városnak Községe!

Boldogúlt édes Attyánk Motesiczky István Uram ez árnyék világból kiszólléttatván, az minimő eörökös portióitúl és jószágitúl fizetni szokott censust köllött volna Kedteknek mégli Sz. György napján Suránbon bé hozni, azt kentek eddigh bé hozni elmulatván, s most mi mégli nevezett Attyánk maradéki itt egyben gyülekezhén, adgyuk tudtáro: hogy az ollatin censust, vévén ez Levelet, azonnal és minden hallasztás nélkül ide elküldgyék, és el se mulassa kentek, maradván Kenteknek Surány 8-a Junii 1769. jótt kívánó örökös földes ura és Asszonyai Motesiczky Pál mp. Mottesiczky Julianna Zerdahely János Hitvesse mp. Motesiczky Mária Anna Stészel László hitvesse mp. Motesiczky Judith Sallér István hitvesse mp. — K i v ü l: Beesületes Kecskeméth várossa Bérájának, Tanácsának, és az egész Községnek adasék, Kecskeméthen.“¹⁾

E levél akkor kelt, midőn a tekintélyes Keeskemét várost a királyi tróntól le saját egyes polgáraig mindenki tisztelettel, méltánylattel említette, Biráját és Tanácsát illetékes címmel szólította, magas állású

¹⁾ Eredeti a város levéltárában.

s nagytekintélyű hatalmas földesurai, a Kohári és Károlyi grófok kegyeletes kimélettel bántak vele, — Mottesicki István örököseinek azonban így is jó volt.

A négy örökös későbbi nyugtái nem saját, hanem tiszteik aláírása és pecsége alatt keltek Surányban, évenként 1000 forintról, — s minthogy ezután csakhamar az úrbér országszerte szabályoztatott, az említett 1773-ik évi királyi rendelet ellenére a censust főlebb verni nem lehetett, nem is volt Mottesickiékkel a városnak több viszálya 1811 évig, midőn a folyamatba tett bankó cédula ötödrésznnyire értéktelemtetvén, a censust nevezeti értékben fölvenni vonakodtak, elvégre azonban azt is elfogadták.

Midőn Kecskemét város minden földesuraitól megváltakozását munkába vette, ismét meggyült baja a Mottesicki örökösökkel s áldozatot kellett tennie, hogy tőlek valahára megszabaduljon. Ez történt 1833. illetőleg 1836 években. Ekkor ezen $\frac{1}{8}$ illetményt hárman birták, úgymint: idősebb Mottesicki Pál cs. kir. kamarás birta felét, évenként 500 forint censussal; Zerdahelyi Jánosnak Mottesicki Julianától származott leánya született Zerdahelyi Teresia néhai gróf Pongrác Ádám özvegye birta negyedét, 250 forint évi censussal; Rapényi Steöszel Mária Lubi Imre királyi kamarai tanácsos neje, mint néhai Mottesicki Anna Mária Steöszel Lászlóné örököse birta hasonlólag egy negyedét szinte 250 forint évi censussal. — A két előbbivel együtt szerződött a város 30,000 pengőforintért, melyből Mottesicki Pál részére hajlott 20,000 forint, gróf Pongrácné pedig aránylag 10,000 forintot kapott; de ennek fia gróf

Pongrác Kajetán mint idősb testvér a többiek nevükben is ellenmondást tett édes anyjuk ezen elidegenítése ellen, hanem siker nélkül. — Steöszel Mária Lubi Imrénével a város nem készpénzben szerződött, hanem ingatlan birtokot adott csere értékben. Kecs-kemét város Alpár pusztájához tartozott ugyanis a Tiszának egy kis szigete, a mintegy 70 hold területű Sági sziget, ezt Lubiék mint tiszaughi szomszéd birtokosok cserében kívánták, melynek önkényes becsű útján 4500 pengőforintban értéke megállapítatván, minthogy a 250 forint évi census tőkéje csak 4166 pf. 40 krt. tett, visszafizettek a városnak 333 pf. 20. krt. — Az egész $\frac{1}{8}$ rész Bosnyák-illetmény megváltása került tehát a városnak 34,166 pfor. 40 krba.

E) Sárkándi Pál $\frac{1}{8}$ rész, vagyis az egész város felét tevő birtokában két leánya, úgymint Anna és Erzse öröködött. Anna a város $\frac{1}{4}$ részét hozományul vitte a Vesselényi családnak, Erzse a másik $\frac{1}{4}$ részt a gróf Csákiaknak.

aa) Sárkándi Anna előbb neje volt Békes Gáspárnak az Erdély bíbora fölött Báthori István-nal vetélkedett főúrnak. 1584-ben Báthori István fejedelem Vesselényi Ferencet kincstárnokává teszi, utóbb Hadad várával megajándékozza, majd Békes Gáspár szép özvegyével Sárkándi Annával ültött lakodalmát királyi pompával kitarlja: ettől származnak a hadadi Vesselényiek. Ennek örököse Vesselényi Pál 1616-ban már említve van mint Kecs-keméti földesúr ¹⁾, emennek fia Vesselényi

¹⁾ Oklevélt. I. köt. 27. sz. a.

Ferenc nádor és neje Szécsi Anna Mária 1660-ban kecskeméti részbirtokukat egy évre zálogba bocsátják tízezer császári tallérért báró Chaos János Konrádnak ¹⁾, azonban a kiváltásnak meg kellett történnie, mert három év múlva a nádor ezen Sárkándi-rész jövedelme fölött maga intézkedik. ²⁾

Ezen $\frac{1}{4}$ városi birtoknak már ekkor aránylag igen magas censusa volt, melyről méltán feltételezhetjük, hogy az, a többi földesurak illetményéhez képest, nem is a birtok mennyisége, hanem a birtokos önkényű hatalma szerint volt megállapítva; 1659-dik évben ugyanis Vesselényi Ferenc nádornak fizet a város census fejében 600 császári tallért, 1660-tól 1669-ig pedig 800 ezüst tallért évenként és némely kézi ajándékokat, melyek azonban kijelölve nincsenek, de a számviteli könyvekben évenként előfordulnak a lovak, tehenek, ártányok, melyeket a nádor kívánatára, mindannyiszor nagyobb számban, Kecskemét város Pozsonyba vagy Murányba szállíttatott. — Ferenc úr a nádor meghalt 1668. évi Mart. 28-án. Előbbi évben kelt végrendeleténél fogva minden birtokát nejének hagyományozta, minthogy első házasságában Bosnyák Zsófiától nemzett fiát még életében kielégítette ³⁾, innen van, hogy az 1669. évi Febr. 14. kelt utolsó nyugtát a 800 ezüst tallér censusról özvegye gróf Szécsi Anna Mária adja ki fekete pecsét alatt. ⁴⁾

Ferenc nádor élete vég éveiben I. Leopold király

¹⁾ U. o. 33. sz. a.

²⁾ U. o. 34. sz. a.

³⁾ Szalay: M. orsz. tört. V. köt. 110. lap. 21) jegyz.

⁴⁾ Eredeti a város levéltárában, az elhalt nádornak több nyugtájával együtt.

kormányára ellen szövött magyarországi forradalomnak nemcsak részese, hanem feje, intézője volt, nejevel a hős lelkű Szécsi Máriával egyetemben. A nádor életében gondosan terjesztett s halálakor már kitörés küszöbén álló forradalom, ő benne minden támaszát elvesztette, — többi tagjai, intézői ügyetlenek, tehetetlenek, szerencsétlenek voltak, első kísérletre megbuktak: gróf Zrinyi Péter horvát bán és gróf Frangepán Ferenc, mindkettő fényes családjának végsarjadéka, valamint gróf Nádasdi Ferenc országbíró, Bécsben, illetőleg Bécsújhelyben hóhérpallos alatt véreztek el, I. Rákóczi Ferenc választott fejedelem, Zrinyi bán veje, roppant birsággal váltakozott meg. 1670-ben midőn a német tábornokok e forradalom elnyomásában fáradoznának, a nádor özvegye murányvári sziklafészkébe vonta magát; — az elhalt nádor alig volt gyanúban, neje még kevésbé; de Spork tábornok titkos árulás útján értesülvén, a császári biztosító levélre feladott murányi várban mindent megmotoztatott s egyik pincében egy befenekelt hordóban feltalálta a forradalmi levelezést minden arra vonatkozó iratokkal, melyeket az ennek folytán letartóztatott özvegy nádornéval együtt Bécsbe küldött s kinek ezután minden birtoka, azok közt kecskeméti része is elkoboztatott.

Mielőtt azonban e történt volna, gróf Szécsi Anna Mária mint az elhalt nádornak végrendeleti hagyományosa kecskeméti birtokát csak kevéssel előbb gróf Kohári István fülekvári kapitánynak zálogba adta; Kohári ugyanis végrendeletének 3-ik pontjában említi, hogy e birtokrészt, mely később nekie adományoztatott, 1670-ik évi tavasz óta 12 ezer magyar

forint erejéig zálogban tartotta, — és most három hatalmas közt kezdődött vita e kecskeméti birtokrész fölött: a koronaügyvéd lefoglalta, Kohári István zálogjogát épségben hagyatni követelte, Vesselényi Pál pedig azt, mint nemzetségét illető birtokot, fegyveres kézzel letartóztatta. Ha Vesselényi Pál közbe nem lép, üseink szerencsések annyiban, hogy e birtokrészre a nádor által hatalmasúl kirovott évi census a régi rendes mennyiségre, vagyis 200 magyar forintra leszállítatik, mert Kohári hajlandó volt a birtok felét Pál úrnak a nádor öccsének kiadni, és attól 100 magyar forintnál többet nem követelt, a mint-hogy azt a fiscustól át is vette ¹⁾; de Vesselényi Pál, noha az őt illető résznek úri adaja csak 100 forint lett volna, mindazáltal míg élt mindig 200 aranyat, ajándéku! két tízes aranyat, ezen fölül még kéziajándékot, mint a jegyzőkönyv fentartotta „az mint ő Nagysága parancsolja“ vont évenként a városon ²⁾; sőt 1669-ben, ámbár a város a nádor özvegyének egész évi census fejében, mint fentebb említettett, a 800 ezüst tallért megadta, Pál úr mégis 172 aranyat fizettetett maga részére, 1670-ben pedig már 200 aranyat census, 10 pár csizmát pedig ajándék címe alatt fizettetett.

E közben az említett forradalom kibujdosott részeseci, köztük az ifjú gróf Tököli Imre, és gróf Vesselényi Pál Erdélybe I. Apaffi Mihály fejedelemhez vonultak, honnan Tököli egy újabb és húsz évnél tovább tartott forradalmat zúdított Magyarországra I. Leopold kormánya ellen, melyben fővezérül, nem

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 320. sz. a. 4) pont.

²⁾ Ugyanott 2) pont alatt.

annyira haditudományánál, mint tekintélyénél fogva, Vesselényi Pál választatott. Ezután Pál gróf, mint magát címezni szokta „az édes Hazájok lelki és testi szabadságaért számkivetésben és fegyverben levő grófi, úri, főnemesi és vitézlő rendekből álló Nemes Magyarorságnak választott Fő Generálisa“ egész hadakkal rendelkezvén, Kohárinak és a koronaüggyvédnek követeléseikkel mit sem gondolva, teljes hatalma felhasználásával járt el a kecskemétiak irányában s önkényleg kirovott censusát szedte halálaig. 1670-ik év után ugyanis őseink valószínűleg mind Kohári István által, ki a Vesselényi-részt zálogban birta, mind a pártütő Vesselényi Pál ellen menykövet szórt kormány részéről eltiltattak a Pál úr által követelt fizetés teljesítésétől s három évig nem fizettek semmit; negyedik évre fordúlva azonban 1674-ik évi Aprilis 15-kén Pál gróf megjelent hadával Keeskeméten, — nem tartott a töröktől semmit, mert a forradalom különben is erdélyi és török pártfogás alatt állott, a földesúri illetmények megadását pedig a török is parancsolta, — és ekkor három évi census egyszerre megvett a városon, évenként 200 aranyat census, két-két tízes aranyat s egyéb ajándékokat honorarium fejében számítván.

Az ekkor megfélemlített kecskemétiak ovakodtak többé Pál úr parancsainak ellenszegülni s az ő meghagyásából 1675-ik évi Augusztus 1-ső napján Harsány melletti táborába küldöttek 400 aranyat és 800³/₄tallért az 1675 1676 1677 1678 évekre járandó census fejében előlegezve, mely összeget az úr két évi ajándékkal együtt nyugtáz, utána vetvén, hogy a négy év ketteire járó ajándék és a mindenik évre

fizetendő két-két tízes arany még tartozásban maradt ¹⁾. Így folyt ez 1684-ik évig t. i. Pál úr haláláig, midőn a város tőle örökre megszabadult.

A Vesselényiek e két hatalmas tagját, mint kecskeméti földesurakat elkísérvén a sírig, azoknak a városi község, egyes osztályok és némely magánosok érdekeire, polgári és vallási tekintetben gyakorlott befolyásuk megemlítését nem nélkülözhetjük, melyek beismerése végett a tisztelt olvasót nagyobbra oklevéltárunkhoz kellene utasítanunk ²⁾; de Vesselényi Pál irányában tüzetesen is elmondjuk, hogy több kecskeméti vagyonos polgárt, fejenként 200 arany díjért, családaiikkal s a város határában bírt földeikkel együtt a földesúri hatóság alól felszabadított és megnesemesített. Két ilyen nemesítő levél jutott kezemhez, melyek egyikénél fogva Pathai András városi tanácsnokot, másikával Kalocsai Jánost nemesíti meg, mindkettő kelt 1676-ik évi Febr. 11-kén a püspöki táborban ³⁾. A forradalmi fővezér ezt, úgy látszik, jövedelmi forrásképen használta, minek a földesúri hatóság alóli személyes felszabadításra nézve van ugyan értelme, de tovább, kivált a földesurai közt osztatlanul és kiváló községi jogok élvezetében levő Kecskeméten, a polgári birtok irányában érvénye nem lehet.

E két Vesselényitől, mint párttűtöktől jószágaik elkoboztatván, — kecskeméti részük gróf Kohári Istvánnak adományoztatott, ki azt zálogban birta,

¹⁾ Eredeti nyugták és jegyzőkönyvi adatok a városi levéltárban.

²⁾ Lásd: Oklevélt. I. köt. 33. 34. — II. köt. 11. 13. 24. 44. 45. 58. — III. köt. 7. sz. sz. a.

³⁾ Oklevélt. III. köt. 7. sz. a.

1702. és 1711-ik években pedig annak örökös birtokába is beigtattatott. ¹⁾

bb) Sárkándi Pál másik leánya Erzsé után Kecskemét város $\frac{1}{4}$ része Csáki grófokra szállott. A hozzánk eljutott oklevelek 1616-ban említik előszer Csáki Istvánnöt kecskeméti birtokosnak ²⁾. A város számviteli könyvei szerint ezen Csáki-rész censusa 1640-ik évben volt 83 tallér, 1647-ik évben pedig 200 tallér. 1677-ik évben e censust szedi gróf Vesselényi Anna Eugenia a pozsonyi klarissa apácák apátnője, úgy mint azon kolostorban levő két Csáki grófkisasszony részére utalványozott családi javadalmat; gróf Csáki István ugyanis ezen városi censust 4500 forint tőkepénz jövedelmének értéke fejében átírta az említett pozsonyi apáca kolostornak, abban levő két szerzetes leánya kitartására, mely census 1680 körül volt 212 tallér készpénzben, s azon kívül kéziajándékban egy vég lecsepuri, vagyis nyolevan darab pamuttal szövött török keszkenő, egy kötés veres szattyán, két sajt, két pozsár, két pár karmazsin csizma ³⁾; utóbb ugyanazon census az apátnőnek 1699-ik évi eredeti levele szerint állott 300 forint készpénzből, ezen kívül két pár karmazsin csizma, két kötés veres szattyán, egy szőnyeg, négy font riskása, négy font bors, annyi mazsola és tengeri szöllő, úgy szinte füge vagy más fűszerszám, két öreg pozsár vagyis szárított potyka, és két sajt, kéziajándékból; ezen ajándékok 1714-ben 50 forint készpénzre áttétettek s ekkor és ezután lett az évenkénti

¹⁾ Oklevélt. I. köt. 38. 39. sz. a.

²⁾ Oklevélt. I. köt. 27. sz. a.

³⁾ Oklevélt. II. köt. 320. sz. 8) pont.

census 350 forint. — Gróf Csáki Éva Francisca 1716-ban Budára rendeltetvén apátnőnek, jövőben a város ide szolgáltatva fizetéseit, 1724-ben pedig egyszerre letette a gróf Csáki István által leányai javadalmára kötelezett 4500 forint alapítványi tőkepénzt, azon feltétel alatt, hogy az évenkénti census-sal törlesztessék, de a törlesztés csak Csáki Éva Francisca apátnő halálával vegye kezdetét, addig a város ennek fizesse azon összeget, mi a letett tőkepénz kamatából a census kiegészítéséig hiányzanék: a 4500 forint előlegezés 1744-ik évben végképen törlesztve lévén, ezután ismét a Csáki család szedte a censust.

1755-ik évben gróf Csáki Antal fölemelte a censust évenként 500 forintra s így szerződött a várossal 10 évre, melyet 1768-ban gróf Csáki János ismét 3 évre megerősítvén elfogadott. — E közben szabályoztattak országsszerte az úrbéri viszonyok s Kecske-mét irányában keletkezett a már megemlített 1773-ik évi királyi rendelet, minélfogva az itteni úri adónak legfelsőbb engedély nélküli változtatása eltiltatott: midőn tehát a Csáki grófok ezen censust 1806-ik évben fölebb rugtatni kívánták, a város pedig az imént említett királyi rendeletre támaszkodva, abban ellenkeznék, jónak látta a grófi család attól örökösen megválnia, s 1807-dik évben 33,000 fekete bankó forintért a városnak átadta, mely összeg váltócédula értékben 15,949 for. 20¹/₃ krt., vagyis pengő pénzben 6,379. for. 45. krt. tett.

Főntebbiek magyarázatára megjegyezni szükségesnek látom azon körülményt: hogy „a pozsonyi tiszteletes apáca szüzek“ — mint jegyzőkönyveink

emlegetik — a városnak csak ideiglenesen voltak földesurai, mennyiben a Csákiféle censust élvezték, midőn tehát 1685-ben ők I. Leopold királytól s a lothringeni hercegtől ¹⁾ és Eszterházi Pál nádortól ²⁾, a nyomorgatott város részére, nemük és kegyes hivatásukhoz képesti közbenjárásukkal védleveleket eszközöltek s azokban Kecskemét város az ő birtokuknak említettik, — ezen kitétel a fent előadottak szerint értelmezendő; valamint azt is megjegyzem: hogy II. Rákóczi Ferenc fejedelem az 1703—1711 évek közti forradalom időszakában a pozsonyi apácáktól ezen census jövedelmét elvonta és saját hívének gróf Csáki Mihálynak utalványozta, miért Éva Francisca apátnő a városhoz intézett leveleiben többszer panaszkodik.

Elvégre a Kohári grófok fényes családja következik, hogy Kecskeméten annak úri hatóságát megismerhessük.

A régi nemes Kohári család tagjai közül Magyarország történetében csak báró Kohári István kezdett szerepelni, Bosnyák Tamás unokájának Ballassa Judit grófnőnek férje, ki mint füleki és lévai várkapitány s a magyar had parancsnoka, cz idő szerint hírneves magyar hős, 1664-ben Léva mellett a törökkel vívott diadalmas ütközetben esett el. Ennek számos, de kiskorúan hagyott gyermekei közül, legidősb fia volt Kohári István, atyja halála után szinte Fülekvár kapitánya, majd gróf, dunántúli s bányavidéki országos főkapitány, 1715 után pedig

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 27. 28. sz. sz. a.

²⁾ Oklevélt. II. köt. 316. sz. a.

országbiró; nagy vagyonáról, korához képest kitünő miveltségéről, katonai bátorságáról, különösen pedig királyához tántoríthatatlan hűségéről elhírhedt magyar főúr. Nem érte még el a 21-ik évet, midőn atya eleste után őt, a bécsi egyetemen felsőbb tanulmányok bevégeztésével foglalkozót, I. Leopold király füleki várkapitánynak kinevezte: a tapasztalatlan ifjú e nehéz tiszttel elfogadni vonakodott, de ismételt királyi parancs annak rögtöni átvételére utasította.

E korban végvára volt Fülel a magyar király birtokában volt országrésznek s egyszersmind kulcsa a Bányavárosoknak. A nyugtalan török pasák csapatai Buda, Eger és Vác tájáról, Tököli kurucjai pedig Kassa vidékéről, amazokkal egyértőleg pusztítva kalandoztak e vidéken. Az ifjú Kohári István füleki állomásának elfoglalása után nem maradt tétlenül sziklafalai közé zárkózva, hanem gyakori kiesapásai által a rabolni száguldozó ellenséges csapatokat a vidékről diadalmasan elriasztotta s ez által saját vitézeibe önbizalmat, nevének pedig a török és kuruc hadaknál tekintélyt s félelmet vívott ki. — Tökölinek fájt foga a jelentékeny füleki erősségre s a váradi pasát arra vette, hogy e várat vegye ostrom alá; ki több várőrségből nagy számú török csapatokat felszedve, s ezeken túl erdélyi és kuruc hadakkal erősülve, Füleket megszállotta, tüzes ostrom alá vette, éjjel-nappal lövette; de Kohári István saját példájával lelkesítván az őrséget, kinyilatkoztatta, hogy később Fülekvár omladéka alá temetkezni, mint a várat utolsó emberig az ellenségnek feladni. — Végre mindenben fogyatkozva s a bástyák halomra lövetve lévén, a várőrség kapitányának az engedelmességet

megtagadta, Kohárit letartóztatta s szabad elvonulás biztosítása mellett a várat feladta. Midőn az őrség kivonúlt, a várkapu alatt mindkét részről felállított megbízottak a feladási alkupontokat aláírták, de Kohári az aláírást megtagadván, a török pasa által letartóztatott, mint kire a feladási szerződés ki nem terjesztethetett.

A törökök átvevén a várat, elborzadtak annak belső állapotán, hol halomra lövött omladéknál egyebet nem találtak, mi fölött a pasa annyira feldühült, hogy első tüzében Kohári fejét elütni akarta; de környezete tanácsára, miszerint a fogoly átadásával Tökölinek nagy kedvességet teend, szándékától elállott, — Kohárit életben hagyta és Tökölinek ajándékozta.

Tököli mindent elkövetett, hogy foglyát saját pártjára téríthesse, ez azonban oly makacsúl ellene szegült s oly keserű szemrehányásokkal válaszolt, hogy Tököli az eddig mutatott nyájasságot keserves bosszankodással váltván fel, a foglyot Regéc vár tömlőcébe záratta s fogadást tőn, hogy a makacsnak fejét veteti, de a lengyel király s Tököli barátai ezt ellenezvén, hagyá őt sínyleni Regéc legmélyebb üregében, hol Kohári huszonhárom hónapot töltött a legszigorúbb börtön minden insége által sanyargatva: még a börtönőrök is megszánták a méltatlanul sanyargatott szenvedőt s útat szolgáltatván szabadulására, vele együtt megszöktek; de az éhen-szomjan bujdosók útközben elfogtván, Tököli az áruló öröket karóba vonatta, Kohárit pedig Munkács várába küldötte s ott még az elébbinél is borzasztóbb földalatti üregbe záratá: minden közlekedés el volt tőle zárva,

még öreinek is tiltva levén vele szót váltani, — eledele folyvást száraz kenyér, itala víz, — napvilág s életető levegő nélkül, — még a fekhelyeül szolgált hitvány szalma is kirothadt alóla. Ez embertelen bánás megtörte mind testi mind lelki erejét, elgyöngülve mozdulatlanul hevert börtönében, midőn az örök már holtak vélvén őt, bejelentették Tökölinek, — ekkor megengedtetett, hogy fogságából kihozassék, de midőn a tiszta lég s kissé jobb eledel egészségét valamennyire helyreállították, ismét visszavitetett sanyarú börtönébe.

Ennyi méltatlankodás sem birta a testileg elszárgatott, de hűségében tántoríthatlanul makacs férfiú lelki erejét megtörni, minden csábítás, hízeltetés foganatlan maradt Tököli részéről, hogy őt pártjára vonhassa, sőt midőn tömlöcéből felhozatván, nyilvános körben hozzá intézett nyájias beszéddel ügyekozott őt megnyerni, Kohári dacosan visszautasította, s fényes környezete előtt megszégyenítette, miért Tököli vérbosszút veszen vala foglyán, ha neje az angyallelkű Zrinyi Ilona könyörögve magát közbe nem veti; a lelkes nő kérlelésének, a különben hajthatatlan jellemű Tököli irányában azon kedvező eredménye lett, hogy levétetvén Kohári tagjairól a láncokat, úgy küldé elébb az ungvári, utóbb a sárospataki vár börtönébe, hol sorsa javúlt annyiban, hogy az ízetlen száraz kenyér helyett eledele naponkint kétféle főtt étellel szaporítottatott. Itt hallotta hírét szerett edes anyja s Imre testvére halálának, mi őt annyival keserűbben érdeklette, mert hitte, hogy edes anyja halálát az ő fogsága fölötti bánat és keserűség okozta légyen.

Elvégre három hosszú év s két hónap múlva Kohári István börtöne megnyílt, hogy a „hűség vértanúját“ a szabadságnak visszaadja. Miután ugyanis 1683-ban Bécs alatt a törökök megverettek, a külföldi segéllyel erősbült királyi hadak győzelemről győzelemre, Tököli pártja pedig sebes rohammal bukásra jutott: egy év alatt a forradalom le volt győzve, s midőn maga a derék Tököli, hitszegő cimborája a váradi pasa által elfogatva bilinesekben Stambulba küldetnék, a nekie hódolt magyar felföld Kassával együtt megadta magát, Sárospatak is nem sokára meghódult, hol az elhírült Kohári fogságából kiszabadítottatott. — Szívható jelenet volt, midőn a hajdan tiszteletet parancsoló deli alakjáról, szerencséjéről s vitéz tetteiről hírneves Kohári István, csonttá aszott, halovány, rémhez hasonló termettel, melyből a hosszú inség, sanyarú gyötrellem és pusztulás eleven képe látszott, börtönéből kivonatott. Többen tanácsolták nekie, hogy e beteg ronesolt alakban mutassa be a királynak, mily nagy áron tartotta meg hűségét; de Kohári a kérkedésnek színét sem szenvedhetvén, visszadöbrentő alakjával nem kívánt a Felség elibe tolazkodni, hanem csak miután erejét, egészségét s viderabb színét némileg visszanyerte, utazott Bécsbe a király üdvözlétére.

Leopold király Kohárit kitüntetve fogadta: az udvar főemberei jelenlétükben a trónteremben bocsátatott tisztelgésre, hol a király beszédet tartott, melyben Kohári érdemeit magasztalta, azután magához intvén őt, e szavakkal: „éljen a hűség tüköre“ drága arany láncot függesztett nyakába s őt megölelte. — Kevéssel utóbb királyi adományul nyerte Kohári a

füleki és murányi uradalmakat, majd királyi engedélyt arra, hogy szerzemény javairól szabadon rendelkezhessék; III. Ince római pápa pedig szentelt kalapot küldött számára.

1686-ban részt vett Kohári Buda kiostromoltatásában s az ország e fővárosának visszavétele után annak egyik parancsnokává neveztetett ki. Még ez évben megkezdett Eger ostroma, melyben Kohári mint a dunai részek altábornagya vett részt s a lassan haladó ostrom alatt gyakran kiütött ellenséget mindannyiszor nagy veszteséggel verte vissza. Egy kirohanás alkalmával, mint a bátrak legbátrabbika, Kohári maga legelső üzte a futó törököt a vár kapujáig, hol a bástyákról ezenként repülő golyók süvöltése közt vívott, melyek egyike jobb karján találta s ennek csontait összezúzta. Remény nélkül gyógyíttatott a leghíresebb bécsi orvosok által, míg huzamos sínlés után sebét kiheverte ugyan, de sérült keze haszonvetetetlen maradt örökre. — 1714-ik évi December 8-án országbíróvá neveztetett III. Károly király által s minthogy Eger alatt összezúzott jobbjá nemcsak fegyverviselésre, de az írásra is alkalmatlanná lett, megengedte a király, hogy aláírás helyett nevének egy fél hold alakú ezüst lapra metszett lenyomatát használhassa, mit Kohárinak béke és háború idején szerzett halmos érdemei méltányos megemlézése mellett az 1715: 29. törvénycikk is megerősített.

Kohári István mint országos köztisztelőt tárgya nélkülén töltötte hosszú életpályáját; — Keeskemét város irányában mindég a legszívélyesb patriarchai vonzalommal viseltetett, a város levéltárában fenmaradt nagy számú eredeti levelei erről egyenkint ta-

műsködni¹⁾, valamint az is, hogy itt 1716-ban a Kegyes Tanító Rend házáat, hat osztályú tanodával alapította, 1723-ban kelt végrendeletében pedig ugyane tanintézet szegény ifjai és a kecskeméti szegények háza részére szép alapítványt tett. Roppanat vagyonából életében és végrendelete által hatszáz-ezer ezüst forintot megközelítő kegyes alapítványokat alkotott és családjában majoratust alapított, melyhez kedves birtokát Kecskemétet is hozzá csatolta. Meghalt 82 éves korában 1731-ik évi Mart. 29-kén, miről sógora gróf Károlyi Sándor, még az napon kelt saját kezű levele által a kecskeméti jegyzőt eképtudósította: „Csábrágh 29. Mart. 1731. Kedves Muraközi Uram! Szomorúan jelentem Kegyelmednek; az M. Nagy jó Urunkat mai Délyesti Egy s két Óra tájban Isten ez Árnyék Világból kiszóllította, kinek eő szent Felsége adgyon Csendes Örökké való nyugodalmat s minek előtte az Publicatoriák érkeznének is, Kegyelmed az Pátereknek jelentse megh, hogy kötelességeket követhessék. Ezen annexát pedig lovas ember sietve vigye Csongrádra, hogy ottan levő lovaimmal pro. 7-a Apr. Surányban lehessenek, mivel 9-a ejusdem indíttatik megh hidegedett Tete-me az Sz: Benedeki Templomban Ura Attya kriptájában. Ezzel Kegyelmednek Jó akaró szomszégya

¹⁾ Kohári István levelei 1687-től kezdve nem saját aláírásával, csak pecsétével vannak ellátva; az ezüst lapra metszett nevének lenyomata sem létezt itt a levéltárban, minthogy az csak országbirói hivatalos kiadványokon használható; itteni levelei alatt neve a levélíró által van feljegyezve, egyszerűn, vagy e két betű utánvetésével: „m. a.“, vagy egészen kiírva: „mann aliena“; ünnepélyesb okmányok alatt pedig, mint testvérével gróf Kohári Judit Barkócinéval 1712-ben kötött szerződése alatt így: „Stephanus Kohári manu aliena ob vulneratum dexteram.“ (Kohári István, más kezével, megsérült jobbja miatt.)

G. Károlyi Sándor mp.“ — Külső cím: „Nemzetes Muraközi Sámuel jó akaró szomszédomnak íram siet-séggel, Kecskeméltre.“ (fekete pecsét) ¹⁾.

A Kohári birtok nötte ki magát legnagyobbá Kecskeméten s azért nevezték magukat a Koháriak potior földesuraknak s megtartották a többi földesurak és a város irányában felsőbbségüket; abban azonban nem volt igazuk, mintha ők a városnak felénél többet birtak volna: mert igaz ugyan, hogy a 17-ik század végén és 18-ik század elején a Koháriak mint egyszersmind Bosnyák-örökösök birták.

1) Gémesi Ferenc után a D) alatt Bosnyák Tamás és neje Kenderesi Mária által 1614-ben megszerzett $\frac{1}{8}$ részt.

2) Zálogban tartotta Kohári István I. Rákóczi Ferenc fejedelemtől 1676 után a C) alatti nyolcadrésznek felét, vagyis $\frac{1}{16}$ részt, mely 1731-ben Kohári Andrásnak adományoztatott.

3) Szinte zálogban birta Kohári István testvéreivel együtt 1670 után az E) alatti Sárkándi-örökség felét, vagyis a Vesselényi grófok $\frac{1}{4}$ részét, mely 1711-ben Kohári Istvánnak adományoztatott.

4) Megnyerte Kohári István 1702-ben gágyi Báthori Gábor megszakadása után annak birtokát, mely az A) alattiak szerint volt a városnak $\frac{1}{8}$ része.

És így birták a Koháriak István úr halálakor a városnak $\frac{9}{16}$ részét, vagyis felét s azon kívül még $\frac{1}{16}$ részét; de Kohári Istvánnak testvérével gróf Kohári Judit özvegy gróf Barkóci Györgynével

¹⁾ Eredeti a város levéltárában. Másnap Mart. 30. Budára küldött levéllel kapesában ismét sajátkezűleg írott értesítést küld a gróf Kecskemétre ugyancsak Muraközi Sámuel városi jegyzőhez. U. o.

1712-ik évben tett s a pozsonyi káptalannál felvallott osztálycsere, illetőleg költsönös öröködés iránti szerződése által, a kecskeméti censusból 300 forintot, 10 ezüst tallért, és 6 kurta forintot s 25 pénzt Barkócinének átengedett, továbbá a Bosnyákféle $\frac{1}{8}$ részt az 1746-ik évi osztály alkalmával Mottesicki Istvánnak engedték át az örökösök; sőt gróf Kohári Éva gróf Eszterházi Antalné s örökösi korunkig élvezték a censusnak egy kis részét, — annálfogva a Koháriak kecskeméti valóságos birtoka a városnak csak $\frac{7}{16}$ része, vagyis a városnak $\frac{1}{16}$ rész hián fele volt, annak censusából is egy részt a Károlyi grófok, egy kis részt pedig Kohári Éva Eszterházi Antalné örökösi élveztek.

A Mottesicki Istvánnak átengedett $\frac{1}{8}$ részről már emlékeztünk; most a Koháriak, Károlyiak és Eszterháziak illetményéről fogunk szólni, kezdván közülök a legkisebbiken s végzendván a legnagyobbikon.

Minthogy a Bosnyákféle $\frac{1}{8}$ rész birtok ősi levén, annak jövedelme közös volt; a Vesselényiféle $\frac{1}{4}$ részt pedig 1770-ben Kohári István több fitestvéreivel együtt vette zálogba, annak jövedelme is közösen szedetett: időközben Kohári János, Gábor és Imre elhalván, az utóbbi $\frac{1}{4}$ résznek jövedelmét szedte István és Farkas, előbbi $\frac{1}{8}$ részét pedig ezek és Judit Barkóciné nőtestvér. — Ezen kétrendbeli birtokrészek után, a kecskemétiak által haszonbérelt Vacs puszta árendájával együtt volt Kohári Farkas évenkénti illetménye 325 forint 12 $\frac{1}{2}$ kr., melyből Farkas úr halála után négy örököse, úgymint András, Zsófia gróf Berényi Adámné, Éva gróf Eszter-

házi Antalné s Borbála gróf Keglevics Zsigmondné
 — fejenként nyert 81 fr. 18 krt.
 a vacsi haszonbérből pedig . . . 31 fr. 52 $\frac{1}{2}$ krt.

István országbírónak is az ősi-
 ből és közösből 325 fr. 12 $\frac{1}{2}$ kr.
 censualis illetménye levén, ez elő-
 szer kétfelé oszlott, fele szállván
 Farkas négy örökösére, más fele
 Kohári Judit özvegy gróf Barkóci
 Györgyné örököse gróf Barkóci
 Krisztina gróf Károlyi Sándorné-
 ra, és így abból ez nyert 162 fr.
 36 $\frac{1}{4}$ krt, Farkas úr négy örö-
 köse együtt ugyanannyit, fejen-
 kent pedig 40 fr. 39 $\frac{1}{16}$ krt.

összesen: 153 fr. 50 krt.

Igy szedte Kohári Farkas három leányörököse
 ezen illetményeket; nevezetesen Éva gróf Eszterházi
 Antalné 1746-ik évig, a mikor megosztóztván a Bos-
 nyák-örökösök, Vacs puszta Koháriaknak jutott, a
 Bosnyákféle $\frac{1}{8}$ városi illetmény Mottesicki Istvánnak
 engedtetett, Eszterháziné tehát ezeken kívül maradt
 censualis illetményét megtartván, maradt az 113 for.
 10 $\frac{1}{4}$ kr., és így szedetett 1769 évig. Ezután gróf
 Eszterházi Antalné örökösi gróf Styrum-Lyburg
 Károly és gróf Eszterházi Kazimir 53 for. 27 kr.
 censust szednek 1787. évig. Ekkor — nines nyoma
 miért — 52 forintra szállott le ezen census, és így
 fizettetett mindaddig, míg azt a város aránylag rop-
 pant összeggel, 10,000 pengőforint lefizetésével,
 1845-ben megváltotta.

Gróf Kohári István országbirónak és Kohári Farkasnak testvérük volt gróf Kohári Judit gróf Barkóci Györgyné, kitől származott gróf Barkóci Krisztina, báró utóbb gróf Károlyi Sándor tábornok neje. — Kohári Judit Barkóciné csak a Bosnyák-illetményben örökösödött volna; de mivel gróf Vesselényi Ferenc nádor és neje gróf Szécsi Anna Mária még 1660-ban, az utóbb Léva melletti csatában elesett báró Kohári Istvántól tízezer forintot vettek költsön s azzal a nádor halálakor is adósok voltak, ezen összegre 1670-ben özvegyének gróf Kohári István és fitestvérei még 2000 forintot fizettek, és zálogba vették 12,000 forint erejéig a Vesselényiféle $\frac{1}{4}$ városi birtokot, mely azután 1711-ben Kohári Istvánnak örökül adományoztatott. Kohári Judit Barkóciné valószínűleg a Vesselényiféle városi birtok után szedett censusból is követelte illetményét fitestvéreitől, minthogy azon birtokrész megszerzésének alapját még az atyai tízezer forint költsönpénz ábrázolta, ő vele tehát Kohári István 1712-ik évi September 1-én csere és költsönös öröködési szerződésre lépett, melynélfogva minden Bosnyák-örökségbeli s a füleki és szécsényi atyai jószágokbúli illetményének jövedelme fejében őt Kecskemétről kívánta kielégíttetni, ugyanazért részére innen, a Vesselényi-rész jövedelméből 300 rénes forintot, a Bosnyákféle $\frac{1}{8}$ censusából 10 ezüst tallért s a kecskemétiiek által fizettetni szokott 100 kurta forint kézi ajándékváltságból 6 forintot és 25 pénzt átengedett. Kohári Farkas halála után 1721 körül ezen illetmény némileg változván, lett 325 fr. 12 $\frac{1}{2}$ kr., s így fizettetett Barkóciné halála után Károlyi Sándornénak is. 1731-ben gróf

Kohári István elhalván, ennek ősi illetményén megsztozott Kohári Farkas négy örököse és gróf Barkóci Krisztina Károlyi Sándorné, mely volt egészen 325 fr. 12 $\frac{1}{2}$ kr., jutott tehát Károlynénak fele, vagyis 162 fr. 36 $\frac{1}{4}$ kr., és így lett a Károlyi grófok illetménye 487 for. 48 kr., melyet gróf Károlyi Sándor s utána fia Ferenc, a Bosnyák-örökösök között 1746-ban történt osztály idejéig ennyiben szedett.

A most említett osztály után azonban gróf Kohári András, gróf Károlyi Ferenc és Mottesicki István beismerték: hogy nagybátyjuk, illetőleg sógoruk néhai gróf Kohári István országbíró mily kegyes földesura volt légyen a városnak, mennyiben a reá szállott, kezelése alá jutott, vagy általa megszerzett birtokilletmények censusát soha fölebb nem emelte, ők tehát megkezdték a különben is nagy terjedelmű, népességű és vagyonos Keeskemét irányában jövedelmüket minél inkább nevelni. Láttuk Mottesicki eljárását; tapasztalni fogjuk gróf Koháriak alkalmazkodását; — most nézzük gróf Károlyi Ferencnek, az osztály útján 487 forint 48 kr. censust élvező földesúrnak elbánását. Alig hajtattott végre az osztály, megjelent a gróf személyesen Keeskeméten és mivel szóbeli közlekedés útján a városi Tanácsnál célt nem érhetett, ahhoz következő írott rendeletet bocsátott:

„Az fellyebb régen elmúlt esztendőben Keeskeméth Várossában lévő Portioim más hasznossabb és alkalmatossabb össi Anyai Jószágomon cseréltetvén még, mind ekkoráig azon régi időkhöz és circumstantiákhoz alkalmaztatott census nagy kárommal fizettetett azon portioimtúl; Ellenben pediglen más Comportionatus Földes urak, és in specie Méltóságos

Gróff Koháry András Uram Bátyám ö Excellentiaja maga portioinak Censussát tettzése szerint eleválta: Úgy nem különben az Városbeliek is némelly Földes Urak Portioit magoknak megszerezvén, azokból szabadon oeconomisáltak és nem megvető hasznot is vettek. Mivel pediglen részemről eddig tetemessen tapasztalt káromat tovább szenyvedhetnem nem lehet, sőt különben is az én sorsom az több Földes Urakénál alább való nem lehet: Arra való nézve ezen Levelem erejével includálván mindennemű Dominale Beneficiumokat, Datiákat s Obvenientiákat, ezen Kecskeméti Portioimtúl és quottáimtúl ezután, esztendőnként tudni illik, az legközelebb esendő Szent György napjátúl fogva számlálván, további dispositionig és tettzésemig Kétezer Rhénes forintokat az Városiak által fizetni elrendeltem s hogy magokat az iránt alkalmaztatni tudgyák, ezen Rendelésemet kívántam értékre adnom. Datum Kecskeméth die 11-a Martii 1747. Gr. Károlyi Ferencz Comportionatus Földes Úr. mpr. (pecsét) ¹⁾

Midőn a gróf e talán önmaga által is sokallott censust megszabta s fentebbi rendeletét titkára Zánácsi József által a városi Tanácsnak beküldötte, tudtára adatta egyszersmind: hogy ha az évenkénti 2000 forint censust sokallanák, mutassák ki hitelesen a városnak mézszárszékek, korcsmák és egyéb földesúri javadalmak jövedelmeit, s a bor, gabona és bárány tizedből reménylhető haszonvételeket, hogy a gróf magát azok alapján tájékozhatta; ha pedig ezt sem akarnák, hajlandó a gróf arra is, hogy ő a

¹⁾ Eredeti a város levéltárában.

többi minden földesurak censualis illetményének évenkénti fizetését magára vállalja s a várost egyedül maga földesúri kezelése alá veendi. — Mindkét kívánat romlással fenyegette a városnak önállását szintűgy, mint anyagi helyzetét, minck elhárítása végett a város közbenjárókat keresett, a grófot pedig szerfelett magas követelésinek mérséklésére folyamódással ostromlotta. Legsikereseb közbenjáró volt alkalmasint gróf Kohári András tábornagy, ki 1736-ban már Kecskeméten maga és örökösi részekre vérbirósági szabadalmat eszközölt, már előbb pedig Kohári István rokonaival s a többi földesurakkal tett szerződésben Kecskeméten maga és örökösei részekre a földesúri fenhatóságot biztosította, — minck a lett eredménye, hogy negyedfél hónap múlva gróf Károlyi Ferenc következő újabb rendeletet adott:

„Én alább is megl írt Nagy-Károlyi Gróff Károlyi Ferencz, Erdödi, Bélteki, Csongrádi, Megyeri és Ecsedi Dominiumoknak örökös Ura, Felséghes Császári Királyné Asszonyunk cö Fölsighe Belső és titkos Tanácsossa, Generál Feldt Marchal Lajdinand, egy Lovas Magyar Regementyének Proprietarius Oberstere, Felséghes Septem Viralis Táblának Assessora, Tktes Nemes Szatthmár Vármegyének Feő Ispánnya s a Tiszán töl való Földnek Generalis Commendánssa. Adom tudtára mindeneneknek valakiknek illik ez Levelemnek rendiben, hogy jóllehet én Tktes Ns. Pest Vármegyében Kecskeméth Várossában léveő Feöldes Úri örökös rész Jussomnak önnön embereim által teendő oeconomicalis administratiojával magamnak többet használhatnék is; Tekintvén mindazáltal némelly jó Uraimnak s Barátimnak Kecs-

keméth Várossa mellett tett interpositiojokat s önnön magoknak is esedezéseket, és eddigli tapasztalt, ennekutánna is tapasztalandó Emberségeket, de mindenek felett, hogy eő Felséghe s az Haza szolgálattyára annyival jobban subsistálhassanak; fellyebb írt Kecskeméth Várossában léveő pracattingált egész Jussomnak Oeconomicalis hasznavételét, Cointeres-satus Véreim s Attyámfiai Képekben is engedtem ugyan Kecskeméth Várossának, további dispositio-migh, és ezen Jussomnak törvényessen, vagy más móddal leendő excisiojáúgh, Esztendőnként Ezer, idest 1000 Rhen. forintokban, mely pénzt is a midőn, és az hová, s a miként magam, vagy Tiszttem kívánni fogjuk, tartozik az említett Város minden engedel-mességgel meglí fizetni. Melynek nagyobb erősségire adtam ezen Levelemet. Csongrád die 29-a Junii 1747. Gr. Károlyi Ferencz mpr.“ (pecsét). — A gróf saját kezüleg utánjegyzi: „Ezen levelem és adományomnak, úgy az Város felül illetett kötelességének Esztendeje kezdődik az 1747-ik Esztendőbeli Sz: György napjától foghva.“ ¹⁾

Ezen alkalmazást Ferenc gróf egész életében megtartotta, tizenkét év múlva pedig fia gróf Károlyi Antal is megerősítette, atyja halála után a fentebbi okmányra következő feljegyzéssel: „Ezen Méltóságos Uram Atyám eő Nagysággha kegyes tetzését, tekintetben révén a B. Városnak Successiomnak zsengejében tölt első köszöntésével hozzám bizonyított szívességét is, usque ulterius beneplacitum, confirmálok. Hód-Mező Vásárhelyben 30-a Octobris

¹⁾ Eredeti ugyanott.

A-o 1759. Gróf Károlyi Antal mpria.“ (pecsét). — Majd bekövetkezvén az 1773-ik évi December 10-kén kelt királyi rendelet, a census többé fölebb nem emel-tethetett. Gróf Károlyi Antal s fia gróf Károlyi József állandó kegyelettel viseltettek a városhoz; midőn pedig a grófi család ma is életben levő három idősbike István, Lajos és György grófok értesültek a városi község megváltakozási nagy céljáról, minden ellenzés nélkül, nemes lelkű készséggel megajánlot-ták földesúri illetményüknek átengedését, 1835-ik év végén 60,000 váltóforint és 1000 darab arany letétele mellett a szerződést meg is kötötték, mely összeg pengőpénzben teszen 28,500 forintot, a fel-vallási költség volt 166 forint 40 kr., öszvesen tehát e megváltakozás került 28,666 pfor. 40 krba.

Befejezésül a Kohári grófok városi birtokillet-ményét említendem, megváltásaiglan.

Gróf Kohári István országbíró halála után a kö-zös illetményeken osztozott egy részről gróf Barkóci Krisztina gróf Károlyi Sándorné, mint Kohári Judit gróf Barkóci Györgyné örököse, más részről Kohári Farkas négy örököse, úgymint András, Éva, Bor-bála és Zsófia. András örökölvén az országbíró által alapított majoratust, örökölte egyszersmind az alapító nagybátyja által Kecskeméttől saját szerzeményei után szedett censust is. A nőtestvérek egyikének, gróf Kohári Éva gróf Eszterházi Antalnénak censua-lis illetményét már ismerjük, épen annyi volt gróf Kohári Borbála gróf Keglevics Zsigmondné, és gróf Kohári Zsófia gróf Berényi Ádámné illetménye is. Borbála Keglevicsné illetményét 1733-ban, Zsófia Berényiné censusat pedig 1746-ban gróf Kohári

András megvette, ő lett tehát örökös, vétel és nagybátyja végrendeleténél fogva Keeskemétnek $\frac{7}{16}$ részben földesura.

Kohári István országbíró saját tulajdonaként 1032 forint 55 kr. censust, és 100 kurta forint készpénzre áttett kézi ajándékváltságot szedett évenként Keeskemétől; ennyinél többet a jó úr soha sem vett, de szívesen látta, sőt érzékenyen tapasztalta — mint fenmaradt nagy számú leveleiből megtetszik — hogy a keeskemétiek őt, mint kitűnő fiút kegyelettel tisztelt védő, pártfogoló földesurokat, és attyokat szeretvén, esábrági vagy szentantali várkastélyában, hol élemedett napjait nagyobbára töltötte, évenként kétszer-háromszor legalább kiküldötteik által meglátogatták, egy pár szép csikót, bőjtre halat, ünnepekre fűszerszámot, húsvétra néhány bárányt, s ha egyebet nem, egy köteg jó dohányt és néhány cserép pipát száraztúl ajándékba vivén, megtisztelték; néha efféléket maga is kért s kiváuatát a városiak egész örömmel teljesítették; — az ő halála után a Kohári grófok és város közt megmaradt ugyan a régi szívélyes patriarchalis viszony, de a census nem: gróf Kohári Andrásnak úgy szólva első gondja volt keeskeméti jövedelmének gyarapításáról intézkedni.

Az országbíró halála utáni évben már annak végrendeleti örököse ugyanis az úri adót 1500 forinttal felszöktette. Nem találtam az okmányt, és annál fogva nem tudni az alapot, melyen e felszöktetés történt, de következzék évről maga András gróf aláírása és peeséte alatt meg van egy számtétel, mely szerint a város „Pro Anno 1732 a conventio szerint való adónak elevatiojával tartozik fl. 1500.“; — ez-

után következik a régi adó 1032 fr. 55 kr.; — ismét a Rákóci és Báthori részek adójának felszöktetése 158 fr. 20 kr.; — majd az ezekhez szabott kézi ajándékok, úgymint 25 pár csizma helyett 50 for.; és két pár karmazsin csizma helyett 8 fr. 30 kr.; összevén tehát 1732-ben a felszöktetett úri adó összege 2699 fr. 45 kr. lett. — A következő 1733-ik évben gróf Kohári András megszerezvén testvére Kohári Borbála Keglevics Zsigmondné 153 for. 50 kr. jövedelmű illetményét, lett a census 1734-ben 2857 for. 27 kr., ezen kívül még kézi ajándék: 3 akó vaj, 15 oka kávé, 30 oka riskása, és két perzsi szőnyeg, mely ajándék 1735-ben 250 forint készpénzre áttételvén, fizetett a város évenként 3107 forintot 27 krt. E viszony 13 évig tartott; 1748-ik évben ugyanis gróf Kohári András altábornagy a városnak következő conventiot szabott:

„Én Csábrághi és Szittnyai Gróff Koháry András, Felséges Római Császár Urunk és Koronás Királyné Asszonyunk ö Felsége Titkos Tanácsa és Komornékja, edgyik Dragonyos Regimentének Actualis Colonellussa és General Feltmarschal Lajdinantya, nem külömben Tekintetes Nemes Honth Vármegyének Örökös Fő Ispánnya, vallom ez Levelemnek rendében: Hogy boldog emlékezető Istenben kimúlt néhai Méltóságos Gróff Koháry Istvány Bátyám Uram ö Nagyságának halála után, több örökös Jószági között Kecskemét Várasában lévő Portioja is, mint törvényes Successorra reám szállván, melly után, eddig folyó jövedelmemet midőn szaporítani kívántam volna, a Lakosokkal ez alább írt módszerint és Conditiokkal alkudtam megh:

Primo. Mindennemő Jövedelmimet, valamellyek engemet mint Földes Urat illetnének vagy illethetnének, a Lakosoknak cédálom, azokból magamnak semmit sem reserválok, hanem valamint annak előtte, úgy ezután is, említett Lakosok azokkal élhesse-
nek és magoknak használhassanak.

Secundo. Ezen cessionomért, a die prima Januarii usque ultimam Decembris Esztendőnkint Énnékem az említett Lakosok az Accidentalialis pénzen és jövedelmen kívül fizetni fognak — úgymint

Régi Árendát in . . . Rh. fl. 1097. kr. 57 1/2.

Földesúri hasznaim bene-

ficiumaiért . . . „ „ 1500. „ —

Loco naturalium . . . „ „ 250. „ —

25 pár csizma helyett . . . „ „ 50. „ —

Két pár Cselebi csizma

helyett . . . „ „ 8. „ 30.

Általam acquirált András-

siana portio árendája (*Kohá-*

ri Zsófia gróf Berényi Ádám-

né örökösai voltak ezek) . . . „ „ 153. „ 27.

A summa tészén „ „ 3059. „ 54 1/2.

Idest Háromezerötvenkilenc Rhénes forintokat és 54 1/2 krt.

A megh írt summán kívül pedig Esztendőnkint tartozni fognak in natura adni

Két perzsiái skárlát szünyeget, idest . Nro 2.

Harminez oka Riskását ¹⁾ . . . Nro 30.

Kaffét okát tizenötöt idest . . . Nro 15.

¹⁾ Egy oka 2 3/10 bécsi font.

Két fucsi mazsola szőlőt ¹⁾ Nro 2.

Két fucsi fügét, idest Nro 2.

Tertio. Ha pedig Döghalál, Hadakozás, vagyis az Jóságnak Dög által való nagy veszedelmek miatt (kitől Isten oltalmazzon) a Városnak Lakosi tapasztalhatóképpen elfogyatkoznának, helyes Instantiájokkal Hozzám folyamodhatnak.

Quarto. És minthogy az első Punctumban feltett cessioneim között a Dézmáknak Praementioja is comprehendáltak s casu quo történne cum tempore, hogy a Méltóságos Váczi Püspök a Dézmákat vagy in natura maga számára megtartani, vagy az árát föllyebb verni igyekezne, arra semmiképpen ne mennyenek, sőt inkább abban is, mint Földes Úri jussomat illető dologban Hozzám folyamodgyanak, ugyan annak recognitiojára és observatiojára, mint eddig, úgy ezután is Esztendőnként ante Arendationem, nálam való Insinuatit tartozzanak praemittálni. ²⁾

Melly ekképpen a Váras Lakossáival lett Conventio szerént, hogy őket conserválom s inviolabiliter observálni fogom, attam ezen saját kezemmel subscribált és Pecsétemmel megerősített Leveletem. Datum Kecskeméth Die 23 Martii 1748. Koháry András mp. (pecsét).

Ezen praemittált Conventiora, hogy mi is Kecskeméti Birák és Lakosok meg edgyezett akarattal reá állottunk s observálni fogjuk, subscriptionkal és

¹⁾ A szokatlan „fucsi” szó később kelt latin szövegü nyugtáknban „seacula” szóval van visszaadva.

²⁾ E pont alatt említett püspöki tizedválttságot illető viszonyok bővebb felvilágosítás alá kerülnek alább. Erre vonatkozik ezen III. kötet oklevéltárában a püspöki tized tárgyában közlött oklevelek közt Pestmegyének 1721. Mart. 31-kén kelt határozata s azt nyomban követő három oklevél.

pecsétiunkel erősíttyük. Datum Kecskemetini 1748: 23. Martii NN. Kecskeméti Birák (város pecséte) ¹⁾.

E szerződés volt alapja a városi census fizetésének 1763-ik évig, a mikor András úr fia gróf Kohári Miklós tábornok, fentebbi szerződésben megszabott öt rendbeli kézi ajándék meghagyása mellett a censust 4000 forintra emelte, a magszakadások, birság és egyéb esetleges jövedelmeket pedig magának megtartani kívánta; a város azonban, hogy a földesúri közvetlen kezelést feltételező ezen befolyást is eltávolítván, belügyeinek önálló kormányzatát megtarthassa, az imént említett esetleges jövedelem fejében a földesúri hatóság és törvényszék költségeit s rabok élelmezését magára vállalta, — a polgári és fenyítő úrszéket tovább is a földesúrral közösen gyakorolta.

A 4000 forintos censust Miklósnak fia gróf Kohári Ignác is szedte 1770-től 1777-ik évig, ekkor ő elhalván, kiskorú fia gróf Kohári Ferenc nevében szedte azt özvegye született gróf Cavriani Gabriela. Időközben a vasci és szentlőrinci puszták haszonbére is együtt fizettetett a városi censussal, mely két pusztának szinte 4000 forint levén évi haszonbére, a kecskemétiiek által e címek alatt évenként beszolgáltatandó 8000 forintnak fele szentgyörgy, másik fele szentmihály napján volt mindig fizetve; 1782-ik évben az említett két pusztá haszonbére 200 forinttal főlebb emeltetett s ezután a mondott két határnap mindegyikén 4100 forint lett a fizetés, — innen történt, tévedésből-e, vagy a gróf iránti elnézésből, meghatározni nem lehet: hogy ámbár ekkor már az

¹⁾ Eredeti a város levéltárában.

1773-ik évi Decemb. 10-kén kelt királyi rendelet ellenében a censust emelni többé nem lehetett, mégis, miután a két pusztá haszonbére utóbb változott és a városi censustól elkülönítettett, a census korunkig folyvást 4100 forint maradt, melyet 1790-ik év után a nagykorú gróf Kohári Ferenc szedett.

A deli testalkatú őseredeti magyar szabású Kohári István országbíró utódai elnémetesedtek. András és Miklós még magyarul nemcsak beszéltek, de saját kezű leveleik is maradtak fenn magyar szöveggel, bajszot azonban egyik sem viselt, német ezredeknél szolgáltak s német tábornokok voltak, Miklós fia Ignác pedig nevét sem tudta magyarul leírni. Gróf Kohári Ferenc családjának utolsó férfitagja, polgári pályán maradt, a városhoz intézett nagy számú levelei s nyugtái kevés kivétellel mind egyig magyar szövegben és általában saját kezével vannak írva. Ez mint Magyarország főkancellárja, Csábrág, Szittnya, Murány és Balogvár örökös ura, Rimaszécs, Derencsény, Fülek, Kecskemét, Wallterskirchen, Ebenthal és Dürrenkrant uradalmak birtokosa, Fülekvár örökös főkapitánya, Hontmegye örökös főispánya, aranygyapjas és szent István rendinek vitéze, — stb. 1815-ik évi Nov. 15-kén hercegi rangra emeltetett, mivel egyetlen leánya Antonia kezével s uradalmaival egy magas állású egyén meg-honosíttatása céloztatott. Ferenc herceg meghalt 1826-ik évi Junius 27-kén, veje Szász Koburg Gotthai fejedelmi herceg Ferdinand az 1827: 41. t. c. által honosíttatott, a Koháriak férfiágát kirekesztőleg illető birtokokra 1831. Mart. 21-kén királyi adományzást nyert s azokba ugyanazon évi December

5-én Murányvárbán, mint a királyi adománylevélben kijelölt főbirtokhelyen, beigtattatott. Örökösí felvették a „K o b u r g - K o h á r y“ hercegi címet. ¹⁾

Midőn Kecskemét város megváltakozásának nagy munkáját célba vette, legtöbb gondot adott e legnagyobb földesúri illetmény megváltásának fogamatba vétele; azonban a fejedelmi herceg és hercegnő nemes gondolkozása s tanácsosaiknak a város iránt viseltető szívessége mi hamar megérlelte a városiak ernyedetlen törekvéseiket s 1834-ik évi Nov. 15-kén Bécsben a szerződés megkötöttet, a királyi nagy cancellariánál pedig felvallással is érvényesítettet: 170,000 pengőforint készpénz fizetésért s azon feltétel alatt, hogy a századok óta Kecskemét város lakosai által használt, de a herceg által saját kezeltetése alá vétetni kívánt vacsi pusztát, — melynek haszonbérletéből még 12 év hátra volt, — a város rögtön kibocsátssa, — a pénzüsszezből hatvanezer forint azonnal lefizettetett, száztízezer forintról pedig a város kötelezvénnyt adott, s a vacsi pusztán rögtön a herceg által saját kezeltetése alatt szükséges épületek kisajátítására a város költött 3920 vfkat, vagy pengőpénzben 1568 fkat, és így e megváltás került a városnak 171,568 forintba pengőpénzben.

Az egész megváltakozás pedig — úgymint :

a) A Pászthói $\frac{1}{8}$ rész, vagyis
a Fáy-, Fráter-, Pécsi-, Vay-,
Platthy- és Bánffy-részek meg-
váltása 38,377 frt. 36 kr.

¹⁾ Dr. C. A. Zipser: Ueber die Statution in Ungarn, veranlasst durch die gesetzliche Verleihung der weiland fürstlich v. Koháry'schen Güter an Seine Durchlaut den Herzog Ferdinand v. Sachsen-Coburg-Gotha zu Murány am 5. Dezember 1831. Kaschau 1834. 8 rétt.

b) A Rákóczi-rész fele az Aspremont grófok örököseitől . . .	14,461 frt. 24 kr.
c) A Bosnyákféle $\frac{1}{8}$ rész a Mottesieki örökösöktől . . .	34,166 frt. 40 kr.
d) A Sárkándiféle rész fele, vagyis a Csáki grófoktól $\frac{1}{4}$ rész .	6,379 frt. 45 kr.
e) Eszterházy Jánosnétül gróf Kohári Éva illetménye . . .	10,000 frt. —
f) Károlyi grófoktól gróf Kohári Judith illetménye . . .	28,666 frt. 40 kr.
g) A Kohári majoratus illetménye Koburg hercegtől . . .	171,568 frt. —

Öszvesen: 303,620 frt. 5 kr.

1848-ik évi Febr. hónapban már Kecskemét város részére a királyi városi szabadalom iránt biztosító rendelet kiadva, s belügyeinek szervezése végett a királyi biztos kinevezve volt; de ugyanazon [évi Mart. 15-ke mindezt dűgába döntötte. Ha látnoki bölcsességgel bír Kecskemét város, mintegy kétszázötvenezer ezüst forintot részére ez egyetlen nap megtakarít vala; de minden pere drága volt, a megváltakozással sietnie kellett.

Most már a hűbéri viszonyok s úrbér keserű emlékei a történelem sajátaivá lettek. A közönséges úrbéri kezelést ismerjük, 1848 utáni eredményeit naponkint tapasztaljuk; — ime közlöttem Kecskemét város e tárgyú viszonyait, hogy azok a levéltár poros kötegei közé rekedve ne maradjanak.

Ennek befejezése után pedig nézzünk szét a „Német-világ“ban.

II.

1683. Január 2-án Konstantinápolban a szultán palotája előtt kitérve, Magyarország irányában lobogtak a lófark-zászlók és ezzel — a vasvári béke lefolyása előtt két évvel — meg volt üzenve a háború. IV. Mohamed szultán April 1-én 250 ezer főnyi sereggel és 300 ágyúval indult ki Drinápolyból; Május közepén Nándorfehérvárott nagyvezírét szerdár Kara Musztafa pasát karddal, paripával, kaftánnal és kolcsagos turbánnal ajándékozván meg, összes hadai fővezérévé kinevezte. A dunántúli részen Eszéknek s Székesfehérvárnak tartott a szerdár: Bécsnek töbül kiforgatását tűzvén ki hadjárata célpontjaúl; a hozzá csatlakozandó krimi tatár hadak pedig Muradgiraj khán vezénylete alatt, Erdélyen át és itt vidékünkön vonultak keresztül, a hadviselés átkait ismétlendők sokat szenvedett atyáink feje fölött. ¹⁾

A budai török hatóságok már tavasz-félen temérdek élelmi szert, gyalog és szekeres tábori munkát követeltek Keeskemétről és vidékéről ²⁾; Május 9-én pedig Mehemet efendi budai defterdár, Ibrahim pasa nevében meghagyja Keeskemét, Nagykörös és Cegléd városok biráinak, hogy a városiak minden marhát, gulyákat és méneseket a hídon át dunántúlra hajtsanak a tatárhadak elöl, mindhárem város biráját a pasához értekezletre berendelvén, a levél saját szavai szerint: „bejőjjetek az Vezér elejben, mert nagy dolgok lesznek, az Tatár felől kelletik tanács-

¹⁾ Szalay: M. orsz. tört. V. köt. 246. s kövv. II.

²⁾ Oklevél. II. köt. 131. s kövv. sz. sz. alatt.

kozni veletek, miképpen legjobban lehessen az maradástok, el ne mulassátok, éjjel nappal jöjjetek“¹⁾. Más felől a felföldi magyar urak arra figyelmeztették dunamelléki jobbágyaikat: hogy a szomszéd helységek összetartsanak, mindenfelől híreket szerezzenek, a tatár jövetelekor háznépestől, eselédeikkel s minden barmaikkal a helység körül, vagy közelében legyenek és jól vigyázzanak mindaddig, míg a tatárhad el nem távozik a vidékről.²⁾

E közben gróf Tököli Imre, a magyar bujdosók, vagy köznyelven úgynevezett kurnokok feje és fővezére, ugyanez évi Január 13-án Kassán saját pártfeleivel országgyűlést tartott, mely a szükséges hadiköltségek fedezésére 50 ezer forintot ajánlott; de Tököli ezzel meg nem elégedvén, a 13 felső és 6 szomszéd megyét Májusban ismét összehívta Tátyára s miután az általuk megajánlítani kívánt segélynek csak egy részét fogadták el, a nemesség fejenkénti felkelését pedig megtagadták, Tököli bosszúsán bocsátotta el őket, s Május 27-kén meghagyta a megyéknek: hogy Junius 6-ra 1400 szekeret, 1400 vágómarhát s 14,000 köből lisztet állítsanak ki hadai számára³⁾. Ezen kívül Tököli mint felső Magyarország fejedelme, a nemességnek jószág és fővesztés alatt személyes fölkelést rendelt, a községek pedig kapuszám után kirovott gyalogságot tartoztak kiállítani. Pestmegye kivetése szerint minden porta után 20 forint hadi adó s portánként 5 gyalog katona kiállítása hagyatott meg a községeknek, a nemesek

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 132. sz. a.

²⁾ Dunavecsei bírák levele. Kőrlevelek jk. 7. lap.

³⁾ Szalay, M. orsz. tört. V. köt. 245. s. kövv. II.

fejenkint felülni, a testikép tehetetlenek maguk helyett lovast állítani és fejenkint 4 forint taxát fizetni köteleztettek: Rádai Gáspár alispán neveztetett ki kapitánynak, Oláh János Nagykörösről és Sárközi Pál Kecskemétről hadnagyoknak, — mind lovas, mind gyalog nép Junius 26-ra Losoncon mustára megjelenni köteleztetvén ¹⁾. Azonban a budai pasa kajmakámja Murát aga tiltó levelet küldött a községekre, őket az engedelem nélküli felfegyverkezéstől s a hadi adó befizetésétől karóba vonatás büntetése alatt eltiltotta ²⁾; így történt: hogy ámbár Darvas János szolgabíró s utóbb Rádai Gáspár alispán többszer erőlyesen sőt fenyegetéssel is rájuk parancsoltak a községekre, Tököli segélyére itt senki sem mozgott, — mert itthon is baj volt; a kapusámra kirovott 20 forintos hadi adót Kecskemét azonban mégis befizette. ³⁾

Mint a fergeteg viharszele, úgy robogott át vidékünkön a tatár tábor ez évi Junius közepén. A somlyói várkapitány Május végén szétküldözött levelei szerint, a tatár khán 200 ezred magával indult, s Püsköst napján Kolosvárt tartand éji szállást ⁴⁾. Kecskemét küldöttet bocsátott rögtön Debrecenbe, honnan Junius 1-ről írja a helyettes bíró: hogy a somlyai kapitány oda küldött levele szerint, legközelebbi pénteken a tatárság a somlyai mezőre szálland és Debrecen felé menend; az ottani főbíró már ekkor elment a tatár szultán elibe, még haza sem érkezett ⁵⁾.

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 1—5. sz. sz. alatt.

²⁾ Oklevélt. II. köt. 167. sz. alatt.

³⁾ Számviteli könyv 1683. évről.

⁴⁾ Körlevelek jegyzőkönyve 7. lap. a dunavecsei bírák hírtétele Kecskemétre.

⁵⁾ Ugyanott 6. lap.

Sajnálni való: hogy a kecskeméti jegyzőkönyvekben részletes följegyzés nem találtatik az 1683-ik évi nyári táborozásról s csak szemem kell az adatokat szedegetnünk; vannak azonban feljegyzések az akkori adó- és számvitelikönyvekben s peres ügyek a város jegyzőkönyveiben, melyek némi részletekről is tudósítanak bennünket. — Megtartották ezek szerint őseink a budai pasának azon rendeletét, hogy barmaikat dunántúlra hajtsák, mert a tatárok elvonulása után így menekült vissza 6—7 száz darab marhájuk, miért ugyanannyi lepért ¹⁾ követelt a török ²⁾; — őrző törököt és tatár őrzőket fogadtak fel, fizetvén amazoknak 150 tallért, ezeknek 350 tallért ³⁾; — marháik itthon maradt részét a város körül tartották s azok nyári legelőjeül a város határabeli tanyaföldeket általában felszabadították ⁴⁾; — egyébiránt mint ugyanazon jegyzőkönyvben Cirkátor Mátyásnak a fütermését harmadából letakarítani szegődött munkásokkali perében keletkezett város törvényszéki ítélet mondja: „az Tatárok rajtunk való járása, mezeinken való kóborlása, az nagy félelem miatt nem vihették végben azon kaszálást“ ⁵⁾ — még a nyári munkában is, különösen a szénatakarításban elmaradtak; — a szétesatangoló tatárhadak temérdek kárt tettek a még zöld gabonában és fütermésben, több helyütt lovakat, marhákat és juhokat elrablottak s a vagyonukat oltalmazó gazdákat és cselédeiket megölték, vagy

¹⁾ Lepér török aprópénz neve.

²⁾ Oklevélt. II. köf. 171. sz. a.

³⁾ Számvitelikönyv 1683. évről.

⁴⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. évekről 150. lap. Biró György gulyásai és Harkai-testvérek közti per.

⁵⁾ Ugyanott 167. lap.

elhurcolták: a város juhnyáját megrabolták és a juhászbojtárral együtt elvitték ¹⁾; — Kiss Gergely gazda táborsorra kivettétvén többekkel a tatár khán részére fuvarba, útjában a lézengő tatárok lovait elvették, magát kifosztották s kárát a város térítette meg ²⁾; — több gazdákat, kik elraboltatni szándéklott javaikat védtek, meggyilkoltak ³⁾; — ekkor történt a városban a ferenci szerzetes atyák zárdájának is tatárok általi kiraboltatása, mely alkalommal a szerzetesek fejszékkal üldöztetve szétriesztattak ⁴⁾. — Nem használt semmit a féktelen tatárság rakoncátlankodása ellen az előintézkedés, annyival kevesbé azok elvonulása után Juliusban a győri táborból a nagyvezír által kiadott szultáni védlevél. ⁵⁾

Ugyanekkor a kuruc tábor, sőt maga Tököli fejedelem és fővezére Vesselényi Pál is megfordultak Keekskeméten ⁶⁾: a fejedelem tábora számára 100 darab ökröt adott a város, Vesselényinek pedig két tábori szekeret felszerelve ⁷⁾; — a helybeni vendéglátás is tetemes áldozatába került a városnak, bár annak mérlegére a borfogyasztáson kívül egyéb adatlunk nincs, e szerint azonban a nyári három hónap alatt a törökök 1045 pint bort, a kurucok pedig 1373 pintet és 78 köből bort fogyasztottak el a város koresmájáról ⁸⁾; — sőt a kuruchad a ferenci szerzetesek zárdáját is megrohanta, s az öreg zárdafőnököt

¹⁾ Számvitelikönyv 1683. évről.

²⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 170. lap.

³⁾ Szolgálati könyv 1683. évről.

⁴⁾ Oklevélt. II. köt. 34. sz. a.

⁵⁾ Oklevélt. II. köt. 153. sz. a.

⁶⁾ Pray: Epist. Procer. Tom. III. pag. 504. a budai pasának Tökölihez írott levele 160. sz. a. 1683. Jan. 6. — Számvitelikönyv 1683.

⁷⁾ Adókönyv. 1683.

⁸⁾ Számvitelikönyv 1683.

rabúl vinni szándékozott, de György atya önkint ajánlkozott helyette s azt nyereg nélküli lóra kötözve vitték Tököli után, kit azonban a város előkelői sok költséggel és fáradtsággal visszaváltottak ¹⁾, szóhagyomány szerint a lóra kapott helybeni gazdák szabadították meg.

A vidék szenvedését s ekkori nagyszerű kárvalásait feltüntetik fenmaradt török leveleink, mely alkalommal a budai török hatóságnak becsületére válik, hogy a tatárok kártételeit gátolni mindenkép ügyekezett. Dunatisza közét ugyanis a mint ellepték, értesülvén a budai hatóság elkövetett kártételeikről, azonnal rendeletet adott ki, hogy a Dunánál tőlük minden rablott jószág elszedessék. Junius 22-kén már a budai kajmakám Dervis bég meghagyja a vidéki községeknek, hogy miután a tatárok által elrablott minden jószág azoktól elszedetett, a marhák Pest alatt vannak, a birák tehát büntetés terhe alatt értesítsék a kárvallottakat, hogy jószágaikért felmenjenek. Egy tatár sereg a körmei közt volt marha falka iránt azzal fenyegetőzött, hogy leöli a marhát inkább, mint kiadja: pesti Amhát bulyok basa, egy becsületes török tiszt, ennek eltávoztatása tekintetéből saját pénzén váltotta meg a falkát s a némedi és ócsai biráknak adta számon, hogy azok között sajátjuk megkeresése végett a vidéki községbelieket értesítsék. Szinte közben parancs menesztetett Budáról a vidéki községekre: hogy ha török vagy tatár rabot vagy rablott marhát vinne, keljen fel a község s vegye el tőlük és hajtassa Budára, hogy a kárvallot-

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 34. sz. a. és Blahó Vince jegyzete.

tak ott feltalálhassák. Ennek folytán, a Gyömrőn összefutott hat cserhádi község birái futó levelet intéznek az alvidéki lakossághoz, tudatván azokkal, mikép a tatárság két falka marhát hajtott közelükbe, melyeknek inait készültek levagdalni, ha váltság nélkül elvétnének tőlük, a nevezett birák tehát potomon megváltották, oly céllal, hogy a ki azok közt sajátjára ismer, a váltság megtérítése mellett átvehesse; harmadik falkát pedig ugyanazon községekbeli magyar legények erővel esikarták el a tatároktól; végre a szabadszállási birák is értesítették a környékbeliakat arról, hogy 25 darab marha, néhány ló és borjú tévelyedett hozzájuk, a ki magáét feltalálja, elviheti ¹⁾; azonban a török sem vette el ingyen a rablott portékát a tatártól, ő is vetett annak valamely váltságot, minek megtéríttetését az illető községeken követelte, még pedig nem a legtisztességesebb hangon ²⁾; sőt közbenjárásaért ajándékot is követelt ³⁾. — Más felől a magyar hajdúk sem heverték s a prédával lézengő tatárokat csipdesték, — elannyira, hogy öszre kelve, midőn a török és tatár vert hadak haza felé vonulnának, a budai pasa által egy fő aga küldetett utánok, megfíltandó a szegény nép kifosztogatását, — alig indult ki Pestből, már Monor mellett a hajdúk fölverték, maga is csak nehezen bírt az aga menekülni s ezért Rusztim tihája keményen meghagyja a környék községeinek, hogy arról: mi-féle és honnan valók voltak a támadók, bizonyos hírt szerezzenek és Budára értesítést adjanak ⁴⁾. — A

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 149. 158. 159. sz. sz. a.

²⁾ Oklevélt. II. köt. 168. 171. sz. sz. a.

³⁾ Oklevélt. II. köt. 185. sz. a.

⁴⁾ Oklevélt. II. köt. 188. sz. a.

tatórok visszavonulása is hasonló veszéllyel volt kapcsolatban, de Kecskemétet ekkor kikerülték; őseink azonban még késő ősön is rettegésben voltak s minden irányban küldött futárok és levelek által a tatárok tartózkodásáról bizonyos híreket szerezni ügykeztek. ¹⁾

Időközben ama nagyszerű büszke ozmán hadsereg, melynek élén Kara Musztafa nagyvezír három dolgot egy csapással kívánt végrehajtani, úgymint: Leopold császáron boszút állani, a hadak zsákmányszomját kielégíteni és a török uralmat Magyarországon biztosítani s mindezt Bécsnek töbül kiforgatása által akarta és hitte elérhetőnek, — e büszke harmadfél-százezernyi ozmán hadsereg Bécs falai alatt ez évi September 12-én csúfosan megveretett s minden táborszereinek elhagyásával eszeveszetten megfutott. A mely órában a futó nagyvezír Győr alá érkezett, Ibrahimot a 80 éves ősz budai pasát, kit a gyalázatos megfutamodás okának tartott s kivüle még számos főtisztet megfojtatott, és Kara Mehmet diarbekri pasát budai helytartóvá kinevezvén, Budára ment.

Leopold szövetségese s a Bécs ostromát felmentő császári sereg fővezére Szobieszki János hős lengyel király a győzelmes had élén Magyarországnak tartott. October 9-kén az új budai pasa 16 ezer főnyi hadát Párkány mellett szétverte, hét ezer török részint fegyver alatt, részint a Duna hullámiban lelte halálát; October 20-kán Esztergam ostroma megkezdett s rövid vívás után a vízi-város bevétetvén, az

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 192. sz. a.

örség által feladatott. Kara Musztafa nagyvezír még Nándorfehérvárra sem érkezett, midőn Esztergam bukását megértette s parancsot küldött a budai helytartóhoz, hogy a volt esztergami pasát négy főtisztével együtt kivégeztesse. A halálítélet ezeken is végrehajtatott; de sorsa magát a nagyvezírt is elérte: midőn ugyanis a szultán Esztergam elvesztéséről tudósíttatott, nővére, a meggyilkolt budai pasának özvegye által sürgetett elégtételt megadta, főkamarását selyemzsinorral küldvén Nándorfehérvárra, melylyel Kara Musztafa nagyvezír December 25-kén megfojtatott. ¹⁾

A török e nagy veszteségeivel, a császári fegyverek ily roppant előnyével fejeztetett be az 1683-ik évi táborozás: Magyarországnak török uralkodás alóli felmentése megkezdett, — s ezzel Kecskemét és vidéke egy nyomorteljes új korszak küszöbére jutott.

III.

1683-dik évben még a magyar korona egy talpalatnyit sem bírt egész Pestmegye területéből, — Mátyás király budai palotájában Kara Memhet szerdár pasa székelt, — Buda minaretteiről a török félhold ragyogott, — Kecskemét s vidéke teljes értelmű török uralom alatt állott; de Bécs fölmentése, a párkányi diadal és Esztergam bevétele által megkezdett Magyarországnak török uralom alóli visszafoglaltatása, — s hogy a következő 1684-dik évi tavaszon minél nagyobb eréllyel kezdhessenek a véres

¹⁾ Szalay : M. orsz. tört. V. köt. 260—264. lap.

munkához, a magyar végeket megrakták külföldi zsoldos hadakkal. Pestmegye egészen, Heves legnagyobb részben, sőt Nógrádnak is egy része török kézben volt, — és a végekbe szállított külföldi zsoldos hadból hat lovas ezred élmezése az imént nevezett három megye terhére rovatott. E hadosztály parancsnoka egy zordon olasz volt, amaz ingerült kedélyű, kevély, kegyetlen gróf Karaffa Antal császári kamarás, vezérőrnagy és egy vasas ezred tulajdonosa, ki három év múlva felső Magyarországon elkövetett iszonyú kegyetlensége s az eperjesi mészárszék átkos emlékével örököltette nevét, s a ki oly rögzött ellensége volt nemzetünknek, mikép nyilván bevallani nem átalotta: hogy ha csak egy erecskét tudna testében, mely a magyaroknak kedvez, azt rögtön kimetszené s tűzbe dobna ¹⁾. 1683-dik évi December 17-kén Rimaszombatban kelt kiáltványával épen karácson ünnepén lepettek meg a kecskeméti, melyben Pest-Pilis-Solt megyék s a Kiskúnság községeinek meghagyja: hogy a reájok kivetett élmezést, megyei kirovás szerint rögtön teljesítsék, különben hadát ellenök küldi, marháikat prédára boesátja, lakhelyeiket feldulatja, fölégetteti, magukat kardra hányatja, még a csecsemőknek sem kegyelmeztet, elannyira, hogy emlékeztetik se maradjon a világon ²⁾. Nógrádmegye Gács várában, Pestmegyének ekkori székhelyén, December 20-kán kelt körlevele kapesában, Darvas János szolgabíró küldötte szét e kiáltványt s a megyei kivetést vidékünk

¹⁾ Horváth Mihály: A magyarok története. Pápa 1844. Harmadik szakasz. 340. lap.

²⁾ Oklevél. III. köt. 16. sz. a.

községeinek, mely szerint Kecskemétre 494 katonaportzio rovatott s attól 4 poltúrájával naponként 86 forintot, hetenkint 13,832 poltúrát, vagyis mintegy 601 forintot fizetni köteleztetett. Roppant összeg ama pénzszegény világban, melynek kierőszakolása magát a gazdag Kecskemétet is veszéllyel fenyegette, a török iga alatt még fenmaradt szegény községeket pedig tönkre juttatta. Belátta e veszélyt a megye, belátta a jámbor Darvas János szolgabíró, ugyanazért a községeket patriarchalis vigasztalással szorgalmazza, mondván: „Azért jó Atyámfiai úgy nyisátok fel szemeteket, az reátok felvetett pénzt menél több holnapra egymás között kiszedgyétek és éjjel nappal sietve hozzátok, ha az föllyül meg írt veszedelmet el akarjátok kerülni, a kittül az Úr Isten oltalmazzon benneteket velünk edgyütt.“ A birtoktalan nemesekre is 16 forintos taxa vettetett ¹⁾. — Nyole nap múlva már a szolgabíró sürgetvényt küld a községekre: „játéknak, tréfának vélitek a Generalisok és Tisztek parancsolatit, félek rajta, keserűre ne forduljon a szófogadatlanság, — valamiképpen az restség miatt oly kárt ne vallyatok, kit maradéktok is meg emleget, mi Isten s mind ez Világ előtt protestálunk, okai semminek ne legyünk, mi tisztünk szerint mindeneket meg intünk, ha nem fogadgyátok, a mi rajtatok esik magatoknak köszönnyétek.“ ²⁾ — Ezután következett napon, a szolgabíró hon nem létében, Rádai Gáspár alispán utasításából Gyürki István megyei jegyző ír a három városhoz: „A nagy Istennek dicsősségeért kérem, intem kegyelmeteket, hogy

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 17. sz. a.

²⁾ U. o. 18. sz. a.

magát az egész föld népével edgyütt az idegen nemzet rabságában és minden javait prédára szántsáándékkal ne ejtse kegyelmetek, azon pénznek tegye szerit kegyelmetek. Minden napra nyolez-nyolez ezer garast kér Pest-Pilis-Solt vármegyén quártélypénzt a Német Generalis, hat egész holnapra ítéllye meg kegyelmetek, mennyi sok ezer Tallérokra megyen ¹⁾, mostan hamarjában az fő Gondviselőre úgy bízattott, hogy költsön vagy tízezer Tallérokot venne fel kegyelmetek Körösön, Kecskeméten, Alsó Némedin, az egész Pest-Pilis-Solt vármegye fejében, és hozná fel kegyelmetek a Német Generalis Úrnak, mert míg a szegénységen kiszedi az ember, addig az egész Alföldséget kegyelmetekért nagy veszedelem éri, mert megesküött a Német Generális, hogy bizony fel raboltattya, fel égetteti és prédáltattya Pest vármegyét, sőt még a bölesübeli gyermekeket is kardra hányattya, egy léleknek meg nem kegyelmez, ha a Quártélypénzt fel nem szolgáltattya kegyelmetek. — Mink eleget reménkedtünk, könyörgöttünk a Német Generalis Úr előtt, hogy engedelemmel légyen Ő Nagysága, de nem kegyelmet, hanem szidalmat nyertünk szegény fejünknek, sőt azon föllyül a Vármegyék elcít fogságba tétette s mind ez ideig is abban tartattya. — Az Istennek dicsősségeért serkennyen fel kegyelmetek, mert idegen nemzettel van kegyelmeteknek dolga, a mely órában parancsol, azt akarná mindgyárt meg lenne. A becsületes Városoknak elei jöjjenek fel pediglen, minthogy Nógrád, Heves {és

¹⁾ Ekkori pénzkelet szerint hat öreg garast számítván egy tallérba, Pestmegyének naponkint fizetnie kellett 1,333 ezüst tallért és két garast.

Pest vármegyék edgyütt vannak, edgyütt is hivatott bennünket a Német Generalis úr maga eleiben, az három Nemes Vármegyék hat lovat ígértek ajándékban, egy szőrűt, hintóban valókat, a Generalis Úrnak, Pest vármegyére két ló esik, Vice Ispán Uram kegyelmeteknek azt parancsollya, hogy két nagy szál szép fekete paripát szerezzen és vitesse s hozassa fel kegyelmetek magával, talán meg enyhődik, ha szép lovakat hoz kegyelmetek s több engedelemmel léssen, hogy nem mint azok a lovak meg érnének. — Az Úr Isten szánnyon bennünket, könyörüllyön rajtunk, adgyon immár valaha e földön békességet érnünk.“ ¹⁾ — Egymást érték a sürgetvények. 1684. Január 3-ról megint Darvas János szolgabíró meneszti keserves levelét öseinkhez „az Isten fia vére hullására kényszerítelek benneteket, magatokat, Gyermkeiteket, Jószágtokat, marhátokat tekintsétek, éjjel nappal hozzátok a reátok felvetett quártélybeli pénzt, mert bizony csak azt láttjátok, lánggal fog égni lakó helyetek s mindenetekben préda hányatik, a ki most lett volna rajtatok, ha nem könyörgöttünk volna a Generalisqknak, Vice Ispán Urunkat is érettetek rab-ságra vitték, ám nyerjeteke vele, ha miben estek a szófogadatlanságért, az nagy Istenért ne rontsátok magatokat, mert tüzzel vassal vannak ellenetek.“ ²⁾

Különös ezen eljárásnál: hogy múlt tavasz óta Kecske-mét s vidéke által a török részére kiszolgáltattott temérdek élelmiszer, gyalog és szekeres munka, kétszeres hadi adó; a kurucok által kirovott 20 forintos adó és élelmezés; a vidéküinkön átrobogott

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 19. sz. a.

²⁾ U. o. 20. sz. a.

tatárhadak pusztításai stb. által kimerült népnek szá-
nandó állapota, — ha a számalmat nem ismerő zordon
olasz tábornok előtt nem is, de úgy látszik, a megyei
tisztségviselőknél sem vétetett tekintetbe s a községeket
ezek is mindig készakarató késlekedéssel, szófoga-
datlansággal vádolják; sőt az sem vétetett figyelem-
be, hogy Kecskemét s vidéke, melytől a híven köz-
lött kiadvás szerint ama roppant összegű portziopénz
követeltetett, török hatalom alatt van, mellyel nem
tanácsos tréfálni, melyen keresztül Buda, Pest, Szol-
nok, Vác, Hatvan és Eger ágyúi s megkészszerezett
őrségei közt kellett a beszállítást eszközölni. Nem is
maradt titok a budai törökök előtt dunatiszaközi alatt-
valóik ellen intézett eme nagyszerű zaklatás, s 1684.
évi Január 3-ról Szelim Mehemet defterdár fenyegető
parancsot intéz a három városhoz: „mivelhogy Gács
várából az Német Kapitántól kérnek quartély Pénzt,
— ez nem szokás, soha nem is volt, ne adgyátok,
hatalmas Vezér Urunknak engedelme nincsen, ha
attok, meg hallja hatalmas vezér, az birákat felka-
rózza és városok rosszúl járnak.“ ¹⁾ Nehéz elhinni,
mintha e tilalom a három város önkéntes vagy épen
alattomos följelentésére keletkezett volna, mivel az
egész dunatiszaközi alföldön kószáló vajdák és szub-
basik azt csakugyan hírül vihették; azonban kétség-
telenül igaz, hogy a szokatlan és roppant teher alúl
atyáink jó szerível menekülni ohajtottak, ugyanazért
egyik földesurok Kohári Imre szécsényi várkapitány-
hoz fordultak pártfogásért, kitől ilyenén sovány
vigasztalást nyertek: „Vettem leveleteket, melyből

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 201. sz. a.

értem, hogy a Német vitézlő rendek számára quártélyül rendeltettek, más Vármegyék is azon terhes dologtól nem lehetnek menttek, vagy nehéz, vagy könnyű, annak csak meg kell lenni, ha késedelmeskedtek annak véghez vitelében, kár követ érte beneteket.“ ¹⁾ — Tudta Kohári a bécsi kormány intézkedéseit. A múlt évi hadjárat diadalai után ugyanis el volt rendelve: hogy a hadak téli kitartása merőben Magyarország terhe maradjon. 1684-ik évi Jan. 12-kén kihirdetett közbocsánat mindenkit utasított, megyéket, városokat és egyeseket, hogy Február végeig a pozsonyi biztosság előtt hűséget esküdjének. „A hódolati eskü letétele után sérelmeik benyújtására hivattak fel a megyék. Mindannyian kivált háromnak orvoslását sürgették. Hogy a német hadak télszaka ne szállásoljanak az országban, vagy pedig csekélyebb számú portziókat fizessenek az adózók; sőt éljen a magácból a katonaság, és kiesapongásai szüntessenek meg. Hogy a végekben levő magyar hadakról a minapi országgyűlés értelmében történjék intézkedés s ezen hadak kiesapongásainak is gát vettessék. Hogy szintén a felhívott országgyűlés rendletéhez képest Kollonics helyett más valamely érdemes hazafi állíttassék a magyar kamara élére. Az első kívánságra nézve oda nyilatkozott a biztosság, hogy a jelen viszonyok közt épen lehetetlen a katonaságot az országból kiszállítani, s hogy a hadak nem élhetnek a magokéból, tömérdek kiadásai lévén ő felségének; de gond leszen arra, miszerint kiesapongásaikat megszüntessék s kelletinél többet ne

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 21. sz. a.

zsarolhassanak ki az adózóktól. A másodikat mi illeti, azon leszen a biztosság, hogy a végvárak helyreállíttassanak s az őrségnek kijáró zsold fizetessék valósággal. A harmadikra nézve szintén remélhetni, hogy ő felsége ez irányban is vigasztaló leszen a hazafiakat.“¹⁾ — Ezzel őseink oda lettek utalva, hogy a mellőzhetlenül reájuk rovott hadélelmezést, a török fenyegetésének kikerülése tekintetéből észélyesen, de múlhatatlanul teljesíteniök kell.

A három első hét lefolyása alatt atyáink még csak nem is válaszoltak a jámbor Darvas János szolgabíró sürgetvényeire; ezért Január 12-kén kelt körlevelében már azt írja: „nem tudom mire vélni, kegyelmeitek ennyi parancsolatomra még csak választ sem ád, meg láttya csak egy hét alatt is mi esik Pest vármegyében, Istennek ostora, büntetése legyen rajtam: a parancsolatot is láttam hogy kiadták, égessék rabolják Pest vármegyét s minden marháját hajtsák. Mi semminek okai nem vagyunk, magunk is keserüllyük a sok szegénységet, adta volna Isten inkább e világra se lettünk volna, hogy sem mint ezt a galyibás Tisztet visellyük: Egyikünket kivágják a vasbúll, míg másikunkat vernek bele, a mi dolgunk csak ilyen, Kegyelmetek azért lássa mit csinál, csak kárát ne vallja.“²⁾

De nemcsak Gács várából jöttek a fenyegető sürgetvények; Január 25-kén a szécsényi várkapitányok rendelik magukhoz a vidék községeinek biráit „Kegyelmes Urunk Koronás Királyunk Ő Felsége hűséges szolgálattya, kiváltképpen való dolga végett

¹⁾ Szalay: M. orsz. tört. V. köt. 267. lap.

²⁾ Oklevélt. III. köt. 22. sz. a.

lészen veletek beszélgetésem, azt elvégezvén és annak rendi szerint titokban előtökben adván, békivel visszabocsátalak“ ¹⁾. Egyszersmind gróf Csáki László lévai várkapitány szinte hadélelmezést, quártélypénzt követelt Kecskemét város ellen ²⁾, minck fizetését Darvas János szolgabíró ekkor betiltja ugyan, nem is fizet a város, de mintegy két év múlva ugyancsak keservesen bosszút áll Csáki úr mellőztetéseért.

A menekülhetés minden útja elmetszetvén, őseink meghajoltak a vaskényszer alatt és a fizetést megajánlották; de már ez sem volt elég: Karaffa belátta, hogy ő mégis csak messze van Pestmegye és a Kiskunság alsó községeihez s nincs oly hosszú keze, hogy a török kezében levő oly sok vár és palánk erődtvényen túl eső számos község ellen sikeresen fölléphessen; rendeli tehát: hogy a kecskeméti és nagykőrösi bíró az egész alföldre kivetett quártélypénzt szedje be. Darvas uram Január 30-kán Losoncon kelt levelével utasítja e végett a nevezett városok bíráit: „Generalis Úr ö Nagysága parancsolattya érkezett újjobban a quártélyok kiszedése végett, a melyben az is fel van téve: az Alföldi Esküttek szedgyék. Kegyelmetek azért mihelyt ezen levelemet vészi, mindgyárást mennyen és szedgye a Lajstrom szerint a pénzt, mert ha nem, Isten engem úgy segéllyen, Kegyelmedet hozzák, oly helyre teszik, vagy láttya többé Magyar országot vagy sem, — soha Kegyelmetek annyit nem cavillálhat ³⁾, hogy ettül meg menekedgyék, mindgyárást bizonyos emberét

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 23. sz. a.

²⁾ U. o. 24. 25. sz. sz. a.

³⁾ Mesterkedhetik.

küldgye hozzám, tudgyam mihez tartani magamat, eleget írogattam, de mint az ebnek nem volt hitelem Kegyelmetek előtt.“ — Másnap vette Darvas uram Kecskemét város levelét s válaszában ismét türelmetlenül kikel a város késedelme ellen: — „bolondnak engem Kegyelmetek ne tartson, a mit cselekszem, magamtúl nem cselekszem, hanem a Nemes Vármegye parancsolattyábúl. — A pénzt pedig éjjel nappal hozza, ravasz szavaival engem ne tartson, az Urak előtt se hazudtassan vele, ím ma, ím holnap; Vác tájárúl mindennap hozzák, Kegyelmetek csak a nagy vakmerőségre vetette magát, egy Római Király ellen akar ellenkezni, bizony félek rajta, a Kegyelmetek Tanácsi meg ne adgyák az árát, ide pedig egy-két holnapra való pénzzel csak ne jöjjön, mert már három holnap múlt, hanem mentül többet hozhat, hozzon“ ¹⁾. Utóbbi levele utóiratában a jámbor szolgabíró értesíti a kecskemétieket, mikép bánat el Karaffa a makacs és késedelmező községekkel: „Vehettek példát Gömör Vármegyérül, mikint fizettek most a Quártélyért, a Németség reájok menvén Faluikat porrá tette, magukban és gyermekekben számtalant öltek meg, félek rajta rövid nap ez ne essék rajtatok.“

Végzetlenül sajnálni való: hogy ez érdekes levelezés itt megszakad s eme levelek másolatait tartalmazó jegyzőkönyvben kevés hián 14 havi hiány mutatkozik, — legérdekesb lenne Budának 1684-ik évi szerencsétlen ostroma idétt fölmerült e tárggyú viszonyokat ismernünk, de azokat, oklevelek hiánya miatt előlünk a bús feledség homálya elfödi.

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 24. 25. sz. sz. a.

A mi a Gács várába rendelt quártélypénzt illeti, az adó- és számvitelikönyvekben, 1684-ik év folyamata alatt, készpénzben nem talállok több beszolgáltatást 222 arany, 1450 tallér, 1 forint és 2633 öreg garasnál, mely összegek a kivetés alapjául vett polturákra átszámítva, mintegy hat heti kirovást törlesztenek; azonban kicsiny hitőség lenne azt gondolni, mintha e város tartozása elengedtetett, vagy be nem fizetése elnézetett volna, — mert ugyanez év folytán Kecskemét a quártélypénz lerovására 326 darab vágómarbát is szolgáltat ki ¹⁾, — legnagyobb hihetőség szerint, a quártélypénz zöme külön számadás mellett állíttatott elő és fizettetett be, illetén számadás azonban a városi levéltárban jelenleg nem létezik. — Ez évi Julius 14-kén Károly lothringeni herceg körül táborolván Budát, 57 ezer emberrel ostromolni kezdte, elébb Junius 27-én Vác, 30-án Pest visszavétetett, de Október 29-kén, negyedfél hónapi sikertelen vívás után, a császári hadsereg majd kétharmadának elvesztésével, az ostromot megszüntetni kellett ²⁾. E szerencsétlen hadjárat alatt a német, magyar, lengyel, horvát, török és tatár hadak az egész vidéket kiélték, elpusztították s következő 1685-ik évi tavaszon atyáinkat éhség fenyegette, — jegyzőkönyvünk e nagy csapás emlékét következő érzékeny sorokban tartotta fenn: „Anno Domini 1685. die 13 Martii. Akaránk közönséges végezésből, a mi iga alá vettetett (városunk) régli hűségéhez képest írásban tenni és örök emlékezetre hadni. Midőn 1684-dik esztendőben Buda várát a

¹⁾ Adókönyv 1684. 286. s köv. lapok.

²⁾ Szalay: M. orsz. tört. V. köt. 273. s köv. lapok.

Német, Magyar, Lengyel és Horvát hadak nagy erővel meg szállották volna és majd négy egész hónapig alatta feküdnének, úgy eltakarították az egész Tisza Duna közti lakosinak minden nemű éléseket, hogy a Búzának fertállya Tizenkét forinton, alattomban penigh Tizennégy forinton, Az Árpának fertállya nyolcz forinton negyven pénzen, a Kölesnek penigh fertállya kilencz forinton megyen el. Aratásra minden kétség nélkül drágábbra megyen minden féle élés¹⁾. Egy fertály vagy negyed száraz mérték nem jelenthet egyebet, mint az e kötetben sokszor előforduló kassai köbölnek egy negyedét, vagyis egy közönséges vékát. Ekkor hat tallér volt a tehénnek párja s így háromnak 13 1/2 forint az értéke; tehát az ekkori nagy élelmi szükségben egy közönséges véka búza ára több volt mint három tehén értéke!

A múlt évben kijött tatárság is az országban Zombor és Temesvár körül telelt s már kora tavasszal jelentkezett vidékünkön: Mart. 3-án a tatár szultán Kecskeméten levén 500 tallér ajándékot kapott, az általa itt hagyott őrző tatárok pedig a városnak temérdek költségébe kerültek; a budai keresztyén tábor eleségszállítói s takarmányzói vidékünkön a törökök és tatárok által folytonosan háborgattattak; Juniusban a tatár szultán közelünkben Kécskén megszállott s oda küldött a város seregének eleséget, magának ajándékba 15 aranyat és 27 oroszlányos tallért, innen kiküldött a szultán 70 tatárt Kecskemétre három szökevény rab felkeresése végett: a

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 546. lap.

rabokat nem találták, de a városon é három rabért 1300 garast, vagyis 325 tallért vontak; — Buda körül táboroltatásakor a kecskeméti papok és városi tanács a Császári táborba felrendeltettek hódulatra, minek folytán tábori élelmezés kiszolgáltatására köteleztetvén, oltalmukra német őrző katonák adattak; azonban a tatár és kuruc hadak folyvást rajzanak a város körül s a német őrzők a nyíri erdőbe menekülnek. Török, tatár és kuruc egyiránt zaklatja a várost, a budai német tábor pedig eleség szállításra kötelezi: Tököli fejedelemhez, a dunántúl táborozó nagyvezírhez többször követség küldetik s ezek levelezésének küldözgetésével a közlekedést köztük Kecskemét tartja fön; — mindemellett a város szünetlenül zaklattatik: Aug. 11-kén Szűcs János kuruc kapitány 73 $\frac{1}{2}$ tallért és 60 dénárt fizettet minden illetékes cím nélkül, Sept. 11-kén pedig Deák Ferenc kuruc tisztt Csizmadia Gergely eskütt embertök nélkül rabúl viszi s a város 75 talléron váltja ki tőle. Végre a közbátorság is szomorúan hanyatlík: December 5-kén Halas város marháít a tolvajok elrabolják, a kecskeméti parasztvármegye azokat megszabadítja s 25 tallérral jutalmazza őket a város. ¹⁾

Igy múlt el az 1684-ik szomorú év, hogy utána még keservesebbek következzenek.

IV.

Miután a török Budát elfoglalta, Duna, Tisza, Temes, Maros és Körös mellékén várainkat kiostro-

¹⁾ Adó- és számvitelikönyvek 1684. évről.

molta s így az ország nagy részét erővel vagy ravasszággal meghódította, — terjeszkedésének meggátlására végvárak emeltettek, melyek ugyan nehány kivételével még a török hódítás előtt is fenállottak, de végvár, véghely vagy végház nevezetük csak akkor keletkezett, midőn a török által behódított országrész irányában tényleg ilyekké lettek: tüzetesen a zsitvatoroki békekötés után, midőn a török hódoltság területe megállapíttatván, azt a végvárak mintegy szegélyezték, ezek által lőn gondoskodva, hogy a három darabba szakadt Magyarországnak a szent korona birtokában maradt része, a béke megtartására nem igen hajlandó török becsapásaitól megvédessék.

Az ádriai tengertől Erdély széleig a török hódoltság határait szegélyező végvárak száma, hét kapitányság alatt, az önálló komáromi vár beszámításával együtt 88 volt. Ezekben tartatnia kellett volna 5000 magyar és horvát lovasnak, 150 vasas németnek, 7400 magyar és horvát gyalognak s 2680 német gyalognak, összesen mintegy 15 ezer embernek.

Ez állandó hadinép fizetése, az akkori havi zsold szerint, egy év alatt 828,300 német forintba, a főkapitányok és minden tisztek fizetésével együtt pedig mintegy 1,218,300 német forintba került volna, a várak fentartási költségének kivételével. Mindez a koronajövedelmek terhe volt, a király tartozván azt viselni; de korábban Karánt, Krain, Stájer, Osztrák, Morva, Cseh és Sziléz országok is segítették azok kitarását, minthogy a török becsapásai ellen ama végvárak nevezett országok védelmére is szolgáltak; utóbb Magyarország, a koronajövedelmeken kívül a véghelyek fentartására még ingyenes közmunkát s

mind ki-, mind beszállított kereskedelmi cikkektől a harmincadnak felét a véghelyi őröségek fizetésére felajánlotta.

A mily üdvös volt kezdetben az intézkedés, utóbb oly kárára szolgált népnak és országnak, hogy törvények és történetírók annak átalakítását, vagy eredeti céljára visszavitelét sürgetni meg nem szűntek. Második és harmadik Ferdinánd királyok ugyanis szép miveltséggel bírtak, de a reformátzio ellen kitartó üldözéssel viseltetvén, a helyett hogy Magyarországot s általa a keresztyénséget a török uralom alúl felszabadítani sietnének, örökös tartományaikban földézték a 30 éves vallási háborút, s azt ernyedetlen buzgósággal viselvén, nemcsak a szomszéd országok által fizettetni szokott pénzsegélyt, hanem a magyar korona jövedelmeit is arra pazarlották, úgy hogy a török elleni magyar végvárak mind fenntartása, mind őrsege már 1640 körül annyira el volt hanyagolva, hogy azt szánalom és boszankodás nélkül olvasni nem lehet. A várak nagyobb része omladozó állapotra jutott, az őrség száma kiegészítve soha sem volt, ama töredék pedig, mely a várakban megvonta magát, nemcsak rendesen nem fizettetett, sőt gyakran hópénze évekig elmaradt s minthogy e hópénzből kellett akkor lovasnak és gyalognak magát kitartania, az éhenhalásra jutott véghelyi katonaság arra lett kénytelen vetemedni, hogy a szomszéd birtokosok szántóföldeit, szölleit, réteit s egyéb javait pusztítsa, vagy lopásból, rablásból a szegény nép nyakán élődjék, máskép mindennapi falatja sem volt; kik közül sokan tetten kapatva, rögtön megbüntettettek, vagy elfutva törvény útján fenyíték alá

vonattak; mások koldúlni szégyelvén, lopni és rabolni keresztyén területen átalván, a török hódoltságra csaptak ki, mi által a törökök felingerülvén, tízszeresen, sőt többszörösen adták vissza a költsönt, — néha magukat a kicsapó véghelyi katonákat leöldösték, vagy rabságra hurcolták. ¹⁾

A szegény népnek ily zaklattatásán kívül a véghelyek elhanyagoltatásából még azon sajnálatos eredmény is keletkezett: hogy az üdvös célú véghelyi őrség így elerkölcstelenítettvén, a magyar ifjúság hadi-növeldéje lenni megszűnt, s ez által a honvédelem szemlátomást hanyatlásnak indult; míg a véghelyek rendesen fentartattak s őrségük pontosan fizetett, vágyva vetélkedve szolgált azokban a magyar nemes ifjúság, képezve magát a gyakorlati hadműtanban; a 16-ik század végén Balassa Bálint a véghelyi vitéz harcos és dalnok főnemes dalaiban dicsőíti a véghelyekbeni hadszolgálatot, mondván:

Vitézek: mi lehet
E széles föld felett
Szébb dolog a végeknél? ²⁾

Félszázad múlva a nemes ifjúság inkább más életmódot követett, vagy gazdasága mellett otthon maradt, mint az elhanyagolt és erkölesi erejéből kivetkezett véghelyi őrségnél szolgálatot vállalva, fizetlenség útján is magát és vagyonát pusztulásra juttas-³⁾; sőt e nemzeti katonaság „annyira alásílyedt,

¹⁾ Gróf Eszterházy Miklós nádor munkái. Újabb Nemzeti könyvtár. Kiadja Toldi Ferenc. Pest 1852. *Opinio seu discursus Palatini circa conservationem Regni et Confiniorum eiusdem.* Okmányos toldalék. V. 368 hasáb.

²⁾ A magyar költészet kézi könyve. Kiadta Toldy Ferenc. Pest 1855. I. köt. 157 hasáb.

³⁾ Eszterházi Miklós nádor id. helyen.

hogy jóra való ember szégyenlte volna e hadhoz tartozni, a mely Zrinyi Miklósként nem tud egyebet mint „„Végbeli név alatt faluról falura kvártélyozni, kóborlani, lopni, szegény embert nyomorgatni““¹⁾; csak is e keserű tapasztalás csikarta ki a hős Zrinyi Miklós tollából amaz ide vonatkozó nehéz szavakat: „Olyan messze estünk mi mostani magyarok a régi-ektől, hogy ha eljönnének mostan másvilágról azok a mi vitéz elcink, sem mi őket, sem ők minket meg nem ismernének, mert nyelvünkön szólásunkon kívül mivel hasonlíthatjuk magunkat mi azokhoz? — Csúfsága lettünk a mi nemzetünknek és magunknak, ellenséginknek pedig, valaki valahonnan jö reánk, prédájává. De miért? A vitézségnek disciplinájának meg nem tartásáért, a részegségért és tunyaságért, az egymást gyűlölésért és ezer ilyen vétküinkért.“²⁾

Ez állapot juttatta nyomorba és elszegényedésbe az ország nagy részét, mert az éhenholt vég helyi huszár és hajdú a szegény nép nyakán élösködéssel s szabad lopással volt kénytelen magát fentartani; terhesebb volt ez a népre magánál a török iganál, mert az állandó honvédelem ily botrányos elhanyagol tatása okozta, hogy a török béke idején is minduntalan a királyi birtokba becsapkodjon, mindig több-több községet behódoltasson, — a hódolt részeken pedig a szegény nép soha sem volt bátorságban e latorkodó vég helyiek megtámadásaitól, kiknek elszánt vakmerősége idővel annyira kifejlődött, hogy a török hódoltság határaiba 20—30 mértföldnyire,

¹⁾ Salamon Ferenc: Budapesti Szemle VIII. köt. 343. lap.

²⁾ Gróf Zrinyi Miklós munkái. Újabb Nemzeti könyvtár. Pest 1851. A török áfium ellen való orvosság. 202 hasáb.

dunatiszaközének legalsó csúcsáig lebocsátkozni merészkedtek, a községeken élösködve, kisebb török csapatokat leöldösve és kifosztva, sokszor pedig véres fővel szétugraszta, vagy utolsó emberig leöletve. Kecskemétet és vidékét mennyire zaklatták e kóbor véghelyi csapatok, a török-világ eseményei közt igen számos merényletről emlékeznek jegyzőkönyveink ¹⁾: — egy másik Balassa Bálint 1659-ik évben, Kecskemét alatt Csólyos pusztán 900 főnyi csapatával a török által kiszoríttatván, utolsó emberig levágtott. ²⁾

A véghelyi hadaknál még veszélyesebbek voltak a szegény nép irányában, és sokszorta bosszantóbbak a törökre nézve a „szabad hajdúk“, vagyis mint már említve volt, a török által nyomorgatott és elpusztított helységek földönfutóvá lett lakosaiból alakult fegyveres csapatok, kiket Zrinyi a költő és vitéz horvát bán fegyelmetlen szabad legényeknek nevez, valósággal pedig rablásból élő haramiabandák voltak.

Második Ferdinánd király 1619-ik év tavaszán követte a trónon második Mátyást, — „ritka erélyű s állhatosságú lelkében a kathol. vallás iránt lángbuzgalmat s egy tervet vitt a trónra, mely miatt egész uralkodásának idejét vérengző háborúk tölték be. E terv, — melynek végrehajtását 1600-ban, midőn Stájerország kormányát átvette, Lorettóban ünnepélyes esküvel fogadta s melyet azon tartományban idő folytával minden nehézségek daczára végre is

¹⁾ Kecskemét város története II. köt. — IV. 39—72. lap.

²⁾ Horváth Péter: *Commentatio de initiis ac maioribus Jazygum et Cumanorum.* Pest 1801. 244. lap.

hajtott, — nem más vala, mint hogy a római kath. vallást az evang. vallásfelekezetek romjain hajdani uralmára emelje föl. Ferdinánd lelke ezen eszmétől annyira át volt hatva, hogy nem kételkedett annak mindent alája vetni, érette szintűgy a maga nyugalmat mint népei boldogságát, jólétét föláldozni. Többször hallák tőle bizodalmasabb emberei ama nyilatkozatot, hogy kész volna pallos alatt végezni életét, ha vérével az eretnekséget eltörülhetné s a kath. egyház kebelébe minden alattvalóit visszaterelhetné¹⁾. E lángbuzgalom által tüzelt eszméből származott terv végrehajtásának szigora idézte föl a 30 éves vallási háborút, mely a császári és magyar királyi jövedelmeket fölemésztette, a török hódoltság irányában állított végvárakat, s ezek őrségének ellátását elhanyagoltatta, a véghelyi katonaságot elerkölestelenítette, s a szabad hajdúknak elébb a 15 éves török háború alatt alakúlt kártékony szervezetét az ország és nép ostorává fejlesztette. E nélkül, az 1606., 1615., és 1627-dik években a törökkel kötött béke mindent jóvá tehet, s a nemzet és király erejét s hatalmát annyira növelheti, hogy a mindinkább gyengülő törököt az országból jóval korábban kiverhetik; így azonban az uralkodóház örökös tartományai a vallási háború veszélyeinek áldozatává lettek, a magyar nemzet egymást felváltó forradalmak terére sodortatott, nép és ország a belföldi fegyelmetlen katonaság, szabad hajdúk és nyúzó fosztó külföldi hadak martalékává s féktelen török pasák dúlásainak célpontjává lett. — Kecskemét város és

¹⁾ Horváth Mihály: Magyarország történelme. III. köt. Pest 1861. 517. lap.

vidéke szenvedéseit élesen föltűntetik fenmaradt okleveleink: 1629-ik évben a három város már nádori felhatalmazvánnyal bír, hogy a határaikon útlevél nélkül csavargó, dúló-fosztó csapatok ellen magukat védhessék, azokat elfoghassák s az ellenszegülőket szabadon megölhessék; mely jogot a budai vezírpasa is megerősíti, nyilván bevallván, „hogy — nevezett városok — a tolvajoktól nem élhetnek békességben“ ¹⁾; 1632-ik évben Eszterházi Miklós nádor „holmi csavargó emberektől, kik miatt nagy háborgatások vagyon“ ünnepélyes ótalomlevéllel látja el Kecskemétet ²⁾; 1668-ban pedig Kecskemét, Nagykörös, Cegléd, Jászberény s egész kiskunságbeli minden község részére I. Leopold király védlevelet adat, melyben az ekkori népéletnek elszomorító vázlata foglaltatik, — „Panaszolták Felségünk előtt a mi híveink, — így szól a védlevél, — Kecskemét városnak okos és gondos Tanácsa, többi polgárai és lakosai: mikép sok csavargó s a keresztyénségről megfélelkezett, rabló inkább mint katona, kik a közjó minden előnye nélkül, saját mulatságuk végett azon vidéken csavarogván, a panaszt tevő községbeli lakosok házaikat, lakhelyeiket megrohanják s a részőkre mindig önkint és illendően kiszolgáltattott vendéglátás helyett őket háborgatni, gazdasági eszközeiktől, marháiktól, háziszereiktől megfosztani, azon fölül ütés, verés, kínzás, becestelenítés, mindennemű bosszantás és szidalommal illetvén, szokott lakhelyeikből végromlásukkal kiűzni meg nem szűnnek, azok eltűrhetetlen kárával és sérelmével, az ország-

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 66. sz. a.

²⁾ Oklevélt. I. köt. 29. sz. a.

Kecskemét v. tört. III. köt.

nak pedig nyilvánvaló romlásával. — — Ugyanazért — őket — — különös királyi védelmünk és oltalmunk alá fogadván, határozottan meghagyjuk: hogy minden katonáink s véghelyi vitézeink, midőn azon vidékre boesátkoznak, az illető kapitányok vagy őrségi tisztek bizonyítványával ellátva legyenek s illendő vendéglátással megelégedjenek; mert különben, ha ott csavarogni, erőszakoskodni, a szegény népen élösködni s annak bántalmazásával magukat tűrhethetlenül viselni nem áttallanak, azon esetben a panaszt tevő községeknek szabadságuk lészen, hogy az ily tetten kapott erőszakoskodókat saját erejükkel és hatalmokkal elfoghassák és a megyei hatóságnak átadják.“ Meghagyja egyszersmind e királyi védlevel az ónodi, szendrői, putnoki, kállói, diósgyőri, füleki, dévényi, korponai, kékkői, lévai, nyitrai, révkomáromi s minden más várak kapitányinak s egyéb tiszteinek, hogy e védlevelet őrségbeli vitézeik közt meghirdetessék s azokat a kihágásoktól szigorúan eltiltsák ¹⁾. Az 1659-ik évi 15., 16., és 17-ik törvénycikkek, s ezek alapján Pestmegye tilalma, hogy rablótúl és katonátúl senki marhát ne vegyen, mert mint orgazda halállal fizet; a nyúzó-fosztó, szegénységet sarcoló tolvajok, lopók és minden gonosztevők ellen a községek felkeljenek s azokat büntetés terhe alatt üldözzék, elfogatásukra minden erőt felhasználjanak ²⁾; ugyanez időtájban 1663-ban a dunamelléki községek által szervezett Parasztvármegye szabályai ³⁾, — 1677-ben Kohári István füleki vár-

¹⁾ Oklevélt. I. köt. 35. sz. a.

²⁾ Oklevélt. II. köt. 309. sz. a.

³⁾ Oklevélt. II. köt. 310. sz. a.

kapitány ¹⁾, — 1685-ben pedig Eszterházi Pál nádor védlevelcik ²⁾, — mind a fegyelmetlen vég helyi katonaság és szabad hajdúkra vonatkoznak.

1670-ik év után, kevés szüneteléssel, húsz évnél tovább tartott a forradalom Magyarországon, sőt 1683-ik év után a török háború dühöngött vidékünön. E korból szívrázó jelenetet igazol I. Leopold királynak 1676-ik évi Aug. 5-kén kelt szabadalomlevele, mely szerint Keeskemét város birája, tanácsa és egész községe folyamodván a királyi felséghez, alázatosan előterjesztette: mikép hajdan, még ama boldog időben, midőn sem a keresztyénség természetes ellensége a török uralma, sem a felvidéki pártütők zaklatásai miatt romlásra nem jutottak, a régi magyar királyoktól nyert szabadalomnál fogva évenként három országos vásárt tartani szoktak, úgymint szent Gergely pápa, szent Lőrinc és szent Katalin vértanúk ünnepein és azokra következő napokon; minthogy pedig azon országos vásárok alkalmával igen nagy, sőt rendkívüli számmal szoktak itt a törökök, rácok, kurucok, és más rablók és zsidók gyülekezni, kikre mindannyiszor legalább kétezer forintot kell költeniök; továbbá midőn vagy a kurucokat, vagy a törököket illetően vásáros alkalmattal a vég helyi hadak, vagy mások felverik s azoknak kárt tesznek, azt a szegény városiak kétszer, sőt néha háromszorosan is megtéríteni köteleztetnek, miből azoknak végromlása következik; ugyanazért alázatosan esedezvén, azt kérték, hogy a reájok nézve szenvedhetetlenül káros országos vásárok tar-

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 312. sz. a.

²⁾ Oklevélt. II. köt. 316. sz. a.

tását, nem ugyan véglegesen eltörülni, hanem békésebb, alkalmasb és csendesebb időig ő felsége teljesen betiltani, felfüggeszteni és elhalasztani méltóztassék. Meg is adatott az elhalasztási szabadalom s csak utóbb 1696-ik évben folyamodott ismét a város újabb vásártartási szabadalomért. ¹⁾

Hogy kellő beismerést szerezzünk az ekkori állapotrúl, nézzük át a mezei magyar hadakat is. A királyi magyar katonaság félre mindíg szétbocsáttatott, a forradalmiak pedig gyakori szétveretésük után mindannyiszor feloszlottak s a szegény nép nyakán élösködtek, tavasszal csak szigorú fenyegetéssel szedethetvén össze zászlóik alá. Fentebb már említett, vagy kivonatban közlött egykorú hiteles okleveleken kívül, ily esetekre vonatkozik Gyürki Pálnak Tököli fejedelem gácsvári kapitányának 1683-ik évi Julius 26-án ²⁾, — Eszterházi Pál nádornak 1685-ik évi April 24-kén ³⁾, — Vécsei Sándor hajnácsköi kapitánynak ugyanez évi Május 19-kén ⁴⁾, — s gróf Pálffy Károly altábornagynak Május 24-kén ⁵⁾, kelt nyílt levele. — Ugyane tárgyban gróf Eszterházi Pál nádor 1683-ik évi April. 7-ről így ír Leopold királyhoz: „Én öt ezredet részint a vég helyiekből, részint másokból alakítva, legnagyobb szorgalommal és munkával összeszedtem, kiket a hópénzzel megbiztattam s nekik sajátomból előpénzt is adtam, hogy lekötelezve legyenek, ezen kívül a kurucoknak is izentem, hogy a kik átjönni kívánnak, Felségedtől

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 311. sz. a.

²⁾ Oklevélt. III. köt. 6. sz. a.

³⁾ Oklevélt. III. köt. 29. sz. a.

⁴⁾ Oklevélt. III. köt. 30. sz. a.

⁵⁾ Oklevélt. III. köt. 31. sz. a.

alkalmazást, kegyelmet és hópénzt nyernek, százig való már jött is. — Azonban maig híre sincs a pénznek, mely nélkül háborút viselni lehetetlen. — Hallottam azt is, mikép Kollonics püspök úr abban bízik, hogy tízezer embert fogadhat, a lovast három, a gyalogot két forintjával s ezredesek és más tisztekre szükség sem lesz. Megvallom legkegyelmesebb uram, hogy ámbár harminc év óta szolgállok a végeken, e mesterséget nem értem“ ¹⁾. — 1684-ik évi Jul. 20-án, az ostromolt Budavár alul ugyanaz így ír a királyhoz: „a rohamban kétezer magyar gyalog is vett részt, derekasan viselte magát. Közülök kevesen hullottak el s a sebesülteknek száma sem nagy. Napról napra több-több magyar harczos gyűl együvé; már hétezeren vannak, néhány nap múlva számuk még nagyobb leszen, remélem. — A szegény magyar katonák könyörögnek alázatosan, méltóztassék őket szolgálati készségükért némi zsolddal kegyelmesen megvigasztalni“ ²⁾. — „A magyar dandárból, mint Eszterháznak a királyhoz intézett leveleiből láthatni, September elejéig ötszáznál több veszett vívás közben; nyavalyák és kórságok egyébiránt kevésbé bántották a nádor hadát, mint az inség, mely tetemes részét eloszlásra birta. Eszterházy ismételve könyörgött Leopoldnak, küldene legalább parányi zsoldot az általa roppant erőfeszítéssel mindenünnen összekeresgült fegyveresek jutalmazására; de a könyörgés, úgy látszik, minden siker nélkül hangzott el, a kiürült pénztárnak miatta“ ³⁾. — „Budát ugyan

¹⁾ Szalay: M. orsz. tört. V. köt. 249. lap. 50) Jegyz.

²⁾ Ugyanott. 276. lap.

³⁾ Ugyanaz u. o. 280. lap.

vívják, legkegyelmesebb császár — írá Sept. 29-kén Leopoldnak a nádor — de ha így folytattatik vívása, tartok tőle, hogy nem jó kezünkbe. — A magyar katonaság is fogyni kezd végínsége miatt, elesége ninesen, fizetés nem érkezik, szavakkal már nem tarthatom továbbá, — ingyen, egy fillér díj nélkül szolgálunk, vérünket ontjuk felségedért: — a lothringeni herezeg tanúságot tehet őszinte buzgalmunk mellett. Isten a megmondhatója, mennyi fáradsággal szedegettem hadaimat együvé; háromezeret Újvár bekerítésére szántam, kétezeret a Rábánál hagytam, Lesslie tábornok úrnak pedig kétezeret küldtem: s mindez egy krajczárjába sem került a fiscusnak, azon kevés kenyéren kívül, melyet itt kiosztogattak s mely nagyjából oly rossz volt, hogy senki sem volt képes megenni.“¹⁾

Igy bántak a magyar katonával. Igérték zsoldot és eleséget, de nem adtak neki semmit; — vagy maga kenyérén tengették, s ha már elég vért ontott, elég embert vesztett, kenyér s fizetés nélkül hagyva, végínségre juttatták, hogy haza széledjen, mert féltek tőle, hogy a forradalmiakhoz szegődik. A jóra való embert elidegenítették a hadi élettől, mert a nemzeti hadakat demoralisálták s erkölcsi erejét megvesztegetve, magát a nemzetet is mellőzni kívánták, merőben külföldi hadat és tiszteket alkalmazván, maig is azzal hitetik a világot, hogy ezek verték ki a törököket az országból; holott a hős horvát bán Zrinyi a költő irataiból, Eszterházi Miklós és Eszterházi Pál nádorok hivatalos felterjesztéseiből napfényvilágosan ki-

¹⁾ Szalay: M. orsz. tört. V. köt. 283. lap.

tűnik, hogy a törököt száz évvel előbb kiverhetik az országból, ha a magyar hadakat kellő kiképeztetés s ellátás mellett használják. Sok példa mutatja: hogy az örökös tartományok elnyomására, vagy az uralkodóház érdekében folytatott háborúk s a reformátzio kiirtására intézett sikertelen hadviselések főlemész-tették Magyarországot azon jövedelmeit, melyek a végek fentartására s a török korlátozására voltak szánva; nem tekintve Magyarország és a nemzet érdekét, gyakran oly időben kötöttek békét, midőn legjobb alkalom kínálkozott a török kiszorítására, hadviselés közben pedig, emberkimélés ürügye alatt, elmulasztották sokszor a legalkalmasb pillanatot, melyben a hazánk szívében dúló török erőt egy ütközettel semmivé tehetik vala. Fejös tehát gyanánt tekintették Magyarországot, mely szüntelen alaptörvényeit emlegetvén, úgy bántak vele mint a rúgós téhénnel, melyet egy időre el kell gyengíteni, hogy kényük-kedvük szerint fejhessék. Nem volt erre elég, hogy az ország felét, javát a török bitangolta s a népet pusztította, — pusztítottak ők népet és nemzetet egyiránt, s ha elvégre fegyvert ragadt a nemzet önvédelmére, csellel és erőszakkal lecsillapították, de pártitót láttak minden magyarban s a béke még rontóbb volt a háborúnál. Hányszor fölajdúlt a nemzet az országban dúló külföldi hadak miatt? hányszor tiltakozott ezek zaklatása és rakoncátlan-kodása ellen? törvénykönyvünk s egykorú történet-íróink egytől egyig tanúsítják; de siker nélkül mindannyiszor.

Tekintsünk szét tehát még fönmaradt történeti emlékeinken s nézzük, mi volt ez a külföldi had,

miért volt az népünkön, hazánkön, nemzetünkön istenostora s az egyiptomi csapások legnyomorítóbbika? — I. Ferdinánd királynak Szapolyai János király ellen hazánkra küldött német hadai már szépen igazolták ezt, de én csak az 1602-dik évi országgyűlés feliratára hivatkozom. Ekkor öseink a már tíz év óta Magyarország területén folytatott török háború terhei alatt végkép kimerülve, s nemcsak az ellenségtől, hanem a keresztyén hadaktól is szenvedett tömérdek kár és zaklatás miatt elkeseredve, mielőtt a királyi előadásokat tárgyalás alá vették volna, Kecskés Endre jogtudor által sérelmeiket szerkesztetbe vétetvén, azok ide vonatkozólag így hangzanak: „— Ámbár e tíz éves háború alatt ő felségén nem múlt, hogy a segédhadak kiállítottassanak és a hadviselés szükséges kellékei megszereztesse; mindazáltal a fájdalmaik keserősége által megbúsított hű karok és rendek meg nem állhatják, hogy a feljajdulást és panaszaikat ne ismételjék, melyeket minden országgyűlés alkalmával Isten és ő felsége előtt már oly sokszor kitártak a fölött, hogy annyszor tett ily nagy panaszaik, kérelmeik s könyörgéseikre, nyomorúságaiknak s szenvedéseiknek legkisebb enyhítését sem érezhetik, hanem azokat mindinkább, évről évre, napról napra öregbedni, súlyosodni és nevedezni tapasztalják. Nem tagadják a karok és rendek, a mit némelyek mondogatnak: hogy a magyarok már szokás szerint az országgyűlést lár-mával, jajveszekléssel és panaszkodással kezdik s miután költségből és beszédből kifogytak, kezdenek a tanácskozáshoz; de az annyira megsértett, zaklatott, inségre juttatott és csontjai velejéig fölemésztett

nemzetet ki tartóztathatja vissza a feljajdulástól? ki tiltathatja el, hogy nyavalyáikat a gyermekek szülőiknek föl ne fedezzék? A mostani háború szerencsétlen folyama alatt gyakran tartott országgyűlések irományai között meg vannak a panaszlevelek és azok megszüntetése végetti kérelmek, ama zaklatások miatt, melyeket mind a külföldi, mind a hazai katonaság elkövetett. Ott vannak a kérvények; de a nyomorúságnak nemesak megszüntetését, hanem enyhítését sem nyerte meg az ország, abból is megtetszik, mikép nemesak a keresztyénség eskütt ellensége a török és tatár az ország szívében dülódik; de a keresztyén hadak is a büntetlenség oltalma alatt a gonoszság bármely iszonyú és borzasztó nemeihez szokva, minden törvénytelenséget, pusztítást, kegyetlenkedést, erőszakoskodást és emberkínzást elkövetnek. Kiknek végtelen, hallatlan és irtóztató gonoszságaikat az idő rövidsége és a tisztességes fiúk megkímélése miatt itt bővebben előterjeszteni sem lehet. Köztudomású dolog, hogy a legközelebb lefolyt évtized alatt, mióta hazánk a háború színhelyévé lön, ez országtöredéket mily sok százezer ember özönli el évenkint. A világ minden részeiből kihozott segédhadak itt vonúlnak át; itten táboroznak; átvonulás közben itt élelmeztetnek ingyen; itt szedetnek össze és szerveztetnek; a táborok innen élelmeztetnek; háborúzás után itt pihennek, s kinyugvás után innen szélednek haza. Mégis ez elviselhetetlen tehernek legkisebb figyelembe vétele nélkül, az egész évi hadsereg nagy része itt osztatik be téli szállásra; ámbár azt e tárgyban kelt és ő felsége által megerősített törvények tiltják. A felhívári tábor feloszla-

tása után mintegy tízezer lovas és gyalog vallont és németet, ő felsége szigorú parancsából két megye, Pozsony és Nyitra, öt hónap óta étellel itallal ingyen élelmezni köteleztetik. Mennyi költséget és terhelte-
tést szenvedtek s szenvednek maig is ez élelmezés miatt, azon megyék különös panaszleveléből ő felsége kegyelmesen megérteni fogja. Felső Magyarország, Tótország és a hazai föld egész területe hasonló terheltetést szenved, mert a külföldi katonaság a városokat, mezővárosokat, helységeket, a nemesek házait és udvartelkeit, mint saját atyai örökségét elfoglalja s török szokás szerint és timárbirtok gyanánt egymás közt felosztván megszállja, elannyira, hogy a hazafiak többé nem gazdák, hanem a haza földén és saját házaikban azoknak zsellerei és rabszolgáiként tartatnak. Hasonlókép a rábaközi és dunamelléki lakosok, hova még a török be nem hatott, minden javaikkal és jószágaikkal együtt, a katonaság zaklatása miatt végromlásra jutottak. A szabad hajdúk, — ama kegyetlen és zsákmány után áhító vad nép, — nem kisebb dühösséggel élődik az ország különböző részein, gyújtogatva, gyilkolva, rabolva, szentségtörést s minden egyéb borzasztóságot elkövetve. Általában minden katona, külföldiek és hazaiak már nemcsak a nép és jobbágyok, hanem az urak, nemesek és papok birtokait is megtámadják: minden jószágot elrabolnak: a templomokat feltörik: a sírokat felássák, a kihányt esontokrúl és tetemekről — eddig még hallatlan gonoszszággal — a halotti öltönyöket és ékességet levonják: a gazdákat ütik, verik, vérengzéssel kínozzák, sokakat meggyilkolnak: a nőket férjeiktől, gyermekeket szüleiktől,

gyenge leánykákat testvéreiktől, ártatlan és szemérmes szüzekéket családaitól elrabolják: s ezeket (oh Isten könyörülj a magyar nemzet ennyi nyomorúságán) bordélyba hurcolva meggyalázzák: a nőket, leányokat és gyermekeket nagy váltság mellett bocsátják vissza férjeikhez és szüleikhez: s ily gyalázat és megszégyenítés mellett, látván hogy mi ennyire elhagyattunk, az ő kicsapongásaik pedig büntetlenül elnézetnek, az Istent, fejedelmet és minden törvényhatóságot káromolják. A nemesek ezen csavargók megtámadásai által házaikból kiűzetvén, azok dühösségétől megmentett családakkal együtt, a táborban és várakban szűkölködve vonják meg magukat; a jobbágyok, miután lakhelyeik a katonaság által fölégettettek, vagy azokból kiűzetettek, mint az oktatlan vadállatok, hegyek, havasok, erdők és kősziklák között lappangva legkeservesebben nyomorognak, meghalni óhajtozván inkább; mint e kínos halálnál keserűbb étellel küzdeni; mert az erdők, hegyek és rejtekhelyek sem védik szegényeket: ott is kinyomoz mindent e zsiványok ügyessége s a felkutattakat a föld üregéből is kivonja és az öltönyeiktől megfosztottakat iszonyúan megverve, meztelenül kergeti szét: kor, nem és állapot különbség nélkül senkit sem kimél, mindenki iránt egyenlő szilajsággal viseltetik: az alispánokat, szolgabirákat s más tisztviselőket még adószedés közben is kifosztja, a kifosztottakat kegyetlenül elveri. Ennyi keserű szenvedés után sok nemes család ivadéka, kik valaha élelemben és öltönyben állapotukhoz képest dúslakodtak, most daróccal és pokróccal ruházkodva, éhesen és rongyosan, házankénti koldulásból teng

nek. Mindezeket ő felsége az egyes megyék panaszleveleiből, hogy azok ismétlése itt unalmat ne szerezzen, bővebben megismerni fogja. Ilyen Magyarország e maradványának gyászos állapota, melyen az érzéketlen kő szív is megindúlna. E hajdan hatalmas, gazdag és népes ország most véginségre jutott és gyászba borult; nem annyira a török és tatár pusztításai, mint a féktelen és büntetetlen katonaság rakoncátlankodása által, melynek az oltalmazás lenne inkább kötelessége, mint a pusztítás. Jól tudják a karok és rendek, hogy ez inség nagyobbára a táborból elbocsátott hadak fizetlensége miatt történik, vagy a hadsereg zsoldjának elmaradásából származik; de mi vétke van a nemzetnek abban, hogy a zsold késik, vagy éppen elmarad? és ily alkalommal szabad-e az országot gyalázatosan martalékkül végromlásra engedni? — ő felsége bölcs ítélete és az egész világ megbírálása alá bocsátják. Ezekből tehát könnyen beláthatja és megítélheti ő felsége, hogy az ország e maradványa, vagy inkább annak füstölgő romjai, ő felségének a királyi előadásokban foglalt kívánságára, nyomorúságaik megszüntetésének csekély reményében mit ígérhetnek, vagy mivel szolgálhatnak. Eddig megadták mindig a mi megfogyatkozott erejük s vagyonuk csekélységétől tellett, és mégis azt hányják szemökre, hogy eredmény nélkül reményltek s várták tőlük a hadi segílyt; sőt azt is rebesgetik, mintha Fehérvárnál a magyarok oly gyáván viselték volna magukat ¹⁾, hogy az isteni gond-

¹⁾ A német tanácsosok e rágalmát keményen megcáfolva találjuk Kotonánál. Hist. Crit. XXVIII. 101.

viselésen kívül csak a külföldi katonaság vitézségét illet minden győzelem, dicséret és a jó fejlemény dicsősége. Nem irigylik a magyarok ezt a külföldi katonaságtól, (mely közt azonban a megajánlott nagy zsold által kecsegtetve, számos magyar, tót és horvát is van szolgálatban); sőt inkább kérik az istent, hogy azok vitézsége által Buda a királyi székhely s az egész ország hajdani fénye visszaszereztesse s a török szultán mint hadi fogoly kísérje diadalmas zászlóikat. De szomszédainknak elismerniök kell, mit az egész világ bevall és a történelem lapjai igazolnak, hogy a magyarok e vad néppel kétszáz év óta viselik a háborút s annak rohamait saját testökkel fogták fel, a közel levő tartományokat és országokat saját elpusztulásukkal védték s erős vár és előbástya gyanánt állottak, nehogy az ellenség dülje a római szent birodalom belsejébe hatolhasson. Ennyi érdem mellett bizonyára nem a magyarok gyávasága oka annak, hanem a balsors, hogy a megfogyatkozott, kimerült és csaknem fölemésztett nemzet így gúnyoltatik; mert jobb szerencsében a magyar név ennyire nem mocskoltatnék. De vajjon az annyi és oly iszonyú szerencsétlenségeket szenvedő magyar nemzetnek, a török és tatár dúlásai után fenn levő maradványa, melyet főntebbiek szerint a belső ellenség kifoszt, kimerít és fölemészt, mikép állhasson ellent az oly hatalmas és nagy számú hadsereggel rendelkező ellenségnek? Hányszor és mily buzgó könyörgéssel kértettek ő felségeik a királyok, hogy a katonaság hadi növeldejét s vég helyi őrségek magvát tevő régi katonák teljes száma kiegészítettén, bizonyos zsolddal elláttassék, kik mint vezetők és előharcosok háborúban az első

sort képezzék s az ütközet súlyát feltartsák, kik nélkül az ekétől háborúba vitt esőselék nép, vagy házi gazdaságától fegyverre szólított felkelő nemesség a hadviselésben keveset, vagy épen semmit sem ér; — hogy ez sokszor történt, arra ő felsége bizonyára emlékezik, de minden siker nélkül; sőt tapasztalnunk kellett, hogy a régi gyakorlott katonák a véghelyekből elbocsáttattak és számuk kevesbítettett. Ugyanazért ha csak ő fensége (Mátyás főherceg) még e jelen országgyűlés alatt, a katonai kicsapongásokat meg nem szünteti, az ily mindent fölemésztő seregeket a véghelyekbe be nem osztja, és bizonyos, nyilvánvaló, sikeres orvoslattal, sérelmeinken leginkább a katonai beszállás és teletetés irányában, kormányzó hatalmánál fogva nem segít, — teljes lehetetlen, hogy a mostani háborúra kívánt hadi segélyt a nemzet csak részben is kiszolgáltathassa, hanem kétségbe esve az emberi segedelem iránt, egyedül Istent fogja kérni, hogy sérelmeit távoztassa. És az eltávolíthatatlan szükségűtől kényszerűlve, végromlásunkhoz képest, akaratlanúl is kinyilatkoztatnunk kell: hogy ő felségét még csak ajánlattal sem terheljük, nehogy, ha ígéretünket beváltani képesek nem lennénk, a késedelem oka nekünk tulajdoníttassék. Mert ha csak e mi nyomorúságunk meg nem szüntettetik, rövid idő alatt meg fog történni, hogy minden véghely, az egész országgal együtt veszendőbe megyen, ő felségének és a szomszéd tartományoknak megmérhetetlen kárával; minthogy a hadseregek és várőrségek élelmezésére, a beszállítandó élelem alá kellő fuvar kiállítására s egyéb a királyi előadásokban foglaltak teljesítésére az ország rendei tehetetlenek

lesznek. sat.“ ¹⁾ — Ez országos hitelű adaton kívül, minden egykorú történetírók igazolják az abban kifejezett nyomorúságot: gróf Illésházi István évkönyvében olvashatni ez időről: „A táborból a német had a vármegyékre szálla; és mivel nekik nem fizettek, szabadon dúlták, rablották az országot: sem nemes ember háza; sem úré, a kinek vára nem volt, meg nem maradhatott“ ²⁾. Maga a vezér egy húron pendült katonáival. „Fő a hadban — így ír Illésházi — egy kevély gonosz ember vala, kártyás, részeges német, Rosbur (Rosswurm) nevű, valami szegény nemből való“ ³⁾. — Az ország sérelmei, panaszai mégsem orvosoltattak, sőt a magyarok kigúnyoltatván, annyira elkésérítették, hogy a különben hűséges érzelmű Joó János királyi személynök egy levelében e szavakra fakad: „Ezt látjuk, hogy mind nemzetségünknek, marhánknek, és mi magunknak el kell fogyni ez német nemzetség miá. Ha császárhoz megyünk panaszolni, papirossal adnak választ: ha herczeg urunkhoz megyünk, nevetéssel adnak választ. Azért most volna ideje, hogy dolgunkhoz látnánk és ne mulatnánk“ ⁴⁾. A minthogy dologhoz is láttak, — kitört Boeskaai István fejedelem fölkelése, mely az uralkodó házat Magyarország elvesztésével fenyegette s ezt követték az ismét meg nem tartott békepontok miatt Bethlen Gábor és első Rákóczi György fölkeléseik.

I. Leopold uralkodása ismét tetézve lén minden-

¹⁾ Katona: Hist. Crit. XXVIII. 91. s köv. ll.

²⁾ Horváth Mihály: M. orsz. történelme. 1861. III. köt. 382. lap.

³⁾ Ugyanott 1) jegyzetben.

⁴⁾ Ugyanott 386. lap, és Podhradszky József: gr. Illésházi István élete. Új Magyar Muz. 1856. I. köt. 306. lap.

neműi törvényszegéssel, úgy hogy a nemzet legnagyobb emberei abban láttak már egyedüli menekvést, ha magukat általában török felsőbbtség alá adják, — és itt ismét a német elem, ismét a katonaság féltelenkedése szerepel. Egyik történetírónk így rajzolja az ekkori nyomorúságot: „Új és igen terhes adók rovatnak ki kegyetlenül, és kérlelhetetlen szigorral szedettek be, mintha az irgalmatlan adószedők jószelemmel bírva megérzették volna, hogy néhány év alatt Magyarországból a császárnak semmi jövedelme sem leend. Midőn quártélyban voltak, képzelni sem lehet tűrhetlenebbet, mint akár a tisztok, akár a legénység zaklatása. Amazoknak a távolabb eső városok és mezővárosokból kellett hozatni kényes étvágyuk kielégítésére szolgáló eledeleket; emezeknek a szegény nép hacsak többféle ételt nem adott ebédre s estelire, hacsak a birkahúshoz még sült csirke vagy sült galamb is nem adatott, többnyire rút szidalom vagy ütleget következménye. A fuvar még kegyetlenebbül követelték. Az iga barmot majd az ekétől, majd az istállóból vonták ki, lett legyen az nemes uraké vagy póroké s kényük-kedvük szerint végső kifáradásig hajtották, gyakran pedig nem tudni miért, vagy mi ürügy alatt, a legszegényebb embereket is letartóztatták mindaddig, míg ezek azt pénzen vissza nem váltották. Ha ily zaklatások bepanaszoltattak, soha sem találtatott a ki igazságot szolgáltatasson. Ha pedig a szegény nép a katonákkal szóváltásba s perlekedésbe ereszkedvén, azokat elpáholta, lábainál fogva vonatott hadi törvény elé, hol minden pártfogás kirekesztésével, elengedhetetlenül elítéltetett, tömlőczre hányatott, honnan jó

pénzért volt csak szabadulhatás. Ez idő szerint a katonaság megsérthetlenségi kiváltsággal bírt, attól ilyeket könnyebben el lehetett volna szenvedni; de már az sokkal keservesebb és eltűrhetlenebb volt, hogy senki Austriából, Csehországból, Szilézből, Morvából Magyarországra nem jöhetett a nélkül, hogy magát katonának ne tartaná s a közjó érdekében jötnék ne követelné. Így az egész ország tele lett jött-ment emberekkel, kik a népnek terhére levén, gyűlöletesek voltak; mert a katonákkal egyenlő jogokat, ingyen élmezést követeltek s azt fenyegetéssel és veréssel is kizsarolták. Ezzel a németek iránti gyűlölség napról napra öregbedett s a mindinkább fejlődő forradalom előmozdítására legnagyobb alkalmat szolgáltatott. Ámbár Leopold császár, mihelyt a katonaság féktelenkedéséről értesült, a városok és várak kapitányait, hozzájuk intézett parancsával megintette, hogy a katonaságot jó példával inkább, mint fenyítéssel korlátozzák, magukat mérsékeljék, másokat a bosszúállástól és fosztogatástól visszatar-
tóztassanak; de siker nélkül. — A katonai fegyelem léha maradt, ha ugyan fegyelemnek mondhatni azon állapotot, melyben a katona tovább is szabad kénye szerint garázdálkodott¹⁾. — És ezen állapot idézte föl Tököli Imre lázadását. — 1683-dik évi Január 16-án kelt felterjesztésében Eszterházi Pál nádor eképen ír Leopold királyhoz: „— az együvé hívott urak keservesen panaszkodtak, mint bánik velök felséged idegen katonasága; oly annyira, hogy az országnak felségedhez még hű maradt parányi része is

¹⁾ Kazy: Hist. Regn. Hung. Tom. III. pag. 202.
Kecskemét v. tört. III. köt.

veszendőbe megyen rövid idő alatt, ha ama kiesapón-
gások nem gátoltatnak. S akkor mint szolgálhassák
felségedet a nyomorú hazafiak, nehéz átlátni. Mert
ha e télen még tönkre jönnek, szükségkép koplalni
fog a katona s a jobbágy, mikorra ki fogott nyaralni,
és kétségbe esésében a földnépe talán éppen az ellen-
séghez csatlakozik. Felséged nem képzelheti magá-
nak, mily szabadosan él a katona Magyarországon,
mindent ingyen akar mind magának, mind lovainak,
pedig az örökös tartományok, úgy tudom, gondos-
kodnak eltartásáról s felséged is szigorúan megpa-
rancsolta, hogy ilyesektől ovakodjék. Ennek daczára
azonban gyötri a nemességet, gyötri a pórt; miért is
méltóztassék felséged kegyelmesen intézkedni ez
ügyben, hogy a nemzet minél alkalmasabbá váljék
hűségének tettelegesen tanúsítására“ ¹⁾. — 1684-dik évi
Sept. 29-kén Buda ostromáról így ír ugyanazon ná-
dor: „Budát ugyan vívjuk legkegyelmesebb császár,
de ha így folytattatik vívása, tartok tőle, hogy nem
jö kezünkbe. A magyar katonaság is fogyni kezd
véginsége miatt, elesége nincsen, fizetés nem érke-
zik, szavakkal már nem tarthatom továbbá. S e nyo-
morúságnak közepette veszem a megyéknek szóló
parancsot, mely a jövő télen is Magyarországbán
akarja szállásoltatni a hadakat, s mely oly zavarba
ejti a nemzetet, hogy néhány nap alatt valamennyien
távozóknak lesznek a táborból. S ez igen természetes.
Mert hiszen a múlt télen is éppen a hű megyéket súj-
totta a téli szállásolás, és most ingyen, egy fillér
nélkül szolgálunk, vérünket ontjuk felségedért: és

¹⁾ Szalay: M. orsz. tört. V. köt. 237. lap.

ismét szállást adjunk, ismét nyomást szenvedjünk. Mi bizony hű szolgálatunkért jutalmat, nem büntetést reméltünk. — Esedeznek teljén alázatosan felséged színe előtt e hazának nyomorúnál nyomorúbb fiait s kéri Isten irgalmára, méltóztassék hű jobbágyait ezen elviselhetetlen teher alól felmenteni“ ¹⁾). Ugyanez évi October 9-ről így folytatja: „Felséged legjobban tudja, mennyit szenvedtünk légyen tavál a téli szállások miatt, oly annyira, hogy okvetetlenül elvesznek mind a katonák, mind a lakosok, ha amaz eljárást folytatják. S miután nem tudom miféle katonaság és hány porziók fognak az országban maradni, nehéz a felosztás; azután nem tudom, ha akarja-é felséged magának a vak porziókat is fizettetni, mint a múlt télen történt, mert ez esetben csaknek kétszer annyiba kerülend, végre azt sem tudom, ha akarja-é felséged a behódolt, úgy a tiszáninneni s tiszántúli és az erdélyi országrészekben is némi katonaságot szállásoltatni, mert ez esetben könnyebb lenne az elhelyezés. Annyi bizonyos, hogy e szállásolási ügynek híre rendkívül elrémtette a magyar nemzetet s fiait földönfutókká teszi“... ²⁾)

E volt a magyar katonaság sorsa, eképen intéztett a külföldi hadak élelmezése és beszállásolása, így nyomorgattatott a mindenkép tönkrement szegény nép. — 1685-ik évi tavaszon és nyáron Darvas János szolgabíró még folyvást zaklatja Kecskemétet és vidékét a Gács várába felszolgáltató quártélypénzekért. Ez évi Mart. 22-ről — hol megszakadt jegyzőkönyveink e tárgyú hivatalos adatokat folytat-

¹⁾ Ugyanott 283. lap.

²⁾ U. o. 284. lap.

ja, — így szól a nevezett szolgabíró sűrgetvénye: „Gyürki Pál uramat ide küldte koronás királyunk Ő Felsége Commissáriussa Abele uram ö Nagysága arra a végre, hogy ha tíz nap alatt Városi és Falusi Birák a Quártélypénzzel edgyütt fel nem jüttök, Czobor Ádám uram ö Nagysága, hadaival edgyütt értvén, rajtatok mehessen, és minden marhátokat elhajtsák s javaitokban prédát hányjanak; kihez képest Istenért, jó szerencsésekért kérek, ne várjátok reátok a veszedelmet, jöjjetek sietve éjjel nappal hozzám Gács várába a quártélypénzzel, előzzétek meg a veszedelmet.“ — Utóbbi levelei ugyanazon szolgabírónak fenyegetésekkel telvék: Junius 5-kén kelt rendeletével a községeket eltiltja, hogy Lévára ne fizessenek semmit, hanem kirovott íltményüket Gácsba küldjék; Auguszt. 5-kén katonákat küld ki és a községi birákat felvitetéssel fenyegeti; két hét múlva kötözve akarja felhureoltatni a birákat, utóbb a vágómarhák felhajtásábani késedelemért, a marháknak falkástúli elhajtásával fenyegeti a községeket ¹⁾. Ennyi zaklatás közt Kecskemét minden követ megmozdított, hogy az elviselhetetlen terheltezt legálabb valamely részben enyhíthesse; s úgy látszik legjobb szolgálatot tettek e részben a pozsonyi apácák, kiknek ekkori apátnője „Tekintetes és Nagyságos Vesselényi Anna Eugenia“ lévén, ugyanazon kolostorban szerzeteskedő leányai részekre gróf Csáki István által átírt kecskeméti census élvezeténél fogva a pozsonyi apáca-kolostor a városnak részben, Ceglédnek pedig századok óta egészen földesura

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 26. 33. 34. 35. 36. sz. sz. a.

volt ¹⁾. Ezen apáca szűzek közbenjárására kelt 1685-dik évi Mart. 20-án Eszterházi Pál nádor védlevele Kecskemét város részére a szabad hajdúk és véghe-lyiek önkényes beszállásuk s élőködésük gátlása végett ²⁾, ugyanez évi Apr. 6-ról pedig ama kegyes apátnő magához I. Leopold császárhoz folyamodott s Kecskemét és Cegléd városok terheltetését keserve-sen bepanaszolván, kinyerte számukra a császár kü-lönösen kedvező oltalom és védlevelét, mely szint-azon napon lothringeni Károly herceg fővezér által kiadott hadseregi parancs mellett meghirdettetett, még pedig mindkét okmány német nyelven, — a véd-levél szövege magyarul ekép hangzik: „Mi Leopold Isten kegyelméből választott Római Császár, Német, Magyar, Cseh, Dalmát, Horvát és Tót országok Ki-rálya, Austria Főhercege, Burgund, Stájer, Karánt, Krain és Wittemberg hercege, Sziléz és Morva ör-grófja, Tirol és Goricia grófja stb. Adjuk emlékeze-tül jelen Levelünk rendiben, együtt és egyenkint Fővezéreinknek, Tábornagyainknak, Tábornaszernagyainknak, Lovassági Tábornokainknak, Dandár-nokainknak, Vezérőrnagyainknak, Ezredeseinknek, Alezredeseinknek, Őrnagyainknak, Lovas és Gyalog Századosainknak, Hadnagyainknak, Zászlótartóink-nak, Őrmestereinknek, Szállásmestereinknek, Altisz-teinknek és Hadírnokainknak, végre mindenkinek, kik hadaink között lovas vagy gyalog szolgálatot

¹⁾ Ceglédet Erzsébet királynő 1368. évben az óbudai apáca-kolostornak adományozta, s e kolostor a mohácsi veszedelem után Pozsonyba költözvén, a ceglédi urodalmat ekkor is, a török kiveretése után is mindaddig bírta, míg a kolostor múlt század végén eltöröltetvén, Cegléd a tanulmányi alaphoz csatoltatott. — Cod. Dipl. IX. 4. pag. 130. — Kecskemét v. tört. I. köt. 138. lap.

²⁾ Oklevél. II. köt. 316. sz. a.

tesznek, bármi nemzet, állapot, tiszt, rang, vagy méltóságbeli személyek legyenek, valamint minden élmezési és beszállásolási Biztosoknak, mostaniaknak és leendőeknek, Császári kegyelmünkkel mindnyájokat értesítvén: hogy Mi bizonyos okoknál fogva, a Szent Klára szerzetesbeli pozsonyi tisztelendő Apáca Szűzeknek Pestmegyében helyezett Kecskemét és Cegléd nevű két helységüket, minden lakosaikkal, cselédeikkel és minden névvel nevezendő javaikkal együtt, kivétel nélkül, legkegyelmesebben a Mi császári királyi oltalmunkba vettük, és minden önkényes megszállások, beszállásolások, pénzkövetelmények, vagy ezekből származó katonai terheltetések alól általában felszabadítani és felmenteni kívántuk. Ugyanazért nektek mindnyájatoknak és mindegyikötöknek, különösen pedig az alkalmazásban levő beszállásolási biztosoknak és szállásmestereknek, úgy szinte a hadírnokoknak komolyan meghagyjuk és rendeljük: hogy a megnevezett Kecskemét és Cegléd két helységet, minden hozzájuk tartozókkal együtt, a legnagyobb és semmi esetben el nem engedendő büntetés terhe alatt (a Mi rendkívüli parancsunk nélkül) háborgatni és terhelni ne merészeljétek, sőt minden beszállásolási terhektől szabadon hagyjátok, lakosait, cselédeiket követelményekkel, pénz zsarolásokkal, vagy bármely kigondolható módon ne terheljétek, s azoknak kisebb vagy nagyobb barmaikat, lovaikat, szekereiket, gabonájukat, borukat, serüket, (?) akármi névvel nevezhető élelmi szerciket, hatalmasul, vagy bámiképen elvenni, megtámadni, terhelni, panaszra okot szolgáltatni, vagy őket megkárosítani ne merészeljétek, megkárosíttatni mások

által se engedjétek, sőt az illetén tettektől az említett szigorú büntetés terhe alatt mindenkép tartózkodjatok és ezen kegyelmes akaratunk és rendeletünk s abból származott jelen Menedéklevelünk ellenére semmit elkövetni ne bátorkodjatok; hanem a megnevezett Keckemét és Cegléd két helységet, fentebb megírt minden tartozékaikkal, úgymint lakosaikkal és cselédekkel együtt minden alkalommal védeni és oltalmazni ügyekezsetek. Ez a mi komoly szándékunk és akaratunk. Császári kegyelmünk elvesztése, legszigorúbb büntetés terhe s minden okozott kár megtérítésének kötelezettsége alatt, különben sem cselekedvén.“ — Lothringeni Károly herceg hadseregi parancsa még határozottabb tilalmat és szigorúbb büntetést szab: „Ő Császári Királyi Felsége Legkegyelmesebb Urunk, a Szent Klára szerzetesbeli pozsonyi tisztelendő Apáca Szűzek Pestmegyében helyzett két helységüket, Keckemétet és Ceglédet minden hozzájuk tartozókkal együtt különös oltalmába vevén, részekre Menedéklevelet adatni méltóztatott. Ugyanazért egyenkint és összesen Ő cs. kir. Felsége hadseregének minden fő és altiszteit, gyalog és lovas vitézeit s bármely rendű, rangú és tisztű személyeket e levelünk által értesítünk, parancsunk alatt levőknek pedig komolyan meghagyjuk és rendeljük, hogy a nevezett két helységet, Keckemétet és Ceglédet minden lakosaikkal, cselédekkel s bármi névvel nevezhető javaikkal együtt, semmit azok közül ki nem hagyván, nemesak az önkényű beszállásolástól, mindenféle megszállástól, pénzkövetelésektől, kisebb vagy nagyobb marháik elvételétől, vagy elhajtásától, bármikép nevezhető s bármiféle szín és ürügy

alatt kigondolható katonai követelményektől, méginkább minden adóztatástól, kirablástól, és kifosztástól, minden erőszak és hatalmaskodástól, büntetés terhe alatt megkímélni tartoztatok, annál kevésbé azokat és olyanokat irányukban elkövetni ne bátorodjatok, sőt minden hasonló esetekben őket védeni és oltalmazni tartoztatok és kötelesek legyetek, mindíg azt cselekedvén, mit a törvény és igazság hozand magával, kinek-kinek rangja és méltósága szerint; a mieink és alattvalóink pedig szigorú büntetés s fővesztés terhe alatt e parancsunkat teljesíteni ügyekkezzenek“¹⁾. — De mindhiába, — katona volt ekkor az úr, katona a vádló, katona a tanú, katona a bíró, — igazságot nem nyert senki, még a császár tiltó szava is elhangzott a vérig sanyart szegény Magyarország sivataggá pusztított területén, mintha ez emberek összeesküdtek volna a magyar nemzet, nép és ország semmivé tételére, úgyannyira, hogy nemesak a külföldi hadak és tábornokaik, de saját feleink a magyar kapitányok is ellenünk fordultak. Egyetlen eset elmondásával fogom terhelni a tisztelt olvasó türelmét: 1684-ik évi télen gróf Preyner Szigfrid Kristóf Pozsonyban székelő császári hadi biztos utalványt adat gróf Csáki László alezredes, lóvai és tatai főkapitány részére 30 emberre és 15 lóra, téli quar-tély illetmény fejében; állott pedig a megrendelt kiszolgáltatás a szükséges tűzifa, só, gyertya és ágyon kívül, minden katona személyrészletére nézve naponkint két font kenyér, egy font marhahús, félpint bor, vagy egy pint serböl, egy lórészlet pedig napon-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 27. 28. sz. sz. a.

kint nyolc font széna, hat font zab, s hetenkint két köteg vagy kéve alomszalmából, ezen fölül havonkint a személyrészlethez is két, a lórészlethez is két, összesen a kettőhez négy forint készpénz fizetésből, — és így a természetben kiszolgáltatás lehetetlensége miatt pénzül megváltandó szolgálat, vagyis a tűzifa, só, gyertya és ágyon kívül, ezen 30 ember és 15 ló téli quártélyportziója volt

Kenyérben	10,980 font.
Marhahúsban	5,490 „
Szénában	21,960 „
Szalmában	780 köteg.
Borban	5,490 icce.
Pénzben	1,080 forint,

melyeket a nevezett császári hadi biztos Keeskemét és Halas városokból gróf Csáki László részére utalványozott. — Még 1684-dik évi Januárban eltiltja Darvas János szolgabíró a nevezett községeket, mondván: „Lévára egy pénzt ne adjanak, mert rosszúl járnak“ ¹⁾. Itt megszakadnak jegyzőkönyvünk adatai, de a következő 1685-ik évi Január 25-ről birjuk gróf Csáki Lászlónak a kecskeméti bíróhoz intézett levelét, melyben írja: „Minemű assignatiót adott helységtelkre Generál Commissarius Prajner úr, meg fogjátok jó Atyámfia érteni; mivel pedig ezen servitiumnak felszolgáltatása in natura alkalmatlanságtokra lehetne, azért bocsátottam ezen levelem megadó embereimet közitekben a végre, hogy ha kedvetek léssen hozzá, megalkhassatok azon quártély állapottyáról velek, kiknek meg vagyon parancsolva, hogy az

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 24. sz. sz. a.

miből lehet, kimélve, tűrhetőképpen legyen alkujok.“ — A kecskemétiak Farkas Ádám tatai alkapitányhoz menesztett levelükben előadták a Pestmegye által főlek Gács várába kívánt terhes quártélyváltságot s Tata és Léva számára rendelt kiszolgáltatás iránti tilalmat, sőt megküldötték az 1685. évi Apr. 6-kán kelt császári védlevelet és hadseregi parancsot is; de Horváth József lévai hadnagy Május 20-ról kelt válaszában értesíti a kecskemétiakat, hogy mivel a grófnak nem is válaszoltak „ő Nagyságátúl meg van parancsolva Nemzetes Vitézlő mezőszegedi Horváth Gergely, hogy az itt való Lévai vitézekvel, téli quártélyra jutandó és említett Gróff uramat ő Nagyságát concernálandó summa pénzért Kegyelmetek jószágát hajtsa el.“ — Mennyire böcsülték ez emberek a császári rendeleteket, a levél utóírata ekép értesít: „A Kegyelmetek Farkas Ádám Vice Kapitány Uramnak szóló leveléhez semmi közöm, ha valamit adott kedveskedésképpen a Herczegségnek és Generalis Uraknak ő Nagyságoknak, avval Méltóságos Gróff Csáki László főkapitány úr ő Nagysága quártélyja nem tolláztatik, egy az: más az hogy az Kegyelmeteknek adott Protectionalis Levelei 6. Apr. Anni modo currentis emanáltattanak, az Méltóságos hadi fő Commissárius úr ő Nagysága Kegyelmetekre kiadott quártély végett való parancsolattya 30. Nov. Anni 1684. Gróff Csáki Úr ő Nagysága számára kiadatott, így azért haszontalanúl mesterkedik Kegyelmetek, mert azt bizony meg veszik Kegyelmeteken, nem is leszen különben, ha az tíz napra be nem küldi embereit hozzám.“ — Junius 5-ről Darvas János ismét tiltja Kecskemétet, mondván: „az mi Lévai Hadnagy

Quártély kérését illeti, egy pénzt sem kell adni, ezennel megyek az Generálisokhoz, annak is végét szakasztom“ ¹⁾. — De Horváth Gergely lévai hadnagy a mellé rendelt lovas csapatnál már ekkor vidékünkön leselkedett s Halas városnak egy falka marháját elkapván, még ezen 1685-ik évi nyár elején elhajtotta ²⁾; Kecskemétet ekkor kikerülte s a kecskemétiiek bíztak Darvas János közbenjárásában; hanem rútúl csalatkoztak: gróf Csáki László hadnagyai a felföldön lesték a kecskemétieket s midőn ezek közül Király István, Kamarás János, Kalocsa János, Kozma Jakab, Szabó István, Szívos János és Hegedüs János előkelő polgárok heten Bécs felé egy falka marhát hajtának, a tatái őrség lovas legénysége kicsapott és őket marhástúl együtt a várba erőszakolván, letartóztatta. Ezerötszáz forintot követelt gróf Csáki László a kecskeméti tőzséreken s mivel azok 300 forintnál többet akkor útjokban készpénzül le nem fizethettek, ama Bottyán János, ekkor esztergami hadnagy, ki egy pár évtized múlva kanecsal vagy vak Bottyán név alatt II. Rákóczi Ferenc fejedelem szabadság-háborújának egyik legtevékenyebb tábornoka lön, 1200 forint erejéig kezességet vállalt a kecskemétiiek mellett, ezek viszont biztosítván Bottyán hadnagyot, hogy 30 nap alatt a dolgot kiegyenlíti és kezes levelét kiváltják. E helyett öseink a császári hadi tanácshoz Bécsbe folyamodtak, melynek 1685. Nov. 20-kán kelt rendelete komolyan roszalván Csáki László rendetlenkedését, utasítja őt, hogy a törvénytelen úton kizsarolt 300 forintot rögtön

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 33. sz. a.

²⁾ Oklevélt. III. köt. 33. sz. a.

visszafizesse s a Bottyán Jánostúl kicsikart kezeslevelét mint semmist visszaadja; a beszállásolás rendét pedig háborgatni ne merészelje; de ismét mindhiában, — Csáki úr se a 300 forintot vissza nem fizette, se Bottyán hadnagy kezeslevelét vissza nem adta, mert a végett Bottyán a várost 18 év múlva perbe is fogta; sőt gróf Csáki László nem állotta tettét azzal fedezni, hogy gróf Preyner tábori főbiztostúl a következő 168⁵/₆-ik évi télre ismét Kecskemétről eszközölt maga részére 30 emberre és 15 lóra élelmezési utalványt, holott ennek keltekor, 1685. Nov. 30-kán már mind nekie, mind nevezett biztosnak nem lehetett nem tudnia, hogy másfél hónap előtt a török ellen a tiszai hadjárat megindított, Mercy altábornagy által Szolnok bevétetett és Kecskemét az elébbinél sokkal terhesebb hadélelmezés kötelezettségének fohelyévé kitűzetett légyen. ¹⁾

V.

1685-dik évben a vidéküinkre kiható hadviselés legnagyobb eredménye volt az Esztergam és Tát között Aug. 16-kán vívott diadalmas ütközet, melyben ezerötszáz török az egyiptomi pasával együtt elesett, kétszáz fogoly, harmincegy ágyú, több zászló és minden táborszer martalékiúl jutott a keresztyén hadaknak; Aug. 19-kén pedig a nagyhírű érsektúvári erőd, huszonkétévi török uralom után kiostromoltatott. Őszre kelve Mercy Péter altábornagy és Heisler Donát tábornok Eger felé küldettek egy

¹⁾ Oklevél. III. köt. 37. 38. 39. 40. 41. sz. sz. a.

hadosztállal, kik ez évi Octob. 18-kán Szolnokot, utóbb Szarvast visszafoglalták a töröktől.

Mercy még útban volt s a mint megközelítette Szolnokot, October 16-kán Heves melletti táborából meghagyja Kecskemét város birájának és közönségének: hogy rögtön és levele vételével azonnal, a legszigorúbb katonai végrehajtás terhe alatt, az ő tábora részére Szolnok felé kétszázezer kenyér részletet szállíttasson. E levél másnap Kecskeméten volt s Oct. 17-kén a város Garai Istvánt és Szücs Pétert Budára futtatja „hírmondani, hogy Hevesnél az Német Tábor“, adván a kiküldötteknek úti költségre négy parát ¹⁾. October 18-kán Mercy altábornagy bevette Szolnokot ²⁾ s 19-kén parancsolja Kecskemétnek: hogy mivel Magyarország ezen részeinek megmaradása és védelme végett, a vezénylete alatti hadsereggel egész télen át itt fog megállapodni, ugyanazért ő felségének hű szolgálata és legmagasb parancsa kívánja, hogy ezen hadsereg élelmezése az itteni helységek által teljesíttessék; mihez képest Kecskemét város birájának és egész községének tudtára adván, komolyan meghagyja: hogy levele vételével rögtön, teljhatalommal ellátandó kiküldötteket bocsásson hozzá, kikkel a hadélelmezés iránt értekezessék, mindenesetre úgy intézkedendővén, hogy azok két, legfőlebb három nap alatt nála minden bizonnyal megjelenjenek, tehát a különben múlha-

¹⁾ Számvitelikönyv 1683.

²⁾ E tárgyra vonatkozó érdekes levelczés az 1677—1690. évekről i jegyzőkönyv 416 és következő lapjain e cím alatt van egykorú másolatban fentartva: „Anno 1685. a die 18-a 8-bris; scu a receptione Szolnokienſi Litterae promanatae a Supremis Generalibus Domino Petro Mercy et Donato Hajsler.“ Lásd: Oklev. III. köt. 42. s köv. sz. sz.

tatlanúl bekövetkező katonai karhatalom eltávoztatása végett a rendeletet pontosan és mielőbb teljesíteni igyekezzenek ¹⁾. Ugyan e napon a város Ivánkovics János jegyzőt küldi Szolnokba, másnap pedig Oct. 20-kán Magó Mihály és Vince Gergely által 24 kocsi kenyeret vitet ²⁾. — Keserves napokat várhattak üseink Szolnok felől magukra, minek előjelei mutatkoztak már a táborkari segédnek Oct. 25-kén kelt leveléből, melyben az egy hordó bort, egy hordó ecetet, tojásokat, zöldséget, veres répát, salátát s egyéb élelmiszereket rendel a tábornagy konyhájára beszolgáltatni; élesen jellemzi egyelőre az eljárást e levélnek azon része, mely a Tisza és Zagyva összeömlésénél fekvő halgazdag Szolnokba, Keeskemét város által, innen a homoktengerről rendel fris halakat beküldetni ³⁾. — Deák Pál esküdtet és Ivánkovics János jegyzőt ugyan e napon kiküldötte a város, Szolnokban a megrendelt hadélelmezés iránti értekezletre; 29-kén pedig Gömbkötő Mihályt futtatta utánok, a török tábornak Szeged felőli közeledését hírül viendőt ⁴⁾. Oct. 30-kán lettek szemben a város kiküldöttei Heisler Donát tábornokkal Szolnokban, mely alkalommal szerződésnek s a város önkénytes vállalkozásának kereszteltetett azon hallatlan terhű hadélelmezés, mi Keeskemétre kirovatott: ötszáz lovas katonának egész télen át kitartására köteleztetett a nyomorú község, tartozván naponkint két font kenyeret, két font húst, két itec bort egy-egy embernek, nyole font zabot vagy árpát és tíz font szénát szinte

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 43. sz. a.

²⁾ Számvitelikönyv 1685. évről.

³⁾ Oklevélt. III. köt. 44. sz. a.

⁴⁾ Számvitelikönyv 1685. évről.

naponként mindenik lónak élelmezésére kiszolgáltatni. Mercy altábornagy Nov. 8-ról szóló rendelvénye kimutatja e roppant tehernek egy havi mennyiségét, annak alapján kiszámítva, téli hat hónap alatt Kecskemét kiszolgáltatni tartozott

1) Száznylevanhatezer font kenyeret, vagy 1491 kassai köből búzát, melynek köble tett négy, összesen 5964 közönséges vékát.

2) Száznylevanhatezer font húst, vagy 930 darab marhát, melyek mindenike legalább két mázsás legyen.

3) Árpát vagy zabot 5814 kassai köblöt, vagyis 23,256 közönséges vékát.

4) Szénát kilenceszázezer fontot, vagyis 1860 szekérrel, melynek mindenike legalább öt mázsával legyen terhelve.

5) Bort száznylevanhatezer itcét, vagyis 3100 magyar akót, melynek készpénzbeli megváltása 14,880 német forintot tett ¹⁾.

Még ez nem volt minden teher, mely öseinkre s a vidékre nehezült. A mint Mercy bevette Szolnokot, Pestmegye utasítva lön az ottani hadsereg élelmezéséről gondoskodásra s régi ismerősünk a jó Darvas János szolgabíró Nov. 16-kán Losonecon kelt körlevelével értesíti a pestmegyei és kiskúnságbeli községeket, hogy a hadélelmezés fölötti intézkedés végett ő Szolnokba rendeltetett, ugyanazért a kirovás kellő megtétele végett minden község hozzá két-két embert küldjön. Még el sem bocsátotta e levelet, midőn megérkeztek Kecskemét követői Rádai Gáspár alis-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 45. és 50. sz. sz. a.

pánhoz intézett keserves panaszaikkal a szolnoki hadélelmezés miatt. Darvas János uram teljesen méltányolta e város túlterheltetését s biztatta, „mert az lehetetlen dolog, nem is lehet semmiképpen — úgy mond — hogy ez a két nyomorúlt város (Kecskemét és Körös) viselje az egész vármegye terhit, mint eddig viselte, hanem Kegyelmetek legyen jó reménységben s könyörögjön szívesen Isteninek, csak az sok Éhel Haló szegénység megmaradására nézve is olyant visziunk végben, az mit maga sem gondolna meg, csak Kegyelmetek az alatt készítsen valami szép ajándékot Commissarius Uramnak ő Nagyságának, mivel mindenek ő Nagyságán állanak. Ezek után kívánom Isten könnyebbítse Kegyelmeteken az igát.“ ¹⁾ — E szép biztatás mellett azonban Merey altábornagy Nov. 8-kán már a városi tanácsot karóba vonatással, a várost tűzzel és vassali elpusztítással fenyegette, ha az élelmezés beszolgáltatásában legkisebb késedelem leend ²⁾; Nov. 12-kén pedig egy kapitány küldetett ide Szolnokból — mint a számvitelikönyv írja — „az búzáért és árpáért, annyival is inkább szegény helyünk vizsgálására, — nyargalót vett rajtunk garast 80“ vagyis 20 forintot. — Nov. 18-kán már Szolnokban volt a szolgabíró s e napról írott körlevelével értesíti a községeket megérkeztéről, mindenikből a bírót másodmagával berendelvén, mert „ha el nem jönnek, Isten engem úgy áldgyon meg, hogy elrabolják, és magokat fogságra hozzák“, — a szolgabíró és környezete a községek érdekében működött, méltán kívánhatta tehát, hogy

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 47. és 48. sz. sz. a.

²⁾ U. o. 49. sz. a.

kitartásáról is azok gondoskodjanak, mert fizetés nélkül szolgált, azért írja egyszersmind: „minthogy itt idegen helyen széllel nem élhetünk, annak okáért parancsolom, hogy minden portától küldjön egy-egy kila abrakot, két-két kenyeret, ahhoz szalonnát, Tikokat, a két város két vágót, két széna hordó szekeret, vaját, eczetet és a mi az konyhához kívántatik, ha pedig valami jó borocskát küld Kegyelmetek, egésségére elköltjük.“ ¹⁾ — Nov. 20-kán kelt és harmadnapon érkezett Kecskemétre Mercy fenyegető rendelete, mellyel Pestmegye községeitől kétezer darab palánkfát, vagyis három ölnyi magasságú, emberderéknyi vastagságú gerendákat követel Szolnok erődítéséhez „Ezzel penigh úgy késedelmeskedgyetek, hogy ha hat, hét, vagy nyolczad nap alatt az megh írt kétezer karófa itt nem lészen, Felséges Urunknak erős és számos vitézit tüzzel vassal rajtatok küldjük, magatokat mint nyilvánvaló ellenséget fegyverre hányatunk, lakóhelyeiteket felégettettyük, elpusztíttattyuk, az kiket elevenen foghatunk közületek, karóban vonattyuk, vagy felakasztattyuk“ ²⁾. — A tűzfában is nagy szükségét szenvedő Kecskemét a reá kirovott palánkgerendákat nem birta saját területén kiállítani s hogy az iszonyú fenyegetést eltompítsa, pater Gellért helybeni tekintélyes ferenci szerzetest, Deák Pállal és Ivánkovics János jegyzővel indította Szolnokba a tábornagyhoz; de siker nélkül, mert már Nov. 24-kén Gombai Tóth Györgyöt kell a városnak „az erdőhátra“ küldenie, hogy a megrendelt palánkfának való gerendákat ke-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 53. sz. a.

²⁾ U. o. 54. sz. a.

Kecskemét v. tört. III. köt.

ressen Pestmegye felső vidékén, az úgy nevezett eserháton ¹⁾. — Még egyéb baja is volt a német tábornak. Mercy hada kényelmesen óhajtotta volna tölteni a telet, de már November közepén körül rajzolták a magyar hajdúk és szabad legények, — elannyira, hogy csak erősebb csapatok mozdúlhattak a táboron kívül, a községekből beszállított eleséget pedig elkapkodták, s ime a vitéz altábornagy a helyett, hogy saját fegyveres népét mozgásba tenné, a fegyvertelen községeket riasztja meg, azt írván ezekre Nov. 21-ről: „Parancsollyuk azért mi is Generális authoritásunk szerint életetek s fejetek elvesztése alatt, hogy afféle úton és útfélön járó, szegény embereket nyúzó fosztó, marha hajtó tolvaj katonákat és hajdúkat, valakiknél az Méltóságos nagy urak levele nem találta, mindenütt üldöztetek, kergessétek, fogjátok és az hová illik, őket oda vigyétek, ha peniglen meg nem akarják adni magokat, meg is öljétek. Másként ha ezen parancsolatunknak nem engedelmeskedtek, tisztetek s hűtetek szerint ebben az dologban el nem jártok, példát teszünk ez aránt közöttetek“ ²⁾. — Egymást érték a borzasztó fenyegetéssel rakott rendeletek. November 28-kán halálbüntetés alatt sürgeti az altábornagy a palánkfa beszolgáltatását, mindig csudálkozva a községek makacs késedelmén, de a vidék erdőtelen és faszegény állapotát soha figyelembe nem vevén. Akasztófa, nyárs és kerék, három irtóztató halálszerszám volt e rendelet alá rajzolva s Pest Pilis és Solt megyék három szolgabirája, Darvas János, Mocsári

¹⁾ Számvitelikönyv 1685. évről.

²⁾ Oklevélt. III. köt. 55. sz. a.

Balázs és Battik Gergely aláírásaik s pecséteikkel ünnepélyesített körlevél mellett küldetett szét a községekre, — „meg eskütt generalis Urunk¹⁾ eö Nagysága erőssen előttünk — így szólanak ezek a megfélemlített községekhez, — az engedetlennek „palánkfa nem hozónak, Városoknak, Faluknak feltörlésére vitézit kiküldi, mint az nyilván való ellenséggel úgy bánat, mivel az eö Felsége szolgálattya. Valaki pedig kihúzza magát ezen szolgálathból, azt mondgya eö Nagysága tiszta Török az s azért nem kíván szolgálni eö Felségének. Kihez képest parancsollyuk mi is s mind penigh az Jézus Chrisztus vére hullásáért kinszerítünk, ezt vigyétek végben, hatalmas nemzet lévén ez, azt elkövetheti, ki veszi le rólatok, az kin meg esik, azon meg lészen esve“ ¹⁾. — Szánsalomra méltó volt ekkor őseink állapota: elől gödör, hátul árok, — elől tűz, hátul víz; Kecskemét város levéltára őrizi Abdi Rhámán budai vezírpasának, a fentebbi fenyegető rendelet meghíúsítására mindkét városhoz intézett hasontartalmú pompás tiltó parancsát, mely amazt négy nap múlva követte: „Ezen címeres pecsétes parancsolatomat látván Kecskeméti, Körösi birák és Esküttek, fejetekre, életetekre parancsolom, úgy nyissátok ki a szemeteket, ha Szolnokba egy karót találtok vinni, értésemre lészen, a ti szándékotokra négyszáz karót csináltattam, veletek tötetem meg“, — egyszersmind a szolnoki németekre is akar a pasa ijeszteni, midőn írja tovább: „és azon kívül Kecskemét ötezer Tatárnak házat istállót készíttetek, Körös is ötezer Tatárnak házat

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 56. sz. a.

istállót készítsetek, három vagy négy nap alatt ott lesznek, ebben semmi mulatság ne legyen, mert halálotok érkezik ti reátok nyilvánosan“ ¹⁾. Három nap múlva megint más rendelet érkezett a tihajabégtől, mely a három várostól és a vidéki községektől Budára palánkkarókat kíván Mercy altábornagyéihoz hasonló fenyegetések alatt és minden török leveleink között a legembertelenebb kifejezésekkel; e rendelet szavait nem idézem, elolvasására utalom inkább a tisztelt olvasót, hogy ősünk akkori helyzetének iszonyúságától elborzadjon. ²⁾

A szolgabírák Szolnokba rendeltetése csakugyan könnyített valamit a községeken, a mennyiben ők a porták valóságos mennyisége szerint intézvén a kiadvást, Darvas Jánosnak Nov. 28-án kelt körlevele kapcsában szétküldött kivetés, a tábornagy által önkényileg kiadvott mennyiségnél jóval kevesebb s úgy látszik, hogy hús vagy vágómarhák helyett már személypénz rovatik a községekre, a bor pedig itt egészen kimaradt ³⁾. Egyébiránt Mercy hajthatatlan volt s a jámbor Darvas János még mindig nemcsak parancsol, de könyörög is a községeknek, hogy a megrendelt palánkfát, búzát, abrakot és quartélypénzt hozzák, — Nov. 29-kén e tárgyban ezt írja: „éjjel nappal mennél többet hozhattok, hozzátok, a ne essék rajtatok, mint most ezen órában véletlen esék egy ártatlan Poroszlai emberen a palánkfa nemhozása végett, a melyet szemünk láttára felakasztata Generalis Uram elő Nagysága, Istenért kérek

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 251. sz. a.

²⁾ U. o. 248. sz. a.

³⁾ Oklevélt. III. köt. 57. sz. a.

benneteket, magatoknak veszedelmet ne szerezzetek, ez iránt valamit most fel tett magában, bizony véghez viszi, senki el nem veszi rólatok“ ¹⁾). Azt azonban, mint fentebb idézett, Losoneról küldött utolsó levelében ígérte, hogy a két városon majd oly nagyot segít, hogy maguk sem gondolnák, — nem volt képes teljesíteni. Élesen jellemzi az akkori állapotot és önkényt, jellemzi Mercy altábornagyot és a bécsi kormánynak magyarországi hadai iránti gondoskodását Darvas Jánosnak December 3-ról a két városhoz intézett hivatalos levele: „Ma reggel Generalis Uram eő Nagysága mind a két Vármegye (Pest és Heves) Tiszteit Commissarius Uram által maga eleiben hivatta és illyet proponáltatott Commissarius Uram által ő Nagysága előnkben: minthogy az eő Felsége Szolnokban lévő Hadának mostan in instanti kívánatlik a költség, a Vármegyékben lévő Faluk messze vadnak, a reájok felvetett quantumot későn hozzák, azért Generalis Uram ő Nagysága azt parancsollya, Pest vármegyéért a két holnapra való quantumot, úgymint fl. Rhenenses 14,850. Kecskemét és Körös tegye le nyolczad nap alatt, ha le nem teszi, Ördögnek adgya magát ő Nagysága, valamint hogy most Gyöngyööst elraboltatta, úgy elraboltattya Kecskemét és Körös várossát. Heves Vármegyére esik 17,660 forint, ezt vetették Gyöngyösre, Poroszlóra, Túrra, meg is ígérték, Kegyelmeteknek azért erre légyen gondgya, valahogy kárt ne vallyon, mennél hamarébb szedgye ki és küldgye bé, megesküdtek ő Nagyságok, e másként nem lészen, hitire fogadgya, a ki többet ad a maga quantumán kívül, megtéríti ő Nagy-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 58. sz. a.

sága, Kegyelmetek ezt tréfára ne vélje; mert hogy Kegyelmetek mellett szóllottam, hogy lehetetlen, csaknem az orromat is felverte. — Birák Uraim pedig bejöjjenek mindgyárást, mert ha nem jönnek, bizony hozattya őket.“ ¹⁾

Eddig Mercy még csak távolról fenyegetett, azon kívül hogy a városbani széttekintés végett Nov. 12-én egy német kapitányt ide küldött, Szolnokban, Tisza-Kürtön s az időközben szinte kiostromolt szarvasi palánkban időztek hadai; ellenben a budai törökök tudni sem akartak arról, hogy a német tábor e vidéken élődik, minden adót, adományt, ajándékot és szolgálatot csak úgy bekivántak, mint azelőtt, de még azon veszélyes szomorú kötelességet is a városra rótták, hogy a keresztyén tábor minden mozdulatáról Budára hírt adniok kellett ²⁾. Ennyi terheltetés mellett tehát képzelhető, hogy különösen Keeskemét és Körös városok a Szolnokba rendelt gabonát és szerfelett nagy mennyiségű pénzt beszolgáltatni képesek nem voltak. Ne feledjük ki a számításból még azon körülményt: hogy ez akkor történt, midőn Buda múlt évi ostromakor a vidék egészen kiélve, idei termése szűk s a takarítás tatár hordák szaguldozásai által volt nehezítve. Említve volt már az 1685-ik évi tavaszon beállott élelmi nagy drágaság és szükség, itt hozzá adhatjuk még, hogy a budai pasától engedélylevelet vált a város, melyért két oroszlanos taléért és hat garast fizet, „hogy a Tiszán által mindenféle gabonát hordhassunk.“ ³⁾ E nyáron a tatárok

¹⁾ Körlevelek jegyzőkönyve 86. lap.

²⁾ Számviteli és szolgálati könyvek 1685. évről.

³⁾ Számvitelikönyv 1685. 14. lap.

Szentes táján a tiszai vidéken állomásoztak, hová a város hetenkint, sőt gyakrabban is hirmondókat bocsát, mozgalmak tudakozására; utóbb Szolnoknál voltak s innen Septemberben vonúlt Kecskeméten át a tatár szultán ücsce háromezred magával Szabadka felé téli szállásra; ekkor a városra ugyan be nem jött, mivel a budai pasa eziránti szép ajánló levele a vidéket kiméletére bízta ¹⁾, hanem a táborába kihivatott birót Biró Jánost magával vitte s Jakabszállás és Matkó szomszéd puszták között 99 oroszlanos tallérral és 17 császári tallérral váltakozott meg ²⁾; az ekkori nagy szükségét nyilván igazolja mind a budai pasa imént említett ajánló levele, mind a tihajabégtől Sept. 30-kán Kecskemét és Körös városokhoz intézett utasítás, melyben kéri sőt parancsolja ezeknek, hogy az élelemből végkép kifogyott s még vetni való gabonában is szűkölködő dunamelléki községeket pénzükre gabonával segíteni készkedjenek ³⁾. Nem csuda ily körülmények közt, ha Kecskemét és Körös városok erejét meghaladta a szerfölötti terheletés; de Szolnokban ezt figyelembe nem vették, vagy venni nem akarták. December 23-kán egy új emberrel találkozunk itt, Véber Dániel tábori biztos-sal, kinek számos levelei maradtak fen ⁴⁾ s a ki az altábornagy szellemében eljáró hűséges tisztviselőnek mutatkozik; fentebb említett napról kelt levelével értesíti a városokat: miszerint a tábornagy ezek

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 231. 232. sz. sz. a.

²⁾ Számvitelikönyv 1. és 16. lap. 1685.

³⁾ Oklevélt. II. köt. 238. sz. a.

⁴⁾ Az 1677—1690. évekről jegyzőkönyvbe másolva e fölrat alatt: „1685. a Die — 8-bris (a nap nincs kitétetve) Véber Dániel Commissarius Trunk Leveleinek l'ariay,“ 432. s köv. l.

könnyebbségére azt rendelte ugyan, hogy a kirovott gabonát Szolnokba szállítsák, de mivel azt nem teljesítették, arra határozta magát, hogy négyezer németet bequártélyoz a két városba, kiket jövő tavaszig ott helyben élelmezzenek; ő azonban közbevetette magát s még egy kitűzendő határnapot elvár, hogy addig beszolgáltatthassák kötelezett illetményüket. „Im azért ő Nagyságát disponáltam, — így folytatja biztos úr levelét — hogy az esonka hétben esendő szombat napjára az Ezer köből Gabonát kassai vékával summizálván, minden okvetetlen beszolgáltatassátok, a Bíró szemét nyissa fel és tréfára ne véllye, hanem hit szerint mindenütt kerestesse ki, kinnek mennyi gabonája vagyon, és mindeneknek felét elvévén, suppleálja és az meg írt terminusra béhozza; különben ebben megnyugodgyék, az terminus el múltván, az meg írt számú hadak reátok kimennek és a vermeket felkeresik, a summát suppleálják és egész intertentiojok is ott lészen, míg be nem szolgáltatván és hozván az Városokra Falukra vetett summát, kéntelenítettünk kiküldeni az hadakban, itt lehetetlenség koplaltatni őket, és így magatok lesztek magatoknak veszedelmi.“ A levél utószavai szépen jellemzik biztos urat: „Az Bíró ne gondolkodgyék, hogy ajándokval végben viszi dolgát; mivel az minap az Ajándékokat elvettük, jó kedvünk lévén akkor valami jó hírekre nézve. Azért úgy vedd fel az dolgot Bíró; hogy Generális úr ő Nagysága bizony Exemplumot akar az Bírakon statuálni. Félek hogy te ne légy első.“ ¹⁾ — December 24-kén maga Mercy

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 60. sz. a.

altábornagy köszönti be a karácson ünnepet, rájuk írván a kecskeméti birákra: hogy ha rögtön s levele vételével azonnal, egy pillanat késedelme nélkül, a kirovott pénzt, gabonát és palánkfákat be nem szolgáltatják, maga személyesen jelenik meg hadaival s őket okvetetlenül felakasztatja ¹⁾). Szavát tartotta a derék altábornagy annyiban, hogy hadából egy dandárt ünnepelni csakugyan Kecskemétre küldött. Nem tudjuk létszámát e hadosztálynak, de nem valami csekély lehetett, mert kilenc napi itt mulatása alatt tizenkilenc hordó bort fogyasztott el, miről ekép értesít az ekkori számvitelikönyv: „Memoriale. Az város borbéli Désmája volt Egy Summában 42 karika, az harmincketteit el árúlták, az Tíz karikafáját Karácsonkor itt levő Németek, kik kilencz napigh itt laktak, megh itták. Azon kívül 9 karikát adóra valót, melyek ára az Désmára háromlott, és így mindenesztől 19 karikát ittak megh.“ ²⁾ A birák felakasztatása iránti fenyegetés azonban nem teljesült; életben maradtak azok a további terhek hordozására, mint élő tanúi polgártársaik nyomorúságának: Biró János a város ekkori derék főbirája még egy évig élt, de a szünetnélküli zaklatásba belefáradván, Szolnokon kezesül huzamos ideig történt letartóztatása s polgártársai nyomorúsága fölötti fájdalom testi erejét megtörte s épen egy év múlva, 1687-ik évi Január 3-kán meghalt. ³⁾

A török folytonos csatavesztései s I. Leopold császár- király fegyvereinek kedvező szerencse a bécsi

¹⁾ Oklevélt. III. köf. 61. sz. a.

²⁾ Számvit. könyv 1686. 135. lap.

³⁾ U. o. 150. lap.

kormányt elszelesítette. XIV. Lajos francia király kibékülvén a császárral, ez minden erejét a török és Tököli ellen fordíthatta s 1684-ki őszön másodszor is Magyarországra szállította hadait ingyen telőre, melyet a török, tatár, kuruc és német hadak már különben is szélteben hosszában kiéltek, elnyomortottak, inségre juttattak. Mercynek Szolnokba települése, úgy látszik, nem volt egyéb, mint alkalom arra, hogy egy hadtestnek török területen ingyen kiteleltetése sikerüljön, mert a felföldön s még inkább a török és tatár hadak által kipusztított nyugotéjszaki megyékben már csakugyan nem volt mit ennie a katonának. Sokat szenvedett ekkor Kecskemét és vidéke, mint láttuk, és többet is szenved még, mint látni fogjuk; de mivel Buda, Eger és Szeged közt a német had közvetlenül a várost huzamosan megszállva még sem tartotta, e vidék szenvedését alig lehet hasonlítani a nyugotéjszaki országrész nyomorához. Múlt évi Oct. 9-kén Eszterházi Pál nádornak a királyhoz küldött s fentebb már említett azon felterjesztése: „hogy e szállásolási ügynek híre rendkívül elrémtette a magyar nemzetet s fiait földönfutókká teszi“ — jóslat volt, mely valósággal be is teljesedett: kik annak híréből szét nem futottak, földönfutókká tette őket a hadélelmezés. Csányi János sopronyi polgár egykorú krónikája részletes értesítést ad ez állapotról. Szerinte 1685-ki tavaszra már végkép kiélte azon vidéket a beszállásolt német katonaság, elannyira, hogy a parasztok szétfutottak s a faluk nagyobbára üresen maradtak, Február végén Rába mellékéről a katonaságot Austriába kellett szállítani, mert amott már nem volt mit ennie, a szegény nép pedig kutyaít,

macskáit ette meg éhségében. Május és Junius hónapokban erősen exequált Soprony vidékén a német katonaság: hol a tisztek havi pénzét a lakosok meg nem fizethették, minden marhájok elhajtattott és eladatott s a parasztok nagy része házaiból elfutott, és ekkor helyettük földesuraik ellen intéztetett az exekucio, kikkel a németek oly kiméletlenül bántak, hogy a véghelyekhez közelebb levők értékesb vagyonukkal Sümög várába zárkózáván, ellenállásra készültek. Három ezred indíttatott ellenük, de ő felsége azon eljárás rossz következményeire figyelmeztetvén, az ostrommal felhagytak, és a három ezredet Horvátországba rendelték. — Igen sok magyar jö most hozzánk ide Sopronyba — folytatja Csányi — kiket tavaly a tatárok, aztán a németek két telettetése kipusztított. Olyanok is jönnek hozzánk egy kis kenyeret koldúlni, kiknek ezelőtt 12 ökre, 12 lova, 30 sertése s egész birkanyája volt, kiknek a mi német napszámosaink évenként 300 kereszt gabonát arattak és asztagokat raktak, — s mivel őket eleinte a városba nem bocsátották, éhségükben a mezőn szedett parajt ették. ¹⁾

Lássunk egy német exekueiót Kecskeméten is, azon kis különbséggel, hogy itt a török és tatár is együtt segített exequálni.

VI.

Beköszöntött a magyarországi török hódoltságra végzetes 1686-ik esztendő, hogy a két év óta annyit

¹⁾ Hanns Tschány's Ungarische Chronik. Magyar történelmitár. V. 113. 117. lap. — Lásd bővebben: Magyarország történelme. Irta Horváth Mihály. Új dolgozat. IV. köt. Pest 1862. 163. lap.

szenvedett Kecskemét város és vidékének ürömpoharát betöltse. Voltak már mozzanatok, melyekben maguk a szolnoki tábor szívtelen nagyjai beismerték az elviselhetetlen terheltetést s akaratlanul is becsúszott rendeleteikbe néhány szó, mely tolmácsolta érzelmeiket; de küldetésük ellenkezőt parancsolt, — s voltak mások, kik a kimerült községek késedelmében még folyvást makacs ellenszegülést láttak s embertelen fenyegetéseikkel fölhagyni nem akartak.

Január 3-ról Véber Dániel hadi biztos két levele érkezett Kecskemétre, azok egyikében azt ajánlja: hogy sajátjából háromezer forintot a város helyett annak tartozásába befizet, ha ezen értékre a város nekie bort szállít. Valószínűleg a téli hidegben jó kelete volt Szolnokon a bornak s biztos úr szép nyereséget reménylett annak kiméretésén. Másik levelével sürgeti a várost, hogy háromezer köből búza, ugyanannyi árpa s tízezer forint készpénz hátralékát rögtön és egyszerre befizesse, mert különben a kirándulásából visszatérő altábornagy őket hadaival meglepí s rajtok marad, még kielégítve nem leend; szemökre hányja továbbá azon esalfaságot, hogy a legközelebbi alkalommal beküldött gabonának felénél több árpa volt, azzal fenyegetve őket, hogy ha tovább is így eselekvendenek, a beszolgáltatásnak csak feléről fog nyugtát adni ¹⁾. — Egy hét múlva ötven darab jó erős, tábori szolgálatra alkalmas lovat rendel Kecskemét által beszolgáltatni, különben a város minden ménésének elhajtásával fenyegetőzván; e számból utóbb kilencet elenged s csak 41 darabot

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 62. 63. sz. sz. a.

kiván, melyek negyedfünél ifjabbak ne legyenek, a 41-ik pedig lehet valami jó fiatal csikó, akár tanult jó háttas ló. Nem volt a községnek oly ménese, melyből ennyi válogatott ló kikerüljön, ismét magán tulajdonhoz kellett tehát nyúlni s mivel a kitűzött egy hét alatt a lovak elmaradtak, vége-hossza nem volt a fenyegetésnek ¹⁾. Biró János, a Szolnokban másodmagával kezesül letartóztatva szenvedő kecskeméti bíró érzékeny levelet küld a városhoz — „Most hívata Generalis Urunk cő Nagysága bennünket és életemre fejemre parancsolta, hogy mind az tízezer forint summapénz újabban, mind az gabona, mind az 41 ló mindgyárt bejöjjön, mert erőssen megh esküött az élő Istenre, sem nekünk, sem Kegyelmeteknek nem lészen különben megh maradásunk, sőt még az annyok hasokban lévő csecsemő gyermeket is mind kardra hányattya, mert azt mondgya, hogy az Szeged alatt lévő Törökbén bíznak és azért nem akarnak fizetni. Azért az élő Istenért is Kegyelmetek lássa, mennél jobban lehet azt cselekedgye megh maradásunkra“ ²⁾. A 41 darab ló be lett szolgáltatva s a nagy harang fizette meg az árát ³⁾. Szarvasra kellett a 41 darab válogatott lovat vezetéken beállítani, hol csak 34 darab lett elfogadva, párja 28 talléréval, 714 német forintban; ötöt menet közben az úton kellett elhagyni, mert nem birtak a szilaj állatokkal s ott veszttek; kettőt visszavezettek, mely meg ismét

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 64. 65. 74. 75. sz. sz. a.

²⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 436. lap.

³⁾ U. o. 251. lap: Eadem modalitate 41 számú válogatott lovainkat, az kiket szerettenek, ő felsége hívei az ménösökből elvittének, mely iránt csak egy pénzt sem adtanak, az szögénységnek nem refundáltatott.

az útban veszett ¹⁾. A nyugta ma is meg van, de pénz nincs.

A Szeged alatt levő török táborra hivatkozás nem volt alaptalan. A mint ugyanis Mercy bevette Szolnokot, Cserkesz Amhet adoniai szerdár pasa tüstént mozgásba tette hadait, Szeged alá szállott és innen Kecskemét, Körös, Jászberény, Gyöngyös városokhoz intézett, nyárs és kerék felrajzolásával érdekesített fenyegető parancsot küld, mely Kecskemétre Nov. 2-kán érkezett s abban mindenik helyről két-két esküttet rendel magához; Oszmán szerdár pasa pedig Dec. 5-kén kelt levelében Szeged alá Kecskemétről és Körösről élelmezést rendel ²⁾, s mint e levelek tartalmából kivehető, jelöntékeny hada volt itt a töröknek, melyet valószínűleg azon szokás tartóztatott a téli hadviselés folytatásától, miszerint kivált a keleti török hadak szent Demeter napja után és szent György napja előtt nem viseltek nyílt háborút, a hódoltsági várőrségek pedig nem mozdúlhattak, mert a magyar végekben s minden város és faluban hemzsegett a német katona. Mercy altábornagy Szolnok elfoglalása után a Tisza túlsópartján Kürt helységet is megszállotta és a szarvasi palánkot bevén, a tiszakürti őrség által tartotta fen Szolnok és Szarvas közt a közlekedést, mozdulni azonban nem mert, mivel a budai és egri várőrség s a szegedi török tábortól tartania kellett s hogy valóban oka is volt ezektől tartani, eljárása kimutatja, mely szerint a törököt koholt hírek által tétlenségben marasztani szükségesnek látta. Bíró János kecskeméti főbíró,

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 403. és számvitelikönyv 168⁵/₆. 99. lap.

²⁾ Oklevélt. II. köt. 242. 247. sz. sz. a.

másodmagával még folyvást Szolnokban kezesül volt letartóztatva, imént idézett levelének végén¹⁾ írt: „Azonban legalább egy iffiú deákos embert küldgyön Kegyelmetek, mert nekünk nincs remétségünk szabadulásunkról.“ A városi tanács tehát Némedi István aljegyzőt küldötte Szolnokba, letartóztatott polgártársai által igénylendő szó- vagy írásbeli diák közlekedésnek a tábori tisztviselőkkeli közvetlen közegéül; azonban alig érkezett meg István diák, Véber Dániel biztos úr őt némely titkos utasításokkal rögtön visszaküldötte, azt írván Január 16-kán a kecskeméti tanácsnak: „— Némedi István Deákot bocsátottam haza Kecskemétre és bizonyos dolgokról izentem Kegyelmeteknek általa. Azért mintha én magam szájanival beszéllenék azokról az dolgokról, úgy elhídigye és hitelt adgyon szavainak és a szerint cselekedni el ne múlassa.“ ¹⁾ E titkos küldetés kulesát két hivatalos levél adja kezünkbe: a szegedi török figyelő táborhoz ugyanis Január közepén tetemes hadosztály érkezett, miről a kémek Szolnokba jelentést vittek, Oszmán szerdár pasa pedig Kecskemét városhoz intézett rendeletében meghagyta, hogy mivel „az hatalmas győzhetetlen Fényes Császárnak sok számlálhatlan tábora ide Szegedde érkezvén, mind a Csillag Vezér Urunk eő Nagysága Szerdár Bassákkal, és az Magyar országi Fejedelem Gróff Tököli Imre Urunk eő Nagyságával edgyütt. Azért ezen Czímeres levelünket látván, mingyárást 300 bácsi kila árpát, 5,000 kenyeret, 200 juhot, 100 vágó marhát, 200 szekér szénát, 200 oka vaját, 5

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 434. lap.

öreg szekeret álgyú alá, úgy hogy 24 ökrével legyen, 30 szekeret lövő szerszám alá, az kiken kas legyen, hat-hat ökrével. Ezen Czímeres levelemet pedig mi-helt veszitek, mingyárt, sem órát, sem napot ne várjatok, hanem ezen megírt parancsolatomat mingyárt ide Szegedde hozzátok, ha azt akarjátok, hogy magatokat fel ne raboltassunk, mert ha szófogadatlanok léstek, ellidgyétek, hogy minden nemű kár és veszedelem reátok mégyen, és az melly tejet szoptatok az anyátoktól is, az is keserűnn fog lenni minnyjátoknak“¹⁾. Szolnokból viszont a szegedi törököt akarták értesíteni arról, hogy a keresztyén tábor is nevezetes erősítést vár lovas és gyalog hadakban s ez történt a török levelek mintájára fogalmazott egy rendelet által, melyben Kecskemét, Körös és Halas városok községei fuvar és élelem szállításra utasítatnak s melynek Véber Dániel szokott írásmódjától különböző szövege s a befoglalt megrendelés mennyisége világosan mutatja, hogy csak a szegedi török ámítására volt kibocsátva, — íme a rendelet:

„Hatalmas Római Császár és Koronás Királyunk eö Felsége Hadi Commissáriussa.

Ti Körössi, Kecskeméti és Halassi Birák, Esküttek és Lakosok mind közönségessen, valakik ezen Levelemet láttjátok, olvassátok, vagy olvastatni halljátok, mivel hatalmas Császárunk eö Felsége feles vasas lovas és gyalogh hadakból álló Ármadái mostan érkeznek, és maholnap, kéthárom napok alatt tudniillik ide Szolnokban jönnek, kívánatlik alimentatiojokra feles élés. Annak okáért ti

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 258. sz. a.

Körössiek az megh írt Hadak számára 2000 kenyeret, 5000 köből abrakot, 100 vágót, 100 juhot, 500 oka vaját, 500 oka mézet, 60 pár ökröt munitiok alá; Kecskemétiak 3000 kenyeret, 10,000 köből abrakot, 200 vágót, 200 juhot, 200 oka vaját, 200 oka mézet, 200 pár ökröt munitiok alá; Ti peniglen Halassiak hasonlóképpen, valamennyit a Körössiek, annyit minden késedelem nélkül, sem órát sem napot nem várván, szerezzetek, és oly készen tartsátok, hogy valamely szempillantásban más levelem érkezik, mindgyarást éjjel-nappal ide Szolnokban felhozhassátok, vagy peniglen az Hadak ha hozzátok mennek, készen talállyák, mert egyátallyában ez idegen hadak még az Annyok méhében lévő Csecsemőknek sem fognak kedvezni. Datae Szolnok 20 Januarii 1686. Véber Dániel mp.“¹⁾ Ennek a szegedi török hitt, úgy látszik, mivel nincs nyoma hogy mozdult volna; Szolnokban pedig a német ugyancsak tüskön volt, éjjel-nappal járatta Szeged felé a kémeket; ím Véber Dániel másnap e tárgyban ily szép levéllel tiszteli meg a kecskemétiakat: „Ti hamis Lelkü Kutyafiak, hányszor megparancsoltam, hogy jó kémeket tartsátok, járassátok Szeged alá, kik az híreket igazán meghozzák; ihol az ti emberetek volt oda, még is másunnan hozzák meg az hírt előbb ti nálatoknál: elhidgyétek nyakas Lélek Kurafiai bizony felkaróztatunk benneteket az ilyen hamisságtokért; éjjel-nappal postán jöjjenek-mennyenek embereitek, az ki most oda volt lóhalálában jöjjön, mert bizony felakad érette. Úgy látom, hogy a gabona elküldé-

¹⁾ Körlevelek jegyzőkönyve 94. lap.
Kecskemét v. tört. III. köt.

sében is csak azért lőtt hátra maradás, hogy az Törökök jövéséről volt bizonyos hírhallás, parancsolom azért fejetekre, hogy holnap az gabona itt legyen vagy 60 szekérrel; Egyébiránt úgy bánunk veletek, mint afféle pribék kutya Emberekvel“ ¹⁾. — Budán okosabb volt a török, mert belátta, hogy a hadi biztosnak Január 20-ról kelt s fentebb szószerint közlött rendelete csak szembekötösdí, ugyanazért azt Február 1-én kelt s Kecskemét és Nagykőrös városokhoz intézett, még sokkal túlzóbb kirovással viszonozta, melynek teljesítése is lehetetlennek látszott, fejök vesztésére parancsolván a Biráknak, hogy Kőrös 40,000 kenyeret, 10,000 köből árpát, 200 vágómarhát, 200 juhot, 1000 oka vaját, 1000 oka mézet, 250 ökröt; Kecskemét pedig 60,000 kenyeret, 20,000 köből árpát, 400 vágómarhát, 400 juhot, 2000 oka vaját, 2000 oka mézet, 440 ökröt szállítsanak. „Ti városi Birák — így folytatja Memhet Tihája — igen a hódulásból másfelé fejet hajtottatok, úgy nyissátok fel a szemeteket, két három negyed nap alatt egy szempillantás múlva készen nem találkozik az Császárr hadai számára való élés, magatoknak feje veszedelme lészen, a merre kelletik, oda kell az hadak után vinnetek, az árát is az élésnek szépen megadjunk“ ²⁾. — Ekép ijesztgették egymást és a két várost. — E közben Véber Dániel és a tábornagy még az élelmezésen kívül egyéb kiszolgáltatásokkal is terhelték a községeket: különösen Kecskemétről Január 3-kán nagy számú zsákokat rendel, Január 12-én hatvan font ó-háját kíván, Január 14-kén kelt

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 436. lap.

²⁾ Oklevélt. II. köt. 262. sz. a.

levelét pedig azzal rekeszti be: hogy „Generalis Urunknak ő Nagyságának pedig vendégsége lészen, azért az mint az Limitatióban írtam, Szombaton estvére mind itt légyen, vadakkal és madarakkal edgyütt“ ¹⁾. — Január végén a jámbor Darvas János és szolgabíró társai Szolnokból a megye központjához berendeltetvén, helyüket Básthi László pestmegyei pénztárnok foglalta el, miről Rádai Gáspár alispán körlevélben értesíti a községeket, azon utasítással, hogy az illetők minden bajaikban hozzá forduljanak, parancsait pontosan teljesítsék, egyszersmind ottani ellátásáról gondoskodjanak, vagyis a körlevél saját szavai szerint „minden jó akaratral és gazdálkodással ő Kegyelméhez lenni el ne mulassátok.“ ²⁾

A negyedfél havi hadélelmezés által kimerült községek mindenfelől megfogyatkozván, mind a tiszakürti, mind a szarvasi helyörség is csak Kecskemét felé fordította szemeit. Burdanovecz ezredes szarvasi parancsnok az altábornagy nevével ír Február 9-kén Tiszakürtről a kecskeméti birónak és tanácsnak, a már megszokott fenyegetés alatt parancsolván, hogy bort, kenyeret s más szülességet mindkét helyre szállíttassanak, egyszersmind német lovakra való patkókat és patkószegeket, mennyit csak lehet, vigyenek. E levelet Szolnokba Mercyhez küldték a kecskeméti utasítás végett. Harmadnap múlva Heisler tábornok Pogrányi György tisztet küldi néhány emberrel és 400 német forinttal Kecskemétre, meghagyván, hogy azon pénzért nevezett tisztnek 200 zsák árpát adjanak s kísérete alatt Szarvasra száll-

¹⁾ Oklevél. III. köt. 62. 67. 70. sz. sz. a.

²⁾ U. o. 76. sz. a.

lítsák ¹⁾. Mennyire zsarolták, kínozták a népet, mily aljasan bántak ez emberek a községi előjárókkal, nem lehetnénk, ha hivatalos adatok száz nyevvel átkot nem szórnának embertelen eljárásuk emlékére. Az említett Burdanovecz szarvasi parancsnoknak két nyugtája maradt fen döcögös latin szöveggel s mutatják ezek, hogy nemcsak Mercy, Heisler és Véber, de a többiek is mind egy bordára szőtték a tisztesség szabályait. Az első nyugta így szól a kecskeméti bíróhoz: „Kaptam tőled százötven köből árpát, s ámbár nem tartoztam vele, kocsikat küldöttem érte; ha pedig nem küldöd tüstént a mivel még nekem tartozol, és azon ötven köblöt is, mellyel még Kültre adós vagy, kénytelen leszek magam érte menni, de jaj neked ha én oda megyek; két vagy három nap alatt elvárom múlhatatlanul.“ Másik nyugtának magyar értelmé szószerint ez: „Kaptam a kecskeméti bírótól kétszázhet köből árpát, a mivel még gróf Strezi (Terzi?) úrnak tartoztál Kültre a tábornok úr parancsából, azon árpát is hozzám Kültre kell küldened, a két lóval együtt. Én most két parasztot fogságban letartóztatok, és ha az árpa két vagy három nap alatt, a két lóval együtt, melynek árát én neked készpénzben kifizetem, Kürtön nem léssen, azon letartóztatott két parasztra mindennap száz botot veretek“ ²⁾. Az ily emberek a fegyvertelen népet leigázni igen, de a leigázottat hűségben tartani képesek nem lehetnek.

Belátta elvégre az altábornagy és környezete, hogy a táborhoz legközelebb álló Nagykörös, Ceg-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 77. 79. sz. sz. a.

²⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 399. 400. ll.

léd, Kecskemét, Gyöngyös, Mezőtúr népes mezővárosok ennyi zaklatás után úgy kimerültek, hogy tavaszig azokra többé nem támaszkodhatik, — a szolnoki táborban tartózkodó Pest és Heves megyék tisztviselői közbejöttükkkel új tervet állapított meg, mely szerint a már-már végső kimerültség szélén álló, imént megnevezett nagy községektől, a mit csak lehet, még kiszarolhasson, a távolabb eső minden kis község pedig aránylagos kirovás szerénti illetményének beszolgáltatására legszigorúbban köteleztessék. Február 10-kén tehát Véber Dániel biztos és Kecskemét város teljhatalmú négy kiküldötte közt Szolnokon új szerződés kötött, melynek latin szövege magyar fordításban így hangzik:

„Mi alulírottak, Ő cs. kir. Felségének hadi biztos és Kecskemét város meghatalmazottai jelen levélünk rendiben adjuk tudtokra kiket illet: hogy miután Ő Felsége vitézeinek téli quártélyára ezen két megye, Heves és Pest van kijelölve, a faluhelyeknek megrikkulása s azoknak is messze az ellenség torkában léte miatt, szokás szerint a helységekbe a hadakat téli szállásra szétoszlatni s azoknak az ellenségtüli veszély nélkül a portziokat békén ott élvezniök nem lehet, e tekintetből különösen Ő Felsége iránt viseltető kész hűségünket alázatosan kimutatni ohajtván, alulírt Kecskemét város lakosi, a nekünk e tárgybani eljárás végett kiadott meghatalmazás ereje mellett, a fen nevezett hadi biztossal következő szerződést kötöttünk: 1-ör Kecskemét város minden lakosi nevükben egyenkint és együttesen megajánljuk, hogy azon összegben kívül, melyet Január utolsó napjáig akár készpénzben, akár bor értékében már

kiszolgáltattunk, még negyvenezer rhénes forintot a legközelebb jövő Mart. hónap végeig bezárólag a szolnoki hadi pénztárba hiány nélkül beszolgáltatni és befizetni fogunk, nem is várunk a kitűzött határidőre, sőt inkább éjjel-nappal minden szorgalmunkat és igyekezetünket arra fordítandjuk, hogy időközben is folyvást azon összeget részenként kiegyenlíthessük. 2-or kötelezzük magunkat, hogy azon ezer kassai köből árpán kívül, melynek ide leendő beszolgáltatását előbb Kecskeméten megajánlottuk, még másik ezer kassai köblöt, vagyis négyezer vékát, mai naptól eltelendő tíz nap alatt Szolnokba beszállítani fogunk; valamint 5692 véka árpabeli tartozásunkat és 7000 véka búza vagy rozs tartozásunkat is az ottani éléstárba hiány nélkül beszolgáltatjuk. 3-or Hogy pedig a kötelezett pénz lefizetése s gabona beszállítása iránt a biztosság annál bizonyosabban megnyugtató legyen, közülnk négyen, úgymint Deák Pál, Sárközi Pál, Borbola András és Sziládi Mihály kezesekül Szolnokban maradni fognak. — Más részről a többszer említett hadi biztos ha Kecskemét város lakosainak a kötelezett pénz és gabona beszállításában tetteleges készségüket tapasztalandja, biztosítja őket: 1-ör hogy az altábornagy úr ő nagyméltósága a sokszor említett várost védelme alá veendvén, meg nem engedi, hogy ellene katonai végrehajtás intéztessék, vagy bármikép megkárosíttassék, sőt szükség esetében biztonsági őrséget s a földre marhákat szállító kecskeméti lakosoknak menévedet is adand. 2-or a pénzbeli kötelezettség kiegyenlítésére elfogadtatik a bornak akója hét német forintjával. 3-or a város birája és tanácsa felhatal-

maztatik, hogy az ott tartózkodó vidékieknek mind ingó mind ingatlan javaik fölött szabadon intézkedhessék, tüzetesen pedig azoknak készpénzüket és gabonájukat mindenképen elfoglalhassa és a kötelezett illetmény lerovására ide Szolnokba szállíthassa. 4-er megengedtetik, hogy azon helységek kivételével, melyekre a katonaság kitartása tüzetesen utalványoztatott, az említett negyvenezer forint kiállításában a várost a többi helyek is segítsék; sőt bizonyossá tétetik a felől, hogy a mennyiben akár pénzben, akár gabonában, a megye által meghatározott porták számához képesti aránylagos illetményen fölül tenne kiszolgáltatást, e fölösségnek megyei kivetés útján a többi helységek általi megtéríttetését minden bizonnyal reménylheti. 5-ör a kötelezett pénzösszeg beszoolgáltatásának megtagadása, vagy késleltetése esetében fentartja magának a többszer nevezett hadi biztos, hogy a sokszor említett kecskeméti lakosok s itt levő kezesek ellen mindenképen és bármí módon, katonai végrehajtást, sőt szigorúbb eszközöket is, minden kedvezés nélküli elbánással alkalmazhasson. Melynek nagyobb hitelére jelen kötelező levelet mindkét részről tulajdon kézírásunkkal s peeséteinkkel önkint megerősítettük. Kelt Szolnokon Febr. 10. 1686.“ stb. ¹⁾

Nagy-Körös szerencsésebb volt: nem is követeltek tőle tizenötezer forintnál többet, azt is ötezer forintra sikerült leszállítania, kötelezvényt adván annak Martzius végeig leendő beszoolgáltatása felől ²⁾, s miután e két nagy várossal készen lettek, neki

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 78. sz. a.

²⁾ U. o. 80. sz. a.

estek Pestmegye és Kiskúnság apró községeinek, — Básthi László kérve, könyörgve, intve és fenyegetve őket Szolnokba rendeli, — mily sikerrel és mi eredménnyel, — oklevelek hiányában megmondani nem tudjuk; — Február 13-kán Semsei András, 21-kén Borbély Balázs magyar csapataik voltak ellenük nyargalóra s marháik elhajtására kirendelve; utóbbi körlevelében Básthi László ekép utasítja őket: „sem órát sem napot nem várván, minden késedelem nélkül jöttest jöjjetek bé ide Szolnokban a quártély iránt és mentül több pénzt hozhattok hozzatok, azonban az marhát is illendő árában elveszik tőletek, a nemes vármegye dispositioja és az itt való Tisztek, Generalis és Commissarius Uraimék eő Nagyságok és eő Kegyelemek rendelkezéséhez képest Kecskeméti Uraimék, minthogy az egész Pestvármegyeért Kecskeméth várossa szenvedett és adta meg jobb részént az téli quártélyért az quantumot, mely nagy költségre nézve rendeltettek ezen helyek az Város nagy fizetésének és kárának refusiojára“ ¹⁾. De Kecskemétnek nemesak nem segített senki, sőt ekkor teljesített s a kinestár ellen tizenöt évig mindig követelt kiszolgáltatásai 1699-ik évi Novemb. 23-kán kelt szerződéssel örökösen elenyésztek, kénytelen levén a város azok megtérítése iránti igényéről szerződésileg lemondani. ²⁾

Mily nagy volt Kecskemétnek ama hivatalosan bevallott szenvedése és adózása, hitelesen kimutatni képesek vagyunk. A negyvenezer forint összeget másfél havi rövid idő alatt se sajátjából kiállítani, se

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 80. 81. sz. a.

²⁾ U. o. A dézmaváltság iránti szerződés. Oklevélt. III. köt. 160. sz.

kirovás útján a már különben is kimerült polgároktól beszédni nem lehetett, a hiányt költsönnel is kellett tehát fedezni, — egy ily költsönről szóló kötelezvény élethíven rajzolja öseink nyomorú helyzetét, következő magyar szöveggel:

„Anno 1686. 16 Mensis Febr. Mi Kecskeméth Várossának Lakossi, kik említett Kecskeméth Városát kicsintül fogvást nagyig resideálljuk, egész Várossunk képében recognoscálljuk per praesentes, adván is emlékezetül minden jóakaró Urainknak ö Nagyságoknak, Uraságoknak s Kegyelmeknek, valakiknek ez kötés Levelünk mutattatik és olvastatik. Legelsőben is tudva lévén országunk szerte mindnyájunknál Kegyelmes Császár és Koronás Király Urunk Ő Felsége diadalmas Fegyverére nézve Szolnok végvárát obsideálván és recuperálván Ő Felsége Ármádája, reánk vetett negyvenezer forintból álló quantumok impositioja megsúlyosodván, mely summát a fellyül meg írt folyó esztendőnek napjától fogvást ad diem futuram Trigesimam mensis Martii szükségesképpen kellenék megmaradásunkra nézve praestálnunk, magunknak s maradékinknak, sok szegény Özvegy, Árváknak, éhel halóknak könnyebbítését is observálván, hogy végső pusztulásunknak romlása ne következne, sőt inkább örülvén megmaradásunknak; kelleték folyamodnunk Nemzetes Szent Miklóson Lakos (kik most helyünkben nyomorognak) néhai Már Gergelyné Fia Már Gergely, Már András, Már János Atyánk fiaihoz, oly conditioval, hogy a szegénység annyival is inkább meg maradhatna, kértünk fel költsön egy híján in specie 300 Idest 299 Aranyakat, jó mértékűeket. Mely iránt ö Kegyel-

mek obligálván magokat a fellyül meg írt személyek arra, hogy nyomorúságára nézve szegény helyünnel, minthogy magok is most itt resideálnak, engedni fognak ezen summában, kereszténi indulattal viseltetvén, az ötven ÷ 50 Tallérokát soha nem követik, sőt inkább a közönséges impositiora és megmaradására Várassunknak engedik, magokra vállalván ez iránt méltatlan kereseteket, mostani és következőbeli successoriknak, ezen 50 Tallérokról nem lévén semmi praetensio. Miért mi is közönségessen tellyes városostúl igérvén ajánlyuk magunkat arra, Isten Ő szent Felsége megtartván Városunk Lakossival ö Kegyelmeiket az említett személyeket, minden pör és patvar nélkül meg elégtjűk azon in specie aurei, vagy más folyó pénztől, a mint ö Kegyelmeik percipálni fogják szabad akarattyok szerint. Melynek is nagyobb bizonyosságára adtuk ezen Várassunk peesétivel erősítettett Levelünket Várassunk fejében. Kecs-keményen Die et Anno quibus supra.“¹⁾

De költsön útján sem birtak már annyit előteremteni, hogy a kötelezett összeggel rögtön kiállhassanak s miután a gabona készletet mindenkinél személyválogatás nélkül lefoglalták, a pénzt pedig a hol csak sejtették kényszerítő móddal is a község megmentésére fordították, — az ennyire zaklatott nép felzajlott és saját előljárói ellen nyílt lázadásban kitört. Básthi László erről értesülvén, a néphez fordúlt menydörgös parancsával, mely minden bevezetés nélkül így hangzik:

„Mi annak az oka Ti esz vesztő és pusztítani akaró, de az mi nagyobb, cő Felsége hadainak pénz-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 367. lap.

beli quantumában, annak megszerzésében is contrariusok, contumaxok, megátalkodottak vadtok, és a Város a mi jót megmaradására talál, abban vélek meg nem egyeztek, melyből végső pusztulása következik az Városnak, mely dologban ha alább nem hattok, és az Birákat érdemek szerint meg nem bőcsülittek, szavát nem fogadgyátok, az Tanácsnak egyszer elvégezett dolgait hántorgattyátok, felbontyátok, az mint Commissarius Uram is meg parancsolta, felkaróztattya az Birót ha tudtára nem adgya az dolgot, rajtatok megyünk németh és magyar hadakval, bizony a Váras közepin akasztatunk fel egynehánt az ilyen nyakas hamis Emberekben, jól imádkoztatok hogy most a Generalis itthon nincs, mert bizony karót vertek volna a s..g..tekben, noha még nem sok múlt el benne, 16 nap vagyon az Martiusban, ki lészen az oka, ha az eő Felsége hadainak akkor itt nem lészen a pénz, nem egyéb, hanem Ti hamis pártosságtok, nem engedelmességtok. Isten veletek. 15 Martii 1686. Nemes Pest Vármegye Perceptora Básthi László.“¹⁾

E fenyegetés lecsillapította a népet és kettőzött buzgalomra élesztette az előljáróságot: alig hinné az ember, ama pénzszegény világban és annyi zaklatás után, — harmadnapra 8000; két hét múlva 21,000; harmadik héten 1200; három hét alatt tehát harmincezer forintot meghaladó összeget befizettek Szolnokban, és így a Február 10-kén kelt szerződésben megajánlott 40 ezer forintnál jóval többet, vagyis Február 12-től Aprilis 11-ig készpénzben, borban, lovak árában és posztóban 47,469 forintot adtak be;

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 396. lap.

de mivel ekkor a gazdaszat alapja baromtenyésztes volt, a gabonatermeléssel csak az évi szükségre s török élelmezésének fedezésére volt számítás, a közlekedési eszközök teljes hiánya, rossz utak, és útazás veszélyei miatt a vidék gabonát kereskedésre nem termesztett, — a februári szerződésben kötelezett gabona egy részének beszállításával a város hátralékban maradt; tíz nap alatt ugyanis beszállítani tartozott volna 9692 véka árpát és 7000 véka búzát, összesen 16,692 vékát; azonban két hónap alatt Szolnokba, Szarvasra és Tiszaújtútra vitetett mindössze 7218 véka búzát, 3759 véka árpát és 870 véka kölest, összesen 11,847 vékát, és így ámbár készpénzben 7469 forinttal illetményén túl fizetett s búzában a kötelezett mennyiséget fölösleg kiadta, árpát pedig a földterület minőségénél fogva is nem igen sokat termesztethetvén, abban 4845 vékával hátralékban maradt, méltányosan gondolkozó ember ily esethnél egyik tartozási tétel hiányát a másik fölöslegével kiegyenlítettnek tekintendi vala; de nem így a zordon Mercy és kegyetlen Heisler: midőn már hadseregük a vidéket végkép kiélte, s tavasz nyitásával a mezei hadviselést megnyitandók voltak, éhesen és üresen Szolnokból, az ott hagyott őrségen kívül, egész húszezernyi hadseregüket talpra verték s Aprilis 13-kán nagyhét közepén Keeskemétet megszállván, épen husvét ünnepek alatt tizennégy napig itt élődtek ¹⁾. Nehéz eltalálni az okot, mely az altábornagyot ez irtóztatós lépésre határozta, ha csak ily hadműveleti fordulattal a törököt ijeszteni, vagy Keeskemétet oly

¹⁾ Számvitelkönyv 168^{5/6}. 174. lap: „13 Aprilis Mikor az Német Tabor városunkat elborította.“ — Lásd: Jk. 1677—1690. 456. lap.

állapotra juttatni nem szándékozott, hogy aratás előtt a török se reménylhessen innen semminemű élelmezést.

Valamint Szolnok elfoglalása, úgy az ottani hadsereg élelmezésének terhe is véletlenül s azon szerencsétlen évszakban történt, midőn megadta már Isten a mit áldásúl üscinkre szánt, többbrül gondoskodniok nem lehetett. Kalapot emelek akkori elődeim Ivánkovich János diák és Némédi István diák városi jegyzők emlékének, kik a felterjesztett nyugtákat a város jegyzőkönyvébe írva mind megtartották s a nyugta nélkül kiszarolt értéket is följegyezték; egyes személyeken s családokon elkövetett erőszakoskodásokat azonban a jegyzőkönyv külön tételeiben elvéve vagyunk képesek kiszemelni. — E bejegyzések szerint Kecskemét város 1685-ik évi October 18-ka óta nyugták mellett Szolnokba, Szarvasra és Kültre következő kiszolgáltatásokat tett:

1) Készpénzben fizetett . . .	51,172 fr. —
2) Bort kiszolgáltatott . . .	972 „ —
3) Lovakat adott	714 „ —
4) Abaposztót	149 „ —
5) Buzát 8,823 kassai köblöt vagyis 35,292 vékát; köblét 4 tal- lérával, egy tallért 6 öreg garas- sával számítva, téssen . . .	52,938 „ —
6) Árpát 4,842 kassai köblöt vagyis 19,368 vékát; köblét 2 tallérával számítva, téssen . .	14,526 „ —
7) Kenyérportziókat 41,504 mindeniket 6 pénzével számítva .	2,490 „ 24

Összesen: 122,961 fr. 24 den.

1686-ik évi husvétkor a megszálló hadsereg elfogyasztott, elvitt és kicsikart a városiaktól

1) 989 ökröt, párját akkori értékkel 20 tallérba számítva té- szen	14,835 fr. —
2) 415 borjas tehenet, párja 6 tallérával	1,867 fr. —
3) 388 lovat, párja 20 tallé- rával	5,820 „ —
4) 3,500 kassai köből buzát, 4 tallérával felvéve	21,000 „ —
5) 3,288 kassai köből árpát, 2 tallérával számítva	9,864 „ —
6) Kézpénzt	16,597 „ —
7) 114 kocsit, mindeniket 2 tallérával véve	342 „ —
8) 115 szalonnát erőszakkal elvittek, darabja 8 tallérával . .	1,380 „ —

Összesen: 71,705 fr. —

melyhez számítván az előbbi ki-
szolgáltatást 122,961 fr. 24 den.

kivontak a városból: 194,666 fr. 24 den.
értéket, — azon kívül, mint a jegyzőkönyvben írva
van, hogy a város által kiosztott ajándék s kedves-
kedésnek száma sem volt. ¹⁾

E megszállás alkalmával, hogy a város háza és
város pincéje ki ne raboltassék, a városi tanács a
tábornokoktól salva guardiákat, vagyis katonai őrse-
get eszközölt, kiknek adott élelmezésen és fizetésen

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 82. 83. sz. sz. a.

kivül Mercynek magának ajándékkul fizetett a város 900 aranyat, Heislernek 150 aranyat, Véber Dánielnek 50 aranyat, ugyane biztos úr ezzel meg nem elégedvén, a városnak saját 46 darab jármos ökrét elvitte. ¹⁾ Egyes polgárok is jó fizetésért saját személy és vagyonbátorságukra salva quardiákat szereztek, de kevés sikerrel, mert azok által még inkább nyomorgatva lettek, mint a féktelen tábor többi katonái által. A meglepett város lakosainak egy része szét futott a pusztákra; itt azonban kettős veszéllyel voltak környezve, mert a német tábornak kevés volt a város, elszéledt tehát annak is egy része, marhát s egyebet összeszerezni és a népet kínozni, zsarolni, nyomorgatni. Így Kiss Mihály előkelő polgár saját salva quardiája által városi házánál mindenéből kiforgatva, családotul kibujdosott s több bujdosóval a szomszéd Bene pusztában vonta meg magát, — kiknek állapotát így rajzolja a város jegyzőkönyve: „Mikoron M. Mercy és Heisler Generalis Uraink Városunkban egész Armadájokkal az Executiora ben voltak, akkor nem kicsin félelemben és nyomorgatásban volt a szegény nép, elannyira, hogy sokan nem szenvedhetvén a nyomorúságot, kénrtelenítettek Házoikat elhadni és a puszta helyekre a mezőre elöttök kivonódni, hogy a kénzást és nyomorúságot elkerülhetnék. Azon nyomorúságot nem szenvedhetvén mi is mentünk ki Bene nevű pusztára és ott akadván Kis Mihály Urunkra, az holott mi is vele együtt napolván, rajtunk ütöttek a katonák és felettébb kínoztak bennünket, hogy hol vagyon Kis Mihály,

¹⁾ Számvitelikönyv 15. 104. 105. 142. 174. II. s a városi tanácsnak egy alább idézendő 1699 évi felterjesztése. Oklevélt. III. köt. 159. sz.

mondanánk meg nekik; mindannyi kínzásban is meg nem mondtuk, hanem 20 Tallérokból velek meg alkudtunk, mellyet meg is fizettünk és azon kívül is Ruháinkból és lovainkból nem kevés károkat vallottunk.“¹⁾ Mások a város határában a nyíri erdőben vonták meg magukat, hol hasonlóképp felhajháztattván, kínzás között kifosztattak.²⁾ A városbani garázdálkodást éles színezettel festi ugyanazon jegyzőkönyvben egy törvényszéki peres ügy, mely fölötti ítéletét a városi tanács eképp indokolja: „Mint hogy Kecskeméth várossa majd hallatlan sok inségektil viseltetvén, kiváltképpen az Pogány nemzetnek Táborozása miatt. Annakutánna Isten jóvoltából Szolnoki Praesidium midőn occupáltatott volna, Méltóságos Mercezi és Hajsler Generál ő Nagyságok mind alattok levő Németh és Magyar Regimentyeivel az Városon 15 napokigh itt volt volna, az egész Város Lakosinak akármicsoda zár, Lakat, Istállóban lött légyen, akármi névvel nevezendő jószágá az Városi Lakosoknak, azon jószágghval szabad volt azon Németh, az mint mind Ökreinkben, Lovainkban Executiót tévén, szakmánt hántak elvittek.“³⁾ A városbúl kivonúlt szegény bujdosó lakosokat másfelül fenyegető veszély Szeged tájáról jött: a Szeged alatt állomásozó török tábor ugyanis Kecskeméthnek a német tábor általi megszállatásáról értesülvén, rögtön száguldó tatár csapatokat bocsátott vidékünkre, kik a bujdosókat mindenükből kifosztották, leölték, vagy elhurcolták.⁴⁾ A városi tanácsnak egy későbbi fel-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 243. lap.

²⁾ U. o. 201. lap.

³⁾ U. o. 248. lap.

⁴⁾ U. o. 231. lap.

terjesztése így szól e külső veszélyre vonatkozólag: „— midőn említett napokban a szegény népen e keserves zsarlás elkövettetett, a császári hadseregnek még a városban létekor, a fene tatár ellenség azt megtámadni akarván, visszavonulásakor a mezőn talált minden barmot elhajtott, lakostársaink, fiaink és eselédcink közül négyszázig valót levágott és elhurcolt, kik maig is keserves rabszolgaságban szenvednek, vagy hollétök nem tudatik“ ¹⁾. — És miután Mercy hadai Kecskemétet a szó teljes értelmében így kiélték, lakosait kifosztották, kipusztították, annyi ezer embernek szájából a falatot, fejéről a süveget, lábáról a sarut, hátáról a gúnyát, ekéjétől marháját elvonták, lovait kocsisztúl elrabolták, — így kifosztva és megkoppasztva, mint szüret után a szedett szöllőt, beszállásunk tizenötödik napján, az életben maradottak átkai közt a várost elhagyták, — némileg a szegedi török tábor kiküldött csapatai által is kényszerítve távoztak.

VII.

Az emberi gyarlóság egyik árnyoldala a közéletben: hogy legtöbb esetben a kötelezettség beváltását, vagy a szerencse kedvezését érdemül rója fel; a történelem hivatása ily ferde fogalmakat helyreigazítani, habár tekintélyes adatok és századok hosszú során hirdették volna is az ellenkezőt. Egykorú könyvek s oklevelekben, tüzetesen magának I. Leopold királynak ekkori számos kibocsátmányaiban olvassuk s azt

¹⁾ A dézmaváltság iránti felterjesztés 1699. October 7-ről; lásd a dézmára vonatkozó levelek közt: Oklevélt. III. köt. 159. sz. a.

Kecskemét v. tört. III. köt.

elleneink maig is szünetlenül ismételni szeretik: hogy Magyarországot a német birodalom és az uralkodó fejedelmi ház örökös tartományai, hallatlan pénzáldozattal és vérük pazarlásával mentették meg a török uralomtól, ők verték ki a törököt, ők szereztek vissza Magyarországot a magyaroknak, következőleg mintha mi magyarokul azóta isten és az ő kegyelmükből lakó nép volnánk ez áldott hazában. — Tekintsünk szét. — A császári ház néhány tagja már a tizenötödik században viselte szent István koronáját, melynek európai hírű fénye azok utódait is elnyerésére ösztönözte, — s midőn a tizenhatodik század elején azt I. Ferdinánd királynak elnyernie sikerült, ő maga ígérte s a nemzet várta, hogy saját hatalma egész súlyával segített a török hódítás veszélyének elhárítását; utódai egyről egyig koronázási hitlevéllel kötelezték s kötelezik magukat arra, hogy a magyar birodalom elszakadt részeit visszaszerzik s az országból semmit el nem idegenítenek; a mit tehát I. Leopold király a török kiveretése iránt tett, azt fejedelmi esküvel fogadott szerződési kötelezettségénél fogva tenni tartozott. Az 1687-ik évi törvényeket öseink I. Leopold király befolyásával alkották, azokban a nemzet háláját a király iránt a hongyulás többszer buzgó ömlengéssel fejezi ki, de mindannyiszor isten kegyelmét s abból származott fegyverszerencsét emleget, ezért szent István koronáját öröködésvé teszi az uralkodó király családja férfi ivadéka irányában s II. Endre király 1222-ik évi arany bullájának 31-ik cikkét eltörli a 2-ik, 3-ik és 4-ik törvénycikkben; de az égrekiáltó sérelmek megszüntetésének követelése rögtön következik: az 5-ik és 6-ik cikk általános bo-

csánatot biztosított s az eperjesi vértörvényszéket eltörölteti, a 24-dik cikk pedig Beregmegyének, a telelő katonaság élelmezésére tőle kizsartolt portziók miatt szenvedett kárait megtéríttetni rendeli. Ha valaha és valahol, itt és ekkor kellett volna követelni ő felségének s elismernie a nemzetnek azt, mit elle-neink oly kiméletlenül hánytorgatnak, ha méltányosan követelni s valósággal elismerni lehetett volna. Buda kiostromoltatásakor — például — mintegy 80 ezer embere állott fegyverben Magyarországon a királynak s e közt 20 ezer magyar és horvát volt, pedig már láttuk azt is, hogy a magyar katonát, hacsak lehetett, nem is használták; — az ország fele török kézben volt, más felének nagy részét Tököli tartotta hatalmában, királyi fegyverest tehát csak egy szögletből lehetett állítani, Buda ostromában mégis tízezer magyar vett részt s utóbb a török hatalmát megtört nagyobb ütközeteknél a magyar lovasság döntő rohamai említetnek. Leopold évtizedek óta háborút folytatott XIV. Lajos francia királlyal, a törökkel és magyarországi békétlenekkel, sok és nagy veszteségei mellett is harcedzett hadai s jeles hadvezérei voltak; ellenben a régi török katonai szerkezet ekkor már bomlásnak indult, a fegyelem laza, jeles hadvezérekben általános hiány volt; minden nyílt esata s a várostromok legtöbbike tanúsítja ezt, s ki keresne érdemet ebben, ki látna egyebet fegyverszerenesénél? — A véráldozatokat és hadi költségeket illetőleg: nagy sereg tartatott ugyan télen nyáron Magyarországon; de ki fizette azt? — a magyar katonaság és felkelt megyék hadairól már láttuk, hogy nemcsak zsoldot, de kenyeret se kap-

tak, a külföldi sereg pedig évek óta Magyarország zaklatott népe nyakán élődött, — s talán csak telet? — nem; nyaranta is a szegény nép tartozott azt élelmezni és fizetni. — Hagyjatok fel ti elleneink ferde fogalmaitokkal! — hiszen Magyarország Buda visszavétele előtt kétszáz évvel kimondotta: hogy kétszáz év óta saját mellével fedezi nyugoteuropát a török áradat rohama ellen, de saját erejével azt tovább folytatni nem képes; mindamellett szavát adta a nemzet, hogy a török által ajánlott s reá nézve oly előnyös szövetséget soha sem fogadja el, a keresztvétség árulójává sohasem leszen, — segítsétek őt s ez által segítsetek magatokon; de nem hittetek szavainak, — ígértetek sokszor segítséget, de mindig bevádatlanul; — még ötven évig ontotta véré a magyar ezután is saját léteért s a ti fenmaradástokért segítség nélkül, — végre Mohácsnál elbukott és ti 160 évig voltatok kitétetve a török rabló hadjáratok veszélyeinek, mert az elhagyatott, megoszlatott, legyilkolt és kifosztott magyar, vagyinkább e hajdan virágzó, de ti érettetek elvérzett nemzetnek és országnak rommaradványa többé nem volt képes érefalat vonni saját mellével közítek; — elvégre segítettetek kivenni a törököt, segítettetek a török iga alól felmenteni Magyarországot, de megmentettétek egyszersmind a többi örökös tartományokat és magatokat, — 200 év múlva tettétek azt, mit ha maga idején teszték vala, most keleti europa más földrajzot mutatna. Segítettetek kivenni a törököt az igaz; de célotok volt megsemmíteni a magyar alkotmányt, eltörölni a magyar nemzetet. Úgy bántatok el az európai civilisatio megmentőjével, hogy ennek fiai

egykor, — és ezt jegyezzétek meg, — üdvöt már csak a törökkeli szövetezésből reménylettek; úgy jártatok el a magyar irányában, hogy ez a török uralmát is vissza ohajtani kényszerült. Másfél száz év alatt egyetlen ember találkozott csak köztetek, ki „a németeknek sokszor szóval eleikbe adta, hogy ne legyenek háladatlanok a magyaroknak, kik sok és nagy országokat elfogyatták magokkal egyetemben a körösztyénység mellett; és a török őket, a németeket régen kiűzte volna az országból, ha magyarok nem lettek volna. Csak egy magyar drabantnak is süveget vetet és igen becsülé vala őket“ ¹⁾. — Másfél száz év alatt ilyen csak egyetlenegy derék ember volt köztetek; mindemellett — Istené a dicsőség! — a magyar nemzet nem veszett el, megmaradt és él, hogy megsemmisítésére irányzott terveiteket megghiúsítsa s a felséges uralkodóházat, mint 1279-ben császári trónra segítette, úgy azt 1741-ben viszonszolgálat fejében megmentse. — A tartozás le van tehát róva s a testvériségre utalt népek küldetésüket belátni nem képesek, a beismerők pedig azt teljesíteni makacsul vonakodnak. — De hagyjuk el ezeket és térjünk tárgyunkra.

1686-dik évi husvétünnep alkalmával, két heti zaklatás után elhagyta Kecskemétet Mercy és Heisler tábora: emez Szolnokba ment ideiglenesen, amaz

¹⁾ Illésházi István egykorú évkönyvében még ezt írja gróf Mansfeld Károly 1595-ik évi császári fővezéréről: „Ez igen tudós és fő hadakozó ember vala;... de mindenek felett igen istenfélő lévén, semmi dülást, fosztást tenni nem engedett, és csak kicsin kárért megöletti a németet. Samarjában, Csallóközben felakasztatott egy németet egy sáskévéért, mit levont volt egy pajtáról.“ Alig fél évet töltött hazánkban e derék fővezér: még ide érkezte évének nyarán elhalt. Horváth Mihály: M. orsz. történelme III. köt. 341. lap.

másutt nyert alkalmazást. — Elmúlt a tél, de a had-
 élelmezés terhe meg nem szűnt: Heisler tábornok
 Kecskemétről követelte az őrség nyári portzioját s
 Junius 4-kén Deák Pál és Magó Mihály oda 1500
 forintot visznek, a fenyegetés megszüntetése végett
 pedig nyomban utánuk Tóth György által még ugyan-
 annyit küld a város ¹⁾. E háromezer forintot nem
 volt képes a kifosztott város saját erejével fizetni,
 hanem Deák Pált és István diák nevű helybeni kal-
 már embert Györbe küldötte költsönért, kik az ottani
 kereskedőktől ezer darab aranyat és kétezer tallért
 vettek föl a város hitelére, oly kötelezéssel, hogy
 marhával és borral fogják törleszteni ²⁾. Wolfort
 András és Komáromi István győri kereskedők segí-
 tették fel a várost Junius elején pünkösöd tájban, kik-
 nek előbb 32 darab ökröt hajtatnak fel, utóbb pedig
 187 darab marhát indít meg Kaszap János, de oly
 szerencsétlenül, hogy midőn Vácot meghaladná, egy
 hajdú csapat ráütött éjjel a marozsi hegyeknél, 57
 darab marhát elszakasztott és elhajtott, mely örökre
 oda is vészett, az út fáradalma között még hét darab
 hullott el és így e szállítmányból csak 123 darabot
 vihettek a költsön törlesztésére. ³⁾

Ennyi szerencsétlenség között sikerült elvégre
 gróf Eszterházi Pál nádor buzgó fáradozásainak,
 hogy a király megkönyörülvén valahára a népnek
 elibe terjesztett nyomorúságán, a nyári hadélelmezést
 megszüntette. Érzékeny örömmel adja ezt tudtára
 Pestmegyének a nádor Junius 23-kán Bécsben kelt

¹⁾ Adókönyv 1686. 389. lap.

²⁾ U. o. 385. lap.

³⁾ U. o. 374. 385. lap.

leíratával: „Kegyelmetek inségét, nyomorúságos állapattyát értvén, és azt méltó tekintetben vévén, nem szánván költséges fáradtságunkat, jöttünk fel ide Bécsben, hogy a mennyire lehet könnyebbséget szerezhessünk Kegyelmeteknek. Kihez képest Ő Felsége előtt proponálván a dolgot, és debitis in locis suo modo exaggerálván, resolváltatott Instanciánkra kegyelmesen Ő Felségétől, hogy azon nyári portiók éppenséggel tolláltassanak, melyre nézve reményük, hogy tovább Kegyelmetek azon portiókkal nem fog angáriáltatni“ ¹⁾. Rádai Gáspár alispán sietett örvendetes tudomásúl ezt a kecskemétiakkal közleni: „Kegyelmetek annak okáért — úgy mond levelében — ahoz alkalmaztassa magát, hami bántódása és parancsolattya érkeznék az Ő Felsége német vitézítül a nyári quártélyra való quantumnak fizetésére nézve, mentse ezzel magát, hogy Ő Felsége kegyelmes Koronás Király Urunk egészen, Méltóságos Palatinus ö Nagysága interpositiojára kegyelmesen megengedte, azonban én nekem is adgya értésemre, ha ugyan nem akarnak supersedeálni, tovább is kívánják a nyári quantumbeli portiót, azonnal a Nemes Vármegye eleiben adni és elhárításában munkálkodni el nem mulatom“ ²⁾. — Ez évi nyáron Pestmegye házi adaja fejében követeltetett még a községekől minden porta után egy vágó marha, vagy annak váltóságára tíz-tíz tallér, mivel a megye a marhákat költsőnpénzen szerezvén be, azokat a német had számára még múlt évben kiszolgáltatta, de a községek akkori nyomorúsága miatt azoktól be nem szedhette,

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 84. sz. a.

²⁾ U. o. 85. sz. a.

most tehát, midőn a költsön visszafizetése egy felől szorgalmaztatott, más részről a megye maga is nagy pénzszükségben szenvedett, az illető szolgabírák e kiírást általában sürgették s Kecskemét ekkori 14 portájára a 140' tallért Battik Gergely szolgabírónak befizette. ¹⁾

A mint elvonúlt a német tábor, a török tudnivalóképen követelte magáét. 1686 Május 26-án meg kellett fizetni a summa-adót, melyet 1556 tallérban Biró János, Sárközi Pál, László Deák és Vidacs Mátyás által küldött fel a város ²⁾. Ezen kívül Budára a szokott ajándékokat, élést, fuvar, Szegedre hasonlóképp szekereket és hadélelmezést szorgalmaztak. A helyett tehát, hogy a kifosztott és annyira zaklatott város nyugton maradhatott volna, mindenfelől követelekkel támadtatott meg és a száguldozó tatáresapatoktól zaklattatott, kik ellen a szultántól kellett védleveleket szereznie ³⁾. Ugyane nyáron bekövetkezett Buda megszállása s az ostrom folyama alatt Kecskemét folytonosan élelmezésért sürgettetett, mit azonban a dunántúl és Buda alatt táborozó nagyvezírnek ide bocsátott száguldói miatt teljesítenie lehetetlen volt. Így folyt le az 1686-ik évi nyár s Buda ez évi September 2-án véres rohammal bevétetvén, vidékünkéről a török elveretett.

Azt hinnők most mintegy kétszáz év után, hogy Buda visszavétele örömnapp volt talán úgy az egész nemzetre, mint az egész országra nézve. Pedig nem úgy volt. — Mintegy húsz éve, beszélgettem a né-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 86. 88. 89. 93. sz. sz. alatt, és Török Adókönyv 1686. 198 lap.

²⁾ Török Adókönyv 1686. 196. lap, és Oklélt. II. köt. 273. sz. a.

³⁾ Oklevélt. II. köt. 268. 269. 270. 271. 272. 274. 275. számok alatt.

hány év előtt nagy vénségben elhalt Biró Mihály kecskeméti birtokos polgárral, — soha sem feledem sajtáságos szavait: — „Nagyatyámtól hallottam — így szólt a tisztes öreg — hogy a török alatt boldog volt Kecskemét; de a német egyik csöcsét sem hagyja fejetlenül a tehénnek.“ — s igen valószínű, hogy kivált a várak távolában eső khasz-birtokok lakosai általában így éreztek. — Eltekintve attól, hogy közelebbi nyár folytán a szolnoki parancsnok Kecskemét irányában ismét követelésekkel lépett fel ¹⁾, s a szepesi kamara Heves, Szolnok, Pest és Csongrád megyéket a szolnoki vár erődítéséhez kiállítandó készletek, fuvar és kézmunka kiszolgáltatására rendelte, minden porta után 12 gyalog munkást, négy szekeret, négy öreg gerendát és négy szekér fát kötelességül tevén kiszolgáltatniok ²⁾, mely arány szerint Kecskemétre a fentebbi 14 portához képest 168 gyalog ember, 56 szekér, 56 gerenda és 56 szekér fa esett; — Budát alig hogy bevette a császári sereg, annak főparancsnoka báró Beck Sept. 8-án rájuk írt Kecskemét és Nagy-Körös városokra, hogy mivel annak környékét a különféle hadak elélték, azonnal mindenik város 50—50 szekér szénát és konyhára valókat küldjön, a hírekre pedig gondjuk legyen ³⁾. October 2-án De la Verne tábornok Szeged ostromára indulván, útjában Halasról Kecskemétre küldi Farkas János kapitányt és meghagyja, hogy ha karóban nem akarnak az előjárók száradni, 20 ezer kéve rőzsét, 80 ezer karót négy arasznyi hosszút az

¹⁾ Oklevélt. III. köft. 87. sz. a.

²⁾ U. o. 90. 92. 97. számok alatt.

³⁾ U. o. 91. sz. a.

ostromhoz „száz nagy jó öreg kövér vágó marhát és kétszáz kövér juhót, tíz szekér abrakot“ négy nap alatt Szegedre szállítsanak ¹⁾, Szeged bevétele után pedig Semsey Zsigmond kapitány oda Kecskemétről 90, Nagy-Körösről 30 szekér tövist rendelt szállíttatni ²⁾. — Más felől a Budából kiszorított török sem hagyott fel követeléseivel. Midőn Sept. 2-án a kecsztyén hadsereg Budát bevette, Szolimán nagyvezír érdi táborából Székesfejérvárhoz sietett s csak miután az ottani parancsnokot budai pasává, azaz a budai pasaság helytartójává kinevezte, vonúlt vissza: most egy részről a Székesfejérvárott székelő budai pasa, más részről Rusztim egri pasa követelték Kecskeméttől minden régi adózásának folytatását a legnagyobb fenyegetések alatt ³⁾. Amhet szerdár pasa meg Szegedre maga eleibe és táborába rendelte a kecskeméti és környéki birákat, meghagyván, hogy minden eddigi tartozásaikat nekie fizessék, föle menevédet vegyenek s tüstént ezer kila árpat szállítsanak és kétszáz sófuaros szekeret küldjenek ⁴⁾; az év végén pedig Nándorfejérvárra rendeltette a bíró értekezletre Nagy-Körösről és Kecskemétről ötödmagával ⁵⁾; ellenben ugyanekkor a szolnoki

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 94. sz. a.

²⁾ U. o. 96. sz. a.

³⁾ Oklevélt. II. köt. 277. 278. 280. 281. 284. 285. 286. sz. sz. a.

⁴⁾ U. o. 279. sz. a. — Az e rendeletben kívánt „kétszáz Szarahó“ ugyanannyi sófuarost jelent; e szó előfordul az 1673. Május 28-án kelt 55. szám alatti török levélben is (II. köt. 316. lap.); később 1692. Júl. 29-ről Tassi Ferenc szolnoki harmincados így ír a Kecskemétiéhez: „Méltóságos Generalis Annonae Commissarius Urnak cő Nagyságának Tokajból érkezett feles sója, maga tulajdon jószágá — szálaokról paranesójjá hordatni ugyan az itt való Profont Házban, mejjet Török idejében Szarahónak neveztek, egy puska lövésnyire egyik az másiktól vagyon. Minekokáért stb. Jk. 1691—1698. 199. lap.

⁵⁾ Oklevélt. II. köt. 282. sz. a.

német parancsnok hetenkint 25 gyalog munkást és 25 szekér tűzifát rendelt Kecskemétről ¹⁾; Báró Beck budai parancsnok pedig nyílt levelet bocsátott a budakörnyéki községekhez, melyben azoknak meghagyja, hogy minden közmunkát és midennemű adózást, mit eddig a török részére tettek és fizettek, azt jövőben Budára teljesítsék s fejek vesztése alatt a törökkel minden viszonyt megszakasszanak, értekezlet végett pedig minden helység előjárói előtt megjelenjenek ²⁾. — Nem volt tanácsos még a törököt egészen mellőzni, ugyanazért nincs ugyan nyoma, hogy őseink az egri pasának engedelmeskedtek volna, de minthogy a summa-adót már ez évi Május 26-án Budán lefizették, October 7-kén a császár adaját is 501 tallérban megküldötték, — nincs feljegyezve hova, de leghihetőbben Székesfejervárra ³⁾; midőn pedig következő télen az év végén ugyanazon székesfejervári pasa mint budai vezír mindennemű saját személyes ajándékbeli illetményeit szigorúan követelné, Körös és Kecskemét hozzá a városok kimentése, illetőleg igazolása végett Király János és Balai János polgárokat kiküldené s ezek útjokban a horvát katonák által még úti költségükből is kifizetvén, üres kézzel megérkeztek volna, a pasa szóba sem állott velők, hanem mindkettőt vasra veretvén, a téli fagyban, éhen szomjan, szabad ég alatt, éjjel nappal kalodában tartatta s rájuk írt a városokra, hogy ha követelését meg nem küldik, mindkét szerencsétlent karóba vonatja ⁴⁾. A két szenvedő

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 97. sz. a.

²⁾ U. o. 98. sz. a.

³⁾ Török Adókönyv 1686. 197. lap

⁴⁾ Oklevélt. II. köt. 284. 285. sz. sz. a.

polgár haza küldött keserves levelét száznakozás nélkül olvasni nem lehet, — „mihelyen a Vezér eleiben mentünk szólni sem hagyott, hanem mindgyárt a Kalodában Békóban veretett, — éhel hideggel itt meghalunk, a melyről ki sem szán — — a vezér azt parancsolja, ha hat vagy hét nap alatt itt nem lesztek, minket karóban vonat, — — nekünk az itt való nyomorúság miatt meg kell halnunk, mert mind éjjel nappal békóستül az hidegen kalodában tartanak, sem pénzünk sem kenyerünk“ ¹⁾. — A két város megmentésükre mindent elkövetett: kiküldvén ugyanis Szívós Mihályt és Tallas Pétert, általuk a pasának eleget írtattak, — Keeskemét részéről szénapénzben fizettetett 100 tallér, többi követelés, ugymint pasztorma, tűzifa, méz, vaj, sajt, kalács helyett pedig adott a város 284 tallért, 41 aranyat és fél forintot. ²⁾

Ez év folyama alatt a városi községnek legnagyobb erőfeszítésbe került, a szolnoki tábor számára kiszolgáltattott, vagy az által a várostól kiesikart pénz és gabonaszállítmányok aránylagos kirovása és beszédése: az Ecclesiáknak oda fordított minden pénz készlete, helybeniek és vidékiektől felvett költsönök ez úton levén visszafizetendők. Az iszonyú terheltetés jellemzésére számos adat fenmaradt jegyzőkönyveinkben. Két adókönyv van ez évről: egyik a régi alapon török és magyar urak s Pestmegye részére szokás szerint fizetendő adóról, másik tüzetesen „Az Szolnoki Németek fizetéséről.“ Ez utóbbinak súlyát mutatja azon körülmény, hogy merőben

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 284. sz. 468. lap.

²⁾ Török Adókönyv 1686. 200. lap, és Szolgáltatíkönyv 1686. 214. 215. lap.

új és szokatlan alapokat kellett keresni, melyekre kirovattathassék; azonkívül tehát, hogy az ingatlan birtokadó alatt maradt, megadóztattak most a ridegek¹⁾, özvegyek, szolgák és szolgálók is, általában minden főre két öreg garas, vagy fél német forint vettetésén ki; minden ingó vagyonság megbeecsültetett s értékének minden tíz forintja után egy forint adó vettetésén ki, a szolgák és szolgálók bérük tizedrészét adóba fizetni köteleztettek. Az ingatlan birtok, vagy birtokos osztály terheltetésének mérvét feltűnteti annak kimutatása, hogy például: Biró György előkelő polgár rendes adója volt 13 tallér s ez új kirovás szerint fizetett 70 tallért és 10 aranyat, Hajas János adója volt 6 tallér, most kellett fizetnie 24 tallért, 13 aranyat és 4 öreg garast; Francia Kiss István előbbi adója volt 12 tallér, így fizetett 14 aranyat és 20 tallért stb²⁾. A rendkívüli terhet, mely rögtön és véletlenül támadt, sok lakos anyagi romlása követte: azonkívül ugyanis, hogy az adókönyv egyes tételei szerint a polgárok közül igen sokan marhát, gabonát, ezüst készletet adnak be a rájuk rovvott adóösszeg törlesztésére, ugyanazon adókönyvben hús sz pont találtatik, melyeknél fogva az illetők ház, szőlő, vagy földbirtokaik eladása által, csak azok árából voltak képesek adóilletményüket kifizetni s a város jegyzőkönyvében néhány felvallás e nyomorú-

¹⁾ Rideg legényeknek nevezetnek e korban az oly család nélküli egyének: kik ifjúságukat szolgálatban töltvén, férfi kornkban is nőtelenül, mint mezői munkások, részesek vagy napszámosok tisztességesen éltek. Ugyanczok később Betyár nevezet is viselnek; de nem mai értelemben: mert jegyzőkönyveink szerint ingatlan birtokuk nem volt ugyan, de nagyon sok Rideg és Betyár említettik, kiknek 50—60 darab marhája s mezői munkája után egész éven át tisztességes életmódja volt.

²⁾ Német Adókönyv 174. 178. 198. lap.

ságot egész mérvében felmutatja: „Én Kecskemét várossában lakozó Kis Mihály — így szól az egyik — adom emlékezetül mindeneknek; az kiknek illik és szükséges, ezen Levelemnek rendiben, hogy én az elviselhetetlen szükségűtől kényszerítettven, az engemet illető quantumbeli részt le nem tehettem, kén-telenítetttem annakokáért — az én kerti örökségemet — örökben eladnom — húsz aranyokon és 5 garason. — Datum Kecskemét 20 Január 1687“ ¹⁾. A másik szavai ezek: „En Kecskemét várossában lakos Aranyi Lőrincz recognoscálok — minthogy kiváltképpen és elviselhetetlenül opprimáltatván az quantumbeli impositionak fizetésére nézve — adom azon két részbeli kerti örökségemet, mely vagyon a Kecskeméti territoriumon — örökösen és megmásol-hatatlanul N. Kalocsa János Uramnak — számlálván az öreg Garast hetével egy Tallér számban, 27 Tal-lérokön — Actum Kecskemét Die 30 Január 1687“ ²⁾. Harmadik is van ilyen: „1687. 3. Febr. Én Kecse-méth várossában lakos Kathi Mihály — — sok elvi-selhetetlen terheltetésim miatt megszükölködvén, kiváltképpen is az eő Felsége Ármadája Magyar Or-szághban bélépvn, az Quantumbeli impositiora nézve annyira húzattatván, nem lévén elégséges annak praestálására, annakokáért kén-telenítetttem eladni“ sat ³⁾. — Több kedvetlen esemény is közbe jött e terhes adózás beszédésénél: 1686-ik évi őszön a városi tanács kihirdettette, hogy az adótartozások törlesztésére az illető lakosok bortermése folyó árban

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 116. lap.

²⁾ U. o. 113. lap.

³⁾ U. o. 114. lap.

elfogadtatik, a fizetni vonakodók borait pedig lefoglaltatni rendelte, minek eszközzésére városrészenként alkalmas egyének neveztettek ki; ilyen volt Pataki Pál, a ki midőn Nagy Bálint borait lefoglalná, őt és társait Nagy Bálint megtámadta és karddal átszúrta, miért Pataki Pál felgyógyúlta után azon sajátságos követeléssel állott elő „hogyan Nagy Bálintnak is mennyi ki annyi vére mint nekem, avagy törvény szerint büntetődgyék.“ A városi tanács el is marasztotta panaszlottat a sértett fél vérdíjában 40 forintban s 8 forint gyógyítási költség megtérítésében. ¹⁾

Midőn e keservesen töltött év ennyi bajaival küzdenének öseink, adott ugyan I. Leopold király egy rendeletet minden megyéhez és városhoz 1686-ik évi October 13-án, mely az év végén Dec. 2-án hirdettetett ki Pestmegyének Losoncon tartott kis gyűlésén s melyben a telelő katonaság illetményének kiszolgáltatása s fegyelemben tartása iránt intézkedik; de német katona volt ekkor az úr s úgy látszik, hogy kivált a magyar cancellariáról kelt királyi rendeletek számba sem vétettek. Az imént említett királyi leírat foglalata következő: „Leopold Isten kegyelméből stb. — mivel az állam és jelen hadviselés érdeke múlhatatlanul megkívánja, hogy a szerencsésen befejezett ez évi háborúzás után hadseregünk egy része Magyarországunk mind felső mind alsó megyéiben téli szállást nyerjen, ugyanazért kegyelmesen elrendeltük, hogy mind német, mind magyar katonaságunk, mindennemű kihágás, önkényes beszállásolás, rablás, fosztogatás és hasonló bűnök s garázdaságoktól legszigorúbb fenyték s büntetés terhe alatt általában

¹⁾ Jegyzőkönyv 237. s köv. lap.

tartózkodjék, hogy így a kellő fegyelem megtartásával mind hű alattvalóink mindenike saját kötelességét teljesítvén a katonaság élelmezésére kívántató és arány szerint kirovandó illetményét nagyobb terhelés nélkül beszolgáltathassa, mind a katonaság a közjó érdekében s közös ellenség ellen, a hazának további szolgálatára magát alkalmazhassa. Mely intézkedésünkről Tábornokainkat, Ezredeseinket és hadi tiszteinket értesítvén, az egész katonaságnak kegyelmesen meghagytuk, parancsoltuk és kihirdtetni rendeltük, hogy a fentérdeklett minden kihágás, zsarlás és garázdálkodással felhagyjanak, és a részükre utólványozott részleteknél, semmi ürügy alatt, sem természetben, sem pénzben többet ne kívánjanak, annál kevésbé többet követelni ne bátorkodjanak, és szállásaikon gazdáik által önkint kiszolgáltatandó, szokott házi élelmezéssel s némi abrakbeli pótlékkal megelégedjenek, ezek helyett pedig pénzt semmiképen se követeljenek, mert a szállásadó gazda ezek pénzbeli megváltásával nemcsak nem köteles, sőt ha megváltani akarná is, azok helyett a katonának pénzt elfogadnia nem szabad. És hogy a telelő katonaság nagy száma által hű alattvalóink s ország-lakosaink az igazságon túl ne terheltessenek, akarjuk, hogy Nekiünk, vagy udvari hadi Tanácsunknak mindazon megyék, melyekbe telelő katonaság rendeltetik, havonkint utólag pontos kimutatást adni el ne mulasszanak arról: hány személy- és lórészlet van reájok kivetve; az elmúlt hónap alatt természetben vagy pénzben mit és mennyit szolgáltatott ki a telelő katonaság részére; tüzetesen pedig, vajjon a katonaság kívánt-é vagy zsarolt-é s mit és mennyit az alatt-

valóktúl és lakosoktúl; és vajjon tétettek-e s minemű panaszok az illető megyékhez ugyanazon katonaság ellen; — minden körülmények s annak is tüzetes megnevezésével, ki vagy kik és hol követték el az olyatén kihágásokat, miben vétettek a fentebb kiadott rendeletünk ellen, s melyik ezred- vagy csapatbeliek követték el azokat; melyekből a tényállás valósága csalhatatlanul kiderülvén, ismételve megújított fentebbi szigorú rendeletünkhöz képest, a tettesek nemcsak érdemileg fenyíttetni, sőt a kihágás minősége szerint az okozott kár megtérítésére is köteleztetni fognak. Ugyanazért Hűségteket jelen Levelünk által atyailag intjük, sőt erősen parancsolván meghagyjuk és rendeljük, hogy fentebbi kegyelmes intézkedésünk és akaratunkhoz magatokat mindenképen alkalmazván, a szerint tegyetek, mindazokat pontosan és szigorúan megtartsátok, megtartani és végrehajtani kötelességül ismerjétek, különben sem cselekedvén“¹⁾). Ez ugyan használt annyit, hogy a quártélyosok száma s ezek élelmezési illetménye meg lön határozva, sőt Eszterházi Pál nádor közbenjárására a községek portái újobban is megigazítottak²⁾); de ez csak a legénység élelmezésére vonatkozott; a legnagyobb baj orvoslatlanul maradt, mert a pénzbeli kirovás elviselhetetlensége minden községet romlással fenyegetett. 1686-ik évi Decemberben vette kezdetét a megigazított porták szerénti fizetés, melyhez képest Kecskemét 40,620, Nagy-Kőrös pedig 20,610 német forinttal rovatott meg s a bekövetkezett 1687-ik évi Január 9-kén már Sötér Ferenc és Kandó István szol-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 99. sz. a.

²⁾ U. o. 95. sz. a.

Kecskemét v. tört. III. köt.

gabirak ismét katonai végrehajtás és felraboltatás fenyegetésével sürgetik a két várost, hogy hat nap alatt egy évnegyedi illetményt, Keeskemét 10,155, Nagy-Körös pedig 5177 $\frac{1}{2}$ német forintot beszolgáltatni el ne mulasszanak ¹⁾. A megye megigazította a portákat, de a kirovás a megye mellőzésével történt s oly kiméretlenül, hogy Pestmegye legvagyonosb két községe Nagy-Körös és Keeskemét irányában Sötér Ferenc szolgabíró ez adó elviselhetetlenségét nyilván bevallotta s annak enyhítésére minden kitelhető közbenjárást felhasznált, de sikertelenül, mint Február 28-án kelt levele mutatja, melyben így ír a keeskemétiékhöz: „Szerencsés sok jókkal áldgya meg h Isten Kegyelmeitek. Én láttja Isten eleget fáradoztam itt az Urak előtt, hogy valami engedelmet nyerhettem volna abból az nagy elviselhetetlen summából, de az itt való Urak csak biztatnak az szép szóval s azomban szorgalmatossan kívánniák mindennap az pénzt, és militaris executioval fenégetik az szegénységet: már tegnap csak meg mondák világossan, hogy eő Nagyságoknak nincsen hatalmokban, hogy valamit elengedhessenek, hanem Generál Rabattának, parancsolták hogy írjunk egy szép supplicációt, mi azt meg h írván, én eő Nagyságok kezében adtam ilyen formán, hogy eő Nagyságok fel küldik Bécsben és magok is fognak írnia az szegénység h mellett, de én abból semmi jót és könnyebbséget nem várhatok, noha Palatinus Urunk eő Nagysága is írja, hogy eő Felsége eljött fog h esedezni az szegénység h mellett, de abból is telik-e valami vagy

¹⁾ Oklevél. III. köt. 100. sz. a.

sem, könnyen az nagy Urak sok foghlalatosságik között elfeletkeznek: Hanem nékem itt jár az elmém, hogy az elmúlt Hétfőn Koháry István Uram fő Nagysága Csábrádból Bécsben ment; Kegyelmetek egyet értvén Körös Várossával, küldene fel igen nagy sietséggel két emberséges discretus embert, nékem igen tetezene ha Notarius Uramat János Deákot reá vehetné Kegyelmetek és az Keörössi Uraimék az Notarius György Deák Uramat s mennének ló háton sietséggel Bécsben s ott fő Felséghe előtt obtineálnának könnyebbítést, mert ha úgy nem cselekeszik Kegyelmetek, itt bizony ezer arany érő discretiot ad is, nem remélhetek semmi könnyebbítést. Azomban ha Kegyelmeteknek erre kedve lészen, ne késedelmeskedgyen semmit is az dologgal, hanem küldtest küldgye az embereket, erre jüvén, itt az supplicatiokat megh fogom csinálni és jó Instructioval az követeket boesátani. Azomban szénát szaporán és pénzt szerezzen és hozzon Kegyelmetek, hogy az militaris executiot elkerülhesse, mert ha el mulattya Kegyelmetek, bizony kárban fogl esni. Az Commissarius számára egy fejös borjas tehenet hova hamarab küldgyön Kegyelmetek, ezer annyi jóval lehet Kegyelmetekhez; elhitem négy Manó kantárt szügyellőstül megh hozattja Kegyelmetek számára Fejérvárban küldött emberei által; és ha Isten Biró Uramat onnét megh hozza, az fő Nagysága rabjait sarezokkal edgyütt hova hamarabb jó alkalmatossággal ide küldeni el nem feletkezik Kegyelmetek. S úgy Generalis Uram fő Nagysága számára is az négy karmazsin beört és négy végh fejtöt megh szerzeni és ide küldeni el nem mulattja Kegyelmetek.

Az Szolnoki Commendant Levelétül semmit se tartson Kegyelmetek, egy embert is ne engedgyen húzni vonni az quártély végett, az oda futott és Esztendőtil foghva Kegyelmetek Várossában lakos, idegen Vármegyebéli emberektül, megh láttják az Budai Urak ki merészli Kegyelmeteket miatta háborgatni, szintén olyan az tekintet eő érettek az szegény Városra mint az ott való Eös Fiakért. Mindenekrül szóval bővebben üzentem Notarius Uram eő Kegyelme által, tudom eő Kegyelme mindeneket elejben fogh Kegyelmeteknek terjeszteni. Ezzel az Úr Isten oltalmazza megh Kegyelmeteket minden veszedelemtől. Datum Pest. Die 28. Febr. 1687. Kegyelmeteknek szeretettel szolgál Sötér Ferencz. mpr. — Külcím: Kecskeméth Várossa Beöcsülletes Biráinak és Tanácsinak mint jó akaró Uraimnak eő Kegyelmeknek adassék.“¹⁾

Biró Mihály uram nagyatyjának igaza volt.

VIII.

Nincs nyoma levéltári emlékeink között, hogy Sötér Ferenc szolgabíró szívélyes tanácsához képest a két város jegyzői Bécsbe lovagoltak, — de annak sincs, hogy az adózási terhek enyhültek volna, mert Nagykörös város tanácsa igen okosan fogván fel a dolgot, azt határozta: hogy folyamodik a budai urakhoz s ha ezek a katonai exekutziót elhalasztani hajlandók lesznek addig, míg a két város küldöttei Bécsben járnak, ám légyen; de különben hiába lesz

¹⁾ Eredeti a város levéltárában.

minden fáradtság, mások is siker nélkül jártak ott s mivel az idő rövid, úgy is elkövetik a városok ellen a mit akarnak ¹⁾; enyhítés helyett tehát 1686-ik év végén ismét egy új emberrel találkozunk, ki a buda-kerületi községek vagyonát telhetetlen nádálykint harmadfél évig emésztette.

Az adó-alap — porták száma — újra kiigazítva, megállapítva volt; de a fizetendő adó mennyisége nem: dunatiszaköze legalsó esúcsáig vissza lett hódítva; de a török szomszédságába telepített nagy számú telelő hadak kitartása a megritkult községek terhe lön, mely teher nem a községek erejéhez, hanem az itt megtelepített hadak számához lett alkalmazva. Budán felállított egy hadbiztosi hivatal, mely kimondta mennyi kell a hadak kitartására; nem vizsgálta, nem kérdezte a kiszolgáltatás lehetőségét, hanem parancsolta közvetlenül a községeknek, vagy közvetve a megye tisztviselőinek s a budai várórség horvát huszárai előtt nem volt lehetetlenség, hogy a vért izzadó szegény nép az irgalmatlanul kirovott adó és élelmezés beszolgáltatására szoríttassék. — Rensingh Ferenc Henrik, a jeruzsálemi szent sír lovagja, császári királyi hadi biztos e tisztet 1686-ik évi December 14-től 1689-ik évi Mártzius 3-ig viselte s a rövid, nem teljes harmadfél év alatt Kecskemét környékén több helység elpusztult, több község nyomorú lakosai lettek földönfutókká, vagy legjobb esetben költöztek Kecskemétre, mint a 160 éves török iga alatt: Szentkirály, Szentlőrinc, Kocsér, Újfalú, Monostor, Kerekegyháza, Révbér,

¹⁾ Eredeti levele Nagykőrös város tanácsának a kecskeméti levéltárban.

Böld, Jenő, Dánszentmiklós, ma Dános, — hogy ezennel többet ne említsek, — a kecskeméti török levelekben még 1686-ban is mint községek köteleztetnek a szolgálatra; 1688-ban ezek már mind elpusztultak s maig is puszták, pedig ennynél jóval nagyobb azok száma, melyek ugyanekkor elpusztulván, a múlt század második felében, vagy folyó század elején újra népesültek. — A bárbár törököt kiverték civilisátor szomszédaink s ime így kezdték vidékünkön az általuk maig fennyen hirdetett civilisációt. — Ama 28 helység, melynek pusztá-templom dűledékei Kecskemét körül ma is gyászolják e vidék egykori szenvedéseit, csak részben pusztult el a török uralom alatt, — a török kiveretésekor folytatott 16 éves háború koldússá, földönfutóvá tette itt a népet, elpusztította vidékünket.

Kötetekre terjedne leírnom a fizetések, szolgálatok s élelmezés mennyiségét, mit Kecskemét e néhány év alatt teljesített. Ez a város, melynek minden adózása a török uralom végső éveiben 8—9 ezer forintra rúgott, 168 $\frac{5}{6}$ -ik évben 200 ezer forintig megadóztatott ¹⁾; 1687-ben saját földesurai s a megye részére fizetett adózáson és egyéb szolgálatokon kívül 36,499 forint adót fizetett; 1688-ban készpénzül 25 ezer forintot s azon kívül temérdek szolgálatot s hadélelmezést teljesített ²⁾; 1689-ben a hadélelmezésen és szolgálatokon kívül adózása 28,752 forint volt ³⁾; 1690-ik év elején 8125 forint adó követeltetik a várostól egyelőre minden további megál-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 159. sz. a.

²⁾ U. o. 115. 116. sz. sz. a.

³⁾ Adókönyv ugyanazon évről.

lapítás nélkül; de már ez évben az országra kivetett portziók száma ötezerrel fölebb emeltetvén, Pestmegyére 222 ezer forint vettetik ki, melyből Kecskemét illetménye majd háromszorosan meghaladja amaz előleg kirovott összeget ¹⁾; a következő évre is így marad az adózás, azon kívül, hogy Pestmegye saját házi szükségei fedezésére minden porta után 100 forintot kíván, s Kecskemét ekkori 9 portájára ugyanannyi száz forintot fizet ²⁾; 1692-dik évben a hadélelmezésen kívül két millio forint adó vettetett az országra ³⁾, s ezen megállapított összeg meghatározván az adópénz mennyiségét, a szerfelett megszüikült pénzbeni adózása enyhült ugyan Kecskemétnek, de annál nagyobb teher lett a féktelen telelő katonaság kitartása s minden lépten-nyomon kiszolgáltató tábori hosszú fuvar. Így folyt ez 1695 évig, midőn elvégre I. Leopold megkönyörülvén az elnyomorodott nép állapotán, egy katonaelelmezési szabályt ⁴⁾ bocsátott ki, mely valahára határt szabott a katonai önkénynek, kijelölte arányát a hadélelmezésnek, s ha több enyhítést nem hozott volna is, nagy megnyugtatóra szolgált annyiban, hogy mindenik megye, mindenik község meghatározva látta saját adó és hadélelmezési terheit.

Az imént említett tábori hosszú fuvar terhének kinnutatására csak egypár példát idézek a sok közül. 1688-ban Eger feladatásakor az egyezmény szerint kiköltöző törököket Nagyváradra kellett szállítani, e célra Kecskemétről 30 szekér s azok előtt

¹⁾ Adókönyv 1690. és Jk. 1691—1698. 45. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 141. lap.

³⁾ Horváth Mihály: M. orsz. történelme IV. 249.

⁴⁾ Regulamentum Militare.

négyesével 120 ökör rendeltetett Egerbe, — Debrecenig hajtattak fuvarosaink, mely téli utazásban 100 ökör odaveszett ¹⁾. — 1691-ik évben Nagyvárad körül táboroltatásakor Kecskemétről számos szekerek rendeltettek oda tábori szolgálatra, melyek nagyobb része ökröstül oda vészett, de annak jegyzéke a városnál elsikkadván, követelés vagy csak panasz tárgyává sem tétethetett ²⁾. — 1692. Jun. 5. Nagyvárad feladatván, a kapitulált török hadat Nándorfejérvárra kellett szállítani, mihez ismét Kecskemétről rendelték a szekerek egy részét, melyek Tittelig vitték a törököt s ez útbán 118 ökör hullott el, a nélkül, hogy valaha megtérítettett volna ³⁾. — 1693. Jun. 28. Heisler tábornok mint tábori főbiztos Pestmegyéből 1000 ökröt rendel tábori szolgálatra, szekerstül, minden két ökörhez egy emberrel, a szekereket jármokkal, láncsal, tézslával, csikojtyúval és fejszével vagy szekercével: hiában minden könyörgés, a kirendelt számból egyetlenegy sem engedtetik el s így Kecskemétnek adnia kell 240 ökröt, 120 embert; az emberek élelmére pedig első három hétben fizet a város fejenként egy német forintot, azután ha tovább kell maradniok, hetenkint három öreg garast; de a költség, fáradság és szenvedett veszteség soha meg nem térítettett ⁴⁾. — A következő évben Heisler ismét 1000 ökröt és 500 embert kíván Pestmegyétől ⁵⁾, miről az alispán 1694. Aug. 11. így ír a kecskeméti tanácshoz: „Tegnap Méltó-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 115. sz. a.

²⁾ U. o. 159. sz. a.

³⁾ Ugyanott.

⁴⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 367. 372. 376. 380. lap.

⁵⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 69. lap.

ságos Generális Commissarius Heisler úr cö Nagysága itt volt, de itt csak Vecsernyéig késett, mingyárt Postán az Táborra alá ment, én eleget könyörögek cö Nguak az ezer ökrök elengedése és kevesebb számú adása végett, de csak egyet sem engede el, hanem annak csak meg kell lenni, én bizony nem tudom, ha mind ily súlyossan bánnak velünk és kiméltetlenül, soha meg nem állhattyuk, hanem el kell pusztítani nyomorúlt Vármegyénknek“ ¹⁾, Aug. 22-én pedig ezt írja ugyanazon alispán a községekhez: „Jó Atyámfiai Kecskeméti, Körösi, Czeglédi, Kunszentmiklósi, Dömsödi Birák és Esküttek s Uraim vévén ezen Levelemet, parancsolom, hogy minden halogatás nélkül Méltóságos Generalis Commissarius Heisler Uram cö Nga számára huszonnégyszáz fiatal borjas teheneket, kik negyedfüvek legyenek minnyáján, és egy szép bikát szerezzen közikben Kegyelmetek, és mához egy hétre okvetetlen ide Pestre felhajtassa. — Talán az quártélyosokból tekintet és az ezer ökrökből is visszabocsátás lesz érette“ ²⁾. Kecskemét maga részéről hat fias tehenet és egy bikát meg is hajtatott; de az eredmény tudva nincs. — 1695-ik évben Gyulát a török feladván, az onnan kiköltözött törököknek Temesvárra szállíttatásuk végett Kecskemét adott nagy számú ökrös szekereket. melyek közül odaveszett 89 szekér és 120 ökör; következő évben a császári kamara által hatezer forintot utalványoztatott ő felsége azon községeknek, melyek Gyula alatt ökreik és szekereikben kárt vallottak, abból Kecskemétnek jutott aránylag, minden

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 70. lap.

²⁾ U. o. 78. lap.

költségeivel együtt 3180 német forint, de azt sem kapta meg a város, mert abból az 1695-dik évi száraz portzióra ¹⁾ levonatott 2923 fr. 90 dénár, adós maradt a megye 256 fr. 10.krral, melyet aztán mégis csak kifizetett a városnak 1696. Apr. 17. ²⁾. — 1698-ban Arad vára megújításához Keekskemétről rendelt nagy számú szekerek közül oda vezett 80, ökör pedig elhullott 208, melyek értéke tett 5855 fr. 60 dénárt ³⁾; de soha sem a város, sem egyes károsok egy fillérnyi kártérítést sem nyertek, sőt temérdek kiszolgáltatása és kárvallásaiért lehető minden követelésének letételére a város szerződésileg köteleztetett. ⁴⁾

Buda visszavétele után Keekskemétnek a törökkel nem sok baja volt föbbé, bár a török és tatár beütéseinek híre gyakran rettegtette őseinket, mind végiglen a háborúnak. Báró Beck Menyhért Lipót budai parancsnok 1686. Nov. 12. kelt s a budakörnyéki helyekhez intézett nyílt levele kihirdettetvén, melyben a törökkel minden közlekedési viszonyt eltiltott, a keekskeméti tanács tudatta a néppel, hogy kereskedelem végett a török földre átmenni ovakodjanak, mert a ki kárát látandja, azt egyedül magának tulajdonítsa; 1687-ik évi tavaszon azonban Eger a császári had egy osztálya és Kohári István vezénylete alatti magyar huszárság által körül táboroltatván, minthogy a török derékhad az ostromlott vár felmentésére nem

¹⁾ Száraz portzio, vagy vak portzio — a távollevő katonai egységnek számára, természetbeni kiszolgáltatás helyett készpénzben, vagy mint a magyar ember ma is ama kifejezéssel él „száraz pénzben” fizetendő élelmiezési illetmény.

²⁾ Számvitelikönyv 1695. évről.

³⁾ Oklevél. III. köt. 159. sz. a.

⁴⁾ H. o. 160. sz. a.

jöhetett, ez évi nyáron egy tatár sereg Péterváradnál átesapott a Dunán, sebes menetben Kecskemét mellett elhaladt és miután Egerbe a megszorúlt várórség számára sikerült pénzt becsempésznie, onnan az előbbihez hasonló sietséggel visszafordult ¹⁾; Kecskemét küldöttei által 300 aranyban egyezett meg útjában a tatár mirzával, hogy visszajövet a várost kimélje meg s a kialkudt összeg elibe is küldetett a hordának; de minthogy Egerből távozta után Heisler tábornok hada által útközben megtámadtatván, belőle mintegy 300 levágotott — „onnan szégyennel visszaszaladván — mint a kecskeméti jegyzőkönyv írja — nagy félelmet Isten öntvén szívében, csak szaladott és nem várta meg” ²⁾. Azon rendkívüli esemény, hogy ekkor a város megváltakozásba bocsátkozott a tatárral, néhány kecskeméti tőzsért s kalmár embert arra bátorított, hogy a múlt évi tilalom figyelembe nem vételével, átment a török földre; személyükben nem is lett bántalmuk, de Nándorfejezérvárott a város adóbeli tartozásának lefizetésére köteleztettek, arról nyugtát nyertek s haza jöttük után azt megtérítés végett a városnak bemutatták; — éppen ekkor a gyulai parancsnok Ali pasa sürgette a várost adója megküldése végett, a Sárközi János és Szalai Miklós által hozott nándorfejezérvári nyugtát tehát a város maga igazolására átküldötte a gyulai pasának Kiss István és Sárközi János által, ki azzal meg is elégedett, Tököli fejedelem is éppen ott lévén nála Gyulán, kérte azonban nevezett kiküldöttek által a városiakat, hogy számára néhány jó vadászebet küldje-

¹⁾ Szalay: V. 358. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 241. lap.

nek s 1688. Mart. 24-kén Galbai Istóktól négy agarat küldött nekie a város, az ezeket átadó embertől pedig Bohus Márton a fejedelem élésmestere a jövő tavaszi hadjárat alkalmára tábori élelmezést rendelő levelet küldött Kecskeméthez. A városnak ez új viszonya még inkább felfokozta a tőzsérek követelési vágyát s mivel a város önkint nem fizetett, törvényre adták az ügyet. 1689. Jan. 10-kén tartott s talán utolsó fogott bírósági törvényszék ítelt ez ügyben, akép indokolván ítéletét, hogy mivel a város a fermánt elfogadta és maga mentségére Gyulára küldte, fizesse meg a követelés harmadát, a tőzsérek pedig, mivel tilalom ellenére mentek ki, viseljék annak kétharmadát ¹⁾. — Az 1688-dik évi adót különös esel által esikarta ki a török Kecskemét és Nagy-Körös városoktól. Böde Lukács kecskeméti főbíró testvére Mihály és talán Nagy-Körösről is egy előkelő ember török fogságba jut s utasíttatik a két város, hogy Abdi agát, a kiostromolt budavárban volt tihájabéget vagy másodparancsnokot, ki jelenleg a császáriaknál hadi foglyúl tartatik, a két városi polgár helyett váltsa ki, mellyel egyszersmind ez évi adótartozásuk is leróva leéend. Úgy látszik a kecskeméti jegyzőkönyvekből, hogy e kiváltás nem közvetlenül a két város és török, hanem diplomatiái közbenjárás útján történt. Kecskemét 750 aranyat fizetett; Nagy-Körös illetményét nem tudom: „1688. Jun. 30. Fizettünk az Abdi Aga sarczában az oda alá levő Török Urak parancsolattyából a B a v a r u s

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 240. s köv. lap. — Oklevélt. II. köt. 287. 288. 289. 290. sz. sz — Sámvitelikönyv 1687/8. — Oklevélt. III. köt. 11. sz.

Commissáriusnak Pesten Arany Nro. 250. — Aug. 4. A fellyebb említett Abdi Aga sarczában vittek fel újjobban Kozma Jakab és Hajagos János uraimék Arany Nro. 250. — Sept. 12. Ugyan a fellyebb említett Abdi Aga sarczában vittek fel újjobban Király István és Demeter Márton uraimék Arany Nro. 250¹⁾. Ez utóbbi fizetés után egy hét múlva Abdi Aga már Kecskeméten van, ide kísérvén őt mindkét város birái, kiknek részükre Sept. 19-kén két hitlevelet ad: egyikben elismeri, hogy őt a két város kiváltotta s megnyugtatja őket, hogy ez által ez évi adójuk le van róva; másikban hitére fogadja, hogy mihelyt török területre jut, Böde Mihályt a kecskeméti bíró testvérét, ki érette esett fogságba, azonnal hazabocsátja.²⁾

Utolsó volt ez év (1688) dunatiszaközének Tököli fejedelemmel való közlekedésében is, 1686. Dec. 10-kén Temesvárról Kecskemét, Nagykörös s több dunatiszaközötti községekhez intézett nyiltlevele után³⁾ egy egész év lefolyása alatt hallgatnak emlékeink a nagy bujdosórúl; egy névtelen rejtélyes levél azonban, melyet valamelyik kuruc főember 1688. Január 14-ről küldött Kalocsa János múlt évi bíróhoz, gyanítani engedi, hogy a kecskemétiék még ekkor is szoros viszonyban s folytonos közlekedésben állottak Tökölivel és a kurucok Gyulán türelmetlenül várták a föld elfagyását, hogy vidékünkre becsapást intézhessenek⁴⁾. Ez évi Mart. elején Gyu-

¹⁾ Adókönyv 168³/₄. évről.

²⁾ Oklevélt. II. köt. 292. 293. sz. sz. — Abdi aga kiváltásáról adatokat t. t. Szilágyi Sándor úr a nagykörösi jegyzőkönyvekben szintén feltálta és közleni fogja

³⁾ Oklevélt. III. köt. 8. sz. a.

⁴⁾ Eredeti a város levéltárában.

lára Tökölihez kétszer s a gyulai pasához a már fön-
tebb említett szinte kétszeri kiküldést intézi Kecske-
mét ¹⁾; Mart. 8-kán a szolnoki parancsnok figyelmez-
teti Nagykőrös és Kecskemét birút: hogy vigyázza-
nak, mert bizonyos hírt vett, hogy a kurucok 18
dereglyével a Körözsön lebocsátkozván, a Tisza
immenső partján kívánnak szerencsét próbálni ²⁾; Báró
Beck budai parancsnok Mart. 28-ról kelt s Kecske-
mét, Kőrös és más községekhez intézett nyiltlevelé-
ben meghagyja, hogy mivel a szegedi s más várör-
ségekben nagy számú hajdúk és huszárok a kurucok-
hoz átszöktek s azok rabló csapataival egyesültek,
— mindazoknak kik a kurucok közt vannak, vagy
jövőben velök csatlakoznak, nőjeiket, gyermekeiket
letartóztassák, minden javaikat lefoglalják s azok-
ból semmit kiadni ne bátorkodjanak ³⁾. Mart. 30-án
Bohus Márton a fejedelem élésmestere Gyuláról kül-
dött levelével Kecskemétről mind a tavasszal kimoz-
dítandó hadak számára tábori élelmezést, mind ura
konyhájára élelmi szereket rendel ⁴⁾. Április 11-ről
a szolnoki parancsnok értesíti a kecskemétieket:
hogy 800 kuruc Csongrádnál a Tiszán átkelt, annál
fogva a városiak magukról gondoskodjanak, ő felsé-
ge iránti hűszolgálatukat pedig kitűntessék ⁵⁾, ugyan-
akkor megküldeti a fejedelem Kecskemét város elleni
követelésének jegyzékét, mely még 1686-ból szár-
mazik: 4,000 forintot, 40 tábori szekeret, 200 köből
buzát vagy annyi lisztet, 300 köből abrakot, 200

¹⁾ Számvitelikönyv 1687/8. évről.

²⁾ Oklevélt. III. köt. 9. sz. a.

³⁾ U. o. 10. sz. a.

⁴⁾ U. o. 11. sz. a.

⁵⁾ U. o. 12. sz. a.

vágó marhát, 300 juhot, 20 szalonnát s mindennemű főzeléket kívánván kiszolgáltatni ¹⁾. Valószínűleg örömestebben szolgál vala Kecskemét, minden szenvedett zaklatások után is ekkor a nemzeti ügynek, mint a töröknél sokszorta kiméletlenebb német katonaságnak; de az utóbbi megrendelést nem teljesíthette a nélkül, hogy köztudomásra ne jusson; utasítás kérés örve alatt feljeleníti tehát Sötér Ferenc szolgabírónak, megküldvén magát a fejedelmi élésmester által a városhoz intézett rendeletet is, melyet a nevezett szolgabíró közölvén a budai parancsnokkal — „ő Nagysága csudálkozik rajta és neveti is — mondja Sötér Ferenc uram April. 18-án kelt válaszában — hogy még h is még h nem tudgya magát alázni, nem lévén semmi ereje és hatalma, még h is hánkódik: hanem ő Nga általam Kegyelmeteknek azt parancsollya, hogy feléje se mennyen Kegyelmetek, még h se próbállya, hogy legh kissebb élést is merészellyen oda küldeni, hadd morogjon az Eb, csak még h ne marjon, mert ha hírvél esik ő Ngnak, hogy Kegyelmetek valamit küldend neki, bizony rosszúl jár Kegyelmetek“ — tanácsolja továbbá a nevezett szolgabíró, hogy ha a budai parancsnok megengedné is az élelemadást, csak bajba keverné magát a város, Tököli mindig többet kérne, soha sem bírnák győzni kedvkereséssel, „már pedig bizony Kegyelmetek mindenekbül kifogyott, nem adhat“ — s végre mivel a tiszántúli földön Heisler a parancsnok, ha a budai tábornok engedélyt adna is, amaz felkaroztatná a kurucokhoz menesztendő kecskeméti kiküldötteket; kérjen tehát engedélyt a város Heislertől,

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 13. sz. a.

ki ha szükségesnek látandja, meg is adja azt a város megmaradása tekintetéből — „de Kegyelmetek ezután afféle Thököly Levélhordozóját megharestálja és ide küldgye bé eő Nga kezéhez, elvészi jutalmát Levélhordozásának; Kegyelmetek mind egy, mind más dologhban élyen okosságával és eszivel“ ¹⁾. A fejedelem tavaszra Temesvárra ment ²⁾ s vidékünkön csak messziről villant meg néha, továbbbi mozgalmainak híre. A nagy bujdosónak még egyszer tünt föl szerencsecsillaga Zernyestnél 1690. Aug. 21. midőn kuruc, török és tatár hadakkal Erdélyre tört, a császáriakat megverte, Heisler tábornokot elfogta s magát Erdély fejedelmévé beigtattatta; de két hónap múlva innen is kiszorítottatott. Bécsben letartóztatott nejét sikerült ugyan Heislerért kiváltania; de végre is törökországi száműzetésében végezte be viszontagságos életét.

1688-ik évről még feljegyezni kívánom: hogy a szenvedett vereségek által megalázott török ez évi nyáron békealkut kezdván a bécsi udvarral, Aug. 22-kén a Nándorfejérvárat vívó császári táborba egy esauz érkezett Jegen Ozmán pasától, ki menevédet kért Szülfikár efendi, a Bécsbe küldendő követ számára ³⁾. A menevéd megérkezte után a török követek Karaffa tábornok mint császári biztos által kísértetve, September 21-kén Kecskemétre szállottak s itt heted napig időztek, míg aztán útjokat Bécs felé folytatták. ⁴⁾

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 14. sz. a.

²⁾ U. o. 15. sz. a.

³⁾ Szalai: V. 424. lap. és 42) jegyzet.

⁴⁾ „Méltóságos Caraffa Generál eő Nga az török követekkel itt lévén 21 7-bris heted napigh, kik eő Felségéhez mentenek, az Páterektül az követek számára vettünk egy hordó Gyöngyössi bort Tall. 15.“ — Számviteliköny 1698. évről.

Kapcsolatban az ilyen átkelésekkel — melyek a városnak mindig sok költséget, kárt és a lakosoknak folytonos rettegést okoztak — ugyanez idő szerint gyakran történt katonai átvonulásokat is megemlíteni kívánom. Ha csak lehetett, az enyhe évszakban történt átkelések alkalmával öseink ügyekeztek közölni, hogy a sereg ne a városban, hanem a város alatt elterülő mezőn telepíttessék meg: ezért a város árcai mindig jó állapotban tartattak, a kapuk erős lánc és lakattal elzároltattak, őrizetükre pedig sorszerint kirendelt polgári őrség alkalmaztatott; nyári és őszi átkelésnél a szőlők sem maradhattak ki a számításból, nehogy azok gyümölcs- vagy szőlőtermésében a léha fegyelem alatt álló sereg dülást kövessen el, a vezénylő tisztektől drága pénzért kellett a szőlők oltalmára salva quárdiákat, vagyis katonai őrséget eszközölni, melynek külön fizetése járt: például midőn 1687. Oct. 6-kán Veteráni tábornok hadosztályával a város alatt megszáll, tőle a város és szőlőhegyek őrzésére váltott salva quárdiáknak fizettetett 34 for., utóbb még 33 öreg garas, vagyis $8\frac{1}{4}$ német forint ¹⁾. — 1688. Sept. 21. midőn Karaffa török követeket kísérő seregével a városhoz szállott, a kapuk és szőlők oltalmára állított salva quárdiáknak fizetett a város 17 for. 28 dénárt, ismét háromnak $3\frac{1}{2}$ napra 12 öreg garast, megint négynek 72 kis garast ²⁾. — Hogy többet ne említsek, 1692-ben Truchsess tábornok hat ezredből álló hadteste a városon megszállott s visszajövet másodszor is itt állapodott meg, — a lakosok majd szétfutottak

¹⁾ Számvitelikönyv 1687. évről.

²⁾ Számvitelikönyv 1688. évről.

Kecskemét v. tört. III. köt.

rémültökben, utóbbi közeledésének hírére ¹⁾. — De hogy kétségtelen hivatalos adatból ismerjük meg, mikép a féktelen tatár hordák sem voltak veszélyes-bek a népre, mint az átkelő császári fegyelmetlen hadak, ime Sötér Ferenc pestmegyei szolgabíró a kecskeméti, körösi és jászberényi bírákhoz intézett levele 1687. Jun. 16-ról így szól: „Méltóságos Bá-densis Herczegh ö Méltósága Feles számú Hadaival edgyütt ide érkezvén ma, aligh ha Szolnok felé rövid üdö alatt nem fogh nyomakodni: ahozképest félő, az szárnya Kegyelmetek felé is el ne érjen; azért Ke-gyelmetek az marhájokat vagy igen jól férre hajtsa Halas felé, vagy Sz: Miklós felé, avagy penig az Városban tartsa s kívül ne hadgya az mezőn, mert bizony oda lészen: sőt az kinck az Templomoktól messze férre vagyon az háza, semmi féltő partékáját házánál ne tartsa, hanem az belső kerítésben vigye és hordgya késedelem nélkül s az Templomokban, mert ez igen csintalan nép ²⁾ s nem németh, (?) hanem más idegen nemzetségből álló s nem az ő Felsége népe közül való, hanem más Herczeghsé-gekből álló, nehéz lenne az Salagvárdának az egész Váras jószágát megoltalmazni, kisebb helyen még is könnyebb, ezt penig süketségre ne vegye Kegyel-metek, mert az szerencsétlenség egy óra alatt megh történhetik“ ³⁾. — 1693. Dec. 21-kén Pestmegye köz-gyűlése és a budai kamarai administrator, egyértő-leg, Kecskemét, Körös városoknak s a közelőkben eső városi és falusi községeknek szabadságot és telj-

¹⁾ Számvitelikönyv 1692. évről.

²⁾ Szakasztott hasonló utasítást nyertek őseink 1683-ban a tatárhordák irányában, mint ime most civilisátor atyáinkfiai ellenében.

³⁾ Eredeti a város levéltárában.

hatalmat engednek, hogy szükség s veszély idején, úgymint a török, tatár, kuruc beütése, vagy a császári hadsereg átvonulása alkalmával, ha saját területükön, vagy bérlett pusztáikon barmaikat és egyéb jószágaikat bizton nem tarthatnák, azokat ily eseteknél bármely földesurak birtokára, mezővárosok és helységek határába áthajthassák, így ott maguk javára és ö felsége hasznos szolgálatára megtarthassák, az ellenséget pedig ez által a rablás és élelemszerzésben meggátolják. ¹⁾

Nagy volt a nyomor és inség a szegény népen, mit ama temérdek visszaélés, csalás és teljes értelemben úgy nevezhető szabad lopás okozott, melyet a hadi biztosok lépten-nyomon elkövettek s nagy volt a kár, mit ugyanazon hadi biztosok egy, más részről pedig a katonaság, vagy sok esetben együtt az államkincstár rovására, kicsinytől nagyig gyakorlatba vettek. — Rensingh úr ²⁾ a budakerületi hadi biztos, azon harmadfél év alatt, míg hivatalát folytatta, fölülmúlhatatlanul remekelt e tekintetben. Az első fél év alatt annyira szorongatta Kecske-métet, hogy a városi Tanács 1687. évi nyáron, a katonai végrehajtás kikerülése tekintetéből, egyes polgárok által féltettebb vagyonukkal a templomokban, paplakon és zárdában lerakott ládákat is felnyitatta vagy törette, azokból minden pénzt átvett és portzióba fizetett ³⁾, — az év végén ki lett fizetve 36,499 forint, mely összegről, midőn a részletes nyugtákat egy

¹⁾ Mindkét okmány az 1691—1698 évekről jegyzőkönyv 412. 413. lapjain bejegyezve; lásd: oklevél. III. köt. 123. a).

²⁾ Ezen hadi biztos ellen a „Kis Kun Halas Város Története“ is (kiadta Szilágyi Sándor 1861.) panaszkodik, de őt igen bibásan „Mensingh“nek nevezi, 7. lap.

³⁾ Oklevél. III. köt. 116. sz. a.

átalánossal kieserélné, csak 31,000 forintról adott nyugtát, és így ez évről csak Keeskemétnek hatodfélezer forintját zsebre dugta, holott ugyanez évben a város öt magát 1350 forinttal már megajándékozta, öccsét Rensingh Adalbertet pedig 70 forinttal jutalmazta. 1688-ban ismét 1000 forint ajándékot maga, 15 forintot pedig nevezett testvére részére vont a városon. E két év alatt 7467 forintra felrúgó fuvar szolgáltatott a város által, melynek nagy részét készpénzzel tartozott volna fizetni, más részét a saját hasznára Budán kiméretett boroknak Gyöngyösről oda szállítására fordította, de mindazokért egy árva fillért sem fizetett; vagy maga, vagy testvére az adóexecutio címe alatt néhány horvát huszárral mindig a községek nyakán élődött, kik éjjel-nappal ettek-ittak s a lakosok fejről a süveget, lábaikról a csizmát levonták, hogy elrongyolt öltönydarabjaikat azokkal fölcseréljék ¹⁾. Marhát, juhot nagy falkákban összevevett Rensingh úr s nyaranta őrzetőre, telenkint kitartásba a községek nyakára küldte ²⁾. Ha megszorúlt, executioval fenyegetett, hogy ajándékhoz juthasson, sőt 1689. Febr. 26. Rensingh Adalbert, kit már jegyzőkönyveink ifjabb Commissariusnak is nevezgettek, 32 horváttal a városra jövén, a bírót Bűde Lukácsot letartóztatta és míg a tartozásban levő portzio befizettetnék, fogházban sanyargatta, csak mintán a horvát kapitány egy pár csizmát és egy kést, a legénység néhány színt csizmát és süveget kapott ajándékban, az ifjú biztos pedig szokása sze-

¹⁾ Oklevélt. III. 115. sz. a. — Számvit. könyvek 1687. 1688. évekről.

²⁾ Szolgálati, Számviteli és Jegyzőkönyvek.

rint borba merült, lett nyugta mind városnak, mind a birónak ¹⁾. Annyira sanyargatta e két Rensingh Kecskemétet, hogy 1688 elején a város következő kérvényt nyújt Pestmegyéhez: „Tekintetes Nemes Vármegye, alázatossan kényszerítettünk az Nagyságok Kegyelmetek Méltóságos és Kegyelmes színe eleiben folyamodnunk, alázatossan esedezvén Ngatok Klmetek előtt, hogy méltóztassék igen-igen megnyomorodott és elfogyott sorsunkat megtekinteni és elviselhetetlen Portáinknak számokból defalcációt és relaxatiót tenni. Ugyanis minemű Pusztaságok légyenek ennekelőtte való boldogabb üdőkben nagy helyen építettett szegény Városunkban, az Nemes Vármegyének exmittált bizonyos Nemes Tagjai relációt tehetnek eő Kegyelmeck rólla; az kik nyavalyognak is még szegény helyünkben; többire inkább az koldúsnál is alábbvalók, csak az mindennapi kenyerek is nem lévén. Ha Ngatok Klmetek nem könyörül rajtunk, csak az mostani megfizethetetlen Portiobeli Quantum is elpusztíttya s oszlattya szegény Városunkat. Iterato is azért esedezünk az Ngatok Klmetek színe előtt, ez méltó és alázatos Instantiánkat tekintse és kegyelmes válasszal az Ngatok Klmetek tekinteti eleiben bocsátott Atyánkfiait hozzánk visszabocsátani méltóztassék.“ Pestmegye 1688. Mart. 10. Losonecon tartott közgyűlésében elhatározta föntebbi kérvényre hátfíratolt végzésével: hogy miután a budai hadi biztos Kecskemétet megbiztatta, hogy ha e város portáit a megye alább viszi, ahhoz képest portzióját leszállítja, — Kecskemét tíz portájából kettő el-

¹⁾ Számvitelikönyv 168⁹. évről.

engedtetvén, a többi községekre fölosztassék ¹⁾. Két év múlva sok fáradtságába került a városnak, hogy ama két porta reá vissza ne tolassék, egyet mégis reá nyomtak s 1691-ben már kilenc portától adózott.

Nyomára jött azonban Pestmegye ama sok zaklatásnak, mit Rensingh a községeken elkövetett s gróf Karaffa Antal tábornoknak, ekkor császári fő hadi biztosnak följelentvén, elégtételt szorgalmazott. 1689. Mart. 3-kán tehát Rensingh hivatalától felfüggesztetett s maga igazolása végett Bécsbe idéztetvén, az ellene elrendelt vizsgálat végrehajtására Wulfesheim János Miklós budai élelmezési főtiszt kiküldetett. Ez Mart. 6-án kelt latin szövegű körlevelével a községi birákat és eskütteket Budára magához kéri, biztatván őket, hogy minden félelem és tartózkodás nélkül bemenjenek s hit alatt bevallják a Rensingh által beszédett és kizsarolt összegeket, mert jövőben máskép fogják gondját viselni a szegénységnek; ha pedig nem jönnek, horvátok által viteti be a vonakodókat. Ugyanazon napról Kandó István szolgabíró és Tolvaj Ferenc eskütt ezt magyar nyelven adják értésükre a községeknek; April 21-kén a nevezett eskütt mint egyik tagja a vizsgáló bizottmánynak, megint arról értesíti a községelöljárókat, hogy az intézkedés megváltozott, mert a 15 személyből álló bizottmány, 16 lóval, mindenütt a hely színén fog megjelenni, — „lészen olyan examen is, mine-mű tehetsége és facultása légyen Kegyelmeteknek, hogy annyival inkább repraesentáltathassék Klmes Urunknak eő Felségének és Méltóságos fő Commis-

¹⁾ Eredeti a város levéltárában.

sárius Urunknak, úgy az Excelsa Camarának is, ennek az szegény földnek romlott volta, ereje felett való terheltetése“ ¹⁾. Kecske-mét bevallása megtörtént mind a portzióba fizetett pénzekről, mind a luza-vonáról ²⁾; de Rensingh tagadott mindent, sőt ellennyugtákat mutatott fel a községektől, melyek szerint ő, egy fillérrel sem vett többet, mint a mivel beszámolt s ezért négy év múlva ismét folyamatba tétetett ellene a vizsgálat ³⁾. Érdekes volna e vizsgálat részleteit ismernünk; a dömsödi bírák például így vallanak: „Ad 10-um punctum. Miképpen kényszerítettünk eö Naghánál levő Attestatiónk kiadására, így reponálván Ngatok előtt. Mivel eö Nga Rensingh Urunk plenipotentarius Commissárius lévén, eö Nga maga tettzése szerint attestationis formulam csinálván minden helységeken, és mikor eö Nga az magha Gralis Quietantiáját kiadta, ugyanazon quietantiája formájában az Faluk részéről is Attestationis formulam csinálván és ezen szókkal beírván: Hogy mi tőlünk megnevezett Falusiaktúl Budai Commissárius Rensingh Urunk eö Nga fellyebb nem vett. Mellyre nézve ezek ellen eö Ngának senki contradicálni nem merészelt, hanem mindenütt az eö Nga akarattya szerint kellett attestálni és azon Attestatiokat közönséges Pecsétünkkel megh erősíteni“ ⁴⁾. — De még 1694-ik évben sem

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 112. 113. 114 sz. sz. a.

²⁾ U. o. 115. 116. sz. sz. a.

³⁾ U. o. 117. sz. a.

⁴⁾ Az eredetiről 1690. Jul. 26. T. T. Szilágyi Sándor úr szíves közléséből. — Dömsöd helység bírái egy másik okmányban még ezt mondják: „Cum autem Dnus Commissarius unacum Croatis identidem ad nos venisset, vel per Croatas ac Servitores sapius nobis mandasset hoc vel illud facere, quot verbera, quot damna nobis intulerint, Deus enumerare sciret. Ille sunt quae sumus fassi — — qui comparuimus

volt vége a vizsgálatnak ¹⁾, az eredményről pedig nem tudunk semmit, mert annak legalább, hogy e cím alatt Kecskemét valaha kártérítési nyert, vagy csak értesítettetett volna is, — legkisebb nyoma sincs.

Említve voltak a katonaság visszaélései is, ha tehát ez vádnak mutatkozik, számolnunk kell róla. Az átkelő hadesapatok többnyire fizettek, vagy legalább fizetni tartoztak volna, a részökre kiszolgáltatott élelmezésről nyugtát adniok mindenesetre kellett: így származtak a száraz portziók, midőn nem ott fogyasztattak el, hova eredetileg utalványozva voltak; az utalványozott helyek száraz pénzt adtak portzió helyett, mely aztán a fogyasztás helyén lett volna a katonaság által kifizetendő. Egy csomó ilyen nyugtával Kecskemét és Nagy-Körös városok, mint a legnagyobb átkelés vonalán eső helyek, a kassakerületi hadi biztoshoz utasíttatnak s a szegény városok 1691-ik évi télen küldötteiket Kassára utaztatják. Péter Móra Athanáz ferenci szerzetes múlt évben kecskeméti zárdafőnök, most éppen kassai gárgyán volt ²⁾ s mivel a hadi biztos nem volt otthon, hazajöttének ideje sem volt bizonyos, Athanáz atya elvállalta a közbenjárást, a városi kiküldöttek pedig visszajöttek. Nézzük, mit ír e tárgyban a jámbor szerzetes atya: „— Az mi az Kecskeméti és Körössi Uraimék dolgát illeti, nihelyt Commisarius Schibko megh érkezett, mingyárt magam

coram Inelyta Inquisitione unacum Sigillo nostro publico, totaque informatione et autoritate Communitatis memoratae Deömsödenis. Licet contrariam a nobis extorserit sub sigillo nostro attestationem.“ Ugyanattól.

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 118. 119. sz. sz. a.

²⁾ Historia Provinciae Hungariae SS. Salvatoris, opera et studio R. P. F. Urbani Fridrich. Cassoviae 1759. P. II. pag. 55. et 113. — A ferencesek kassai zárdája II. József császár alatt eltöröltetett.

mentem elő Ngához Páter Vicáriussal, biztatott és assecurált, hogy legh alább fele megh lészen, vagy az Portioban bevétetődik az adósságh, mellyért ő Kegyelme ide fáradott volt; de az többiről nem biztatott, fogadgy Isten ha veszett fejszének nyele megh fordul. Mert némely Officialisok, kik az Quietantiát atták, föl vették az fizetést azon Hadaknak táplálására, azomban látván az jó gazdálkodást, az pénzt magoknál tartván, egy quietantiával ki nyomták az szegénység szemét. Ezeket maga Commissarius beszéllette, hozzá adván, hogy már ezen Officialisok közül más Regimentben küldöttek, mellyek az ő Nga Commissioján kívül vannak, menti azzal magát, hogy az had nem viselte jól magát az harcban, azért nem is igen gondolnak vele, meddig magok vitézségét isméth megh nem mutattyák, hozzá adván azt is, hogy ez a föld csak in natura 'gazdálkodik elsőben az ő Főlséghe Hadainak, az pénz fizetés egyéb örökös országiból telik ki, és így az mit meg esznek isznak csak oda van. Azért nem mindenestül, hanem csak felével biztatott; de erre is köll várakozni négy vagy öt hetet, az Quietantiák nála maradtak, de fogadta, hogy valamikor kívánom, mindenkor kész kezemben adni, lészen is mind egyikre, mind másokra gondom. 21. Mart. (1691) Cassoviae. Fr. Athanasius Móra“¹⁾. Az alább idézendő, 1695. és 1696. évi hadélelmezési császári rendelet legtöbb pontja ilyenén visszaélések korlátozására szolgál.

¹⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 4. lap.

Az élelmezésen kívül még egy jelöntékeny adatot kell idéznem vidékünk ekori sokféle terheltetéséhez, — a tűzifának nagy szükségét. A telelő katonai házi gazdája szobájának melegét élvezte, nem gondolt vele mivel fűtenek, vagy főznek; de a tisztetek természetben követelték a tűzifát. Kecskemét város községe 1693-dik évi Aug. 27., illetőleg Sept. 3. újjítja meg a bérlevelet Kohári grófokkal Vacs pusztára, évenként fizetendő 60 azaz hatvan körmőci arany haszonbérben, a pusztá mintegy tizennevezer hold területű, majd négyezer hold tölgyes erdővel, — a bérlevelet eredetiben is fentartotta a városi levéltár, de beírta azt az akkori jegyző a városi jegyzőkönyvébe is, következő érdekes jegyzetet tévén utána: „Nota Béne. Hogy penighlen ezen Vacsi pusztának kibérlése ennyi summában és ennyi erős punctumok alatt lött légyen, — ha kérded, oka ez: mind az mostani böcsülletes lakosok s mind penighlen jövőendőbeli böcsülletes Lakosoknak s Atyánkfiainak maradékok erdőre, fának fölöttéb való szükségére ne jussanak és szüntelen való fahordásnak, mellyet az elmúlt télen s nyáron uralkodó s quártélyozó hatalmas német Uraknak és Tiszteteknek minden naponként kellett és most is kelletik de praesenti administralnunk, méltán tulajdoníthattuk; elpusztulván mári tellyességgel az Városnak Nyír és Töly erdeje úgy annyira, hogy ha csak ez télen hordatott volna is azon két erdeje az Városnak, tellyességgel gyökerestül kivágattatott volna is, mégh is ez télen nem sátságált volna, az rajtunk quártélyozó hatalmas Német Tiszteteknek, megh gondolván mind az mostani lakosok s mind az következők az Városnak kö-

zönséges mégli lehető szükségét az fának szük voltára nézve, azon Vacs puszta oly formában való kibérlését az nagy szükségnek és az mostani nagy nyomorúságnak méltán tulajdoníthatva. Memor esto Annum et Diem, Judicem et Cives, qui vives.“¹⁾

E jegyzet kiáltó viszhangja lévén az ekkor itt és valószínűleg az ország legnagyobb részében uralkodó közvéleménynek, erősen jellemzi a nyomorba süllyedt népeletet, mutatja a szükségét, mely odá utalta már magát az ekkor Magyarországon mindenható birodalmi kormányt, hogy annak megszüntetéséről, legalább enyhítéséről, halaszthatatlanul gondoskodnia kell.

IX.

Mindenki belátta már, hogy az eddig alkalmazott félzsabályok mellett, kivált ha még azokat megtartani sínes kedve a katonának, veszély nélkül tovább haladni nem lehet. Magyarország volt legközelebb a háború színhelyéhez, annak kellett a katonát teleltetnie, pénzben úgy, mint terményben súlyosan adóznia; de ha e kimerülésig hajtott nép verítéke elpazaroltatik, Eszterházi nádor jóslatakint „okvetetlenül elvesznek mind a katonák, mind a lakosok.“ 1686. Oct. 13-ról a megyék s városokhoz intézett és fentebb közlött királyi körlevél szerint I. Leopold már némileg intézkedett a hadélelmezés körül, de annak, mint láttuk, a szegény nép nem élvezhette jó ered-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 140. lap.

ményét. Nemcsak Magyarországon gazdálkodott pedig ily gonoszúl a császári hadsereg, hanem mindenütt, a hová eljuthatott. A felséges uralkodó ház egyetlenegy koronás tagjának sem jutott annyi győzelem, annyi dicsőség, mint I. Leopoldnak; de a mily szerencsés volt ő hadvezérei, oly szerencsétlennek kellett lennie tanácsosai megválasztásában: ezek előtt semmi törvény sem volt szent, a király esküje ellenére Magyarországot fegyverrel hódított tartománynak tekintették, sarkalatos törvényeit mellőzték, a népet elviselhetetlenül terheltek, saját elveiket meghazudtolva: mindannyiszor azt állítván, hogy Magyarország érdekében folytattatik a hadviselés, ezé tehát a tehér. A hadvezérek legtöbbször nem lehet megtagadni sem tudományt, sem a keresztyénység közügye melletti buzgóságot; de mivel a bécsi kormány félszeg szabályai elegendő gondoskodást nem fordítottak a hadakra s nem tartottak kellő arányt a közteher kirovásában, jó eredmény kockáztatása nélkül tábornokaik a seregnél szigorú fegyelmet gyakorolni képesek nem voltak. 1689-ki őszön Szerbia, Bosznia, Rumélia, Hercegovina a Balkánig meghódított, az európai török birodalom veszve látszott: e tartományok nagy számú keresztyén népe nemcsak élelmezést készséggel szolgáltatott a császári hadaknak, de következő tavaszon velük közösen fegyverre kelni is ígérkezett; azonban a vendégszeretőleg fogadott hadak ott is ama gonosz elbánást követték a nép irányában, mint Magyarországon évek óta megszokták: ellenök fordúlt ekkor a nép, miről értesülvén a nagyvezír, egy tatár hadat küld a Balkánhoz, mely 1690-ik év első napján Strasser

ezredes hadát magával az ezredessel együtt elűzza, a tartományokat nagyobbára visszafoglalja s minden múlt évi vívmányt dugába dönt, — a császáriakhoz legtöbb ragaszkodást tanúsító szerb nép nagy része nem meri magára várni a török hadat s Csernovics Arzén ipeki patriarkával mintegy 40 ezer család kiköltözik, alapját vetvén az elpusztult magyar alföld népesedésének. Nagy lecke volt ez a bécsi kormány számára, még sem akart tanulni. Neszmélyi Mészáros János, Körös és Kecskemét városok bécsi ügynöke 1692. Jul. 20-ról ekép ír többi közt a két városhoz intézett levelében: „Itt most ilyen hírek vannak az kik bizonyossak: az Magyar Urak eö Fölségét requirálván a portiok alleviatioja végett, így resolválta eö Fölsége magát gratiose: Donec bella durant portiones non alleviabuntur; si erit pax erit alleviatio, sed immunis nec tunc erit Ungaria, quoniam 40,000 idest quadraginta millia militum debent semper esse in Hungaria ¹⁾), most csak hamar limitállyák, de nagyobb grádusban mint tavaly“ ²⁾. — „De a portziónál s exekutziónál, ha lehetséges, még inkább megrontotta az ország népét a jobbára fizetetlen s elmaradt zsoldjáért kárpótlást magának a nép vagyonából szerezni törekedő német katonaság fosztogatása. Hazai kútfőink telvék e borzasztó zsarlások, fosztogatások leírásával. De ezeket tán gyanúsaknak nevezhetné valaki; lássuk tehát, mít ír e tárgyról maga egy császári tábornok, Rabutin az Erdélyben levő hadak főparancsnoka, 1697-ki mar-

¹⁾ Magyarúl: „míg a háború tart, a portziók nem kevesbítettnek; ha béke lesz, kevesbítés lesz, de Magyarország akkor sem leendő tehermentes, mert itt mindig negyvenezer katonát kell tartani.“

²⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 191. lap.

ezius 28-kán Montecuccolihoz: „Szánakozás fogja el lelkemet, akár a hadak, akár a szegény nép nyomorúságát tekintem. Ennek nem levén miből elégítse ki anazokat, a katonaság az iránt sürget, engedném meg, hogy magok hajthassák be szükségleteiket. Ezt én kénytelen vagyok megengedni azoknak, kik valóban nagy szükségét szenvednek, inkább áldozván fel a népet, mint a hadsereget. De azoknak, kik végszükséget nem szenvednek, ezt megtiltom, vagy elhalasztom, mert nem akarhatom, hogy a tartomány végromlásra jusson, és a néppel is akarom láttatni, hogy az inséget róla, mikor lehet, örömetst elhárítom. Kérem önt, tudassa császár ő felségével, hogy a legnagyobb szerencsétlenségnek nézhetünk elébe, ha még tovább is késik a zsold; s ezen lethargiának csak gyászosak lehetnek következményei.“ De a német katonaság hallatlan zsarlásai, fosztogatásai s féktelensége a védtelen népség fölött nem egyedül a fizetlenségből s a katonaság valódi szükségeiből, hanem még többször fegyelemhiányból, féktelenségből származtak; s 1696-ban annyira ment a dolog, hogy maga az udvar sem tűrhette már szó nélkül az „istentelen kicsapongásokat“ s parancsot küld a tábornokokhoz: „fékezni meg e gonosztságot, nehogy ily borzasztó bűnök büntetlensége az ég haragját vonja le reájuk.“ ¹⁾

Igy keletkezett az 1695-dik évi December 18-kán kiadott „hadélelmezési szabály“, melynek 1-ső pontja meghatározza: hogy a Magyarországon telelő katonaság napi személyrészlete, a szállás és ágy,

¹⁾ Horváth Mihály: M. orsz. történelme IV. 238. Arneth és Wagner után.

a házi gazdával közös tűzhely, gyertya és só élvezetén kívül, fejenként egy font marhahúsból s két font kenyérből álljon, mely utóbbi nem fejeér, hanem csak élelemre alkalmas jól kisült legyen, a lórészlet pedig naponként mindenik lóra hat font zab, nyolc font széna s hetenként három kéve vagy köteg szalma legyen; e kívül minden személyrészlet mellé havonként másfél forint, a lórészlethez pedig egy forint pótlék járul, amaz élelmezési pótlék, emez zsold fejében, a hadi pénztár által Magyarország adójából fizetendő; a természetben meghatározott élelmezésen túl a katona szállásadójától legkisebbet se kérni, se kierőszakolni ne merészeljen, ital címe alatt se, mivel régi szokás szerint a katonát illető bizonyos mértékű bor vagy ser helyett fizettetik havonként a másfél forint, szabadságára hagyatván a katonának, hogy azt saját pénzén veendő italára fordítsa, vagy a bekövetkező hadjárat idején fölmerülendő szükségére megtakarítsa. 2-or ezen megszabott élelmezés illeti mindazokat, kiknek számukra a császári főhadbiztosi hivatal által az országra kirovott portziókból egy vagy több utalványoztatott; nem is köteles a szállásadó azon portziókon kívül a katonának, legyen bár közvitéz, vagy kisebb-nagyobb rendű tiszt, semmit egyebet adni vagy fizetni, úgy hogy valamely tisztnek lovait, marháit, eselédeit, még csak alku mellett sem szabad szállásadója által a portzióbeli illetményen fölül élelmeztetni, szigorú büntetés terhe alatt. 3-or a telelőre kihelyezett katonaság az általa természetben felvett személy- és lórészletekről, a lakosoknak havonként hiteles nyugtát adjon; minthogy mindenik megyére bizonyos

pénzösszeg van kiróva, melyet a hadi pénztárba befizetni tartozik, annak fogyasztására a természetben kiszolgáltatott minden személyrészletért havonként másfél forint, a lórészletért pedig két forint a megyéknek átengedtetik, melyekre nézve a hadi biztosokkal számoljanak; meghagyatván a megyéknek, hogy csak a főhadibiztosi hivatal által utalványozott portziókat szolgáltatassák ki, a katonaság pedig szigorú büntetés alatt intetik, hogy ezen rendeletnek engedelmeskedvén, az ellen véteni ne bátorkodjék. 4-dik pont a lónélküli lovas katonát tiltja lórészlet igényétől mindaddig, míg új lovat nyer, s intézkedik az ily alkalommal elkövetetni szokott sok csalárság és visszaélés meggátlásáról. 5-dik pont szabad választást enged a lakosnak, hogy quartélyosának a portziót természetben adja ki, vagy pénzül váltsa meg; megváltás esetében katonai és megyei vegyes bizottmány határozza meg az árkelethez képest a váltságot és három példányban állítsa ki a szerződést; a visszaélések itt is szigorúan tiltatnak, az egyességi tartozáson kívül minden magán alkuból származható kedveskedés, vagy a természetben kiadandó portziónak a telelés helyéről a katona tartózkodási helyére vitetésének címe alatti ígéret, ajándék és minden más követelés tiltatik, kihágásnak tekintetik és szigorú fenyték alá esik. 6-dik pont szerint csak a tényleges létszámbeliek, t. i. a jelenlevők és jogosan távollevők, vagyis a másutt szolgáltatott tevők és betegség miatt elmaradtak, szedhetik a portziókat; a mustrák alkalmával a katonaság által elkövetetni szokott csalásokat a hadi biztosok gyakori utánnézéssel távoztassák. 7-er csak utalványo-

zott portziók lehetnek élvezés tárgya s azokat csak a valósággal jelenlevők és jogszerűen távollevők szedhetik; a megyékre utalványozott portziókat mindenestre kiadni kell: természetben a jelenlevők, készpénzben a távollevők illetményét. A készpénzben fizetendő száraz portziók a várőrségek s a megyén kívül eső egyéb katonák élelmezésére fognak fordíttatni. A száraz portziók váltsága személyrésztelnél havonként másfél forint, lórészletnél pedig havonként két forint, melyből beveendő pénzeket külön kell kezelni az országra kivetett 2 millió forint adótúl. 8-or hogy a féktelen katonaság ellen Magyarországból keletkezett sok siralmas panasz megszüntethessék, a károsodottak panaszait a kerületi hadi biztosoknál tegyék le, megszabatik egyszersmind a katonák rangja s kihágásuk fokozatához képest mind az eljárás, mind az eljáró hatóság kijelöltetik. 9-er átkeléseknél az előfogat és élelmezés kiszolgáltatása, nyugta vagy készpénz fizetés mellett történik; a napi élelmezés díjának beszámítási módja meghatározatik; eddig az ország pusztulására gyakorlott szabad szállásolás megszüntetik. 10-er azt hozza magával az igazság, hogy miután a szállásadó lakos megadta katonájának a mivel tartozott, saját házában nyugalmat élvezzen s kereset módját békével folytathassa; ugyanazért minden tábori kalmároknak, sőt a tiszteknek és közvitézeknek is komolyan tiltatik, nehogy valahol mésszárszéket, koresmát és a lakosok károsítására szolgáló valamely üzletet kezdjenek; a megyékre katonai executiot küldeni a főhadbiztosi hivatal tudta és megrendelése nélkül senki se bátorkodjék; szállásadó

gazdáját, annak nejét vagy gyermekeit, maga dolgára, vagy valamely magán szolgálatra kényszeríteni, a katona számára élelmi szerek vétele, vagy más egyéb végett néhány mértföldnyi útra lakásából elkergetni, avagy bármikép sanyargatni és bántalmazni senki se merészelje; a tisztek közül még az ezred parancsnokok se bátorkodjanak a megyéket gyűlések tartására erőszakolni, mert ilyen gyűléseket csak a legfelsőbb szolgálat érdekében, a hadi biztos tudtával és a megye megegyezésével lehet tartani; kirohanások és rablások különben is cégéres büntettek lévén, legszigorúbban bűnhesztessenek: az ily merényletek megzabolázása végett a megyék felhatalmaztatnak, hogy az ellenállás közben, vagy tetten kapott esavargókat és rablókat elfogják, tömlőre vessék s mielőbb a katonai hatóságnak átadják, hogy a hadi törvény által kiszabott büntetés, mások rettentő példájára rajtok végrehajthatassék. 11-er a katonai executio iránt Magyarország nádorához 1693. Oct. 11-kén menesztett királyi rendelet értelmében tétetik intézkedés: melyhez képest a hadi biztosok csak azon esetben, midőn portzio fizetésével a megye késik, és senkimás ellen, mint a megyét képviselő alispánok és azok után következő tisztviselők ellen intézhetnek katonai végrehajtást; azonban a megye kívánatára, az adófizetésben késedelmes vagy vonakodó minden megyeiek ellen, annyiszor és annyi katonát, mennyiszer és mennyit a megye kíván, engedjenek és adjanak. 12-er igen gyakran panaszt emelt sok megye: hogy jobbágyaik, szolgálk vagy alattvalóik, valamely adósság avagy büntetés alúl magukat kivonhassák, megszöknek: azo-

kat a katonaság nemesak rejtegeti, de nyilvánosan pártfogolja és védi; minthogy a földesurak országos törvény szerint jobbágyaik és szolgálók fölött jogszerű hatósággal bírnak, őket e joguk gyakorlásában akadályozni, vagy ellenük a szökevényeket izgatni, a katonaság kemény büntetés alatt ovakodják. 13-or Valamint a többi örökös tartományokban, úgy Magyarországon is tiltva van birtokos embert katonai szolgálatra kötelezni; minthogy pedig némelyek a lakosság vagy megyei nemesség családja vagy családja közül önként katonákká lesznek, vagy hadi tisztelnél magán szolgálatba lépnek, csak azért is, hogy volt uraik ellen lehető, vagy költött követeléseiket azoktól annál hatalmasabban kicsikarhassák: komolyan meghagyatik minden rendű katonának, hogy illetén civakodásba elegyedni s az ország szokásos törvényszolgáltatását háborítani ovakodják. 14-er a katonai fegyelemre vonatkozó korábbi rendelkezések eltiltottak már minden zaklatást, mivel — a téli szállás és átkelések terhein kívül — a katonaság a népet sujtolni szokta: eltiltatnak még minden ingyen munkák, különösen pedig a népnek oly sokszor bepanaszolt hajtóvadászatra alkalmazása is. 15-ör a katonaság téli beszállásolása alól a templomok, paplakok és nemesi udvarházak kivételnek: és a katona, legyen bár tiszt vagy közbíró, a részére kijelölt szállással, hacsak lakható, megelégedjék; a megyék pedig gondoskodjanak, hogy a katonának, kivált a tisztnek lehetőségig tisztességes és szokáshoz képest kényelmes lakása legyen; ugyanazért a részére kijelölt szállást a katona elhagyni és tetszése szerint másuvá költözni ne bátorkodják. 16-or a katona

békén legyen házi gazdájával, se azt, se más lakost, se szóval, se tettel meg ne bántson, a megyei tisztviselőket kicsinytől nagyig illő tiszteletben tartsa s irányukban minden emberséggel viseltessék, hogy így a megyéknek a katonaság által okozott sérelmek miatti panaszaiik valahára megszűnjenek. A hadi biztosok jó példát mutassanak, mind a katonai, mind a megyei tisztviselőket megbecsüljék, velők tisztességesen és illedelmesen bánjanak, a két fél közt fölmerülhet minden kérdést jó módjával elintézni ügyekezzenek. 17-er hogy a pénznemek forgalmából származó viszázkodás és kötelődzködés eltávoztassék, rendeltetett: hogy a lakosok és katonaság között ugyanazon pénzérték legyen kelendő Magyarországon, mint a többi tartományokban, és a mely pénznemeket az adóhivatalok emezekben a katona zsoldjára fizetnek, ugyanazokat Magyarországon is mind a katona, mind a hadi biztosok, minden fizetésnél elfogadni tartozzanak. 18-or ezen rendelet által megszabott élelmezés November elejétől Aprilis végig tart, mely idő után a katona ingyen semmit sem követelhet, úgy hogy ha netalán a katonaság még Május hóban is a telelőhelyen maradna, ekkor már élelmét saját pénzével fizesse ¹⁾. — A következő évre 1696. Dec. 19-kén e szabály új kiadványt nyert, melyben némely pontok módosítottak, kettő egészen kihagyatott, három újjal pedig bővített, és így az 19 pontból áll: itt a bevezetés nyilván mondja, hogy a magyarok kívánták a múlt évi-nek megújítását némely pontok szükséges bővítésé-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 123. sz. a.

vel ¹⁾, nevezetesen az 1-ső pont azzal bővítették: hogy a másfél forint élelmezési pótlék a katonának havonként utólag fizetessék, azért, hogy ha számtétellel alkalmával kiderül, hogy illetményén túl vett valamit, abból megtéríttethessék. Az 5-dik pont kimondja: hogy Magyarország a részek kivételével három kerületre osztatván, mindenikbe az országnagyok közül egy tartományi főhadibiztos alkalmaztatik, ennek alárendelttven mindenik megyében egy megyei és annyi átkelési biztos, mennyi az illető megye területéhez képest szükséges, ezek mellé pedig adatik egy-egy pénztárnok. A magyarországi pénzzadó beszédetése az országra bízattatván, azt három részletben mindenik megye in solidum, December, Február és April végével befizetni tartozik, a késedelemzők ellen katonai executio alkalmaztatik. 9-dik pontban az átkeléséknél elkövetetni szokott visszaélések és kártételek iránt tétetik intézkedés: minthogy azokat eddig bebizonyítani nem lehetett, jövőben a megyei és átkelési hadbiztosok által kiadandó igazolványt teljes érvényű próba gyanánt kell elfogadni. 17-dik pont az ajándékozást tilalmazza. A mely lakos a hadi biztost megajándékozza, kétannyiban fog a feljelentő részére elmarasztatni, mennyit a biztosnak adott; a katonák és tisztek szigorú

¹⁾ „Cum vero peracta jam nuper Expeditione campestri, nihilominus memorati nostri haereditarii Regni Hungariae Status, Fidelesque Subditi, praedictum Regulamentum de novo reiterari, majorique efficacia muniri humillime supplicaverint, et ad melius tuendum saepedictum Regulamentum, unum alterumve illi magis proficuum annectendum proposuerint, quo sufficienter discusso, nobisque ad sumendam desuper nostram benignam Resolutionem submisso relatum, statuimus, volumus, et mandamus clementissime: Ut. etc.:“ Az 1696-dik évi szabályrendelet bevezetésének ide vonatkozó szavai.

büntetés alatt eltiltatnak, hogy a hadi biztosokat ajándékkal meg ne vesztegessék; a biztos nemcsak hivatalának, de életének elvesztése alatt, ajándékot se polgártól, se katonától elvenni ne bátorkodjék. 18-dik pont rendeli: minthogy eddig a hadbiztosi hivatalok, különösen az élelmezési tisztek, marha, gabona, zab, bor és egyéb cikkek saját magán hasznukra üzött szállításával az államkinestárnak sok kárt okoztak, — ez jövőre általában és szigorúan eltiltatik. 19-er téli kvártély végével tartandó mustrán a katonaság pontos számadást adjon: minthogy arra készülnie télen át elég ideje van, a mely tiszt készen nem lesz számadásával, hadi törvény elé állíttassék. ¹⁾

Ime a két első hadélelmezési szabály, mely Magyarországon valahára szabadabban engedte a népet lélekzeni; de mivel sok pontja, különösen az adózásra nézve, az országgyűlés jogaiba vág, minden jó szándék mellett, ez is törvényszegés volt. Szükségtelen az elkövetett csalásokat, visszaéléseket, lopásokat, zsarolást és népnymorgatást tovább bizonyíttatni, — e két császári rendelet mindenik pontja azokat ostorozza: megrendeli a katonának, mi a katonát illeti; de azontúl békét parancsol hagyni az elébb folytonos zaklatás alatt tartott szegény népnek. Mily nagy volt e hadélelmezési szabály előtt ama zaklatás, üldöztetés, mily határ nélküli önkényt gya-

¹⁾ Egykorú másolat a város levéltárában, következő zárszavakkal és aláírásokkal: Dabantur in Civitate nostra Viennensi Die dceimanona Mensis Decembris Anno Millesimo Sexcentesimo Nonagesimo sexto, Regnorum nostrorum, Romani Trigesimonono, Hungariae Quadragesimo secundo, Bohemiae vero Quadragesimo primo, Leopoldus. mp. (Pecsét helye) Starhenberg mp. Ad Mandatum Sac. Caes. Regiaeque Mattis proprium Christophorus Dorseh mp. Joannes Adamus a Wöber mp. — Tehát ez is a német Cancellaria kiadványa.

korlottak egyes tisztviselők, saját kényelmük, vagy haszonlesésük tekintetéből mily aránytalan kirovásokkal terheltek egyes községeket, — a már eddig elmondottak kelletinél inkább igazolják: Rensing hadi biztos például a Pest és Kecskemét közti puszta területeket, a budai lovas őrség téli kintartására, önkényűleg, általában a kecskemétiiek által megkaszáltatni, feltakarítottatni és behordatni rendeli, hozzá vetvén, hogy ama fűtermés különben is ott veszne s óvást tevén, hogy e miatt az illető földesurak birtokjoga legkevesbé sem háboríttatik ¹⁾); mily nagy terheltetést szenvedtek a megrikkult községek a budai, egri, szolnoki, szegedi várkapitányok által önkényleg kirovott élelmezés, szekeres és gyalog munkások kiszolgáltatása, nemkülönben a mindig fenyegetett s évenként többször kiküldött katonai executiok miatt, — írott emlékeink minden kétségen kívül helyezik és a szánsálgomig tanúsítják ²⁾): az idézett hadélelmezési szabályok célja lett volna tehát mindezen visszaéléseket megszüntetni.

A fegyverszerencse dicsősége által nagy nevet nyert I. Leopoldnak népeihez kimutatott jó akaratát e szabályok kétségtelenül igazolják; nem is lehetett az rossz akaratú fejedelem, ki a szívtelen Karaffa által legyilkolt Keczer és Zimmermann özvegyével együtt könyezett, — ki Szécsenyi Pál kalocsai érsek őszinte felszólalására Magyarország jogai ellen intézett kormánykisérlleteket beállította, — ki élte végnapjaiban azon ohajtását fejezte ki, hogy története minden hibáival együtt írássék meg, miszerint fia

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 101. sz. a.

²⁾ Oklevélt. III. köt. 102—123. sz. sz. a.

abból tanúságot meríthessen; de szerencsétlenül választott tanácsosai tévúton jártak, — „És valóban — I. Leopold — hosszú uralkodásának története nyújthat is elég üdves tanúságot minden fejedelemnek, hangosan hirdetvén, miszerint fényes győzelmek, hódoltatások, új szerzemények, szóval, a hadi szerenese korántsem elégséges arra, hogy valamely fejedelem népei által szerettség, emléke azoknál tiszteletben, áldásban maradjon“ ¹⁾. — Az 1696-dik évi hadélelmezési szabály mindenesetre a magyar urak közbenjárásának, — talán az ez évi bécsi értekezletnek — volt eredménye; az első azonban, mely emennek is alapját teszi, véleményem szerint Heisler Donát tábornagynak, az első szabályrendelet kiadásakor császári főhadibiztosnak tulajdoníthatatik. E derék ember szigorú katona, de méltányos és emberséges gondolkozású férfiú volt. Midőn a dézmák iránt vidékünk községei — mint alább érintetni fog — 1694-dik évben szerfelett zaklattatnának, heitersheimi gróf Heisler Donát császári főhadibiztos lépett föl a három város mellett, azoknak minden tábori szükségletek kiszolgáltatásában készségüket annyira dicsérte, és oly sikeres közbenjárást tett, hogy a császári udvari kamara e városok dézmájának felét azon évre elengedte; azonban ezzel Heisler nem volt megelégedve, hanem újabb ajánlásában bebizonyította és a kamarát biztosította, hogy ha e három városnak a dézmát elengedi, azok sokkal több hasznót tenni képesek lesznek a kincstárnak, mint a dézmából reménylhető jövedelem, — és erre az egész

¹⁾ Horváth Mihály: M. orsz. történelme IV. 344. l.

dézma elengedettett ¹⁾. Midőn e nagy eredményű közbenjárásért a kecskemétiék hozzá köszönő iratot küldének, 1694. Sept. 5-én péterváradi táborában kelt oly emberséges érzelmű választ intézett a városhoz, mely díszére válnék ma egy salonban nevedett úrfiból lett hadvezérnek is: „Nagy megelégedéssel értesültem Uraságtok leveléből, hogy a dézmák iránt tett csekély közbenjárásomnak a legörvendetesebb sikere lett, örülök azon város szerencséjén, mely annyi év alatt és oly sok veszély közt, a haza gyarapodására és Ő Felsége javára megtett minden tőle kitelhető jó szolgálatot s reménylem, hogy e hűséget Uraságtok jövőben is akép folytatni meg nem szűnnek, hogy a mit javokra és kedvezésekre tehetek, ezután is megtehessem“ ²⁾. A következő 1695-dik évben Kecskemét s Körös ismét szorongattatott a dézma végett és Heisler gróf mellettök ezen ajánló levéllel lépett föl: „Körös és Kecskemét városok folyamodtak hozzám azért, hogy őket a királyi dézmák elengedése iránt a főméltóságú császári udvari kamaránál ajánljam. Figyelmet érdemlő állapotukat én legjobban ismerem, valamint azt is, hogy a hadak átkelése, téli be- és kiszállásolások s az élelemnek hadsereg utáni fuvarozása alkalmával, minden más helyek fölött mennyi fáradságot szenvedtenek. Lakosaik fentartására csupán ama dézmák szolgálnak s azokon kívül semmi város vagy falu sincs közelükben, melynek segítsége rajtuk enyhítené. Ugyanazért a főméltóságú császári udvari kamara nevezett két város irányában akép intézkedni méltóztassék,

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 151. 152. 153. 154. sz. sz. a.

²⁾ U. o. 155. sz. a.

hogy míg jobb állapotra juthatnak s népesedésben előhaladnak, néhány évig a dézmákat maguknak megtarthassák és saját szükségükre fordíthassák“¹⁾. 1696-ban, midőn Heisler itt vidéküinkön hadával átvonúlna, Halas mellett Eresztő nevű puszta tartott néhány nyugnapot s Kecskemét oda 50 bárányt és konyhájára némi élelmet küldött a tábornoknak; a szép köszönő levél, mivel a szivességet fogadja, eredetiben meg van a város levéltárában²⁾. De utolsó volt az emberséges tábornoknak e hadjárata: 1696-dik évi Aug. 25 és 26 napjain a törökkel vívott véres csatában kapott sebe sírba vitte, és a magyar nép tudta kit vesztett el Heisler Donát személyében. Posták hiányában ekkor a községek s egyes megbízott emberek leveleztek egymással, több ilyen levél maradt fön a kecskeméti levéltárban, melyek tüzetesen ez évi hadjáratra vonatkoznak. Nézzünk egypárt. A halasi bírák Sept. 4-ről ekép írnak Kecskemétre: „Ajánljuk Kegyelmeteknek kötelességgel való kész szolgálatunkat: békességes megmaradással szeresse Isten Kegyelmeteket, szívéssen kívánnjuk. Jóllehet talán immár bőségesen érthette Kegyelmetek, mindazonáltal ezen Kegyelmetek Embere által az mostan fen forgó híreknek állapottyárúl írhattuk Kmeteknek, hogy pro diebus 25, 26 proxime praeteriti mensis Augusti az táboroknak lévén megütközések, az keresztyénség közül a mint legközségesebben beszélük, estenek el circiter 6 ezeren, Méltóságos Haizler Generális Úr eő Nagysága is az jobb lábán térden alúl jancsár puska által meg-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 156. sz. a.

²⁾ U. o. 157. sz. a.

lövetvén és Szegeden az Borbélyok által elmetszetvén, az Keresztyénség elfelejthetetlen szomorúságára és kárára pro die 1 praesentis az meg írt helyen Istenben boldogúl ki múlt. Generális Bolánd is elesett, több Generálisok is estenek sebben, de nem halállossan, az pogányság közül pedig az katonaság egy Sárkány nevű Bassát fogott elevenen, hatvan Törökkel együtt, az vallotta, hogy az Pogányság közül 8 vagy 9 Basa veszett, Tíz vagy 12 ezer Török veszedelmével, most pedig az Pogányság Tömösvárnál hallatik lenni, a mint emlegetik, hogy az meg írt Basa vallotta volna, Erdély felé szándékozik, de az Keresztyénség még jó rendben lévén, vigyáz utánna, most Beesénél vagyon, ott is nyugszik vagy egy hétig, azután kenyeret és éleést vévén magához, ismét utánna készül az Töröknek, most semmi egyéb félelmes híreink nincsenek, kiket ha érkezének, tudtára adni Klmeteknek az aránt sokszor tett ígéretünk szerint el nem mulattyuk, akarván maradni Halason 4. Sept. 1696. Kkk kész jó akaró szomszédi Halasi Birák és Esküttek közönségesen“ ¹⁾. Ugyanazon napról Komlóssy atya ferenci szerzetes Szegedről így ír: „Nemzetes Demeter Márton Sógor Uramnak, Kecskeméth Várossa Érdemes fő Birájának adassék. Mindenkorbeli hív szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek kedves Sógor Uram. Megmondhatatlan alkalmatlanságim miatt mindeddig sem értethettem levelemmel Kegyelmedet, és új hírekkel nem vigasztalhattam; most sírjunk-é vagy örüllünk, nem tudom, mert megvallom, elvesz-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 678. lap.

tette szegény romlott országunk egy oszlopát Haislert, kit az elmúlt Hétfőn temettünk el, Boland Generalis is sebben esvén azon harezon, megholt, ide várjuk az testét, az harezon minden bizonynyal két ezernél hétszáz nyoleznál (többet) nem vesztettek az mieink, az is nem különben történt, hanem minekutánna már háromszor megnyomták az Törököt az mieink, és igen közel jártak az Török Császár sátorához, akkor egy szárnyát az mi seregünknek meg kezdték nyomni, az mely megszaladván, úgy vesztenek azok is. Az Törökben pedig megvallozták, hogy 12,000-nél is több veszett, 8 Basa, 9-dik sebben vagyon, még ez idén meghárezollyunk, kit Isten hogy jóra fordítson, imádkozzunk. Maradok Kegyelmednek Moyses napján (Sept. 4). Igaz Frátere Sógora Pr. Komlossy“¹⁾. — Igy fejezte ki Heisler tábornagy halála fölötti fájdalmát a magyar alföld népe, így tudta tisztelni azon igen kevés, ekkor igen ritka férfiak emlékezetét ez egészséges nép, kik magukat irányában hálára érdemesítették.²⁾

E közben a bécsi kormány az 1687-ik évi törvény által örökössé lett magyar korona birodalmában korlátlan rendelkezési hatalmat kívánt gyakorolni: megelőzte a fenálló törvényeket, adóztatta a népet s nagyobbára mindenütt katonai kényuralmat állított. Hogy feltett céljának némi jogszerű alapot biztosítson, még az 1687-iki országgyűlésből egy bizottmányt kívánt kiküldetni, mely a már hiányos intéz-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 679. lap. — Ugyanott a 680. 681. 698. 702. 704. lapokon olvashatók e tárgyban a szegedi bírónak, a szabadkai ferences gárgyánnak, és a szegedi őrség egyik tisztének a kecskeméti tanácshoz küldött levelek.

²⁾ Heisler meg kell különböztetni az egy évtized múlva vérlázító kegyetlenségről elbírhatt Heister tábornoktól.

mények újjáalakítása fölött irányadólag véleményezzen, de itt célt nem érhetvén, azt általában német tanácsosokra bízta. Kollonics Leopold győri püspök, utóbb esztergami érsek és bíbornok, volt azon német udvari bizottmány elnöke, mely a magyar országgyűlés eloszlatása után, e tárgybani munkálatra kiküldetett. Kollonics, amaz irtózatoss ember, ki fanaticus elveinek a törvényt, az uralkodó király esküjét, az ország nyugalma, a nép jólétét alárendelni nem iszonyodott, nyíltan hirdette: hogy Magyarországot előszer rabbá, aztán koldússá teszi, hogy kedve legyen majd valahára római katholikussá lennie. 1689-dik év végén „Magyarország újjászervezése“ című munkáját az udvari német bizottmány beadta ¹⁾, de arra még nem látszott alkalmas idő, azon kívül tehát, hogy ama szervezés nagyobbára hallgatagúl és önkényleg alkalmazásba vétetett, a nép folyvást kegyetlenül zsaroltatott, 1692-ik évben az ingyenes hadélelmezésen túl még törvénytelenül két millió forint pénzdó vettetett ki, mely a következő évek alatt is nemesak fentartatott, hanem 1694-ben még százezer mázsa liszt, vagy ugyanannyi köből búzával megtoldatott, majd ezen gabona adó 150 ezer német forint készpénzzel váltatott meg, mely a két millió forinttal együtt katonai executio terhe alatt multhatatlanul befizettetni rendeltetett ²⁾. Ezután következett az 1695 és 1696 évi hadélelmezési szabály, mely habár sok katonai visszaélést korlátozott is, de a két millió forint pénzdóval együtt ³⁾ még is

¹⁾ Lásd kimerítő ismertetését: Szalaynál VI. 6—21. lap és Horváth Mihálynál IV. 245—249. lap.

²⁾ Horváth Mihály: IV. 249. lap.

³⁾ Oklevélt. III. köt. 123. sz. 7. pont.

nagy teher maradt a kimerült népen a hadak teleltetése. 1696-ban és 1698-ban hivattatott össze a bécsi magyar értekezlet, utóbbiban az egyházi és világi urakon kívül a megyék s városok küldöttei is hivatalosak levén; de minthogy ezek mindannyiszor az országgyűlésre hivatkoztak és annak összehívását szorgalmazták, illetéktelennek mondván egy ily értekezletet a nagy fontosságú ügyek tárgyalására, különösen az állandósíttatni szándéklott terhes pénzdó megajánlására, — elbocsáttattak; azonban 1698. Dec. 24-ről a megyékhez intézett királyi leirat keményen kikelvén a sokszor említett értekezletnek úgy nevezett makacskodása ellen, négy millió forint adót vetett az országra, melyből 250 ezeret a főpapok és világi urak, 250 ezeret a királyi városok, negyedfél milliót pedig a nép fizessen, és azon kívül semmit egyebet, csupán kenyeret adjon ingyen a katonának, mert a házi élelmezés eltörültetik ¹⁾. — Egy hónap múlva, 1699. Jan. 26. megkötetett a törökkel a karloviçi béke, megszűnt ugyan a háború, de ezzel megint egy új törvénytelenység követtetett el; mert ámbár örömmel és azon jó reményben fogadtatott ezen béke, hogy megszabadúl az ország az eddig szenvedett sok terheltetéstől, — „Az örömet azonban a béke felett nem kevéssé megkeseríté s ezer panaszra nyújtott okot annak megkötésének módja. Bár a béke egyenesen Magyarországot illette, számtalan törvények s királyi ígéretak dacára, annak kialkuvásában egy magyar sem alkalmaztatott. A békelevelél nem közöltetett ugyan az országgal, de mégis

¹⁾ Szalay: VI. 44—45. lap.

köztudatra jutott annak tartalma s nem lehetett keserűség nélkül látniok, hogy annak egy némely pontja ellenkezik a törvényekkel; hogy benne Magyarország s Erdéllyel oly módon rendelkeznek, mintha csak meghódított tartományok, az uralkodó háznak csak magán uradalmi volnának; hogy benne „Magyarországról s a magyar királyról“ szó sem fordul elő, hanem e kifejezések helyett mindig gondosan emezek: „császár, császári birtok s alattvalók“ használtatnak, — mintha az ország tartománya volna a német birodalomnak.“ ¹⁾

De e négy millió forint pénzdó nem az 1698. Dec. 24-kén kelt királyi leíráttal állapítottatott meg, még csak nem is az 1698. Sept. 10-kén megnyitott második bécsi értekezleten hozta fel azt előszer a kormány; — három évnegyed előtt már az országra ki volt vetve, s itt csak elfogadtatása céloztatott, az említett királyi leírat pedig azt állandósította. — 1698. Február 19-ről Sötér Tamás szolgabíró szétküldött körlevelében ezt írja: „az országra vettetett négy Millióból ezen Nemes Pest Pilis és Solt uniólt Vármegyékre esett hatvanezerharminczhárom forint, ideest 60,033. fr., melyet az Nemes Vármegye mostani Congregatio alkalmatosságával repartíált, melynek specificatioja eképpen következik:

Keckskemét 14,381. fr. — den.

Körös 6,812. „ 50 „

Czegléd 2,320. „ 65 „²⁾.

Ugyanazon szolgabíró 1698. Mart. 21. kelt körlevelével másodszor közli „a négy Millióból eső“ fen-

¹⁾ Horváth Mihály: IV. 260. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 975. lap.

tebbi kirovást és katonai executioval fenyegeti a késedelmező községeket ¹⁾; 1698. Jun. 11-kén körlevélnek ide vonatkozó része pedig így szól: „Második parancsolattyában Kegyelmes Urunk eő Főlsége parancsollyá, hogy az négy milliók fizetésére succurráljanak az egyházi személyek is, akármí névvel neveztesse nek; mindazonáltal az mely város vagy falu az maga Papja vagyis Prédikátorja, Mestere portioját magára fölvállalná az egy Esztendőben, hadd imádkoznának jobban, hogy ezen súlyos Portiónk cassáltatnék, igen jó volna; az ki pedig nem akarja fölvállalni, azon hely adjon hírt Szolgabirájának, hogy conscribálhassák jószágokat és az Portiot rajtok megvehessék.“ ²⁾

A spanyol öröködési háború kitörése következtében a császári hadak nagyobbára kivitettek, az ország érdeke nem kívánta többé a hadélelmezést, mégis 1699-ben az adózás múlt évit annyiban meghaladta, hogy a birtokos nemesség jövedelmének tizenhatodrészt adóba fizetni, a címeres nemesek pedig a jobbágyokkal mindenben egyenlőn adózni köteleztettek ³⁾. 1699. Febr. 13. Sötér Tamás szolgabíró közli a megye kirovását ez évre, mely szerint kivettetett a

„Kecskeméti Jobbágyokra	12,293. fr. 20. den.
16 Nemesekre . . .	772. „ 95. „
Körösi Jobbágyokra . .	4,525. „ 85. „
39 Nemesekre . . .	1,212. „ 10. „
Czeglédre	1,926. „ 70. „ ⁴⁾ .

¹⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 996. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 283. lap.

³⁾ Horváth Mihály: IV. 261. lap.

⁴⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 413. lap.

Ugyanez évi Julius 10. nevezett szolgabíró körlevele mondja: „Második parancsolattya Kegyelmes Urunk eő Felségének érkezett, a melyben megtekintvén a szegény országnak megromlott pusztá állapottyát és az országra felvettetett négy millióbéli portionak decimalitássát kegyelmessen elengedte, úgy hogy Ezer forintból Száz forintot, Száz forintból Tíz forintot, Tíz forintból Eggyet, Tíz pénz-ből Eggy pénzt; annakokáért kiki Kegyelmetek közül megértheti az alább meg írt specificatio szerint, hogy kinek mennyi volt az eő portioja és mennyit fizetett bé, mennyi a ki restantiában vagyon és abból mennyi defalcaltatik.“ Közli a rovatos kimutatást és parancsolja: hogy az adóhátraléknak nemcsak téli hónapokra eső részét, hanem a nyári első harmadrészt is a községek befizessék, abból azonban le fog vonatni a múlt évi nyáron kiszolgáltatott liszt és zab ára, a lisztnek mérője 1 tallérban, a zab mérője 50 pénzben, az idén kiszolgáltatott búzának mérője pedig 32 garasban; a földesurakra kivetett adót a jobbágyok megkérjék, vagy azok helyett befizessék ¹⁾. Bizonyos adatok nélkül nehéz tájékozni: vajjon az adó tizedrésze valóban a nagy nyomor enyhítése végett vétetett-e le a népről, vagy azért, mivel bőven pótolva lett az a nemességre kirovott adóval?

1700-ik évre már csakugyan a tizedrész levonásával vettetett ki az adó, miről a sokszor nevezett szolgabíró körlevele, azon évi Május 26-ról ekép értesít: „Akarám tudtára és értésére adnom Kkk — hogy a mostani folyó esztendőre mi formában obve-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 471. lap.
Kecskemét v. tört. III. köt.

niáltatott ezen mi Tekintetes Nemes Vármegyénkre az Három Millió és kétszáz ezer forintokból az portio pénz, úgymint 54,688 fr. 99 $\frac{1}{5}$ den. Azért a Tekintetes Nemes Vármegye vetette fel a meg írt summát kinek kinek az ő facultássa szerint az alább meg írt specificatio szerint, úgymint:

Keeskemét Várossa 9,280. fr. — den.

Ibidem Nobiles 757. „ 10. „

Körös Várossa 3,342. „ 43. „

Ibidem Nobiles 1,230. „ 40. „

Czegléd Várossa 1,722. „ 55. „

Ibidem Nobiles 16. „ 11. „

Katonai végrehajtással szorgalmaztatik a fizetés, közöltetvén az adókules, mely szerint egyesekre a kiadvást eszközölni kell: t. i.

Gazda 1 fr. 60 den.	Bárány . . — fr. 3 den.
Fiú — „ 98 „	Juh — „ 16 „
Leány — „ 98 „	Sertés — „ 8 „
Cseléd — „ 98 „	Malom . . 3 „ 20 „
Nő — „ 98 „	Pálinkaház 9 „ 60 „
Ökör — „ 96 „	Kazán . . — „ 80 „
Ló — „ 48 „	Akó bor. . — „ 8 „
Tehén — „ 48 „	Véka buza — „ 2 $\frac{1}{2}$ „
Borjú — „ 16 „	„ árpa — „ 2 $\frac{1}{2}$ „
Üsző — „ 16 „	„ köles — „ 2 $\frac{1}{2}$ „
	Méhkas . . — „ 2 $\frac{1}{2}$ „ ¹⁾

Miből látni: hogy nem a földbirtok, hanem terméke után rovatott ki az adó, ház és ipar pedig adómentesen hagyatott.

1701. Május 13-kán a szolgabíró következő kiadvásról értesíti a községet:

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 663—664. lap.

Kecskemét	11,264. fr. 75. den.
Nemesek	1,126. „ 99. „
Körös	3,460. „ 80. „
Nemesek	1,597. „ 50. „
Czegléd	2,049. „ 80. „
Nemesek	18. „ 60. „ ¹⁾ .

1702-dik évben a múlt évihez hasonló összegben sürgettetik az adó beszolgáltatása; 1703-ra pedig Imre János pestmegyei pénztárnok ez évi April 17-én így jegyzi fel Kecskemét adóilletményét: Kecskemét város 1702. évi Nov. 1-től 1703. Okt. utolsó napjáig a Három Millióból fizet portio pénzt 8134 fr. 47 d.

Ottani Nemesek 950 „ 9 „

összesen: 9084 fr. 56 d. ²⁾.

Ez évre tehát három millió forint lett volna kivetve az országra, melyet azonban már nem a császári kamara szedett be.

A hadélelmezési szabály s azt követett adókirovás tagadhatatlanul sok tehertől megmentette Kecskemétet: ahhoz képest, mit 1695 előtt adóba fizetett, hadélelmezésre adott és kézi vagy szekeres munkával szolgált, utóbbi években mind fizetése, mind szolgálatai tetemesen alább szállottak; de a törvénytelenül kirovott adó föllázította minden hazafi önértetét s mindamellett maradt még annyi teher a megpusztúlt népen, hogy forgalom és keresethiány miatt a pénzadó beszolgáltatása általában súlyos lett. 1699-ben a török háború befejeztetvén, az átkelések is megszűntek; a katonaélelmezés, fuvar és egyéb szállítás készpénzzel fizettetett, vagy adóba számíttatott

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 838—839. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1702—1708. 103. lap.

ugyan, s nem adott egyebet ingyen a nép, mint kenyeret a katonának; de kivált a nagyobb községeken maradt egy nagy teher, mit érintetlenül annyival kevesbé hagyhatok, hogy az új hadélelmezési szabály gyakorlati alkalmazását kimutathassam, — s ez volt a katona tiszték élelmezése.

A legénység kitartásának könnyebbítése iránt Pestmegye erőlyesen lépett föl a községek érdekében, mit a szolgabírák által időnkint szétküldözött utasítások tanúsítanak, például 1700-dik évi Ang. 5-ről ekép ír Sötér Tamás a községekhez: „Akarám Kegyelmeteknek tudtára és értésére adnom ezen Currens levelem által, hogy a Tekintetes Nemes Vármegye a Generalis Congregátiónak alkalmatosságával, az Quártélyban helyheztetett Vitézlő Rendeknek Tiszteivel alkura és megegyezésre lépett, ilyen formán, hogy a Szegénység a Vitézlő Rendnek napjában adgyon két font kenyeret, a mellé egy tál étket, a ki fel érjen jó lakásra egy font tehén hússal, akár káposzta, lenese, borsó, tejes kása és más téstás étel, néha pedig valami tyúk hús is, és más is, a kívül a szegény ember szokott élni, becsülletes egy tál étellel tartozzanak a Szegénység gazdálkodni, de többel ne, hacsak maga jó akarattyából valaki nem cselekeszi, hogy ad valamit nekik, azon egy tál éték pedig úgy adatik, hogy nem az ő kívánsága szerint, hanem a szegény embernek érteke szerint, ha ő nem akar azzal megelégedni, pénzen vegyen magának és anynyit készíttessen a mennyit akar: Strázsára mikor mégyn, akkor pedig többet nem tartozik fizetni a szegénység, hanem napjában öt grajczárt, azaz nyolez pénzt, ha kenyeret viszen pedig magával,

nem kell többet adni két portúránál, addig míglén az Abrak adásnak el jő az ő ideje, mikor abrakkal is kell tartani lovaikat, akkor pedig napjára kell fizetni lovaitúl három Garast, most immár a hol fű ninesen a szénát is tartozik elvenni lovainak táplálására, a hol fű vagyon pedig fűvet adgyanak, a mellett ha lovatlan Német vagyon az Quártélyban, azoknak adgyanak alkalmatosságot mikor az Strázsára mégyen, de a kiknek lovuk vagyon mennyenek magok alkalmatosságán, ha pediglén valamellyike maga dolgában menne és nem az ő Felsége dolgában, az ollyannak sem kocsit sem lovat ne adgyanak, hanem mennyen és sétállyon gyalog, avagy pénzen fogadgyon magának alkalmatosságot, a mellett nappal is lovaik mellé Strázsát ne adgyanak, hanem maga étesse itassa lovát, hanem étzakára adgyanak valami Strázsát, hogy lopás miatt kárt ne vallyanak, a melly hely pedig azt megcselekszi, hogy az egész Vitézlő Rendnek egy alkalmatos helyet csinál, az hol minynyáján ellakhatnak, úgy Istállót is jót és alkalmatossat, a melly házat istállót kerítsenek be jó sövénynyel, hogy bátorságos lehessen ottan a lopástól maradások, tehát ollyan helyre Strázsát se adgyanak étzakára is, hanem magok vigyázzanak lovaikra, azért Kegyelmetek válasszon benne, ha különben ad szállást nekik, ha pedig edgyütt tartya is szabadság abban lészen; az nem lészen szabadság neki, hogy az Házakban válogatást tégyen, hanem azzal kell megelégedni a szállással, a melyet a Becsülletes Hely mutat neki, de úgy hogy alkalmatos legyen azon szállás neki“¹⁾. 1701-dik évi Dec. 6-ról pedig

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 696. lap.

ugyanazon szolgabíró ezt írja: „Az is legyen Kegyelmeteknek tudtára, hogy Mélt. Generális Kollonich Úr eő Nagysága Nemes Regimentyéből levő két N. Compagniának becsületes Tiszteivel úgy accordált az T. N. Vármegye, hogy minden katonának napjában legyen egy becsületes tál étke ingyen, és két font kenyere az eő Főlsége Regulamentuma szerint, mellyel is az Vitézlő Rendnek meg kelletik elégedni, azon étel is olyan legyen, az mineműt az Szegény Ember készíthet maga érteke szerint, és az mit az Vitézlő Rend kíván, hacsak magának nem lészen az gazdájának kedve hozzá, tartozásképpen nem tartozik. Lovára három pozsonyi mérő abrakot kölletik adni, az mellett szénát annyit az mennyit meg ehetik mérték nélkül. Az midőn pedig Strázsára megyen az Vitézlő Rend, akkorra az Szegénység fizessen maga személyyétől mindenik katonának öt kraiczárt napjában, az melly nyolcz pénzt téssen, lovára pedig három kis garast, úgymint 9 xrt., azon fizetéssel contentusnak köll lenni, de az is ollykor adatik, mikor Strázsára megyen, vagyis az ő Főlsége dolgaiban commendéroztatik, úgy az N. Regiment dolgaiban valahova commendéroztatik, de ha Tiszti híre nélkül egy helyre is más helyre is jár maga dolgában, akkor ne fizessenek, és ennek utánna azzal is nem köteleztetnek az Szegénység, hogy az Vitézlő Lovát étesse, itassa, tisztítsa és strázsállya, hanem az vitézlő rend viselleyen maga Jószágára gondot. Azon kívül bort is Rovására sehol ne adgyanak, hanem ha pénze vagyon úgy igyék, hogy annál is inkább ne kövessenek garázdát, az hol pedig az Vitézlő Rend nem viselné úgy magát, hanem alkal-

matlankodnék és valakinek rövidséget tenne, tehát azon Vitézlő Rendnek becsülletes Tisztihez mennyen Kecskemétre, ottan tegyen panaszt reá, meg fogja azon becsülletes Tiszt és Locumtenens kapitány orvoslani.“ ¹⁾

Épen a volt nagy teher Kecskeméten, hogy a vidéken kiszállásolt katonaság tiszteit ellátnia kellett: láttuk már föntebb, mily súlyos teher volt e tisztek számára kiszolgáltatandó tűzifa beszerzése; nézzük most, mikép intéztetett azok kitartása. 1697. évi Nov. 21-kén Sötér Ferenc pestmegyei alispán következő rendelvényt küld a városhoz: „Kecskemét város ideiglenesen és a t. Megye további intézkedéseig élelmezni fog a szavoi Herceg ő fensége tartálékából

Tíz Tiszt urat, kiknek naponkint ebédre és este-lire adand négy-négy tál ételt és tíz pint bort.

Tizenkilenc közszolgát, kik mindegyikének ad naponkint egy-egy font húst és két font kenyeret.

Ötven lovat és öszvért, melyek mindegyikének ad hat font abrakot és nyole font szénát vagy szalmát naponkint.

Huszonnyole ökröt, melyeknek kellő mennyiségű szénát adand.

Ezen kívül, sem November elmúlt napjaira, sem jövőre nézve pénzül egyiknek se adjon semmit, hanem míg ott helyben maradnak, a fent kitett élelmezést teljesíti; ha pedig valamelyik esetleg ottani szállását elhagyná, akkor azon távollevő illetményét sem tartozik kiszolgáltatni.“ ²⁾

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 966. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 833. lap. latin szövegből.

1699-dik évi Oct. 4-kén a következő télre beszál-
lásolt kapitány élelmezési illetményét a kecskeméti
tanács „minden hétre ú. m. hét napra“ ekép állapítja
meg:

„Borbéli Portioja	21 ice.
Húsbéli Portioja	21 font.
Tyúk numero	10.
Réce numero 1 pár, vagy helyette .	1 lúd.
Só numero	3 font.
Gyertya numero	18 szál.
Kenyér numero	19.
Tyukmony numero	25.
Liszt numero	1 véka.
Ecet numero	1 pint.
Szalonna numero	3 font.
Abrak numero	4 mérő.
Hagyma és petrezselyem . . .	Elegendő.
Vaj numero	1 pint.“ ¹⁾

1696-ik évi őszi gróf Glöckelsberg Ditrík ezredes
szállásoltatván Kecske-métre, tovább egy hónapnál
vítolódott élelmezési illetményének kiszolgáltatása
fölött, míg végre megegyezett a várossal maga, csa-
ládja, cselédsége és lovai kitartása iránt, mihez ké-
pest adatott az ezredesnek:

Hetenkint: 150 font marhahús; 20 tyúk; 2 lúd;
fél mérő lisztláng; 1 mérő közönséges liszt; 42 ke-
nyér; 50 tojás; 7 pint vaj; 1 pint méz; 8 pint ecet;
1 mérő répa; 30 retek; 1 fogás vereshagyma; $\frac{1}{2}$
fogás foghagyma; 5 font szappan; ezeken kívül

Havonkint: 10 akó bor; $\frac{1}{2}$ mérő dió; 1 mérő

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 507. lap.

alma; és 15 lovára 60 mérő zab, elegendő széna és alomszalma mérték nélkül; továbbá

Naponkint: 4 szál viasz-gyertya; 8 szál fagyú-gyertya, — és még általában

Egész télre: 10 hízott sertés; 5 borjú; 150 forint átalány fűszerekre; káposzta és bőjti napokra hal, mennyi elegendő. ¹⁾

Tegyük számítást: ekkor úgy, mint még ötven év múlva keletkezett katonai regulamentumok szerint is, a katonatisztek fizetése nem készpénzbeni átalányban, hanem bizonyos számú közlegénységi zsold és élelmezési illetményben volt megállapítva; az ezredes illetménye állott 50 közlegénységi zsoldból, és ugyanannyi személyrészletből: a zsoldot a kincstár adta ki az adópénzből, s azt a tiszt épen úgy, mint a legénység zsebre tette; a természetben kiszolgáltatót élelmezésért minden főre fizetett, illetőleg adótörlesztésre elfogadott a kincstár havonkint másfél forintot; Kecskemétnek tehát az ezredes részére kiszolgáltatót élelmezésért adótörlesztésre bevételt 50 közlegény illetménye, vagyis havonkint 75 forint, 6 téli hónapra 450 forint; de csak a 39 mázsa marhahús, mint ekkor a kincstár megtéríteni szokta, fon-tonkint 2 xrxjával vétetvén fel, 130 forintot tett, 60 akó bor négy forintjával 240 forintba került, fűszerekre 150 forint átalány fizettetett, mely három összev 520 forintra rúg; hát még a többi kiszolgáltatás? — miből világos: hogy a tisztek élelmezése évenként nagy összegű veszteséget, még korunkban is úgy nevezett deperditákat okozott a nagyobb községeknek.

¹⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 719—721. lap.

X.

Az újszerzeményi birtokigazolás, fegyverjog-váltás és papi tized, vagy királyi dézma következik, melyekre a bécsi kormány e korszakban, annyi érdek sérelmével, annyi kedély fölingerlésével, a birtokviszonyok megtámadásával kezét kinyújtotta. — Mi köze Kecskemétnek, mint régi törvény szerint birtokképeség nélküli polgárközségnek e tárgyakhoz? — kérdezi talán a tisztelt olvasó tölem, ki annyit összeírok a tüzetesen Kecskeméthez nem tartozó viszonyokról: s én őszintén felelem: hogy igenis volt köze Kecskemétnek mind e viszonyokhoz, — mint látni fogjuk. Sokat regisztráltak az igaz, mit másutt is feltalál a sokat átböngészni szerető olvasó: de én azt hiszem: hogy általános intézmények kifolyásakint fölmerült helyi viszonyokat, amazok ismerete nélkül fölírteni lehetetlen; egyébiránt oly tárgyak ezek, melyekről a hazai történelem gyarapítására nemcsak lehet, de sokat kell még fölvilágosítani, mihez a kecskeméti levéltár is szolgáltat adatokat.

Kollonics püspök elnöklete alatt kiküldött német bizottmány 1689-ik évi Novemberben a császári kormányhoz benyújtott „Magyarország újjászervezése“ című munkálatában többi között azt mondja: hogy ez istentől mindennel bőven megáldott ország közjövelmei nem fedezik a költséget, új jövedelmi forrásokat kell tehát nyitni, mert igazságtalan lenne, hogy miatta ő felségének többi örökös tartományai terheltessenek. „Ily forrás lesz egyebek közt a töröktől

visszafoglalt országrész: mire nézve, hogy a király azt, mint melyet fegyverrel, német katonái vérével, s annyi költséggel foglalt vissza, hajdani világi birtokosainak nem köteles visszaadni. Tanácsolja mindazáltal, hogy ő felsége ezt kegyelemkép tegye, de csak oly feltétel alatt, hogy e jószágok hajdani birtokosai, vagy azok örökösei, jogaikat előbb világosan bebizonyítani, azután hűségesküöt letenni s végre a birtok nagysága szerint rájuk rovandó adót megfizetni, a katonaelelmezési s más közterheket viselni tartozzanak. Az egyháziaknak, jogalapjuk világos lévén, köteles ugyan a király visszaadni az illető jószágokat, de szintén csak a közterhek viselése mellett. A mely jószágokra nézve a birtokjog be nem bizonyíttatik, azokat el kell adni¹⁾. — Mondva volt már: hogy e munkálatban kifejezett intézmények keresztül vitelére nem volt még kedvező alkalom, de hallgatagúl és nyomról nyomra következetesen, csakugyan megkísérltetett egyes részleteinek alkalmazásba vétele. A töröktől visszafoglalt újszerzeményi részekre nézve például, már 1692-dik évben, és így a bécsi magyar értekezletek előtt jóval, találkoztunk egy rendelettel, mely utasítja a budai kamarai inspectort és administratort, hogy kerületében találkozó minden helyről a földesurak névjegyzékét, birtokaik s jövedelmeik mennyiségét beszerezvén, fölterjessze²⁾; 1695-ben pedig kiadatott a rendelet.

¹⁾ Horváth Mihály: IV. 247. — V. 6. Szalay: VI. 16—17. l.

²⁾ „Anno Domini 1692. Die 11. Aug. Ad Mandatum Illustrissimi Domini Domini Inspectoris, Cameralisque Administratoris Budensis, Specificatio Illustrissimorum Dominorum Terrestrium Oppidi Keeskemét, Auctio Censuum annuorum ab eodem annuatim administratorum et successio domini, conscripta secundum nostrum ussæ.“ sat. Jegyző könyv 1691—1698. 215. lap.

hogy a visszafoglalt részeken minden birtok a királyi fiscus által elfoglaltassék s azok birtokosai a császári udvari kamarához utasíttatnak birtokjogaik igazolása végett ¹⁾, mihez képest Kurtz Ignác János budai kamarai inspector és adminisztrátor megkeresi a kecskeméti tanácsot, hogy az összeírás végett kiküldendő kamarai tisztnek engedelmeskedjenek, a lakosok otthon tartózkodjanak, vagy maguk helyett, házi és családi ügyeikről kellő tudomással bíró egyént rendeljenek ²⁾. Még ugyanez évben megküldetett a megyékhez is azon királyi rendelet kihirdetése végett, melyben az illetők értesíttetnek, hogy a visszafoglalt részeken mindenik birtokos birtokjogát Bécsben a császári udvari kamaránál záros határidő alatt hiteles okmányokkal igazolja, kétségnélküli bizonyítás esetében a birtokra nézve megerősítést nyerend, ellenben a fiscus által be fog pereltetni ³⁾; azonban elhamarkodottnak tetszett ez intézkedés s a következő 1696-ik évi Aug. 30-ról ismét királyi rendelet menesztetik minden megyéhez s városhoz, melyben „Nem kétljük — írja ő felsége — frís emlékezetben van hűségteknél, hogy már ezelőtt ismételve szétküldött nyiltlevelek által Magyarországunk hű karainak és rendinek kihirdettettük: hogy a ki valamely tulajdoni, haszonvételi vagy zálogjogot, vagy egyéb követelési címet igényel bármely birtok, urodalom, vagy jövedelemhez azon országrészben, melyet isten segédelmével s győzelmes fegyvereinkkel visszaszerzettünk, azt e célra kirendelt cs. kir. bizottmá-

¹⁾ Sajnálni való: hogy e rendelet a kecskeméti levéltárban fön nem maradt.

²⁾ Oklevélt. III. köt. 124. sz. a.

³⁾ Oklevélt. III. köt. 125. sz. a. okmány szövege.

nyunk előtt, hat hónapi záros határidő alatt, hiteles oklevelekkel írásilag igazolja s ha ügye úgy hozná magával, a további tárgyalásra megidéztetését várja be. Mely kirendelt bizottmányról hűségteket legutóbb a folyó 1696-dik évi Julius 6-kán kelt nyiltlevelünkben ¹⁾ értesítettük, s e kegyelmes hirdetményünk folytán némely hű országlakosok azon bizottmány előtt okleveleiket be is mutatták; minthogy azonban még igen sokan amaz újszerzeményi javakhoz igényt tartók közül okleveleiket elő nem mutatták, a kitűzött záros határidő pedig rég elmúlt, és annál fogva azokon kívül, kik birtokjogukat bizonyították, immáron többé senkinek ügye figyelembe sem vétethetnék, következöleg azon újszerzeményi javak elidegenítése foganatba is vétethetnék: mindazáltal némely híveinknek alázatos esedezésekre, ezeket is meghallgattatni rendeltük, utasítván említett bizottmányunkat, hogy az illetén újszerzeményi jószágokra nézve, melyek Győr, Komárom és Veszprém megyékben léteznek, folyó évi November 22-től ugyanazon hónap végeig, az Esztergom, Zala, Somogy és Fejérmegyebeliekre nézve folyó évi December 1-től azon hónap végeig, Pest Pilis Solt, Tolna és Baranya megyékben levők irányában pedig jövő 1697-dik évi Január 7-kén s e hónap hétfő, kedd, csütörtök és péntek napjain a tárgyalást újra kezdje és folytassa, többi megyékre nézve a határidő kitűzése későbbre halasztatván. Mihez képest mind az eddig jelentkezettek, mind az elmaradtak, a kitűzött határidő alatt, a kinevezett bizottmány előtt személyesen vagy megbízottaik által, követelésük elvesztésének terhe

¹⁾ Ezen nyiltlevél sem létezik Kecskeméten.

alatt, kellő oklevelekkel megjelenni kötelességüknek ismerjék“¹⁾. Mikép értelmeztetett s vonatott gyakorlatba e királyi nyiltlevélben foglalt intézkedés, mutatja Pestmegye szolgabirájának 1696. Oct. 11. kelt meghirdető körlevele: „hogya tudniillik e jövő 1697. esztendőnek Boldog Asszony havának 7-dik napján minden Uraság az ki ebben az Nemes Vármegyében olyan jószágot bír, mely ennek előtte az Töröknek adózott, akár lakják, akár pedig pusztá légyen, arrúl való Leveleit Bécsben az eő Felsége Commissioja előtt producállyá s megmutassa, ha jószágá nélkül el nem akar lenni; — — ezen Currensemet minden helység lepáriáltatván, ezen Kegyelmes Urunk eő Felsége parancsolattyát az Földes Urának megküldgye s hírt adgyon, — — ebben különbet se cselekedgyék Kegyelmetek, mert ha az Uraság kárt vall, Kegyelmeteknek fog tulajdoníttatni“²⁾. Az ország nagyobb felének minden birtokosát sujtotta ez intézkedés, sok ezerre ment az igazolandó birtokok száma, évek hosszú sora kellett azok számbavételére, úgy hogy az első átnézés után hat év múlva tűnt ki, mikép nemcsak magán birtokosok esnek ilyenén birtokigazolási kötelezettség alá, hanem vannak községek is, melyek kihalt, vagy a hódoltság területéből kibujdosott földesurak pusztabirtokait elfoglalták, megszerzették, hosszas használat után hallgatagúl megtartották, vagy némileg magukhoz rántván, saját községi határterületekhez keblezték³⁾. 1702-dik évi

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 125. sz. a.

²⁾ U. o. 126. sz. a.

³⁾ Ennek példáját találjuk Csongrádnegyében, Csongrád, Szentes és Holdmezővásárhely városok határain. L. Magy. orsz. legújabb leírása, Palugyaitól. IV. 475. s köv. 489—495. és 505—532. lap.

Jun. 9-kén tehát kihirdettetett, mikép „Erössen parancsoltatik: hogy az — Városok, Faluk és Praediu-mok minemű Uraságok alatt légyenek constállyon, arra való nézve Kegyelmetek Várossi és Falussi Birák Uraimék — maga mellé veendő okos és értelmes egy Eskütt Emberrel compárealván, mellyik Város és Falu minemű pusztákat, akárminemű ok és mód alatt birjon, igazán megmondhassa“ ¹⁾. Ezek általában az elővizsgálatra vonatkoznak. Úgy látszik, hogy a bemutatott oklevelekre ritkán adatott ki egyszerűen a birtokot megerősítő királyi jóváhagyás (consensus regius); hanem a birtokosok nagyobbára mindenütt perbe vonattak s ezen birtokigazolási perek fárasztó költséges folyama alatt többnyire bizonyos pénzösszegben a fiscussal kiegyeztek s annak befizetése után nyertek a kérdés alatti jószágra királyi megerősítést ²⁾. A bekövetkezett forradalom (1703—1711) s azt követett szervezkedési hosszú országgyűlés (1712—1715) igen hátráltatták a birtokviszonyok végleges kiegyenlítettését. Hinnünk kell: hogy maga a nemzet igazságosnak látta azt, mikép a másfél századig török uralom alatt volt magyar alföldről kipusztúlt, vagy kiköltözött régi földesurak után következett birtokosok ezen igazolásnak alája vettessenek s a kellő jogcímet bizonyítani nem képesek kivettetvén, jószágaik a koronára szállíttasának, joga sőt kötelessége levén ennek, azon úrtalan újszerzeményeket érdemes honfiak részekre adományoznia; de a bécsi kormány nézete más volt:

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 127. sz. a.

²⁾ A kecskeméti neoacquisticus perben hivatkozás tétetik: hogy a Bosnyák-örökösök Solt mezőváros irányában és Vay László a Kecskemét melletti Alpár pusztára nézve ez úton nyertek consensus regiust.

Kollonics és társai által kimondott elv alapján, az igazolt birtokot megváltani, az elszedetteket pedig eladni kellett. E kártékony eljárást csak az 1715: 10. és 1723: 19. törvények változtatták meg, a birtokigazolási bizottmány hatáskörét s az elibe tartozó perek folyamatát szabályozván, utóbbi t. e. az eljárást merőben a királyi ítélő táblára átruházván.

A kecskeméti birtokigazolási per igen későn, csak 1730-ik évi November 13-án tétetett folyamatba. Ekkor már itt csak Koháry grófok voltak önálló világi földesurak; Aspremont gróf Rákóciféle illetményét, a Vay-, Fáy- és Fráter-örökösök Pásztthóyféle részét a város zálogban birta: Csáky grófok illetménye szóba sem jött, mert az ekkor még a pozsonyi, visszaköltözésük után 1716 óta az óbudai apácák élvezetében volt, az egyházi javak pedig illetlenül maradtak. Gyaraki Grassalkovics Antal királyi koronaügyvéd tehat gróf Koháry Istvánt és a városi községet perelte be, — ez beidézttette szavatosait, kiknek sikerült mindnyájoknak birtokjogaikat igazolniok, nagy könnyebbségükre szolgálván azon körülmény — mint alperesek a perben arra hivatkoznak — hogy ekkor már királyi rendelet szolgált alapúl a birtokigazolási perekben, melynélfogva hitelesen kimutatott ötven évi háborítlan birtoklás elegendő volt az igazolásra ¹⁾, és Aspremont gróf épen ez úton maradt birtokban, per-beszédeivel kimutatván azt, hogy II. Rákóczi Ferenc mint a fejedelmi család feje minden okleveleket magánál tartván, azokat kibujdosásakor elvitte, azonban Kecskemét város számviteli-

¹⁾ E rendelet sem létez jelenben Kecskeméten.

könyveiből és levéltári adatokból a Rákócy-ház censualis illetményének háborítlan kiszolgáltatását 1591. óta igazolta. E perben a felmentési okmány báró Grassalkovics Antal, ekkor már királyi személynök által 1734-dik évi Junius 11-kén adatott ki. ¹⁾

Közvetlenül magának Kecskemét városnak e birtokigazolás két pusztájába került. Csongrád megyében Pusztaszert még 1642-ben vette zálogba, utóbb részenként megszerezgette, de a felválláson kívül nem volt reá sem adományzás, sem királyi jóváhagyás, sem jogszerű beigtatás; szavatosai követelésüktől elüttettek s a város birtok nélkül maradt, Pusztaszert pedig mint a mindszeri uradalom bekebelezett része gróf Erdődynek adományoztatott s csak ettől sikerült újabban zálogba vehetnie. Még érzékenyebb csapás volt a város határterületének közvetlen tözsomszédságában levő, 1688-ban Kecskemétre költözött lakosaitól elhagyott s a Város által Róthcsaládtól, mely azt Thurzó nádor adományából bírta, ekkor mindjárt megszerzett Szentlőrinc pusztának megtámadtatása. Sarkpontja volt a pernek azon két tétel: hogy Kecskemét mint polgárközség birtokképtelen s mint kihallatlan testület az 1542: 35. t. c. 2. §. ellenére birtokot nem nyerhet, nem szerezhethet. Nagy szerencsének látták boldogtalan őseink a szerencsétlen viszonyok közt azon körülményt: hogy Grassalkovics Antal királyi koronaügyvéd személcében, szegény legény kora óta bizalmas jó emberükre számolhattak s ez megtette azon szivességet, hogy e különben is sokat szenvedett város a Szentlőrinc

¹⁾ Egykorú hitelesített másolat a város levéltárában.
Kecskemét v. tört. III. köt.

megszerzésébe ruházott pénzének némi visszanyerése fejében azon pusztát még néhány évig, a korona-ügyvéddel kötött szerződésnél fogva használhatta; e közben Szentlőrinc a város földesurának gróf Koháry István országbirónak, 3000 forint lefizetése mellett, királyi vegyes adomány útján került birtokába s a jó öreg úr és hagyományosai azt bérletben maig Kecskemét használatában hagyják. ¹⁾

Miután az ország birtokos osztálya 45 éven át zaklattatott a birtokigazolási perekkel, megsokallotta végre a nemzet e vagyonpusztító s tömérdek visszaélésre alkalmat szolgáltató eljárást és az 1741: 21. t. c. által az újszerzeményi bizottmányt véglegesen megszüntette. Mily nagy szerep jutott ez időben báró majd gróf Grassalkovics Antal elébb korona-ügyvéd, utóbb királyi személynöknek s több udvari tisztviselőknél, mutatni fogja emez egyetlenegy példa: hogy az örökös nélkül elhalt legutolsó Grassalkovics hercegről még korunkban is szóhagyomány élt vidékünkön a nép közt, mikép imént nevezett őse a birtokigazolás alkalmával jószágaiból kiforgatott családok Pest körül levő terjedelmes birtokait magának adományoztatta s szegény kéregető tanulóbúl gazdag gróffá lett légyen. ²⁾

Ha lett volna is az új szerzeményi birtokigazolás kötelezettségének némi jogszerű alapja; de már a mi

¹⁾ Kecskemét pusztáiról később e körülmények részletesen tárgyalatni fognak.

²⁾ Az ekkori birtokviszonyokat, sőt magát a hódoltság területét is a birtokigazolási perek tízetes tanulmányozása legjobban felvilágosítaná, illetőleg meghatározná: melyek minthogy az 1723: 19. t. c. rendelethez képest utóbb a királyi ítélő tábla egy osztálya által tárgyalattak, hihetőleg ma is annak, vagy a kamarának levéltárában léteznek.

azután következett, vagy épen vele együtt járt, a fegyverjogválságnak épen semmi sem volt: mert kellett-e nagyobb igaztalanság annál, hogy épen azon ország, mely a török kiveretésének csontjai velejéig ható terheit viselte, azokon kívül még egy illetén mesterséges okoskodással felállított rendkívüli adózással is terhelte? — Sajnálni való, hogy ezen adónem célját igen, de kirovási arányát nem ismerjük s Pestmegye irányában helyi adatokkal kimutatni sem vagyunk képesek; a mit tudunk, annyi: hogy XIV. Lajos francia királlyal kiütött spanyol öröködési háború költségei a birodalmi kincstárt kiürítvén, pénzre volt szükség, ez pedig nem engedte bevárni a birtokigazolások végrehajtását, hanem 1702-dik év végén, a visszafoglalt megyékre fegyverjogválság címe alatt bizonyos összeg kirovatt és azt rögtön befizetni köteleztettek. Pestmegyére harmincezer forint volt kivetve, melyet 15 nap alatt befizetni tartozott. November 13-ik és következő napjaira volt kitűzve Pestmegye közgyűlése a fegyverjogválság tárgyalása iránt, melyre szokás szerint Kecskemét is meghívattatott, figyelmeztetvén a városi tanács Huszár János szolgabíró levele által: — „mely napra jó számot tartván Kegyelmetek, azon legyen hogy jelen lehessen, leginkább az kiknek Erszényekben áll az dologh“¹⁾ — Az udvari kamara rendelvénye a megtartott közgyűlésen tárgyalatott, de a kitűzött rövid határidő alatt kivetni, még inkább beszedni, a kirovott 30 ezer forintot lehetetlen volt, a megye tehát költsönhez folyamodott, különösen a

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 128. sz. a.

községekhez. Mikép állíttatott ki az egész megyét terhelő fegyverjogváltság nagy összege, Pestmegye levéltára mutatná ki; annyit tudunk: hogy Kecske-mét annak egyötödét letette, hatezer forint költsön-nel segítvén a megyét, melynek visszatérítése iránt 1702-dik évi November 14-kén ugyanazon közgyű-lésből kiadott ünnepélyes okmánnyal akép biztosít-tatott a megye által, hogy azt 60 nap alatt okvetle-nül, de kamat nélkül visszafizeti, ha pedig akkorra vissza nem fizethetné, megbízza első alispánját hogy a város egyszerű följelentésére, oly megyebeli birto-kosok jószágait, melyek után azon rendkívüli adót viselni kell, a maga mellé veendő szolgabíróval min-den további peres eljárás nélkül foglalja le s az azokat illető aránylagos adóteher erejéig a város használatába bocsássa, melyekből aztán magát a vá-rós tőke és kamatra nézve kielégíttethesse ¹⁾.

Mennyire sújtotta e teher ama pénzszegény idő-ben a birtokosokat, csak a kecskeméti földesurak jövedelme után vagyunk képesek kimutatni, mert ámbár az itteni levéltár egy terjedelmes jegyzékével bir a kirovásnak, de a teher súlya a jövedelem ará-nyából volna feltüntethető, ezt pedig más helyekről nem ismerjük. Például: Aspremont grófoknak a Rá-kóciféle örökség után egy évi úri adóbeli jövedelmök — Rákóci Erzsébet Erdődiné jogán — volt 45 ma-gyar forint és 40 dénár: fegyverjogváltság fizettetett tőle — mi később Aspremontnak számíttatott be — 73 fr. 60 dénár; a Fáy-rész úri adaja volt 12 ¹/₂ tal-lér, egy pár csizma, egy vég patyolat s két szál da-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 129. sz. a.

rutoll, mely mindössze alig adott ki 30 forintot, s ennek fegyverjogváltása tett 46 forintot; a Vay-rész úri adaja és fegyverjogváltása épen annyi volt; a Csáky-illetmény, vagyis ekkor a pozsonyi apácák úri adaja, kézi ajándékaival együtt volt évenként 350 forint: fegyverjogváltás pedig fizettetett attól 552 forint; — ez arányban tehát mintegy másfél évi jövedelmet fölemésztett ama rendkívüli adó. ¹⁾

A Kecskemét város által költsönadott 6000 forintnak 60 nap alatti visszatérítéséből semmi sem lett: késett a kivetés, késett a beszedés, mert a birtokosok legtöbbje fizetni vonakodott; fél év múlva pedig Rákóczi Ferenc Lengyelországból betört s a forradalom nyolc évi tartama alatt ilyenén törvénytelennek méltán bélyegzett adó beszedéséről szó sem lehetett. 1714-dik évi Julius 4-kén, tizenkét év múlva folyamodott a megyéhez Kecskemét, 1702. Nov. 14-ki biztosító határozata értelmébeni elégtétel eszközöltetése végett s Pestmegye csakugyan kiküldötte Imre János alispánt; ez azonban a folytatólag összehívott országgyűlésre követté választatván, helyette Laczkovics László helyettes alispán utasíttatott eljárásra. Nehéz volt így is boldogulni. E közben Pestmegye hadélelmezési s egyéb közszolgálatok fölött a kamarával fölmerült számoskodása megvizsgálására királyi biztosság alakjában kiküldött bizottmányhoz, nevezet szerint Berkes András váci káptalani s hatvani préposthoz és Nedeczki Sándor komárommegyei alispánhoz folyamodott a három város, 1703-tól 1711-ig a forradalom tartama alatt is tőlük a szegedi

¹⁾ A kivetés hiteles kiadványa a városi levéltárban, összevetve jelen kötet 8., 26., 44. lapjain kimutatott úri adó mennyiségével.

császári várőrség kitartására kierőszakolt pénzbeli adózásnak s tömérdék hadélelmezési szolgálmanyaiknak valahára leendő megtéríttetése végett: a bizottmány nevezett elnökei 1714. Oct. 22. biztosítják a Városokat követelményeiknek megtéríttetése, különösen Kecskemétet 6000 forintjának kamatostúl együtti visszafizettetése iránt, már csak azon oknálfogva is „nehogy azon városok maguk terheltessenek tovább is az egész megye helyett.“ — 1715-ik évben történt Kecskemét kielégíttetésére nézve az első lépés: ekkor ugyanis a kiküldött helyettes alispán foglalni kezdett gróf Starhemberg hatvani uradalmában és eserhát körül némely gróf Zichy- és Eszterházy-féle birtokokban, melyek aztán időnkint fizettek, Zichy gróf nevezetesen a város korecsmáira borszállítmányokat küldött alku szerint, azzal róttá le tartozását; tétettek foglalások a solti járás dunai részén is, a bátyai, varajti és kis félegyházi birtokokon; — a szomszéd Izsák mezőváros — akkor még falu — földesurai közül Uzovics és gróf Szapáry folyvást vonakodván a birtokukra kirovott 410 forint fegyverjogváltságot befizetni, mely 1702-dik év óta már kamattal együtt 700 forintra nevededett, Laczkovics László helyettes alispán ezek birtokát 1717-ben foglalta le és haszonvételre Kecskemétnek adta át, míg nevezettek a 700 forintot megtérítendik. 1719-ben Szlovenics Mihály izsáki közbirtokos tette le Kecskemétnek a 700 forintot s átvette a Szapáry- és Uzovics-féle birtokot ¹⁾. Csak 1721-dik évben, néhány száz forintnyi kamatveszteséggel — mit azonban a

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 31. 32. 33. sz. sz. a. s a városi levéltárban levő tárgyíratok.

város önkint elengedett — fejeztetett be a város ki-
 elégítettése, a fegyverjogváltásra Pestmegyének
 költsönzött 6000 forintra nézve.

XI.

Midőn a nép mindennemű terheltetése tetőpontra
 lágott, midőn a nemesek és urak törvénytelen adóval,
 birtokigazolási perekkel és fegyverjogváltással eny-
 nyire zaklattattak, — hogy elvégre minden osztály
 és minden érdek sértve legyen, az egyházi rend is
 megtámadtatott a papi vagy királyi tized elfogla-
 lása által.

Nehéz egyelőre meghatározni: vajjon a főpapság
 volt-e jobban sújtva e rendkívüli eljárás által, vagy
 a községek; annyi igaz: hogy vidékünkön Szécsenyi
 Pál kalocsai érsek és Balogh Miklós váci püspök
 magukat szerfölött sértve érzették s panasz és nyil-
 vános felszólalás útján sérelmüket kimondották. ¹⁾

Azt is megemlítenünk kell még: hogy a tized
 elfoglalása által a rom. kath. főpapság, mint orszá-
 gos törvény szerint a tized tulajdonosa volt sértve;
 azonban a protestáns hitfelekezetek háborgatása sem
 maradt el: Leopold kormánya által az evangéliku-
 sok, különösen lelkészeik irányában elkövetett vér-
 lázító elbánás Kecskemétre, mint hódoltsági helyre
 ki nem hatott s ha elhatott volna is, az 1681: 25.
 és 1687: 21. törvénycikkék által annak meg kellett
 szüntetnie; mégis eme világos törvények dacára 1690.
 April 15-ről közvetlenül a két városhoz intézett leve-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 142. és 144. sz. sz. a. — Szalay: M. orsz. tört. VI.
 120. lap.

lével Szécsenyi György Esztergami érsek üldözés alá veszi a nagykőrösi és kecskeméti protestansokat, mondván: „mindkettőtöknek megparancsoltam vala az elmúlt esztendőben, hogy mind az két helyről kimennyenek a Predicátorok, Mesterek és Kompánok (diákok), csakugyan nem lén meg, de csakugyan meg lészen Isten által. Elég nyomorúltak vadtok ezen kívül is megsanyarodott és kárvallott Emberek s naponként is eleget szenvedtek. Isten előtt is én oka ne legyek a mi talál benneteket. Bánom és sajnálom, hogy Kecskeméten a Pápasták is fognak szenvedni az Cálvinista eretnekek miatt; Kőrösön sok Ártatlanok a veszedelmes kemény fejű rosszak miatt is. Átkozzatok ámbár, de böcsülletemet megkeresem. Ezen kívül hogy közönségessen mind az két helyben szenvedtek, rabok lésznek a kik ezeknek okai lésznek; Bizony nem volna arra úttya annak a Regimentnek s hadnak, a ki Arra fog menni.“ A két város Bécsbe folyamodott a császári hadi tanácsához, hogy az érsek által ellenük intézett katonai executiot betiltassa ¹⁾. De már ekkor a tized elfoglalása javában folyt.

A papi tized és úrbér az 1848: 9. és 13. törvényeikké által örökre megszüntetvén, mai nemzedék azt nem ismeri: hogy fogalma legyen róla, megkísérlem ismertetését. Tartozott a jobbágy törvény szerint, a használatában volt jobbágytelek terményeiből földesurának kilencedet, az illető megyés püspöknek tizedet adni, mindkét tartozmány átalában a népnyelvén „dézma“ nevezetet viselt; némely

¹⁾ Oklevélt. II. köt. 32. sz. a.

alapítványok erejével egyes monostorok is, mint például a pannonhegyi apátság Somogy megye tizedeit sz. István király adományzásából élvezte s a szepességi városok mindenik plebánusa saját plebániája területének dézsmáit szedte. Tartozott a tizedtulajdonos főpap a tizedköteles község lelkészének a tizedből negyedét vagy nyolcadot, hol szokás volt, törvény szerint pedig általában tizenhatodot adni. A magyar jobbágy tehát telke terményeinek ötödrészt természetben kiadni, vagy rég fenálló szokáshoz képest pénzben megváltani tartozott. Kecskemét s tudtomra Nagy-Körös azon szerencsés helyzetnek örvendett, hogy itt soha, Nagy-Körösön az utóbbi negyedfél század alatt sem kilenced, sem tized természetben nem szedetett. A tized még a szertírási ó-szövetségben megírt alapon jött divatba, mint a terményekből a lelkészek számára kiszolgáltatandó adózás ¹⁾; az új-szövetségi szent könyvek ezt világosan nem rendelik, csak annyi van azokban, hogy a lelkészeket azoknak kell fentartaniok, kiknek lelki ellátásukról gondoskodnak ²⁾. Egyházi törvény a tizedről csak kr. sz. ut. 585-dik évben intézkedett, majd Nagy Károly császár 779-ben azt állandósította s öt ebben a többi keresztyén fejedelmek utánózták. Nálunk magyarokúl sz. István, sz. László és Kálmán királyok törvényei hozták be, senkit a kötelezettség alól ki nem vontak, minden terményből megadatni rendelték, még pedig természetben ³⁾. Utóbb törvények intézkedtek: hogy a tized csak bor,

¹⁾ Mózes III. könyve XXVII. r. 30. 32. v.

²⁾ Mát. X. r. 10. v. — Luk. X. r. 7. 8. v. — Kor. I. IX. r. 4. v. — Tim. I. V. r. 18. v.

³⁾ Sz. István II: 52. — Sz. László I: 27, 30, 40. Kálmán I: 25. t. c.

búza, köles, árpa, zab, tönköly, bárány, gödölye és méhkasokból adassék; tizedkötelezettség alól mentesítették az egyházi és iskolai személyek, hivatalos minőségben használt földeik terményeire, s a birtokos nemesek saját birtokaikra nézve, a községek birái átalában, a török elől kibujdosott nemesek ha jobbágytelkeken élnének is, de a jobbágytelket művelő birtoktalan nemesek nem. Még az aratók is aratórészüktől e tizedet megadni, vagy megváltása fejében s a ló pénz t fizetni tartoztak; a jobbágytelken élő földtelen iparosok és zsellérek pedig annak váltságaúl családuktól, bár mennyi főből állott is, 6 dénárt fizetni köteleztettek. A gabonadézmát szeműl, a bordézmát szállőfürtökben szedni szabad nem volt, hanem szalmástúl kévékben amaszt, borban pedig emezett; nem lehetett a jobbágyokat annak összehordására ingyen kötelezni, hanem ha a tizedtulajdonos mással ocsóbban nem egyezhetett, maguk a tizedkötelesek tizedrészért hordották össze sat. Hemzsegnek a törvénykönyvben e tárgyra vonatkozó cikkek, nem is untatom a tisztelt olvasót több aprólékos körülmények s a dézmaszedés meghatározott idejének s módjának gyakori szabályozását illető cikkek elsorolásával, csak annyit említek még, hogy utóbb a tizedtulajdonosnak szabadságában állott azt természetben szedetnie, vagy megváltására szerződnie. Minthogy a beszedés, kivált annyi korlátozás mellett mint régi törvényeink rendelik, csakugyan teherrel járt, a főpapok átalában, vagy nagyobbára pénzbérré szerződtek és többnyire méltányosan. Még 1411-ben Zsigmond király IV: 5., 6. törvénye hallgat a bérletről; de aztán következett 70 év alatt

igen szokásba kellett a bérbeadásnak jönie, mert Mátyás király 1481-ben kelt V: 8. törvénye, valószínűleg a bérlők visszaélései miatt tiltja, e szavakkal: „A főpapok a tizedet többé haszonbérbe nem adhatják, ha mégis arra valamelyik kényszerülve lesz, a bérlő ne merészelje Zsigmond király törvényét áthágni s csak a szerint vegye a tizedet, a főpapok pedig csak az illető megyével szerződhetnek; ellenkező esetben a megye a tizedelőt fogassa el és a királynak adja át; a király a főpapot a szerződött haszonbér erejéig elégítse ki, a bérlőt pedig büntesse meg.“ — II. Ulászló 3-dik törvénye 49-dik cikkében 1498-ról ismét tiltja a bérletet; 50 év múlva már zavarok, a nép elnyomatása s mindkét részről károsodások említetnek, melyek megszüntetése végett az 1547: 35. t. c. rendeli: hogy a tizedet haszonbérbe adni hajlandó főpapok azt minden más előtt csak azon földesuraknak adják, kiknek birtokáról szedik, a főpapok pedig ezen jövedelem után, napi szükségük fedezésén túl, méltóságuk s tehetségükhöz képest a haza védelmére fegyvereseket tartanak. Erre nyomban az 1548: 60., 61. t. c. azt rendeli: hogy a főpapok, apátok, plebánusok, vagy más egyházi személyek, kik dézmaszedési joggal bírnak, nem tartoznak azt bérbe adni, hanem a törvény szerint szabadon szedhetik maguk számára bárki birtokán; de ha önként kiadni akarnák, ezt szentgyörgynapig tehetik, de senkimásnak, mint azon hely földesurának, melyből a tized kijár. — Ha pedig — a földesúr arra nem bír megalkudni, a főpap másnak ki nem adhatja, hanem tartozik maga részére megtartani s csak a beszédettét adhatja el. Ha az illető

egyházi személy a tizedet egyszerűen másnak adná ki a földesúr mellőzésével, vagy azzal meg nem egyezhetvén, aratás és szüret előtt a tizedet bármi szín alatt másnak eladja, azon évi tizedét elveszti s a földesúrnak marad az ingyen; ellenben ha a földesúr a dézmatulajdonos híre nélkül s akarata ellenére a tized beszédésébe avatkozik, vagy annak beszédésében a tulajdonost háborgatja, tartozik a tizedet kétszeresen megtéríteni, mely rajta elengedhetlenül megvétessék. — Négy év múlva 1552-ben történt Eger várának Dobó István által a török elleni hős megvédtetése, mikor azon erősség nagy fontossága bebizonyult s megerősíttetése elrendeltetett. Két év múlva meghalt Újlaki Imre volt királyi helytartó s egri püspök; a püspökség jövedelmei kezeltetését szokás szerint a király ideiglenesen megtartotta, különösen annak tizedeit némely várak erősítésére fordíttatta, ezért az 1555: 15. t. c. rendeli: hogy miután ő felsége az egri várat, mint azon vidék kulcsát, s több várakat nagy költséggel erősített és ezen célra az egri püspökség tizedeit minden helyről beszédeti, azon tizedeket minden urak és birtokos nemesek ő felsége tisztviselőinek egészen kiadják és kiadassák. Ne merészeljen senki azon tizedekbe avatkozni, vagy a királyi dézmálókat háborgatni, az erőszakoskodók ellen törvény által megszabott büntetés terhe alatt; a többi dézmák beszédésében és bérletében pedig az előbbi törvények által meghatározott rend és mód tartassék meg. — Időközben a királyi kamara bizonyosan jövedelmezőnek találta a tizedekbe avatkozást s gyakorlatba vette azok bérletét, miből aztán a papi tized elneveztetni kezdett királyi tized-

nek. Az 1563: 68. t. c. 3-dik és következő szakaszai ekép szólnak: „— mivel ő felsége maga is némely főpapoktól a királyi várak és véghelyek fentartására a tizedet bérleni szokta, méltóztassék a tized bérlésének és beszedetésének módját meghatározó törvényeket mind a maga tisztei által kegyelmesen megtartani, mind mások által megtartatni. Ő felségének joga fenmaradván, hogy a véghelyek fentartására szükséges és alkalmas tizedeket szokás szerint kibérelhesse és egészen beszedethesse. Midőn a főpapok valamely tizedet maguk beszadni nem akarnak, azokat pedig vagy ő felsége, vagy a földesurak kibérleni hajlandók, a főpapokkal azon dézmák ára és bérlete iránt egyezzenek meg.“ — Az 1569: 27., és 1574: 22. t. c. ismét jogot enged a királynak, hogy a véghelyek közelében eső tizedeket bérelhesse. Miután Eger 1596-ban a török által elfoglaltatott, az egri püspökség tizedeit a királyi kamara továbbra is megtartotta s az 1598: 32., és 1609: 10. t. c. azt rendelte: hogy mivel azon tizedekre nagy szükség van ugyan a véghelyek fentartása végett, de mivel azok nélkül az ottani papságnak nincs miből élnie, az egri káptalanról ő felsége gondoskodjék. Az utóbb idézett törvényekre utalva, 1641-ben midőn gróf Eszterházi Miklós nádor a véghelyek fentartása és az ország védelme fölött véleményt ad, ekép ír: „Más segédeszközeink is vannak még az országban, például a tizedek, melyeket saját hasznukra világiak bérelnek az egyháziaktól; az egyházi rend jutányos haszonbérrel régi szokás szerint megelégedvén, ha e tizedek a véghelyek részére megszereztetnek, a közel esők beszedetnek,

a távolabb levők pedig magánosoknak bérbe adatnak, a véghelyek jövedelme annyira fog emelkedni, hogy így nemcsak a véghelyi hadak, melyek élleme eddig nagy költséggel és kárral a szomszéd tartományokból szereztetett, bőségesen élelmeztethek, hanem a beszedendő temérdek gabona egy részének eladása, vagy becserélése útján beveendő pénzből a végvárak kijavítása és fentartása is eszközölthetik“¹⁾. — Most a bécsi kormány nem tekintve a törvények két oldalú intézkedéseire, megragadta az alkalmat és a dézmákat — legalább vidékiünkön — általában elfoglalni törekedett.

Fenmaradt legrégibb jegyzőkönyveinkben már nyoma van annak, hogy Kecskemét a dézma haszonbérét a váci püspöknek évenként fizette; 1602-dik évről a szerződés is meg van, ekkor a város Radvics Péter váci püspökkel a nyitrai káptalan előtt egyez 200 aranyban a tized egy évi bérletére²⁾. Utóbb 1651-től mind végig bírjuk a bérlet okmányait, melyek szerint fizettetett e cím alatt: 1651-ben Kecskeméttől 260 forint, egy perzsiai szőnyeg, csizma vagy papucs és halak. E bérlet kilenc évig tart egyformán. — 1660-ban 300 forint és egy szőnyeg volt a haszonbér, mely tartott tíz évig. — 1670-ben igazi jó mértékű 100 arany, mely 300 forintot tett, és egy perzsiai szőnyeg volt a haszonbér, azon kívül az esperes negyedét és plebánus tizenhatodát a város megadni tartozott. — 1677-ben Gubasóci János váci püspök az elébbi 100 arany városi tized-

¹⁾ Újabb Nemzeti Könyvtár. Gr. Eszterházi Miklós nádor munkái. Okmányos toldalék. 385. hasáb.

²⁾ Oklevélt. I. köt. 24. sz. a.

váltságot meghagyja továbbra is „de ily Conditioval — mint eredeti nyugtájában írja — hogy magok tulajdon határa kivül az minemü Pusztákat birnak és azokat szántják és vetik, vagy rajtok Juhaikat legeltetik, azokrúl külemben tartozzanak végezni és arendálni, mivelhogy az Pusztákon léveő Dézmák is Pestvármegyében az Váczi Püspökeket illetik.“ — 1681-ben a 100 arany és szőnyeg mellé egy pár csizmát is ad a város, ezután pedig a pusztáktól is fizet. — 1682-ben a Bosnyák-örökösök tulajdonához tartozó Vacs pusztától, — nem tudni mily minőségben — Szécsenyi Pál pécsi püspök veszi fel a tizedbért, saját kezüleg írott rövid elismervénye szerint „Anno 1682. die 9. Julii vettem föl Kecskeméten lakozó Deák Pál Uramtól az Vacs Puszta arendáját, úgy mint három pár karmasin Csizmát, melyrül quietáлом eő kglmét. Szécsény Pál Pécsy Püspök mpr“ ¹⁾. — 1683-ban ipolykéri gróf Kéry János váci püspök már Kis máskép Alsó Alpár pusztától is 5 arany tizedváltságot szed; következő 1684-ben pedig ezen Alpártól 10 Tallért fizet a város. — 1689-ben Szentkirály és Borbásszállás elhagyott helységek pusztá határaitól is fizettetik a tizedváltság: Szentkirálytól 15 forint és ajándék helyett 3 1/2 forint; Borbástól 3 tallér s egy pár karmazsin csizma. — Szentlőrincetől mint pusztától 1699-ben fordul elő a dézmaváltság s ekkor fizettetik attól 5 arany. — Eddig a kecskeméti tizedváltság folyvást 100 arany, ajándék helyett pe-

¹⁾ Az eredetiről, mely t. Ladányi Gergely úr birtokában van s velem szíves készséggel közöltetett; megjegyezvén: hogy ezen nyugtában említett „arenda“ nem földbér, hanem tizedváltság volt, így nevezik azt mindig a püspökök vagy megbízottaik; egyébiránt Vacs-tól a földbér ekkor Koháryéknak mint Bosnyák-örökösöknek fizettetik, és nem 3 pár csizma volt.

dig 6, összesen 106 arany. — 1700-ban Kecskemét-től s minden pusztától fizettetik 1000 forint. — 1703-ban fizetett hasonló cím alatt a város 937 for. 50 dénárt, a tizenhatod fejében 62 fr. 50 dénár illetvén a parochiát adminisztráló páter Franciscánusokat; ekkor Dvornikovics Mihály váci püspök nyugtájában megjegyzi: hogy jövőre 100 aranyat évenként előre tegyen le a város, „az többit pedig jó elkelendő pénzül“ fizesse. ¹⁾

Mi illeti a kormány beavatkozását, a dézmatulajdonos főpapok ellenhatását és az illető községek terheltetését, — mindezeket 1685—1703. évek alatti korszakból csak a három város — Kecskemét, Nagy-Kőrös és Cegléd — irányában leszünk képesek tüzetesen kimutatni, némely kitérésekkel a vidékre is. Midőn galanthai Balogh Miklós 1685-ben váci püspökké kineveztetett, már meg volt a lökés adva meggyéje dézmáinak visszatartására, sőt Dióssi Mihály lévai harmincados, kire időközben a püspökség jövedelmének kezelése a kamara által bízva volt, úgy látszik, e püspökség birtokainak átadását is megtagadta, miért az új püspök jobbágy-községeit eltiltja, hogy annak ne engedelmeskedjenek, szavát ne fogadják, semminemű tartozmányt neki ne fizesse, sőt erre még azon községeket is felszólítsák, melyek a dézmákat bérbe venni szokták, hanem Vadászi Ferenc nyitrai kanonoknak mint megbízottjának adják; ha pedig nevezett lévai harmincados őket háborgatná, — írja a derék főpap — „azonnal minden tehetségek szerint, nem úgy mint Kglmes Koronás Király

¹⁾ Eredetiek a város levéltárában.

Urunk igaz híve, sem pedighlen Tekéntetes Posoni Kamarának harminczadosa és szolgálja, de mint Váczi Püspökségemnek pusztítója és károsítója ellen, bízvást támadgyatok, üssétek, verjétek, jószágombúil kivessétek, de megh ne ölljétek, az ilyen cselekedetekről adok én számot a hol kívántatik.“ — Vadaszi Ferenc kanonok hasonló értelemben ír ugyanez évi Május 11-kén a községeknek ¹⁾; mégis Május 15-kén Dióssi Mihály azt írja Kecskemétre: „mivel az mi Kegyelmes Urunk ö Felsége azon Váczi Püspökséghez tartozandó Pest Vármegyei Árendákat magának fentartotta mostani sok rendbéli Hadainak fizetésére nézve is, mely iránt való ö Felsége Parancsolattya nekem szól, engem ismerjeteik Árendátorotoknak lenni, az mint ez iránt az Nemes Vármegye Tiszteinek Currénsét is veszitek. Vévén azért ezen Levelemet azonnal mindenek felett Kecskeméthi Birák Uraim életetek feje vesztése alatt azon Pest Vármegyében lévő Várasi és Falusi Biráknak Lakosoknak éjjel nappal bizonyos Postája által megh hordoztassa mind ezen Levelemet s mind Szolgabíró Uram Leveleit, és késedelem nélkül az mennire lehet csoportossan egyben gyűlvén az Árenda Pénzzel és alhoz való más rendbéli Ajándékokkal éjjel nappal jöjjön, mert valaki közületek késik, magának tulajdonítsa az ki el esik az Árendátúl. — Eö Felsége mostani Királyi Dézmájának Fő Árendátora Lévai Harminczados Dióssi Mihály“ ²⁾. Rég ismerős szolgabíránk Darvas János uram 1685. Jun. 20-kán kelt körleveléből azonban azt lehet következtetnünk: hogy a köz-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 134. 135. sz. a.

²⁾ U. o. 136. sz. a.

Kecskemét r. tört. III. köt.

ségek Dióssival csakugyan szóba sem álltak s azért ő a váci püspökség dézmáit Dobai János nógrádmegyeyi alispánnak adta ki haszonbérbe ¹⁾; sőt 1687-ben October 26-ról a kecskeméti jegyzőkönyvben fönmaradt egy emlékirat zavaros szövegéből annak is nyomára jövünk: hogy ekkor a kormány, vagy annak — nehéz meghatározni ügyetlen-é, vagy jellemtelen — közegei mystificatio útján is felléptek a nép irányában, a mennyiben azt három évi adó elengedésével hitegették, sérelmeinek írásban leendő felterjesztésére utasították, az új császár részére új bíróválasztást rendeltek, a töröknek fizetett adónál többet nem követeltek — s a hol dézmát természetben adnak, azt Pestre szállíttatni parancsolták ²⁾; pedig hivatalosan kimutatva láttuk már, mi volt az a három évi adómentesség, mely három év alatt többet fizettek az új kormánynak, mint előbb harminc év alatt a töröknek. — 1688. Jun. 10. Herdegen János Lénárt budakerületi császári tisztartó körlevelében már minden hímezés nélkül írja: „hogy ennekelőtte valakik közzületek a Török jármában és hatalmában voltatok, és Budára vagy egyéb Török helyekben Tizedet adtatok, úgymint vajból, szénából, Bárányokból, egy szóval mindenekből valamiből szokás volt Tizedet adni, avagy innatura, avagy pénzül szoktátok letenni; Mivel eő Felsége diadalmas fegyvere által attül megh szabadíttattatok, azon Tizedeket Római Császár és Koronás Király Urunk eő Felsége számára kelletik adnotok. Annakokáért éle-tetek fejetek vesztesége alatt senkinek másnak adni

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 137. sz. a.

²⁾ U. o. 138. sz. a.

ne merészeljétek, hanem eő Felsége Budai Provisorának kezében szolgáltatassátok; mert valaki másnak merészli adni, fellyül említett kárát és birságát el nem kerüli.“ — Nyole nap múlva pedig nyilván mondja: hogy a mely községek, mint Kecskemét a dézmát elébb pénzben fizették, jövőre minden vonakodás nélkül természetben tartoznak adni; — egy hónap múlva már a kecskeméti tanácsnak azt írja: hogy a dézmát, mint elébb írta, senkimásnak mint nekie adják, még pedig nem pénzben, hanem természetben, ugyanazért a gabonát összehordani, annál kevesbé nyomtatni vagy csépelni addig ne merészeljék, mert a tizedelés végett személyesen fog megjelenni, levelét a körösiekkkel is közölni parancsolja, máskép cselekedvén szigorú büntetés alá esnek ¹⁾. A kecskemétiiek tisztelve a törvényt s engedelmeskedve a megyés püspöknek, mindeddig a kincstári tisztviselőkre mitsem adtak, ez évre is 100 aranyat s a szokásos szönyeg vagy paplan helyett 6 aranyat dézmaváltság fejében még Aprilis 6-kán Balogh Miklós püspöknek lefizettek ²⁾; de a fentebbi rendeletek óta szorították a várost, hogy kellő orvoslatról gondoskodják. Küldötteit a püspökhöz bocsátván, pártfogását és bizonyítványát kérte dézmájának kellő időbeni lefizetéséről, mit a derék főpap szívesen teljesített s a kért bizonyítványt a kamarai tisztek elleni méltó bosszankodását kifejező levele mellett küldötte meg ³⁾; midőn pedig a neki szelesedett tisztek azt figyelembe nem vennék s mind a

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 139. 140. 141. sz. sz. a.

²⁾ Eredeti nyugta a város levéltárában.

³⁾ Oklevélt. III. köt. 142. 143. sz. sz. a.

várost dézmálással, mind a püspököt jövedelmébe avatkozással fenyegetnék, a Pálffi Tamás nyitrai püspök és Szécsenyi Pál kalocsai érsek kar- és kortársa ekép ír a szegedi kamarai bizottmány elnökéhez: „Méltóságos gróf, különösen tisztelt Uram. Üdvözetlemmel szolgálati készségemet ajánlom. Méltóságodnak a dézmák iránt Keeskemét városhoz intézett levele nekem bemutatvatván, abból bőségesen megértettem Méltóságodnak azon város dézmái iránt feltett szándékát és akaratát, mikép azokat csakugyan fegyveres kézzel és erőhatalommal kívánja beszédetni; ez ellen azonban ünnepélyes óvást teszek s egyszersmind az illetén erőszakoskodástól eltiltom címzett Uraságodat: mert a mit e nemes Magyarország kegyes emlékü szent királyai elődeimnek s következőleg nekem kegyelmesen adományoztak, és ő Felsége is vele született kegyelméből királyi oklevelével megerősített, azt senkimás el nem rabolhatja; nem ismerek ugyanis Magyarországon ő Felségén kívül más királyt, és annálfogva nála nagyobb urat, a ki ezen ország tisztelendő papi rendjének a tizedek bérbeadása vagy megtartása fölött kegyelmesen szabad rendelkezést engedett és csak bérbeadás esetén az előbérletet tartotta fen magának. Én pedig mint a múlt évben, úgy most sem akarom bérbeadni, hanem mindenesetre megtartom, a mint-hogy a bérpénzt sem vettem fel a budai kamarától, sőt még azon helyeken is, melyeket a tisztelt kamara kibérlett, a borbúl és bárányokból kijáró tizedet magamnak megtartottam, és a bor s báránytizedet már szedetem is. Meglássá tehát Méltóságod, ha ellenem és következőleg a magyarországi egész papi rend

ellen, ő Felsége szentesített hitlevele dacára ilyenén erőszakoskodást akar elkövetni, csak aztán azon merénylet saját szégyenére ne szolgáljon, mert reményem, hogy azért a felséges udvartól elégtételt nyerendek. Egyébiránt maradok sat“ ¹⁾). A város azonban nem várt kedvező sikert a püspök erőyes tiltakozásától, hanem szövetkezve Nagy-Körössel Bécsbe folyamodott a császári udvari kamarához, elpanaszolván: mikép Herdegen úr azon dézmákat, melyeket a két város évenként 1200 tallérért váltott meg a töröktől, a kamara tudtával-é vagy a nélkül, elfoglalni szándékozik s melyek ha elvételnek, a török és tatár pusztítás, keresztyén hadak átkelése, élelmezése s egyéb háborúterhek miatt annyira elgyengültek már, hogy ő felsége szolgálatának teljesítésére a dézmák nélkül továbbra tehetetlenek lesznek; mihez képest a Krisztus kínszenvedésére kérik a kamarát, hogy a dézmákat szokásos váltság mellett tovább is megtarthassák ²⁾). E folyamodványt kiküldötteik által vitették a városok Bécsbe, mely aztán Herdegennek adatott ki vélemény végett ³⁾; de folyamodók ekkor aligha nyertek vigasztalást, mivel 1689-dik évi Julius 23-kán királyi nyiltlevél hirdette az országnak: hogy az újszerzeményi részen gabona, bor, marha s egyéb vetemény dézmáinak természetbeni beszedetése, a hadviselés költségei fedezésére a budai kamarára bizattatott légyen; ugyanazért azon kamara leteszi az érsek, püspök, prépost és apátoknak a szokott váltságot, és beszedi

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 144. sz. a.

²⁾ U. o. 145. sz. a.

³⁾ U. o. 146. sz. a.

a dézmát ¹⁾. E közben Balogh Miklós váci püspök ez évi October 6-kán meghalt ²⁾, nem pártfogolhatta többé a községeket; de valószínű, hogy fentebbi folyamodványra az 1689-ki dézmálás felfüggesztetett, mert nincs nyoma hogy foganatosított volna; 1690-ben Herdegen úr visszafizette a kamara részéről Kecskemétnek azon 106 arany dézmaváltságot, melyet a váci püspöknek jó eleve letett s kétszer kiküldi tizedelőit, — már megis kezdetett a dézmálás annyiban, hogy báránydézma fejében 99 német forintot lefizetett a város; de a kiküldött dézmaszedőknek elébb 26 tallért, másodszor 14 tallért, Herdegennek saját kívánatára egy deres lovat s mivel éppen ily szörű nem volt, helyette 15 aranyat, deákjának 1 aranyat adván ajándékol, ismét felfüggesztette a terméshozzájárulási tizedelést, míg Kecskemét folyamodására, melyben a dézmának továbbra is 106 aranyért a váci püspöktől évenként kibérelhetését megengedtetni kérte, minthogy a háború terhei miatt sokat szenvedett, a vetéseket pedig a sáskák különben is letarolták, ez évre neki a dézma elengedtetett s erről a város tüzetesen hozzá intézett kamarai leíráttal értesítettet ³⁾. 1691-ről nincsenek adataink, hihe-tőleg függőben tartatott a dézmálás, mert a három város 1692-ben az udvari kamarához intézett folyamodásában kimutatta múlt évben különösen Várad ostromoltatásakor tett nevezetes szolgálatait, ez évre tehát a dézmák ismét elengedtetettek, azon oknál-fogva is, mivel ekkor azokból jelentősb haszon kü-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 147. sz. a.

²⁾ Schematismus Cleri Vaciensis A. 1835. pag. LIV.

³⁾ Oklevélt. III. köt. 148. sz. a. — Számvitelikönyv 169°/.

lönben sem várattathatott ¹⁾. 1693. és 1694-ről a már említett Heisler tábornagy mint császári fő hadibiztos sikeres sőt túlbuzgó közbenjárása és pártfogása mentette meg városaink dézmáit, előbb ugyan csak fele, de miután azt Heisler maga is keveselte s ismét föllépett, az egész elengedtetvén ²⁾. E két év alatt nevezetes mozzanatok jöttek közbe: 1693-ik évi tavaszon 15 nap hagyatott a földesuraknak, hogy ha az alatt általában leteszik a dézmaváltságot, nekik hagyatnak a tizedek; a három város letette, de a földesurak nem, fölszólítottak tehát a városok, hogy pénzüket vegyék vissza, mert a többi helyek elmaradtak, tehát természetben fog a dézmálás végrehajtatni ³⁾; de a városok rögtön Bécsbe folyamodtak, Keeskemétről Szentkirályi János, Nagy-Körösről Pálffy Mihály személyesen küldetvén oda. Ezek mindenek előtt Heislert keresték meg s a tábornagy bizalmas elfogadása őket felbátorítván, arra kérték, járna közben, hogy hasznos szolgálataik elismerése tekintetéből, a dézmák örökre nekik engedtetessenek; mire a tábornagy latinul azt felelte: hogy az örökös elengedés nagy szó, nem is reményli, hogy megnyerjék, hanem kérjék csak a háború végeig, majd a bekövetkező béke idején könnyebben boldogúlnak, mivel most azon kérésüket a többi községek által innen vonható következtetés miatt sem teljesítik; — de a követek nem tágítottak, előadván, hogy a többi község mindig természetben adta, ők pedig soha sem, azok tehát következtetést nem vonhatnak, —

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 149. f50. sz. sz. a.

²⁾ U. o. 151. 152. 153. 154. 155. sz. sz. a.

³⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 362. lap.

s ekkor a tábornagy megköszönte a felvilágosítást és megajánlotta, hogy ez alapon kötelezettnek érzí magát a három város kérésének egész terjedelembeni pártfogolására. A kamaraelnöknél is voltak, ki azt mondta, hogy egyhamar ügyöknek vége nem lesz, várakozniok kell sat. ¹⁾. — 1695-ben ismét követeik által adatják be a városok Bécsben folyamodásukat s haza küldött levelükben panaszkodnak Heisler ellen, hogy véleménye a dézmák nem örökös, hanem csak néhány évi elengedéséről szól, a háború végéig. Nagy baj — mondják — hogy az udvari kamara elnöke gróf Preyner podagrában nyomorog, ritkán tartatnak ülések; voltak nála, valamint Uhlfeld grófnál és Mäyer titkárnál is, szemben voltak a budai adminisztrátorral is és ígérték neki két szép csikó lovat, ki a német nemzet szokása szerint latinúl azt válaszolta, hogy a mi rajta áll nem mulasztja megtenni, de nagy a városok kívánsága, mert a dézmákra igen nagy szükség van. Kevés remény lehet, — írják a követek — Borsódmegyéből is itt járt Gyürki Pál úr és az alispán, sok költekezés után hiába fáradva kellett haza menniök. A levél zársorai szerint egy valaki mondá a városi követeknek: „ha nektek, úgymond, másoknak kell cselekedni az instantiák mellett, midőn realiter s actu az ígéret, úgymint csikók s egyebek jelen volnának, az dologban segíthetnének“ ²⁾. Használt e tanács itthon is: Heisler tábornagy buzgó közbenjárása, és gróf Preyner kamaraelnöknek küldött szép négy ló megtette ha-

¹⁾ A kiküldötték levele Jegyzőkönyv 1691—1698. 596. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 150. lap.

tását, — a városok egy évre ismét tizedmentesítettek. ¹⁾

1696. 1697. 1698. évekről nincsenek adataink a kamara elbánásáról; de mivel ez időből fennvannak a váci püspök nyugtái, kétség nem lehet abban, hogy a városok ekkor is kimélve maradtak. 1699-ről már ismét egy sereg folyamodvány és felterjesztés, azokon kívül terjedelmes levelezés juttatja tudomásunkra, hogy a kamara nem szűnt meg eljárását folytatni. A császárhoz és Stahrenberg gróf kamarai alelnökhöz intézett folyamodványok példányai s mellékletükben elsorolt szenvedés, szolgálat és temérdek kárvallás elszomorító képét mutatja az ekkori községi állapotnak, a kecskeméti jegyző Theimel Mihály levele pedig, melyet kiküldött társai nevökben is 1699. Mart. 13-ról Bécsből a városi tanácshoz intéz, jellemző az akkori kormány főembereire nézve: „Mi az reánk bízott dologban semmi fáradságunkat nem szántuk — írja ez őszinte tisztviselő — hanem éjjel nappal azon voltunk, hogy az szegénységnek javára és meghmaradássára dolgainkat végbe vigyűk, az mint is már jó reménységgel tápláltattunk, és Instantiánkat az Felséges Kamarának proponáltattuk; de tegnap ex Consilio Aulicae Camerae nagy szomorúan és szívünk fájdalmával kellett értenünk, hogy eddigh költségünk és fáradságunk csak haszontalanná lőtt, melly Kglmteknek is nem kicsiny kárára és nyomorúságára lészen: Mivel Méltósságos Cardinalis a Collonich publice et sollenniter protestált, ha eö Fölsége az egész Magyar országban az Déz-

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 156. 157. 158. sz. sz. a.

mákat in natura fogja percipiáltatni, és az Ulerusnak nem léssen szabad in natura dézmálni, annyival inkább az Világli Rendek ellen olenniter protestál senkinek ne legyen szabad valami Dézmát arendálni sőt ha eddigb arendált volna is valaki, eő Fölség tegye le az pénzét és mindenféle Dézmát in natur maga percipiáltasson; itten eő Eminentia hatalma Minister et Primas Regni Hungariae lévén, senk sem mer contradicálni. És így re infecta nagy szégyennel vissza köl térnünk, mellynek láttya Isten noha okai nem vagyunk, de lesznek ollyak, kik szemünkre fogják lobbantani, de az olly embereknek most kellenék ide jöni, próbálnák megh mit tehetnek erővel az Uraknál! Én még ez napokban itt maradok, elvárom az Ktek levelét, csak mennél hamarébb írja meg Ktek ha valami Mediumot találna föl. Interim! Eugenius eő Herczegségéhez elmegyünk, még egyszer ha az Vice Praeses Úr eő Nga Maga eő Fölségének referendában proponálna, hogy ex speciali gratia tekintvén sok nyomorússághinkat, engedné megh az Dézmáinkat arendálnunk, de itt az vékony reménség biztat, mert Eugenius eő Herczegsége maga is N. Baronnya Vármegyében az holotti Jósága vagyon, az Dézmát akarta arendálni, semmi módon nem obtineálhatta, ha ollyan Méltósságok semmit végbe nem vihetnek, mit cselekedgyék az illyen nyomorúlt szegénység? Más az, nem lévén fő Praeses, az Tisztet sokan sollicitállyák, Vice Praeses Starnbergh Úr eő Nga maga is örömost obtineálni akarná, és így semmi dologba nem avattyá magát, minthogy eő Nga Iffiú Úr lévén az öreg Consiliariusok ellene vannak, és nem akarnak depende-

álni tüle, és azért némellyek nem is járnak az Tanácsba. Ha Méltóságos Cardinálíst requirállyuk, mivel cő Eminentia maga proclamálta és contradicált, hogy senkinek se engedgyék az Dézmát arendálni, semmi hasznát nem látom. Egy szóval semmi Remínséggel nem vagyunk és ha mertünk volna Ktek híre nélkül ma megindultunk volna, de most is gyalázat essik rajtam s annál nagyobb lett volna, azért Ktek írja meg, lehet-e még valami orvosság? tovább sem szánom fáradságomat, mindenképpen örömost használnék Kglmeteknek“ — ¹⁾); Azonban gondos atyáink addig jöttek mentek fáradtak és költekeztek, hogy a dézmálás ekkor is függőben maradt, sőt 1699-ik évi November 23-án a budai kincstári adminisztratioval, következő pontok alatt szerződés is kötöttetett, úgymint 1-ör Kecskemét városnak jelen hadviselés tartamára különös császári kegyelemből örökösen jog adatik, hogy az ország szokása szerint tizedeit a már kifizetett 100 arany haszonbérben megtarthassa; úgy azonban 2-or hogy Kecskemét városnak a mellékelt kimutatások szerint ez ideig sok ezer forintra menő veszteségei, kiszolgáltatásai, mindennemű követelése, melyek a császári kincstár által méltóképen megtérítendőök lennének, örökre megszüntessenek, és soha többé követelés alá ne vétethessenek; 3-or Kecskemét város minden dézmái helyett évenként kilenceszáz alsó austriai mérő, jó minőségű, kétszeres búzát, legfőlebb szent Mihály napjára a legközelebbi élestárba saját költségén, a császári kincstár terhelteése nélkül beszállítani, ezen

¹⁾ Eredeti a város levéltárában.

kivül a rendes tizedváltságot a váci püspökségnek maga erszényéből megfizetni tartozzák; 4-er Keeskemét városnak a közelebbi háborús évek alatt általa viselt oly súlyos terhek tekintetéből, valamint múlt évekre, úgy a folyó 1699-dik évre is a dézmák elengedtetnek. ¹⁾

Ama súlyos föltételek, fáradozás és költekezés, miket a községek dézmáik megtartása végett elfogadtak s már 15 év óta elkövettek, tanúságul szolgáltak a kamarának, mennyire féltékenyek s áldozatkészek azok a tized irányában. Nem háborgattatott többé a váci püspök, hanem utasított, hogy dézmáit évenként pontosan számba vétesse, ha természetben dézmálni nem akar, megváltásra bocsáthatja, de a községek a tizednek tizedét a kincstárnak kiadni tartozzanak. Kevés ideig tartott tehát az 1699-dik évi örökösnek címzett szerződés, mert azt a háború végeig terjesztő záradék a karlovici béke megkötése által még ugyanazon évben megszüntette. Dvornikovics Mihály váci püspök megtette ugyan Keeskemét irányában azt, hogy a dézmaváltságot egész élete tartamára állandósította, de a város és minden pusztája után azt 1000 forintra fölemelte, a kamara pedig az összeírást sürgette s nagy nehezen sikerült, évenként megújított szerződések által a császári kamaránál azt kieszközölni, hogy a bor, köles, bárány és egyéb aprólék tizede a püspöknél általában meghagyatván, csak a búza, árpa és zab tizedének tizede követeltetett a kincstár részére, melyek iránt Keeskemét aképp szerződött, hogy a hány forintot fizet a megyés

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 160. sz. a.

püspöknek, ugyanannyi pozsonyi mérő kétszeres bízát szállt a budai, szegedi, vagy rendelet szerint az egri várőrsgnek kitartására. ¹⁾

1703-dik év után még 1773-dik évig, midőn az úrbér szabályozásával a papi tized is szabályoztatott, három nevezetes mozzanat tűnik föl vidékünkön a dézmák tárgyában: ezek jelen kötet oklevél-tárának adataival meglehetősen fölvilágosíthatnak, de az eljárásra vonatkozó körülmények megismertetése igényli, hogy azok fejtegetésére visszatérjünk.

XII.

A nemzet üsintézményei, a mennyiben többül ki nem forgattattak, szenvedtek átalában; szenvedett minden osztály, de legtöbbet szenvedett a nép. A megyerendszer névleg fentartatott, a megye sokszor felszólalt, kért maga vagy a nép érdekében, de ritkán hallgattatott meg, azért írta Pálffy Tamás nyitrai püspök és kancellár Zemplén megyéhez: „Nagyságtok Kigyelmeitek legyen jó reménységben — Tanácskoznak Bécsbe, de mást rendelnek az Égbe“ ²⁾ — mert minden hazafi látta, hogy annyi törvény-szegést elvégre az isteni gondviselés sem hagyhat boszúlatlanúl. A megye tartott közgyűléseket, de merőben idegen befolyás alatt: nemcsak egy tábornok, de az ezredparancsnokok, vagy kisebb hadi tisztek is beavatkoztak, gyűléseket tartattak, végzéseket hozattak, mitől az 1695-ik évi hadélelmezési

¹⁾ Oklevélt. III. köt. 161—164. sz. sz. a.

²⁾ Szirmay: Not. Hist. C. Zemplén. 245. lap.

szabály őket eltiltotta ugyan, de a megyegyűléseket alárendelte a főhadi biztosnak, úgy hogy egyebet adó és közteherviselésnél alig tárgyalhattak; sőt a török kiveretése után Pestmegyét német lábra tervezték állítani, 1689-ben Werlein István János budai kamarai administratort alispánnak, Hochbart Mihály kamarai tisztet pedig pénztárnoknak kinevezvén ¹⁾ s csak az általános roszalásban mutatkozó közvélemény vonatta vissza ez alkalmazást. A községi szervezetben nem sok változást találunk, annak kivételével, hogy Kecskeméten a fogott bírák törvénylátása megszüntetvén, azt Koháry grófok földesúri törvényszéke váltotta fel, az eddig tömegben kirovott adó összeget pedig 1700-ik év után nem többé önállólág, hanem a megye által megállapított kulcs szerint vetette ki a város egyesekre. — A sokat szenvedett, folytonosan zaklatott nép üzletében háborgatva, lakhelyéből kikergetve, megszéledt, koldúsbotra jutott, földönfutóvá lett: a kurnchadak szüntelen üldözés célpontjává kitűzött maradványai magkövét képezték azon haramiabandáknak, melyek az ország nagy részét, különösen az alföld széles rónáját elborították. 1687-ik évi Julius 6-án találkozunk már Kecskeméten egy népgyűlési határozattal, mely szerint „Minthogy csak negyed nap alatt is hetvenöt számú marhákat hajtottak el a tolvajok, azért minden héten tíz tizednek kell kimenni az marhát őrzeni“, ki gyalog, ki lóháton, harmadnapí élelemmel s azután a más tíz tized által fog felváltatni ²⁾. Maga a császári katonaság ment jó példával elő, jártában

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 364. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 415. lap.

keltében mindenütt fosztván és rabolván a népet, sőt egyes hadosztályok szünidejüket valóságos rabló kalandokra használták fel: 1689. Május 20-ról báró Franckenberg Miksa budai parancsnok nyílt levelet bocsát a vidékre, melyben Martonoson és környékén a rác huszárok által elkövetett rablások és fosztogatások meggátlása végett részére a császári főhadi biztosságtól kiadott parancsot közli, minélfogva utasítottatott, hogy az olyatén koborló és nyúzó fosztó katonákat elfogassa és minden további vizsgálat nélkül felakasztassa; felszólítja tehát a községeket, hogy azokra vigyázzanak, elfogják és Budára küldjék, ő maga is vigyáztat, de ha mulasztás lesz, a hanyag községek feleletre vonatnak ¹⁾). 1692 és 1693-ik években már az egész megye s minden község paraszt kapitányai sem bírják fékezni a csoportosan dulongó fegyveres rablókat; 1694. Nov. 6-ról Sötér Ferenc alispán körlevelével hirdeti: hogy elébbi napon Pest alatt Üllő táján egy német úr szekerét a tolvajok felvervén, mintegy 3000 forint értékű portékáját elvették, tehát a községek keljenek fel 500 forint birság alatt és a tolvajokat keressék „mert már egy emberséges ember sem mehet el tőlük az úton“ ²⁾). Minden jegyzőkönyveink e korból telvék ezen tolvajok és útonállók ellen intézett szigorú szabályokkal, de sikertelenül, mert azok vakmerősége annyira kifejlett, hogy magát a boszúló igazságszolgáltatást is gúnyolták, úton útfélen kivégzett bűntársaik hulláit a bitórúl és kerékrül is leszedték. 1699-ik évi Febr. 2-án Pest alatt Ócsa táján a budai ellenőrt rabolták

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 363. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 97. lap.

ki és „sok számú pénzt vettek el tőle“, — ugyanitt néhány nap múlva még nagyobb rablás történt: gróf Marsigli tábornok a török béke tárgyában három kocsival sietve utazott át Kecskeméten, itt a bíró megkínálta kísérettel, de azt visszautasította, éjjel azonban Ócsa mellett egy rabló csapat megtámadta, két szolgáját megölte, magának lábát átlötte s mindenéből kifosztotta. Ebből aztán nagy láрма lett: — „hogy tovább affélé galyibánk ne légyen — írja másnap az alispán a községeknek — Kegyelmeteknek 1000—1000 arany birság alatt parancsolom, edgymással edgyet értvén, mindgyárt Vármegyéstől mennyen ki minden felé, és az egész pusztákat, mezőket járja el, ha egy hétig kell is, és az tolvajokat keresse, mert ha elmulattya, nemcsak az meg írt birságot el nem fogja kerülni, de más nagyobb kár is fogja Kegyelmeteket követni, majd az Méltóságos Követ Urak Kecskemétre fognak érkezni, fejemre fel nem venném, ha valami galyiba érné eő Nagyságokat“ ¹⁾. E baleset folytán nemes Szentkirályi Pál kecskeméti bíró maga igazolása végett Pestre idéztetvén, fogságra vettetett ²⁾; hasonló sors fenyegette Sötér Ferenc pestmegyei alispánt, kinek sikerült mégis Dellavies és Suppán haditanácsi tisztviselők által Bécsben oda működni, hogy miután Véglesi volt kuruc katonára bizonyult a Marsigli gróf ellen elkövetett rabló merénylet, ki nemcsak nyílt mezőn űzte útonállásait, de erődített kastélyo-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 412. 432. lap.

²⁾ „Die 21 Marty 1699. Dominus honorandus Index Primarius Oppidi nostri Generosus Dominus Paulus Szentkirályi in sinistra causa Illmi Comitiss Dni Marsilli in L. ac R. Civitate Pestiensis ad reddendum rationem arrestatur, Deus det bonum eventum.“ Jk. 1694—1702. 433. lap.

kat is fölvert, kit a szélesen terjedő s csak romok és pusztákból álló, minden erődítmény nélküli Pest-megyében a megye nem tarthat pórázon, az ő gonosz merényeért az alispán szintűgy nem vonathatik felelősségre, mint nem a bécsi polgármester azért, hogy ott a városban tömérdek lopás történik, nem gróf Traun Austria tartományi marschallja azért, hogy Bécs kapuin kívül rablások követtetnek el, s valamint gróf Stalremberg saját házánál minap történt gyilkosság miatt ő nagyméltósága fogságra nem hányatott, úgy Marsigli szerencsétlenségeért Pest-megye nem lakolhat, és nem a kecskeméti bíró, kinek figyelmeztetését a gróf elutasította ¹⁾. Az alispán megbízottai a haditanács elnökének és Locher Károly tanács titkárnak két-két hintós lovat, Kurtz elnöki titkárnak egy szép nyerges paripát állítottak istállójába s nevezetteknek még nőiket is pártfogásra birniok sikerült, néhány tanácsost ígérettel és adománnyal kötelezték le; Kecskemét pedig Eugen szavojai hercegnek 12, gróf Schlick tábornoknak is 12 borjas tehenet hajtattott, időközben Magyarországon nyert urodalmaik felszereléséhez, Schlick grófnőt pedig 40 talléros selyem paplannal tisztelte meg a város; — így sikerült az alispánnak megarestáltatását kikerülnie s a kecskeméti bírónak kiszabadúlnia, de a lármás ügyben vizsgálat rendeltetett s annak megtételére gróf Schlick tábornok küldetett ki: ennek jelentése a haditanács előtt tárgyalatván, credményét három év múlva Sötér Ferenc alispánnak 1702. Apr. 25. kelt levele ekép juttatja tudomásunkra:

¹⁾ Dellavics levele az alispánhoz. u. o. 220. lap.
Kecskemét v. tört. III. köt.

„Isten szerencsés sok jókkal áldgja meg Kegyelme-
teket. Méltóságos Gróff Generális Schlick Úr eö
Nagysága opinioját Grális Marsigli Úr eö Nga dolga
íránt az Bellicum confirmálta, melyben convincáltat-
tunk közönségessen Négyezerötszáz Forintokban,
mellyből én reám esett Rh. fl. 1500.

Az Nemes Vármegyére „ „ 1500.

Körösre „ „ 750.

Kecskemétre „ „ 500.

Kürthre „ „ 250.

Summa universalis „ „ 4500.

Melynek az Copiáját még tegnap előtt nekem meg-
küldötték, így hát ha eö Felsége ez íránt való
Kglmes parancsolattya el fog érkezni, én kéntelen
leszek magam részemről ártatlanúl is letennem az én
reám esett summát, de hiszem az Istent, hogy meg-
veszem mind Interessével együtt, az kitül elvádol-
tattam (kit is jól tudom ki légyen“) stb ¹⁾. — 1701.
Május 30. Sötér Tamás szolgabíró körlevelével inti
a községet, hogy a gyilkosok, útonállók, fosztók és
egyébb lopókra vigyázzanak „hogy az ő Felsége
postán járó hadi tisztjei, így más útasok is kárt ne
vallyanak.“ — Aug. 30. ugyanazon szolgabíró kör-
levele szerint a budai kormányshék sürgeti a vigyá-
zást „afféle lappongó, csavargó, nyúzó, fosztó, úta-
kat álló, prédáló tolvajok és gyilkosokra, és több
afféle Istentelenekre, úgy pediglen, hogy az melly
falunak avagy helységnek határában esik afféle
nyúzás fosztás, prédálás és más Istentelen cseleke-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 214. 220. 412. 432. 1060. lap. és Szám-
vitelikönyv 169¹/₂. évről.

det, mindazoknak az árát nem máson, hanem azon helységnek lakossin fogják megvenni.“¹⁾

A török háborút megúnt német katonaságnak kevés nyugalom engedtetvén, nagy része a francia ellen kivitetett, a benhagyottak is tartván tőle,²⁾ hogy kivitetnek, lázongani, háborogni és szökdösni kezdtek. 1701-ik évi őszön az Ebergényi-ezredből 500 ember föllázadt, fölkerekedett és Temesvár felé indult, török szolgálatba szegődendő: Budáról néhány tiszt küldetett utánok, Kecskemét, Nagykörös, Cegléd, Jászberény, Árokszállás és egyéb tiszamelléki községek felkeltett népével őket visszaterelendők, nevezett helyek minden fegyverfogható férfia, jószágvesztés terhe alatt fölkelni köteleztetvén, hogy a kiküldött tisztek megérkeztéig magukat készítsék s azután azok parancsa alá bocsátkozzanak³⁾; de nincs nyoma hogy kimozdíttattak volna, mert az elkeserített népet a kormány nem örömet fegyverezte föl. A katonaszökdösés annyira ment, hogy számos adatok közül 1702. April 20-ról Sötér Tamás szolgabíró körrendeletének következő sorai szerint: „Kegyelmes Urunk eö Felsége erőssen parancsollya: Méltóságos Generális Feffersofen (Pfeffershoven) Úr eö Nga nemes Regimenében lévő Német Vitézlő Rendek végett, az kik Budán és Pesten vadnak, gyakran és csaknem mindenap szöknnek mind az újjonnan fogadottak s mind az régik, és az Nemes Vármegyében lévő helységeken szabadossan által mennek, sőt még az helységek lakossai közül találkoznak olyyak, az kik az ruhájokat feleserélik és

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 844. 882. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 893. lap.

úgy szereznek alkalmatosságot az szabadossan való elmenetelre, melyet is Klmes Urunk inhibeál, hogy senki meg ne merészellyen ollyas állapotot elkövetni, — az ki pedig ezen parancsolatot siketségre vérszi és az — Németet meg nem fogja — tehát azon hellyel fog ő Fölsége állíttatni annyi Muskatérost, valamennyi Faluján által, és csak határjában által mégyen, mért hogy serényen nem vigyáznak reájok“ ¹⁾. A magyar nép nem az embert, hanem a katonát gyűlölte.

A tiszai részeken az elsanyart nép nyílt lázadásban tört ki s annak fegyveres erővel lecsillapítása után a népnek általános lefegyvereztetése is elrendeltetett, ime azon rendeletet meghirdető körlevél: „Isten minden jókkal áldgya Kegyelmeteket kívánom. Akarám tudtára és értésére adnom Kegyelmeteknek ezen Currens levelem által, hogy Klmes Urunk eő Fölsége nagy büntetés alatt parancsollya, hogy az egész országban mindenütt az paraszt renden levő Jobbágyságtúl az fegyvert Földes Uramék eő Nagyságok és eő Kegyelmelek elszedgyék és bizonyos erős securus helyben vigyék; de minthogy ezen Nemes Vármegyéhez az földes urak igen távúl és messze laknak, azért determináltatott, hogy minden helybül az processualis szolgabiró szedgye el az fegyvert nyolezad nap alatt, az mint az Budai Fölséges Commissiotúl parancsolatunk vagyon iránta; ez úgy lévén, parancsoltatik Kegyelmeteknek mi általunk, Várassi és Falussi Birák, Hadnagyok és Eskütt Uraimék, hogy kiki az maga bottya alatt levő Papok-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 1057. lap.

túl, az kiknek beneficiumok nincsen, hogy az fegyvereket elszedgye, Mesterektől, Prédikátoroktól, Parasztságtól, Deáktól és Mester legényektől, minden személyválogatás nélkül, 1000 arany birság alatt, úgy az katonától, hajdútól, az kik végházban nem laknak, hanem az Vármegyében valami kevéssé letették magokat lakójúl; az Nemes Személlyek pedig, az kik vannak Városokban és Falukban, azoknál az magok tulajdon fegyvere megmarad, de senkinek az Parasztok közül maga fegyvere gyanánt semmi néven neveztetett fegyvert, keze, oltalma és gondviselése alá ne vegyen az föllyül írt büntetés alatt, mert az kin megtapasztaltatik, úgy lészen dolga mint az nyilván való kurucz ellenségnek, az kik pedig az megírt napok alatt végben nem viszik azon fegyver elszedést, és föl nem hozzák Pestre jó gondviselés alatt, Executio által szedetik el tőlük, és így nagyobb kárt vallanak, mert az maga böcsülletit mindenik elveszti végette. Azért Kegyelmetek az maga helyei megmaradására úgy vigyázzon, hogy kárban ne essen az fegyver el szedése miatt, hanem erős hittel mindeniktől kivegye és felküldgye mentül hamarabb, az ki pedig igazán elő nem adgya, rajta érik, az mi kárban esik, magának tulajdonítsa; az fegyvert pedig hogy tudhassa Kmték mineműeket köll szedni, úgymint Szablyát, Pallost, Hegyes tört, Láncsát és Puskát köll elszedni, mellyet Pesten az szolgabíró gondviselése alá köll hadni és az Ns Vármegye házánál le rakni, az is tudtára legyen Kkk hogy mind addig az Németség az Quártélybúl ki nem megyen, míg ezen dolog mind végben nem megyen, és annak utánna azt is igéri Klmes, Urunk

eő Felsége, hogy ha újobban az hadak téli Quártélyban szállnak, kinek-kinek vissza adgyák fegyverit“ ¹⁾. Azonban Kecskemét folyamodott a Budán székelő hadbiztossághoz, mire 1698. Jun. 18. Sötér Ferenc alispán által következő választ nyert: „Mint-hogy Kegyelmetek az Budai Méltóságos Commissio előtt azon supplicált, hogy kevés marhája megoltalmazására nézve és az ellenségtől való félelemre nézve a fegyvereknek megtartása igen szükséges volna Kknek és a nélkül mintegy lehetetlen volna megmaradása. Arra való nézve a meg írt Commissio parancsolta, hogy Kkk adgyam értésére, hogy az fegyvernek ide fel való hozása maradgyon függőben addig, míg Ktek mindenféle fegyvert ide írásban hit szerint fel fog hozni, Város lpecséte alatt. Azért Kegyelmetek az Nemesek fegyverin kívül, kiket nem is kell conscribálni, az több emberek fegyvereinek számát hova hamaráb hozza fel és igasságossan adgya be írásba, azután azon Commissio meg fogja látni, ott hagyhattya-é egészen Kegyelmeteknél vagy sem“ ²⁾. És hogy Kecskemétnek a fegyverek megtartása csakugyan megengedettett, mutatja röviddel utóbb, Jul. 15. ugyanazon alispán levele: „Isten sok jókkal áldgya meg Kegyelmeteket. Adom értésére Kkk, hogy itt való Méltóságos Generális Úr eő Nga tegnap nekem jelentette, hogy Princeps Eugeniust és a több Hercegeket minden órában ide várja és nincsen mivel gazdálkodni eő Ngának, hanem általam azon kéreti Kteket, hogy madarakat és egyéb vadakat hova

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 282. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 288. lap.

hamaréb szerezzon és küldgyön Kegyelmetek eö Ngának, lán eö Nagysága is Kmetek instantiájára a fegyvert meghatta Kknél, illendő azért, Ktek is kedvét keresse eö Ngának. Ezzel Isten tartsa Kket jó egészségben.“ ¹⁾

Ily viszonyok közt az alattvalói kötelezettségeknek s magának a társadalmi rendnek²⁾ szüükségkép bomlásnak kellett indulnia. Hasztalan esengett a szegény nép a béke malasztja után: nem dült ugyan már határain ellenség módjára fegyveres hadsereg, de a törvénytelen adó megmaradt, még kevés is volt a francia háború költségeire, s azért hozatott be akkori viszonyokhoz képest kigondolható minden neme a rendkívüli adózásnak; a birtokigazolás, fegyverjogváltás, várőrségek élelmezése, dézmák tizede fejében kiszedett gabona, sőt még fogyasztási adó és dohánymonopolium is állíttatott fel. A fogyasztási adónak nem találom nyomát helyi emlékeinkben, de a dohánymonopoliumnak igen; úgy hiszem, aligha teszek háladatlan fáradságot, ha erről valamit említek. A tizenhetedik század közepén már gyakran előfordúl számvitelikönyveinkben a pipa és dohány, melyet nem itthoni használatra, hanem ajándékozás végett hoz, vagy hozat az előljáróság, és legtöbbnyire hajdú vagy katonaféle emberek számára; azonban a dohányzásnak a nép közt is szokásba kellett jönie, mert már 1679. évi Aug. 25-ről illetén statutummal találkozunk „Az közönséges város bévett szokási közé ez is: adnotáltatott: — Hogy ennekutánna senki, akár itt

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 298. lap.

lakos, akár vidéki, Dohánt sem boltjában sem piacon, Házánál annival is inkább ne merészellen árulni, mert ha valaki ebben megtapasztaltatik, az büntetést el nem fogja kerülni, úgymint flor. 12¹⁾). Későbbben már nemcsak a város tiltja 1699. Sept. 20-kán kelt határozatával: „— ennekutánna sem Gazda Ember, sem szolga az Dohányt ne szíja, mert ha ezután valakin rajta érik, valahányszor cselekeszi, az Gazdán mindenkor 12. for. és az szolgán 6. forintot, ezt háromszor egymás után rajta elveszik ha pénze lészen, ha pediglen nem lészen pénze, minden háromszor erőssen megveretik, és ha ugyan nem tanul s el nem hagyja az Dohányozást, negyedszer is rajta érik, akkor osztán akár Gazda, akár szolga légyen, az Város piarczán lefoglalják és minden testit össze rontyák, azután akárkit szolgállyon“²⁾); de a megye is, mint Sötér Tamás szolgabírónak 1700-dik évi Aug. 5-kén kelt körlevele tanúsítja; „— Azonban az is parancsoltatik serio a T: Nemes Vármegyétől, hogy Dohányozás és Dohányszívás in poena fl. 12. vagy 40 pálcza büntetés alatt, hogy erőssen, a ki apprehendáltatik, megverettessék, tiltatik; másodszor ha valaki pertinax és engedetlenségétől viseltetvén, találtatnék, tehát in duplo büntettessék, úgymint in fl. 24. vagy 80 pálczával megverettessék; harmadszor pediglen ha valaki ezen Nemes Vármegye parancsolattyának és determinált végezésének nem engedelmeskednék, tehát megfogattassék és a Nemes Vármegye házához ad strictos carceres

¹⁾ Jegyzőkönyv 1677—1690. 501. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 502. lap.

deducáltassék“ ¹⁾. A város azonban ettől eltérve, ugyanez évi Sept. 20-kán önállólag új tilalmat rendel, határozván: „Valaki az dohánt szíja toties quoties mindenkor egy forintot vegyenek rajta, mert nem illik Paraszt Emberhez“ ²⁾. Minek azon jelentősége lehet, hogy ekkor szabadon többnyire csak katonák dohányoztak. 1701. Sept. 8. ismét népgyűlés rendeli: „Valaholott Dohányos emberre akadnak az vigyázók, akárminemű rendbeli ember legyen, azt mindgyárt meg kell fogni és az Város-házához kell hozni“ ³⁾. — A sok és kemény tilalom dacára is szokásba jött dohányzásból tehát a kormány jövedelemforrást kívánt nyitni s behozta a dohánymonopoliumot. 1702. Oct. 18. Huszár János szolgabíró hirdeti: „Kegyelmes Urunk eő Fölsége kegyelmes parancsolattya, hogy az kiknek [dohányok terem, senkinek Jószága elvesztése alatt ne merészelje eladni, hanem az Budai arra rendelt Commissáriusnak, ki is az árát úgy megadgya mint más“ ⁴⁾. E hirdetmény a következő 1703-dik évi Aprilis 18-kán ismételtetik ugyanazon szolgabíró körlevele által ekép: „A Tobák vagy Dohán felől ismét újjonnan parancsolattya érkezvén a Nemes Vármegyének, hogy a kinek Tobakája van, azon Commissáriusoknak az mint adhattya úgy adgya, és másnak senkinek mázsa számra eladni (sub poena confiscationis) ne merészellye, és ismét az kereskedők az kik Tobákkal kereskednek, mástúl ne vehessenek tobákot, hanem az eő Fölsége Commis-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 698. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 720. lap.

³⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 885. lap.

⁴⁾ Jegyzőkönyv 1702—1708. 50. lap.

sáriussaitúl, és úgy azoktúl vévén, bizvást adhaty-tyák, keresködhetnek vele, másként nem“ ¹⁾. Ekkor keletkezhetett ama kurucvilági pajzán grúnydal katonaviselt embereink ajkain: Jaj neked nagy pipájú, kevés dohányú magyar nemzetnek.

A pénz értékének gyakori változása s különféle pénzszemek ingadozó forgalma, mind a községeket, mind a népet szünetlen zavarban és aggodalomban tartotta. 1690. Aug. 6-kán Kecskeméten a városi tanács kihirdeteti: hogy „az Császár cő Fölsége Tallérát, Franciai Tallért, Gréci Tallért minden ember hét-hét öreg garasban elvegye; az keresztes Tallért két forintban; az Aranyat 14 öreg garasban; az Török Aranyat 12 öreg garasban; az Oroszlános Tallért 5 öreg garasban; az Zolotát 3 öreg garasban; az 12 poltúrát ugyan 12 poltúrában, — sub poena fl. 12“ ²⁾. Ennyiféle tallér a népet minduntalan tévedésbe s kárba vitte, és sok csalásra szolgáltatott alkalmat. 1693-dik év elején egy királyi rendelet a keresztyén arany forgalmi értékét 4 német forintra, jó ezüst tallért 2 forintra, 10 poltúrás garast 17 xrra, négy poltúrás garast 7 xrra határozott ³⁾; de a nép között hányadik ember volt képes az ezüst tallér kellő jóságát megkülönböztetni? — 1693-dik évi Nov. 4-kén kelt szolgabírói hirdetmény szerint „Az forintos csakugyan forintos; az Császár Tallér 8 garas; az 25 pénzes 6 garas; az Arany 4 forint; az Török Arany 3 forint; az 10 pénzes 12 pénzben, az 5 pénzes 6 pénzben“ tétetik

¹⁾ Jegyzőkönyv 1702—1708. 105. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1690—1698. 15. lap.

³⁾ Jegyzőkönyv 1690—1698. 321. lap.

forgalomba ¹⁾. — 1694. Nov. 24. kelt szolgabírói körlevél szerint: „Császár eő Felsége parancsolattya érkezett Nemes Vármegyénkre, hogy az Forintos pénz annyiban acceptáltassék, úgymint 35 poltúrában, vagy tizennyolczadfél garasban, valamint más Provinciákban foly, de usque ad 1-am 10-bris in priori valore folyon, a prima autem Decembris után successivo tempore ut supra folyon, idest in grossis tizenhét et medio. Mindazonáltal az is fel vagyon téve az eő Felsége parancsolattyaiban, hogy az Quártélyozó Németeknek a 1-a Növembris usque ad 1-am Decembris az forintosnak előbbenyi folyása szerint portióbeli pénzeket ki kell adni, idest 20 garasban számlálván az forintost“ ²⁾. — 1695. évi November 5. kelt királyi Rendelet szerint a régi hat garasos pénz forgalmi értéke 17 xrra, a külföldi forintosé 57 1/2 xrra tétetett következő új évig; azután csak belértéke szerint fog beváltatni; a ki addig külföldről behozza, szigorúan büntettetik, azon kívül becsempészett pénze elkoboztatván, annak értéke a feladót illetendi ³⁾. 1695. Dec. 27-kén a kecskeméti tanács kihirdetteti: hogy ő Felsége rendeletéhez képest „az Máriás és kétfejű sasos garasok folyának 11 poltúrában, ezen kívül akármicsodások legyenek is csak 10 poltúrában“ ⁴⁾. 1696. Január 18. kelt szolgabírói körlevél szerint: „Ezután az két fejű sasost, mind az Máriást 17 xrbán, az egy fejű sasost és az püspökök pénzét, az kettős táblást is,

¹⁾ Jegyzőkönyv 1690—1698. 402. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 10. lap.

³⁾ Jegyzőkönyv 1690—1698. 182. lap. és jegyzőkönyv 1691—1698. 518. lap.

⁴⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 536. lap.

úrja vesztére (mindenki) elvenni tartozzék úgy, mint az Máriást. Az forintosok pedig ezután, sem a kik 25 poltúrákban folytak, sem a kik tábla szerint 40 poltúrákban költenek, az egy eő Felsége 40 poltúrássán kívül ezután nem folynak“ ¹⁾. 1696. Mart. 22. kelt szolgabírói hirdetmény szerint „Kegyelmes Urunk Eő Felsége Kegyelmes Parancsolattya érkezvén az N. Vármegyére, melynek continentiája azt tartya, hogy az forintosok még a dato praesentium usque ultimam diem Aprilis fél tallérokban elkelendők legyenek, úgy hogy Kegyelmetek is tartozzék elvenni, Kegyelmetektől is tartozzanak elvenni mind Német Quártélyozó vitézek, mind pedig portio pénzben“ ²⁾. 1698. Január 3. kelt szolgabírói körlevél szerint — „Minthogy az N. Vármegye Kegyelmes Urunk eő Fölsége parancsolattját vette, melyben intimállya eő Fölsége hogy az apró pénzt, vagy kis, avagy réz pénzt hatot vegyenek egy garasban, az az minden kraiczárért két-két pénz legyen, azért Kegyelmetek is mindgyárt publicáltassa és az szerint cselekedgyék“ ³⁾. Ily ingadozó érték és sokféle rossz pénz mellett az aranypénz értéke felrúgott s azért 1699. Mart. 28-kán kelt szolgabírói hirdetmény tudatja, mikép „Méltósságos Budai Dicasteriumról jött parancsolatunk szerint, senki semminemű aranyat, az jó mértékűjét 4 német forintnál fellyebb el ne vegye, az török aranyat viszont csak 3 forintban“ ⁴⁾. A forgalomból kitiltott ezüst forintosok helyett sokkal hitványabb értékű pénz boesáttatván ki,

¹⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 566. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 611. lap.

³⁾ Jegyzőkönyv 1691—1698. 956. lap.

⁴⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 431. lap.

amazokat rác és zsidó kereskedők nyereséggel váltogatták be, hogy vele törökországban kereskedjenek, az 1700-dik évi Mart. 5-kén kelt szolgabírói hirdetmény szerint — „olylan kereskedést Kegyelmes Urunk eö Fölsége kinek-kinek jószágá vesztése alatt parancsollya hogy ne merészellyék elkövetni, mert az kin megtapasztaltatik, megfogják, mind maga rosszúl jár s mind jószágát elveszti, azért Kegyelmeteknek az illetén kereskedőkre való vigyázás szorgalmatossan parancsoltatik és az kin megérik, hozzák ide Pestre az Vármegye Tömlöczébe. Az melly Emberséges Embernek olyan pénze volna, vagy sok, vagy kevés, vigye Bécsbe, Körmöczre, Karsára, Nagy Bányára, avagy csak Budára, fel fogják váltani“ ¹⁾. Elég ennyi a zavar kimutatására, ha nállunk tovább nem kutatunk is, vagy nem keresünk több ollyatén rendeletet, melyek itt jelenben nem találtnak, vagy hozzánk el sem jutottak. E körülmények okozták azt, hogy mind egyes polgárok adóilletményük lefizetésekor itthon, mind a községi közegek az adópénznek tömeges beadásakor szüntelen panaszt emelnek a pénzvesztéséről, a hiányos értékű pénznemek visszavetéséről; a borbírák és koreshakezelők minden számtétel alkalmával kifogyhatlanok a katonaság elleni panaszbul, mely mindenféle rossz pénzt koreshára hord; a Bécsbe gyakran küldött városi követek már az útban pénz-zavarba jönek, s hogy magukat itthon igazolhassák, Györött vagy Bécsben költsönt vesznek föl, s a hazúl elvitt pénzeket inkább természetben vissza-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 576. lap.

hozzák, mint azokat reménykivüli potom értéken költség.

Ama tömérdek adó, hadélelmezés, szolgálat, zaklattatás, fáradalom, költekezés, aggodalom, az üldöztetésig bizonytalan személy- s vagyonszármazás, — miket ez időszert a népnek viselnie, tűrnie, szenvednie kellett, — múlhatatlanul lehangolta a kedélyt, pusztította a vagyont, rontotta az erkölcsöt. A török uralom utóbbi négy-öt évtizede alatt Kecskemét előhaladása e korszak első négy-öt éve alatt füstbe ment: hanyatlott a város községleg, lakosai szegényedtek, még az erőben tartós tehetségű földbirtokosok is a szűnni nem akaró teher súlya alatt már leomlófélben voltak, s e hátrányt nem volt képes pótolni azon esemény, hogy az elpusztított szomszéd helységek lakosai nagyobbára, sőt némely távoliak is betelepedvén, a mirígyhalál háromszori pusztítása dacára is a népesség létszáma tetemesen növekedett, mert ezek közül kevesen növelték a vagyonosok számát. De nemcsak Kecskemét volt így, az egész magyar alföld általános pusztulásban, a tiszai vidék népe lázas ingerültségben zajlott. Megérzette azt Bécs és Pozsony, de a kormány emberei nem tudták megérteni. Még 1695. Mart. 29-kén egy császári nyiltelel mind Magyarországon, mind a szomszéd tartományokban beállott nagy drágaság, tüzetesen a marhák drágasága ellen intézkedik; alapúl van fölve abban az: hogy ámbár mind ő felsége, mind a császári és magyarországi kamara betiltotta, mégis némely kereskedők az alföldi baromtenyésztőtől a marhát falunkint alattomban összevásárolják, az Erdélyből cladó marhákat hajtóknak a Ti-

száig eléjük lovagolnak, azoktól is összeveszik, és mikor így az eladó barom vásárra jut, már negyedik vagy ötödik kézen van, innen származik a barom drágasága és nagy szüksége a húsnak; tehát elko-boztatás terhe alatt, nyilvános baromvásárokon kívül marhát venni nem szabad ¹⁾. Pedig nem ez volt a valódi ok. Ha ama vagyonpusztító, ipart és szorgalmat előlő kormányelvek megszüntetnek, az egész birodalomban nem lehetett annyi baromkereskedőt számítani, kik Magyarország és Erdély marháját alattomban összeszedjék s drágaságot és marhalúsban szükségét idézzenek elő; hanem elpusztult, elszegényedett, földönfutóvá lett a nép, pusztán, par-lagon, míveletlenül heverték egész vidékek, ember, marha és munkás kezek nélkül; — e volt oka a drága-ságnak és barombeli szükségnek: mert az alföldön Kecskeméttől Szabadkáig, Szegedig, Halasig mive-letlen, pusztá volt az egész róna, minden út és ösvény nélkül annyira járatlan, hogy az átútazó katonaság lovasai fegyveres kézzel vágták szét a burjánt és bozótot s lovaikkal tapodtatták előbb le, hogy a gyalogság áthatolhasson. ²⁾

Minden nyomorúság közepette méltányos elisme-rést érdemel Kecskemét ekkori Elöljáróinak azon ernyedetlen buzgóságuk, melynélfogva szüntelenül a község javát tartották szem előtt, saját kifejezésük szerint mindig „szegény városunk megmaradása” volt főcélja kifogyhatatlan áldozatkészségüknek, akadályokat nem ismerő fáradozásainak; teher pedig és fáradság volt mindig elég, nemcsak arány-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1690—1698. 172. 175. lap.

²⁾ Wagner: Hist. Leopoldi Magui.

lag kiróva, de aránytalanul és illetéktelenül is követelve, vagy a fölmerült vidéki körülmények által előidézve: az átvonuló hadsereg, az állomásozó katonaság, a megszorított tisztek, ajándékban telhetetlen hivatalnokok, vendégeskedő budai tábornokok, mindannyiszor Kecskemétet és Nagy-Köröst vették igénybe s annyiival többet szenvedett Kecskemét, mivel közvetlenül a pest-szegedi átkelés főútvonalán esett, Nagy-Körös már attól egy, Cegléd pedig két állomással kívül maradván, és annálfogva minden futárt, küldöncöt, utazó tisztet, vagy államhivatalnokot, e rablóktól hemzsegő vidéken, a megszokott vendéglátáson fölül fegyveres úti kísérettel is ellátni kellett, még pedig fölfelé mindig Pestig, lefelé egészen Szegedig. Midőn a karlovici békelevél pontjai megállapítva lőnek, azonnal intézkedés tétetett: hogy a kibékülő felek és közbenjáró hatalmak követői Kecskemétre szálljanak és a Bécsben s Konstantinápolban megerősítendő békeokmányok kicseréltései itt időzzenek. A kecskemétiiek erről rögtön értesítették s előkészületek tételére serkentettek, ők pedig földesurokat gróf Koháry Istvánt tudósítván, egy új megszállástóli rémület megdöbbenésével kérték pártfogását, a ki 1699. Január 27-kén Csábrágban kelt levelével vigasztalja őket: „Sok Jókkal áldgyon Isten benneteket. Nemes Pest Vármegyének elmúlt Gyűlésében fen forgott Dolgok felől és az Követeknek hozzátok való érkezéséről is, mit írjátok, meg értettem, és jóllehet azon Követeknek hozzátok való jövetelét, azt írjátok, hogy bizonyosan akkor sem tudhattátok, mindazáltal Budai Administrator Úr eő kegyelme minthogy az iránt bizo-

nyossá téssen, arról immár nem lehet semmi kétség az Dologban, s minthogy említett administrator uram eö kgylme minapában mellettetek való Irásomra nézve, minden jó akarattal ajánlya magát hozzátok, ha miben meg fogjátok eö kgylmét tanálni, melyet ugyan eö kgylme nékem szóló inculdált leveléből meg lehet értenetek, szükséges, az mennyiben eö kgylme jó akarattyára lészen szükségtek, az iránt megkeressétek eö klmét, mert néma gyermeknek Annya sem érti szavát“ ¹⁾. 1699. Febr. 3. a lengyel király követe már Kecskeméten volt, de tovább ment ²⁾; Febr. 4-ről a budai kamarai administratio testületileg küld rendeletet a kecskeméti városi tanácsnak, melyben hivatkozván a korábbi értesítésre, utasíttatik a városi előljáróság, hogy a követségek befogadására szállások, konyhák és istállók készíttessenek, élelmi szerek, tűzifa, széna, szalma, helyből és a közelebbi helységekből szállíttassanak, melyek iránt a megyebeli községek már az alispán által megis kerestettek, minden beszállítandó szükséglet annak kezelése végett kiküldött s jelen rendeletet átadó kamarai tisztt Schwingheimb úrnak nyugtatványára átadassék, melyek a városoknak és helységeknél megtéríttetni fognak, Kecskemét pedig a nevezett tisztnél fuvar és egyéb kiállításában mindenkép segédkezék, annyival inkább, mivel ez ő felségének legmagasb parancsából történvén, a város e rendeletnek jobbágyi hódolattal engedelmeskedjék s ő felsége iránti hűségét kimutatni ügykezzék“ ³⁾. E

¹⁾ Eredetiek a város levéltárában.

²⁾ Sötér Ferenc alispán levele, ugyanott.

³⁾ A rendelet kezdő szavai: „Prudentes ac Circumspecti Viri. Vos non latere scimus, qualiternam Excellentissimi Dni Dni Sacrae Caes. Kecskemét v. tört. III. köt.

rendelet s azzal kiküldött kamarai biztos még nem érkezett meg, midőn a beszállásolandó követségek előfutáraként egy tiszt megjelent Kecskeméten s erről a városi tanács rögtön tudósította Schweidler urat a budai administratort, utasítást kérvén a további eljárás iránt. Schweidler úr még ugyanaz napon válaszolt, vigasztalván a városiakat, ne tűnődjenek, mert a magas követség, mely a kimerült országnak üdvös békét szerzett, sem a városnak, sem a megye többi lakosainak terhökre nem leend, várják be a kiküldött biztost, a ki, és maga — Schweidler — is, midőn a magas követséget mihamarabb meglátogatandja, bővebb utasítást adand ¹⁾. Nem tudjuk meddig és hányan s kik időztek itt e követség tagjai közül; de ugyanez évi őszön már megint a szultán követsége utazott Bécsbe, melynek kísérete, podgyásza s általa szállított ajándék annyi volt, hogy tovavitelére 250 szekér s 80 nyerges ló kívántatott, minden szekér elibe jó hat ökör s mellé két-két em-

Regiaeque Mattis Plenipotentiarum, confoederati, et Mediatores, post conclusam cum Ottomanica porta diutine optatam Pacem Kecskematinum se recipere, et ibidem per aliquod adhuc tempus subsistere determinaverint.“ — Vége: „— quibus omnia divinae providentiae committentes. Budae die 4. Febr. 1699.“ — Aláírás: „N. Sacerae Caes. Regiaeque Mattis Camerae Hungariae Consiliarius, Cameralis Administrator, caeterique Consilarii.“ — Külső cím: „Prudentibus ac circumspiciendis viris N. Iudici, Juratis Assessoribus, Oppidi Kecskemeth, Tardantur.“ Eredeti a város levéltárában egészen ép pecsétel.

- ¹⁾ „Egregii et Nobiles, Prudentes Pariter ac Circumspecti Domini Observandissimi. Litteras Dominationum Vestrarum, hodie ad me datas, recte obtinui, ac ex illis unum Dnum Officiale ab Excelsa Alegatione advenisse intellexi, jam quidem hinc, eo ad praefatas Dnes Vras illum postulatam in finem unus Commissarius (Schwingheim) delegatus est, qui omnia ordine disponet, nec metuendum quod illum gravamen vel disordo interventus sit; nam altefata Excelsa Alegatione, nupote quae Salutem huic enervato Regno, Alma Pace, summa collaborando industria, conclusa, retulisset, nec de praesenti quidpiam incongrui a Dnbus Vris vel ceteris Provinciae Incolis postulabit, plura coram, siquidem Excelsam Alegationem et Dnes Vras propediem visitaturus sum.“ stb. Eredeti a városi levéltárban.

ber, a nyerges lovak mellé is egy-egy ember levén állítandó, amazok a podgyász vitelére, emezek a vezetéken szállítandó ajándék-lovak vezetésére s Kecskeméttől egy hónapi éléssel ellátva kellett Győrig menniök, hol aztán felváltattak; ezen szolgálat a megyékre volt kivetve, Pestmegye adott 50 szekeret és 30 nyerges lovat, melyekből Kecskemétre 15 szekér, 6 ló, Nagy-Körösre 8 szekér, 3 ló, Ceglédre 3 szekér, 2 ló kiszolgáltatása rovatott ki. ¹⁾

Midőn az 1695. és 1696. évi hadélelmezési szabályok valahára jobb rendet hoztak, jogot adván a községnek szintúgy mint egyes tagjainak, hogy adó és szolgálat irányában magukat tájékozzák, annak határait beismerjék s a túlterheltetés ellen fel is szállal hassanak, — Kecskemét állapota javulási lendületnek indúlt. Elrendeltetvén ekkor az átkelési fuvarnak kész pénzzel fizettetése, a város 20 tizedére egyenkint egy-egy fogat közkölségen állíttatott a jövő-menő futárok, tisztek s tábori küldöncök tovaszállítására, így csak nagyobb átkelés, vagy teteemesb szállítás alkalmával vétetett igénybe egyesek fuvarozása, sőt a számviteli könyvek igazolása szerint, hol e tárgyú bevételnek külön rovat nyíttatott, a kiállított 20 fogat jövedelmező is lett, egyesek pedig nagyobbára megkiméltettek. 1696 után a város évről évre gyarapodik, adósságaiból kitisztul, 1698-ban a lakosaitól elhagyott Szentlőrinc szomszéd helység pusztahatárát örököül megszerzi, kisebb földesurai illetményüket zálogba veszi, 20 kunsági pusztát tart haszonbérben, ezeken kívül pedig Szentkirályon,

¹⁾ Sötér Tamás szolgabíró rendelete 1699. Sept. 20. Eredeti a város levéltárában.

Szentlőrincen, Borbáson, Alpáron, Pusztaszeren, Vácson és Tatárszentgyörgyön tovább is folytatja gazdaszatát. Nagy előnyére volt Kecskemétnek a török kiveretése után Eszterházi Zsigmond jászkun főkapitány azon eljárása, hogy Szeged város által Mátyás király szabadalomlevele szerint a dunatisza közötti kunpuszták használata iránt századokig élvezett jogot ¹⁾ megszüntette s a lakosaiból kipusztult kiskunság pusztáit nagyobbára Kecskemétnek adta át haszonbérbe: még 1683. évi Apr. 15. így ír nevezett főkapitány Kecskeméthez: „Adom tudtára Kegyelmeteknek, a mint tavali esztendőben is írtam vala a becsületes Városnak, a mineműi kún pusztákat szoktanak vala Szeged Városától megbérleni némelly kecskeméti lakosok és nevezet szerint Csengelyét, Szentlászlót, Móriczgáttát, Szankot, Majsát, Benét, Ágasegyházát, Fűzest, Balotát, Tajót, Boldog bért, Zonát, Mérgest, Köhátat, Pálost, Ülést, és Kígyóst, azokat ennekutánna, ha kárt nem akar vallani, a Szegediektől meg ne bérellye, mert tovább kezeknél nem hagyatik a Szegedieknek. Annak okáért tudván azt is, hogy Kecskemét várossa nem lehet ezek nélkül a puszták nélkül, és a mint fellyebb is íram, tudománt tészek, velem megalkudgyanak, mert ha kárt vallanak, ne másnak hanem magoknak tulajdonítsák ²⁾. 1690-dik évi Julius 20-ról pedig ezt írja nevezett főkapitány a kecskeméti tanácshoz: „Köszönetem után, adgyon Isten jókat Kecskeméti Birák és Tanács. Az minék utánna tegnapi napon ide érkezvén Halas Várossában és ma ugyan itt ezen Halasi

¹⁾ Lásd: I. köt. 128. lap. ²⁾ Jegyzet s oklevéltár 8. és 31. sz.

³⁾ Jegyzőkönyv 1677—1790. 547. lap.

Kún Székhez tartozandó districtus, vagy helységeknek, Pusztáknak mivoltát igazétásban venném, érkezének Nemes Szeged Várossa böcsületes követői is, minthogy pedig említett Szeged Várassa az Hajdani és régi Háborúságoknak örvével ezen Halas Kún Székhez tartozandó Puszták közül számossat magoknak tulajdonítottak vala, és mind eddig is másoknak, kiváltképpen pedig Kecskeméth Várossa Lakossinak arendálták nagyobb részről, és annak jóvedelmét az Méltóságos Magyar Országi Palatinusoknak praejudiciumjával magoknak tulajdonították, ez mái napon hogy Én Kún és Jász Fő Kapitány, mint Plenipotentiáriussa az Méltóságos Palatinus Urunknak eö Herczegségének, vissza foglalván, kezemhez is vettem, nékem adatott Instructionom szerint. Annak okáért ez levelem által adom értékre Kecskemét Várossa Lakossinak, kik ez meg nevezett Pusztákat ez előtt és mindekkoráig Szeged Várossától szokták vala meg arendálni, és magok Jóságával élni, tovább ezen túl ne Szeged Várossától, hanem Én tölem, vagy Vice Kapitány Uramtól bérelylyék meg, nevezet szerint pedig Alsó s Fölső Csengegyét, Szent Lászlót, Móricz gáttját, Szankot, Majeczát, Benét, Csólyost, Átokházát, Pálost, Ágas-edyházát, Ülést, Kömpöczöt, Bódogh Asszonyt, Baracsot, Bugaczot. Ha ki pedig az Kecskeméti lakosok közül most is már Jóságát ez meg nevezett Pusztákon jártatná, tiltatik annak élésétől ezen Levelem által. Hanem az ki azok közül valamellyet kíván, vagy akar megbérleni, ez jövő Hétfőn Pesten jelentse bé magát és Arendáját is hozza meg, elvén arról való Quietantiámot, és az Pusztának

éléséről való Szabados Levelemet. Datum Halas 20. Julii A-o 1690. Emlétett Keeskemét Várossának Jóakarója Kún és Jász Fő Kapitány Ezterhas Sigmond mpr“¹⁾. És ezután ama puszták 1745-kig a jászkúnság megváltakozásaiglan, nagyobbára Keeskemét használatában voltak, még akkor is, midőn egész kis kún kerület a német rendnek eladatott, utóbb pedig a rokkant katonák pesti házának átíratott.

Első Leopold koronázási esküjében a nemzet jogait s a szent korona birodalmának épségét biztosító pontok közül egyetlenegy sem tartatott meg. A kormány közegei megfoghatatlan vaksággal voltak lebűvölve, a vagyonából kipusztított; jogaiból kiforgatott nemzet egy századon át viharzott forrongásának okát megérteni nem tudták, belátni nem akarták; a magyart általában lázadónak, fékezhetlen vad népnek tartották; előbb egy szívtelen Karaffa s egy ádáz Kobb csak vérfagylaló kegyetlenséggel hitték a békételenséget megszüntethetőnek, utóbb midőn az egész ország fegyverre kelt, a fölkelés okát tudakozták, nem tudva, vagy nem tudni színelve az elkövetett törvénytelenégeket s önkényleg kirovott elviselhetetlen terheket; holott a magyar csak saját alkotmányát követelte vissza, s lázadónak bélyegeztetett, mint a puszták vada üldöztetett, azért, hogy ősi alkotmánya nélkül élni nem tudott. 1697-ben megmozdult a nép, de mozgalma rögtönzött volt, terv és cél nélkül s leveretett. Alá volt aknázva egész ország, csak egy szikra kellett még hogy fellobbanjon.

¹⁾ Eredeti a városi levéltárban.

II. Rákóczi Ferenc a fejedelmi ivadék 1701. Febr. 18-kán pataki várában elfogatott XIV Lajos francia királlyal hazája felszabadítása iránt folytatott levelezés gyanújából, bécsiújhelyi fogságából azonban 1701. Nov. 7-kén megszökött és Lengyelországba menekült. A fejedelemfi atyjának és öseinek úri adót fizetett Kecskemét, mindannyian kegyes földesurai levén azok a városnak, — és 1701. November 15-kén Sötér Ferenc alispán következő rendeletet bocsát Pestmegye községeihez: „Isten sok jókkal áldgya meg Kegyelmeteket. Kegyelmes Urunk ő Felsége Kegyelmes parancsolattyát ezen szempillantásban vévén, kiben ő Felsége kegyelmessen és erős büntetés alatt parancsollya, hogy mivel Rákóczi Ferenc Fejedelem ő Nga az elmúlt napokban Német Újhelyből az Arestombul elszökött és talán Magyarország felé vette úttját; azért kiki oly szorgalmatosan vigyázzon maga határira, hogy valamelly határra, Városra és Falura találna jöni, mindgyárt reá támadván megfogja és erős őrizet alatt ide Pestre hozza. Arra való nézve kinek-kinek élete, feje és jószága elvesztése alatt parancsolom, Kegyelmes Urunk eő Felsége kegyelmes ebbeli parancsolattyában kiki híven s igazán eljárjon szorgalmatosan, meg írt Rákóczi Uramra vigyázzon és az hová találna menni, megfogja és erős őrizet alatt ide hozza, mert valaki híven és igazán ebben el nem fog járni, és szorgalmatos vigyázással nem lészen s kitudódik hogy az eő Várossán, Faluján, vagy határán által fog menni és meg nem fogja, az Annyátul szopott téj is keserűre fog fordúltni neki. Kirül ez Levelem által akarom az egész Vármegye lakossait sietséggel tudósí-

tani. Datum in Citte Pestiensi die 15. 9-bris. 1701. (L. S.) Sötér Ferencz Nemes Pest Pilis és Solth Vármegyék Vice Ispánnya“ ¹⁾. Ugyan-e napról hasonló értelmű körlevelet bocsát járása községeihez Sötér Tamás szolgabíró is ²⁾, három hét múlva pedig 1701. December 6-kán nevezett szolgabíró újabb körlevele így szól: „Isten minden Jókkal áldgya Kegyelmeteket, kívánom. Akarám tudtára és értésére adnom Kegyelmeteknek ezen Currens Levellemmel, hogy Kegyelmes Urunk eö Felsége kegyelmes parancsolattya az mai napon celebrált Generalis congregationnak alkalmatosságával publicáltatott, hogy M. (éltóságos) Fejedelem Rákóczi Ferencz Uramat eö Ngát az ki megfogja és Kegyelmes Urunknak eö Fölségének fölviszi, lészen eö Fölségétől fáratságának jutalma 10,000 fl. avagy az ki meg öli, és Testit fölviszi, vagy is csak megbizonyította hogy eö ölte meg, azért is az hívségért lészen Kegyelmes Urunktól eö Fölségétől 6000 fl., a mellett nagyobb kegyelmességét is várhattya eö Fölségének az ki engedelmissen és híven végben viszi Kegyelmes Urunk parancsolattját. Azon kívül Kegyelmes Urunk eö Fölsége inhibeál mindeneket, hogy Rákóczi Uramhoz senki legkisebb assistentiával ne merészeljen lenni az hol lappangana is, hanem inkább megfogja, mert az ki elmulattya, és eö Fölségének hírvél lészen, azon büntetéssel büntetteti meg, melyet Rákóczi Úr megérdemlett volna.“ ³⁾

Rákóczi menekültekor már javában folyt a spa-

¹⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 953. lap.

²⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 952. lap.

³⁾ Jegyzőkönyv 1694—1702. 966. lap.

nyol öröködési háború, katonára nagy szükség volt, de a kormány Magyarországból és Erdélyből nem merte kimozdítani azon mintegy 16 ezer emberét, mely azok féken tartására szükségesnek látszott; rendelet menesztetett tehát a nádor herceg Eszterházi Pálhoz, hogy magyar és horvát hadak fogadására egy bizottmányt alakítson, így az ittben hagyott külföldi katonaság hiánya pótoltatandván. A nádor Kohári István tábornokot, Kecskemét földesurát állította Pozsonyban a bizottmány élére, ki nagy buzgósággal rövid időn 12 ezredet, felében gyalogot, más felében lovast szervezett is, melyek a francia ellen vezettettek ¹⁾. Azonban ez vagy nem volt elég, vagy ingyen akart katonát a kormány, költségkiméltés tekintetéből is: ugyanazért 1702-dik év végén már a megyék utasíttatnak katonaszedésre. Nem tudjuk számát a Pestmegyére kirovottaknak. Huszár János szolgabíró 1702. Nov. 20. kelt rendelete szerint Kecskemétre 15, Nagy-Körösre 8, Ceglédre 3 volt kivette, kiket a községek három hét alatt kiállítani, s négy napi élelemmel Némedire a mustrára beszállíttatni köteleztettek, — a rendeletnek a kiállítás feltételeire vonatkozó része így szól: „Azon Hajdúknak Klmes Urunk eö Fölsége ilyen grátiát ad, hogy 1-ör Házokban és Lakóhelyekben feleségek s cselédgyek minden háborgatás nélkül megmaradhasanak és Quártélyost mindaddig senki házokra ne szállítson, míg hadakozni fognak. 2-or Magok személyektül és cselédgyektül portiot nem fognak fizetni. 3-or Senki velek vagy cselédgyekkel semminemü

¹⁾ Horváth Mihály: Magyarország történelme IV. 272.

pört nem indíthat és nem pörölhet mindaddig, míg oda hadakozni fognak. 4-er Egészlen mind megruháztatnak és fegyverek is adatnak nekik böcsületesen. 5-ör Szintén oly böcsületek és tekintet lészen reájok, mint más eő Fölsége hadviselő népeire. 6-or Bizonyos fizetések hórúl hóra lészen, és téli quártélyok is becsületes lészen. 7-er És mikor megfogadtatnak, mindgyárt előpénzül kinek-kinek tartozni fognak az helységek adni kezében 3. f. 50. den. 8-or Az hadakozásnak pedig ha vége lészen oda föl, mind kiki maga helységében visszabocsátatnak szabadon és kiki érdeme szerint várhattya Kegyelmes Uruuk eő Fölsége Kegyelmességét és grátiáját, melyre kegyelmessen igéri s ajánlja magát.“¹⁾

„A magyarok azonban egyéb nyomattatásaik közt bosszúsan nézték, hogy a másfél százados török járom alatt lakosságában úgy is megfogyott haza fiatalsága, — melyet egyébiránt, Kollonics elvei szerint, idegen gyarmatok beszállítása által ügyekezett a kormány pótolni, — ama véres harczok színhelyén folyassa véré, míg benn idegen zsoldosok szorítják le az ősi szabadság helyreállítására célzó vágyakat, idegen zsoldosok zsarolják a föld népét. Erdödy Kristóf a magyar kamara elnöke s vele többen mások nem mulaszták el figyelmeztetni a kormányt a kedélyek forrongására, s tanácsolni, mérsékeltetnének legalább az adók, melyeknek súlya a népet könnyen lázongásra ingerelhetné. De figyelmeztetések süker nélkül maradt.“²⁾

¹⁾ Jegyzőkönyv 1702—1708. 60—61. lap.

²⁾ Horváth Mihály: Magyarország történelme IV. 273.

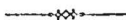
„Mind a vallásügy, mind a nyomasztó adók és más alkotmánykérdések tárgyában, úgy Magyarországból mint Erdélyből több panaszos felíratok, több követségek küldettek Bécsbe ez évek folytában. De mindez szintoly sikeresen maradt az önkényes uralmi rendszertől elállani nem akaró ministertanács előtt, mint herezeg Eszterházy Pál nádor felszólalása, ki látván a kedélyek mind hevesebb forrongását, eddigi tétlenségéből szinte fölébredve, 1703-ban az adók mérséklése s más törvénytenségek megszüntetése végett egy erélyes emlékiratot nyújtott be a királyhoz. Ez alkalommal az országban mind mélyebb gyökereket verő elégtelenséget s az ebből támadható veszedelmet élő szóval is élénken ábrázolván, egyebek közt azt mondta volna Leopoldnak: ha az önkényes kormányrendszert, mely szerint az ország igazgattatik, meg nem változtatja s az adóról újabban kiadott rendeleteket vissza nem vonja, meglássa, marad-e Magyarországnak még tovább is királya, ő maga pedig nádora.“¹⁾

A nádor ismét jósolt és jóslata ismét teljesült. „A Tisza-vidék népe — mondja idézett jeles történetírónk — egy részről az adószedőktől, másról az országra kivetett s a francia háborúba küldendő 12 ezer zsoldos kiállításával foglalkozó hadszedő hivataloktól majdnem a kétségbeesésig zaklattatván, a tél folytában (1703-ban) mindinkább elveszté türelmét; mert annyira ment a dolog, hogy a sóval oly bővelkedő országban a nép már kenyerét is sótlan ette, e bányaterméeknek a kamara által felette ma-

¹⁾ Horváth Mihály: Magyarország történelme IV. 275—276. lap.

gasra szabott ára miatt.“¹⁾ Tavaszfélen már a nép gyülekezeteket kezd tartani, s hogy tűrhetlen sor-sán segíthessen, két küldöttet bocsátott Lengyelországba Rákóci és Beresényi fölkeresésére. Rákóci habozott, de néhány zászlót küldött be, melyek alatt azonban a népsereg 1703. Junius 7-kén Dolhánál szétveretett: a megfutamodottakkal az ország határán találkozott a fejedelem, midőn néhány száz lengyel kíséretében átjönni szándékozott. E mozgalom teljes értelemben a nép mozgalma volt, melynek a bécsi kormány nem hitt, de a kósza hír azt rémségesen terjesztette. Juniusban gróf Forgács Simon császári tábornok magyar ezrede, midőn a francia ellen vezetnék, Németországból visszafordult és haza jött; Julius elején gróf Pálffy János magyar ezrede Csehországon át hasonlóképp haza szökött; az itthon szedett ujoncok a helyett hogy kivitethettek volna, csapatonként elszéledtek s a fölkelőkhez csatlakoztak. Augusztus hónapban a kuruc hadak mindinkább közeledtek vidékünkhez. Rákóci Szeptember 13-kán domahidi táborából adta ki Pestmegyéhez intézett nyíltlevelét, melylyel minden fegyverfogható magyart talpra szólít: e hónapban már Halasnál s Kecskemét mellett a Baracsi pusztán kuruchadak csatáznak az ellenük indított rácokkal, s Deák Ferenc Szolnokot elfoglalván — dunatiszaközére a „kuruc-világ“ beköszöntött.

¹⁾ Horváth Mihály: Magyarország történelme. IV. 273.

OKLEVÉLTÁR.

Dicetur merita Nox quoque nenia.

Horatius.

L. III. Od. XXVIII. v. 16.

I.

Tököli Imre fejedelem hadjárataira vonatkozó oklevelek.

1.

1683. Jun. 10. Darvas János pestmegyei szolgabíró körlevele a megye községeihez, a fejedelem által megrendelt felkelés s kirovott adó beszolgáltatása végett.

Isten minden jókval álgyon megh benneteket. Kegyelmes Urunk és Fejedelmünk újjabb Parancsolattya érkezett az Insurrectio végett Vármegyénkre, melyben ő Nagysága serio parancsoltya az Insurrectiot mind az nemessi rendnek, mind pedig az szegénységnek; az nemesek kiki személye szerint ülljön fel, az szegénység pedig öt-öt portátul egy gyalogot adgyon. Kegyelmeteknek azért tisztem szerint parancsolom, hogy kiki úgy készüljön, hogy pro 26-ta Junii itt Losoneczon légyen az mustrán: Kőrössi Oláh János uram Főhadnagyja az nemes Vármegyének, Sárközi Pál uram vice, ő kegyelmek jó készülettel légyenek, egyéhiránt ha kegyelmek vakmerőségnek veti magát, az miben esik, magának köszönnye.

Azonban ez napokban is megh irtam, az nemes Vármegye elmúlhatatlan szükségére nézve újjabb impositiot tött, minden portára flor. 20; az Taxa fizetőkre quadrupla Taxát; kiki azért úgy nyissa fel az szemét, hogy pro 26. praesentis az maga portájátul az porta pénzt, úgy az Taxafizetők is az magok Taxáját felhozzák, hogy zászlóstul ne kellessék alá fáradnom, az aránt is ha miben incurral kegyel-

metek magának imputállya. Ezen Levelemet pedig 40. flor. birságh alatt parancsolom az Keeskeméthi hadnagyoknak, két lovas emberrel Faluról Falura, és Városokon igazán sietve hordoztassa megh; mely Faluban volt, az hátára fel írják, és mindenütt igazán megh olvassák mind az nemes-séghez és szegénységhez előtt. Ezen Levelemet az felül megh írt birságh alatt vissza várom, az Portáktól ekképpen adgyanak gyalogot az Várassi és Falussi Birák:

Keeskeméth Gyalogh Nro. 5.

Kőrös, Czeghléd Nro. 4. gyalogot.

Alsó Némedi, Olesa gyalogot Nro. 1.

Abany, Tót Almás gyalogot Nro. 1.

Jánoshída, Újszász, Tápio Szent Márton, Szent Tamás

Káta, Szele, Gyalogot Nro. 1.

Kóka, Szecső, Zsiger, Gyalogot Nro. 1.

Pánd, Cseghékáta, Tószögh, Kécske gyalogot Nro. 1.

Izsák, Ság, Újfalú gyalogot Nro. 1.

Ha másképpen limitállyák is az szomszédos Faluk nem bánom, csak minden portánál egy egy gyalogh ki tellyen. Ezek után Isten kegyelmetekvel. Datum Losonez 10. Junii 1683. Kglmetek szolgabirája Darvas János.

P. S. Az előbbeni Impositiora az kik méghez restálnak, az mostanival megh hozzák.

Az Kurialis Falukból és Kis Kunságból két-két embert küldgyőnek fel pro 26. Junii, az előtti restantiákat is megh küldgyék, úgymint Kereszt Úriak, Boldogh Asszony Kátaiak, Szent Lőrincz Kátaiak, Szabadszállásiak, Fülöpszállásiak, Kun Szent Miklósiak, és Laczkháziak.

Egykorú másolat a város levéltárában. — Körlevelek jegyzőkönyve 8. lap.

2.

1683. Jun. 11. Darvas János szolgabíró külön ír a kees-kemétiaknak a fentebbi tárgyban.

Isten velünk. Úgy gondolom vagyon már tudtára kegyel-
meteknek Kegyelmes Urunk ő Nagysága Parancsolattya az
Insurrectio végett, Kegyelmetek azért úgy gondolkodgyék
felölle, hogy pro 26. Junii a mustrára Losoneczra com-
pareálljon, és az 20 forintos impositiot az Portapénzt akkorra
elhozza, egyébiránt ha miben incurrál kegyelmetek az maga
negligentiájának köszönnye. Isten Kegyelmetekvel. Datum
Losonecz Die 11. Junii 1683. Kegyelmetek szolga birája
Darvas János. = *Után jegyezve*: Sastollat kér, Egy végh
abát is.

Ugyanott 9. lap.

3.

1683. Jul. 7. *Ugyanannak sürgetvénye a községekhez
ugyanazon tárgyban.*

Szolgálok Kegyelmeteknek. Nem tudhatom mi légyen
az oka, hogy ennyi Levelemre sem az Insurrectio végett,
sem az porta pénz végett embereit nem küldötte fel hoz-
zám, Parancsolom azért mégis újjobban száz-száz Tallér
Birságh alatt, éjjel nappal küldgye bizonyos embereit hoz-
zám az Porta pénzzel, minden Portától 20-20 for., az Taxa
fizetőkre négyes Taxa van imponálva, azok is megh hoz-
zák, mert ha két hét alatt itt nem lészen, Kegyelmes
Urunk és hatalmas Budai Vezér Levelek mellett vagy 100
Lóval alá megyek, Isten engem úgy segéllyen, mind az
nyargalót, mind pedig az birságot megh veszem. Ezzel
Isten Kegyelmetekvel. Datum Losonecz 7. Julii 1683. Ke-
gyelmetek szolga Birája Darvas János.

Az hatos Taxára még az kik tartoznak, azt is megh
hozzák, Kecskeméti uraimék az Taxa pénzben küldgyőnek
4 pár kengyel vasat. Kegyelmes Urunk Parancsolattya érke-
zett Vármegyénkre ezen nap, melyben azt írja ő Nagy-
sága, hogy pénzt vettek az Tisztek az Alföldséghtől, azért
nem akarnak insurgálni, Kegyelmetek azért magának kö-

szönnye ha miben esik, az limitatio szerint az portáktúl az Gyalogokat éjjel nappal küldgye Losonezra, minden nemes ember pedig maga személye szerint jöjjön, az kik pedig inhabilisok, hoc est: nem arra valók, Lovasokat küldgyenek, ha minden jószáguktúl megh nem akarnak válni.

Ugyanott 18. lap.

4.

1683. Jul. 8. Rádai Gáspár pestmegyei alispán, mint e megye felkelt nemeseinek kapitánya, a Kecskeméten s környéken lakó Nemeseket a fejenkénti fölkelésre fenyegetve szorgalmazza.

Sok jókkal Álgya Isten Kegyelmeteket. Sok rendbéli Parancsolattya érkezett Kegyelmes Urunk Fejedelmünknek nemes Vármegyéinkre az insurrectio végett, az ki felől is immár sok ízben karban írtak Kegyelmeteknek Szolgabírák Uraim, de semmiben kegyelmetek Vármegye Tiszteinek, úgy Kegyelmes Urunk parancsolattyanak nem engedelmeskedik; most újjonnan vettük erős Parancsolattját eő Nagyságának, kiben serio azt parancsollya: kiki kegyelmetek maga személye szerint insurgállyon, mert ha nem, bizony soha oly kárt nem vall, mint Kegyelmetek, nemessi szabadságátúl is megh fosztatik. Minket tiszteket fenegetnek, sőt jószágunkbann is executiot akar Urunk tétetni, én bizony kegyelmetekvel adok számot, mert kegyelmeteket az hatalmas Vezér sem tilalmazza az fel üléstül, kegyelmetek értvén ezen dolgot, úgy készülljön, jötttest jöjjön, mert más-kint kárát vallya kegyelmetek szófogadatlanságának és keménységének, kegyelmetek én hozzám postán bizonyos emberit küldgye, úgy tudom az nemes Vármegye Sárközi Pál Uramat választotta kglmetek elejben Főbadnagyúl, a ki is tartozik Kapitányját meg ajándékozni egy jó Paripával, kire is kérem Kglmeteket, minthogy igen szűk nállunk az Paripa, akár pénzemért, akár Kglmetek köz akarathúl tisz-

tellyen megh! jó akarattját Kegyelmeteknek megh szolgálom. Ezek után Isten éltesse Kglmeteket. Datum Losoncz 8. Julii 1683. Kglmetek jó akarója Vice Ispánnya Ráday Gáspár.

Ugyanott 19. lap.

5.

1683. Jul. 14. Darvas János szolgabíró a községet fenyegeti engedetlenségükért.

Szolgálók Kegyelmeteknek. Ezen órában érkeztem méltóságos Fejedelem Urunk Táborárúl Rhima szombat tájárúl, valóban megh haragitá kegyelmetek az méltóságos Fejedelmet magára, melyet ezekben sem ér be, az szófogadatlanságh végett, hogy semmiképpen insurgálni nem akar, úgy gondolom rövid nap menydörgéseket hall kegyelmetek. Az mi pedig az Portapénz dolgát illeti, azt sem hozá kegyelmetek, valóbann is nagy kárt téve nekünk tiszteteknek, mivel kegyelmetekért egynehány ezer forint ára jószágunkat confiscáltatta kegyelmes Urunk, kit is, Isten minket úgy segéllyen, duplumval megh fizetnek, oly formában pedig az kit kglmetek megh sem fogh gondolni, én mind Isten és Ember előtt protestálok, semminek oka nem leszek, eleget írogattam, ha nem fogatta, kglmetek dolga. Datum Losoncz 14. Jul. 1683. Kegyelmeteknek szolgál Darvas János.

Ugyanott 19. lap.

6.

1683. Jul. 26. Gyürki Pál gácsi kapitány körlevele a közbátorság érdekében.

Köszönetem után Isten álgyon megh benneteket. Az méltóságos Magyar országi Fejedelem Tököli Imre kegyel-

mes Urunk eő Nga, ennek az megh romlott szegény keserves hazának, abban véle edgyütt nyomorgó Szegénységnek ily sok siralmas szorongatásit keserűlő szívvel érezvén, úgy látom tapasztalhatty minden: tellyes igyekezetivel azon vagyon; Isten boldogítván eő Nagysága méltóságos szándékját; az sok háborúságokkal tellyes esztendőök után már valaha egyszer mind édes hazánkknak békességet, s mind pedig az szegénységnek pihenést és könnyebbséget szerezhesen, mely szándékát hogy annyival is inkább boldogabbul elérhesse, kiadatott parancsolatty az: Valaki az eő Nga Táborához tartozik, akár nemes ember, akár katona, avagy hajdú legyen az, senki is az eő Nga táboráról el ne maradgjon, az szegénység nyomorgatásával az országban fel s alá ne járjon, hanem kiki élete s minden jószágá elvesztése alatt eő Nga után siessen, kire való nézve mind abban, mind más egyéb dolgokban való nagyobb vigyázásnak okáért engem, mellettem lévő bizonyos fizetett katonáival, hajdúival itthon hagyott, megh parancsolván egyszersmind, azon eő Nga kglmes szándékáról ideje korán kinekkinék hírt tegyek, és annak rendi s módgya szerint, az mint illik, parancsollyak is felőle, ugyanazon eő Naga kglmes parancsolatty szerint. Azért parancsolom 500 for. birságh alatt, hogy valakik innen tova közöttetek kegyelmes Urunk eő Nga Patens Levelé, kglmes engedelme nélkül együtt is másutt is legyenek, azok akár Vármegyebéli nemessek, és abból való akarmely személyek legyenek, akár pedig katonák vagy hajdúk bár akarmely seregből is, mindazonáltal az ollyaténoknak hireket, mint az nyilván való ellenségnek, jó idején, és halasztás nélkül megh izenni el ne mulassátok, hogy én is az alattam valókat kiküldvén, az föld népének feltámasztásával is űzettessem, kergettessem, és eképpen kézre kerítvén őket, a sok kóhorlóktól tinéktek is pihenést szerezhessek, az kikkel pedig az ollyaténok közül magatok is birhatnátok, ellenek magánossan magatok is szabadossan fel támadhattok, úgy mind azon által, hogy rablásra ide hozzátok őket, és azoknak az kik megh nevezett kegyelmes Urunk eő Nagysága Patens Levelével, vagy az

nemes Vármegyék tisztei, és az végházbéli tisztek akarattjából s engedelmeiből az fen forgó szükséghez képest kívántató dolgokban foglalatoskodnak, szabados járások kelések lehessen. Egyébiránt ha ez szerint nem alkalmaztattyátok magatokat, ezen Kglmes Urunk akarattjából lött Parancsolatomat ha elhalgattyátok, tudtára legyen kinek kinek, akarmely Város, vagy Falu légyen is az, mindannyiszor valamennyiszer ez ellen valamihen tapasztaltatik, az fellyebb megh írt 500 for. birságot el nem kerüli, mely iránt hogy jövőndőben is senki ne menthesse magát, parancsolom mindenütt falurúl falura ezen levelemet hordoztassátok megh az magatok megyéjében, maga nevét — az után ez szerint hozzátok levelemmel együtt kezemhez, kiben külömbet sem cselekedvén. Datum Gács 26. Julii 1683. Kegyelmes Urunk Fejedelmünk Gácsi Kapitánnya Gyürki Páll.

Ugyanott 25. lap. — Ezen levelekre vonatkozik, s mind a felkelést, mind a kirovott hadiadó beszolgáltatását eltiltja az 1683. Jul. 31. kelt török rendelet. Lásd II. köt. 397. lap. 167. sz. a.

7.

1676. Febr. 11. Vesselényi Pál, kecskemét város egyik földesura s a Tökölipárt főhadvezére, némely kecskeméti lakosokat bizonyos összeg pénzért, földesúri hatósága alúl fölmenti, fölszabadítja s megnemesíti.

Én Hadadi Wesselényi Pál. Az édes Hazájok Lelki és Testi szabadságáért számkivetésben és fegyverben lévő Gróffi, Uri, feő Nemessi, és Vitézlő Rendekből álló Nemes Magyarorságnak választott Feő Generalissa. Mindeneknek, valakik ez Levelemet olvassák, avagy olvastatni hallják, adom emlékezetül tudásokra. Kecskeméti Pathai András Eős örökös Jobbágyomnak ez iránt való alázatos instantiáját, s Elöttem lévő némely Emberséghez Embereknek is mely lette törekedéseket megh látván, és egyszersmind bizonyos-

számú pénzt is, úgymint kétszáz Aranyakat vévén fel tölle, az jobbágyi állapotból Magát említett Pathai Andrást, Fiait: Pathai Gáspárt, Pathai Istvánt, Pathai Mihályt, és Pathai Thamást mind két Ághon lévő maradékiokkal edgyütt szabados Úri Authoritásom szerint kibocsátottam, manumitáltam, szabadságtalanságokat örökös Nemesi szabadságra változtattam; sőt az mely Házban s Eörökségben lakik is, melynek felső szomszédgya az Nagy Péter háza, ahoz tartozó major házzal, És minden zálogos avagy zálogtalan haszonvévő helyeivel, szántó földeivel, kaszálló kertivel, melly az Monostori út mellett való, az Csiszár völgyével határos, egy szóval minden Appertinentiákkal együtt, Maga és maradéki személyek alkalmatosságával meg nemesítettem. Illy Conditioik alatt mindazonáltal. Először. Hogy az Város a — — — — — ¹⁾ Másodszor. Hogy az fellyül megh írt Házat és örökséget Kecskeméthi Emberen kívül senkinek is el ne adhassák. Harmadszor. Hogy ugyanazon Telekre s Földekre jobbágyot ne szállíthassanak. Negyedszer. Hogy sem Magamat, sem maradékimat, sem Kecskeméthi Jobbágyimat az hozzájok mutatott jó akaratom helyett semmi kedvetlenséggel és boszúval nem illetnek, sőt erről megemlékezvén, mindenekben kedvemet keresik s tészik. Nem tartván Én is hozzájok s maradékjokhoz, sem Magam, sem Posteritássim, Successorim és Legatariussim részekről semmi Dominale Jussomat. Az Armalis váltás is szabadságokban állván ezentúl. Melly dolognak bizonyos valóságának Örökös állandó erősségére adtam ez kezem írása és szokott Pecsétem alatt költ Manumissionalis Levelemet Datum in Quarterio Püspökiensi, die Undecima mensis Februarii. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo sexto. (Az aláírás igen elkopott, a pecsét letörött).

Az eredetiről. — Pathai András ekkor kecskeméti tanácsnok volt, s ez idő tájban valósággal nemesi levelet is kapott I. Leopoldtól. Fi örökösei kihaltak a múlt században, nő maradéki élnek Nagy-Kúnszent-Mártonban, és Kecskeméten a rom. kath. Dékányok között, nevezetesen ezek közzül való a most életben lévő idősb Dékány Antal,

¹⁾ Olvashatatlan.

ki 1848-ban a Kún-Szent-Mártoni rokonokkal együtt a Pathai családot illető régi okleveleket kerestetvén a város levéltárában, kezüknél láttam Pathai András eredeti nemesi Levelét, s mellette Vesselényi Pálnak featebbi felszabadító levelét, mely valóságos eredeti, s különösége miatt másoltam le. Legyen még megjegyezve: hogy ekkor, és ugyanaz napról, ugyanazon helyen kelt Vesselényinek szórúl szóra hasonló levele a Kalocsai család részére, mely másolatban, de több kihagyásokkal a város levéltárában létezik.

8.

1686. December 10. Tököli Temesvárról nyílt levelet bocsát a Duna-Tisza-közi nagyobb községekhez.

Emericus Thökölyi Princeps ac Partium Regni Hungariae Dominus. Akaránk ezen Patens Levelünk által értésekre adni minden Rendeknek, és legh közelebb a Tisza s Duna között lévő Városok és Faluk Lakossinak, azok között a Kecskemétieknek, Czeglédieknek, Kőrössieknek, Gyöngyösieknek, és Jászberényieknek, Isten Jóvóltából az Hatalmas Tatár Hám edgyik Fiával Galga Szultánnal erre a földre való érkezésünkel akarván az Hatalmas Török Császár szolgálattában, magunk és a magyar nemzet dolgaiban fáradozunk. Minthogy peniglen ezen, már a Dunán által jött, és még az utánis jövő fegyver küldettetett a végre, hogy az holduló, adózó szegénység, és fejet hajtó s hűségünkre állani akaró, hozzánk folyamodó vitézlő Rend is oltalmaztasék, a vakmerők penigh megh büntetődgyenek. Intünk azért minden Rendeket, éllyen addigh az alkalmatossággal kiki, migh ideje vagyon reá. Bizonyossak lévén az hozzánk folyamodók abban, hogy oltalmokat és megh maradásokat kegyelmességünkből elveszik, a kik penigh némely tekintetekre, és máshoz való bizakodásra nézve az hozzánk való folyamodást és oltalmunknak kívánását elmulattyák, ha azért Lakó Helyeket felégetés s elpusztítás, magokat is azomban elraboltatás és egyéb siralmas sors fogja követni, magoknak tulajdonítván, Mi Isten és a Magyar Nemzet előtt

okai ne legyünk. A szegénységhez azért ez iránt való engedelmességének nagyobb jelére mindenik Városból Faluból kétkét emberét külgye hozzánk jó idején, hogy megharadásának módgyárul kelletekor végezhesen velünk. Datum in Praesidio Ottomannico Tömös Vár. Die 10. Mensis Decembris 1686. Emericus Thökölyi mpr.

Körlevelek jegyzőkönyve 120. lap.

9.

1688. Mart. 8. A szolnoki parancsnok figyelmezteti a kecskeméti és körösieket, hogy a kurucok 18 dereglyével a Körösön a Tiszára ereszkedvén, hihetőleg az innenső parton szerencsét kísérteni kívánnak, mihez képest serény vigyázatot tanácsol s igéri, hogy az újabb híreket közleni fogja.

In isto momento nuntium ex Békes habeo quod Rebelles cum 18. navibus ex Körös descendant, et forte aliquid ab ista parte Tybisci tentare volunt, quapropter bene vobis invigilandum et semper ad Tybiscum ad recognoscendum habere debebitis, siquid pejus de ipsis intellexero certiorum vobis faciam (így) similiter et hoc a vobis desidero. Datum Szolnokini 8. Marty 1688. Commendans ibidem. — Judicibus in Körös et Kecskeméth Cito, Cito, Cito, Citissime, — perlectis in Kecskeméth mittantur. —

1677—1690. Jegyzőkönyv 313. lap.

10.

1688. Mart. 28. Báró Beck budai parancsnok nyílt rendelete Kecskemét, Körös, s a környéki több községek Elöljáróihoz, melyben meghagyja: hogy miután a szegedi és más császári várőrségbeliek közül nagy számú Huszárok és Haj-

dúk a kurucokhoz átszöktek, az illyeneknek nejeiket, gyermekeiket, javaikat lefoglalják, és azokat senkinek kiadni ne bátorkodjanak.

Sacrae Caesaræ Regiæque Mattis Camerarius, Generalis Campi Vigiliarum Praefectus, Legionis Peditum Colonellus, nec non pro tempore Arcis Civitatisque Budensis, et Urbis Pesthensis Commendans Melchior Leopoldus Liber Baro de Beck, Haereditarius Dominus in Vonfort, omnibus et singulis hasce lecturis salutem.

Quandoquidem pro certo notificatum est cum ex Szege-diensi, tum aliis Praesidiis Suæ Mattis Sermæ non paucos ex Huszaronibus et Hajdonibus ad Rebelles transfugisse, eorumque latrociniis praedociniis se se adjunxisse. Hinc Dominis Iudiciibus incolisque in Kecskeméth, Kőrös, aliisque locis istius districtus hisce serio mandatur, quatenus statim praesentibus insinuatis, mulieres, Liberos, bona, resque eorum qui pro nunc apud Rebelles degunt, vel imposterum illis adhaerebunt, arestent, nec quicquam de illis in Kecskeméth, Kőrös, vel aliis locis inventis extradari permittant, secus facturi severam animadversionem experientur. Datum Budae Die 28. Martii 1688. Baro de Beck. mp. L. S.

Ugyanott 309. lap.

11.

1688. Mart. 30. Bohus Márton, Tököli élésmestere Gyuláról felhívja a kecskemétiakat, hogy a fejedelem konyhája s tábora számára élelmi szereket szolgáltatassanak.

Isten sok jókkal áldgja meg a Kegyelmeteket. Kegyelmes Urunk eő Nga parancsolattábúl kelletik írnom kegyel-meteknek; minthogy eő Nga az egész Hadakkal most Táborra száll, azoknak provisiójára mindenféle éléssel legyenek illendő gazdálkodással, Lisztet, vágót, szalonnát kül-

gyenek elegendendőt, Urunk cő Nga konyhájára Vajat, tyúkot, lencsét, Borsót, kását, Báránt, vágót, veres hagymát, Fokhagymát, Petrezselymet kiváltképpen bőven küldgyenek, úgy hogy sem napot, se órát ne halasszanak, hanem éjjel nappal munkálkodgynak az elküldésben, hogy legyenek itten a Táboron pro die 12. Aprilis, mert ha nem, — nagy becstelenséget fognak vallani, a Birákban is elhoznak. Ezek után Isten maradjon kegyelmeikkel. Datum Gyulae 30. Mart. 1688. Kegyelmeteknek jót kíván Kegyelmes Urunk cő Naga élés mestere Bohus Márton.

Ugyanott 312. lap.

12.

1688. Aprilis 11. A szolnoki parancsnok értesíti a kecskemétieket: hogy Csongrádnál a Tiszán 800 kuruc átcsapott mire nézve figyelmezteti őket, hogy magukra gondot viseljének s ő Felsége iránti hű szolgálatban magukat tüntessék ki.

Salutem et omne bonum. Vobis certificandum duxi, quod ex certa Relatione octingenti Rebelles apud Csongrád per Tibiscum transierunt. Ideo curam vestri habeatis, et fidelitatem erga Suam Majestatem Sacratissimam servire vos bene ostendatis. Szolnakini 11. Aprilis. Commendans Ibidem Baro Ylonen. (?).

Ugyanott 314. lap.

13.

1688. — Töredék, aláírás és kelte nélkül, a fentebbi után közvetlenül bejegyezve, de befejezetlenül félben hagyva, — azon követelményekről, mik Kecskemét várostól Tököli tábora számára igényeltettek.

Kecskemét Várossán Kegyelmes Urunk cő Naga részéről való praetensio.

Az elmúlt 1686. Esztendőben az minémű hatalma alá adatott volt ez az Föld Kegyelmes Urunknak eő Ngának, úgy Kecskemét Várossa se eximáltatott. Azért Akkori Időben jövének Kecskeméti Emberek, akarván végezni Kegyelmes Urunkval eő Nagával magok megh maradásáért, de az alknak vége még akkor nem szakadhatott; kívánsága volt az Kecskemétieken, adgyonak annyit, az mennyit adtak az Makó Vásárhelyiek, de felét megh ígértének volt

1. Kész pénz volt Tallér Nro. 4000.

2. Tábori szekér Nro. 40.

3 Búza kétszáz köből, vagy Liszt Nro. 200.

4 három száz köből abrak.

5. 200 vágó marha.

6. 300 Juh.

7. 20 Szalonna; alhoz képest Borsó, Lencse, Kása, és egyéb konyhára tartozandó élés etc.

Már a felit számlálhattya Kegyelmetek mire extendáltatnék, de Kglmetek Emberei jövetelével, és Klmes Urunk — — — (*nincs tovább*).

Ugyanott.

14.

1688. Apr. 18. Sötér Ferenc szolgabíró levele a kecskemétiiekhez, fentebbi tárgyban.

Az Kegyelmetek nékem irt levelét illendő böcsülettel vettem. Én Budai Generalis Urnak eő Nagyságának az Tököli úr élésmestere levelét megh mutattam, eő Nga csudálkozik rajta, és neveti is, hogy még is megh nem tudgya magát alázni, nem lévén semmi ereje és hatalma, még is hánkodik: hanem eő Nga általam kglmeteknek azt parancsollya, hogy feléje se mennyen kegyelmetek, meg se próbállya hogy legh kisebb élést is merészellyen oda küldeni, had morogjon az Eb, csak megh ne marjon, mert ha hírivel esik eő Nagyságának hogy kegyelmetek valamit

küldend néki, bizony rosztul jár kglmetek, másképen ha szintén eő Nga oda cresztené is kglmeteket, csak az nagy bajt kellene szenvedni kegyelmeteknek, annál többet kérne mindenkor, soha el nem győzné kedvkereséssel, már pedig bizony kglmetek mindenebűl ki fogyott, nem adhat; más az, eő Naga az Tiszán túl való földet nem Commendérozza, hanem Generalis Haiszler Uramra eő Ngára van bízva; ha innen engedelem adatna is, de ott eő Nga karóban húzatná az kegyelmetek oda menő embereit; hanem ha ugyan kegyelmetek embereit oda akarja küldeni Thököli Úrhoz, Generál Haiszler Uramtól eő Ngátúl kérjen arra szabadságot, ha eő Nga szükségesnek itilli Kegyelmetek oda menetelét megh maradására, bizony megh foghja engedni, de Kegyelmetek ezután afféle Thököly Levél hordozóját megh arestállya, és ide küldgye bé eő Nga kezéhez, el vészi jutalmát Levél hordozásának; Kegyelmetek mind egy, mind más dologhban élyen okosságával és eszivel. Ezzel Isten velünk. Datum Pesth 18. Aprilis 1688. Sötér Ferencz.

Ugyanott 316. lap.

15.

1688. Majus 7. Tarhós Mátyás szegedi helyettes kapitány levele a kecskeméti biróhoz.

Szolgálok Kegyelmednek. Kecskeméti Biró Uram elvettem a kegyelmed Levelét, mit írjon kegyelmed, értem. Én a specificált Kecskeméti Miklós nevű Legént megh fogattam a kegyelmetek instantiájára, hanem viselleyen gondot kegyelmetek reája, kegyelmetek híre nélkül el is nem eresztem. Azt is írhatom kegyelmeteknek, hogy katonáink voltak mostan a Pusztára, Thökölyi Tömösváron vagyon a Törökkel edgyütt, készűl, hova mégyen nem tudgyuk; hanem vigyázásban légyen kegyelmetek. Isten oltalmában légyen kegyelmetek élete. Datum Szegedini 7. mai 1688.

Kegyelmetek jó akarója jó szívvel szolgál míg él Szegedi substitutus Kapitány Tarhós Mátyás.

Ugyanott 322. lap.

II.

A török kiveretése alkalmávali köztelherviselés s a császári hadak élelmezése.

16.

1683. Dec. 17. Gróf Karaſſa Antal császári hadvezér kiáltványa a császári hadak kitartása iránt.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Camera-
rius, Generalis Vigiliarum Praefectus, necnon unius Regi-
minis Cathafractorum Colonellus, Antonius Comes a Caraffa,
omnibus et singulis ejuscunq̃ue status et conditionis homi-
nibus, praesentes nostras visuris, lecturis, vel legi audi-
turis, salutem, et officiorum promptitudinem. E peésétes
parancsolatomat látván Nemes Pest Pilis és Solt vármegyék-
ben lévők s kis kúnsághbeliek, tudtatokra légyen, hogy
kegyelmes urunk eő Felsége lovas és gyalog renden lévő
feles vitézlő népei érkezvén Magyar Országba, a kiknek,
úgy a magyar és lovas renden valóknak a Nemes Várme-
gyék rendeltettenek Quártélyúl, valami azért reátok esik,
és mennyi számú Lovas, Gyalog, a ti tartástokra rendelte-
tett, egy Lovasnak és egy Gyalognak mennyit kell adni,
és hová kell azt fizetni, Nemes Pest Vármegyei Tisztek
sietséggel értéstekre adni el nem mulattyák. Ahoz tartás-
tok és alkalmaztassátok magatokat. Hogyha peniglen külöm-
ben cselekesztek, a vitézek kimennek, marhátokat elhaj-
tyák, és egyébbféle Jószágtokat prédára hánnyák, lakóhe-
lyeiteket fel dúllyák, és felégetik, magatokat kardra hán-
nak, még a csecsemőknek is nem lészen kegyelem, el-

annyira, hogy cínlekezetetek se légyen e világon, hogyha különben cselekesztek, és mentül hamarébb Tisztetekhez fel nem jöttök. Praesentibus perfectis exhibenti restitutis. Datum in Rima Szombat die 17. Decembris 1683. Antonius Carafa.

Egykorú másolat Kecskemét város levéltárában, körlevelek jegyzőkönyve 1683—1687. 42. lap.

17.

1683. Dec. 20. Darvas János pestmegyei szolgabíró körlevele, mely mellett a fentebbi kiáltványt s a hadélelmezési kivetést szétküldi.

Köszönetem után Isten minnyájunkal. — Nemes Pest vármegyében lévő Faluk és Városok, nem kétlem értés-tekre ne légyen, mennyi Hadai érkeztenek bé magyar országba Római Császár, és magyar országai Király Urunknak ő Felségének, elannyira, hogy azoknak Quártélt parancsolván ő Felsége, csak Pest Vármegyére is esett két ezer lovas személy, és két ezer ló, mely két ezer személyre esik minden napra egyre-egyre, úgy minden lóra minden nap négy-négy poltúra, minthogy pedig azon hadaktól szorongattatik a Nemes Vármegye, ahoz képest tett felvetést, mely falura városra minden nap mennyi esik, kihez képest akartam értésekre adnom, egyszersmind méltóságos Német Generalis Uram parancsolattját kezetekben küldeni, hogy meg értsétek mivel fenyeget ő Nagysága benneteket, ha ez iránt nem engedelmeskedtek, hogy tudni illik marháitokat elhajtattya, Faluitokat Várostokat s lakóhelyeiteket fel égeti, Jóságtoakat feldúlattya s felprédáltattya, magatokat kardra hányat, úgy hogy még csak emlékezetetek se maradgyon meg, az ártatlan csecsemőknek sem fog kedvezni. Azért jó Atyámfiai úgy nyissátok fel szemeteket, az reátok felvetett pénzt mennél több holnapra

egymás között ki szedgyétek, és éjjel nappal sietve hozzá-
tok, ha az föllyül megírt veszedelmet el akarjátok kerülni,
a kívül az Úr Isten oltalmazzon benneteket velünk edgyütt.
Vévén azért ezen parancsolatomat, mind azokat a mellye-
ket a Nemes Vármegye reátok vetett, késedelem nélkül
hozzátok, úgymint:

	portio	poltúra
Kecskemétre minden hétre esik	494	13,832
Kőrösre minden hétre esik.	312	8,736
Czeglédre esik minden hétre	112	3,164
Abonyra esik minden hétre	78	2,184
Újszászra esik	13	364
Ócsára esik	52	1,456
Tót Almásra esik	39	1,092
Alsó Némedire esik	52	1,456
Jánoshídára esik	13	364
Tápio Szent Mártonra esik	26	760 $\frac{1}{2}$
Szent Tamás Kátára esik	19 $\frac{1}{2}$	536
Kókára esik	52	1,456
Szecsőre esik	52	1,456
Pándra esik	19 $\frac{1}{2}$	536
Sigerre esik	26	728
Csege Kátára esik	52	1,456
Tószögre esik	26	728
Szent Márton Kátára	39	1,092
Kécskére esik	26	728
Izsákra esik	52	1,456
Ságra esik	26	728
Szelére esik	13	364
Újfalura esik	26	728
Boldog Asszony Kátára esik	13	364
Szent Lőrincz Kátára	19 $\frac{1}{2}$	536
Kereszt túrra esik	6 $\frac{1}{2}$	182
Szabadszállására esik	39	1,092
Fülöp szállására	32 $\frac{1}{2}$	910
Kun Szent Miklósra	32 $\frac{1}{2}$	910
Laczkházára	6 $\frac{1}{2}$	182

Ezeket azért úgy értsétek: egy-egy hétre ennyi poltúra esik, a mint föllyül meg van írva, halasztás pedig ne legyen a dologban egyéb idő vontatás, mert itt semmi nemű mentségnek helye nem leszen. Azzal se mentsétek magatokat, hogy a Jeles Innep napok előttünk vannak, mert a szükség késedelmet nem szenvedhet, megmaradásoknak éppen csak ez az egy úttya s módgya, ha engedelmeskedtek. Egyébbbaránt ha vakmerőségre vetitek magatokat, resten fogtok a dologhoz, Isten s az Világ előtt ment legyen a Nemes Vármegye, semminek sem oka: mert különben meg nem maradtok. Ha pedig Várastokban Falutokban külső városbeli és falubeliek szorúltak volna, azokat kit-kit haza igazítsatok, mert ha nállatok szenveditek, azomban ezen felvetést felhozni elmulattyátok, meg tudván hol lakosok, veszedelmet hoznak nyakatokra. Bárcsak két holnapra valót szedhetnétek most hamarjában, annál inkább meg menekednétek a kártól. Ezen leveleket minden Faluban Várashban igazán meghorloztassátok, mellyik Faluban Várashban mikor érkezett, az hátára írássátok, senki ne mentse magát hogy tudtára nem volt, el ne tévedgyenek pedig Száz Tallér birság alatt, ezen Leveleket vissza várom. Ezek után Isten oltalmazzon meg benneteket velünk edgyütt minden veszedelemtől. Datum in arce Gács die 20 Decembr. 1683. Jó akarótok Nemes Pest Pilis és Solt Vármegyéknek egyik szolga Birája Darvas János.

A Taxa fizetőkre Tizenhatos Taxát vetett a Nemes Vármegye, ezek is egymás között kiszedvén, sietve kezemhez hozzák.

Ugyanott 39. 40. 41. lapokon.

18.

1683. Dec. 28. Darvas János szolgabíró a kivetett pénzek beszedtetését szorgalmazza.

Isten sok jókkal áldgjon meg benneteket. — Úgy gondolom eddig parancsolatunkat vettétek, csakugyan senki

sohonnat nem jött fel, játéknak, tréfának vélték a Generalisok és Tisztek parancsolatit, félek rajta, keserűre ne fordullyon a szófogadatlanság, még időtök hozzá, addig jöjjetek és hozzátok az reátok vetett Quártély pénzt, valamiképpen az restség miatt oly kárt ne vallyatok, kit maradéktok is megemleget, mi Isten s mind ez Világ előtt protestalunk, okai semminek ne legyünk, mi tisztünk szerint mindeneket meg intünk, ha nem fogadgyátok, a mi rajtatok esik, magatoknak köszönnyétek. Ezek után Isten veletek. Gács die 28. Decembr. 1683. Nemes Pest Pilis Solt vármegyéknek edgyik Szolgabirája Darvas János.

Ugyanott 47. lap.

19.

1683. Dec. 29. Gyürki István pestmegyei Jegyző inti és kéri a kecskemétieket: hogy siessenek, sőt költsön útján is igyekezzenek a quartélypénzt beszolgáltatni.

Istentől örvendetesebb holdogabb időket kívánok Kegyelmeteknek. — A nagy Istennek dicsősségeért kérem, intem Kegyelmeteket, hogy magát az egész föld népével edgyütt az idegen nemzet rabságában, és minden javait prédára szántsándékkal ne ejtse Kegyelmetek, azon pénznek tegye szerit Kegyelmetek. Minden napra nyolcz-nyolcz ezer garast kér Pest Pilis Solt vármegyén quartélypénzt a Német Generalis, hat egész holnapra itéllye meg Kegyelmetek mennyi sok ezer Tallérokra megyen, mostan hamarjában az fő Gondviselőre úgy bizattatott, hogy költsön vagy tíz ezer Tallérokat venne fel Kegyelmetek. Kőrösön, Kecskeméten, Alsó Némedin, az egész Pest Pilis Solt vármegye fejében, és hozná fel Kegyelmetek a Német Generalis Úrnak, mert míg a szegénységen ki szedi az ember, addig az egész Alföldséget Kegyelmetekért nagy veszedelem éri, mert megesküött a Német Generalis, hogy bizony felrabol-

tattya s felégetteti és prédáltattya Pest vármegyét, sőt még a bölcsőbeli gyermekeket is kardra hányattya, egy léleknek meg nem kegyelmez, ha a Quártélypénzt fel nem szolgáltatattya kegyelmetek. Azért lelkiem jó akaró uraim, kedves Atyámfiai, kegyelmetek szívesen fáradozzék éjjel nappal maga megmaradásában, a sok özvegyeket, árvákat, csecsemőket mentse, váltsa meg maga fejét, jószágát kegyelmetek. Mink eleget reménkedtünk, könyörgöttünk a Német Generalis úr előtt, hogy engedelemmel légyen ő Nagysága, de nem kegyelmet, hanem szidalmat nyertünk szegény fejünknek, sőt azon föllyül a Vármegyék eleit fogságba tétette s mind ez ideig is abban tartattya, másutt kell könyörögnünk, Isten után ő Felségét, és Palatinus Urunk ő Nagyságát kell megtalálnunk Kegyelemetekkel edgyütt; Vice Ispán Uram én nekem éjjel nappal parancsol, hogy kegyelemeteknek írnék a pénz felhozása végett, Darvas Uram itthon nincsen. Az Istennel dicsősségeért serkennyen fel Kegyelemetek, mert idegen nemzettel van Kegyelemeteknek dolga, a mely órában parancsol azt akarná mindgyárt meglenne. A becsületes Városoknak elei jöjjenek fel pediglen, minthogy Nógrád, Heves, és Pest vármegyék edgyütt vannak, edgyütt is hivatott bennünket a Német Generalis úr maga eleiben, az három Nemes Vármegyék hat lovat ígértek ajándékban, egy szőrűt, hintóban valókat, a Generalis úrnak, Pest Vármegyére két ló esik, Vice Ispán Uram Kegyelemeteknek azt parancsollya, hogy két nagy szál szép fekete paripát szerezzen, és vitesse s hozassa fel Kegyelemetek magával, talán meg enyhődik ha szép lovakat hoz Kegyelemetek, több engedelemmel lészen hogy nem mint azok a lovak meg érnének, ha szelid paripa lovakat nem találna Kegyelemetek, kéntelen vadakat kell hozni, de nagy szál fekete paripa lovak légyenek. Az Úr Isten szánnyon bennünket, könyörülljön rajtunk, adgyon immár valaha e földön békességet érnünk. Mindgyarást éjjel nappal kültést küldgyön fel Kegyelemetek bizonyos posta embert, és tudósítson Kegyelemetek a dologról, mint s hogy procedálhat Kegyelemetek, Vice Ispán uram eő Kegyelme parancsollya.

Isten minnyájunkkal. Datum Losonc 29. Dec. 1683. Gyürki István.

Ugyanott 43. lap.

20.

1684. Jan. 3. Darvas János szolgabíró ugyanazon tárgyban.

Isten öröndetesebb új esztendőűt engedgyen minnyájunknak érni. — Már ez harmadik levelem s parancsolatom, mégis semmi effectusa nincsen, az Isten fia vére hullására kénszerítelek benneteket, magatokat, Gyermekeiteket, Jószágtokat, marhátokat tekintsétek, Éjjel nappal hozzátok a reátok felvetett quartélybeli pénzt, mert bizony csak azt láttjátok, lángal fog égni lakó helyetek s mindenetekben préda hányatik, a ki most lett volna rajtatok, ha nem könyörgöttünk volna a Generalisoknak, Vice Ispán Urunkat is érettetek rabságra vitték, ám nyerjetelek vele, ha miben estek a szófogadatlanságért, az nagy Istenért, ne rontsátok magatokat, mert tűzzel vassal vannak ellenetek. Ezek után Isten áldgyon meg benneteket. Gács 3. Jan. 1684. szolgabírátok Darvas János.

Ugyanott 47. lap.

21.

1684. Jan. 10. A kecskemétiiek által közbenjárásra felkért gróf Kohári Imre sovány vigaszú válasza.

Adgyon Isten sok jókat. — Vettem leveleteket, melyből értem, hogy a Német vitézlő rendek számára quartélyúl rendeltettetek, más Vármegyék is azon terhes dologtúl nem lehetnek menttek, vagy nehéz vagy könnyű, annak csak meg kell lenni, ha késedelmeskedtek annak véghez vitelé-

ben, kár követ érte benneteket. Isten veletek. Datum Szécsény die 10. Januar. 1684. Kohári Imre.

Ugyanott 48. lap.

22.

1684. Jan. 12. Darvas János szolgabíró sturgetvénye ugyanazon tárgyban.

Szolgálók Kegyelmeteknek. — Én nem tudom mire vélni, Kegyelmetek ennyi parancsolatomra még csak választ sem ad, megláttya csak egy hét alatt is mi esik Pest Vármegyében. Istennek ostora, büntetése legyen rajtam, ha igazat nem írok: a parancsolatot is láttam hogy ki adták, égessék rabolják Pest vármegyét s minden marháját hajtsák. Mi semminek okai nem vagyunk, magunk is keserüllyük a sok szegénységet, adta volna Isten inkább e világra se lettünk volna, hogy sem mint ezt a galyibás Tisztet viselylyük: Egyikünket kivágják a vashúl, míg másikunkat vernek bele, a mi dolgunk csak ilyen, Kegyelmetek azért lássa mit csinál, csak kárát ne vallya. Nemes Uraimék is a Taxát éjjel nappal hozzák. Ezek után Isten mentse meg Kegyelmeteket a kártól. Datum Gács 12. Januar. 1684. Kegyelmetek jó akaró Szolgabírája Darvas János.

Ugyanott 46. lap.

23.

1684. Jan. 25. A Szécsényi várkapitányok minden helységből az Elöljárókat maguk elibe idézik.

Adgyon Isten sok jókat minnyájunknak. — A méltóságos Generalisok parancsolattyaiból parancsolom Falusi és Városi Birák, kik levelemnek hátán nevezve vattok, éjjel nappal jötttest jöjjetek előmbe minden késedelem nélkül,

mivel Kegyelmes Urunk koronás Királyunk Ő Felsége hűséges szolgálattya, kiváltképpen való dolga végett léssen veletek beszélgetésem, azt elvégezvén, és annak rendi szerint titkokban előtökben adván, békivel vissza bocsátalak. Ezen parancsolatom pedig rendről rendre hordozni el ne mulassátok s levelem hátára írássátok, mely Faluban és Várasban olvastátok el, és annak utánna vissza hozzátok parancsolatomat, tudhassam ki mulattya el vakmerőképpen Kegyelmes Urunk Ő Felsége dolgaiban folytatott siető parancsolatomat, kiki közületek ha kárt nem akar vallani, parancsolatomban külömbet sem cselekeszik. Datum in Praesidio Szécséniensi die 25. Januar 1684. Én H. Somkrefeld Szécséni Commendans. Horváth Disznósi Ferencz Szécséni Vice Kapitány.

Ugyanott 48. lap.

24.

1684. Januar 30. Darvas János szolgabíró sürgetvénye a kecskeméti biróhoz.

Szolgálok Kegyelmednek. — Generalis Úr Ő Nagysága parancsolattya étkezett ujjobban, a quártélyok kiszedése végett, a melyben az is van fel téve: az Alföldi Esküttek szedgyék. Kegyelmetek azért mihelyt ezen levelemet vészi, mindgyárást mennyen, és szedgye a Lajstrom szerint a pénzt, mert ha nem, Isten engem úgy segéllyen Kegyelmedet hozzák, oly helyre teszik, vagy láttya többé magyar országot, vagy sem, s Kegyelmed pedig maga jöjjön fel a pénzzel, Beretvás István Oláh János urammal Kecskemétről Deák Pál, Kalocsa János, Patai András, Kamarás ifjú, Sárközi Pál uraimékkal, im alá küldöttük Generál Ő Nagysága levelit, a kit Jaklin Uramnak éjjel nappal vigyék, Lévára egy pénzt ne adgyanak, mert rosszúl járnak, megmondhatták embereitek, miként voltak a Német előtt, ám arestomban is vannak benne, soha Kegyelme-

tek annyit nem cavillálhat, hogy ettől megmenekedgyék, mindgyárast bizonyos emberét küldgye hozzám, tudgyam mihez tartani magamat, eleget irogatok, de mint az ebnek nem volt hitelem kegyelmetek előtt, Kecskeméti, Kőrösi, Czeglédi Hadnagyokat éjjel nappal küldgye kegyelmetek három négy felé a pénzt szedni, ha Kegyelmed meg nem akar romolni, a mely emberséges emberek föllyül be vannak írva, száz Tallér birság alatt egy is el ne maradgyon. Ezek után Isten kegyelmeddel. Losoncz 30. Jan. 1684. Darvas János.

Ugyanott 50. lap.

25.

1684. Jan. 31. Darvas János szolgabíró fenyegető sürgetvénye.

Szolgálók Kegyelmednek. — Ma 30. January vettem a kegyelmetek levelit, edgyütt Jaklin Miklós úr ő kegyelme levelével. Kegyelmetek Lévára ne adgyon semmit is a mint Generalis Rabatta úr ő Nagysága patens leveléből megértheti Kegyelmetek, bár inkább Lévára attá volna kegyelmetek a Quártélyt, könnyebben esett volna, — bolondnak engem kegyelmetek ne tartson, a mit cselekszem, magamtúl nem cselekszem, hanem a Nemes Vármegye parancsolattyából, — már Buda Péter uramnak szálló levelemet bépecsételtem volt, a midőn Sós Hartyánból azon kegyelmetek levelét hozták, kegyelmetek abból is megértheti, miben légyen dolga. A pénzt pedig éjjel nappal hozza, ravasz szavaival engem ne tartson, az Urak előtt se hazudtasson vele, ím ma, ím holnap, Vácz tájárúl minden nap hozzák, kegyelmetek csak a nagy vakmerőségre vetette magát, egy Római király ellen akar ellenkezni, bizony félek rajta, a Kegyelmetek Tanácsi meg ne adgyák az árrát, ide pedig egy—két holnapra való pénzzel csak

ne jöjjön, mert már három holnap múlt, hanem mentül többet hozhat hozzon. Buda Péter uram levelében a kik specificálva vannak, el ne maradgyanak semmiképpen, a pénzzel jöjjenek. Datum Gács 31. Januar. 1684. Darvas János.

P. S. Vehettek példát Gömör Vármegyérül, mikint fizettek most a Quártélyért, a Németség reájok menvén Faluikat porrá tette, magukban és gyermekekben számtalant öltek meg, félek rajta, rövid nap ez ne essék rajtatok.

Ugyanott 50. 51. lap.

Jegyzet: Itt ezen körlevelek jegyzőkönyvében egy egész évi hiány mutatkozik.

26.

1685. Mart. 22. *Darvas János fenyegető sürgetvénye.*

Isten áldgyon meg benneteket. — Gyürki Pál uramat ide küldte koronás királyunk Ő Felsége Commissariussa Abele uram ő Nagysága arra a végre, hogy ha tíz nap alatt Városi és Falusi Birák a Quartély pénzzel edgyütt fel nem jöttök, Czobor Ádám uram ő Nagysága hadaival edgyütt értvén, rajtatok mehessen, és minden marhátokat elhajtsák s javaitokban prédát hánnyanak, kihez képest Istenért, jó szerencsétekért kérlek, ne várjátok reátok a veszedelmet, jőjjetek sietve éjjel nappal hozzám Gács várába a quartély pénzzel, előzzétek meg a veszedelmet. Írtam sietséggel Gács várában 22. Marty 1685. Jóakaró szolgabírátok Darvas János.

Ugyanott 57. lap.

27.

1685. Apr. 6. *Első Leopold császár s magyar király, a pozsonyi Apácák kérelmére Kecskemét és Czegléd városa*

kat, saját legmagasb ótalmába veszi, s legszigorúbb és elengedhetetlen büntetés alatt tiltja: hogy nevezett városokat s azoknak lakosait senki, semmi esetben, semmi nemű önkényes terheltetéssel, bezárkódással, fuvarozással, élelmi kiszolgáltatással terhelni, — az ő királyi különös és rendkívüli parancsának esetét kivéve — ne merészelje.

Nos Leopoldus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Rex. Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae et Wittembergae, Marchio Silesiae et Moraviae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium Universis et singulis nostris supremis Generalibus, Locumtenentibus Campi Mareschallis, Supremis Artilleriarum Campestrium Praefectis, Equitum Generalibus, Campi Mareschallatus Locumtenentibus, Supremis Campestrium Vigiliarum Praefectis, Colonellis, Colonellis Locumtenentibus, Supremis Vigiliarum Praefectis, Equitum et Peditum Ducibus, Locumtenentibus, Vexilliferis, Vigiliarum et Quarteriorum Magistris, Scharsantibus, et Furiris, denique universis Nostra Castra pedibus ac Equis sequentibus, cujuscunque Nationis, Status, Gradus, honoris, ac dignitatis, prout et universis Commeatum et Quartiriorum Commissariis, moderno tempore jam existentibus, aut in futurum ordinandis, ac Gratia nostra Caesarca Universis significamus, Quod Nos certis ex rationibus ducti, Possessiones binas Venerandarum Virginum Posonii ad Sanctam Claram, Kecskemet, et Cziglet nuncupatas, in Comitatu Pest existentes et habitas, cum universis suis Incolis, Subditis, et appertinentiis, quomodo et qualicunque nomine vocitatis, nihil quidquam, et nullo modo exemptis, in Nostram Caesaream ac Regiam Protectionem Clementissime assumpsimus, et ab omnibus voluntariis Condensationibus, Inquartirisationibus, Pecuniarum extorsionibus, vel exinde emergendis Militaribus oneribus omnimodo liberas et exemptas habere volumus. Pro eo Vobis omnibus et Universis, praecipue vero jam

ordinatis Quartiriorum Commissariis et Magistris, necnon Furis serio Mandamus et Committimus, ut Praetactas duas Possessiones Kecskemet et Cziglet, cum omnibus suis appertinentiis, sub maxima et minime negligenda poena nostrae animadversionis (praeter Nostrum extraordinarium Mandatum) turbare et molestare praesumatis, verum ab omnibus quartiriorum oneribus liberas relinquatis, Incolas et Subditos, vestris exactionibus, pecuniarum extorsionibus, aut quibuscunque excogitandis modalitatibus non aggravetis, eorumque Animalia majora vel minima, Equos, Currus, Frumenta, Vina, Cerevisiam, aliaque Victualia, qualiter et qualicunque nomine vocitata, potenti manu, aut qualicunque modo accipere, vel invadere, molestias, quaerimonias, aut alia damna iisdem causare et inferre, minus ab aliis similia inferre pati minime audeatis, verum vos ab omnibus similibus, sub praescripta ac gravi Nostrae animadversionis poena abstinere omni modo, et contra similem Nostram Benignam Intentionem, et Voluntatem, et ex eo emanatam Nostram Salvam Guardiam in minimo quidquam tentare deheatis ac teneamini, imo praetactas duas possessiones Kecskemet et Cziglet, cum omnibus suis, ut supra, appertinentiis, Incolis et Subditis, in omni occasione defendere, et protegere Studeatis. Haec est Nostra seria Intentio et Voluntas, sub amissione Nostrae Clementissimae Gratiae, poenaeque gravi Nostrae animadversionis, restitutioneque universorum illatorum damnorum. Secus non facturi. Datum in Nostra Residentia Viennae die 6-a Aprilis Anno 1685. Leopoldus (L. S.) Hermamus Marchio Badensis. Ad Mandatum Sacrae Caesar. Mattis proprium Christophorus Dorst. Johannes Adamus Weber.

E szép védlevél eredetiét a város levéltára nem bírja, helyette három egykorú másolat létezik a levéltárban, melyek egyikének kül lapján, szintén egykorú kézzel írt következő jegyzet olvasható: „Kegyelmes Királyunk eő Felsége Protectionalissa, melyet az Tiszteletes Posonyi Apácák nyertek ki Kecskemétre és Czeplédre.“ Az aláírások igazolása, de a szöveg némely kitételei szerint is világos: hogy nem a királyi magyar, hanem a császári német Cancellarián készült, s az egyik másolatnak, mely az

e kori körlevelek jegyzőkönyvének 59. s 60-dik lapjain van béjegyez-
tetve, fölötte álló e cím: „Protectionale Translatum Sacrae
Caesar. Regiaeque Mattis“ azt teszi bizonyossá: hogy e védle-
vél eredetie német nyelven volt kiadva, mint több mások alább.

28.

*1685. Apr. 6. Lothringeni Károly Hercege császári tábor-
nagy Kecskemét és Czepléd városok részekre a föntebbihez
hasonló értelmű védlevelet ad.*

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis, Domini,
Domini Nostri Clementissimi Specialis Protectio et Salva
Guardia super possessionibus binis Religiosarum ac Vene-
randarum Virginum Monialium Posonii ad Sanctam Claram,
Kecskemét et Czepléd nuncupatis, ac in Comitatu Pest
existentibus habitis, cum universis suis appertinentiis as-
sumptis. Pro eo universos et singulos praelibatae Sacratiss-
imae Suae Majestatis Caesareae ac Regiae Supremos ac
infimos militiae officiales Pedestris et Equestris Ordinis
milites, prout et universos et singulos cujuscunque Status,
gradus et honoris his litteris requirendos duximus, Nostro
vero commando subjectis serio committimus et mandamus,
ut praetactas duas possessiones Kecskemét et Czepléd cum
universis suis incolis, subditis, et appertinentiis, quomodo
et qualitercunque vocitatis, nihil exceptis, non tantum a
voluntariis inquisitionibus, aliisque condensationibus,
pecuniarum extorsionibus, auferendis majoribus vel mi-
noribus animalibus, aut eorum abactionibus, aliisque mili-
taribus exactionibus, quomodo et qualiter nominandis, aut
quali sub praetextu, vel colore excogitandis, iis, praecipue
vero ab omnibus contributionibus, spoliis, et expilationibus,
aliisque violentiis et puniendis Insolentiis, omni modo
liberas servare, minus alia et similia exercere, verum
easdem ab omnibus et similibus protegere ac defendere
debeat ac teneamini, Facturi in eo quod Juris et Justitiae

est, juxta cujuscunque status et dignitatis exigentiam, Nostri vero et Nobis subjecti sub gravi animadversionis nostrae poena, ac amissione capitis, hoc Nostrum mandatum rite exacturi studeant. Signatum Die 6. Aprilis 1685. Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Generalis Locumtenes Campi Marescallus Colonellus Carolus Dux Lotaringiae.

Egykorú másolat a már sokszor idézett körlevelek jegyzőkönyvében 61-dik lapon, — mint látszik ez is német eredeti után fordítás.

29.

1685. Apr. 24. Eszterházi Pál nádor nyíltlevele a kóbor katonák ellen.

Mi Galántai Eszterházi Pál, Frakno Várának örökös Ura, Magyar országí Palatinus, Kúnsághnak Fő Birája, Arany Gyapjas és Szentséges Római Birodalomnak szentelt vitéze, Nemes Sopron, Pest, Pilis és Solth Vármegyéknek Fő Ispánnya, Császár és Koronás Király Urunk ő Felsége titkos Tanácsa, Komornikja, Magyar ország Duna tulsó részeinek s hegy allyai végházainak Fő Generálissa, Cso-báncz végh várának örökös Fő Kapitánnya, Magyar országban helytartója: Mindeneknek az kiknek illik, kiváltképen pedig Felső Magyar országí Generalissaihoz tartozandó Kegyelmes Urunk ő Felsége véghbeli Kapitánninak, Hadnagyinak, Vajdáinak, Zászlótartóinak, Stázsamesterinek, Tizedessinek és azok alatt levő Lovas és Gyalogh renden való Vitézeknek, Köszönetünk után kedveskedő jó akaratumkat ajánljuk. Minthogy már Isten Kegyelmebül az Idő is megh nyílt és Klmes Urunknak ő Felségének az magyar hadakra szüksége vagyon, azonban úgy vagyon értésünkre, hogy sokan a véghbeliek közül, némellyek Tisztviselőinek hírével, némellyek pedig csak hír nélkül is az végházból kimenvén, az Kúnságot, Jászságot és az egész alföldet keresztül kasúl

járván, ott kóborolnak, az szegénységet zaklattják, húzzák vonnyák, Javaiból prédát tesznek, ki miatt épen semmissé lesznek nyavalyások, hogy azért Klmes Urunk ő Felsége szolgálattában látramaradás és fogatkozás ne essék, az végházak is pusztán ne maradgyanak, megh szánván az szegénységnek is sok rendhéli Istentelen Kóborlók miatt való sanyarúságit és inségit, hadgyuk és parancsollyuk keményen, és Feje élete elvesztése alatt, minden fellül megh írt rendbelieknek és alattok valóknak, hogy értvén ezen Parancsolatunkat, azonnal kiki maga végházába, Tisztviselője, Zászlója alá vegye magát, úgy hogy Méltóságos Generalis Gróff Csáki István Uram ő Kegyelme e napokban fel menvén, az vitézlő rendet mentül számossabban össze gyűjthesse, és hová az szükséghez hozza, Kegyelmes Urunk ő Felsége szolgálattya kívánni fogja, oda fordíthassa, Füzetésében (kit ő Felsége Klmessen resolválni méltóztatott) senkinek semmi kétsége nem lévén: Holott pedig némelyek magok szerint járván, ebbéli Parancsolatunkval nem gondolván, magok végházaiban, Tisztviselőjök és Zászlójok alá venni magokat elmulatnák, ha kézhez kerülnek, érdemek szerint való büntetések leszen érette; Egyébiránt is hatalmat és szabadságot adtunk azon megh írt szegénységnek, hogy az olyan Kóborló, nyúzó fosztó Istenteleneket szabadon üldözzék, kezünkhöz hozzák, az hol az érdemlett büntetést el nem kerülnek, kiből különben cselekedni senki sem merészellen. Datum in Arce Nostra Kismartoniensi die 24. Apr. 1685. Paulus Eszterházi.

Egykorú másolat. Körl. Jk. 63. lap.

30.

1685. Május 19. Vécsei Sándor hajnácskői főkapitány a fentebbi nyiltlevelet szétküldi.

Méltóságos Klmes Palatinus Urunk ő Nagysága Pátensit Klmeteknek közönségessen in Paribus megh küldöttem,

megh értvén azért Kegyelmetek ő Nagysága Parancsolattját, kiki Klmetek közül úgy alkalmaztassa dolgát, hogy mingyárt késedelem nélkül az végházakban Kapitánnya Zászlója alá siessen, mivel már Istennek jóvoltából az idő is megh nyilt, Klmes Urunknak ő Felségének az magyar hadakra szüksége vagyon: minthogy már Klmes Urunk ő Felsége az fizetést klmissen resolválni méltóztatott még Bécsben létemben, az ki iratos 12 óra való pénzt adnak neki, szabad legényeknek órúl óra megh fogják az fizetést adni, Klmetek azért oda alá ne mulasson, jötttest jőjjön az végházakban, az ki Ajnácskői Ajnácskőbe jőjjön, az ki pedig másuvá való másövé mennyen, másként cselekedvén Klmetek, valaki kézben akad Klmetek közül, bizony soha megh nem enyészti, ha szintén most kézben nem akad is, télre kelvén bizony fülön foghva húzzák ki, érdeme szerint való büntetést bizony el fogja venni. Ezek után Isten Klmeteket sokáig éltesse. Datum Ajnácskő Die 19. May 1685. Ajnácskői Fő Kapitány Vécsey Sándor.

Ugyanott 62. lap.

31.

1685. Majus 24. Gróf Pálffy Károly altábornagy az alföldre széledt magyar katonaságot a községek által be-rendeli.

Gróff Erdődi Pálffy Károly az Felséges Római Császár és Koronás Király Urunk ő Felséghe Tanácsa és Komornikja, Generál Feld Marchalnak Locumtenense, bizonyos számú vasas hadainak Fő Kapitánnya, Alsó Magyar országh és mostani Ármadának Fő Generálissa, Tudtára adatik és parancsoltatik Gyöngyösi, Jászberéni, Kőrösi, Kecskeméti Biráknak: Hogy vevén ezen parancsolatomat, Nemzetes Vitézlő Horváthi Disznósi Ferencz Kapitány Úr magyar hadából való katonáinak, az kik az ő Felsége téli quárterlyát

el vöttek, és most az Alföldre széllettenek, valahol híreket hallják, azonnal azoknak tudtára adgyák, hogy értvén ezen akaratomat, valaki életét, fejét, böcsületét szereti és jószágát, minden mentség és halasztás nélkül jöttést jöjjön említett Disznósi Ferencz kapitány Urunkhoz ide Párkánál lévő Klmes Urunk eő Felsége Táborában: Azt is megh jelentvén nekik, hogy ha szófogadatlansághnak, vakmerőségnek vetik magokat, affélék azután valahol találtatnak, nyakon ragattatván megh arestáltatnak, nagy és kemény büntetéseket el nem kerülík, ha az ő Felsége szolgálattját kerülvén, legh fellyebb 14 napigh említett táborra fel nem jönnek. Ezen Levelemet pedigh egyik várasról másikra rendszerint kültést-küldgyétek, külömben sem cselekedgyetek. Költ Párkánál levő eő Felsége Táborában die 24 May 1685. Gróff Pálffi Károly. (L. S.)

Ugyanott 67. lap.

32.

1685. Majus 25. Darvas János szolgabíró a quártélypénzeket folyvást sürgeti beküldetni.

Isten velünk. Én nem tudom mit gondoltok, miben bíztok, ennyi Parancsolatomra az Quartély Pénzt fel nem hozzátok, ám lássátok mit míveltek, de bizony az órát meg átkozzátok az melyben ez világra löttetek, csakugyan erővel akarjátok magatokra hozni az veszedelmet, Isten és Világ előtt protestálok, oka nem vagyok semminek, mind eleget írogattam reátok. Datum in Arce Gács die 25. May 1685. Szolgabírátok Darvas János.

P. S. Pro 24. praesentis az nemes Vármegyének Generalis Congregatioja lészen, az Arenda publicáltatik, Kecs-keméti és Kőrösi Uraiméknak, úgy az Falusi Biráknak is akkorra Embereket küldgyék Gács Várában. Az ki meg akarja venni az Árendát, ide Gács Várában jöjjön mentül

hamarébb, Diósi Mihály uram lészen az Arendator, az szokott Ajándékot is meghozzátok mentül hamarébb, mert ha nem siettek az feljövettel, el estek az Árendátoktúl.

Ugyanott 65. lap.

33.

1685. Jun. 5. Darvas János szolgabíró levele a kecskemétiékhöz.

Szolgálók Kegyelmeteknek. Én az Kegyelmetek, úgy az Nemes Vármegye dolgaiban ide Párkányhoz az Méltóságos Generalis Urakhoz jöttem, Isten engedelmeből minden jót végeztem, kinek is hasznát rövid nap megtapasztallja; az mi Lévai Hadnagy Quartély kérését illeti, egy pénzt sem kell adni, ezennen megyek az Generalisokhoz, annak is végét szakasztom: Ő Felsége Protectionját, és a többit küldgye kezemhez, had publicáltassam az Nemes Vármegyén, annál fogamatossabb lészen, — az alatt legyen serény füle Kegyelmeteknek kiváltképpen az hírek részéről, neheztelésben ne essék az méltóságok előtt; Szemere Pál úr ökreire lészen gondom, az katonát is megfogatom, Kurdist meg fogassa kegyelmetek, minden felé ki van adva az Parancsolat ellene, Eskütt Uraim mennyenek végére, az Halasiaknak marháját az Lévaiak micsoda helyről hajtották el, hogy ha Feér Földről-é, vagy másunnan. Ezek után maradok Kegyelmeteknek jó akarója. Dat. Párkány 5. Junii 1685. Darvas János.

Minap mi felül írtam Kegyelmeteknek, Város Pecséttye alatt mentül hamarébb küldgye kezemhez, úgy Nemes Uraimék az Taxa Pénzt, az kivel restálnak, Eskütt Uram bocsássa Currensét impositiot hozzák meg, ne rontassák magokat. Karaffa Generalis hadaival most érkezett be. Kérem Kegyelmeteket szerezzen számomra valami két pár szép Sastollat. Salva őrvárdiakra legyen idején gondova már szól-

lottam Kaprára Urunknak, a mikor kell, fog adni, Pálfi Urunknak semmit se adgyon hírünk nélkül.

Ugyanott 68. lap.

34.

1685. Aug. 5. Darvas János szolgabíró a kecskeméti-ekhez.

Ajánlom szolgálatomat Kegyelmeteknek. Úgy látom, az nemes Vármegye Tiszteit csak egy a féle Pásztornak tartya, ennyi irogatásunkra embereit fel nem küldötte, vagyon pedig Kegyelmeteknek tudtára mi dologban hivattuk, a felséges Herczeg parancsolattýából annak okáért bizonyos katonákat kellett küldenem kegyelmetek Várossában az birákért, avagy Tanácsbeli emberekért. Parancsolom azért kegyelmetek élete elvesztése alatt, levelem mutató katonákat meg ne háborgassa, hanem békével bocsássa azon emberekvel, az kiket fel akarnak hozni. Azt szokták mondani: Rest többet jár, Fösvény többet költ. Ezek után Isten kegyelmetekvel. Gács 5. August. 1685. Kegyelmetek jó akarója Darvas János mp.

Ott lakos nemes Uraimék az én időmben imponált Taxabéli Restantiát sietve küldgyék, kárban ne hozzák magokat.

Ugyanott 73. lap.

35.

1685. Aug. 21. Ugyanaz ugyanazokhoz.

Isten velünk. Mi az oka Ti Istentelen Emberek, hogy csak készültök az feljövettel, most is jöttök, az egész Alföldség csak ti reátok mutat az quártély pénz felhozásával, hogyha az Hadnagyok felmennének, akkor felhozzák. Par-

csolom azért 40. forint birság alatt, éjjel nappal jőjjetek, ide Gács várában, és minden felé írjatok, hogy az mikor meg akartok indulni, veletek edgyet értvén, feljöhessenek, ha elmulatytátok, Isten engem úgy segéllyen kötözve hozatlak, de meg ülitek az Gácsi Tömlöczöt. Datum in Arce Gács. Die 21. August. 1685. Szolgabírátok Darvas János mp. *Után jegyezve:* Érkezett 29. Aug. Felföldi emberek hozták.

Ugyanott 73. lap.

36.

1685. Sept. 8. *Ugyanaz Ugyanazokhoz.*

Szolgálok Kegyelmeteknek. Nem kétlem nem vette volna Currensemet az Vágók végett, Kegyelmeteket azért utolszor megintem egyszer, éjjel nappal küldgye, nagyobb kárt ne vallyon, én protestálok, oka ne legyenek semminek, ha késedelmeskedik falkástul hajtatom az marhát. Nemes Uraimék is az hátra maradt Taxát éjjel nappal küldgyék, most is Bécsben kell menni Vice Ispán Uramnak az Nemes Vármegye dolgában az idei quártély végett, egy Pénz költségünk nincsen. Az hadnagyok is feljöjjenek. Ezek után Isten Kegyelmetekvel. Datum in Arce Gács. Die 8. Sept. 1685. Kegyelmetek jó akarója Darvas János.

Ugyanott 74. lap.

37.

1685. Jan. 25. *Gróf Csáki László tatai főkapitány, a részére utalványozott quártélypénzt követőli.*

Isten sok jókkal álgyon meg jó Atyámfiai Kecskeméti Biró. — Minemű assignatíot adott helységtelkre General
Kecskemét v. tört. III. köt.

Commissarius Prajner úr, megfogjátok jó atyámfiat érteni, mivel pedig ezen servitiumnak felszolgáltatása in natura alkalmatlanságokra lehetne, azért bocsátottam ezen levelem megadó embereimet közitekben a végre, hogy ha kedvetek lészen hozzá, meg alkassatok azon quártély állapottyárul velek, kiknek meg vagyon parancsolva, hogy az miből lehet, kimélve, tűrhetőképen légyen alkojok, melyet akarék tudtotokra adnom. Isten veled. Datum Tatae 25. Janu-ary 1685. Jó akaród Gróff Csáki László.

Ugyanott 70. lap.

38.

1685. Majus 20. Horváth József, gróf Csáki László tatái főkapitány lévai főhadnagya felszólítja a kecskemétiakat: hogy a gróf számára e városból utalványozott quártélypénz tíz nap alatt kiszolgáltatva legyen, különben a lévai lovas őrség a gróf parancsából a kecskemétiak marháit el fogja hajtani.

Ajánlom Kegyelmeteknek Szolgálatomat. — Méltóságos Gróff Csáki László Urunk eő Nagyságának Kegyelmetekre rendelt téli quártélyá végett Parancsolattját nem kétlem hogy kezéhez ne vette volna Kegyelmetek, mivel hogy ő Nagyságának semmi választ nem adott Kegyelmetek, sőt süketségre merészelte venni, kihez képest ő Nagyságátul meg vagyon parancsolva Nemzetes Vitézlő Mező Szegedi Horváth Gergely, hogy az itt való Lévai vitézekkel, téli quártélyra jutandó, és említett Gróff uramat ő nagyságát concernálandó summa pénzért Kegyelmetek jószágát hajtsa el, Hogy azért nagyobb és súlyosabb kárba ne ejtse magát Kegyelmetek, Tíz nap alatt küldgye fel bizonyos embereit hozzám, hogy azokval meg alkudván, meg említett méltóságos Gróffnak Kegyelmetek ellen való haragja megenyhődjék. Annak okáért Kegyelmetek adgya késedelem nélkül

tudtomra, hogy ha akar-é alkudni, és hozzám feljönni, vagy nem, minthogy ő nagysága reám bízta ezen Kegyelmetekkel való alkut, másként Isten Világ előtt protestálok, ha mi kárba esett, ne másnak hanem magának tulajdonítsa, mivel se órát, se napot nem tudgya Kegyelmetek, a mikor ezen dologban meg fog károsodni, választ várván kegyelmetektől, kívánom tartsa Isten jó egészségben. Datum Levae 20. May. 1685. Kegyelmetek jó akarója marad Méltóságos Gróff Csáki László úr ő Nagysága főhadnadgya Horvát József.

P. S. Az Kegyelmetek Farkas Ádám Vice kapitány Uramnak szóló leveléhez semmi közöm, ha valamit adott kedveskedés képpen az Herczeghségnek és Generalis Uraknak ő Nagyságoknak, avval Méltóságos Gróff Csáki László főkapitány úr ő Nagysága Quártéllya nem tolláltatik: egy az: más az hogy az Kegyelmeteknek adott Protectionalis Leveléi 6. Aprilis Anni modo currentis emanáltattanak, az Méltóságos Hadi Fő Commissarius Úr ő Nagysága kegyelmetekre kiadott quártély végett való parancsolattya 30. Nov. Anni 1684. Gróff úr ő Nagysága számára kiadatott, így azért haszontalanul mesterkedik kegyelmetek, mert azt bizony meg veszik kegyelmeteken, nem is léssen különben, ha az tíz napra be nem küldi embereit hozzám.

Körlevelek jegyzőkönyve 70. 71. lap.

39.

1685. Nov. 9. Gróf Csáki László tatai és lévai főkapitány a kecskeméti tőzsérek marháit útközben elraboltatja; kezességet vállal mellettük Bottyán János esztergami főhadnagy, kit viszont a kecskemétiiek biztosítanak.

My Kecskeméten Lakozó Király István, Kamarás János, Kalocsa János, Kozma Jakab, Szabó István, Szívos János, Hegedűs János; Adgyuk tuttára mindeneknek az kiknek illik ez Levelünk rendiben, hogy az minemeő Várossunkra

vetett Quártél pénzt Méltósságos Gróff Csáky László Uram
 eő Ngha Tatában marháinkat Arestáltván, külemben sza-
 badulássa nem lehetett, hanem Nemzetes és Vitézleő Bottyán
 János esztergami feő Hadnagy Uram eő Kegyelme Ezerkét-
 száz forintik lött kezes eő Nagyságának érettünk bis quin-
 denáik, tudnia illik ad diem 8. X-bris Boldogh Asszony
 fogantatássa napik, kire nézve obligáillyuk magunkat, hogy
 az Terminus alatt azon dolgot végben viszünk, és eligazít-
 tyuk, Ha pedighlen a Terminus alatt végben nem vihet-
 nénk, és akar mi okkal elmulatnánk, tehát adunk tellyes
 hatalmat megh említett Hadnagy Űrnak, ez kezes levelünk
 ereivel, szabadon hozzánk nyúlván, az megh írt 1200 fr.
 summát, és azon felől eő Kegyelme maga fáradságára Száz
 Aranyat simul et semel rajtunk megh vehesse eő kegyelme,
 ki rekesztvén ez iránt minden törvényes állapotokat, és idő
 mulatásokat. Mivel pedigh ezen kezesség Városunk ügye
 miatt forog, és következett, fel tévén azt is, tellyes szabad-
 ságba lehessen említett Hadnagy Urnak, valahol marháinkat,
 és akarmely Kecskeméti ember jószágát, marháját talál-
 hatja, eő Kegyelme szabadon megh foghassa, és magának
 contentatiot tehessen eő kegyelme. Ez Levelünk ereje ellen
 pedigh semmi nemeő kigondolható Prokátori fogás, exceptio,
 contradictio, ne suffragálhasson, kiuek nagyobb bizonyosá-
 gára, és elbitélére adtunk ezen kezes Levelünket felleb írt
 Hadnagy Urunk eő Klmének, pecsitünkel, és kezünk kereszt
 vonjássunkal megh erősétvén. Actum Tatae die 9. 9-bris
 An. 1685. Király István †. Szívos János †. Kozma Jakab †.
 Szabó István †. Kalocsa János †. Kamarás János †.
 Hegedüs János †. Coram me Joan. Kántor Castellano
 Tatensi. mp.

Egykorú másolat Kecskemét város levéltárában.

40.

1685. Nov. 20. A császári fő hadi Biztosság rendelete
 gróf Csáki Lászlóhoz, melyben a kecskemétiiek irányában elkö-

vetett erőszakoskodása rosztaltatik, köteleztetvén hogy mind a kicsikart pénzt vissza fizesse, mind a kierőszakolt kezes levelet mint semmist visszaadja.

Ex plena Autoritate abundanti Suae Mattis Sermae Generali Bellico Commissariatu etc. Sacr. Caesar Regiaeque Majestatis Camerario, et Supremo Capiteano Levensi Domino Comiti Ladislao Csáki praesentibus peramice intimatur: siquidem genuina Informatione relatum nobis exstitisset, quod ratione praeteriti hyemalis quarterii in Oppido Kecskeméth per Illustrissimum Dominum Supremum Generalem Commissarium Comitem a Prayner pro rata portione sibi assignati, aliquam restantiariam summam pro portione sibi obvenienda praedictus Dominus Comes Csáki a fatis Kecskemetiensibus praetendebat: dum itaque aliqui praefatorum Kecskemetiensium quaestores boum Certa Pecora intra ambitum Regni hujus ad dividendum pepulissent, penes Tata detenti, et ultra nequaquam pausati, sed arescati exstiterunt, donec unus praelibatorum boum quaestor fl. 300. in paratis deponeret, et majorem adhuc summam Dominus Comes Csáki a dictis Kecskemetiensibus praetendendo, Joannem Bottyáni pro obside seu fidejussore dicti quaestores statuere debuerunt.

Quodsi praeteriti anni, et ab eodem in praesentium usque quartiriorum negotia ita sine ordine, et simul tumultuarie tractata non fuissent, verum assignationes solummodo eventualiter distributae servata fuissent, haud aboleri, et quoquomodo turbari potuissent, imo executione quoad sua sibi praestanda uti potuisset, et praetactam detentionem boum in casu non solutionis sibi cedentis, pro portione adhibere potuisset; cum autem inconsveta extorsione sibi satisfactionem impendere voluerit, illegitimaque Via facti fidejussionem ab iisdem acceperit, ideo praetacta fidejussio per praesentes cassatur, et annihilatur, cum illegalis actus fuisset.

Quare Dominus Comes Csáki praesentibus peramice requiritur, iuxta Communes, et Patriae Leges pro ultimis

attentatis, quatenus modernum quartiriorum Statum haud turbare, et de medio restitutionis 300. fl. extortorum, annihilationeque obsidum providere, totumque negotium in integrum restituere et complanare haud gravatim velit, sed faciat, ut in posterum nullo sub praetextu in negotio quarteriorum violentiae et excessus patrentur. Nam si Dominus Comes in praetactis Kecskemetiensibus solitam et fundamentalem praetensionem habuit, eam bono ordine, et suo jure quaesivisset, quam in effectum deducere potuisset. Viennae Die 20. Novembris 1685. Sacrae Caesar. Rgque Mattis Consiliarius, Consilii Bellici Camerarius, Cavalleriae Generalis, Plenipotentarius, Authoritatisque Generalis Supremus Bellicus Commissarius et Colonellus etc. Comes Rudolphus a Rabatta.

Egykorú másolat Kecskemét város levéltárában a körlevelek jegyzőkönyvének 89. lapján bejegyezve. — Mellesleg legyen megjegyezve: gróf Csáki László a 300 forintot vissza nem fizette, s a kezes levelet vissza nem adta, — Bottyán János ezért 18 év múlva perrel támadta meg a kecskemétieket, kik a magyar királyi Cancelláriához folyamodtak pártfogásért, — a folyamodvány fogalmazványa s mellette a császári hadi Biztosságnak fentebbi rendelvénye 1703-ból hiteles másolatban a város levéltárában megvan, — mi azt igazolja: hogy e rendelvény eredetileg német nyelven fogalmaztatott, de gróf Csákinak latin nyelven küldetett meg, — ugyanott egy példányban igen egyszerű akkori magyar fordítása is fen van.

41.

1685. Nov. 30. Gróf Preyner Sigfrid Kristóf császári fő hadibiztos rendelvénye Pestmegye rendeihez, melyben a beálló téli beszállásolásról s katonai illetményről őket értesíti, s tudatja, hogy Soltmegyében (?) tüzetesen Kecskemét városban rendeltetett újrolag gróf Csáki László alezredes és lévái várkapitány részére 30 emberre s 15 lóra quártély; figyelemztetvén a megyét, hogy úgy intézkedjék, miszerint a kirovott kiszolgáltatások pontosan teljesíttessenek.

Illustrissimi, Reverendissimi, Spectabiles ac Magnifici, Admodum Reverendi, Generosi, item Nobiles Domini mihi observandissimi. — Eadem Dominationes Vestrae iam antea uberrime noverint, ex quibus rationibus Armada, et fideles alii milites Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Suae majori ex parte per hyemem in Comitatibus Inclyti Regni Hungariae distribuuntur, et quod penes Servitium (id est) Lignum, Salem, Lumen, et Lectum, pro quavis portione orali quotidie duae librae panis, una libra carnis Bubulae, media mensura vini, aut una mensura cerevisiae, pro equestri vero Octo Librae foeni, 6. librae Avenae, et hebdomadatim Duo manipuli vel fasciculi straminis, ac superinde menstruatim tam in orali duo, quam etiam in equestri duo, adeoque pro utraque portione 4. floreni in paratis praestentur, ac perhibeantur. — Cum itaque vigore factae repartitionis Condensio seu quartirium Domini Comitis Ladislai Csáki tamquam Colonelli locumtenentis et Capitanei in Dominationum Vestrarum Comitatu Solthensi, in specie vero Oppido Kecskemetiensi cum 30. oralibus et 15. equestribus assignatum sit, adeoque Dominationibus Vestris hoc significandum duxi, quatenus ulteriorem dispositionem ita constituent, ut tam de victualium exigentia, ac parata solutione secundum specificatas portiones, et supradictum modum, nullus defectus praeterveniat, his easdem Dominationes bene valere cupiens maneo — Earundem Illustrissimarum, Reverendissimarum, Spectabilium, Admodum Reverendarum Generosarum, Nobilium ac Egregiarum Dominationum Vestrarum ad servitia paratissimus Sigefridus Christophorus Preyner Generalis Belli Commissarius. Posonii 30. Nov. 1685.

Egykorú másolat Kecskemét város levéltárában beírva a körlevelek jegyzőkönyvének 69-dik lapján.

42.

1685. Oct. 16. Mercy Péter császári tábornok Heves melletti táborából meghagyja Kecskemét város birájának s egész községének: hogy levele vételével tüstént, a vezénylete alatti hadsereg számára, Szolnok felé kétszázezer kenyér részletet szállítsanak, mulasztás esetében a Várost minden kimélet nélküli legszigorúbb büntetéssel fenyegetvén.

Siquidem cum praesenti, sub directione mea existente Armada Caesarea in has Regni Hungariae Partes, tam ad operationes in Sacratissimae Suae Mattis Caesareae Servitio, et pro Salute hujus Patriae persequendas, quam ad conservanda haec Loca missus sum, ideoque par est, et aequum, ut subsistentia pro intertenenda hac praesenti Armada Caesarea omnino etiam ab his Locis porrigatur: — Ideoque Judici, Totique Communitati Oppidi Kecskeméth de omni rigore, et serio hisce demando, quatenus statim, ac post perceptionem harum, exigente sic Mattis Suae Scrtssmae Fideli Servitio, pro summe necessaria praetactae hujus praesentis Armadae Caesareae intertentione, et subsistentia, ducenta millia portionum Panis, versus Szolnokinum nobis advehi infallibiliter procuretis, certi in eo existentes, quod si in celerrima harum portionum Panis in praelibato numero, ad modo dictum Locum nobis advehendarum procuratione, praeter opinionem defeceritis, militares exinde subsequuturas executiones, et extremum armorum rigorem Certissimo experturi sitis, quod praecavendo mandatum hoc, ad promovendum Sacratissimae Suae Mattis Servitium urgentissimum rite, et quantocius exequi scietis. Ex Castris ad Heves positis die 16. 8-bris 1685. Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Camerarius Generalis Campi Mareschalli Locumtenens et Colonellus Petrus Mercy.

Egykorú másolat az 1677—1690. jegyzőkönyv 416. lapján béjegyezve a város levéltárában.

43.

1685. Oktobr. 19. Mercy tábornok rendelete Kecskemét város községéhez, melyben nyilvánítja: hogy miután Szolnok várát bévette, a vezénylete alatti hadakkal ott fog telelni Magyarország azon részeinek ótalmára, azért a város rögtön bocsásson hozzá teljes felhatalmazással ellátott követeket, kik harmad, legfőlebb negyed nap alatt mulhatatlanul megjelenjenek, hogy velök a hadélelmezés iránt szerződhessen, mert különben szigorú hadi fenyíték fogja követni engedetlenségüket.

Siquidem per gloriosa Sacratissimae Suae Majestatis Caesareae arma Szolnokinum Auspicante Deo recuperavi, et cum praesenti, sub directione mea existente Armada, ad protegendas et conservandas has Regni Hungariae Partes, per totam hyemem hic praestiturus sum, exinde alte dictae Mattis Scrtssmae fidele exigit servitium, et mandatum, ut pro intertenenda hac Armada Caesarea, ab his locis subsistentia praebeatur, volui idcirco Judici, et toti Communitati Oppidi Kecskeméth hisce id ipsum intimare, serio demandando, quatenus statim, ac post perceptionem harum, huc deputatos plenaria tractandi Potestate instructos, ut cum ipsis dispositionem ratione subsistentiae, aliasque aggravatione, pro necessitate sic exigente adordinare queam, ad me sic ablegatis, ut sequenti die 21. vel ad longissimum 22-a hic certo certius compareant, quod sicut urgentissimum negotium, seu Mattis Suae Sacratissimae Servitium et mandatum, etiam protectionem et conservationem harum Partium concernit, sic pro infallibili alias subsecutura executione evitanda mandatum hoc rite et quantocius exequi scietis. Ex Castris ad Szolnokinum positis. 19. 8-br 1685. Sacr. Caes. Rque Mattis Camerarius, Generalis Campi Mareschalli Locumtenens et Colonellus P. Mercy.

44.

1685. Oct. 25. *A szolnoki tábornok segéde a kecskeméti birónak meghagyja, hogy bort, eczetet, tojást, fris halat, zöldséget s egyéb konyhára valóit küldjön.*

Judici in Kecskeméth hisce demandatur, quatenus unum vas vini, unum vas aceti, ova, recentes pisces, herbas et olera, rapas rubras, lactucam, et similia victualia, sic certo certius huc advchi curet, ut cras mane hora 8-va infallibiliter hic sint, quod statim et recte exequi sciet. Szolnokini 25. 8-bris 1685. Sac. Caes. Rque Mattis Generalis Adjutant Carolus. mp.

Ugyanott 418. lap.

45.

1685. Oct. 30. *Heisler tábornok közölvén egy lovas katonának s lovának napontai élelmi illetményét, meghagyja a kecskemétieknek, hogy az általuk felvállalt 500 lovas katona illetményét egy egész hónapra rögtön kiszolgáltassák.*

Ordinantia Caesarea pro uno Equite et Equo. — Omni die duas libras panis, duas libras carnis, duas medias vini, octo libras avenae aut hordei, decem libras focni; et cum viginti millia hominum militantium hic et in Szarvas sint, adeoque ex Kecskeméth plenipotentiarii hic comparere debent, ut cum cis ratione subsistentiae ex alimentorum, in natura, seu pecunia, quot ex isto numero hujus militiae Caesareae, ex dicto illorum sustentare et alere queant, Contractus fieri possit, quod perficere scient. Datum Szolnok 30. 8-bris 1685. Hejsler.

Cum praedicta Civitas se obligavit ex militibus hic existentibus secundum hanc Caesaream ordinantiam quingentos, cum tot equis per hanc hyemem alere velle. Idcirco statim post perceptionem harum ab hodierna die incipiendo, sub-

sistentiam aut in natura, aut pecunia, uti pretii est, pro uno mense pro militibus dictis 500. huc devehere, et sic continuare scient; ultra hoc autem nullo modo, nec in minimo aggravari debent. Datum Anno et die ut supra. Donatus Hejsler Generalis.

Ugyanott 421. lap.

46.

1685. Nov. 2. Mercy tábornok meghagyja a kecskeméti bíráknak: hogy az átküldött leveleket, legszorosb felelet terhe alatt illető helyekre szolgáltatassák.

Judici et Juratis in Kecskeméti hisce serio, et sub animadversione gravissima demandatur, quatenus statim, et absque perditione unius momenti, transmissas cum his Literas, ad debita promoveatis loca, utpote ex defectu praeter opinionem occurrente vos de super respondebitis. Szolnok 2. 9-bris 1685. S. C. R. M. Generalis, Camerarius, Campi Mareschalli Locumtenens Colonellus P. Mercy mpr.

Ugyanott 418. lap.

47.

1685. Nov. 6. Darvas János szolgabíró körlevele.

Istentől sok jókat Kegyelmeteknek. Az Nemes Várme gyétől megmaradástok végett küldettem Szolnokban, méltóságos Generalis Urunkhoz eő Nagyságához, kihez képest parancsolom 100 Tallér birság alatt, mihelyt ott létem hallyátok azonnal sietve minden Faluból két-két Ember jőjjön hozzám, hogy az quártélyokról minden jót végezhessek veletek. Egyébbiránt ha el nem jöttök, soha bizony oly Faluban, Városban nem lakhattok, hogy ki nem kerestetlek; és

nyargalóval ne hozzassalak benneteket, az mely keserűven fog esni, azonban az hat és 50 forintos impositára az kik uiivel tartoznak, hozzák meg késedelem nélkül, mert ha meg nem hozzák, bizony nem úgy lészen mint eddig volt, én nekem is Számadásomban áll, ha ti engem nem szánatok, bizony én is nem szánlak benneteket. Ezek után Isten veletek. Losonc 6. 9-bris 1685. Jó akaró szolgabírátok
Darvas János.

P. S. Kis Kunságbeliek el ne maradgyatok, adgyam előtökben Palatinus Urunk micsoda választ adott.

Ugyanott 79. lap.

48.

1685. Nov. 6. Darvas János szolgabíró vigasztaló levele a kecskemétiékhöz.

Ajánlom szolgálatomat kegyelmeteknek. Isten minden dolgaiban boldogítsa kegyelmeket. Tegnap érkezének hozzám kegyelmetek becsületes Attyafiai a Vice Ispán Uramnak szólló Levéllel edgyütt, declarálván nyomorúságát és végső pusztulását kegyelmetek Városának, kivált képpen az mostani hallatlan kegyelmetekre eső Portiok számát, melyre nézve vagy küldött volna fel kegyelmetek vagy sem, már deputáltattam vala az Nemes Vármegye által Szolnokba Meltóságos Merci és Hejsler Generalis Uramékhoz eő Nagyságokhoz, csak az kegyelmetek megmaradására nézve is, az minthogy Isten egésségemet adván, azon leszek holnap meg is indullyak arra felé, kegyelmetek azért mihelyt ott létem hallya, azonnal küldgye hozzám két becsületes Tagját az Portiok számával, Plenipotentiát adván Embereinek, hogy annyival is inkább az szegény város megh maradására nézve is minden jót végezhezzünk, és azt is Város Pecséttye alatt küldgye sietve kezembem, Buda obsideálásával az város mennyi kárt vallott, és mennyi sok rendbeli kedveskedéssel

volt minden felé, akár mínemő nembeli lett légyen az Papirosra tétesse fel, és most is miolta az ő Felsége Hada Szolnok Táján vagyon, Hány Ezer Font kenyeret és másť egyebet adott, mivel azt bé kell venni, nolle. velle, ezeket mind jedzésben kívánom, hogy annyival is inkább rendesebben folyonak dolgaink, Ha pedig azt akarja, hogy az Hallatlan Oralis és Equilis Portiokban leverjek, és kevessebbre tehessem az szegény Város megh maradására nézve, kegyelmetek Hit szerint mennyen végire, Hány Falubeli s hova való Futott Emberek vadnak kegyelmetek Városában, mert az lehetetlen dologh, nem is leszen semmi képpen, hogy ez a két nyomorúlt Város visellye az egész Vármegye terhit, mint eddig viselte, hanem kegyelmetek légyen jó reménységben, s könyörögjön szívessen Isteninek, csak az sok Éhel Haló szegénységhe megh maradására nézve is, olyant viszünk végben, az mit maga sem gondolna megh, csak kegyelmetek az alatt készítsen valami szép ajándékot Comissarius Uramnak ő Nagyságának, mivel mindenek ő Ngán állanak. Ezek után kívánom Isten könnyebbítse kegyelmeteken az ígát. Datum Lossonez 6. 9-bris Anno 1685. Kegyelmetek jó akaró Szolga birája Darvas János mpr. — P: S: Két jó Posta Legint küldgyön hozzám, az kiket expedíálhassak Palatinus Urunk után s az Apáczákhöz. — Ott lakos nemes Uraim az Taxát küldgyék megh, bizony ha megh nem küldik nagy kárt vallanak. — *Külső czím:* Kecskemét Városa Biráinak, Tanácsinak, és közönségesen az egész Város Lakosinak sietve adassék.

Eredeti a Város levéltárában.

49.

1685. Nov. 8. *Merci tábornok az előljáróknak karóra vonatás, illetőleg a városnak tűzzel vassali pusztítás terhe alatt meghagyja: hogy az egész havi élelmezést, rögtön beszállítsák.*

Judici, et Juratis Oppidi Kecskeméth hisce serio et rigore strictissimo demandatur, quatenus statim, et post perceptionem harum anticipationem subministrandae subsistentiae pro praesenti hac Armada Caesarea pro toto mense, prout cum Domino Generali Vigiliarum Praefecto Heisler tractando convenistis, praestetis; ne in adversum alias, vos praeter opinionem ulterius retardantes rigorosiori executione certo certius subsecutura ad idipsum compellere cogar. Proinde quos rumores de hoste Turca deinceps perceperitis, de eodem me quanto citius certiore reddatis. Szolnok 8. 9-bri 1685. Petr. Mercy mp. S. C. R. M. Cm. L. T. C.

P. S. Praeter opinionem non obsecuturos vos huic mandato, rigorosissimo palo affigi curabo, seu quanto citius igne et ferro exequar.

Ugyanott.

50.

1685. Nov. 8. Mercy tábornok meghagyja Kecskemét városnak: hogy 500 lovas katona részére a kirovott élelmezést katonai executio terhe alatt, rögtön, és pedig a kenyeret nem kisítve, hanem gabonában, November hónapra előlege-sen beszállítsa.

Kecskeméth tenetur suam quottam pro integro mense 9-bri portare pro 500 militibus, duas libras panis, menstruatim 31,000. libras, vel in frumento ducentos quinquaginta octo et medium cubulum Cassoviensem, sive 994. metretas ordinarias.

In carne 31. mille libras, sive 155. Pecora, quorum quodlibet habeat Ducentas libras.

In Hordeo pro 500 equis menstruatim nongentos sexaginta novem cubulos cassovienses, sive 3876 metretas ordinarias, quorum 4 faciunt unum Cubulum.

In foeno centum quinquaginta mille libras, sive 310. currus, quorum quilibet 500. libras portet.

Medias vini 31,000 a Denariis 12 $\frac{1}{2}$ facit in summa 2480. florenos Germanicos.

Dicta haec alimenta pro militibus, quam etiam eorum equis, absque minima temporis perditione, sub evadenda executione infallibili militari, portiones panis autem non in pane, sed in frumento, huc devehent, secundum quod se dirigere, et id perficere scient. Szolnokini 8-a 9-bris 1685. S. C. Rque M. G. Cm. L. T. C. P. Mercy.

Ugyanott 419. lap.

51.

1685. Nov. 9. Heisler tábornok értesíti a kecskemétieket: hogy két polgártársuk által beküldött száz szekér élelem között csak 20 szekér volt kenyérrel, a többi mind szénával terhelve; minthogy pedig hús, bor, és szénából szüksége a tábornak nincsen, szigorúan meghagyja: hogy a város búza, és drpabeli egész havi kötelezettségét rögtön beküldeni siessen.

Relatores harum duo Cives ex Kecskeméth mihi retulerunt huc in defalcationem debitae substantiae pro militibus hic existentibus Caesareis Centum adduxisse Currus necessitate oneratos, quorum autem solum viginti in pane, caeteri in foeno consistunt. Cum vero huc usque adhuc ratione carnis, vini, et foeni patientiam habere queamus, idcirco Judici, Juratis, totique Communitati hisce intimatio sit, ut sine perditione minima temporis, etquidem statim post perceptionem harum, ut intra quatuor dies infallibiliter hic compareant, frumentum et hordeum huc devehant, quantum pro hoc mense tenentur contribuere, quod sub sequenti gravi militari evadenda executione perficere scient, et illos ultimatum admoneo. Szolnok 9. 9-bris 1685. S. C. Rque M. Generalis Vigiliarum praefectus et Colonellus Donatus Heisler. mpr.

Ugyanott 420. lap.

52.

1685. Nov. 15. Deczli Antal hadi főbiztos, katonai executio terhe alatt szorgalmazza a kecskemétieket: hogy az egész havi illetményüket bűzában és árpában mielőbb beszo-
gáltassák, minek teljesítésével, eddigi lerovásaikról nyugtát
adand.

Generosi et Egregii Domini. Vigore officii eosdem serio
hisce adhortari volui, quatenus restantias in frumento et
hordeo pro mense 9-bris quantocius apportent, nisi execu-
tionem militarem, et cætera duriora proxima infallibiliter
experiri velint. Quodsi autem debitum præstiterint, et huc
redierint, computabimus omnia simul, atque dabuntur eis
debitae quietantiae, de quo Dominationes vestras amicabili-
ter permovere volens maneo 15. 9-bris 1685. Dominati-
onum Vestrarum ad obsequia Paratus Antonius Deczli S.
C. M. Superior belli Commissarius mpr.

Ugyanott 420. lap.

53.

1685. Nov. 18. Darvas János szolgabíró körlevele.

Ajánlom szolgálomat kegyelmeteknek. Én Isten Enge-
delméből, nagy sok kerengés által ide érkeztem Szolnokban
ma Dél tájban, azért valamint az elmúlt napokban megír-
tam, ahoz tartsa magát, és minden külön falubéli és váras-
béli Birák jöjjenek másod-másod magokkal ide Szolnokban
hozzám, Egyébb iránt ha el nem jönnek, Isten engem úgy
áldgyon meg, hogy elrabolják, és magokat fogságra hoz-
zák, az hátra maradt ötven forintos impositára kiki az res-
tantiat meg hozza, azonban az Nemes Vármegye úgy bo-
csátott el bennünket, hogy itt az Vármegyében magunk
alkalmatosságáról is dispositiot tehessünk, minthogy itt ide-
gen helyen széllal nem élhetünk, annak okáért parancsolom,

hogy minden portától küldgyön egy-egy kila abrakot, két-két kenyeret, ahoz szalonnát, Tikokat, a két Város két vágót, két széna hordó Szekeret, vaját, eczetet, és a mi az konyhához kívántatik, ha pedig valami jó Borocskát küld kegyelmetek, egészségére elköltjük. Ezek után maradok az Kegyelmetek jó akarója. Szolnok 18. 9-br. 1685. Szolgabirája Darvas János.

Kecskeméti és Kőrösi hadnagyok jőjjönek be hozzám, az lovakat be hozzák.

Istenért kérem kegyelmeteket Birák uraim ezen Leveleket sietve küldgye az hova szólnak, valami kárát ne vallya ez iránt, valahogy az militaris executio meg ne essék mind kegyelmeteken mind másokon.

Kőrösi, Kecskeméti, Czeplédi, Alpári, Újszászi, Szentkirályi, Szentlőrinczi, Tót almási, Ócsai, Alsó némedi, János hidi, Tápio Szent Mártoni, Szent Tamáskátai, Kókai, Szecsei, Pándi, Zsigri, Cseghe Kátai, Tótszőgi, Szent Márton Kátai, Kécskei, Izsáki, Sági, Szelei, Új Falusi, Boldog Kátai, Szent Lőrincz Kátai, Keresztúri, Szabadzállási, Fülöpszállási, Kun Szent Miklósi etc. Cito, Citius, Citissime.

Ugyanott 80. lap.

54.

1685. Nov. 20. Mercy tábornok a pestmegyei községeknek meghagyja: hogy az általa bevett Szolnok vára megerősítéséhez kétezer darab palánk-karónak való szűlfákat halálbüntetés terhe alatt beszolgáltatni siessenek.

Ti Városi és Falusi birák és Polgárok, jó akaratunk ajánlása után akaránk értéstekre adnunk s egyszersmind parancsolnunk is: Minthogy Isten eő Felséghe ingyen való kegyelmességéből Szolnok várát Felséges Császáruk és Királyunk kezében adta, az holott feles hadai meg telepedvén, szükségesképpen az várnak erőssítéséhez hozzá kell

fogatnunk, vévén azért ezen parancsolatunkat, életetekre s fejetekre parancsollyuk mindgyárást hozzá fogjatok, se órát se napot ne mulassatok, éjjel nappal, három ölnyre való, egy ember vastagságnyi, palánknak való karó fákat szolgáltatassatok ide Szolnok várában. Ezzel penigh úgy késedelmeskedgyetek, hogy ha hat, hét, vagy nyolczad nap alatt az megh írt két ezer karófa itt nem lészen, Felső-ges Urunknak erős és számos vitézit tűzzel vassal rajtatok küldgyük, magatokat mint nyilván való ellenséget fegyverre hányatunk, lakó helyeiteket felégettettgyük, elpusztítottgyük, az kiket elevenen foghatunk közzületek karóban vonattgyük, vagy felakasztattgyük. Úgy nyissátok fel az szemeiteket, hogy ha mindezekben valami hiba és fogyatkozás esik, magatok szófogadatlnaságának s engedetlenségteknek tulajdonítsátok; ezt hozván magával ő Felső-gének, és az egész Keresztységnek szolgálattya. Datum Szolnok, die 20. 9-bris Anno 1685. Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Camerarius Generalis Campi Mareschalli Locumtenens et Colonellus Mercy. mp.

Darvas János szolgabíró kísérő levele.

Minemő erős parancsolattya mégyen reátok Méltóságos Generalis Urunknak ő Nagyságának, megh érthetitek; azért kiki úgy nyissa fel az szemeit, hogy ha mi kár követi, mind Isten s mind ez világh előtt okai ne legyünk, sem Vice Ispány Uram, sem én, hanem ha szófogadatlnaságtok miatt ha mi kár követ benneteket, magatok rosz emberségének tulajdonítsátok. Ezen ő Nagyságba parancsolattját penigh úgy folytassátok Faluról falura elkerülvén, éjjel nappal vissza hozzátok száz Tallér birságh alatt parancsolom, ebben különben sem cselekedgyetek. Anno et die ut supra. Jó akaró szolgabírátok Darvas János mpria. —
Után jegyezve: Érkeze Kőrösről 22. 9-bris. Vitte el Proda István sellére Sebestyén Benedek.

55.

1685. Nov. 21. Mercy tábornok a pestmegyei községeknek meghagyja: hogy a latrokat, útonálló katonákat s hajdúkat üzzék, kergessék, öljék és fogják; különben fenyegeti őket hogy példásan megfenyíti.

Mi az oka Ti Pest Vármegyei Gondviselők, Hadnagyok és Tizedesek, hogy oly vigyázatlanok vadtok, az latrokat, úton álló katona s tolvaj hajdúkat nem üzitek, kergetitek, ölitek és fogjátok, holott mind Császár és Koronás Király Urunktól eő Felségheitől, mind az nagy Méltóságoktól, úgy az nemes Vármegyétől is parancsolatotok vagyon reá. Parancsollyuk azért mi is Generalisi autoritásunk szerint életemek s fejetek elvesztése alatt, hogy afféle úton és útfélön járó, szegény embereket nyúzó, fosztó, marha hajtó tolvaj katonákat, és hajdúkat, valakiknél az Méltóságos nagy Urak levele nem találkozik, mindenütt üldözzétek, kergessétek, fogjátok, és az hová illik, őket oda vigyétek, ha peniglen megh nem akarják adni magokat, megh is öljétek. Másként ha ezen parancsolatunknak nem engedelmeskedtek, tisztelet s hitetek szerint ebben az dologban el nem jártok, példát teszünk ez aránt közöttetek. Datum Szolnok die 21. Novembr. 1685. Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Camerarius, Generalis Campi Mareschalli Locum Tenens et Colonellus Mercy. mp.

Ugyanott 81. lap.

56.

1685. Nov. 28. Mercy tábornok a palánk-karók küldését halálbüntetés alatt sürgeti, mely rendeletet három pestmegyei szolgabíró, három iszonyú halálszer, Kerék, Akasztófa és Nyárs alá rajzolásával ellátott kíséző levéllel közli.

Quod super tot mandatis meis expetita ligna pro for-
mandis palisatis, huc usque praeter opinionem meam non

procuraveritis, istam vestram obstinatam in promovendis Sacratissimae Majestatis Servitiis moram admiror, quam proinde vobis postremo hisce de vigore strictissimo rursum demando, quatenus statim, ac post perceptionem harum etiam absque perditione unius momenti, praetacta ligna pro palisatis sic infallibiliter huc advehi faciatis, neque ulterius mandatum desuper vobis transmittendum cunctetis, vel gravissima etiam capitis exinde luetis poena. Szolnokini 28. 9 bris Anno 1685. Sacratissimae Caes. Regiaeque Mattis Camerarius, generalis Campi Mareschalli locum tenens et Colonellus Mercy.

A három szolgabíró levele.

Im minemő kemény parancsolattya megyen most is közitekben Méltóságos Generalis Urunk eő Nagyságának, az palánk fa végett; kihez képest ezen levelet vévén, kiki közzületek mennél többet lehet hozni, éjjel nappal hozza, mert ha nem, megh eskütt generalis Urunk eő Nagysága erőssen előttünk, az engedetlennek, palánk fa nem hozónak, Városoknak, Faluknak eltörlésére vitézit kiküldi, mint az nyilván való ellenséggel úgy bánat, mivel az eő Felséghe szolgálattya. Valaki penigh ki húzza magát ezen szolgálathól, azt mondgya eő Nagyságba tiszta Török az, s azért nem kíván szolgálni eő Felségének. Kihez képest parancsoltyuk mi is, s mind penigh az Jézus Christus vére hullásáért kinszerítünk ezt vigyének végben, hatalmas nemzet lévén ez, azt elkövetheti, ki veszi le rólatok, az kin megh esik, azon megh lészen esve. Azonban az felvetés szerint az búzát, zabot, és Németekre való személy pénzt hozton hozzátok, hasonlóképpen fenyeget Generalis Uram eő Nagysága ez iránt is, mert itt az eő Felséghe népe széllel nem élhet, ki kellekik kimenni nekik; úgy is megh romlotok. Az palánk fának hosszasağa penigh három ölnyi légyen, mentül vastagabb lehet, olyan légyen. Datum Szolnok 28. 9 bris 1685. Nemes Pest Pilis és Solt uniált Vármegyéknek szolga bírái: Pest Darvas János (p. h.). — Solt Mocsári Balázs (p. h.). — Battik Gergely (p. h.).

Ugyanott 84. lap. — E rendelet alatt a kerék, akasztófa és nyárs jelvényei eseten alakban vannak a jegyzőkönyvben az utókor bámulatára, egyszersmind méltó utálatára felrajzolva. — Ezen s előbb az 54-dik szám alatt közlött rendelet tudomására esvén az utolsó budai vezirbasa Abdi Rhámánnak, Körös és Kecskemét Városoknak eltiltotta a palánkfa szállítást, fenyegetvén viszont őket, hogy 300 karót készítettett, velök mind megtölteti azokat, egyszersmind a szolnoki tábornok irányában azzal fenyegetőleg biztatván őket, hogy Kecskemét ötezer Tatárnak, Körös ugyanannyinak házat és istállót készítsenek. (II. kötet. 251-dik szám).

57.

1685. Nov. 28. Darvas János szolgabíró közli a szolnoki tábornokok által kiadott élelmi és fizetésbeli kivetést a pest-megyei és kiskunsági helyekkel, kérvén őket az élő Istenre, hogy azokat beszolgáltatván kerüljék el a különben fenyegető veszedelmet.

Isten minden jókkal áldgjon megh Benneteket. Az Méltóságos Generalisok micsoda repartitiót adtak előnkben, mellyik falura és Városba holnaponként hány Cassai köből búza, köből árpa, személybeli pénz esik, im rendessen előtökben adom.

Kecskemétre esék az egy hóra, Szentkirályiakat és Szentlőrinczieket hozzájok adván, kétszázharminczöt Cassai köből búza, abrak száz tíz Cassai köből, személypénz egy-egy hóra ezernyoleczszáz német forint.

Körösre Czeglédiekkal esik az egy hóra száztizenöt Cassai köből búza, abrak egy hóra hatvan köből, személypénz egy hóra ezerháromszáz forint.

Alsó Némedire esik egy hóra tíz Cassai köből búza, abrak öt köből, személypénz ára kétszáz 70 német forint.

Isákiakra tíz köből búza, 5 köből árpa, pénz százhetven forint.

Ócsaiakra tíz köből búza, öt köből árpa, 270 forint.

Tót Almásra tíz köből búza, 5 köből árpa, 270 forint.

Kókaiaakra tíz köből búza, 5 köből árpa, 270 forint.

Mind az egész Kátaiakra esik 50 köből búza, 20 Cassai köből árpa, pénz 540 forint.

Szeesőre 8 Cassai köből búza, abrak öt köből, pénz 270 forint.

Pándra esik 8 Cassai köből búza, 5 köből abrak, 270 forint.

Sigerre esik öt Cassai köből búza, két köből árpa, pénz nihil.

Ságra esik 5 Cassai köből búza, két köből árpa, pénz nihil.

János hídára egy óra esik öt köből búza, 2 köből árpa, pénz 45 forint.

Szabadszállásra, Filepszállásra, Szent Miklóásra, és Laczkházára egy-egy óra 65 köből búza, 35 Cassai köből árpa, pénz 855 forint német pénz.

Ezeket így adván előtőkben, két holnapra valót minden késedelem nélkül sietve kérik, úgy hogy ha nem sietnek ezekkel, nem lévén mivel élni az ő Felséghe hadainak, vitézit kibocsáttya, minden jószágtoakat elraboltattya, prédáltattya, és magatokat megh fogatván, kemény rabságban viszik; még az bölcsőbeli gyermeketeket is kardra hányattya. Kénszerítlek azért az élő Istenre benneteket, mindezeket sietve hozzátok, magatoknak ez iránt veszedelmet ne szerezzetek. Ez levelet városi falusi bírák éjjel nappal minde-nütt igazán meghordoztassátok, 100 Tallér birságh alatt. Datum Szolnok 28. 9-bris 1685. Jó akaró szolgabírátok Darvas János. — Az porta pénzt is, az ki mennyivel tartozik, együtt megh hozza, hogy azértis galyibájok ne légyen, az vágók iránt is gondoskodgyatok. — *Után jegyezve:* Érkezett 29-kén Kőrösi ember által.

58.

1685. Nov. 29. Darvas János szolgabíró körlevele, melylyel a kirovott palánkfa, élelem és személypénz beszolgáltatását kérve és fenyegetve szorgalmazza.

Nem kétlem már vettétek egynehány rendbéli parancsolatomat, mind a palánkfa, Búza, Abrak, és quártély pénz végett, parancsolom újjobban életetek, és fejetek elvesztése alatt, éjjel nappal mennél többet hozhattok, hozzátok, a ne essék rajtatok, mint most ezen órában véletlen esék egy ártatlan Poroszlai emberen, a palánkfa nem hozása végett, a mellyet szemünk láttára felakasztata Generalis Uram ő Nagysága. Istenért is kérlek benneteket, magatoknak veszedelmet ne szerezzetek, ez iránt valamit most fel tett magában, bizony véghez viszi, senki el nem veszi rólatok. Ezek után Isten veletek. Datum Szolnok die 29. Novembris 1685. Szolga Birátok Darvas János. — A Szolnokban adandó quártély pénzt, Búzáat és Abrakot, a mint már megh írtam, két holnapra hozzátok, a porta pénzzel edgyütt a kivel tartoztok. — *Után jegyezve:* Hozta Kőrös-ről Takács Ferencz 30. Novembris.

Ugyanott 85. lap.

59.

1685. Dec. 22. Véber Dániel hadibiztos egy szökevény német muskatélyos elfogatására felszólítja a kecskemétiakat.

Adgyon Isten jókat kegyelmeteknek. Storomberger Regimentiből való Németh Muskatélyos szökött el, csak ifiú legény, úgy hallatik arra Kecskeméth felé való útban látták volna. Miért is ha kegyelmetek várossában vagyon, bene quidem, meg kell fogni mindgyárast, ha pedig ott nincsen is, valahol kegyelmetek hirit hallya, utáunna küldgön, és megfogatván küldgye kezemhez, igen jó dolgot

cselekszik véle, másként ha valami kedvezés találna lenni az dologban, meg fog érette búsulni. 22. X-bris Szolnokban Kegyelmetek jó Akarója Véber Dániel.

Ugyanott 433. lap. — Ezután gyakran előforduló e név alatti leveleket az akkori eljárók szinte pontosan összeszedve beírátták a város jegyzőkönyvébe e cím alatt a 432-dik lapon kezdve: „1685. a Die 8-bris — (a nap nincs kitéve) — Véber Dániel Comissarius Urunk Leveleinek Páriay.“

60.

1685. Dec. 23. Véber Dániel hadibiztos értesíti a kecskemétiakat: hogy miután a reájok vetett gabonát mindeddig be nem szállították, a tábornok arra határozta el magát, hogy négyezer német katonát küld reájok, kiket jövő Majusig helyben élelmezni tartozzanak; azonban az ő közbenjárására a tábornok e szándékáról letett, tehát felszólítja a várost, hogy a még tartozásban lévő ezer köből gabonát beszállítsák, mert különben a németek rajtok menvén, a vermetek felkutattják s a gabonát mind elhozzák, míg a tartozás kikerül, addig pedig itt élelmeztetik magokat.

Sok jókat adgyon Isten Kegyelmeteknek. Igaz dolog, Kegyelmetek könnyebbségére Generalis Uram eő Nagyságba úgy rendelte volt, hogy ide administrályák az felvetett Gabonát, de úgy láttya Generalis Uram eő Nagysága, hogy ebben semmi sem telik, azért úgy resolválta magát, hogy többé ne búsullyon miattatok, rendelvén reátok, mint az több városokra is, 4000 Németet quártélyúl, kiknek intertentiojuk usque ad Majum ott légyen. Én mindazáltal interponáltam magamat, kértem eő Nagyságát, hogy addig ne cselekedgye, míg egy bizonyos terminust adok beszołgáltatására. Im azért eő Nagyságát disponáltam, hogy az csonka héthben esendő Szombath napjára az Ezer köből Gabonát kassai vékával summizálván, minden okvetetlen bészolgáltassátok, a Biró szemét nyissa fel, és Tréfára ne véllye, hanem hit szerint mindenütt kerestesse ki, kinek

mennyi Gabonája vagy, és mindeneknek felét elvévén, suppéállyá, és az megírt terminusra béhozza; különben ebben megnyugodgyék, az terminus elmúlván, az megírt számú hadak reátok kimennek, és a vermeket felkeresik, a summát suppéállyák, és egész intertentiojok is ott lészen, míg bé nem szolgáltatván és hozván az Városokra Falukra vetett summát, kéntelenítettünk kiküldeni az hadakban, itt lehetetlenség koplaltatni őket, és így magatok lesztek magatoknak veszedelmi. 23. X-bris 1685. C. és K. K. ő F. Hadi Comissariussa Veberr Daniel.

Az Biró ne gondolkodgyék hogy Ajándokval véghben viszi dolgát, mivel a minap az Ajándékokat elvettük, jó kedvünk lévén akkor valami jó hírekre nézve. Azért úgy vedd fel az dolgot Biró, hogy Generalis úr eő Nagysága bizony Exemplumot akar az Birákon statualni. Félek hogy te ne légy első.

Ugyanott 432. lap.

61.

1685. Dec. 24. Mercy tábornok a kecskeméti biráknak véglegesen meghagyja: hogy a Szolnokba küldendő pénzt, gabonát, és palánkfákat rögtön, egy percnyi idővesztés nélkül beszállítsák, különben hadaival személyesen rajtok megyen, és őket felakasztatja.

Siquidem vos pertinaciter mandatis meis hucusque nulloatenus parere video, idcirco hisce vobis ultimo demando, quatenus statim, ac post perceptionem harum etiam absque perditione unius momenti, hic certo certius compareatis, et contingentiam vestram in debitis pecuniis, Tritico, et advehendis Lignis pro Palizatis, praestetis, vel me quantocius ipsummet ibi praesentem, et illimitandam executionem per suspensionem in patibulo infallibiliter in vos statuente videbitis. Szolnok 24. X-bris 1685. Mercy. mpr.

Ugyanott 422. lap. — Örvendetes Karácson.

62.

*1686. Január. 3. Véber Dániel hadibiztos a kecskeméti-
iek helyett, pénzbeli tartozásuk fogyasztására ajánlkozik
háromezer forint befizetésére, ez összeg erejéig azonban azt
kívánja, hogy ezek bort szállítsanak, melynek akóját nem
drágábban, hanem hetedfél forinton veszi el, azt is úgy,
ha a bor jó lesz.*

Az Summának siettető alkalmatosságához képest, Én
itten abban az Kegyelmetekre vetett summában le tések
kész pénzü 3000 forintokat, úgy hogy mingyárast küldgön
annyi számú bort én nékem, Akóját elvészem nem külön-
ben, hanem hetedfél forinton, azt is úgy, hogy minden
késedelem nélkül hozza fel azon borokat, az többi pediglen
pénzü 3000 forinttal. Datum Szolnok 3. Jan. 1686. Veber
Daniel. mpr.

Az zsákokat fogyasztás nélkül ki szedgye, és valaki-
nek kezéhez adgya, arrúl quietantiát végyenek, hogy én
tudhassam kinél lesznek, a bor pediglen jó legyen. — Ge-
neralis úr eő Nagysága konyhájára való élést mingyárast
adminisztrálni el ne mulassátok.

Ugyanott 433. lap.

63.

*1686. Jan. 3. Ugyanaz a pénz, búza és abrakbeli tarto-
zás beszoigáltatását sürgeti, s a kecskeméti-
ieknek szemökre
hányja, hogy az imént beküldött gabonának felinél több
árpa volt, fenyegetvén öket, hogy ha jövőre így cselekesznek,
csak felényről fog nyugtát adni.*

Isten veletek. Generalis Uram eő Nagysága Parancso-
lattyát itten vévén, eő Nagysága erőssen parancsollya,
mennél hamarébb, míg eő Nagysága vissza jó, az 3000

köböl gabonát, és 3000 köböl árpát, úgy szintén az 10,000 forintokat simul, et semel administrállya, mert félek, ha addig nem administrállya, vissza jövén eő Nagysága, hadaival rajtatok mégyen, és talán ott is fog maradni, mígh ezen quantumot egészen bé nem szolgáltatjátok; de azon igen csudálkozom, hogy mertetek mind engemet, mind eő Nagysága hadait úgy megh csalni az Gabonából, hogy majd több felinél Árpa annak az gabonának, abban meg nyugodtatok, ha az hátra maradott rész úgy lészen, bizony csak feléről fogok quietantiát adni. Az Contractust pedig subscriptátván, adgyátok Commendans Uram eő Nagysága kezében. Szolnok 3. Jan. 1686. Véber Dániel.

Ugyanott 433. 434. lap.

64.

1686. Jan. 9. Ugyanaz a kecskemétieknek meghagyja, hogy ötven darab jó erős hámos lovat egy hét alatt a hadsereg számdra beszolgáltassanak, mert különben egész ménesüket elhajtatja.

Mivel hatalmas Római Császár és Koronás Királyunk eő Felsége szükségére feles Lovak kívántatnak ide Szolnokban, annak okáért Generalis Úr eő Nagysága Parancsolattyaiból írom ti néktek Kecskeméti, jó erős hámos 50 Lovakat, akar kancza, Paripa, akar heréletlen, csak hogy negyedfűnél alább ne légyen, egy hét alatt ide Szolnokban bé hozzátok, el is ne mulassátok, mert tudtotokra légyen, nyargalókat küldök ki reátok, és valamennyi Lovatok ménes féle lészen, bizony mind bé hajtatom. Azon kívül ha mi esik rajtatok magatoknak tulajdonítsátok. Szolnok 9. Januar. 1686. Veber Dániel.

Ugyanott 433. lap.

65.

1686. Jan. 11. Ugyanaz, ugyanazon tárgyan.

Megh írtam igaz dologh hogy 50 Lovat szerezzetek eő Felsége szükségére, mindazáltal defalcáltatott 9 benne. Azért Tizedenként jó erős ép hátas 41 Lovat szedgyetek, és a mint annak előtte is megh írtam volt, egy hétre be hozzátok, ha azt akarjátok, hogy mind az defalcatumot, mind pedig duplamot ne exequáltassam rajtatok, a 41-dik pedig legyen valami jó Gyermeke ló, akar tanúlt jó hátas ló. 11. Jan. 1686. Veber Dániel.

Ugyanott 437. lap.

66.

1686. Jan. 12. Ugyanaz az árpa beszoolgáltatását sürgeti.

Az mely Árpával az quantumban tartoztok, mingyarást 30, avagy 40 szekérrel rakjatok fel, és három napok alatt béhozni el ne mulassátok, különben megh fogtok miatta búsulni. 12. Jan. 1686. Veber Dániel.

Ugyanott 435. lap.

67.

1686. Jan. 12. Ugyanaz ó-háját kér.

Ezen Levelemet vévén, mingyarást 60 font óh hájat szerezzetek, és minden késedelem nélkül bé hozzátok, el se merészellyétek mulatni, mivel megh búsultok miatta, és kárát vallyátok. 12. Jan. 1686. Veber Dániel mpr.

Ugyanott 437. lap.

68.

1686. Jan. 13. Véber Dániel biztos meghagyja: hogy a bíró harmadmagával menjen Szolnokba, vigyen fel minden nyugtákat, melyeket eddig a kiszolgáltatásokról kaptak, s a város nevében szerződják újra a jövőbeni hadélelmezés iránt.

Generalis Uram eő Nagysága parancsolattýábúl akarám értéstekre adnom: valamit és mennyit adtatok ez ideig az rcátok felvetett quantumban, azokrúl minden féle quietantiával edgyütt az bíró harmad magával, jó értelmes embe rekvel edgyütt, se órát napot nem várván, jőjjön be Szol nokban hozzám, et semel pro semper végezzünk egy állandó Limitatíot, hogy mi is tudgyuk mennyit várhatunk túletek, ti is mennyit administrállyatok. Annak utánna semmi egyébb féle aliena exactiokval ne graváltassatok. 13. Januar. 1686. Veber Dániel.

Ugyanott 436. lap.

69.

1686. Jan. 13. Darvas János szolgabíró körlevele ugyan azon tárgyban.

Szolgálók Kegyelmeteknek. Méltóságos Generalis Uram eő Nagyságba parancsolattýából kelleték Kegyelmeteknek írnom s egyszersmind parancsolnom, hogy mihelt ezen Le velemet vészi, sem órát sem napot ne várjon, mindenik Faluból és Városbúl az bírák harmadmagokkal sietve jője tek ide Szólnok várában, és valamit eddig az quantumból administráltanak, akar mi féle lött légyen, és azokrúl kiadott quietantiákat behozzák, akarván az méltóságok egy állandó végezést tenni, s tudgyátok ez után mihez tartani magato kat, és többé ezen kívül semmi nemű exactiokkal ne aggra váltassatok; el ne halgassátok penigh, máskint szófogadat lanságtok miatt ha benneteket valami talál, magatoknak tulajdonítsátok. Datum Szolnokini die 13. Januar. Anno 1686. Nemes Pest Vármegyének Szolga bírája Darvas János.

Az harmadik óra, és az elmúltakra is az quartélypénzt és gabonát megh hozzátok.

Körlevelek jegyzőkönyve 92. lap.

70.

1686. Jan. 14. Véber Dániel hadibiztos fenyegetve sürgeti a város felhatalmazottainak beküldetésüket, s minthogy következő szombaton a tábornok úr vendégséget tartand, akkorra vadakat és madarakat rendel küldetni.

Mi az oka, megh írtam, hogy egynehány Deputatus Emberek jőjjenek be, kik az Városnak képiben légyenek, kikkel valami állandó dolgot végezhessek, bé nem akarnak jőni. Azért ím még egyszer küldöm ez Levelemet, nem nézvén arra, hogy az Biró másod magával itt vagyon, mingyarást sem órát napot reá nem várván, hat ember a város képiben jőjjön bé, kikkel jó állandó dolgot végezhessek, talán ugyan meg szoktátok az sok Levelet várni, elhídigyettek többet nem írok, de bizony megh foghtok miatta búsulni, Generalis Urunknak cő Nagyságának pedigh vendéghsége lészen, azért az mint az Limitatióban írtam Szombaton estvére mind itt légyen vadakkal és madarakkal edgyütt. Szolnok 14. Jan. 1686. Véber Dániel.

Jegyzőkönyv 1677—1690. 434. lap.

71.

1686. Jan. 19. Ugyanaz a gabona küldést sietteti.

Levelemet vévén, sem órát napot reá nem várván, éjjel nappal az gabonát siessetek beszolgáltatni, én csudálkozom, hogy annyi parancsolatot vártok reája, bizony megh búsultok miatta. 19. Jan. 1686. Véber Dániel.

Ugyanott 435. lap.

72.

1686. Jan. 20. *Véber Dániel a gabonát szorgalmazza.*

Kecskemétiék, nem elég az én nékem, hogy az Gabonának béhozására csak készülgettek, és engem szóval tartotok, hanem csak mingyárt indulyatok és hozzátok, mert ha holnap ide ben nem leszen az gabona, bizony diplomul vészem megh rajtatok Isten Engem úgy segéllyen nem szenvedem többé. 20. Jan. 1686. Veberr Dániel.

Jegyzőkönyv 1677—1690. 435. lap.

73.

1686. Jan. 23. *Ugyanaz a beszolgáltatást sürgeti.*

Ezen Levelemet látván Kecskeméti bíró, Szabó Mihály és Deák Pál mihelyt ezen levelemet veszi, mingyarást jöttest jöjjön be kegyelmetek, 100 Tallér alatt parancsolom, mert ha bé nem jön, hozatom Kegyelmeteket, az húzát pedig és a Pénzt sietve éjjel nappal hozassa, Pénzt pedig most is magával hozzon be, mennél többet lehet, az mint már Kegyelmetek embereinek eleiben adtam, másként ha mi esik Kegyelmeteken, maga Engedetlenségének Tulajdonítsa. Szolnok 23. Jan. 1686. Veber Daniel.

Ugyanott 437. lap.

74.

1686. Jan. 24. *Ugyanaz a lovak beküldetését sürgeti.*

Levelemet látván Kecskemétiék, az Lovaknak behozásával éjjel nappal siessetek, mert megh húsultok miatta. Szolnok 24. Jan. 1686. Veber Dániel.

Ugyanott 438. lap.

75.

1686. Jan. 27. Ugyanaz ugyanazon tárgyban.

Levelemet látván Kecskeméti Birák az mely 41 lovat parancsoltam, mingyárt semmi idő nem telvén benne, hajtások vagy hozzátok bé, mert ha tovább halasztyátok, bizony kárt vallotok. Külömben ne cselekedgyetek. 27. Jan. 1686. Veber Dániel.

Ugyanott.

76.

1686. Jan. 28. Rádai Gáspár pestmegyei alispán körlevele, melyben az egész megyét értesíti, hogy az eddig Szolnokban volt szolgabírákra másutt lévén szükség, helyette Bástli László ugyanazon minőségben rendeltetett oda, kinek engedelmeskedjenek, s rendeleteit pontosan teljesítsék.

Köszönetem után Isten áldgyon minden jókkal benneketek. — Tudtotokra légyen az egész Pest Pilis Solth Vármegye Várossi és Falussi Lakossinak, Nemes és Nemteleknek, minthogy a nemes Vármegyének nagy szüksége vagyon azon szolga Birákra, a kik mostan is Szolnok várában vadnak, azért azoknak helyében bocsáttatott Nemzetes Vitélő Básti László Uram, hogy a mennyiben kívántatik eő Felséghe szolgálattját véghez vigye, és ti is szükségtekben hozzája folyamodhassatok. Minek okáért vévén ezen Currens Levelemet, ha kinek közzületek quartély dolgában úttya esik, Szolnokban ő kegyelmét mind abban, mind más dologban, dolgaitokban fel keresni, sőt minden jó akarattal és gazdálkodással eő Kegyelmehez lenni el ne mulassátok. Ha penigh eő Kegyelme quartélyok állapottjában valamit parancsol, ahoz alkalmaztassátok magatokat, külömben nem cselekedvén; hol penigh valami kár ér benneketek és veszedelem, magatok szófogadatlanságának tulaj-

donitsátok; kiben külömbet se cselekedgyetek; Isten veletek. Költ Gács várában Die 28. Januarii 1686. Rádai Gáspár Pest Pilis Solt Vármegyéknek Vice Ispánnya.

Körlevelek jegyzőkönyve 96. lap.

77.

1686. Febr. 9. *Egy császári ezredes rendelvénye Tisza-Kürtől, melyben nyilvánítja: hogy Tisza-Kürtön és Szarvason állomásozó császári hadak kenyérben és borban igen nagy szükségét szenvedvén, a kecskemétiék minden nemű élelmet büntetés terhe alatt a mondott helyekre minél többet lehet, szállítsanak, úgy szinte, a mennyi lópatkót és patkószegeket a német lovakra valókat csak találhatni, mind vigyék oda, mindent készpénzzel fog fizetni.*

Siquidem penuria vini et panis, et aliorum necessariorum victualium nos premat, sic Judici et Juratis in Kecskeméth, ex mandato Excellentissimi Domini Generalis insinuat, ut praedicta Victualia et Vinum in Kürt et Szarvas devehant, spondetur illis hisce, quod omnia quaecunque adferent, ipsis honesto et competenti pretio, in parata pecunia solventur, nam si huic ordini contrarii eritis, vestram inobedientiam castigari cogemur; etiam non obliviscantur siquidem valde opus habeamus, adferre tot soleas et clavos pro Equis Germanicis, quot invenire possunt, quae illis etiam parata pecunia solventur. Datum Kürt die 9. Febr. 1686. L. S. Obrister mpr. — *Után jegyezve:* Szána Pál viszi Szolnokban az Generalis eő Nagyságához.

Jegyzőkönyv 1677—1690. 490. lap.

78.

1686. Febr. 10. *Szerződés Véber Dániel császári hadibiztos, és Kecskemét város küldöttei között, minélfogva a város köteleztetik, a már eddig kiszolgáltattakon, és a Kecskemét v. tört. III. köt.*

kiszolgáltatandókból tartozáson fölül, Martius végeig készpénzben 40,000 rhénes forintot, gabonában pedig 4000 véka árpát, és 7000 véka rozsot, és pedig a gabonát tíz nap alatt beszolgáltatni.

Nos infrascripti, Scratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Bellicus Commissarius, et Plenipotentiarii Oppidi Kecskeméth, memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, Quod posteaquam milites Suae Mattis Sacratissimae in duobus hisce Comitibus Hevesiensi et Pestensi quartiria sua assignata habent, ob raritatem Pagorum, et eorumdem longe in faucibus hostium existentium distantiam, solito more in facie loci hybernales Stationes habere, ac ob id portionibus ad instar aliorum extra periculum hostium hybernantium militum pacifice frui nequiret. Hoc respectu praecipue promptitudinem fidelitatis erga Suam Majestatem Sacratissimam debitaе, humillime praestare volentes, infrascripti Inhabitantes Oppidi Kecskeméth, vi plenipotentiae et Facultatis eatenus tractandi nobis traditae, cum praedicto Commissario Bellico accordavimus modo subsequenti:

1-o. Universorum et singulorum Incolarum Kecskemethiensium nominibus compromittimus, extra summam illam usque ultimam Januarii, tam in paratis, quam in vino per nos haecenus solutam et complanatam, adhuc 40,000 flor. Ren. usque ultimum diem affuturi mensis marty inclusive ad perceptorium Bellicum in Szolnok existentem absque ullo Defectu nos administraturos et persoluturos, neque expectaturos usque terminum praefixum, quin potius diu noctuque omnem adhiberi operam, ut continue medio Tempore per partes ejus complanatio ex potioritate fieri queat.

2-o. Obligamus nosmet, quod supra mille illorum Cubulorum Cassoviensium hordei, in Kecskeméth huc administrari antecedentur compromissi, adhuc alios mille, Cubulos Cassovienses, sive metretas 4000 in Szolnok praestare, et quidem in spatio 10. dierum ab emanatis praesentibus

computando, tam restantiam Hordei, metretas in universum 5692. quam Tritici seu siliginis metretas 7000 constituentem, ad Annonariam sine defectu administrare velimus.

3-o. Quod vero Commissariatus super exolutione Summae et administratione frumenti compromissorum, infallibiliter praevio modo fiendis, tanto certior, magisque securus sit, quatuor e medio sui, utpote Paulum Deák, Paulum Sárközi, Andream Barbala, Michaellem Sziládi pro obsidibus in Szolnok remansuros, relinquere volunt.

Vice versa toties fatus Commissarius Bellicus ubi viderit effectivam Incolarum Kecskemethiensium in administratione summae pecuniariae et frumenti, contractorum, promptitudinem, assecurat

1-o. Quod sua Excellentia D. D. Generalis Campi Mareschalli Locumtenens saepe fatum Oppidum sub protectionem sit sumptura, neque permissura, ut militaris executio iisdem intentetur, vel quoquo modo damnificentur, quin imo etiam salvas guardias (si necessum fuerit) ita etiam salvum passum super pulsione boum ad superiores partes desideratum elargietur Incolis Kecskemethiensibus Sua Excellentia.

2-o. Acceptabuntur in complanatione Summae Pecuniariae (*Vina*) unam urnam campestrem seu usitatam per florenos 7. Renenses computando.

3-o. Datur Judici et Juratis illius Loci omnimoda in bona Extraneorum ibidem de facto degentium, tam mobilia, quam immobilia, praecipue vero paratas pecunias, et frumentum, omnibus modis et viis exigendi, et huc in Szolnok, in defalcationem quottae applicandi, facultas.

4-o. Extra Pagos, et loca, Inclytis Regiminibus specialiter assignata, alia pro alleviatione in praeactam quadraginta millium florenorum Renensium summam, ut concurrant, non est contrarius, quin imo contentationem et refusionem tum in pecuniarum Summae, cum frumenti, in quantum super quottam per Inclytum Comitatum portalliter impositam, administratum fuerit, ab aliis pagis medio Inclyti Comitatus fiendam attributionem certo certius expectandam habebunt.

5-o. Reservat toties fatus Bellicus Commissarius in casu intermissae administrationis pecuniarum, vel etiam remissioris Complationis Summae, omnimodam quoquo modo, etiam militari executione mediante, aliisque rigorosioribus mediis, contra toties fatus Incolas Kecskemethienses, obsidesque hic degentes, procedendi, maleque tractandi potestatis facultatem.

In quorum majorem fidem praesentes hasce Contractuales Litteras Ambae Partes sua sponte manuum propriarum subscriptione et sigillorum appositione muniendas duximus. Datum Szolnok 10. Febr. 1686. Sacrae Caes. Regiaeque Mattis Bellicus Commissarius Veber Daniel. Coram me Joanne Darvas Ablegato Cottus Pesth. L. S. Coram me Ladislao Básti Cottuum Pest Pilis Solth art. unitor perceptore. L. S. Coram me Ladislao Feirpataki Cottuum Heves et exter. Szolnok unitor. — — L. S. Coram me Martino Nagy Judlium Heves et exterioris Szolnok. L. S. Coram me Stephano Kando Cottuum Heves et exterioris Szolnok unitorum Perceptore. L. S.

Ugyanott 440. 441. 442. 443. lapokon. — A kecskeméti kiküldöttek aláírását a bejegyzett másolatból valószínűleg a beíró jegyző ki-
felejtette.

79.

1686. Febr. 11. Heisler tábornok Szarvasról Pogrányi György tisztet négyszáz német forint készpénzzel küldi, jelen rendelvénny által meghagyván a kecskemétieknek, hogy azon összevéért nevezett tisztnek adjanak kétszáz zsák árpát s azt ugyanannak kísérete mellett fuvarozzák Szarvasra.

Civitati Kecskeméthensi hisce intimandum. Posteaquam harum exhibitor unus Officialis nomine Georgius Pogrányi illuc mittitur, et quidem ea de causa, ut pro paratis pecuniis 200. saccos hordei ibi coëmat, et huc deferat. Idcirco cum Servitium Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis aliter non

requiritur, quam ut hoc exequetur, dictis Kecskemétiensibus hisce de omni rigore mandatur, ut sine omni excusatione (quae nullatenus acceptabitur) pro quadringentis florenis Germanicis nominato officiali Georgio Pogrányi 200. hordei saccos extradare, et huc comitiva ipsius devehere, sine mora fieri, alias certo certius infallibiliter executio militaris subsequetur, eandem autem evadendi, jam mandatum perficere scient. Datum Szarvas 11. Febr. 1686. S. C. R. M. Generalis vigiliarum Praefectus et Colonellus Donatus Heisler. mpr. L. S.

Ugyanott 409. lap.

80.

1686. Febr. 13. Básti László pestmegyei pénztárnok körlevele némely helységekhöz, melyben inti s kéri őket, hogy mielőbb megbízottakat küldvén, alkudjanak meg a tábor élelmezésre nézve, mert ellenkező esetben reájok küldetik a katonai executio.

Ezen órában akartak az Regimentek, az kiknek assignáltattatok quártélyúl, Semsei András úr katonáibúl nyargalóra rajtatok küldeni, de mégis addig reménkedtem nekik, hogy csak addig legyenek várakozással, addig ne küldjenek nyargalóra reátok, míg én tudtotokra adom levelem által, hogy továbbá is az ne mondassék, nem tudtátok, híretekkel nem volt. Így értvén azért édes Atyámiai a dolgot, parancsolom tisztem szerint 100 Tallér birságh alatt, az Istenért is kérlek, minden halogatás nélkül minden helynek a birája jöttést jőjjön mindgyárt fel, oly formában: hogy a Generalis maga jó ajánlása szerint alkumra vehessétek az Regimentek Tiszteivel az quartély quantuma szerint az dolgot, mivel maga hozta elől az dolgot az méltóságos General: annyi van némely helyre felvetve, kit soha nem praestálhat, azért relaxálni kell, a minthogy az Kőrösiekre volt felvetve 15,000 fl. de megalkudtunk, Contractusra is

mentünk vélek 5000 fl. ad ultimam Martii; vagyok oly reménségben, hogy az ti quantumotokat is alább hozhatyuk, másként én ne okoztassam, sem Isten, világh előtt, úgy az nemes Vármegyétől is, hogy az én restségem, nem tudósításom miatt vallottatok kárt, kire iterato is kérek, el ne mulassátok, mert ha harmadnap alatt itt nem lesztek, bizonyosan rajtatok megyen 30 Tüzes katona, és minden személytől 100 Tallér nyargalót vészen. Pénzt pedig mentül többet hozzatok. Szolnok 13. Febr. N. P. P. Solt U. Vármegyék perceptorá Básti László. — Izsáki, Fülöpszállási, Szabadszállási, Halasi, Dömsödi, Vecsei, Patai bíráknak. Citissime. Ezen Levelünket az utolsó Biró be hozza sub poena Tall. 100. — *Után jegyezve:* Füstös Istók hozta Szolnokból 14. Febr. Viszi Izsákra Gazdagh Balogh István-nál lakos Dékány Gergely.

Ugyanott 395. lap.

81.

1686. Febr. 21. Básti László körlevele a helységekhez.

Isten áldgjon meg jó Atyámfiai. Ezen Levelemet látván felül megírt városi és falusi Birák és Esküttek, parancsolom 100 Tallér birság alatt, sem órát, sem napot nem várván, minden késedelem nélkül jöttest jőjjetek bé ide Szolnokban a quártély iránt, és mentül több pénzt hozhattok hozzatok, azonban az marhát is illendő áraban elveszik tületek, a nemes Vármegye dispositioja, és az itt való Tisztek, Generalis és Commissarius Uraimék eő Nagyságok és eő Kegyelmeik rendelkezéséhez képest Kecskeméti Uraimék, mint-hogy az egész Pest vármegyéért Kecskeméth várossa szenvedett és adta meg jobb részént az téli quártélyért az quantumot, mely nagy költségre nézve rendeltettek ezen helyek az Város nagy fizetésének és kárának refusiojára. Akarám azért tudtotokra adnom, ebben különben cselekedni ne merészellyetek, ha nagy kárt és bűt vallani nem akartok magatok vakmerősétek miatt, mert azt bizonyos-

san tudom írni, s bizony ki is van adva az parancsolat Borbély Balázsnak nyargalóra, és marha-hajtásra, nyakas és szófogatatlanságtokra nézve. Minckelötte azért az veszedelem reátok nem kerül, akarlak inteni s egyszersmind kérni is, magatok jobbulásához képeest az Istenért is, míg az kár rajtatok nem esik, addig jőjjetek, mert óránként várhattjátok reátok. Engem osztán sem Isten, sem ez világi emberek előtt ne okozzatok, hogy nem intettelek, és tudtotokra nem adtam. Isten áldgjon meg. Szolnok 21. Febr. 1686. Nemes Pest Pilis és Solt Vármegyéknek perceptorja Básti László.

Adassék ez Levelem Apostagi, Dabi, Egyházi, Szalki szent Mártoni, Rébeli, Ordasi, Bogyiszlói, Zádori, Fogtűi, Karai, Uszodi, Kalocsai, Bányai, Miskei, Csanádi, Terhelyi, Kákonyi, Dunszoki, Bóvári, Sükesdi, Szeremlyei, Bolyári, Varajki, Böldi, Biráknak és Eskütteknek igen nagy hamarsággal. — *Után jegyezve:* NB. Burdohány István, Veresmarti Mihály hordozták meg: Csanádon, Sikésden, Kalkonyon, Szeremlyén, Dunszokon, elpusztult, Faisz similiter elpusztult, Boár pusztá, Miske pusztá, Zádorfalva pusztá, Apostagon, Dabon, Egyházin, Szalki szent Mártonon, Rebilen, Ordason, Bogyiszlón, Fogtűn, Karán, Uszodon, Bányán, Bolyáron, Kalocsán, Terhelyen.

Ugyanott 444. 445. lapokon.

82.

1686. *Feljegyzése azon kiszolgáltatásoknak, melyeket Kecskemét város 1685-dik évi October 18-tól 1686-dik évi Szent György napig a Szolnoknál táborozó császári hadnaknak számukra teljesített.*

Memoriale 1686. Quantum Oppidum Kecskeméth a Die 18. mensis 8-bris praestitit Inclytae Armadae Suae Majestatis Sacratissimae in praesidium Szolnok, inclusive ad Festum D. Georgii Martyris.

Docente Quietantia.

1-o. . . . flor. 24,406.

2-o. . . . flor. 3,000.

3-o. . . . flor. 20,766.

4-o. . . . flor. 3,000.

Summa: flor. 51,172. . . . 51,172. fl.

Docente Quietantia.

In Vino . . flor. 972.

Pro Equis . flor. 714.

Pro panno ex
aba flor. 149.

Summa: flor. 1,835. . . . 1,835. fl.

Docente Quietantia.

Cubulos Tritici

Cassovienses Nro.

8,823. Cubulus Cas-

soviensis facit Tall.

4. quivis Imperialis

includit grossos 6.

facit flor. 52,938. . . . 52,938. fl.

Cubulos Hordei

Cassovienses Nro.

4,842. Cubulus qui-

vis in Tall. 2. modo

praescripto faciunt . flor. 14,526. . . . 14,526. fl.

Portiones Panis

Nro. 41,504. in den.

6. faciunt flor. 2,490. den. 24. 2,490. fl. 24. d.

fő összeg: 122,961. fl. 24. d.

Ugyanott 455-dik lapon tételenként béjegyezve, — az utóbbi fő
összegelés e másolat vételekor tétetett fel.

83.

*1686-dik évi Husvét ünnepben a császári hadsereg 14
napot töltött Kecskeméten, lelkiismeretes feljegyzése azon*

élelmi szereknek, készpénznek, lovak, marhák és szekereknek, melyeket kizsaroltak, összesen 71,705 forint értékben, azon kívül az ajándék és kedveskedési adománynak száma sem tudatván.

Specificatio, Cum Incluta Armada Universaliter 14. diebus in Festo Paschatis Anno 1686. inter nos se sustentasset, quid quantum a nobis extorserunt; Sub Conscientia.

1. Boves ablati sunt Nro. 989. paria boum in Tall. 20. per sex grossos faciunt flor. Renenses 14,835.

2. Vaccas unacum vitulis Nro. 415. Paria in Tall. 6. faciunt flor. Renenses 1867.

3. Equi Nro. 388. par in Tall. 20. faciunt flor. 5,820.

Summa 22,522.

Vicissim de Tritico Cubulos Cassovienses Nro. 3,500. in Tall. 4. faciunt flor. Rh. 21,000.

De hordeo Cubulos Cassovienses Nro. 3,288. in Tall. 2. faciunt flor. 9,864.

De Pecunia in paratis flor. 16,597.

Currus abegerunt Nro. 114. unum in Tall. 2. faciunt flor. 342.

Larida vi ablata sunt Nro. 115. unum in Tall. 8. faciunt flor. 1,380.

Summa flor. 49,183. flor.

Generalis Summa flor. 71,705.

Exceptis his omnibus, quot de muneribus, et aggratulationibus praestitimus, caret numerus.

Ugyanott a 456-dik lapon bejegyezve.

84.

1686. Jun. 23. Eszterházi Pál nádor leirata Pestmegye rendeihez, melyben tudatja, hogy a megyének keserves panaszára megszánván az itteni inséget és nyomorúságot, Bécsben ő Felségénél kieszközölte, hogy a nyári hadélelmezés e megyének elengedtesse.

Illustrissimi, Reverendissimi, Spectabiles ac Magnifici, Generosi, Egregii, et Nobiles Domini, Amici nobis observandissimi.

Salutem et officiorum nostrorum Commendationem. Kegyelmetek inségét, nyomorúságos állapotját értvén, és azt méltó tekintetbe vévén, nem szánván költséges fáradságunkat, jöttünk fel ide Bécsben, hogy a mennyire lehet könnyebbséget szerezhessünk Kegyelmeteknek. Kihez képest eő Felsége előtt proponálván a dolgot, és debitis in locis suo modo exaggerálván, resorváltatott Instantiánkra Kegyelmissen eő Felségtől, hogy azon nyári Portiok épenséggel tolláltassanak, melyre nézve reméljük, hogy tovább Kegyelmetek azon portiokkal nem fog ángáriáztatni. Kívánván nemesak ebben, hanem más nagyobb dolgokban is örömet kedveskednünk Kegyelmeteknek. In reliquo éltesse Isten jó egészségben Kegyelmeteket. Datum Viennae Austriae die 23. Junii 1686. Praetitulatarum Dominationum vestrarum Amicus ad officia paratus Paulus Eszterházi.

Körlevelek jk. 106. lap.

85.

1686. Jul. 8. Rádai Gáspár alispán a fentebbi leiratot kihirdeti.

Köszönetem után Istentől minden jókat kívánok Kegyelmeteknek. Mai napon celebráltatott Nemes Pest Vármegye Generalis Congregatiojában publicáltatván itt Gács Várában Méltóságos Magyar Országí Palatinus, és egyszersmind Fő Ispány Urunk eő Nagysága levele, a nyári quártyóknak elhárítása iránt, mind eő Felsége előtt, mind több illendő helyeken tett eő Nagysága Efficax interpositiójára, minemű Kegyelmes resolútiót nyert légyen ebben a Pest Pilis Solt Vármegyében lévő elnyomorodott szegénységnek könnyebbségére, ezen includált eő Nagysága Ke-

gyelmies Levelének Párjából Kegyelmetek bővségessen megértheti. Kegyelmetek annak okáért ahoz alkalmaztassa magát, ha mi bántódása és parancsolattya érkeznek az eő Felsege Német Vitézitől a nyári quártélyra való quantumnak fizetésére nézve, mentse ezzel magát, hogy eő Felsege kegyelmes Koronás Király Urunk egészlen, Méltóságos Palatinus eő Nagysága interpositiojára Kegyelmissen megh engedte, azomban én nékem is adgya értésemre, ha ugyan nem akarnak supersedeálni, tovább is kívánnák a nyári quártélybeli portiot, azonnal a Nemes Vármegye eleiben adni és elhárításában munkálkodni el nem mulatom. Éltesse Isten sokáig jó egészségben Kegyelmeteket. Datum in Arce Gács. 8. mensis Julii 1686. Kegyelmetek jó akaró Vice Ispánnya Rádai Gáspár.

Ugyanott.

86.

1686. Jul. 10. Sötér Ferencz szolgabíró körlevele, melyben meghagyja a járásabeli községeknek: hogy múlt évben a megye maga szükségére, minden porta után, adó útján egy-egy vágómarhát rovott ki; de miután azt, a császári katonaság által igénylett sok élelmi és pénzbeli kiszolgáltatások miatt a megye be nem szedhette, most pedig már arra szüksége nincs, — tehát minden vágó helyett tíz-tíz tallért az illető községek rögtön fizessenek; — mely körlevélnek meghordoztatása a körösi bírónak tételik kötelességivé.

Isten áldgya meg sok jókkal Kegyelmeteket. — Vévén ezen parancsolatomat Kegyelmetek Körösi, Kecskeméti, és azon egész processusban lévő Városi és Falusi Bírák, és Eskütt Uraim az egész Lakosokkal edgyütt, parancsolom kegyelmeteknek minden halogatás nélkül, hová hamarébb minden Porta után még tavalyi esztendőben egy-egy vágót vetvén a Nemes Vármegye, kit a sok inségre és nyomorúságra nézve mind ekkoráig is Szolgabírák Uraimék eő Kegyel-

mek Kegyelmeteken ki nem szedhettek, minden vágóért mindenik Porta után hozton hozzon az én kezemhez tíz-tíz Tallért, mert a Nemes Vármegyének arra most igen nagy szüksége vagyon Kegyelmetek megmaradására nézve. Ezt pedig siketségre ne vegye Kegyelmetek, mert ha elmulattya, és a Nemes Vármegye parancsolattya szerint késedelem nélkül meg nem hozza, kárát fogja vallani kegyelmetek és bűját látni. Ezen Levelemet pedig kegyelmed Kőrösi Biró Uram bizonyos embere által az egész Kecskeméti Processusban hogy meg hordoztassa, száz Tallér birság alatt parancsolom. Ezek után Isten vigyázzon Kegyelmetekre. Datum in Oppido Gyöngyös 10. Julii 1686. Kegyelmeteknek szeretettel szolgál Sötér Ferencz Nemes Pest Pilis és Solt Vármegyéknek egyik szolgabirája.

Ugyanott 107. lap.

87.

1686. Jul. 15. A szolnoki parancsnok meghívja a kecskemétieket értekezletre.

Isten áldgya megh kegyelmeteket Birák, és egész városbéli Uramék. Mivel eő Felsége Udvara s Bellicumja elvégezett rendes akarattjából Én Gróf Swery Ferencz Károly Rommai Birodalom de Reiss zászlós Ura, s Koronás Királyunk és Császáruk eő Felsége General de Laverne vice Colonellussa, és edgyszersmind Commendanssa, és ugyan Szolnok végházának újjonnan küldetett és rendelt fő plenipotentarius Commendánssa. Hagyom és serio erőssen parancsolom ez levelemnek rendiben Kegyelmeteknek, minden óra s nap halogatás és mentség kívül, mennél hamarabb lehet jöttest jőjjön vagy a Biró másod magával, vagy pedig két Biró tartott Eskütt szava hihető becsülletes ember, a szegény város tovább való megtartására, és maradandó javára. Hogy így annál is jobban reám bízott dolgait Koronás Királyunk eő Felsége végli Házának s Hadainak

Kegyelmetekkel közölvén, mind magyar és németh renden lévő vitézek kártételeitől, akaratom és feltett szándékom szerint, ezt a szegény várost a többivel edgyütt meg oltalmazhassam és tarthassam, végezzek Kegyelmetekkel. Másképpen se cselekedgyék Kegyelmetek, ha tovább is jó akaratomat és segítségemet akarja venni, erős büntetésemet ez iránt kívánnya elkerülni és távoztatni. Actum Szolnok 15. July 1686. Kegyelmetek jó akarója Franciscus Swery Vice Colonellus et Commendans Szolnokiensis.

Ugyanott 105. lap.

88.

1686. Aug. 20. Sütér Ferencz szolgabíró a vágómarhák árának beszolgáltatását újlag szorgalmazza.

Isten álgya megh sok jókkal kegyelmeteket. Nékem újjobban a Nemes Vármegye keményen parancsolja, hogy a vágók árát szedgyem kegyelmeteken, minden Porta után tíz tíz Tallért, mert mégh tavaly nyárban a nemes Vármegyének azt mind megh kellett adni hirtelenséggel az eő Felsége Hadainak, kit a sok inség között oly hamar-sággal lehetetlen lévén a szegénységen ki szedni, kénytelenített Vice Ispány uram eő kegyelme usorára hamarjában másoktól felvenni, és úgy az eő Felséghe Tiszteit megh elégíteni. Már eltelvén a megh adásnak napja, Vice Ispány uramat a kölcsönpénzt adó emberek szaporán sürgeték és keményen szorongatták. Kihez képest újonnan parancsolom kegyelmeteknek, éjjel nappal azon Vágók árát vagy Gácsban Vice Ispány Uram kezében, vagy ide Gyöngyösre az én kezemben hova hamarébb küldgye fel Kegyelmetek, mert ha elmulatya és késedelmeskedik vele kegyelmetek, bizonyára elhitesse magával, nyargallókat küld a Nemes Vármegye Kegyelmetekre, és úgy is kéntelen lészen megh venni Kegyelmeteken, ha azért kár és galiba aziránt talállya Kegyelmeteket érni, nem másnak hanem

maga vakmerő szófogadatlanságának tulajdonítsa Kegyelmeteknek. Már minap is írtam Kegyelmeteknek, de csak feje bottyát sem hajtotta irásomra, és semminek tartotta levelemet, én többet erről nem is írok már Kegyelmeteknek, lássa ha ezen levelemre cselekeszik-e valamit vagy sem, két hétig mátúl fogva számlálván elvárom Kegyelmeteket, de azután a nyargallókat kénytelen leszek elküldeni. Az Hadnagyok is felmennyenek Vice Ispány Uramhoz eő kegyelméhez, mert ha fel nem mennek rövid idő alatt bűjät fogják látni. Ezzel Isten éltesse sokáig jó egészségben Kegyelmeteket. Datum Gyöngyös Die 20. Aug. 1686. Kegyelmeteknek szeretettel szolgál Sőtér Ferencz Nemes Pest Pilis és Solth Vármegyéknek edgyik szolgálja Birája.

Ugyanott 107. lap.

89.

1686. Aug. 29. Ugyanaz ugyanazon tárgyban.

Minap is megh írtam Kegyelmeteknek, hogy az Vágók árát minden Porta után 10-10 Tallért vagy Gácsban Vice Ispány uram eő kegyelme kezéhez, vagy ide az én kezemhez hozta volna fel Kegyelmetek, de semmi sem tölt beñne mind ekkoráigh is, most is az Nemes Vármegye bizonyos követtyeit küldötte fel eő Felségéhez az új Quártélynak eltávoztatásáért, azon Követ Uraiméknak is Vice Ispán Uramval eő Kegyelmével usorára vettünk fel úti költségekre valópénzt, az vágók árát is az szerint, azért még egyszer újokban adom értésére Kegyelmeteknek azon vágók árrát, ha egy hét alatt fel nem fogja hozni, hitesse el magával nyargaló megyen Kegyelmetekre, már ki is adtam Szolnokban az levelet Kegyelmetekre, én reám ne vessen ha mi kár éri Kegyelmeteket. Datum Gyöngyös 29. Aug. 1686. Szeretettel szolgál Sőtér Ferencz.

Ugyanott 108. lap.

90.

1686. Aug. 30. Tassi Ferenc szolnoki harmincados körlevele, melyben a szepesi kamara által a szolnoki vár erősítésére kivetett ingyenes közmunkát természetben vagy váltságban beszolgáltatni rendeli.

Szolgálok Kegyelmeteknek. Az Tekintetes Nemes Szepessi Kamara specialis parancsolattját vettem, melyben nékem kemény és erős büntetés alatt parancsolja, hogy nemes Heves, külső és belső Szolnok, Pest Pilis Solth, és Csongrád Vármegyékben lévő Városi és Falusi Lakosoktól Porta szám szerint praestalandó gratuitus labort exigáljam in natura aut in paratis, ide az mi Kegyelmes Urunk eő Felsége Szolnoki Praesidiumának kiváltképpen való építésére.

Minden Portátul tartoznak adni, állítani tizenkét gyalog munkást, avagy kész pénzü az gyalog munkásokért huszonnégy pénzt, in toto fl. 2. den. 80.

Minden Portátul négy szekeret, avagy az négy szekérért kész pénzt fl. 4. den. 80.

Minden Portátul négy gerendát öreget, avagy minden gerendáért kész pénzt fl. 4. den. 80.

Minden Portátul négy szekér fát, avagy a négy szekér fáért fl. 2. den. 88.

Ezekben Kegyelmeteknek szabad választása vagyon, akár in natura, akár in paratis, mivel kiváltképpen exigálását urgeallják, a dato praesentium minden fogyatkozás nélkül két hét alatt praestálni és kezemhez szolgáltatni ha ezt valaki elmulattya, szabadsága lészen ez után Commendans Urnak eő Kegyelmének militaris executiot kiküldeni, minek eltávoztatására kérem és intem is Kegyelmeteket, el ne mulassa. Irtam Szolnokban 30. Aug. 1686. Kegyelmes Urunk eő Felsége Szolnoki Harminczadossa Tassi Ferencz.

Tószegi, Jencei, Kécskei, Aboni, Körösi, Kecskeméthy, Czeglédi, Szentkirályi, Szentlőrinczi, Izsáki, Halasi Birák-

nak közönségessen adassék. Halasi Bíró küld vissza kezemhez Szolnokban.

Ugyanott 109. lap.

91.

1686. Sept. 8. Báró Beck budai parancsnok a kőrösi és kecskeméti bíráktól szénát és konyhára valót kíván.

Isten álgyon bennünket. Kőrössi és Kecskeméti Birák, mivel hogy ez helyek környékét a külömb-külobb féle Hadak el élték, Budát penigh Isten eő szent Felsége Romai Császár Urunk eő Felsége birodalmában juttatta, és így itt kelletik maradnnuk, Annak okáért mihelyt ez levelem vészitek, azonnal mindenik Városbúl ötven-ötven szekér szénát küldgyetek, és valami konyhára valót ad ulterioirem dispositionem, külömben ne cselekedgyetek. És ha valami szükségtek vagyon vagy Protectionalisra, vagy másra, megh keressetek, a miben lehet örömost segítlek henneteket. Az hírekre gondotok légyen. Isten veletek. Datum Budae 8. 7-bris 1686. Romai Császár Urunk eő Felsége komornékja, és edgyik Gyalogh Regementjének Obestere, Mezei Hadainak Generalis strázsa mestere, és Buda várának Commendantya Baron de Beck. mp.

Ugyanott.

92.

1686. Sept. 15. Tassi Ferenc szolnoki harmincados a kirovott ingyenes közmunkát és gerendák Szolnokra szállítását szorgalmazza.

Szolgálok Kegyelmeteknek. Úgy látom Kegyelmetek engemet vagy bolondgyának tart, vagy Kegyelmetek magát nagy vakmerőségnek vetette. Currenst bocsátottam vala a

Gratuitus labor praestálása végett, még csak választ sem érdemlettem kegyelmektől. Im sub dato septimae praesentis Cassárul küldött parancsolattyát vettem a Tekintetes Nemes Kamorának, hogy a Refractariusokra Militaris Executiot szabadossan kiküldhessek, melyet Véber Urammal véghez is kell vinnünk, ha Kegyelmetek vagy in natura, vagy in paratis öt vagy legalább hat nap alatt nem fogja praestálni; Szolga vagyok, kénytelen el kell járnom parancsolattyokban, azután Kegyelmetek engem nem okozhat, körül cum protestatione secundario semel pro semper admodum Kegyelmeteket. Éltesse Isten Kegyelmeteket. Datum Szolnok Die 15. Septembris 1686. Kegyelmetek jó akaró szolgálja s barátja Thassi Ferencz.

Ugyanott 110. lap.

93.

1686. Sept. 16. Sötér Ferencz szolgabíró a vágómarhák árrát ismét szorgalmazza.

Álgya megh Isten sok jókkal kegyelmeteket. Már sokszor írtam kegyelmeteknek, hogy a vágók árrát minden Porta után tíz-tíz Tallért, vagy ide az én kezemhez, vagy Gácsban Vice Ispány Uram elő Kegyelme kezéhez küldötte volna kegyelmetek, de kegyelmetek holmi helytelen mentségekre akarván magát támasztani, abban semmit sem vitt végben. Azért még egyszer ezen levelem által kegyelmeteket akartam inteni és kérni, tekintvén mind a maga megh maradását, hasznát, és javát, mind penigh a Nemes Vármegye mostani nagy szükségét, azon vágók árrát minden porta után tíz-tíz Tallért hová hamarább megszerezvén kegyelmetek, hozza megh, és fogyatkozás nélkül sietéssel küldgye megh, mert egy áttalában bizony annak csak megh kell lenni, ha szép szerivel kegyelmetek megh nem fogja hozni, hitesse el kegyelmetek magával, bizonynyára nyargallók által is megh kell vennem, mert nem

tudunk hová lenni és mihez nyúlni, most is usorára kértünk fel költségre valót követ Urainknak, kiket a Nemes Vármegye kegyelmes Koronás Urunk ö Felségéhez felküldött, tavaly is usorára vettük fel a vágók árrát, kinek már megh adásának ideje eljött: most is a Felséges Herczegekhez vadnak választott követtyei a Nemes Vármegyének, azok is minden órában már indúlnának, csak költséget adhatnák, de sehonnét nem hozott kegyelmetek, azért azok sem indulhatnak. Azért ha kárt nem akar kegyelmetek vallani és bút látni, azon vágók árrát éjjel nappal hozza kegyelmetek, mert ha mi kár éri kegyelmeteket, és galiba követi, nem másnak hanem magának tulajdonítsa kegyelmetek, a nyargallókat bizony rövid nap kiküldöm. Ezzel az úr Isten oltalmában ajánlom kegyelmeteket. Datum Gyöngyös 16. Septembris 1686. Nemes Pest Pilis és Solth Vármegyéknek edgyik Szolga Birája Sőtér Ferencz.

Körös, Kecskemét, Czepléd Várassok becsülletes Biráinak és Tanácsinak, úgy Halassi, Pathai, Dömsödi, és az egész Vármegyébéli várássai és Falussi Biráknak és Esküteknek mind közönségessen nagy hamarsággal adassék.

Ugyanott 110. lap.

94.

1686. Oct. 2. Delaverne császári tábornok Szeged bevételére indulván, útjában Halasról Farkas János kapitány által küldött rendeletével a kecskemétiektől vesszőkévüket, karókat s élelmi szereket kíván Szegedhez szállíttatni.

Isten veletek. Im elküldöttem Farkas János uramat hozzátok a véghre, hogy Ti mingyárt az mit parancsol, szófogadók legyetek, ha karóban nem akartok száradni. Fassin kévéket húsz Ezeret, ahoz karókat nyolczvan Ezeret, mindenik karó legyen négy-négy Arasztynyi hosszú, Száz nagy jó öregh kövér vágó marhát, és két száz kövér juhot, Tíz szekér abrakot, úgy hogy die sexta modo currentis

mensis Octobris Farkas János Uramval az oda való Com-manderozó hadamval Szeged alatt lehessetek nálam, Mely-ben mást se cselekedgyetek, ha az veszedelmet el akarjá-tok kerülni. Dat. Halas 2. 8 bris 1686. S. C. R. M. Gene-ralis Campi Mareschalli, — ac unius regiminis pedestris Colonellus, et Generalis vigiliarum praefectus partium infe-riorum Germanor. Le marquis Delaverne. mpr. — *Utóirat:* Farkas János úr kapitány hozta elő kegyelme 3. 8 bris die. — Az originált Szána Pál viszi Budára.

Ugyanott 113. lap.

95.

1686. Oct. 19. Batik Gergely szolgabíró körlevele, mely-ben meghagyja a községeknek: hogy Nov. 4. küldötteik Kec-szeméten legyenek, hol a porták megigazítására kirendelt me-győi küldöttség előtt a község állapotát hitelesen előadandják.

Minthogy Méltóságos Magyar országi Palatinus, egyszer-smind Fő Ispány Kegyelmes Urunk elő Nagysága mostani veszedelmes háborúságos időnek alkalmatlanságával elpusz-túlt szegénységnek nyomorúságát szánakozó szívvel pensitálván, Atyai kegyelmességét kívánta ezzel is contestalni, hogy a téli quartélyoknak defalcationját s könnyebbítését vég-hez vigye Kegyelmes Koronás Király Urunk elő Felsége gratiájából megh nyervén azt sok instantiái, és fáratságos költségi által, hogy az egész magyar országban elő Felsége birodalma alatt lévő Vármegyék közül Nemes Pest Vár-megye is maga becsülletes Tagjait exmittálja a Vármegyé-ben lévő Városi és Falusi helyeknek és lakosoknak meg-vizsgálására, hogy kit kit a mint mostani nyomorúlt álla-potjában experiálnak, azt azon szerént a Portiokra nézve leszállítsák, és elő Nagyságának íráshan felkülgység, hogy a téli quartélyokat a szerént limitállyák; arra nézve Nemzetes Vitézlő Ráday Gáspár Vice Ispány Uram a több nemes Vármegye Tiszteivel úgy engemet is ad facies locorum exmit-

tált a Tekintetes Nemes Vármegye, hogy modalitate practica az portáknak investigatiojában és leszállításában munkálódgyunk, hogy kiki a szegénység közzül fellyebb, értékén kívül, a Téli quartélynak fizetésére ne kényszeríttessék, Kihez képest parancsolom kinek kinek sub poena flor. 40. hogy minden késedelem nélkül minden Városbúl és Falubúl három Tanácsbeli Eskütt embert külgjön Kecskemétre pro 4-a mensis proxime affuturi Novembris, a kik voltaképpen referálni sub Juramento tudgyák a szegénységnek állapottját, mellyik Város és Falu mennyi Portára érdemes, a mostani nyomorúlt elpusztúlt állapottyára nézve, másképpen ha elmulattyátok, a magatok szófogatatlansága lészen az oka, hogy Portátoknak előbbeni súlyos terhe rajtatok marad, ezzel penigh nem is késhetünk, mivel Méltóságos Palatinus Urunk eő Nagysága parancsollya, hogy mentül hamarabb írásban felkülgyük eő Nagyságának a Porták számát, mert az Hadakat Téli quartélyra osztván, az után semmi könnyebbséget nem szerezhetünk magunknak. Ezzel Isten legyen veletek. Datum in Gács 19. Octobris 1686. Szolga Birátok Batik Gergely.

Ugyanott 116. lap.

96.

1686. Oct. 22. Semsei Zsigmond szegedi kapitány a kecskeméti és körösi birák által Szegedre tövist rendel szállíttatni.

Isten áldgyon megh Kecskeméti Birák és Körösiek. Mivel Isten eő szent Felsége Nemes Szeged Vég Várát kezében adta eő Felségének, azért hagyuk és parancsollyuk Generalis urunk eő Nagysága parancsolattyából, hogy kecskeméti Birák külgyenek 90. szekér tövissel, Körössiek pedig 30. szekérrel, ezt süketségre ne vegyéték, életetek fejetek vesztese alatt. Isten veletek. Datum in Mező Szeged die 22. 8-bris 1686. Szegedi Kapitány Semsei Sidmond. mpr. — Ked penig Biró Uram étellel és itallal tartozik

ezen Katonáknak Nagyságos Commendans Urunk parancsolattjából.

Ugyanott 118. lap.

97.

1686. Oct. 25. A szolnoki parancsnok felváltva hetenkint 25 gyalog munkást várerődítési munkára, és ugyancsak hetenkint 25 kocsi tűzfűt az őrség részére, rendel Kecskemét városból kiszolgáltatni — inggen.

Quandoquidem Praesidio Szolnokiensi adjacentia loca pro meliora fortificatione et reparatione hujus fortalicii, non obstante quod imposterum portiones ipsis pro futura hyeme imponendas in aere inclyto Commissariatui Caesareo solvere teneantur, gratuitosque labores huc praestare debeant, siquidem non tantum urgens Suae Mattis Sacratissimae Servitium, sed etiam dispositio inclyti Generalatus id requirit, Propterea Judici, Juratis, caeterisque Incolis Oppidi Kecskemethini hisce serio injungitur, quatenus statim post exhibitionem praesentium sine ulla mora viginti quinque operarios seu rusticos pro adjuvanda restauratione hujus Fortalicii huc Szolnokinum expediant, qui per octiduum continuo hic permanebunt, eoque elapso pro ipsorum suspirio et alleviatione alii viginti quinque transmitti possunt, hocque modo continuari debet. Supra hosce praestandos manuum labores qualibet hebdomada viginti quinque currus lignis combustibilibus oneratos, pro necessitate excubiarum adveni incolae praefati Oppidi infallibiliter parent. Secus facientes animadversionem non levem expectent. Datum Szolnok 25. 8 bris 1686. Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Inclyti Regiminis Laverniani vice Colonellus, ejusdemque ac praesidii Szolnokiensis Commendans Swery de Reis. mpr.

Ugyanott 117. lap.

98.

1686. Nov. 12. Báró Beck budai parancsnok nyílt rendelete a Buda környéki községekhez, melyeknek meghagyja, hogy a mely adót eddig a Töröknek fizettek, jövőre azt Budára a császár részére fizessék, az ellenséggel minden viszonyt megszakasszanak, — s hogy az újabb rendeleteket közölhesse, minden község elöljárói előttte jelenjenek meg.

Mi Római Császár és Koronás Király Urunk 'eő Felsége Kamarássa, és Strázsáknak Generalis Praefectussa, egy Gyalogh Regementnek Colonellussa, Buda végh Várának és Városának és Pest mező Várossának mostani Commendántya. Elegedendőképpen s igenis tudva vagyon miképpen a Római Császár és Koronás Király Urunk eő Felsége igaz okokban fundált fegyvere Buda Várát és Várossát a Pogány Ottománnak igája alól kiszabadította, és azokat az ő Eörökös és kegyelmes Urának tartozott engedelmességére diadalmasan vissza hozta. Mivel hogy peniglen mostanságh azon Kegyelmes Urunk eő Felsége a fellyebb említett, nem régen szerencsésen megh győzetett Buda várát, és ahhoz tartozandó Tartománnyit kezünk és gondviselésünk alá kegyelmessen ideigh bizta, nem kétlyük, hogy magatok akarattýából is, a mi biztatásunk, citálásunk, és parancsolatunk nélkül is a mi Természet szerint való Kegyelmes Urunkhoz eő Felségéhez való hívséges engedelmességeket minden módon és tehetségtek szerint cselekedetben is megh bizonyíttýátok. Annak okáért vigore praesentium, és alább kezünk írásával s szokott pecsétünkkel megh erőssített levelünk által nektek ide tartozandóknak mindnyájatoknak tudtotokra adván erőssen hadgyuk és parancsollyuk, hogy ti mindnyájan, akár mi névvel nevezendő helységbéliek, kik a Török igája alatt lévén ide Budára munkálódtatok, és akar mi nemű adót adtatok, azont mostanságtól fogva, naponként ez után, mind fogyatozás és exceptio nélkül okvetellen megh adni, cselekedni és praestálni el ne mulassátok. Azomban ti mindnyájan, azok is kik még

a Török valamely hatalmában való Várakhoz tartozandó helyekben vattok, magatokat senki kigondolhatóképpen akaratlyokhoz ne alkalmaztassátok, se citálásokra és parancsolattyokra ne mennyetek, annyival is inkább semmi eledelre valót se vigyetek, se vinni hadgyatok, tudván hogy nemcsak dupplummal, sőt minden jószágával, életével fogh az olyan jádczani, a ki valamely módon az ellenséggel edgyet érteni tapasztaltatik. Hogy peniglen mind illetén, és más a Római Császár és Koronás Király Urunk eő Fel-sége parancsolatit is szóval veletek közölhessük, mindgyárt sietséggel és okvetetlen minden helységbéliek Birátokat, előttetek járó Tisztviselőiteket hozzánk ide külgyétek, kiknek eljövételét minden bizonyossan elvárjuk. Datum Budae 12. Novembris 1686. Baron de Beck. mpr. — *Után jegyezze:* Kaszap János uram hozta 26. Novembris.

Körlevelek jegyzőkönyvében 119. lap.

99.

1686. Oct. 13. *Első Leopold király körlevele Magyarország minden megyéihez s városaihoz, melyben azokat értesíti: hogy a hadélelmezést s beszállásolást szabályozta, a katonaságot a kihágásoktól eltiltotta; mihez képest minden megye, mely a táborozások bevégezése után téli beszállásolásra kijelöltetve leénd, havonkint jelentést terjesszen föl a red kirovott élelmezés mennyiségéről s annak mikénti kiszolgáltatásáról, továbbá a katonaságnak az új szabályon túli követeléseiről s e tárgyban fölmerült panaszokról, hogy a kihágás bünheshetésén túl kártérítés is eszközöltethessék.*

Leopoldus Dei gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex. Reverendi Spectabiles Magnifici et Nobiles, nec non Prudentes ac Circumspecti Fideles nobis dilecti. Cum Status et Belli praesentis ratione ita exigente inevita-

biliter sit, ne aliqua in parte militia nostra, hac expeditione campestri feliciter peracta, tam per superiores quam inferiores hujus Regni nostri Hungariae Comitatus in hyberna locetur, ex eo benigne ordinavimus Militiam eandem tam Germanicam quam Hungaricam ab omnibus excessibus, liberis condescensionibus, Rapinis Depraedationibus, et idgenus delictis atque exorbitantiis sub gravissima poena et animadversione, absolute abstinere debere, ut tali modo disciplina exacte observata mediante, tam fideles Cives subditi et Regnicolae sua quisque quiete peragere, et pro alimentatione condigna militis secundum ordinantiam quottam eidem assignandam, et proportionaliter imponendam absque nimio gravamine comportare, quam etiam milites pro bono publico contra communem hostem patriae servitia ulteriora praestare, seseque aptos et qualificados reddere valeant. Instituti cujus seriis benignis mandatis nostris ad Generales, Colonellos et officiales nostros Bellicos emanatis, omnibus militibus Clementissime injungi, demandari et publicari curavimus, quatenus a cunctis superius specificatis excessibus, praessaliis, et exorbitantiis supersedeant, neque sub quocumque praetextu ultra assignatam sibi portionem, in natura vel pecunia quidquam petant, tanto minus extorqueant, et in quarteriis alimentis domesticis sive vernaculis, ab Hospite pro sua facultate voluntarie subministrandis, et aliquali subsidio in pabulo contenti vivant, nullo modo autem pro his pecuniam praetendant, siquidem Hospes ad ejusmodi pensionem in pecunia nullatenus teneatur, neque, licet vellet dare militi in pecunia, acceptare permissum sit. Et ne milites Hibernantes modum excedant, fidelesque Regnicolas et subditos nostros contra aequitatem affligant, volumus ut Nobis, aut Consilio Nostro Aulae Bellico, omnes et singuli Comitatus, quibus Hyberna assignabuntur, post quemvis effluxum mensem exactam designationem transmittere non intermittant: quot nimirum portiones tam orales quam equinae ipsi sint impositae, quidve et quantum pro militia Hybernante per illum integrum mensem in natura vel pecunia

praestiterint, in specie vero an et quid Milites a Regnicolis seu Subditis contra acquitatem et tenorem ordinantiae extorserint aut petierint, et an vel quales querelae contra eosdem milites ad quemvis Comitatum pervenerint, cum omnibus circumstantiis, et expressa denominatione quis vel qui, et ubi ejusmodi excessus patnaverint, in quo contra superius emanata mandata nostra deliquerint, sub qua legione vel cohorte sint, et alia his similia fecerint, quibus infallibiliter comperta rei veritate, secundum praenissa priora, et jam denuo reiterata rigorosa atque comminatoria mandata nostra, non solum merita poena infligetur, sed etiam pro excessuum qualitate refusio damni causati effectiva imponetur. Ac proinde Fidelitates vestras harum serie paterne hortamur, imo firmiter vobis praecipientes committimus et mandamus, quatenus praemissae benignae ordinationi, et voluntati nostrae per omnia et in omnibus vosmet accommodando, juxta eandem vos dirigere, eaque omnia rite et severe observare, prosequi et exequi noveritis, velitisque et debeatis, secus non facturi. Vobis de caetero Caesarea et Regia gratia nostra propensi manemus. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae Die 13. 8-bris 1686. Leopoldus mpr. Petrus Korompay El. Episcopus Agriensis. Johannes Maholáni.

1586. 2. Decembr. Sub particulari congregatione Comitatum Pest Pilis et Solth unitorum in Oppido Lossoncz celebrata praesens benignum Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis mandatum gratiose emanatum demissa animorum submissione, et debito honore publicatum. Stephanus Gyürky mpr. praescriptorum Cottuum Notarius.

Ugyanott 121. lap.

100.

1687. Jan. 9. *Sötér Ferenc és Farnosi Kandó István két pestmegyei szolgabíró a budai parancsnok részéről felhívást intéznek Kecskemét és Nagy-Kőrös városokhoz, mihez-*

Képest mindkét község egy évnegyedi quartélypénzt, t. i. Kecskemét 10,155 német forintot, Nagy-Kőrös pedig 5177 német forintot és 50 pénzt hat nap alatt Budára beszolgáltassák s ugyanakkor mindkét helyről nyolc-nyolc előkelőember személyesen ott megjelenjen.

Álgya megh az Úr Isten békességes meghmaradással kegyelmeteket Kecskeméti és Kőrössi Uraim.

Újjobban a Méltóságos Budai Urak eő Nagyságok parancsolatlyából írunk Kegyelmeteknek, és intyük, minden okvetetlen és fogyatkozás nélkül, az egyszer már megh írt három holnapra való quártély pénzt, kegyelmetek Kecskeméti Uraim tízezer száz és ötven öt németh forintokat, kegyelmetek penigh Kőrössi Uraim ötezer száz hetvenhét németh forintokat és ötven pénzt, a jövő szerdára, mely Boldogh Asszony Havának 15. napjára esik, ide Pestre megh hozzon, és mind a 2. Helyekről nyolcz nyolcz Eskütt derék emberek a Biróval edgyütt a megh írt napon és helyen jelen legyenek, mert ha elmulattya kegyelmetek, és ha mi nagy kár és galiba éri kegyelmeteket, mi tudománt tészünk mind Isten, mind e világh előtt, okai semminek ne mondassunk, mi megh írtuk az Urak eő Nagyságok parancsolatlyát és akarattyát jó idején Kegyelmeteknek. Azért kegyelmetek ha kárvallását, felprédáltatását, és elraboltatását el akarja kerülni, ezen parancsolatunk szeriut cselekedni semmi lett úttal el ne merészellye mulatui. A mit már pénzül és szénául beadott kegyelmetek, azoknak quietantiáit is magokkal kegyelmetek mind elhozza, aszt azon megh írt sunimában mind bele fogják tudni. Ezzel Isten tartsa szerencsésen kegyelmeteket. Datum Pest 9. Januarii 1687. Kegyelmeteknek szeretettel szolgáló szolga Birái Sötér Ferencz. Farnossi Kandó István.

101.

1687. Jul. 11. Miután Kecskemét város saját, és ekkor élvezett környéki puszták roppant területén elegendő szénát nem takaríthatott, hogy a császári katonaság szükségletét is fedezhesse, — Rensingh budai császári hadibiztos engedélyt ad a városnak: hogy a környékbeli minden elhagyott helyeket és pusztákat megkaszáltathasson, és azokon szénát takaríttathasson a jövő télen Budán telelendő császári lovas katonaság kitarására.

Quandoquidem Oppidum Köskemet pro majori et commodiori sustentatione Militiae Equestris Caesariae, quae Hyeme futura hic deget, gramina in possessionibus desertis, hinc et inde reptibilia metere intendat, proque hoc permissionem auctoritatemque ab Inelyto Commissariatu petierit, sic justae ac providenti eorum petitioni annuens, permissionem secandorum talium graminum, quae absque eo deperduntur, conficiendique foeni in possessionibus desertis, absque tamen praedjudicio Domini terrestres, hisce elargior, impertiorque. Budae 11-ma July. 1687. Sacrae Caesariae Regiaeque Mattis Commissarius Bellicus, et pro tempore Budensis, nec non Sanctissimi Sepulchri Jerosolomitani Eques F. H. a Rensingh. mpr. Pecsét.

Cum Oppidanei Kecskeméthyenses pro necessitate Suae Mattis Sacrae foenum in copia quam majori fieri poterit, falcare debeant in vicinioribus et propinquioribus locis: eapropter siquidem proprium eorum Territorium abhinc sit remote, neque ob siccitatem ibi habeatur sufficiens et aptum gramen ad defalcandum, dedi eis commissionem, mandatum et licentiam ut in Praedio Sáry dicto, pro Suae Mattis Sacrae necessitate foenum comparent et defalcant: nihil per hoc praedjudicando Dnis ejusdem Terrestribus, cum absque hoc etiam inaniter ibi deperderetur et periret gramen, servitiumque Suae Mattis Sacrae et bonum publicum hoc exigeret: idcirco eosdem propter hoc nemo turbare praesumat. In cujus rei majorem fidem hasce manu propria

subscriptas et sigillo meo munitas dedi. Budae die 18. Augusti 1687. Sacrae Caesaris Regiaeque Mattis Commissarius Bellicus p. t. Budensis etc. F. H. a Rensingh. mpr. Peccsét.

Mindkettő eredeti a város levéltárában.

102.

1688. Mart. 21. Sötér Ferenc szolgabíró felhívja a kecskeméti birákat: hogy azon szekereket, melyek tőlük Budáról Szolnokba lőszert szállításra fognak kívántatni, ne küldjék üressen fel, hanem mivel a Budai élesztárhoz tartozó kősök vannak Kecskeméten lerakva, azokat vitessék fel, a budai főbiztos, és a harmincados ezt kedvességnek veszik és majd megiszolgálják.

Isten minden jókval Áldgva Kegyelmeteket. Kecskeméti és Kőrösi Birák Uraim, mivel úgy értém ismét, nem sok idő múlván az munitiók Szolnokban való vitelésére kegyelmeteknek Szekereket kelletik adni, és ismét üressen ide küldeni, ahoz képest Budai Inspector úr ő Ngha, és Harminczados uram ő klgme jelentették nekem, adgyam értécsére kegyelmeteknek, hogy az ő Nga és ő Kglme jövendőbeli szolgálattýára és jó akarattýára nézve s kiváltképpen pedig kglmes urunk ő Felsége szolgálattýának előmozdítására nézve, lévén bizonyos számú kő sói kegyelmetek városában ő Felségének az Budai prófont ház szükségére, cselekedgye megh azt, azon üressen ide jövendő szekereken hozasson el kglmetek annyi számú kő sókat, az mennyit elbirhatnak, azon kívül is üressen fognak ide jönni, nem téssen az ő Nga és ő Kglme kérésére azt megcselekedni, Ezer annyit szolgálhatnak ő Nga és ő Kglme Kglmeteknek, másként ha ezt jó akarat szerint neheztelné is valaki Kegyelmetek között megh cselekedni, könnyen véghben viheti ő Nga azt hogy kéntelen is meghkellessék csele-

kedni, és jobb jó akarat szerint ez iránt kedveskedni. Kirül
mostanában Budai Harminczados urunk eő kglmének kgltek
választot is adgyon, ha akarja is, ha nem is cselekedni.
Ezzel Isten oltalma maradgyon kglmetekvel. Dat. Pesth
Die 21. Mart. 1688. Kglteknek szeretettel szolgál Sőtér
Ferencz mpr.

Jegyzőkönyv 1677—1690. 310. lap.

103.

1688. April. 21. Gyalog munkások rendeltetnek.

Isten sok jókkal Áldgya Klmeket. Kegyelmes Urunk
eő Felsege Parancsolattya érkezett Commissarius Uram eő
Nagyságára, kiben parancsollya eő Felsege, hogy 800 gya-
log Embereket rendellyen és hová hamarab állítson az mi
Vármegyénkből és Heves Vármegyéből, kiknek minden
napra hat-hat Poltura, és egy-egy Profont lészen fizetések,
mellyet okvetetlen bizonyossan eő Felsege meg is adat
minden napra valamely napon itt lésznek, sőt Budai Com-
missarius úr eő Nga hitire fogadgya, hogy ha megh nem
fizetnének is egészen nékik, eő Nga vagy maga letészi
nékik, avagy az Portiók fizetésében foghja belé tudni, és
róla quietantiát adni. Mely Gyalogh Embereknek Vecsén
kell lenni Pünkösd havának első napján, az az die 1-a
May minden okvetetlen, akkor maga Commissarius úr eő
Nga oda Vecsére fogh menni, és az Embereket megh
foghja számlálni, mit cselekedgyenek és munkálkodgyanak
eleikben foghja adni.

Kecskemét Várossa N-ro 120 Gyalogh Embert.

Körös Várossa N ro 65 Gyalogh Embert.

Halas Várossa N-ro 40 Gyalogh Embert.

Izsák — N-ro 20 Gyalogh Embert.

Azért kegyelmetek ezen megh írt napon és helyen
az kglmetekre meghirt számú Gyalogh Embereket, kiket
maga Commissarius Uram eő Nga limitált és rendelt Kglme-

tekre, okvetetlen és fogytkozás nélkül elküldgyön, mert ha elmulattya, kárát vallya, és búját láttya, kirül több parancsolatot se várjon Kmetek. Ha az Bajai Commisarius Gyalogh Embereket kérne Kmetektül, csak edgyet se adgyon. Ezzel Isten Kmetekvel. Datum Pesth. 21. Aprilis 1688. N. Pest Pilis Solt uniált Vármegyék Szolga Birája Sótér Ferencz.

Ugyanott 319. lap.

104.

1688. Majus 4. Az egri várparancsnok favágó fejszés embereket rendel.

Sacratissimae Caesarcae Regiaeque Mattis Praesidii Agriensis Commendans, nec non Regiminis Kajsersteini Vigiliarum Praefectus Leopoldus Fingerman de Mansbergh. Kegyelmes Urunk eő Felsége kemény parancsolattyát, egyzsersmind az méltóságos Generalisokét vévén, ki is azt tartya, minthogy az Hadak naponként Szeged és Szolnok tájára indúlnak, az mely helyekre igen szükséges, hogy kenyér sütésre való fa dolgábúl idején korán jó provisiot tegyek: Hogy azért ezen Kegyelmes Urunk eő Felsége Parancsolattyának, és az Méltóságos Generalisokénak is eleget tegyek hova hamarabb, és az Hadak is ezen kenyér sütésre való fának fogytkozása miá valami éhséget ne szenvedgyenek. Az okáért ti néktek Gyöngyös, Berény, Kőrös, Kecskemét Várossa Biráinak és Lakosinak keményen és serio parancsoltatik, megh olvasván ezen Patens Levelemet azonnal Gyöngyös Várossa 100 jó fejszés embereket, Berény 50. Kőrös 60. Kecskemét 60. expedálni ezen kívánt fának levágatására, Szolnokhoz, kemény büntetés alatt el ne mulasszák, az hova tudniillik az eő Felsége Cameralis Commissariussi is mennek, kiket is azon fejszés emberek Szolnoki Harminczadosnál keressenek. Gyöngyös Várossa munkási 8-ik May, az több Városokból pedig Tizedik ejusdem

comparcaljanak. Egyébiránt ha mi fogyatkozás és hátra maradás leszén ilyen szükséges és siető eő Felsége szolgálattyában, azon helyre az mely ez iránt ellenkező leszén, erős executiot küldök, és az kemény büntetést is minden irgalmasságh nélkül el nem foghják kerülni. Dat. Agriae Die 4. May 1688. Leopoldus Fingerman de Manspergh.

Ugyanott 321. lap.

105.

1688. Jun. 2. Budáról Szolnokba szállítandó lőszer alá szekerek rendeltetnek; a budai várparancsnok konyhájára pedig élelmi szerekből kedveskedés kívántatik.

Isten minden jókkal áldgya megh Klmeketek. Kegyelmes Urunk eő Felsége Parancsolattýából az Budai Méltóságos Generalis és Commissarius Uraimék eő Nagyságuk hagyásából írom és parancsolom ezt kkk, hogy minden okvetetlen 9. Juny, ki Pünkösdi után való Szerdán esik, négy-négy ökrű jó erős kocsi-kasos Szekereket küldgyön ide Pestre kgltek, az kik innét Szolnokban lövő szerszámot foghnak vinni, az megh írt napon és helyen, és megh írt szám szerint mindenünnét az Szekerek itt légyenek 40—40. for. birságh alatt minden szekértül, mert ha itt nem lesznek, az megh írt birságot bizony el nem kerüli klmetek.

Kecskemét 4 ökrű Szekeret N-ro 40.

Kőrös „ „ „ „ 25.

Czeghléd „ „ „ „ 5.

Izsák „ „ „ „ 5.

Ha azért kárban nem akar kegyelmetek esni, ezen Szekerek ide küldésében igen szorgalmatos légyen.

Mivel pedig számtalan sok urak és vendégek járnak mostanában Budai Generalis és Commissarius Urunkhoz eő Ngokhoz, eő Nagyságok általam köszöntetik és kéretik Kglmeteket, Borjú, Bárány, nyúl, madarak, Tikfiak, malacz, Gyümölcs, és egyéb efféle gazdálkodással légyen

hova hamarébb Klmetek eő Ngknak, légyen mégh is mivel elől állani eő Ngoknak, Ezer annyit szolgálúak eő Ngok kkk, de az honnét mi telhetik, még az innepek előtt, úgy-mint Pünkösöd előtt itt légyenek. Datum Pest. 2. Juny. 1688. N. Pest Pilis Solth uniált Vármegyék Szolgabirája Sőtér Ferencz.

Ugyanott 324. lap.

106.

1688. Jun. 21. Kecskemét város adó és közszolgálat tekintetében Eger várához rendeltetik.

Extractus mandati Excelsae Camerae Aulicae, ad me Inclytae Regiae Camerae Scepusiensis Administratorem de Dato 21. Jun. 1688. extradati.

Posteaquam Rem magnae Importantiae fore adinvenimus, et absque hoc in dividendis secundum ordinem districtibus adhuc nihil certi statuendum sit, proinde conclusum est, ut ad interim, et usque ad ulteriorem dispositionem haec duo Oppida Gyöngyös et Kecskeméth cum aliis ab Agria ante hac dependentibus locis, cum suis dationibus, laboribus et decimis ad Agriam apprehendantur et applicentur, Uti etiam Domino Inspectori Budensi pro sui directione intimatum esset, ne fors duplicibus et diversis ordinationibus confusiones et damna oriantur. Dabit itaque Dominus Administrator Operam ut memorato Inspectori copia seu Consignatio clara omnium ad Agriam spectantium, et Commodum Suae Majestatis Sacratissimae in talibusque novis acquisitis efficaciter et quam solertissime procurari possit.

Praesentem extractum par concordare cum Originali testamur. Stephanus Illefalvi Praepositus major Agriensis. (L. S.) Et Nicolaus Doricz Archidiaconus de Patha et Canonicus Agriensis (L. S.)

Ugyanott 330. lap.

107.

*1689. Febr. 6. A szolnoki híd fakészletének a sápi erdő-
ről leendő beszállítására szekerek rendeltetnek.*

Isten Áldgyon megh benneteket. Ezen Pecsétes Leve-
lemet vévén Falusi és Várai Birák és Lakosok, mivel
Kegyelmes Királyunk eő Felsége Parancsolattya az, hogy
az Szolnoki híd újjonnan megh építtessék, az minthogy
már is azon hídnak az fái el vadnak készítve, levágtva az
Sápi Erdőn, annak már elvitelére Budai Inspector úr eő
Nga kívánt 200 szekereket az Nemes Vármegyétől, de lát-
ván az Szegénységnek mostani súlyos sorsát, engette 100
szekerekre, az mely szekereknek okvetetlen az jövő Vasár-
nap az Sápi erdőn kell lenni minden halasztás nélkül az
alább írt mód szerint: Kecskemét tartozik adni Szekere-
ket Nro. 40. Körös 20. Czegléd 7. Izsák 7. Szecső 3.
Süly 1. Uri 1. Szent Márton Káta 2. Hévíz 2. Gődöllő 1.
Szada 1. Vác 1. Dömsöd 4. Vecse 1. Ráczevi 1. Makád
1. Tököl 1. A Budai Inspector eő Nagysága megtekint-
vén a szegénység mostani fogyatkozott állapottyát, a mi
kérsünkre is ígerte arra magát, minden szekeresnek meg
fog fizetni egy-egy német Forintokat, ahoz élést, úgymint
kenyeret, és Szolnokban Szénát is fog adatni a Marhák-
nak az eő Felsége szénájából. Ezen parancsolatoriat el ne
hallgassátok negyven-negyven forint birságh alatt. Datum
Pesth Die 6. Februarii 1689. Jó akaró Vice Ispántok Rádai
Gáspár. — Nemes Pest Pilis és Solt Vármegyéknek edgyik
Szolga Birája Vatai Pál.

Ugyanott 337. lap.

108.

*1689. Mart. 26. A budai quartélypénz beszolgáltatása
szorgalmaztatik.*

Kecskemét v. tört. III. köt.

Adgyon Isten sok jókat kegyelmeteknek Pesth vármegyei Birák Uraink, az ott való Lakosokkal együtt. Nem akaránk elmulatnunk tisztünk szerint, hogy Kegyelmeteknek tudtára ne adnánk, hogy valamely helyekről az Quantumnak fele részét bé nem fizették, immár két ízben is kínálta Commendans Urunk eő Nga Annonae Praefectus Uramat eő Kegyelmet Gyalogh Némethséggel eőt százigh valóval, hogy kiküldgye az Executionnak véghben vitelére, de addig reménkedtünk az Uraknak eő Nagyságoknak az Szegénységgh mellett, még egy kevés ideigh az Németeknek való kimeneteleket megh tartóztattuk, de valamely helyekről az fele részét az portionak harmad vagy negyed nap alatt bé nem hozzák, úgy várja az ollyatén hely magára az rettenetes káros executiot, mintha régen meg esett volna rajta, lássa kegyelmetek ha sok írásainknak nem engedelmeskedik, Kegyelmetek ha mi kárt vall, Kglmetek minket azután ne okozzon, hogy eleget nem firkálunk Kglmeteknek. Ezzel Isten éltesse Kglmeteket jó Egységghben. Datum in Pesth. Die 26. mensis Marty 1689. Kglmetek jó akarói szolgálunk Kandó István nemes Pest Pilis Solt uniált Vármegyéknek Szolgabirája. L. S. — Tolvaj Ferencz Ezen Nemes Vármegyéknek egyik juratus Perceptóra L. S.

Magunk is mind élésből abrakból valóban meg fogyatkoztunk, az honnét lennének gazdálkodással, kedvessen vennénk.

Item valakik az fele részét befizették is, más fele részben is mentül többet hozhatnak hozzanak, mert bizony készen vagyon az kimenetelre ötszázig való muskatélyos, és kimélletlenül fogh bánni az szegénységghvel nagy executionnak véghben vitelével, minthogy az után elkészül innét azon Németséggh nem fogh gondolni senkivel.

Adassék cz Currens Levelünk Kecskeméti, Izsáki, Halasi Birák Urainknak eő Kglmeknek nagy hamarsághval. Halasiak vigyék Pataira, Ordasra, Karára, Uszodra, Battyára, Bogyiszlóra, Soltra, Vecsére és Dömsödre, és az egész Sárközségghnek. Felül letörölt helyekre más Currenst bocsátottunk, ezt nem kell arra küldeni.

Ezen Currenst pedig az hol utóbb lészen, vissza hoz-
zátok sub poena flor. 40. hogy megh menthessük magun-
kat az Németh előtt, hogy tudtotokra adtuk az belől megh
írt dolgot.

Ugyanott 343. lap.

109.

1689. Mart. 29. Ugyanazon tárgyban.

Valamint ennek előtte harmadnap negyednappal, két
Currensinkben írtunk vala Kegyelmeteknek, hogy erős
executio megyen ki, szintén úgy lészen vala az dologh,
ha tegnap sok reménkedésünkkel Annonae Praefectus Urunkat
megh nem akadályoztattuk volna, az minthogy némely
helyekre írt, holott tudniillik kevesebbet fizettek, ki is
ment az Executio, mostan azért még lészen várakozás
az szegénység után mint 5 napokigh, annak utánna egy
átallásban kiküldönek mindenekre valakik az egész reájok
rendelt summának két részét nem praestállják, ide nem
szolgáltatták. Mivel pedig nem volt mivel fizetni az Beck
Generalis Urunk eő Nga Regimenének Interestre vésznek
fel pénzt, és azt is megh kell fizetni az szegénységnek,
hogy ha mátvál foghást 4 napok alatt itt pénz nem lészen
készen. Mivel pedig az jövő Hétfőn, úgymint die 4-ta affu-
turi mensis Aprilis az Beckianum Regimen innét megh
indúl, az új Regimen, az mely már Budára jött, fogh
menni executiora, inquirálni is azon Regimenek elme-
nése után mingyárt akar indulni Annonae Prae-
fectus Urunk eő Kegyelme, hogy azért az Executio
praeveniáltassék, az Interest fizetés is nyakába ne essék
az szegénységnek, az Istenért hová hamaréb jőjjetek fel
Lelkem Uraim, másként mi okai ne legyünk az Kegyel-
metek követkehető nyomorúságának. Az kiknek eladó
vonó marhájok volna, azt is elveszik portioba az elme-
nendő Beckianusok. Ezzel maradunk Raptim Pesth 29.

Mart. 1689. Klmetek jó akarói Kandó István Nemes Pest Pilis Solt uniált Vármegyéknek egyik Szolga Birája L. S. — Tolvaj Ferencz ezen nemes Vármegyéknek egyik juratus Assessora és Perceptor. L. S.

P. S. Az mit az N. Vármegye maga szükségére imponált, azt is minden helyekről meg hozzák, mert ha nyargalóra küldünk katonákat, többet vesztenek vele az kik engedetlenkednek, az mi kárban esnek magok léznek'okai.

Kőrösi, Kecskeméti, Izsáki, Halasi, Patai, Ordasi, Bátyai, Foghtői, Uszodi, Karai, Bogyiszlai, Fajszi, Szeremlyei, Csanádi, Kalocsai, Solthi, Vecsei, Dömsödi, Ráczkevi, Makádi, Thököli Biráknak eskütteknek igen sietséghvel adassék ezen Currens Levelünk.

Fel írják az hol mikor olvastatik, és 40 for. Birságh alatt vissza hozzák, immár veszett el Currensünk, de mihelyen inquirálni megyünk Annonae Praefectus Urunkval eő Klmével, számot adtok róla sárköziek hova töttétek.

Ugyanott 345. lap. — Az itt emlegetett, s ez időközben csakugyan meg is tartott inquisitio illetni fogja Rensingh volt budai fő hadélelmzési biztos eljárását.

110.

1689. Majus 9. Tolvaj Ferencz megyei pénztárnok a tartozások beszolgáltatását szorgalmazza.

Isten álgya meg jó akaró atyámfia kglteket! Jól emlékezhetik kgltek reá, hogy mind élő nyelvvel, mind írás által sokszor immár tuttára adatott kgltknek, hogy az egész imponált summának három részét kívánnya az eő Felsőghe Commissariatussa, mely is mostan bízattatott Budai Annonae Praefectus Uramra eő Klmére, Eő Klme azért igen előmben adta erőssen, hogy 4 vagy 5 napok alatt valamely helyekről nem hozzák az restantiákat az alább meg írt specificatiok szerint, kételen erős executiót küldeni, az minthogy bizonyossan megis cselekeszi, mert mikor

inquirálni valánk is, az szegénység között maga is meg parancsolta vala cő Kegyelme, hogy ennek adminisztrálásával sietne a szegénység, mivel régen itt várakozik Beck Generalis Úr cő Nga quartélymestere az Regimennek fizetendő pénzért, Én magam is jó akaró Atyámfiaink rolla nem tehetek, kegyelmekeknek nyavalyáját sem orvosolhatom. Az Restantiák specificatioja ím ez; mellyeket maga az úr előmben adott Annonae Praefectus úr.

Kecskemété	R. 6,867. $\frac{1}{2}$.
Kőrösé	R. 3,728.
Czeglédé	R. 350.
Szecsőjé	R. 785.
Hilasé	R. 1,279. den. 90.
Pataié	R. 156.
Ordasé	R. 4. den. 50.
Karájé	R. 90.
Uszodé	R. 104.
Foktőé	R. 72. den. 50.
Bogyiszlóé	R. 262. den. 75.
Csanádé	R. 21. den. 50.
Kalocsájé	R. 260.
Szeremlyéjé	R. 16. den. 50.
Panduré	R. 45.
Varasdé	R. 1. den. 50.
Solthé	R. 43. den. 50.
Vecséjé	R. 163. den. 50.
Dömsödé	R. 649.

Kiki azért úgy gondolkodgyék, hogy bizonyossan kimegyen az nyomorgató és exequaló vitézlő Rend, és így az nyomorúság, kárvallás is meg esik az szegénységen s az restantiákat is meg veszik. Akarám ezt is tudtára adnom mindeneknek, hogy én valamely nap el akarván indulni magam házam jószágocskám felé, (a minthogy eddig is elmentem volna, hogyha Kandó István Szolgabíró Uram, vagy más valaki jött volna ide helyemre, mivel az Nemes Vármegye Perceptiojára volt kötelességem usque ad ultimum diem Aprilis) ha casu quo egy szolgabírája sem lenne

addig az Nemes Vármegyének Pesten jelen, Lendvai György Uramat requirállyá a kinek valami szolgálatra lészen szüksége. Ezzel Istennek ajánlom jó akaró Uraim s Atyámiai Kegyelmeteket, maradván jó akarója Kegyelmeteknek. Datum Pest die 9. mensis May 1689. Tolvaj Ferencz.

Ugyanott 360. lap.

111.

1689. — *Sötér Ferenc szolgabíró levele ugyanazon tárgyban, a kecskeméti és nagy-körösi előljárókhöz.*

Inspector Uram eő Nagysága Parancsolattýábúl adom értésére Kegyelmeteknek, hogy ma okvetetlen ki ment volna az militaris executio, ha én és Inspector uram eő Nga nem lettünk volna, az portio Restantiája végett. Azért kegyelmeteket kérem, legyen szorgalmatos gondgya hová hamarébb való megh hozására, mert bizony már nem vára-koznak, az negyed része most ugyan függőben marad, mígh utolsó resolutio jön Generál Commissarius Úr eő Ngátúl, kinek elengedésérül igen nagy reménségünk van, az mint Annonae Praefectus Urunk eő Kglme is írja. Azon kívül ugyan Annonae Praefectus Uram eő Kglme írja azt is, hogy egy Úrnál Hat ezer forintokat talált Usorára, ha azért erre van Kglmeteknek kedve, felvegye, gyűjjön be hová hamarébb, és az Város pecsétí alatt hozzon Chartabí-ankát, abbúl fogyatkozása nem lenne, melyrül való Kglmetek válasz adását hová hamarébb elvárom, és ezzel Isten oltalmában ajánlom kglmeteket. Kglmeteknek szeretettel szolgál Sötér Ferencz.

Igen jól cselekszi Kglmetek, ha Inspector Uramnak eő Ngának holmi élésbeli kedveskedéssel lészen, bizony az Innepekre is Várta. — —

Kecskeméthi, Körössi Várási Birák és Eskütt Uraimék-nak eő Klmeeknek nagy hamarsággal adassék.

Ugyanott 365. lap.

112.

1689. Mart. 6. Wulffesheim János Miklós budai élelmezési főtiszt a községi előjárókat berendeli, a megyék által Rensingh hadibiztos ellen feladott panaszoknak megvizsgálatása iránt.

Salutem plurimam Domini Judices et Jurati Ex mandato; Excellentissimi Domini Generalis Commissarii Caraffa has praesentes mandatorias vobis scribendas censui, ut omnes hucusque per Budensem Commissarium Dominum a Rensingh exactas Contributiones et solutas a vobis portiones strenue inquiram; quapropter vigore illius mandati vobis demando, ut ex singulis Civitatibus, Oppidis, atque Pagis, tales certos existentes in Comitatibus Pest Pilis et Solth homines ad me deputetis, qui sub juramento sine omni metu, omnia ea conscientiose mihi detegant, quae sub quacumque conditione hucusque praefatus Dominus Commissarius Rensingh (qui propter dandas Contributionum rationes et allegatas a Comitatibus querelas Viennam citatus est, quo etiam perrexit) a vobis exceperit et extorsit, nam post hoc credo vobiscum aliter procedetur, quod mandatum iterate sub magna poena vobis insinuo, ut acceptis his, sine omni mora ex vestris quibuslibet locis deputati ad me compareant, sin vero huic mandato illico non obederitis, scitote certo per Croatas milites huc ad me confestim adferre conabor. Caetero valete, et maneo vester benevolus Joannes Nicolaus Wulffesheim Annonae Praefectus. Signatum Budae 6. Mart. 1689.

Jegyzőkönyv 1677—1690. 338. lap.

113.

1689. Mart. 8. A szolgabíró és esküdt ugyanazokhoz ugyanazon tárgyban.

Isten áldgya megh Kglmeteket Várási Birák Uraim, veletek együtt Atyám fiai Falusi Birák és Esküttek. Mivel minden szegény helyeken nincsen elegendő Deák Ember, az ki megh tudná fordítani és magyarázni Annonae Praefectus Urunk ő Kegyelme Deákul írt Currensét. Annak okáért akaránk röviden summáját magyar nyelvünkön kinekkinek tudtára adni. Ez azért értelme: Rensingh Commissarius Urunk ő Nga citáltatott Bécsben méltóságos Karaffa Fő Commissarius Urunk ő Nga által, mivel igen sok panasz ment minden felől Rensingh Commissarius Urunk ellen, és így biztatott az Inquisitio Budai Annonae Praefectus Urunkra ő Kglmére. Minden helyekről azért oly Instructioval legyenek és jöjjenek, hogy hitek alatt megh tudgyák vallani és előszámlálni eleitől foghva, miulta Commissariusságot visel megh írt Rensingh Urunk, mit fizettek ő Ngának, és akárminemű Jóságot, honnét mit vött el, akárminemű szín alatt, és mivel terhelte az szegénységet, haki nem jön hova hamaréb. horvátokkal hozattatik, semmit sem kell félni, mert ezután másképen fogbják gondgyát viselni az szegénységnek. Ezen Currensünkre mindenütt felirattassék, hol, mikor olvastatik, és 40 forint avagy ennél is nagyobb büntetés alatt kezünkhöz visszahozattassék, ebben mást sem cselekedvén. Dat. Pest. 8. Mart. 1689. Jóakarói Kegyelmeteknek, Neknek is, Kandó István nemes Pest Pilis és Solth Vármegyéknek egyik szolgabírája (L. S.) Tolvaj Ferencz N. Pest Pilis és Solth uniált Vármegyéknek egyik juratus Assessora. (L. S.)

- Ugyanott 339. lap.

114.

1689. Apr. 21. *Ugyanazon tárgyban.*

Kegyelmeteknek jóakaró Birák Uraim ajánlom szolgáatomat. Isten kívánta jókval áldgya Kglmeteket. Az mélt.

tóságos Karaffa Fő Commissarius Urunk eő Nga és egyszer-
smind az Excelsa Aulica Camera Commissiojából, hogy
immár ki jött légyen az inquisitio, mégh pedig tali cum
declaratione, hogy az Inquisitor Fő Urak eő Kglmek meny-
nyenek ad facies Locorum, és így in ipsis Locorum faciebus
examináltassanak Rensingh Commissarius Úr által lött per-
ceptiok s excessusok végett az injuriatusok, vagyon Kgltek-
nek hírével; az Inquisitor Urak azért Kkk committálják,
parancsolják, hogy Kk magát azon fassiókra igen jól,
scriptotenus praeparállya, úgy hogy az Kglmetek minden
Contributioja, Injuriája, ab Anno 1686. usque ad 3-am
Diem Martii Anni modo currentis jó formában írásban
légyen, sub bona et Christiana conscientia, ha kívántatni
fogh sub juramento is lehessen az kk fassioja, minden
quietantiákat is producálni kell ad praesentiam Dominorum
Commissariorum ad inquirendum exmissorum. Quantum ad
me, én is hasonlóképpen injungálom Kkk ezen fassiora
való maga elkészítését, az nekem adatott Nemes Vármegye
Authoritássa szerint, azonban léssen olyan exámen is,
minemű tehetsége és facultássa légyen Kkk, hogy annyi-
val inkább repraesentáltathassék Kkmes Urunknak eő Felségé-
nek, és Méltóságos Fő Commissarius Urunknak, úgy az
Excelsa Camerának is, ennek az szegény földnek romlott
volta, ereje felett való terheltetése. Azonban Kecskeméti
Bíró Uram minden halogatás nélkül ezen Gyöngyössi hites
Posta mellé mindgyárt egy jó gyalogh postát vagy embert
rendeltessen Kglmed, hogy éjjel nappal mehessenek Sze-
gedre méltóságos Karaffa Urunk eő Nga leveleivel. De
coetero maradok Kglteknek szolgálattýára Tolvaj Ferencz
Nemes Pest Pilis és Solth Vármegyéknek egyik Juratus
Assessora és mostani Inquisitora. Dat. Jász Berény 21.
April. 1689. — —

Úgy látom az jövő Szombaton, Vasárnap fogunk
érkezni Kgltekhez, kérem intem is Kglteket, ezeket az
Fő Embereket mennél bőcsületesebben, nyájasságghban,
tisztességghben lehet, úgy excipiállya Ktek, mivel az Beck
Generalis eő Nga Quártélymestere is velünk vagyon, Pénzt

várván, 15 Personával és 16 lóval vagyunk, Pénzt is valamennyit lehet, készítsen Kgltek. Tolvaj Ferencz.

Ugyanott 348—350. lap.

115.

1689. Apr. 28. Rensingh volt budai fő hadibiztos ellen folyamatra tett vizsgálatnál Kecskemét város eskü helyetti lelkiismeretes elbterjesztést téssen azon kiszolgálmányokról, miket a nevezett biztos nem nyugtázott, következésképpen mint a város irányábani zsarlás, általa saját hasznára fordított.

Nos Judices et Jurati Oppidi Kecskeméth, sub examine conscientioso et juramentali, contra Illustrissimum Dominum Franciscum Henricum a Rensingh Supremum Suae Mattis Sacratissimae Commissarium Bellicum Budensem, facto exacto ordine sic fatemur:

1. Anno 1687. in parata pecunia assignavimus et administravimus Dicto Domino Commissario diversis vicibus Florenos Rhenenses Triginta Sex mille quadringentos nonaginta novem florenos idest 36,499. simul cum majali portione, de quibus quietavit nos quidem per partes de totidem florenis, verum cum collegisset particulares quietantias diversis temporibus elargitas, easdem dilacerando, simul cum quietantia exsolutae portionis majalis, solummodo quietavit de florenis Rhenensibus Triginta unum mille idest flor. 31,000.

2. Pro discretionem praementionato Domino Commissario dedimus de necessario Florenos Rhenenses N-ro mille trecentos quinquaginta florenos Anno eodem, et Fratri ejusdem Domini Commissarii Adalberto a Rensingh flor. N-ro 70.

Anno 1688. Impositam summam portionis³ florenorum N-ro Viginti quinque millium, idest 25,000. {totaliter et integre exsolvimus praefato Domino Commissario, uti rei veritas ex quietantia elucescit.

Pro discretionem iterum debuimus dare flor. mille, idest 1,000. et Domino Adalberto a Rensingh flor. 15. idest quindecim.

Anno 1688. Falcatores administravimus diversis vicibus circa Budam existentem Insulam, seu Operarios continue laborantes quadringentis nonaginta octo Septimanis, quibus debuimus solvere fl. N-ro 220.

1688. Ligni sectoribus cis Danubium personis 99. plurimis septimanis laborantibus solvimus florenos 789.

1687. a Die 26. July ad labores praestitimus et Budae continuavimus Currus N-ro 10. cum 4. et 4. bobus ad mandatum ejusdem Domini Commissarii, ad primum plane diem Januarii 1688. perdurantes, pro importandis lignis, lapidibus, calcibus, foenis, pulveribus sulphureis, globis et Bombis, pro quorum fatigiis nullam refusionem vel defalcationem portionis obtinuimus, Computatis ad 20. septimanas quemlibet currum pro florenis N-ro 6. ad unam Septimanam faciunt in toto flor. N-ro 1,200. idest mille ducentos florenos.

Pari modo pro portandis lignis ex montibus circa Budam existentibus diversis vicibus administravimus currus N-ro 40. quorum labores continue extenduntur ad Septimanas 108. facit per Septimanam flor. 6. quilibet currus, in Universum computando faciunt flor. N-ro 648.

1688. Ex mandato Domini Commissarii, pro devehendo vino Gyöngyösino usque Budam Currus N-ro 40. quorum vectura extenditur ad flor. 600.

Item conductos 20. Currus Coincolarum nostrorum Dominus Commissarius ibidem existens Gyöngyösini vino oneravit, et Budam vehi curavit, quorum vectura extenderetur ad flor. 360.

Anno 1687. Pro munitionibus vehendis Buda Szolnokinum duabus vicibus administravimus currus N-ro 78. Vecturae per milliaria 10. facerent flor. 780.

Item 11. et 21. Aprilis pro munitionibus vehendis Buda Szolnokinum administravimus Currus N-ro Una vice 39. facerent in toto flor. 390.

1688. vicissim pro munitionibus vehendis Buda Szege-
dinum duobus vicibus administravimus Currus N-ro 80.
quorum Vecturae ad millia viginti per Talleros 10. face-
rent flor. 1,200

Turcas autem Agrienses vehendo in expulsionem Deb-
reczinum per Triginta Currus cum bobus 120. viginti mil-
liaribus distando, sine praedicio vecturae perierunt boves
N-ro 100. in eodem servitio, quorum summa ad minimum
faceret flor. 1,500. idest Ezerötszáz for.

Harum autem munitionum et laborum vectio cum Suae
Mattis Sacratissimae sic exigebat, recurrimus humillimis
animatorum nostrorum demissionibus procumbentes genibus
in Conspectum Inelytae Camerae Aulicae et Supremum
Commissariatum cum effusione lacrymarum Viduarum et
Orphanorum adhuc hic misere degentium, dignentur per
Viscera Xti mille Calamitatibus afflictum Statum Nostrum
Gratia sua sublevare, et impositae portionis modernam
restantiam tollere, et per Dexteram bonae Fortunae Suae
Mattis Sacratissimae elargiri.

Croatae et alii milites in Executione constituti praeter
ordinatas suas Portiones noctu dieque haurientes et come-
dentes (quamvis gratis) quantas fecerint insolentias, pileos
et cothurnos a misera plebe extorquentes, caret numerus,
Haec omnia sub bona conscientia fatemur. Dat. Keeske-
méth Die 28. Apr. 1689. Humillini Servitores Incolae
Keeskeméthenses lidem qui Supra Paulus Sárközi, Michael
Magó, Joannes Szívos et reliqui.

Ugyanott 351. lap.

116.

[1689. Nov. 2. Keeskemét város tanácsa okmányyszerűleg
hitelesen kimutatja azon összegek mennyiségét, szám és idő
szerint, melyeket a város a császári hadak élelmezésére a
budai fő hadibiztossághoz Rensing kezébe fizetett 1686. De-
cember 14-től 1688. December 23-ig. — Ennek egy pontja

6187. évi Május 4-ről befizetett 2908 for. összeg kiállításáról azon szomorú emléket hagyta ránk: hogy már akkor apáink pénzereje végleg megfogyatkozván, az idő, és pénzforgalomhoz képest kinézetlenül kirovott roppant portio fizetést teljesíteni máskint képesek nem voltak, mint a Templomok, Klastromok, Kápolnák és Parochiák minden nemű pénzeit a község nevében erőhatalommal lefoglalták, elszedték s a község megmentésére Budán befizették. Az okmány egész szövege következő:

Ab Anno 1686. a Die 14-a X-bris ad Annos 1687. et 1688. ad manus Illustrissimi Domini Commissarii a Rensinhg portionum exolutarum et resignatarum Specificatio.

	flor.	den.
Anno 1686. Die 14. X-bris per Judicem Nobilium Kecskeméthensium Paulum Deák, et Notarium Joannem Ivánkovies Budam administravimus	2,000.	„
Die 20. X-bris Michael Magó et Joannes Ivánkovies flor. N-ro	1,000.	„
Anno 1687. Die 12. Januarii per Joannem Szűcs, Gregorium Csizmadia et Stephanum Oláh	918.	25.
2-a Januarii per Paulum Sárközi et Joannem Ivánkovies flor. N-ro	600.	„
6 a Januarii per Martinum Demeter et Matthiam Csaba flor. N-ro	1,000.	„
2-a Februarii per Jacobum Kozma et Michaellem Deák flor. N-ro	1,500.	„
13. Febr. per Stephanum Király Joannem Ivánkovies flor. N-ro	2,000.	„
24. Febr. per Stephanum Szűcs et Stephanum Benkő flor. N-ro	2,000.	„
Die 8-a Martii per Matthaeum Szabó et Joannem Ivánkovies flor. N-ro	700.	„
22-da Martii per Stephanum Varga, Joannem Csertő et Andream Marko flor. N-ro . . .	1,000.	„

	<i>flor.</i>	<i>den.</i>
Die 5. Aprilis per Joannem Kaszap et Andream Könyves flor. N-ro	1,005.	„
12. Aprilis per Notarium Stephanum Ne- medi et Joannem Csethe flor. N-ro	1,308.	„
20. Aprilis Ibidem assignarunt flor. N-ro	1,250.	„
30. Aprilis Kecskemethini ad proprias ma- nus in Domo Kamarás administravimus Domino Commissario flor. N-ro	2,198.	„
Item ibidem ex collectis Ladislai Kállai exactoris Tributi flor. N-ro	3,280.	„
Item Matthaeus Szabó Judex primarius ex collectis flor. N-ro	2,340.	„
Prima May ibidem solvimus flor. N-ro	269.	25.
Iterum solvimus flor. N-ro	28.	„
Iterum solvimus flor. N-ro	82.	„
Item tertia et quarta May Martinus De- meter et Joannes Szivos cum reliquis Juratis Kecskemethini in eadem Domo Kamarás flor. N-ro	7,017.	„
Item ex collectis Decurionum flor. N-ro	160.	„
Item in Templis, monasteriis, parochiis existentes omnis generis Arcas seu Cistas vio- lando comportavimus et administravimus par- tim Kecskemethini partim Budae fl. N-ro	2,908.	„
Die 26. Julii per Stephanum Szűcs, et Stephanum Varga flor. N-ro	1,000.	„
11. 9-bris Kecskemethini solvimus in Domo Kamarás Eidem Illustrissimo Domino Commis- sario flor. N-ro	2,053.	„
Item solvimus flor. N-ro	350.	„
Item solvimus flor. N-ro	35.	„
Item in mense X-bri flor. N-ro	747.	„
6. Febr. Stephanus Kírály florenos admi- nistravit N-ro	1,500.	„
Mart. 2-da Kecskemethini Eidem Dno Com- missario solvimus flor. N-ro	2,832.	30.

	<i>flor.</i>	<i>den.</i>
Item 2-da Martii Georgius Dékány ex ve-		
etigali diversis vicibus flor. N-ro	1,559.	„
Ibidem Kecskemethini Joannes Kalocsa Ju-		
dex primarius flor. N-ro	1,616.	„
20. Martii per Paulum Deák et Michaellem		
Magó flor. N-ro	699.	25.
Item Die eodem flor. N-ro	140.	„
Item Die eodem flor. N-ro	330.	„
Item in Sancto Nicolao Judex Primarius		
Joannes Kalocsa administravit cum Stephano		
Némedi flor. N-ro	1,500.	„
4-a Mai per Paulum Szentkirályi et Step ha-		
num Némedi flor. N-ro	1,858.	„
11. May Joannes Szivos et Martinus De-		
meter portarunt, Budam flor. N-ro	2,000.	„
19. May ³ per Paulum Szentkirályi et Ste-		
phanum Némedi flor. N-ro	1,013.	„
Ante Festum Pentecostes proxime Ste-		
phanus Varga et Michael Tóth flor. N-ro	800.	„
13. July Paulus Szentkirályi et Stephanus		
Némedi assignarunt Budae flor. N-ro	600.	„
4-ta Augusti Jacobus Kozma et Stephanus		
Némedi flor. N-ro	1,000.	„
22. Aug. Kecskemethini eidem Domino		
Commissario dedimus flor. N-ro	2,521.	„
5. 8-bris per Michaellem Tóth et Gregori-		
um Csizmadia flor. N-ro	412.	„
29. 8-bris Stephanus Némedi et Ladislaus		
Kállai flor. N-ro	406.	„
9. X-bris Kecskemethini dedimus eidem		
Domino Commissario flor. N-ro	1,699.	„
Item ibidem tunc temporis flor. N-ro	1,618.	„
23. X-bris Budam per Stephanum Király		
et Stephanum Némedi misimus flor. N-ro	1,000.	„

Generalis Summa: 63,852. 5.

Nos Judex Primarius Michael Mago; Judex Nobilium Comitatum Pest Pilis et Solth unitorum Paulus Deák; Juratus Consul Primarius Stephanns Király; Joannes Szívos Juratus; et Joannes Ivankovics nobilis, Notarius; Stephanus Némedi notarius secundus, — legati totius Oppidi Senatus, Recognoscimus per praesentes hanc introscriptam Specificationem per omnia ex veris nostris Registris vere et conscientiose collegisse, et ad manus Illustrissimi Domini Francisci Henrici a Rensingh Commissarii assignasse. In cujus rei veritatem Authenticum nostrum Sigillum apposuimus. Budae 1689. 2-a Novembris.

Ugyanott. 371—375. lapokon.

117.

1693. Máj. 22. Rensingh ellen a vizsgálat folytatatik.

Kecskeméthy, Kőrösi, Czeglédi és Izsáki Birák és Eskütt Uraiméknak eő Kkk hamarsággal adassék.

Jó Atyámiai, kívül meg írt Birák és Eskütt Uraimék, vévén ezen Levelemet, parancsolom, hogy minden okvetellen ez jövő Szerdára, mely Pünkösöd havának huszonhetedik napján léssen, minden helybül három-három emberséges ember jöjjön, az kik Commissarius Rensingh régi cselekedetét, kártételét, húzását s vonását szintén úgy meg tudgyák újobban mondani, mint mikor az előtt Bécsben megmondották és Budán, és az hitet is azon állapotra letegyék és meg esküdgyenek, hogy azon régi panaszok mind igazak voltak, mert eő Felsége ismét újabb Commissiot rendelt ezen dologban, mivel Commissarius Rensingh Uram azt mondgya, hogy hamissan vádolták, csak baragbül és gyűlölségbül esett, egy ember sem mer azon megesküdni. Azért mivel ez az állapot Klteknek kárára vagyon, az meg írt napra azon panaszokkal, szép írásban

téve kiki maga kárait és panaszt, okvetetlen az jövő Szerdára három-három Embereit ide küldeni el ne mulassa, száz-száz forint birság alatt. Datum in Civitate Pest. Die 22. May. 1693. Sőtér Ferencz Nemes Pest Pilis és Solt Vármegyéknek Vice Ispánnya.

Jegyzőkönyv 1691—1698. 337. lap.

118.

1694. Febr. 6. Meghívás ugyanazon tárgyban.

Dominis Judicibus et Juratis intus specificatorum Oppidorum et Pagorum praesentes quamcitissime assignentur Currentales.

Salutem plurimam, Dni Judices et Jurati.

Vos quidem ex Tóth Falu, Megyer, Monostor et Vác ad Commissionem Rensingianam quae 3-a hujus mensis reassumpta est, misistis, sed contra meum mandatum egistis, nam ego petieram tres homines ex quocumque Oppido vel Pago, qui uni vel alteri Commissioni praesentes fuerant, aut hujus causae bonam cognitionem habeant, etquidem unum Oppidum vel Pagum post alterum, uti hic intus vobis praescriptum est, vos enim contrarium fecistis, et ablegastis 4 Oppida vel Pagos simul, et aliquot homines, qui de hac causa prorsus nihil sciebant. Propterea vos Dominos Judices et Juratos adhuc semel serio admoneo et mando, ut mihi viros, qui uni vel alteri Commissioni praesentes fuerunt, et alias cognitionem causae habent, mittatis, et jubeatis, ut non plures quam unum Oppidum vel Pagus post alterum, secundum ordinem in adjacente folio praescriptum, quia una die vix tres homines expediri possunt; apud me semper mane hora sexta sobrii compareant, eorumque Regesta quotquot adhuc inveniunt, secum portent, et Commissioni tradant. Sin vero huic

meo mandato illico non obediveritis, ego solemnissime protestor siquid contrarii vobis contigerit. Caeterum valete, et maneo Budae 6-a Februar. 1694. Benevolus Maximilianus Baro de Frankenberg Colonellus et Commendans Budensis.

Jegyzőkönyv 1691—1698. 438. lap.

119.

1694. Apr. 29. Ugyanaz ugyanazon tárggyban.

Dominis Judicibus et Juratis Oppidorum Kecskemét, et Kőrös hae Currentales quam citissime intimandae.

Salutem plurimam Domini Judices et Jurati Kecskemetienses et Kőrösienses. Cum paulo post nuperrime in Causa Rensingbiana depositionem actam additamentum aliquot punctorum interrogatoriorum pro veritatis lumine figendo, ab excelso Consilio Bellico Caesareo accesserit, ut duo loca vestra Kecskemét et Kőrös super projecta ista puncta interrogatoria adhuc audiantur, et cum iisdem tamquam suppletoriis Commissio finiatur.

Eapropter vobis, quorum quoque interesse subinde versatur, mandandum habeo, ut sicuti antea, ita etiam ultimatim jam prompte et voluntarie, cum evitatione ulla-
rum incommoditatum, compareatis, eumque in finem vestrum Notarium, Judicem et Juratum unum, vel Judicis loco duos Juratos penes Notarium, praecipue autem inter eos Concives Varga Miklós et Bede Miklós erga 6-am sequentis Mensis Maii infallibiliter huc mittatis, interea maneo Budae 29. Apr. 1694. Vester Benevolus Maximilianus Baro de Frankenberg Colonellus et Commendans Budensis.

Jegyzőkönyv 1694—1702. 5. lap.

120.

1689. Nov. 10. Elsö Leopold császár védlevele.

Von der Römisch-Kayserlichen auch zu Hungarn und Böhaimb Königl: Maytt: unsers allergnädigsten Herrn wegen allen Dreissigeren, Mauthneren, Zollneren, Aufschlägeren, Gegenschreibern, Beschauern und anderen dergleichen Ambtleuthen, hiemit anzudeuthen; Demnach beyder Hof Cammer, die Inwohner zu Keeskemét sich höchstens beschwäret; Wassgestalts Syc von denen Dreissigeren, Gegenschreibern, und anderen dergleichen ambt leuthen in Hungarn, auf anhalten unterschidlicher, und fürnemlich, Ihrer aigenen vorhin gewesten Mitbürger, welche bey diesen Kriegsleuten, denn gemainen anliegenheiten und beschwärdten, als nemblichen Bezahlung deren Portionen, wie auch Praestirung aller anders erforderends nothwendigkeits sich zu entziehen, und von denen selben freyzumachen, in grosser anzahl flichtig worden, und hier und dort Zersträter sich befinden, mit arrestirung Ihrer Mitbürger, bedienten, Leuth und Viechs, auch anderer sachen, unter gewissen praetexten dergestalt beunruhiget, und damificirt werden, dass Sie in Ihre Handl und Wandl, also gehindert, dass Ihnen die gelegenheit die zur täglichen Unterhaltung erforderende Mittel Zusucchen, benommen werden mithin auch unmöglich falle, hinführho mehr die gemaine anlagen zu bestreiten, westwegen dan Sie umb ertheilung einiger Protectionalium gehorsamb. gebetten; Zumahlen nun in ermelter Supplicanten begehren und so vielmehr und billicher gewilliget werde, in ansehung dergleichen arrestirungen denen allgemeinen Rechten zu wieder lauffen; alss ergelt in allerhöchstgedacht Ihre Kais: Mayest. Nahme an alle und jede anfangs ermelte Dreyssiger, Mauthner, Zollner, Aufschläger, Gegenschreiber, Beschauer und andere dergleichen Ambtleuthe, Insonderheit aber die zu Raab und Commorn der ernstliche befehl hiemit, dass Sie weder für sich selbst, noch durch Ihre

untergebene, hin führo, mehr erwelten Inwohners mit solchen unbillichen procedurs: und arrestirungen, überlästig, noch an ihren treibenden Gewerben, und Handlungen, in geringsten weder selbstem hinderlich zu sein gestatten, sondern selbe Ihre bediente, Leuth und Vieh auch alle andere Sachen, aller orthen, und jederzeit, wan Sie Ihr eigene Gebühr entrichtet haben frey, sicher, und unaufgehalten passieren und repassieren lassen, die einige Cläger aber, so sich wieder diese Inwohner, auf ein oder andere weise angeben möchten, ab und ad ordinariam Juris viam weisen sollen; Daran wird vollzogen mehr höchsternennt Ihro Kays. May. allergdzt und ernstlicher wille und Mainung. Signatum Wien unter deroselben hin- vorgetruckhten Kay. Secret Insigl. Jakob Andreas Graf und Herr von Brandis mp. Karl Gottlieb Freiherr von Richpühl mp. (L. S.) Per Imperatorem die 10-a Novembris anno 1689. Johann Cammerer von Oldendorf mp.

Anno Domini 1690. die 10-a mensis May sub Generali Congregatione Inclytorum Comitatum Pest Pilis et Solt unitorum in Celeberrima Urbe Buda celebrata praesentes sunt publicatae, et exhibitae per me Stephanum Laczkovics supra scriptorum Comitatum unitorum Juratum Notarium mp.

Anno 1690 Die 26 Juny in Generali Congregatione Comitatus Jauriensis in Oppido Jauriensi celebrata, exhibitae sunt praesentes benignae litterae Protectionales, et solemniter publicatae, per me Franciscum Nagy de Vásárhely ejusdem Comitatus Juratum Notarium. mp.

Anno Millesimo Sexcentesimo Nonagesimo die Qauarta Mensis Julii, in Generali Congregatione Comitatus Comaromiensis in Regio Oppido Comarom Celebrata, porrectae sunt praesentes benignae litterae protectionales, et palam ac publice solenniter publicatae, per me Andream Fodor subrogatum ejusdem Comitatus Comaromiensis Notarium. mp.

Eredeti a város levéltárában.

121.

1693. Apr. 9. Elsö Leopold császár védllevele.

Wir Leopold von Gottesgnaden Erwöhlter Römischer Kaiser zu allen Zeiten, Mehrer des Reichs, in Germanien, zu Hungarn, Böhaimb, Dalmatien Croatien und Slavonien König, Errherzog zu Oesterreich, Herzog zu Burgundt, Steyr, Kärndten, Crain von Württenberg, in Ober und Nieder Schlesien, Markgrafen zu Mähren, in Ober und Nieder Lausniz, Grafn zu Habspurg, Tyrol und Görz etc. Entbieten allen jenen unseren General Leuthenanten, Veldtmarschalen, Generalen der Cavall. Oberstfeldzeugmeisters, Veldtmarschalchleuthenanden, Obristveldtwachtmaistern, Obristen, Obristleuthenanden, Obristwachtmeistern, Rittmaistern Hauptleuthen, Leuthenands, Fendrichen, Wacht und Quartiermaistern, Veldwäbeln, Fouriren und ins gemein allen: und jeden unsern Kriegsleuthen Zu Ros und Fues, Was Nation, Würdten, Stands oder wesens die seindt, als auch allen: und jeden Zurfuhr, einloggir: und quartierung. Commissarien, so dieser Zeit vorhanden, oder Khünftig verordnet werden möchten, unser Kays. und König. Gnad und alles guets, und geben Euch hiemit gnädigst zu vernehmen; dass wür aus sonderbahren bewegenden Ursachen des Würdigen Gottshaus und Jungfrauen Closters bey St. Clara zu Pressburg, angehörige in der Spanschaft Pest gelegenes Guett Kecskemét, sambt desselben Invohnern Unterthanen, und andern Zugehorungen, wie solche immer Namen haben mögen nichts ausgenohmen, in unser Kais. und Königl. Gland-schuz und schirneb gnädigst an und aufgenommen, und von aller eigenmächtigen einloggir: einquartirung Geltschatzung und anderen Namen hero rührenden Kriegsbeschwerlichtkeits, ganzlichen und aller dings eximirt und befreyet haben, Befehlen derohalben hierauf Euch allen sambt: und jenen insonderheit bevor aus denen Verordneten quartirungs Commissarien, quartirmaister, und Fourir, dass Ihr gedachtes Guett Kecskemét, sambt dasselben an: und Zugehörigs bey

unnachlässiger, und unausbleibender höchster stroff (ausser unserer gemessene Verordnung und Befehl) ganz unperturbirt, unmolestirt, und quartier frey verbleiben lassen, die Inwohner und Unterthans mit eigenmächtigen Exactionen, und Geldschätzung, oder in andern weg nicht belaidigen, Ihnen Ihr Gros und Klein Viech, Ros, wägen, getraid, Wein, Bier Victualien, und alles anders, wie das immer genennt werds mog, weder mit Gewalt noch sonsten hinwegnohms, oder einigen andern eingriff beschwert, ungelegenheit, noch schaden Zufüegen, weniger von anders solches Zu thuen verstatten, sondes Euch dessen allen bei vorbemelter Unnachlässiger stroff gänzlichen enthalten, und wieder diesen unsern ernstlichen gemessens willen und mainung, auch desswegen erthailten Salvaguardia nichts vornehmen, villmehr aber besogtes Guett Keeskemét wie auch alle desselben Inwohner, Unterthanen und anderen Zuegehörungs, in allen Fürfallenheits dabey schützen und handhabs sollet; das Mainen und wollen wier ernstlich bey Vermeidung unserer Ungnad, und Unnachlässiger höchster stroff, und wieder erstattung alles Verursachends schadens; hieran wirdt Unser ernstlich gemessener befehl, wills, und Mainung vollzogs. Geben in Unserer Stadt Wien den Neunten Monathstag Aprilis, im Sechszehenhundertdrey und Neunzigists. Unsern Reiche des Römisch inn fünff und dreysigists., des Hungarischs im acht und dreysigisten, und des Böhaimbischen am Sieben und dreyssigsten Jahr. Leopold mpr. E. F. G. von Rosenberg mpr. (*Pecsét*) ad Mandatum sacr. Caes. Majestatis proprium Christoph von Dorsch mpr. Johann Adam Wöber. mpr.

Eredeti a város levéltárában.

122.

1698. Apr. 6. *Eugen Savoi herceg védlevele.*

Demnach in der Röm: Kayserlichen auch zu Hungarn und Böhaimb Königl. Mayestät Unsers Allergnädigsten Herrn

absonderliche Protection und Salva guardia der Statt Köske-
mét mit Ihren Involner und dependentien, solcher gestalt
an und aufgenommen worden das selbige und desselben
Involner, bey denen durchzug und Marschen von aller
ungebührends Vorspan und aigen Mächtigen einlogerung,
Übrig. prelitirt wo-wan solche nicht durch die Commissa-
rios angeordnet wird, befreyet und gänzlich exempt, son-
dern auch dasselbe Gelder fruchte Viech und übrige ange-
hornissen aufs Böste Craft dieses ver Salvaguardirt sein
sollen. Als werden hiemit alle und jede, allerhöchst-ge-
dacht Ihrer Kayserl. und Königl. Mayestät bestellte Hohe
und Niedere Kriegs-Offizier Soldaten ins gemein zu Ross
und Fuss, wie auch sonsten manniglichen jedweder nach
Standts-Gebühr ersucht die unseren Commando unterge-
bene aber erinnert auch ernstlich befiehlt obgedacht,
Statt Keskemet und deren Involner mit Ihre Gädler und
dependenzien nicht allein mit aller eigenthätiger Einquar-
tierung Durchzügen, Nacht und Still-Lägern Geld Pres-
suren Abnehmung Klein oder grosser Viechs auch anderen
Kriegs Exactionen wie die Nahmen haben oder unter was
Practext selbige gesucht werden möchten sonderlich aber
mit Brandschätzung Raub und Plunderungen oder ande-
ren Gewaltthätigkeiten und strafmässigen Insolentien gänz-
lich zu verschonen, weniger anderen dergleichen zu thun
nicht zu gestatten sondern hiebey vestiglich zu manuteniren
und handzuhaben. Hieran geschicht was recht ist und ist
man es umb einen jedwederen Standts-Gebühr nach zu
erwiederen erbietig. Die Untergebene aber vollziehen hieran
ihre Schuldigkeit und diesen ernsten Befehl werden sich
auch vor unausbleibender Leibs und Lebens-Straff zu hüten
wissen. Signatum Wien 6: Aprilis 1698. Euer Königl:
Kays: Mayest: General Veldt Marschall Obrister über ein
Regiment Dragoner wie auch Ritter des goldenen Flusses.
Eugenio von Sauoy. mpr. (*Pecsét*).

123.

1695. Dec. 18. I. Leopold a magyarországi katona-élelmezést szabályozza.

Nos Leopoldus Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae et Selavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae et Vittembergae, Superioris et Inferioris Silesiae, Marchio Moraviae, Superioris et Inferioris Lusatae, Comes Habsburgi, Tyrolis et Goritiae. Universis et singulis nostris, Generali Locumtenenti, Campi Mareschalis, Generalibus Equitatus, Supremis rei Tormentariae Praefectis, Mareschalli Locumtenentibus, Supremis Campi Vigiliarum Praefectis, Colonellis, eorundem Locumtenentibus, Supremis Vigiliarum Praefectis, Capitaneis, eorumque Locumtenentibus, Vexilliferis, Decurionibus, Quartiriorum Magistris, et aliis quocumque militari officio sub hisce modernis et futuris expeditionibus bellicis fungentibus, cujuscunque nationis, status, gradus, ordinis, dignitatis et praecminentiae existant, praesentes nostras visuris, lecturis, aut legi auditoris Salutem et Gratiam nostram Caesaream ac Regiam, et omne bonum. Vobis benigne significantes: postquam nostrae tam propriae, quam auxiliares in Regno Hungariae contra immanem Christiani nominis hostem militantes Copiae, exantlata iterum hujus Anni bellica expeditione, ad hyberna deducendae, atque in iis eum in modum sustentandae sunt, ut redintegratis viribus, omni tempore, quo id servitium nostrum, nostrarumque Provinciarum ac ditionum securitas exigeret, paratae sint quibusvis hostibus sese opponendi. Et siquidem majorem praefatarum Copiarum partem ex ratione tam viciniore belli, quam observandae aequalitatis et proportionis, in ordine ad eas praestationes, quae extra Regnum nostrum Hungariae, coeteris Regnis et Provinciis nostris haereditariis, durantibus hujus belli necessitatibus obve-

niunt, in memorato nostro fideli et dilecto Haereditario Regno Hungariae jamjam hybernare necesse est: Sic ex Paterno affectu et summi nostri Regii muneris cura, qua in memoratum Regnum ferimur, eo vel maxime intenti, ut militia, quae in tutamen totius Christianae gentis, et imprimis in Propugnaculum contra hostiles ferro flammæque furentes invasiones, a nostris Regiis, Archiducalibusque, barbaro hosti nimium vicinis Provinciis propellendas, ac avertendas magnis omnino sumptibus a Nobis conductæ et paratæ, conservetur, necessarium duximus dictorum hybernorum eum ordinem et Regulamentum statuere ac publicare, quo et miles id, quod eidem competit, absque defectu percipere, eoque subsistere, et Regnum oneribus quæ ex communi moderno rerum statu inevitabilia sunt perferendis par esse, ac in iis pro communi bono, restituendaque demum hujus Patriæ pristina quiete ac salute durare queat: statuimus itaque, volumus et mandamus clementissime, Ut:

Primo: In alimentatione dicta nostra in Hungaria hybernantis militiæ, tam pro præsentibus, et in loco hybernii assignati existentibus, quam pro legitime absentibus Portio Oralis, unacum Salgamo: (quod tamen tantum in Tecto, Strato, et communi ignis, candelæ et salis, quibus ipse hospes utitur, usu consistit, ideoque nonnisi in natura præbendum, minime vero pretio aliquo in pecunia exsolvendum, vel compensandum est) dietim libra una carnis bubulæ et duabus libris panis, non quidem candidioris, sed ejusvis, modo victui humano accommodati, beneque cocti: Equilis vero Portio sex libris avenæ, Octo libris foci dictim, et hebdomadatim tribus fascibus straminis, ab hospite seu domino loci, in quo una alterave Portio assignata est, præstetur, præterea cuius Portioni Orali menstruatim unus Florenus cum dimidio, et Portioni Equili unus Florenus, qui penes Equilem Portionem menstruatim exolvendus Florenus, non itidem ac Florenus unus et medius penes Portionem Orale, in supplementum alimentationis naturalis, sed in sortem stipendii imputan-

dus est: ex nostro aerario bellico campestri, et in hunc finem eo destinatis modernis Regni nostri Hungariae Tributis addatur, et ultra praememorata naturalia ab Incolis, apud quos hyberna aguntur, nec minimum aliud, sub quocumque titulo, vel praetextu a milite petatur, minus extorqueatur, nec exigendi quidpiam ob defectum potus, qui antehac nostris circa intertentionem militiae emanatis Regulamentis tamquam pars portionis naturalis sub certa mensura vini, vel cerevisiae comprehendebatur, et in quibusdam locis adhuc in usu est, ansa capienda praesumatur, nam ille Florenus et medius, qui menstruatim penes Oralem Portionem ab aerario nostro, ut dictum est, penditur, loco ejusdem potus datur, et militi arbitrium, eandem pecuniam, aut in potum sibi aere proprio comparandum applicare, aut pro parte futurae insecuturo expeditionis campestris tempore necessaria sustentatione servare relinquitur.

Secundo: Modo praescripta alimentatio competit omnibus, quibus per nostrum Generalis hellici Commissariatus officium ex distributis in Regno Portionibus una, aut plures assignatae sunt, tam praesentibus, quam legitime absentibus, nec tenetur incola praeter easdem portiones rite assignatas, militi, gregarius sit licet, vel majoris aut minoris ordinis Officialis, quidpiam solvere aut praebere, ita, ut praeter hoc alimentatio Equorum, Pecorum, necnon Familiae quorundam Officialium, nullo forte intervento conventionis praetextu attento, prohibita, et nobiscum constitutum sit, hisce excessibus severa infligenda poena obviam ire.

Tertio: Singulis mensibus miles in hybernis dislocatus, de perceptis in natura Oralibus et Equilibus Portionibus authenticas Incolis extradat, ut vocant quietantias, cum enim ad omnes Comitatus certum pecuniae quantum, quod ad Cassam exsolvant, limitatum sit, in cujus defalcationem pro Orali in natura subministrata Portione menstruatim unus Florenus et medius, pro Equili vero duo Floreni dictis Cottibus conceduntur, pro ineundo bene

ordinato computu necessum, nostrumque Mandatum serium est, ut Cottus ejusmodi Documentis et quietantiis, quid et quantum praestiterint, comprovent, nostri in quartiriorum districtibus constituti superiores, et alii bellici Commissarii desuper computum ineant, et juxta officium suum indagent ac examinent, utrum id, quod militem percepisse ex praetactis documentis eruitur, eidem competat de jure, si forte quid indebite perceptum esset, id in instanti repetant, vel defalcant, et laesis incolis restitui curent. Hinc ad praevertendas hujusmodi confusiones admoneri volumus serio Cottus, ne alias, quam per nostrum Generalis bellici Commissariatus Officium, ea, qua decet forma et ordine assignatas Portiones alant vel solvant, ac una militem nostrum sub comminatione gravissimae nostrae offensae et severae animadversionis, monemus, ut huic nostrae clementissimae ordinationi debitum ferat obsequium, nec eidem contravenire audeat.

Quarto: Circa hybernantem nostrum Militem Equestrem observari volumus, ut quamdiu Equites, amissis in castris aut expeditione bellica Equis, novos Equos non acquisiverint, exigere Equiles Portiones eisdem non licet, verum illae dum vacant, ad aerarium nostrum juxta tenorem subsequentis 7. §. persolvi debeant: quamprimum vero novus Equus tali Equiti comparatur et traditur, nostroque bellico Commissario rite sistitur ac praesentatur, a die praesentationis Eques, ad quem idem novus Equus pertinet, naturalem intertentionem pro Equo praetendendi jus habet; et quoniam in praesentatione talium novorum Equorum multi abusus et fraudes in damnum aerarii nostri exerceri et possent et solent; ideo volumus et clementissime mandamus nostris in hybernalibus districtibus constitutis superioribus et inferioribus bellicis Commissariis, caveant, ne absque eorum autographo ac expressa assignatione Cottus in quo Eques qui Equo caret hybernat, pro tali novo et suppletorio, vel ut vocant rimontali Equo alimentum, vel equilem praebere portionem adigatur. Nec dictum autographum a Commis-

sario bellico detur, antequam novus Equus, unacum Equite, qui hactenus Pedes novo jam equo provisus dicitur, eidem Commissario producat et ostendatur, Eques accurate utrum ipsius sit Equus ab eodem Commissario examinetur, Equitis nomen, Equi color, sexus et figura bene annotentur, Equo signum duplicis Aquilae inuratur, et Officialis desuper in proxime futura lustratione de habendo ulteriori examine admoneatur; his demum omnibus peractis sustentatio talis Equi mediante una Portione Equili assignetur.

Quinto: Competit optio Incolae seu Hospiti, utrum Militibus tam praesentibus, quam legitime absentibus Portiones eisdem rite obvenientes in natura, aut parata pecunia praestare, et subministrare malit, et postquam pecuniam pro naturalibus dare elegit, tenetur miles eandem acceptare eo in pretio, quo naturalia in loco, ubi pecunia pro iisdem praestatur, emi et comparari possunt: Qua de causa necessum est, ut expressa et formalis conventio desuper stabilatur, eaque secundum id pretium, quo pro diversitate loci naturalia tam pro homine quam pro equis divenduntur, reguletur, ad hoc autem, ne miles, nec hospes per similes Contractus laedi, aut circumveniri possit, benigne statuimus et demandamus, ut iidem Contractus non tantum secundum arbitrium Commissariorum bellicorum, verum cum praescitu, et actuali approbatione nostrorum, in eodem districtu, ubi tales Contractus celebrantur, existentium Generalium rite conficiantur, qui ut meliori ordine stabiliantur, volumus, ut quidam Commissarius bellicus, unus vel plures deputati a Legionibus, necnon aliquis Officialis Comitatus semper adseiscatur, talis postea Conventionis et Contractus paria tria conficiantur, eadem a Commissario bellico ab ipsa legione cui Portiones de quibus agitur assignatae sunt, et ab Officiali Cottus subscribantur, unum Commissario bellico, alterum legioni vel militi, qui conventionis par est, et tertium Cottui, in quo miles qui convenit, hybernat, tradatur, ultra hanc transactionem vero omnes aliae privatae accommodationes, ut vocant gratificationes, discretionis, promissa,

postulata, de transvehendis naturalibus ex loco hybernorum ad locum, in quo miles, ad quem eadem naturalia pertinent, degit, omnesque alii exactionum tituli, prohibiti, pro excessibus reputandi, et severe puniendi sunt.

Sexto: Cum itaque, uti superius patet, nemini militum nostrorum, nisi qui effective existunt, et vel in suis hybernis praesentes, vel legitime absentes sunt, nullae Portiones assignari, vel naturalis intertentio praebere debeat; at vero in lustratione et revisione legionum, multi qui absentes sunt, pro legitimatione suae absentiae, ac si ex jussu superiorum, vel infirmitate detenti alibi essent perhibentur, si fundamentum effectivi ut vocant status, uniuscujusque legionis consistat in eo, ut illi qui ex jussu, vel infirmitate alibi esse feruntur, revera tales sint, easque tales esse legiones authenticas producant attestaciones, quod nimirum pro servitio nostro, aut ex aegritudine in hoc vel illo loco, quem indicant, habeant, quos etiam suo tempore ad hoc peculiariter missus et constitutus Superior, vel inferior noster belli Commissarius, in ipso loco inquireret, et a tempore intimationis, quando supradictae attestaciones produci non possunt, nulla Portio saepe dictis ex jussu vel infirmitate alibi existentibus assignetur. Et siquidem

Septimo: Ex his omnibus apparet, quod nemo in hisce Hungariae Regni hybernis ullius Portionis compos sit, vel ea frui possit, nisi assignatione Commissariatus nostri bellici generalis Officii instructus, et aut effective praesens, aut legitime absens: Clementissime itaque resolvimus, quod omnes et singulae, ad unumquemvis Cottum limitatae tam Orales quam Equiles Portiones, sive illis miles juxta hanc nostram clementissimam ordinationem reipsa fruatur, sive non fruatur, militi cui Portio assignata est, in natura vel pretio aequivalenti, aut in defectum militis aut Equi, qui alimentum sumere, atque ita Portionem sumere, et absorbere posset, nostro aerario in pretio aequivalenti erogari debeant, idque ex sequentibus ponderosis rationibus: Primo; ut Regnum hoc, quantum fieri potuit, ab actuali militum

hybernantium immissione sublevetur, pars eorum aliqua in praesidiis, aut Confiniorum excubiis, et sic extra Cottus posita est, quam totam ad Portiones ipsas, quas Regnum pro hoc Anno praestat signari incommodum, aut provisum fuit, ut ex Cassa, quae hunc in finem ex Portionibus vacantibus pro naturalibus pretium aequivalens ex Cottibus in pecunia colligat, exsolverentur, atque ita miles extra Cottus degens, eadem sorte ac ii qui in ipsis Cottibus hybernant, frueretur. Secundo: Perpendimus quantum detrimentum in nostrum servitium ex restauratione nostrarum in Hungaria hybernantium legionum Equestrium retardata redundet, et quam damnosum huic nostro evenit Regno, quod neo-conscripti Equites, ad sua signa durante expeditione bellica non perveniant, sed totam aestatem hinc inde vagando per Hungariam terant, Incolamque sumptuosis ejusmodi per ambages dictis condensationibus, et creberrimis pernoctationibus ad incitas redigant. Hinc ut nostrum servitium melius promoveatur, et Regnum ab hoc exitioso malo liberetur, Nos jam ante annum clementer ordinavimus, et imposterum etiam ita serio ordinatum esse volumus, ut nostrae Legiones Equestres, quae in Hungaria hybernabunt, prouti illae quae extra Hungariam in reliquis nostris Provinciis haereditariis hyberna agunt, juxta completum ut vocant statum assignentur, quo pacto sufficiens iisdem locus erit deficientes homines et Equos sensim suppletos in suum gremium recipere, et imminente expeditionis bellicae tempore, una secum ad castra sistere. Haecenus omnino inique evenit, quod quidam Cottus nullas plane absentium Portiones habuerint, atque onus ad eosdem limitatarum Portionum in naturalibus, vel pretio aequivalenti praestandarum subire coacti fuerint, alii vero ex casu, dum equi suppletorii tarde comparabantur, iis deficientibus, multas saepius vacuas habuerint Portiones, atque ita unus Cottus prae altero meliori sorte fruitus fuerit, quae itaque ut omnibus una eademque esset, ac in singulis Cottibus singulae Portiones eadem mensurarentur mensura, — Eapropter cuncti hujus Regni Cottus, quibus haud plures pro

praesentibus hybernis, quam anno praeterito Portiones incumbunt, easdem omnes, juxta praedecaratam ordinationem nostram praestabunt, nostri vero in districtibus constituti Commissarii bellici easdem aut per ipsum militem recipi; aut ad cassam ad ulteriorem nostri Generalis Commissariatus officii dispositionem exsolvi curent: quibus injungimus, ut hos proventus ex pretio aequivalenti earum Portionum, quibus miles ad tempus aliquod haud potitus est, speciatim profectos a proventibus quanti pecuniarii a Regno duobus Millionibus praestandi, ac ultra exigentiam Portionum superstitis separent, unicuique Cottui in computum sui subministrandi quanti pecuniarii pro quavis in natura, aut pretio aequivalenti praestita Portione Orali nempe florenum unum et triginta crucigeros, et pro Equili duos florenos relinquunt, atque ita in rationibus aerario nostro reddendis hybernales proventus distinctim tractare studeant. Interea ea quae superius. 4. §. clementissime mandavimus, in suo vigore persistant, ut nempe sine autographo, aut expressa assignatione nostrorum in districtibus constitutorum bellicorum Commissariorum (coram quibus neo-conscriptus miles, aut neo-emptus Equus sisti, et ab eodem bene ac probe examinari debet) nullus modo dictorum neo-scriptorum militum, aut neo-emptorum Equorum, ullius ex Portione fructus particeps esse, nec praestita eisdem alimentatio, nonnisi autographo, aut assignatione, ut dictum, corroborata, vel probata Cottui in solum reddi queat.

Octavo: Et haec sunt, quae statum et conditiones naturalis, ut vocant, intertentionis concernunt; caeterum benigne volumus et mandamus, ut a nostro tam proprio, quam auxiliari milite omnia ea observentur, quae peractis jam diversis temporibus, de usu disciplinae militaris servando, nostrae emanarunt Patentes. Hinc ut tam crebrae et luctuosae quaerelae, quas nostrum Hungariae Regnum contra effrenem, ut aiunt, militum licentiam movet, imposterum cessare queant, statuimus et serio demandamus, ut Incolae seu hos-

pites, qui uno alterove excessu, tempore hybernorum se damnificatos esse querulantur, perpersum damnum cum suis certificationibus, Commissario in eodem districtu constituto patefaciant, qui deinde dum unum ex levioribus Officialibus, aut gregarios deliquisse constabit, patratum facinus Colonello, aut Commendanti legionis eo modo, quo informatus est, exhibebit, ut illi in praesentia Commissarii bellici supra tale facinus inquirant, et dum patratum esse per inquisitionem verificabitur, damnificatis condignam statim satisfactionem procurent, necnon excedentes pro demeritis suis in aliorum terrorem exemplariter et irremissibiliter castigari faciant, imo si delictum tam atrox foret, per geminam, seu Judicium Bellicum desuper deliberari et sententiam ferri procurent. Ast si querelae ipsum Colonellum, aut Commendantem legionis concernerent, illae ad nostrum in eo districtu subsistentem Generalem deferendae erunt, qui accusatos reos confestim ad se citabit, super conquesta rigore inquireret, excedentes pro qualitate delicti puniet, imo si qualitas facinoris sic aggravans fuerit, eos ab officio suspendet, et postmodum Nos, aut Consilium nostrum bellicum de omnibus exactissime informabit; sin vero mentionatus noster Generalis in administranda Justitia se segnem exhiberet, tali casu Commissario bellico omni modo incumbet delatas querelas cum suis circumstantiis ad Commissarium nostrum Generalem eum in finem transmittere, ut per istum Consilium nostrum bellicum plenius informari possit. Quod deinde pro meritis casus et causae disponet, ut delinquenti administratio sui muneris, ad finitam usque causae ventilationem interdicatur, in ipso loco ubi delictum est de recenti facto Judicium delegatum instituatur, ejusdemque Praeses a nominato nostro bellico Consilio declaretur, in ipso Judicio summarie procedatur, ac juxta allegata et probata institutionum nostrarum bellicarum dictamen sententia feratur, quod tamen deinde a dicto nostro Consilio bellico ratihabeatur, ac ratihabita executioni mandetur.

N o n o: Volumus quoque et mandamus clementissime,

ut post hac nemo, qui vectura, quam praejuncturam seu Forspan vocant, vel intertentione regulata et diurna, quam Estappen appellant, frui potest, et vult, in nostro Hungariae Regno absque litteris passualibus, ab uno vel altero nostro, in districtibus constituto Commissario bellico subscriptis, iter facere praesumat, caveantque nostri bellici Commissarii, ne istae Passuales (quae itinerantibus in Hungariam, aut prorsus in Transylvaniam latino idiomate expediendae sunt) ulli dentur, nisi versanti in negotiis nostri servitii militaris moram non patientibus, et vecturam praementionatam tam inevitabiliter requirentibus, ut cessante illa vectura itinerans non progredi possit, eoque non progrediente nostrum servitium, bonumque publicum negligatur, iis Passualibus quoque semper annotetur, quae et quantae in alimentum itinerantis praestandae sint Portiones, an vectura et quot curribus suppeditanda, et qua ipsi demum via eundum sit: Quae omnia Commissarius noster bellicus, qui ejusmodi Passuales expedit, et cui juxta hocce benignissimum Mandatum nostrum omnis itinerans iter suum indicet oportet, Cottibus sui districtus, in quos transitus talis incidit, mature significabit, et cum omnibus iis, sive bellicis, sive provincialibus Commissariis, quorum interest, communicabit, quo illi omnia in ejusmodi transitu necessaria praevis disponere queant. Haec autem quae dicta sunt circa similes condescensiones, solummodo de particularium condescensione intelligantur, quippe si integras Cohortes aut Legiones separatim aut in corpore hinc inde moveri contingeret, tali casu transitus praevis consultatione cum nostro ibidem subsistente Generali regulandus, et ita dirigendus erit, ut via meliori et proxima instituatur, militia per ambages non defatigetur, et stationes ita designentur, ne per longius iter in ruinam devenire necessum sit: Caeterum benigna nostra hisce pateat voluntas, ut imposterum ab intertentione regulata et diurna, quam vocant Estappen, potus excludatur, et pro una Portione Carnis et Panis, quam itinerans quivis Litteris ut dictum Passualibus munitus percipit, quatuor crucigeri, pro Por-

tione Equili vero juxta determinationem nostram in foeno et avena praestita sex crucigeri, vel ab itinerante statim parata pecunia solvantur, vel super solutione non facta a Cottu intra sex septimanas sub poena praeclusi apud ibidem constitutum nostrum Commissarium bellicum liquidatio percepti solvendi agatur, qua facta, nisi ipse itinerans interea solveret, officium nostrum Commissariatus bellici Generale, quod hunc in finem a quibusvis Supremis Aulae nostrae dicasteriis consilio et opere juvari volumus, annitetur, ut creditori satisfiat, praelibita tamen Oralis vel Equilis Portionis 4 vel 6 crucigerorum peragenda exsolutio nonnisi pro sex aestivis mensibus, ut in Exercitu nostro computare mos est, intelligatur, at vero a prima Novembris ad ultimum Aprilis usque nullam prorsus itinerantibus regulatam vel diurnam largiri intertentionem, aut eandem eo pretio, quo Cottus Regio nostro Hungariae militi hybernandi naturalia compensant, exsolvere oportet, libera enim hospitatio hactenus in exterminium Regni usitata omnino cesset, nec intertentionis diurnae compos, aut vecturae particeps sit, qui eum in finem nullas a nostris Commissariis bellicis accipit Litteras Passuales.

Decimo: Quemadmodum justum est, ut incola, posteaquam militiae, quae juxta benignam ordinationem nostram eidem competunt, praestilit, in sua domo tranquillam agere vitam, quaestumque suum quiete quaerere permittatur; ita omnibus et quibuscunque campestribus mercatoribus, imo et Officialibus, ipsisque gregariis militibus, educationem vini, venditionem carnis, et quaevis in detrimentum incolae cadentia negotia serio interdiciamus, neque praesumat quisquis ab Exercitu militarem Executionem in Cottus absque scitu et requisitione officii nostri Commissariatus bellici Generalis immittere, hospitem suum hybernalem, uxorem, vel proles ejusdem ad labores sibi praestandos, vel quaevis privata servitia agenda cogere, coëmendorum militi victualium vel aliorum ergo ad aliquot milliaria peregre ex aedibus pellere, vel quocunque alio modo vexare et affligere, Officiales quoque, nec ipsi quidem qui legioni-

bus praesunt, audeant Cottus ad instituendas Congregationes compellere, siquidem similes Congregationes nonnisi servitio nostro exigente, et cum praescitu nostri ibidem constituti Commissarii bellici, et ipsius Cottus assensu fieri volumus. Excursiones et latrocinationes aliunde prohibitaee sunt, et crimini dncuntur, quod severissima poena dignum statuimus; ejusmodi igitur coercendi gratia permittimus, ut Cottus, si hujusmodi grassatores et latrones, aut in defensione ipsa, quae naturae juris est, aut alio modo in flagranti reatu deprehenderent, eosdem apprehendant, in carcerem condant, iisque tamen haud diu detentis, nec ulla in eosdem animadversione facta, legioni, aut cuivis jurisdictioni militari, ad quam delinquentes spectant, tradant, ut tum secundum nostra de puniendis ejusmodi facinoribus emanata decreta, et juris nostri bellici articulos, exemplum, quod alios terreat, statuatur.

Undecimo: Posteaquam in praecedenti puncto Executionis mentio facta est, et Nos nostri ad Regni Hungariae Palatinum die 11 Octobris 1693 emanati Decreti benignissime reminiscimur, cujus sequentia sunt formalia: resolvit quoque pro novo elementissime, ut executio contra morosos et renitentes in contribuendo nonnisi ad incolarum instantiam, aut Cottuum, juxta eorum desiderium concedatur, quo casu tamen Cottus, quibus hoc modo libera et absoluta disponendi facultas, circa Portionum ab iisdem praestandorum collectam concessa est, de toto quanto, in tempore solvendo, in solidum tenebuntur, et si in hoc deficerent, Generali belli Commissariatui licitum est, executione, nomine Regio, in eos, vel potius illorum repraesentantes procedere; ad hunc nostri elementissimi Decreti tenorem non tantum ipsi Cottus, sed et nostri in hybernis constituti Commissarii bellici, ea, quae cuivis incumbunt, agere et praestare noverint, et Commissarii nostri nunquam, nisi quando debita pecunia vel quantum portionale a Cottibus non solveretur, et contra neminem, quam ipsos Cottuum repraesentantes, videlicet eorum Officiales, utpote Vice Comites, et reliquos, qui eosdem ordine et munere

sequuntur, Executionem ferre audeant, eandem vero ipsis Cottibus contra quosvis in contribuendo morosos et renitentes comitatenses toties et tantum, quoties et quantum Cottus exposcunt, promptissime concedant et procurent.

Duodecimo: Pluribus jam vicibus, plurimi Cottus fideles et obsequentissimi nostri Hungariae Regni ad nos detulere Colonos, eorundem servos, et alios subditos, si qui ut debito alicui sese, vel poenae subtrahere possint, sibi fuga consulunt, non tantum a militibus nostris celari, sed et aperte protegi, ac contra horum fugitivorum terrestres dominos defendi solere. Cum autem dominis terrestribus hujus Regni Jurisdictionio in colonos subditos aut servos suos secundum Jura Regni solum et omnino competat, Nos etiam eosdem, illorumque Jura, ut sarta tecta maneant, tueri benignissime resolverimus, et miles inique agat, turbando Jurisdictionem alienam, et Jus quo domini terrestres suos prosequi et volunt et possunt, impediendo aut sufflaminando, ea de causa hisce similia attentare gravi sub poena interdicitur, nostrisque in hybernis constitutis belli Commissariis serio demandatur, quo praecaveant, ne Cottibus in similibus et aliis casibus ulla violentia, aut injuria inculatur.

Decimotertio: Similiter ac in caeteris Provinciis nostris haereditariis, in hocce quoque nostrae Hungariae Regno conscriptio ejusdam subditi possessionati in militem prorsus prohibita sit, cum vero accidere soleat, quod etiam aliqui ex familia et famulatio Incolarum et Comitatus studio nomina sua militiae dare, vel ad privata Officialium bellicorum servitia transire soleant, ut eo violentius eam, quam forte contra priores suos heros habent, aut fingunt, praetensionem prosequi et extorquere valeant. Eapropter universis et singulis ex nostra militia serio praecipitur, ut talibus sese immiscere litigiis abstineant, nec operam suam in iisdem navent, quae communem et in hoc Regno consuetum Judiciorum cursum sistere ac remorari possit.

Decimoquarto: Etiam si nostrae antehac de servanda disciplina militari promulgatae, saepiusque repetitae sancti-

ones omnia gravamina, quae praeter id, quod ipsa hybernorum et transituum ordinatio secum fert, Incolae a milite infliguntur, et praesertim querelas de Incolis nostrarum Provinciarum ad quosvis gratuitos labores, vel maxime venationum gratia cogendis, tollere, iisque providere cernuntur. Attamen hocce nostrum fidele et obsequentissimum Hungariae Regnum efflagitavit, ut idem gratuitorum (vel maxime in venationibus) laborum punctum hisce nostris, super hybernis praesentibus ordinandis emanantibus litteris patentibus insereretur, et ad omnes cujuscunque gradus Officiales bellicos renovaretur inhibitio, ne Incolas Regni quosvis ad venationum labores cogere audeant.

Decimoquinto: In assignanda habitatione militibus hybernantibus Tempia, Parochiae, et Curiae nobilitares eximantur, et miles Officialis sive gregarius assignato habitaculo, cum habitabile fuerit, contentus sit, opertet; Cottibus quoque ea cura, et assignandae habitationis ratio sit, ne militi, et praesertim Officiali moderata, honesta, ac pro Regionis indole explicanda habitandi desit commoditas, quo pacto nullus militum praesumat habitationem sibi assignatam respuere, et pro libitu alio transferre.

Decimosexto: Benignissime et serio mandamus, ut miles cum Incola cohabitans pacem colat; et ambo invicem tranquillam vitam agant, hospitem miles suum, uti et alios Regnicolas nec verbo nec opere offendat, Officiales Cottus, tam sublimioris, quam inferioris gradus, eo quo par est honoris cultu, ac omni humanitate prosequatur, ut demum querelarum de Comitatus Cottiumque Officialibus a milite injuriose habitis motarum finis esse queat; idem quoque superioribus nostris et inferioribus bellicis Commissariis dictum ac praeceptum esto, qui hoc in passu militi bono exemplo praeire ac praelucere, omniaque (quantum absque praepjudicio nostro fieri potest) bona pace componere, omnibus tam militiae nostrae, quam Cottuum praefectis et superioribus condignum honorem, ac urbanum et decentem cum iisdem agendi modum exhibere studeant, militi tamen ex hoc in nullo quod iniquum est, aut in

fraudem harum nostrarum sanctionum, atque in detrimentum servitii et commodi nostri vergere potest, nimia facilitate indulgeant, aut conniveant, quin potius absque metu et personae respectu, officio suo fungantur, et nostrum omni semper seposita superbia, inimicitia, ac morum ferocia, cordate procurare servitium et commodum, allaborent. Et quandoquidem annis praeteritis frequentes querelae fuissent militiae, quod Commissarii bellici ad nudam instantiam Comitatus, stipendium et salarium suum, propria autoritate, absque eo, quod eadem militia supra querelas contra se factas audita, ejusdemque excusationes perceptae fuissent, decurtare praesumpserint, ex eo hisce Commissariis benigne et serio injungimus, ut imposterum a tali violento et inordinato processu omnimode abstineant, seque secundum rationes querulantium, aequitatem causae, et emanatas ordinantias nostras, conformiter dirigant. Quam benignam resolutionem nostram eo amplius, ut unusquisque officialis, qui se a Commissario quodam contra justitiam laesum se esse invenerit, suas querelas apud Generalem nostrum in illo districtu Commendantem decenter proponere possit: Commissarius vero obligatus sit ante mentionatum Generalem stare, actionemque suam contra talem querulantem officialem rite et cum fundamento giustificare. Quo in casu tali Commissario permittimus, si repetitum Generalem, militiae ultra aequum favere appareret, ut casum controversum cum suis circumstantiis et motivis Commissariatui nostro Generali transcribere, Generalis vero idipsum Consilio nostro bellico notificare possit, ut negotium hic penes aulam nostram pro justitia decidi et determinari possit, siquidem aequum et justum esse judicamus, dum Commissarii nostri vigore harum patentium facultatem habeant, de nostra militia ob patratos excessus, et commissa delicta in loco, et in flagranti condignam satisfactionem acquirendi, etiam militia asylum habeat, quo contra iniquos processus, et rigorem Commissariorum defendatur, et satisfactionem consequi valeat.

Decimoseptimo: Ut difficultatibus controversiisque,

quae forte ex praesenti monetariae rei statu oriri possent, modus ponatur et finis: mandamus hisce clementissime et statuimus, ut monetae cujusvis, ejusque valoris, eadem in hoc Regno nostro Hungariae militem inter et incolam habeatur ratio, quae in reliquis nostris Regnis et Provinciis, ac quam monetam officia nostra colligendis, ac percipiendis tributis in iisdem reliquis nostris Regnis et Provinciis incumbentia militi persolvunt, eandem pari valore et ad idem tempus miles noster in Hungaria hybernans, ut et nostri bellici Commissarii ad aerarium nostrum acceptare non recusent, nec temporis fallendi gratia, ut nimirum post illud monetae species in valore extrinseco mutationi subjectas cum damno et injuria Regnicolarum minus valentes exigere valeant, nullasque moras acceptandae pecuniae legitimis equidem temporis vicibus a Cottibus et Incolis depositae et exsolutae ducere studeant.

Decimo octavo: Hactenus explicata, ac ordinata alimentatio militi a 1. Novembris hujus, usque ad finem Aprilis sequentis Anni praestanda est, elapso autem hoc tempore, ab incola eidem nihil gratis debetur, ita ut si militem forte eventu rerum exigente in Mense Majo adhuc in hybernis stationibus haerere contingeret, ipse sibi alimentationem proprio aere quaerere teneatur: Caeterum militi, quorum quidam hactenus sibi assignatas, et in stationibus vel ex jussu praefectorum suorum, vel ex ipsa belli ratione occupatis alimentationem, aut in pecunia alimentationis pretium exegerunt, nonnisi ex uno loco alimentatio suppeditetur, et qui vigiliarum agendarum ergo, vel ex alia causa ex hybernis suis abest, non in loco, quo se contulit, sed ex hybernis, licet absens alimentationem suam capiat, nec tamen hospitem suum (penes quem ut supradictum perpetua est alimentationis vel in natura, vel in pecunia praebendae optio) ad ipsa naturalia, quae hospes vel incola aequivalenti pretio compensare vult, praestanda, eaque ad locum, quo miles ex hybernis absens discedit, devehenda cogat, juxtaque universi et singuli sese dirigere, et clementissimo huicce mandato nostro conformare, benignamque

mentem et voluntatem nostram fideliter exequi, sibique ab omni eatenus interveniente damno cavere noverint. Datum in Civitate nostra Viennensi: die 18 Mensis Decembr. Anno 1695.

Egykorú másolat a város levéltárában, két példányban, melyek egyike után akkori magyar fordítás következik, hitelesítés jeléül Pest-megye pecsétével erősítve. Azért közlöttem a latin szöveget: mivel a magyar fordítás nem teljes, több pontjainak csupán csak a községekkel illető része van lefordítva. Az aláírások mindkét példányból kihagyatnak, kelte azonban az egyikben szavakkal is ki van írva. A kiadvány mindenesetre a német cancellariaé, vagy inkább a császári udvari hadi tanácsé, mint a következő évi megújított példány igazolja, (lásd fentebb 214. lap. 1) jegyzet); de ezen ne csudálkozzunk, mert ekkor ama hadi tanács és az udvari kamara mindenható volt: vannak e korból adományzások (Jancsó gyűjteményének adatai szerint) melyeket a császári udvari kamara kiadványoz, nem a magyar király; nevezetesen van egy ilyen három egész uradalomról kiállítva, melynek záradéka megtiltja, hogy abban a beigtatás mellőzése miatt senki hiánosságot keresni ne merészeljen, még kevésbé pedig azért „hogy e tárgyban a magyar királyi udvari Cancellária szolgálatával nem élünk, a mellyel élni nem is tartozunk.“ — Így kórmányozták akkor Magyarországot.

123. a)

1693. Decemb. 21. Engedély Kecskemét, Nagy-Kőrös s a szomszéd községek részére, hogy az ellenség beütése, vagy a császári hadsereg átvonulása alkalmával barmaikat bárki birtokára, legeltetés végett áthajthassák.

Infrascriptus testor vigore praesentium, quod Incolis Kecskemetiensibus, Kőrösiensibus, et reliquis vicinioribus Oppidanis et Pagensibus tam Inelyta Universitas Minorum Praelatorum Baronum Magnatum et Nobilium Comitatum Pest Pilis et Solt, quam Cameralis Budensis Administratio dederit licentiam et plenipotentiam, ut tempore necessitatis et periculi, dum ob metum et formidinem Turcarum Tartarorum et Rebellium in suis tam propriis, quam arendatis

Praediis et territoriis pecora sua circa Tibiscum pascere et intertenere non auderent, tali in casu ad quorumcumque Dominorum Territoria, Praedia, Oppida et Pagos, pro securiori conservatione possint pellere, et ibi tam pro se, quam pro servitio Suae Majestatis Sacratissimae conservare, Inimicosque a Praedis et mediis victualium privare. Imo etiam tunc data est illis eadem licentia, dum Armada Suae Mattis Sacratissimae habet transitum per Comitatum, ne miseri Incolae damnificentur per eandem, possunt ad loca tutiora conservationis gratia depellere. In cujus rei fidem hasce manu propria subscriptas et sigillo meo munitas Attestatorias dedi. In Libera ac Regia Civitate Budensi, Die 21 Decembris Anno 1693. Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Consiliarius et Cameralis Administrator Budensis Ferd. H. Blasšaim. mpr.

Egykorú másolat az 1691—1693. jk. 413. lapján. Ugyanott Pest-megye csaknem szórúl szóra egyező kiadványa.

123. b)

1701. Sept. 15. A fellázadt Ebergényi-ezred megfékezésére a dunatiszaközi községek minden fegyverfogható férfiak jószágvesztés terhe alatt fölkelésre szólíttatik.

Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Subdelegatae Commissionis Dicasterialis Budensis Nomine.

Quandoquidem ex Legione Ebergeniana 500 milites rebellassent, ac sub hodierna nocte profugissent, ut inauditur Temesvarinum tendentes, ad quos reducendos certi Officiales expediti, et cum his ipsa loca Kecskeméth, Kőrös, Czegléd, Jászberény, Árokszállás, aliaque Tybiseo adjacentia loca consurgere demandata sunt, quapropter donec ipsi Dni officiales advenerint, hisee praevie insinuandum duximus, ut suprafata Loca, sub poena amissionis omnium

bonorum, quotquot ipsorum arma tractare valent, se in paratis teneant, et ipsis Dnis Officialibus in auxilium veniant, praesentibus Kecskemethini perlectis, cum aliis vicinis communicantes. Budae 15. 7-bris 1701.

Per Caesareo Regiam Subdelegatam Commissionem.

Jegyzőkönyv 1694—1702. 893. lap.

III.

Az újszerzeményi birtokigazolásra vonatkozó oklevelek.

124.

1695. Nov. 27. Kurtz János Ignác budai kamarai jószágigazgató rendelete Kecskemét városhoz, mely mellett az újszerzeményi birtokoknak a fiscus általi elfoglaltatására vonatkozó császári rendeletet közli, s meghagyja, hogy az összeíráásra kiküldendő kamarai tisztnek engedelmeskedjenek.

Nobiles Prudentes ac Circumspecti Domini. Ex annexis uberius patet, quatenus Sacratissima Sua Mattas benignissime resolverit cuncta neoacquisita bona pro parte Fiscii apprehendere, et modernos possessores ad Excelsam Aulicam Cameram pro docendo ibidem legitimo possessionis Titulo remittere. Eo benignissimam alte fatae Sacrae Suae Mattis mentem Dominationibus Vestris hisce intimandum, et praecipendum duxi, ut huic humillimum praestent obsequium, et proxime ad conscribendum Oppidum Ketskemethiense demittendum Caesareum Cameralem Officiale non solum ad conscriptionem admittant, verum ei omnem debitam paritionem praestent. Incolis autem ut in loco mancant, alios de familia et domesticis rebus notitiam habentes constituent, serio demandent, quibus obtemperare

noverint. Permanens Praetitulatarum Dominationum Vestrarum Budae 27 9-bris 1695. Ad servitia paratus Joannes Ignatius Kurtz.

Nobilibus Prudentibus ac Circumspectis Dominis NN Judici et Juratis Assessoribus Oppidi Kecskeméth tradantur. In Kecskeméth.

Jegyzőkönyv 1691—1698. 527. lap.

125.

1696. Aug. 30. I. Leopold kirdly rendelete a megyékhez és városokhoz, melyben a töröktől visszafoglalt országrészek birtokosait, birtokjogaik igazolása végett, a Bécsben felállított bizottmány eleibe, záros határidő alatti megjelenésre utasítja.

Leopoldus Dei Gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, Germaniae, Hungariae, Bohemiae Rex. — Reverendi, Honorabiles, Spectabiles ac Magnifici, Egregii et Nobiles, Prudentes item ac circumspecti Fideles nobis dilecti. Recenti tenere Fidelitates vestras memoria haud ambigimus, qualiter jam antehac iteratis etiam vicibus universis et singulis fidelibus Statibus et Ordinibus praefati nostri Regni Hungariae mediantibus benignis nostris Litteris Patentibus publicari clementissime fecerimus: siquis jus aliquod reale vel proprietarium, aut usufructuarium, vel inscriptitium, seu pignoratitium, aliumque practensionis titulum ad quaequam bona et jura possessionaria, Dominiaque et proventus in Regnis et Provinciis nostris, Deo auxiliante et victoriosis armis nostris neo acquisita sibi competere existimarent, illud coram deputata eatenus Commissione nostra Caesareo Regia intra terminum sex mensium peremptorium praeclusivum, cum annexione authenticorum documentorum scriptotenus exponere, ulterius eatenus comparitionis suae citationem praestolaturi,^f ex post pro exigente juris necessitate, sufficienter docere debeant ac

teneantur. Ultimarie autem sub dato diei sextae mensis Julii 1696. jam praeterito, mediantibus iteratis benignis patentibus nostris eandem Commissionem nostram eo fine delegatam Fidelitatibus vestris benigne intimari et publicari curavimus, ad quam benignam intimationem et publicationem nostram, quamvis quidem nonnulli fideles nostri Regnicolae litteralia instrumenta et documenta sua, coram eadem delegata Commissione hoc modo etiam produxissent, quia vero plurimi adhuc ratione eiusmodi bonorum neoacquisticorum per eosdem praetensores, nulla documenta vel litteralia instrumenta sua produxissent, praenotatusque terminus peremptorius et praecclusivus jam pridem effluxisset, ideoque praeter illos qui praetensiones aut jura, sive documenta sua jam transmiserunt, nullus amplius audiendus esset, consequenterque abalienatio annotatorum bonorum neoacquisticorum effectuari posset, nihilominus tamen ad humillimam nonnullorum fidelium nostrorum supplicationem, ex speciali benigna gratia nostra, eosdem quoque fideles nostros eatenus audiendos, eumque in finem praefatam Commissionem nostram delegatam hic Viennae, etquidem respectu ejusmodi bonorum et jurium possessionariorum neoacquisticorum in Jauriensi, Comaromiensi et Vesprimiensi Comitatibus nostris adjacentium pro die 22 affuturi mensis 9-bris, usque ad finem ejusdem mensis Anni modo currentis infrascripti, ratione vero similium bonorum neoacquisticorum in Strigoniensi, Szaladiensi, Simegiensi, necnon Albensi Comitatibus situatorum pro die 1-ma et subsequentibus mensis Decembris anni pariter nunc labentis, ac demum intuitu ejusmodi bonorum in Pest Pills et Solth, Tolnensi item et Baraniensi Comitatibus existentium habitorum pro die 7-ma Januarii Anni proxime venturi 1697 etquidem diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris eatenus reassumendam et continuandam elementer resolvimus et decrevimus, quoad reliquos vero Comitatus termini assignabuntur.

Quocirca universis et singulis fidelibus nostris idipsum benigne intimantes, serio etiam committimus et manda-

mus, quatenus siqui vestrum praetensiones, vel jura quae-
 piam in praerepetitis bonis et fundis neoacquisitis Comi-
 tatibus existentibus, sibi competere praetenderent, aut
 sperarent, superindeque litteralia instrumenta et documenta
 sua praelibatae Commissioni nostrae delegatae, iuxta teno-
 rem antelatarum benignarum patentium nostrarum et in
 passu emanatarum transmiserunt, et qui etiam hactenus
 transmittere omisissent, pro terminis recensitis, vel per se,
 vel per mandatarium suum sufficientibus instrumentis com-
 parere, seque apud praedictam Commissionem nostram
 Caesareo Regiam sub poena praeclusi, seu perpetui silentii
 insinuare velint ac noverint, secus non facturi. Vobis in
 reliquo Gratia nostra Caesareo Regia benigne propensi manen-
 tes. Datae in Civitate nostra Viennae Austriae die 30 mensis
 Aug. Anno Dni 1696. Leopoldus mp. Ladislaus Mattya-
 sovszki Eppus Nittriensis mp. Paulus Mednyánszki mp.

Jegyzőkönyv 1691—1698. 704. lap.

126.

*1696. Oct. 11. Fitos Ferenc szolgabíró körlevele, mely-
 ben a községekét utasítja: hogy fentebbi királyi rendeletet az
 illető földesurakkal közöljék.*

Becsületes Kecskeméti, Kőrösi, Czeplédi, Duna-Ha-
 raszti, Izsáki, Pándi, Nagy-Káti, Szent-Márton-Káti,
 Kókai, Tóth-Almási, Szecei Biráknak és Eskütteknek ez
 Levelem sietséggel adassék.

Isten szerencsés sok jókkal áldgya meg Kegyelmeteket.
 Mit parancsollyon Kegyelmes Urunk ő Felsége, ezen Pest
 Pilis és Solt uniált Vármegyéknek, azon parancsolatnak
 valóságos párját inclusive megküldöttem Kegyelmeteknek,
 hogy tudniillik e jövő 1697. esztendőnek Boldog Asszony
 havának hetedik napján minden Uraság az ki ebben az
 Nemes Vármegyében olyan jószágot bír, mely ennek előtte

az Töröknek adózott, akár lakják akár pedig pusztá legyen, arról való Leveleit Bécsben az eő Felsége Commissioja előtt producállya s megmutassa, ha jószága nélkül el nem akar lenni; kihez képest azon Nemes Vármegyék parancsolattya-ból Tisztem és hivatalom szerint akarám Kegyelmeteknek értésére adnom s egyszersmind parancsolnom is, hogy vévén ezen Currensemeth, minden helység lepáriáltván ezen Kegyelmes Urunk eő Felsége parancsolattját, azonnal az Földes Urának megküldgye s hírt adgyon, hogy az jövő esztendőnek 7 Januarii vagy maga, vagy pedig bizonyos Embere által Bécsben az jószágról való Levelekkel és documentumokkal compareálljon, ebben különbet se cselekedgyék Kegyelmetek, mert ha az Uraság kárt vall, Kegyelmeteknek fog tulajdonittatni. Ezzel Isten éltesse Kegyelmeteket. Datum Pest die 11 8-bris 1696. Kegyelmeteknek Jóakaró szolga Birája Fitos Ferencz.

Jegyzőkönyv 1691—1698. 702. lap.

127.

1702. Jun. 9. Imre János helyettes szolgabíró körlevele a községekhez, a városok, faluk és puszták földesurainak, s a községek által birt pusztáknak bevallása iránt.

Isten minden jókkal álgya Kegyelmeteket Várossi és Falusi Birák, Tanács és Eskütt Uraim. Erössen parancsoltatik, hogy az Tekintetes Nemes Pest Pilis és Solth particulariter uniált Vármegyékben lévő Városok, Faluk és Praediumok minemű Uraságok alatt legyenek, constálljon, arra való nézve Kegyelmetek Várossi és Falusi Birák Uraimék vévén ezen Currens Levelemet annak értelmét jól eszében vegye Kegyelmetek és pro 22-a praesentis Mensis Junii 1702. itt Nemes Szabad Királyi Pest Várossában szokott Generalis Congregatit tartandó helyen és Terminuson Várossi és Falusi Birák Uraim maga mellé veendő okos és

értelmes egy Eskütt Emberrel Compareálván, mellyik Város és Falu minemű pusztákat, akarminemű ok és mód alatt birjon, igazán megmondhassa, jelen legyen Kegyelmetek. Arra való nézve fellyül említett Várossi és Falusi Birák Uraim Kegyelmetek magát a szerint alkalmaztassa és ezen Terminusra ugymint pro 22 praesentis Mensis Junii 1702. Birák Uraim egy maga mellé veendő Esküttyével comparéálni el ne mulassák, és az fellyül meg irt rend és mód szerint az helységetek és pusztákat minemű Földes Urak birják, igazán meg mondgyák. stb. Pest 9 Junii 1702. Kegyelmeteknek Jóakaró szolgája Imre János N. Pest Pilis és Solth uniált Vármegyéknek substitutus Szolgabirája.

Jegyzőkönyv 1702—1708. 11. lap.

IV.

A fegyverjog-váltságra vonatkozó oklevelek.

128.

1702. Oct. 18. Huszár János szolgabíró meghívó levele, a fegyverjog-váltság cím alatt fizetendő rendkívüli adózás iránt kiűzött megyei közgyűlésre.

Isten minden Jókkal áldgya Kegyelmeteket kívánom. — Nem tudhatom mire vélni hol tévedett legyen el Currenssem, mellyet ennek előtte circiter három héttel expedáltam vala, mellyet kéntelenítetttem praesentibus reiterálnom, akarván tudtára adni Kegyelmeteknek, hogy rendeltetett ezen uniált N. Vármegyéknek Gyűlése pro die 13 et 14 proxime affuturi Mensis 9-bris Anni currentis infrascripti a szokott helyre, legh inkább az Jus Turcicum eránt, melly alkalmasint tudtára vagyon Kegyelmeteknek, mely napra jó számot tartván Kegyelmetek, azon legyen, hogy

jelen lehessen, leg inkább az kiknek Erszényekben áll az do-
logh. st. Maradván — Raptim in Czeegléd 18. 8-bris 1702.
Kegyelmeteknek jó akaró Szolgabirája Huszár János mpr.

Jegyzőkönyv 1702—1708. 50. lap.

129.

1702. Nov. 14. Pestmegye a fegyverjog-váltság cím alatt reá kirovott és 15 nap alatt befizetendő 30 ezer rh. forintot rögtön befizetni képes nem lévén, Kecskemét város községe által 6000 rh. forinttal segítettik; mely összeg iránt nevezett várost a megye akép biztosítja: hogy 60 nap alatt kamat nélkül fogja visszafizetni, ha pedig akkorra vissza nem fizetné, megbízza első alispánját, hogy a város egyszerű följelentésére, oly megyebeli birtokosok jószágát, melyek után azon rendkívüli adózást viselni kell, a maga mellé veendő szolgabíróval lefoglalja, s az azt illető aránylagos adóteher erejéig a város használatába bocsássa, melyből tőke és kamatra nézve a város magát kielégíttethesse.

Nos Universitas Dominorum, Baronum, Magnatum et Nobilium Comitatum Pest, Pilis et Solth unitorum. Damus pro memoria vigore praesentium significando, quibus expedit universis, quod nos occasione exsolutionis pretii Juris Armorum Excelsae Camerae Aulicae, universim in summa 30. mille florenorum intra spatium 15 dierum infallibiliter deponendorum, ex eo potissimum quod videlicet multos ex Dominis Possessionatis Nobilibus tales futuros praeviderimus, qui nimirum a suis Bouis proportionaliter obtingentem sibi quottam intra tam breve tempus nequaquam deposituri sunt: propter quod urgenti hac compulsi necessitate, titulo mutui, ac sub spe infallibilis persolutionis, in bona, perque Regnum ubique currente moneta effective percipimus ac levavimus ab Incolis et Inhabitoribus, tota denique Communitate Oppidi Kecskeméth, in praespecificato

hocce nostro Pestiensis adjacentis et habitati flor. Rhen. Sex mille. His per expressum adnexis modis et conditionibus: ut nimirum Summa praespecificata intra quatuor quindenarum spatium, apud nos, subque potestate nostra, sine ullo interesse permanere debeat. Si vero casu quo Summa haec praerecensita ad debitum Terminum praescriptum non deponeretur iisdem Dominis Creditoribus: extunc praeterlapso eodem termino quatuor quindenae, dedimus et concessimus Ordinario Domino Vice Comiti, cum adjungendis Dominis Judlium, eandem potestatis facultatem, ut iidem ad simplicem duntaxat eorundem Creditorum Insinuationem, praeclusis universis juridicis remediis, bona talium, pro quorum utpote bonis praemissa mutuata Pecunia proportionate applicaretur et exsolveretur, in ea videlicet Parte, quantum nimirum jus illud Armorum exportaret, proportionate manibus, ad usuandumque pro perceptione fructuum loco Interesse tamdiu tenenda et possidenda, quamdiu de Capitali iidem Domini Creditores per similes Debitores, defectu sine omni, defalcatis ex Parte Creditorum ex eadem Summa defalcandis, non contentabuntur, tradere et assignare possint ac valeant, imo debeant ac teneantur. Datum ex Generali Congregatione nostra De 14 9 bris A-o 1702. in Libera ac Regia Civitate Pesthiensi celebrata. (*Pecsét*) Lectum et extradatum per me Steph. Suppán praescriptorum inclytorum Cottuum Jur. Not. mpr.

Eredeti a város levéltárában.

130.

1703. Jul. 25. *Egy nyugta, némely birtokrészek után fegyverjog-váltság cím alatt lefizetett adóilletményről.*

Infrascriptus recognosco me ab Oppidi Kecskemét Primario Judice, Dnis Michaële Mago, Senatoribus item Joanne Bede et Stephano Nádudvary, in Rationem Redem-
Kecskemét v. tört. III. köt.

ptionis Juris Armorum, per Inelytam Comitatum Pestli
 Pilis et Solth unitorum Universitatem cum Excelsa Suae
 Mattis Sacratissimae Aulica Camera initae, pro integris
 Praediis Szentkirály, Fölső Alpár, Barbás-szállás et Tatár-
 szentgyörgy, et pro certa Portione in praefato Oppido
 Kecskeméth habita, ac ad Perillustrem D. Adamum Vay
 spectante, Florenos Rh. Ducentos septuaginta septem, et
 Denarios septuaginta quinque percepisse et levasse, super
 quibus taliter per me perceptis et levatis praenominati
 Domini quietantur. Pesth die 25 Julii 1703.

Idest Szentkirály in toto . . .	108. fr. 15. den.
Fölső Alpár in toto . . .	30. fr. 90. „
Barbás-szállás in toto . . .	61. fr. 80. „
Tatárszentgyörgy in toto . . .	30. fr. 90. „
Item certa Portio Vayana . . .	46. fr. — „

Sma: 277. fr. 75. den.

Joannes Imre praenominatorum Inelytorum Comitatum
 Perceptor. mpr. (*Pecsét.*)

Eredeti a város levéltárában.

131.

*1714. Jul. 4. Pestmegye közönsége 1702. Nov. 14. hozott
 határozata, és Kecskemét város részére ugyanakkor kiadott
 kötelezvénye alapján, a folyamodó város által a fegyverjog-
 váltáság fejében költsönzött 6000. rh. forint visszafizetésére
 nézve elrendeli: hogy az alispán, maga mellé veendő szolgál-
 bíróval és esküttel, az oly földesurak birtokát, kik a fegyver-
 jog-váltáságot még le nem fizették, minden peres eljárás nélkül
 elfoglálja, és Kecskemét városnak használat végett adja át.*

Nos Universitas Dominorum, Baronum, Magnatum et
 Nobilium Comitatum Pest, Pilis et Solth Unitorum,
 damus pro memoria, Quod cum Nos Anno, Die, Locove
 datarum praesentium pro pertractandis et concludendis

quibusdam, iisque arduis Cottus hos nostros tangentibus et concernentibus rebus atque negotiis frequenti numero confluxissemus ac unafuissemus constituti: Eotum Egregius Joannes Szentkirályi Judex Oppidi Kecskemét, nomine sui qua Judicis, ac totius Communitatis ejusdem dicti Oppidi, in hocce Comitatu Pestiensi existentis, medio demissi sui memorialis repraesentavit coram Nobis hunc in modum: Quomodo memorati Oppidi Kecskemét Communitas adhuc in Anno 1702. jam praeterito, ad certas Literas Contractuales nostras, ex Generali Congregatione nostra die 14 9-bris Anni 1702 in libera Regiaque Civitate Pestiensi celebrata emanatas, authenticoque sigillo nostro roboratas, sub conditionibus in iisdem Literis Contractualibus expressis, speque infallibilis refusionis Sex millia florenorum Rhenensium nobis mutuo dedisset et concessisset, quae Sex millium florenorum summa usque in praesens inexoluate hacreret, cum gravi ejusdem Communitatis damno; et quia eandem Sex millium florenorum Rhenensium summam nunc jam rehabere vellet, institit in eo, quatenus Generosum Dominum Joannem Imre V. Comitem nostrum, cum sibi adjungendis Judlium et Jurassoribus nostris exmittere vellemus pro desumptione praerecensitae Sex millium florenorum Rhenensium summae cum legali ejusdem interesse, ad mentem Statuti nostri, ac in eo fundatarum supranotatarum obligatarum nostrarum vigore fienda. Cujus quidem Statuti nostri tenor hic esset: Determinatur ut quicumque intra terminum quindenae summam in sortem Redemptionis Juris Armorum ex parte suorum Bonorum sibi obvenientem deponere neglexerint, eo in casu datur autoritas, plenariaque facultas Dno V. Comiti, ut similium bona occupare, ac sine ullo Juris processu apprehendere, occupataque et apprehensa talibus, qui ex parte eorundem Bonorum obvenientem summam deponere voluerint, tradere, et ad usuandum usquequo non redemerint, assignare queat. Litterae vero Obligatoriae sensum hunc haberent: Nos Universitas etc. *(szóráúl szóra mint fentebb a 129. szám alatt)* Cum vero justa petentibus non esset denegandus

assensus, et alioquin etiam tam virtute praeserti Statuti, quam et obligatarum nostrarum praedecretarum provincia haec dicto V. Comiti et eidem adjungendis esset attributa, prout quippe se quis obligat, ita obligamini suo satisfacere teneretur. Proinde praesinuatam Generosum Dominum Joannem Imre V. Comitem, cum sibi adjungendis Judlium et Jurassoribus nostris duximus exmittendum, qui secundum toties fati Statuti nostri et obligatarum praescriptarum contenta, summam pecuniariam cum legali interesse, defalcatis defalcandis, et imputatis imputandis, in iisdem qui solutioni ejusdem summae pecuniariae obnoxii sunt, desumere cum reali et effectiva executione mediante possit, imo debeat et teneatur. Ex Generali Congregatione nostra Die 4-a Mensis July Anno 1714. in libera Regiaque Civitate Pestensi celebrata. (*Pecsét*) Lectum et extradatum per me Ladislaum Laczkovics juratum suprafatorum Collatum Notarium mpr.

Eredeti a város levéltárában. — Az itt kiküldött Imre János első alispán a folytatva beállott országgyűlésre követnek küldetvén, 1715. Január. 15. tartott közgyűlésből e tárgyan Laczkovics László helyettes alispán utasítottatott további eljárásra.

132.

1714. Oct. 22. Pestmegye számadásainak megvizsgálására kinevezett királyi bizottmány biztosítja a három várost felesleg tett kiszolgáltatásait, különösen pedig Kecskemétet a fegyverjog-váltság fejében költsönzött hatezer forintjának megtérítése felől.

Nos infrascripti recognoscimus tenore praesentium significando quibus expedit universis. Quod posteaquam tria Oppida Kecskemét, Körös et Czegléd, medio deputatorum hominum suorum apud Universitatem I. Cottnum Pest Pilis et Solth articulatiter unitorum iteratis vicibus pro debita refusione, vel in defalcationem quanti praesentis accepta-

tione 1-mo quidem 6000. fl. rh. in redemptionem Juris
 Arnorum per Kecskemethienses adhuc in Anno 1702.
 iisdem I. Cottibus erga Contractuales authenticas sub spe
 indubitatae refusionis emutuatorum, 2 o Contributionem in
 Anno 1703. Szegedinum ex determinatione praecattactorum
 I. Cottuum in pecunia et frumento factarum, et 3-o Expen-
 sarum in Anno 1710. in sortem Portionalis Quanti iisdem
 obventi supernatanter, inque vicem et locum eorundem
 I. Cottuum pro intertentione attunc ibidem praesentis, et
 iisdem Oppidis inquantizatae trium Inelytorum Regiminum
 Equestrinum militiae erogatarum, jamque ab Excelso Suae
 Majestatis Sacratissimae Commissariatu acceptatarum, satis
 superque diu sollicite supplicassent, exindeque certas etiam
 assecurationes super postulorum suorum praestatione con-
 secuti fuissent, nihilominus tamen certa interveniente rati-
 one et causa, nullum penitus experiri potuere effectum.
 Quocirca eundem ob finem huc etiam Posonium ad Depu-
 tationem nostram Censoriam (cum et alioquin nobis quoque
 super talium et similium praetensionum complanatione et
 adjustmente, benigni virtute Mandati Suae Mattis Sermac
 rectificatio incumberet) medio Ablegatorum suorum ad
 repraesentandum comparere necessitati sunt. Quorum In-
 stantia pro Justa et legitima agnita et habita, accersito
 etiam D. V. Comite saepefactorum I. Cottuum, eodemque
 similiter (prout repraesentatum exstisset) recognoscente,
 ob evitacionem majoris abhinc subsequendi praementionatis
 Oppidis detrimenti, adinvenimus iisdem talem assecuratio-
 nem, nimirum: Ut omnipotente Deo Diaetam praesentem
 brevi feliciter finire permittente, prima statim occasione
 consequente, certificatione praemissa, negotium 6000. flor.
 juxta Determinacionem dictorum I. Cottuum praementionato
 Oppido Kecskemeth super eo extradatam, Dominus Vice
 Comes effectuum nullatenus intermittat, summae vero
 supernatanter erogatae acceptacionem et imputationem Anno
 praesenti Militari inchoando, si non in toto et integro,
 adminus tamen majori ex parte, unacum saepefato I. Cottu,
 sine ulteriori procrastinatione et protelacione continuabunt

et effectuant, non absimiliter super acceptatione erogatorum Anni 1703. (ne iam dicta Oppida sola loco saepius iteratorum I. Cottuum pati debeant) Szegedinum, necessitate ita efflagitante, pro subsistentia Caesarei Praesidii illius, ex determinatione eorundem I. Cottuum praestitorum apud Excelsum Commissariatum Bellicum sollicitabunt. Super quibus omnibus iidem Ablegati oppidani, perque eos praedictorum trium Oppidorum Communitates assecurantur et affiduntur, hoc per expressum addito, quod si recensita eorundem postulata diu longiusque protraherentur, vel prorsus effectui mancipanda negligerentur, penes praesentem affidationem, nostramque determinationem, Altiores quoque Instantias requirere, diuturnamque et palpabilem sui aggravationem repraesentare, necnon satisfactionem super praemissis merito sollicitare et impetrare possint ac valeant, super quibus praemissis praesentes nostras syngraphis et sigillis propriis munitas extradandas duximus et concedendas. Communi svadente Iustitia. Datum Posonii Die 22 8-bris A-o 1714. Sacrae Caes. Regiaeque Mattis ad Mandatum pro excipiendis et ventilandis I. Cottuum Pest Pilis et Solth gestorum Perceptoratum Rationibus delegatae Commissionis constituti Praesides: Andreas Berkes Praepositus Vaciensis et S. Michaelis de Hatvan. mp. (*pecsét*) Alexander Nedeczky de Duna-Nedecze et Lábottlan Incl. Cott. Comarom. Vice Comes. mp. (*pecsét*).

Eredeti a város levéltárában.

133.

1719. Január 28. A Pestmegye által kiküldött alispán és szolgabíró Kecskemétnek a fegyverjog-váltás címe alatt előlegezett hatezer forint költsön megtérítése fejében elfoglalja és használat végett Kecskemétnek átadja Izsákon a gróf Szapáry- és Uzovics-birtokokat, melyeket Szlovenics Mihály izsáki közbirtokos a leteendő összeg lefizetésével kivált és saját használatába részen.

Alább megírtak tenore praesentium recognoscáljuk; Hogy minekutánna az fellyebb elmúlt 1702-ik esztendőben, ezen Tekintetes Nemes Pest Pilis és Solth articulariter uniált Vármegyék az Jus Armorum iránt az Felséges Aulica Kámarával harmincz Ezer forintokban olly Conditio alatt alkudott volna meg, hogy azon summát 15 nap alatt fogyatkozás nélkül le teszi; mivel pedigh a Tekintetes Nemes Vármegye által látta azt, hogy némellyek az Földes Urak ő Nagyságok ő Kegyelmek közül találtnak ollyak, kik olly rövid idő alatt említett summából magok Jóságaira igaz proportio szerint esendő részt le nem tehetik, azért mi kéntelenítettünk az ollyaténok helyett hat Ezer Rhen. forintot letenni, melly summából M. Gróff Czapári és Tktes Uzovics Familiáknak Isák nevű helységben lévő portiokra obveniált négy-száz és tíz Rhen. forint, de mivel arról is szintén 1717-dik esztendőben is ő Ngok s ő Klmek contentumot nem tettek, azért interessének accrescálásával edgyütt emergált a summa hét-száz Rhen. forintra, melly summából a Tekintetes Nemes Vármegye magha Determinatioja szerint akkori subst. Vice Ispány N. Vitézlő Laczkovics László és szolgabíró Zlinszki Imre Uraimék által azon portiokat elfoglaltatván, kezünkhez assignálta, az minthogy bizonyos időigh mint sajátunkat birtuk is, annak utánna 1719 Esztendőben Januariusnak 28-dik napján, N. Vzlő Szlovenics Mihály Úr, mint azon Izsák nevű Helységnek edgyik Földes Ura, Jure Compossessorio, letévén minékünk azon hétszáz Rhen. forintokat, azért ő Klmének remittáltuk, és hogy minékünk az Izsáki Lakosok edgyik Pünköst napjátúl fogvást az másikig szokták vala magok (azon portioktól járandó) Adójokat letenni s 1718 esztendőbéli Pünköst napjáig arról eleget is tettek, az mennyi pedig csak most említett Pünköst napjátúl fogvást az kiváltásnak idejéig, úgymint fellyebb is megírt 1719. esztendőbéli Boldog Asszony havának 28-dik napjáig, azon Jövedelemből esett volhra, azt bizonyos Consideratiokra nézve N. Vzlő Szlovenics Mihály Úrnak engedték, kiről is ez Városunk usualis pecséttyével megerősítettett Cessionalis

Levelünket adtuk. Keeskeméthen Die 28-a Januarii 1719.
(L. S.) Birák és Tanács.

Egykorú másolat a város levéltárában.

V.

A királyi dézma vagy papi tized váltságára vonatkozó oklevelek.

134.

1685. Máj. 7. Balogh Miklós váci püspök körlevele.

Isten sok jókkal áldgjon megh benneteket Váczi, Kozsdi, Veresegyházi, Szadai, Mogyoródi, Üllei, Némedi, és más, Váczi Püspökségemhez tartozandó Birák, Eskütek, és Polgárok.

Minthogy Kegyelmes Koronás Király Urunk eő Felsége Római Császár, és Magyar országi Koronás Király Urunk Váczi Püspökséget, és ahoz tartozandó minden nemű névvel nevezendő jószágot, nem kevés érdemű szolgálatomra nézve, méltóztatott kegyelmessen nekem conferálni, és engemet avval feltisztelni. De még Tekintetes Posoni Kamara is az ő Felsége klmes Donatioit, Adománit kezéhez vévén, megh hadta, erőssen megh parancsolta Lévai harminczados Diósi Mihálynak, hogy ennek utánna se azon megh nevezett Váczi Püspökséghez tartozandó Jóságomhoz, és annak az ő Jövedelméhez semmi lött úttal kezit ne ártsa, bírásátúl, jövedelmének kezéhez való vételétül magát megh tartóztassa, és azon jószágot kezemhez, vagy az én embereim kezéhez füstín bocsássa. Az mely véghre mighlen más rendelkezeket nem tészek, azon Jóságoknak mind árendálását, mind pedighlen rendelését Tiszteletes Nitrai Custos és Canonok Vadász Ferencz, Uramra eő Ke-

gyelmére bízam. Azért minthogy megh nevezett Lévai harminczados az ő Felsége Klmes donatiojával, sem pedig Tekéntetes Posoni Kamarának parancsolatival nem gondolván, vakmerőséghtül viseltetvén, rajtatok élődik, hatalmas-kodik, hihető hogy vagy maga konyhájára, vagy pedig hlen régi Kegyelmes Ura úgymint Tököli Uram számára azon jószágomat értetlenül akarja megh tartani, csak valahogy ma vagy holnap megh ne bánnya. Annak okáért hagyom és parancsolom, ezen Levelemnek ereje által, felül megh nevezett és az egész jószágomban Városi és Falusi Biráknak Eskütteknek és polgároknak, hogy ennek utánna 40. for. bírságh alatt, valamint fejeteke, kevés jószágtokat szeretitek, azon Lévai harminczados Diósi Mihálynak senki semmiben, legh kisebbik dologhban is szavát ne fogadgya; kezeiteknél lévő Restantiátokból és jövedelmekből egy Fillért ne adgyatok.

Sőt azoknak is az kik Dézmáimat szokták esztendőnkint arendálni, világosan megh mondgyátok, hogy pénzének vesztése alatt senki arendát, Szent György Censust, vagy akármi névvel nevezendő adót, fizetést, ennek utánna megh nevezett harminczadostul ne végyen, hanem az én Árendatoromnak megh nevezett Tiszteletes Vadászi Ferencz kezéhez assignályátok. Hozzá adván azt is, hogy ha Lévai harminczados vagy maga személye szerint, vagy mások által benneteket akármi módon úton, vagy lakó helyeitekben zaklatna, háborgatna, károsítani akarna, azonnal minden tehetséghtek szerint, nem úgy mint Kglmes Koronás Király Urunk ő Felsége igaz hive, sem pedig hlen Tekéntetes Posoni Kamarának harminczadossa, és szolgálja, de mint Váczi Püspökségemnek pusztítója, és károsítója ellen, bízást támadgyatok, üssétek, verjétek, jószágombul kivesétek, de megh ne öllýétek, az ilyen cselekedetetekről adok én számot a hol kiváutatik.

Ezen Úri Levelemet azért vévén mingyarást Tóth György Ispánom hites szolgám, valami három s négy bírság viselt értelmes polgárokkal sietséghvel jötttest jöjjön fel, hogy az oda alá való dolgaimról rendelést, minek előtte

más nem következik, elégségesen disponálhassak. Ellyet-
tek jó egészségben. Tyrnaviac die 7-a Maii. 1685. Földes
Uratok Balogh Miklós Váczi Püspök.

Körlevelek jegyzőkönyve 66. lap.

135.

1685. Maj. 11. Vadász Ferenc nyitrai kanonok körlevele.

Isten minden kívánt Jókkal áldgjon megh jó Jámborok.
Méltóságos Balogh Miklós Urunk eő Nga Leveleit alá kül-
döttem, melyekben mit írjon ő Naga megh értettétek, ezen
kívül, említett méltóságos Urunktól, nekem is egy néhány
izben írván, parancsolom kevés jószághtok vesztessége alatt,
ennek utánna senkit mást ne urallyatok, említett Balogh
Miklós Uram eő Ngán kívül, máskint ha valamellyitek az
Sz. György adaját, árendákat, másnak merészlitek adni,
megh károsodtok, mert másszor is eő Nga megh veszi raj-
tatok. Az árendák felől az Alföldségen másoknak ezen dol-
got megh jelentsétek, mind addigh a meddighlen vagy Kor-
ponán, vagy Gácsban nem mégyek, árendájokat senkinck
ne adgyák, mert pénzetek benne vész, nem soká közitek-
ben megyek, azértis az Sz. György adaját megh készítsétek,
Tóth György siessen, ne késsen egynchány böcsülletes em-
berrel Szombatban menni ő Ngához minden késedelem
nélkül. Az én szolgálatpénzemet pedigh kiki megh hozza,
mert másként is megh vészem; az Vácziakon, Kozsdiakon
kívül senki megh nem adta, mégh Vácziak tartoznak Pén-
teki hallal legh alább 5. mázsával, hallom most sok halat
foghnak, el várom tületek. Egy átallyában ezek után Isten
éltessen minnyájakat jó egészségben. Raptim Nitriae 11.
May. 1685. — Jó akarótok Vadász Ferencz. — P. S. Diósi
parancsolattyára soha ne mennyetek.

Ugyanott 65. lap.

136.

1685. Maj. 15. Diósi Mihály körlevele.

Köszönetem után Isten áldgyon megh benneteket. Akarám nagy sietséggel értéstekre adnom, mivel az mi Kegyelmes Urunk ő Felsége azon Váci Püspökséghez tartozandó Pest Vármegyei Arendákat magának fentartotta mostani sok rendbéli Hadainak fizetésére nézveis, mely iránt való ő Felsége Parancsolattya nekem szól, engem ismerjetelek Arendátorotoknak lenni, az mint ez iránt az Nemes Vármegye Tiszteinek Currensét is veszitek. Vévén azért ezen Levelemet azonnal mindenek felett Kecskemethi Birák Uraim életetek feje vesztése alatt azon Pest Vármegyében lévő Várasi és Falusi Biráknak Lakosoknak éjjel nappal bizonyos Postája által megh hordoztassa mind ezen Levelemet s mind Szolgabíró Uram Leveleit, és késedelem nélkül az mennire lehet csoportosan egyben gyűlvén az Árenda Pénzzel, és ahhoz való más rendbeli Ajándékokkal éjjel nappal jöjjön, mert valaki közületek késik, magának tulajdonítsa az ki el esik az Árendátul. Ezzel Isten veletek. In arce Gács die 15. May. 1685. Eő Felsége mostani Királyi Dézmájának Fő Arendatora Lévai Harminczados Dióssi Mihály.

Ugyanott 64. lap.

137.

1685. Jun. 20. Darvas János szolgabíró körlevele.

Isten velünk. Ezt akarám tudtotokra adnom, az Árenda Váci Püspök úr eő Nga számára vagyon Pest Vármegyében, azért itt Gács Várában Dobai János Nemes Nógrád Vármegyei Vice ispán úr árendállyá; így értvén azért az dolgot, kiki az maga Árendáját sietve hozza ide Gácsban, Egyébiránt ha ki késedelmeskedni fogh, fel nem hozza az Árendáját, hitesse el magával, el esik tőle, jövőendőben sem engedik efféle Contumatusoknak megh Arendelni Dézmá-

jokat. Ezek után Isten veleték. Datum in Arce Gács d. 20. Juny 1685. Darvas János Nemes Pest Vármegyének Egyik szolga birája.

Ugyanott 72. lap.

138.

1687. Oct. 26. Jegyzék a kecskeméti jegyzőkönyvben.

Memoriale.

1. Három esztendőre való kegyes gratiát adott a Felséges Római Császár és koronás Királyunk eő Felsége a Budai Tartományban lévő Város és Falussi Lakosoknak a pénzül való adót — úgy kell ezt érteni a Dézmákon és egyéb tartozandó állapotokon kívül.

2. Az Urak eő nagyságok parancsolattyából, hogy minden Helység, Város, és Faluk minden nyavalyákat, nyomorúságit és költségeit, és egyéb nehezteléseket supplicatióban és írásban tévén hova hamarébb Inspector Urunk és Fő udvar Biró Uram eő kegyelmek kezéhez méltassák, úgy hogy a szegénységnek könnyebbségeket az Aulica Camerátul az Urak nyerhessenek, és az Aulica Camera eleiben terjeszthessenek.

3. Az Urak parancsolattyából hogy Császár részéről Birót válasszanak mindenütt.

4. A mely helyek summát Török idejében praestáltak, hogy most is az iránt elkövesse, és abban az igasságban megh tartassanak nyavalyás emberek.

5. Az hol Dézmát in natura adnak Pestre kell vitetni. — Anno 1687. 26. Octobris.

Jegyzőkönyv 1677—1690. 404. lap.

139.

1688. Jun. 10. Herdegen János Lénárt budai kerületi császári tiszttartó a dézmákat Budára a császár számára rendeli beszolgáltatni.

Adgyon Isten minden jókat mindnyájatoknak. Mindeknek akarom tudtára és értésére adni, hogy ennek előtte valakik közzületek a Török jármában és hatalmában voltak, és Budára vagy egyéb Török helyekben Tizedet adtatok, úgymint vajból, szénából, Bárányokból, egy szóval mindenekből valamiből szokás volt Tizedet adni, avagy in natura, avagy pénzül szoktátok letenni; Mivel eő Felsége diadalmas fegyvere által attúl megh szabadítottatok, azon Tizedeket Római Császár és Koronás Király Urunk eő Felsége számára kelletik adnotok. Annak okáért életek fejetek vesztesége alatt senkinek másnak adni ne merészeljétek, hanem eő Felsége Budai Provisorának kezében szolgáltatassátok; mert valaki másnak merészli adni, fellyül említett kárát és birságát el nem kerüli, ebben külömbet se cselekedgyetek. A mely Faluk és Városok távúl vadnak Budátúl, az olyanok minden háztúl egy-egy Kaszást küldgyenek ide Budára, és itt közel kaszállyanak számomra. Actum Budae 10. Junii 1688. Johannes Leonardus Herdegen sacratissimae Suae Mattis Bonorum Budensium Provisor.

Ugyanott 327. lap.

140.

1688. Jun. 18. Ugyanaz ugyanazon tárgyban.

Vévén ezen Parancsolatomat Birák és Esküttek, hogy az minemű Termésekből, úgymint Bárány, Kecske, és Sertés marhákból, mindenféle vetemények, és horokból Tized esni fog, az itt való Budai eő Felsége provisorságához, és egyébb másnak senkinek ne szolgáltatassák, az szénát is oly szerint kaszáltassák mennél hamarább lehet, és minden okvetetlenség nélkül, az kik pedig alkalmas helyeken, avagy közel nem laknak, bizonyos Kaszásokat ide Budára küldgyenek, és ebben egyebet ne cselekedgyenek, ha Testi és jószágok kárátúl magokat oltalmazni akarják. Buda várában 18. Juny 1688. S. C. R. M. Bono-

rum Budensium et Pestiensium Provisor Joan. Leonard. Herdegen.

Qui antecederet decimas in Pecunia dederunt, uti Kecskemethienses, absque ulla protestatione in natura dabunt, et remotiores absque mora falcatores pro foeno huc mittent, vel poenam gravissimam sentient.

Ugyanott 328. lap.

141.

1688. Jul. 21. Ugyanaz meghagyja a kecskemétieknek: hogy a dézmát senkinek másnak, mint a budai tisztartásának, adni ne merészeljék, s pénzben semmi esetre, hanem természetben adják, a gabonát dézmálás előtt behordani, annyival kevesbé kicsépelni ne bátorkodjanak, mire nézve maga személyesen fog megjelenni, s e parancsát a körösiakkal is rögtön közölgék.

Nobiles Egregii Domini mihi Honorandi. Siquidem Decima Regalis in his partibus Budam spectantibus ab Excelsa Suae Mattis Camera Aulica mihi commissa est. Ideo Dominationes vestras sicuti antecederet binis vicibus, ita et nunc serio adhortor, ut nulli alteri, nisi ad Suae Mattis provisoratum Budensem Decimas omnis generis, in natura, nullatenus in Pecunia praestent, et non prius, id est ante decimationem peractam Triticum introferant, minus citrent, comparebo enim ibidem proxime, has Litteras etiam Dominis Körösiensibus absque mora communicent, secus facturi gravissimam incurrant poenam. His divinae protectioni omnia commendans permaneo Dominationum Vestrarum Paratus servus Jo: Leonardus Herdegen S. C. Rque Mattis Bonorum Budensium Provisor. Dömsöd 21. Julii 1688.

Ugyanott 329. lap.

142.

1688. Aug. 16. *Miután Kecskemét város a dézmát régi gyakorlat szerint Galanthai Balogh Miklós váci püspök és szepesi préposttól az 1688-ik évre is megváltotta, — a fentebbi zaklatás következtében a nevezett püspöknél keresett orvoslást, ki a városhoz következő levelet intézi:*

Isten kívánsági szerint való jókkal áldgya megh Kegyelmeteket szívből kívánom. Minémő galibában esett Kegyelmetek újonnan Inspector Uram eő Kegyelme Emberi miatt, Kegyelmetek Leveléből bővségessen, de álmélkodva értetem, magamnak s Emberimnek is hasonló sorsok vagyon ő Kegyelmek miatt Váczon; Úgy látom vagy akarom vagy nem föl köll Bécsben fáradnom s ottan orvoslását keresnem. Azonban a minémő Recognitiot kívánt Kegyelmetek, im a régi Urbariumokból (mellyet már mind Inspector, Provisor, és más oda való Tiszt Uraiméknak megh mutattam) ki vivén alá küldöttem Kegyelmeteknek. Kivánván in reliquo éltesse Isten Kegyelmeteket csöndes megh maradással, kívánt jó egészségben. Szepesben 16. Aug. 1688. Kegyelmeteknek jó akarója Szomszégya Balogh Miklós. mk. Váci Püspök. — *Kívül:* Ez Levelem adassék Kecskeméth Várossa Feő Birájának és az egész Kösségnek Kecskeméten. (*Pecsét*).

Eredeti a város levéltárában.

143.

1688. Aug. 16. *Balogh Miklós váci püspök bizonyítványa arról: hogy a kecskeméti Dézma a törvényes váci püspököket illeti s azt a kecskemétiiek folyó évre már ő nekie megfizették.*

Ego Nicolaus Balogh Episcopus Wacziensis, Praepositus Scepusiensis, Sacrae Caesareae Regiae Mattis Consi-

liarius ect. Recognosco per praesentes et notum facio quibus expedit universis, et vel maxime Perillustri ac Magnifico Domino Inspectori Budensi, Domino Provisori, et aliis Dominis Officialibus. Quod Domini Oppidani Kecskemetienses quemadmodum meis Praedecessoribus Legitimis Episcopis Vacziensibus solitam arendam annualem pro omnibus rebus eorundem decimari solitis debito tempore simul et semel mihi quoque hoc praesenti anno ut ex recognitione mea apud eosdem habita patet, dposuerunt et numerarunt.

Quod autem Regalis Decima loci eiusdem non ad alium, sed praecise ad legitimum Episcopum Vacziensem spectet, hoc omnibus manifeste constat, quietantionalesque prae manibus eorundem habitae limpido declarant, sed et Urbarium antiquum ante Centum viginti octo Annos in anno nimirum 1560. confectum longo ordine usque ad praesens tempus conprobat. Quod ipsum Urbarium prae manibus meis habitum simili occasione nuper Vaczii me existente eidem praementionato Domino Inspectori, Provisori, et aliis ibidem praesentibus Dominis praesentavi et produxi.

Quod vero aliquando idque Tempore sedis vacantis post mortem legitimi Episcopi Vacziensis dictam Decimam Regalem Inclyta Camera vel in natura, vel in pecunia perceperit et arendaverit, id ipsum Vacantia sedis causavit, quod ipsum in omnibus etiam aliis Archi Episcoporum ad Regiam collationem spectantium in praesentiarum quoque observatur. Datum in Praepositura Scepusiensi Die 16. Mensis Augusti Anno 1688. Nicolaus Balogh Eppus Vacziensis mp. (P. H.)

Eredeti a városi levéltárban.

144.

Balogh Miklós váci püspök érélyes levele a szegedi kamarai bizottmányhoz a kecskeméti dézma iránt, hely és kelet kitétele nélkül.

Illustrissime Domine Comes mihi observandissime. Salutem servitiorumque meorum commendationem. Literas Dominationis Vestrae Illustrissimae Oppido Kecskeméth ratione Decimarum exaratas, ab eodem mihi praesentatas accepi, ex quibus abunde intellexi mentem et voluntatem ejusdem D. V. circa Decimam ejusdem Oppidi, quod omnino armata manu et potentia mediante exigere velit, super quo solenniter protestor, et simul inhihero praetitulatam D. V. a tali potentia attentanda, quod enim piae reminiscendae Sancti hujus Inclyti Regni Reges Praedecessoribus meis, et consequenter mihi elementer contulerunt, Sua Mattas quoque Sacratissima ex innata sibi clementia diplomaticae confirmavit, nullus alter violenter illud rapere potest, non enim agnosco alium Regem in Hungaria praeter Suam Mattem Sacratissimam, et consequenter majorem Dominum, qui Venerabili hujus Regni Clero liberam dispositionem circa Decimas elocandas vel reservandas elementer attribuit, et nonnisi praearendationem in casu elocationis sibi reservavit. Ego autem sicuti elapso anno, ita et hoc anno elocare nolo, sed omnino pro me reservare volo, uti neque arendam ab Inclyta Camera Budensi levavi, imo in illis quoque locis, quae Inclyta Camera arendavit, Decimam in Agnis et vino mihi reservavi, jamque etiam in Agnis, non secus et in Vino percepturus sum. Viderit itaque Sua Dominatio Illustrissima, si mihi, et consequenter Toti Venerabili Regni Hungariae Clero talem violentiam, contra Sacrum Suae Mattis Sacratissimae Diploma inferre velit, dummodo in confusionem sui ne vergat negotium, spero enim me ab Augustissima Aula remedium desuper obtenturum. In reliquo maneo etc.

Egykorú, egyszerű másolat a városi levéltárban.

145.

Főntebbi kísérletek siker nélkül maradván, Kecskemét és Kőrös városok a bécsi császári udvari kamarához folyamodnak.

Kecskemét v. tört. III. kkt.

Excellentissimi, Illustrissimi, Spectabiles ac Magnifici Domini, Domini et Patroni nobis Gratosissimi.

Qualiter nam Provisor Budensis Dominus Johannes Leonardus Herdegen hoc anno Decimas omnis generis frugum et vini, item pecudum quarumvis provenientium et procreati suo modo contingentes, et antehac Turcica potestate in certo summae pecuniariae quanto, utpote 1250. Imperialibus indubitâ et absque omni molestia per nos singillatim redemptas, et in usum nostrum, aliasque communes necessitates supportandas, applicatas, an cum, vel sine consensu Excelsae Camerae Aulicae, aut Suae Mattis Sacratissimae, ignorantes, nobis adimere nititur, demissimo hocce nostro memoriali, eidem Excelsae Camerae Aulicae humillime detegere, et repraesentare necessitatur, quae vel ejusdem memorati Domini Officialis in adimendis praefatis Decimis intentio, tanto magis earundem Decimarum ademptio praepediatur, hacce Excelsae Camerae Aulicae Demississime proponimus motiva et Argumenta.

Et primo quidem evidentissimum esset totam illam terrae plagam per multifarias Turcarum et Tartarorum depopulationes, Pecorum omnis generis abactiones, Incolarum incaptivationes, et etiam nunc in captivitate detentiones, potiorum vero interemptiones, exposit autem diversorum Regiminum Christianorum condescensiones, intertentiones, ac reliqua, quae belli tempore intervenire solent, incommoda, adeo iam exhaustam, inopem et enervatam esse, ut aliunde ad modernum portionum repartitarum quantum, hac Decima nobis adempta, minus sufficientes reddamur, idque, quod ex his Decimis provenire, cum aliis nostris oeconomicis proventibus, pro secundando Suae Mattis Sacratissimae hoc belli tempore servitio, ac ordinatione, praeter quotidianum victum, et ad amictum comparandum, vix quidpiam remanere soleret, convertissemus, et ulterius quoque convertere non difficultaremus.

Pro secundo, cum humillimi Suae Mattis Sacratissimae vasalli et subditi simus, cur et nobis id beneficii evenire non posset, ut exinde, prouti et antehac, ita et in posterum

ad universa summe fatae Suae Mattis Sacratissimae servitia apti, habilesque redditus et conservati sumus, ita et impostorum quoque sine aliqua Mattis Suae Sacratissimae aerarii defectu, idonei reddendi et conservandi fore benigne resolvamur, minus habiles futuri, si id quod unicus esset vivendi, et onera tollerandi ac praestandi modus, nobis adimeretur.

Quapropter Excelsae Camerae Aulicae humillime, etiam per viscera Christi supplicamus: quatenus intuitu motivorum praemissorum, eam praeinsinuato Domino Officiali, vel quibus competeret, et in futurum competiverit, gratiose perscribere velit, ac dignetur ordinationem, ut nos in pacifica hactenus et imperturbata longi temporis sub Turcica potestate constituti, quoad praemissarum Decimarum redemptionem, depositis videlicet deponi solitis, facta et fienda usuatone et consuetudine, sine veterioribus molestiis conservemur. Gratosam Excelsae Camerae Aulicae praestolaturi resolutionem Ejusdem Excelsae Camerae Aulicae Servi Humillimi Oppidorum Kecskeméth et Kőrös miseri et afflicti Incolae. — *Kivül*: Ad excelsam Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Cameram Aulicam etc Dominos Dominos nobis Gratosissimos Humillima supplicatio Introscriptorum Kecskemétensium et Kőrösiensium miserorum et afflictorum Incolarum.

Egykorú példány a városi levéltárban.

146.

1689. Mart. 25. *Értesítetnek a városok Bécsből, folyamodásukra az udvari kamaránál kelt határozatról, egyszersmind utasításadatik a további eljárásra nézve.*

Generosi Domini mihi plurimum Honorandi. — Salutem et servitorum meorum promptitudinem. In decreto, quod praetitulatarum Dominationum vestrarum Exmissi Domini ablegati de facto adferunt, hic et nunc aliud non continetur,

quam ut Dominus Inspector Budensis ab ejusdem loci Provisore Joanne Leonardo Herdegen super instantia per praetitulatas Dominationes vestras ratione Decimarum facta informationem desumat, ac exposit eandem cum voto et opinione sua Excelsae Camerae Aulicae huc perscribat, pro cujus negotii acceleratione judicarem optimum fore, si iidem praefati Domini ablegati cum dicto Decreto ad memoratum DominumInspectorem expedirentur, ibidemque expetitam Informationem adurgerent, hac vero obtenta, eandem quantocius mihi huc adferant, quo facto deinde omnibus viribus in id intendam (prout hactenus etiam facere conabor) ut negotium hic per Excelsam Cameram Aulicam finaliter resolvatur, Dominique ablegati cum optato negotii effectu ad praetitulatas Dominationes Vestras redire valeant. Maneo Earundem Praetitulatarum Dominationum Vestrarum ad serviendum paratissimus Matthias Nicolaus Hlimesperger. mp. Datum Viennae 25. Martii 1689.

Jegyzőkönyv 1677—1690. 347. lap.

147.

1689. Jul. 23. *Királyi nyílt rendelet a dézmák iránt, egykorú magyar fordításban.*

Mi Leopoldus Istennek kegyelméből az Római Birodalom Felséges Császára, Németh, Magyar Országgh, Cseh, Horváth, Tóth Országgh Királlya, Austriai Háznak, Styriának, Carintiának, Carnioliának Fő Herczege, Morva, Habsburg, Tyrolis, és Goritiának Fejedelme.

Az mi híveinknek, mind Papi és Világi Rendeknek minnyájának, és az mi Magyar Országunk Rendinek és Lakosinak, Egy szóval minden Rendsben, hivatalban helyezettetteknek, birodalmunk alatt lévőknek valakik ez Leve-lünket láttják vagy hallják, mindazoknak ajánlyuk az mi kegyelmességünket. Mivel hogy mi mostani kénszerítetett

közönséges szükségünkre, külömb-külobb oltalmazó hadainknak segítsége kívánnya, az mi Budai Kamoránknak vigyázására kegyelmessen bízunk és parancsoltuk, hogy az mely helyeket Isten kegyelme, és az mi fegyverünknek ereje által újonnan az keresztyénségnek ellenségétől, az Török nemzettől, sok megh számlálhatatlan költségünkkel s vérünk kiontásával megh szabadítottunk, azokból az megh szabadított helyekből Gabonának, Bornak, Marhának s egyébféle veteményöknek minden Dézmáit az mi oltalmazó Vitézinknek számokra s neminemű könnyebségére gyűjcsék s be szödgýék. Minekokájért hűségtöknek ez patens leve-
lünk által kegyelmessen parancsolljuk, valóban igen is intjük, hogy afféle veteményöknek és jüvedelmeknek dézmáinak kiszedésében hűségesen munkálkodgyanak. Tehátt pénznek bizonyos summáját az fellyebb megh mondott Budai Inspectionak kell le tenni, Érsek, püspök, prépost, és Apátur Uraiméknak számára, az mi kamorai Tisztviselőink, kik ez végre rövid nap kiküldendők, semmiképpen megh ne háborítottassanak, sőt inkább mind azon Dézmáknak, egyéb jüvedelmeknek beszedésében, erős helyekben való behordásában az mi hasznunkat és szolgálatunkat hűségesen elébb mozdítván, készségeket, mellettek való oltalmokat engedelmissen megh mutassátok mindenekben az mi kegyelmes akaratumkat és kívánságunkat vigyék véghöz. Datum Viennae 23. Julii 1689. Leopoldus mp. (L. S.) Petrus Korompay. Joan. Maholányi.

Egykorú, és egyszerű példány a városi levéltárban; mint látszik magán fordítás a latin szöveget nem értők számára; más példány hiányában ez is jelentékeny hézagot pótol. Be van írva némi változtatással az 1689. évi egyik lajstromba is, melyről az aláírások kiegészítettek.

148.

1690. Aug. 17. A császári udvari kamara, Kecskemét városához intézett leírata, melyben a várost értesíti: hogy a háború tartama alatt mind az ellenségtől, mind a keresztyén

hadaknak gyakori beszállása s élelmezése által szenvedett roppant károsodása tekintetéből, s azért is hogy ez évben a sáskák a vetéseket végkép elpusztították, könyörületből megengedettett, hogy eddigi gyakorlat szerint a váci püspöktől a dézsmát 106 aranyért ezen egy évre megválthassa.

Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Camerae Aulicae Nomine, Judici et Incolis Oppidi Ketskeméth, per Praesentes significandum; Propositam esse Camerae huic Aulicae demissam Eorundem Instantiam, qua videlicet, pro concedenda, mittendaque sibi in futurum etiam, intuitu plurimorum; hoc Belli tempore tam ab Inimicis, quam per Christianorum Regiminum frequentes Condensationes et Intentiones perpeccorum Damnorum, et quod praeterea specialiter hoc Anno Locustae Segetes totaliter destruxissent, hucusque practicata Decimarum Regiarum in certo pecuniariae summae quanto, nominatim utpote Centum et Sex Ducatis Aureis ab Episcopo Vacienti Arendatione, humillime supplicaverint.

Posteaquam igitur superinde Benigne Conclusum esset, ut habita condigna Commiserandi status sui Consideratione, iisdem supplicantibus petita haec Arendatio in Annum adhuc currentem indulgeatur: expost autem dictae Decimae, tamquam pro Annonaria Militiae Provisione omnino necessariae, per Administrationem Budensem in Natura ab Ipsis exigantur, atque praestentur;

Idecirco determinata haec Resolutio, eidem Judici et Incolis Keskemetensibus pro Notitia, et directione sua per Praesentes significanda fuit: prout et ordo debitus, apud praedictam Administrationem Budensem, jam pariter eatenus est institutus, ac in eo Benigna mens, atque Voluntas Sacratissimae Mattis Suae fideliter effectuat.

Ex Consilio Camerae Aulicae Viennae 17. Aug. Anno 1690. Jac.: Theob. de Mayeren. mp.

Kivül: Judici et Incolis Oppidi Ketskemeth assignandum. (Pecsét).

Eredeti a városi levéltárban.

149.

1692. Jul. 18. A császári udvari kamara rendelete a budai administratorhoz, melyben tudatja: hogy Kecskemét, Kőrös, és Cegléd városok folyamodására ismét megengedtetett, különösen múlt évi hasznos szolgálataikért, hogy a váci püspöktől megváltott dézmát megtarthassák, miután a vett értesülés szerint abból valamely nagy haszon különben sem várathatott.

Camerali Administrationi Budensi. Officiorum nostrorum promptitudinem. Quibusdam inductis rationabilibus motivis, Oppida Kecskemeth, Kőrös et Cegléd, ab Episcopatu Vacienti arendatas decimas, absque ulla diminutione prae manibus suis relinquere humillime institerint, id ipsum ex supplicatione eorundem praesentibus inclusa uberius patet, et siquidem praetitulati instantes juxta sufficientia documenta, praeprimis anno proxime praeterito, utilia Suae Mattis Sacratissimae servitia secundum notabile interesse fideliter praestitissent, et ob hoc eisdem merito indulgentia aliqua concedenda esset. Idcirco alte titulatae Suae Mattis Sacratissimae Domini Domini nostri clementissimi nomine praesentibus serio intimatur, ut praescriptis tribus Oppidis pro hoc anno plenaria decima (cum alioquin etiam juxta communem relationem) nihil magni sperari possit, libere et imperturbate ipsis relinquatur, quod decretum Cameralis Administratio noverit pro sui directione intimatum esse. Actum Viennae die 18. Julii 1692.

Másolat az 1691—1698. évekről jegyzőkönyv 190-dik lapján egykorú kézzel beírva.

150.

1692. Aug. 8. Plass Ferdinánd budai administrator értesíti a három város elöljáróit a fentebbi rendeletről.

Nomine Inclytae Suae Mattis Sacratissimae Cameralis Administrationis N: Judici et Juratis Assessoribus Oppidorum Kecskemeth, Kőrös et Czegled hisce intimandum, qualiter Sua Mattas Sacratissima, jam mentionatis tribus locis, non tam ob factam Eorundem humillimam instantiam, elapsoque Anno proximo apud Varadiensem Ploquadam per totam hyemem praestita fidelia servitia, quam perpessa per continuum Con- et descensum Militiae Suae Mattis damna, aliasque his belli temporibus calamitates, integras Decimas, quas alias Inclyta Administratio a Domino Episcopo Vacienti arendabat, dictis tribus Oppidis, hoc solum currenti Anno, iisdem cedi, et relinqui Clementissime indulserit. Scient igitur se se Dominationes Vestrae circa hanc Suae Mattis Sacratissimae benignissimam resolutionem, mihi per Excelsam Aulicam Cameram insinuatam dirigere, et pro hoc duntaxat Anno integras omnis generis Decimas libere colligere et frui. Datum Budae 8. Augusti 1692. Sacrae Caesarcae Regiaeque Mattis Consiliarius necnon Cameralis Administrator. Ferd: Plass. mp. — *Kivül: Nobilibus, Egregiis, ac Circumspectis N.: N.:* Iudicibus et Juratis Oppidorum Kecskemét, Kőrös, et Czegléd, amicis mihi dilectis.

Eredeti a városi levéltárban.

151.

1694. Jul. 24. A bécsi udvari kamara leirata a három város folyamodására, melyben értesítettnek: hogy ámbár a dézmák elengedése iránti kérelmük teljesítése mind ő Felsége rendeletével, mind a budai administratio által előterjesztett okokkal ellenkeznek is; mindazáltal a tábori főbiztos Heitersheimi Heisler General hatályos ajánlatára, a dézmák fele elengedtetett legyen.

Sacratissimae Caesarcae Regiaeque Mattis Camerae Aulicae Nomine Communitatibus Oppidorum Kecskemeth, Kőrös, et Czegléd, Praesentibus significandum. Qualiter-

nam demissae eorundem instantiae ratione concedendae arendationis Decimarum ex his Oppidis obvenientium, non tantum universali, occasione arendandarum Decimarum emanatae, Caesareae Resolutioni, sed etiam aliis relevantibus ab Administratione Caesarea Budensi perscriptis rationibus non levi quidem ex parte adversari viderentur. Nihilominus in singularem considerationem Excellentissimi Domini Generalis Commissarii Comitum ab Heitersheim, Qui videlicet eosdem Oppidanos speciali promptitudine in subministrandis diversis bellicis exigentiis praecae laudasset, et pro aliqua saltem iisdem conferenda sublevatione enixe commendasset, Camera haec Aulica supranotatis supplicantibus, in consolationem eorundem, Boni publici causa prompte supportatorum onerum, medietatem decimarum suarum pro praesente Anno arendandi, vel detinendi, hisce licentiam impertiri voluit, et id ipsum hodierna posta suprafatae Administrationi Budensi pro sui directione, et ulteriori ordinatione denotavit. Ex Consilio Camerae Aulicae Viennae die 24. Jul. 1694. Joan. Theodorus Melmeck.

Jegyzőkönyv 1694—1702. 67. lap.

152.

1694. Aug. 1. A császári udvari kamara rendelve a budai administratiohoz, melyben hivatkozván a fentebbi leiratra, értesíti: mikép a három város dézmájának fele elengedett; de ha ezt a városok nem eléglenék, ismét folyamodnának, s különösen ha Heisler tábornok őket újolag ajánlaná, egyszersmind az Udvari kamarát biztosítaná, hogy ő Felségének nagyobb előnye származik ezen városok szolgálataiból, mint a dézmákból, — úgy a városok egész dézmáját az Administratio engedje el. — Ezen rendelvénny német eredetiből van latinra fordítva.

Nobilibus ac Generosis Dominis et Amicis nostris salutem cum favore! Optimae vobis constabit, qualemnam

dispositionem proximis diebus sub dato diei 25. Julii Domino Administratori dederimus, signanter ut idem Dominus tribus Regio-Privilegiatis Kecskeméth, Kőrös, et Czegléd Oppidis, subministratione quamplurimarum vecturarum, et idgenus praestationum, tum erga Sacratissimam Suam Caesaream Majestatem, tum publicum Commodum promovendum contestatorum fidelium obsequiorum respectu, specialiter autem jam tertia vice per Dominum Generalem Commissarium catenus factae recommendationis intuitu, quatenus Decimae eorum iisdem ad medietatem relaxentur.

Quodsi vero eadem Civitates denuo supplicando recurrerent, et id effective remonstrarent, quod ratae Decimae medietatis jam ipsis concessae praearendatio, tam ingentes eorum praestationes, et per continuam Caesareae Militiae promotionem causata damna neutiquam adaequaret, taliterque leve exinde sui sublevamen sentirent: quapropter pro totius Decimae praearendatione instarent; atque una eotum Dominus quoque Generalis Commissarius eosdem supplicantes de novo pro meliori recommendaverit, et insimul nos de eo assecuraverit, quod ex promotione Exercituum Suae Mattis per Hungariam multo majorem Sua Mattas sentiat utilitatem, quam Decimarum illarum concessio importaret.

Itaque nos in recognitionem attactorum motivorum apud nos decrevimus, quatenus memoratis tribus Civitatibus integra earum Decima pro hoc anno, nullo prorsus impedimento obstante, libero eorum usui concedatur, quod ipsum demum Dominus Administrator in effectum perducere, taliterque Sacratissimae Suae Caesareae Mattis clementissimae voluntati et opinioni morem gerere noverit. Datum Viennae die 1. Aug. 1694. Sacratissimae Caesareae Mattis Administrator et Subordinati Aulicae Camerae Consilarii.

Egykorú másolat a városi levéltárban, s mellette az egyszerű német szöveg melyből fordítottat.

153.

1694. Aug. 13. Az udvari kamara újabb rendelvénye a budai administratorhoz, melyben értesíti: hogy a három város újabb folyamodására s a tábori főbiztos ismétli ajánlatára azoknak egész dézmájuk elengedettett legyen.

Salutem nostram. Minime dubitamus, quin Dominus Administrator Commissionem illam, 24. die Julii a nobis acceptam recenti adhuc in memoria teneat, ut nempe tribus his liberis regiis] Oppidis Kötzkemet, Köres, et Szegled, (respectu ipsorum, in Commodum Sacrae Caesareae Majestatis, inque bonum Publicum praestitorum Servitiorum) dimidiam partem Decimarum propriarum remittere et condonare debeat, propter continuas et multiplices vecturas, aliasque praestationes ab ipsis prompte et lubenter peractas, pro qua etiam dimittenda dimidia parte Decimarum Dominus Commissarius Generalis litteras magna Emphasi onustas recommendatitias nobis transmisit.

Quoniam autem praenominata Oppida rursus, et de novo supplicando comparent, et Coacte demonstrant, concessam praearendationem dimidia tantum partis illis nimis esse sublevamen exiguum, asseruntque se per Continuos et frequentes Caesarinae militiae decursus, maxima onera et damna sustinere debere, et hac ex causa omnium decimarum remissionem rogaverunt, etiam Dominus Commissarius Generalis iterato praefatos supplicantes summo opere recommendavit, perque hanc condonationem Decimarum multo majora commoda exinde emergentia in Hungaria Caesareo Exercitui praestare se posse, assecuravit.

Adeoque nos consideratis his praedictis motivis conclusimus, statuimusque, ut praelibatis his tribus liberis Oppidis hoc anno totus usus fructus decimarum, absque ullo impedimento permittatur. Cui se praeter alias in futurum Commissiones accommodare, et gratiosissimam Sacrae Caesareae Majestatis voluntatem et mentem adimplere Dominus Administrator non ignorabit. Viennae 13. die August. 1694. Domino Administratori Budae.

Egykorú másolat a városi levéltárban; úgy látszik németből van fordítva, mert egy német példány is létez mellette, hasonlóan egyszerű másolatban.

154.

1694. Aug. 13. Az udvari kamara leirata a három város-hoz fentebbi tárgyban s értelemben.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Mattis Camerae Aulicae Nomine, Communitatibus Oppidorum Köszkemet, Kőrös, et Czegled Praesentibus Significandum. Camera hanc Aulicam iisdem Oppidanis, non tam ob Eorum, Militiae Caesareae fidelium actualiter praestitorum, et pari studio in posterum etiam praestandorum servitiorum, quam maxime in specialem respectum recommendationis, ab Excellentissimo Domino Generali Commissario Comite ab Heitershaimb, pro iisdem Oppidanis iterato, et efficaciter exhibitae, demisse efflagitam Praearendationem omnium Decimarum Suarum, pro hoc tantummodo Anno, et quidem nulla praetentorum Privilegiorum suorum vi, sed ex sola speciali gratia concessisse, idemque Caesareae Administrationi Budensi sub hoc Dato, pro notitia, et debita ulteriori ordinatione intimasse. Ex Consilio Camerae Aulicae Vienne Die 13-a Augusti. 1694. Joan: Theod: de Melmek. mp. — *Kivül*: Communitatibus Oppidorum Köszkemet, Kőrös, et Czegled assignandum. (*Pecsét*).

Eredeti a város levéltárában.

155.

1694. Sept. 5. Heitersheimi gróf Heisler Donát Tábornok válasza — az általa tett sikeres pártfogásért Kecskemét város részéről hozzá intézett köszönő levélre.

Nobiles Prudentes ac Circumspecti, Domini mihi colendi. Literas Dominationum Vestrarum 29. mensis elapsi ad me datas accepi, et exinde non absque magna satisfactione intellexi recommendationem meam exiguam ratione Decimarum iisdem Dominationibus vestris impositarum effectum sortitam esse optatissimum, gaudeo enim pro Oppido, quod per tot annos, et tanta discrimina multifaria, in incrementum et Patriae, et Augustissimi, praestitit, quid boni efficere potuisset, et spero Dominationes Vestras et imposterum laudabiliter ita continuare plane non intermissuras, siquidem et ego, quae in earum favorem et emolumentum ulterius exhibere potero, omnimode contribuam. Deus Dominationes Vestras diu incolumes servet Earumdem Dominationum Vestrarum ad servitia paratus Donatus Heisler Comes ab Heitersheimb. Datum in Castris ad Petrovaradinum positis 5. Septembris 1694.

Jegyzőkönyv 1694—1702. 83. lap.

156.

1695. Mart. 12. *Kecskemét és Körös városok ismét Heisler tábornok pártfogását kérik, a ki a cs. udvari kamarához következő ajánló-levelet meneszti.*

Ambae Civitates Körös et Kecskemét unanimiter ad me recursum in eo sumserunt, ut eadem intuitu relaxationis Decimarum Regiarum apud Excelsam Cameram Aulicam Caesaream recommendarem. Considerandus eorundem status mihi optime constat, quantum videlicet educationis et inductionis Regiminum, necnon ex hybernis et ad eadem Quartiria, in et educationum occasionibus, atque eorum victualium quoque promotione, prae aliis omnibus quantas sustulerint incommoditates.

Incolarum eorundem subsistendi media duntaxat Decimae illae sunt, praetereaue nullas alias habent sibi advi-

cinantes Civitates vel Pagos, quorum succursu sibi prodesse possent.

Placeat itaque Excelsae Caesareae Aulicae Camerae intuitu memoratorum Kőrös et Kecskeméth Locorum in Administratura Budensi, cui subjacent, talem peragere dispositionem, quatenus per aliquot annos uterque Locus, donec ad meliorem Statum pervenire, magisque impopulari potuerint, pracattactam Decimam pro se retinere, inque suos usus convertere possint. Viennae die 12. Mart. 1695. Donatus Haisler Comes ab Haitershaimb. mp.

Másolat a városi levéltárban, latin és német példányban, — mely körülmény a németet eredetinek, főntebb közlött latint fordításnak vélelmezte.

157.

1696. Junius 9. Heisler tábornok megköszöni a bárányokat, melyeket nékie a kecskemétiék küldöttek.

Nobiles Prudentes ac Circumspecti. Domini mihi honorandi. Sub 3-a instantis Dominationum vestrarum ad me datas literas unacum transmissis mihi agnellis, aliisque diversis culinariis accepi, pro queis debitas dependens grates, meque ad exhibenda accepta officia paratum offerens, Dominationes vestras diu felices et incolumes vivere cordicitus foveo, ac permanco — Earundem Dnum Vruo — Ex castris Prope Erestu ¹⁾ positis die 9. Junii 1696. Ad servitia paratus Donatus Heisler Comes ab Heitersheimb. mp. — *Külsűcím*: Nobilibus Prudentibus ac Circumspectis Dominis N.: N.: Judici, Senatui, et Juratis Assessoribus Oppidi Ketskemét. Dominis mihi honorandis Kecskemét.

A levél külsején egykorú jegyzet: „1696. 11. Junii HEJSLER Urunk Eő Nga köszöni az 50 Bárányokat.“

Eredeti a városi levéltárban.

¹⁾ Eresztő, pusztá kis-kunságban Halas mellett.

158.

*1696. Sept. 17. A budai administrator ír a kecskeméti-
hez, sürgetvén: hogy mivel gróf Preyner kamaraelnöknek már
négy hintós lovat ajándékoztak, de oly nagy ár hatos fogaton
jár, tehát küldjenek még kettőt, s aztán titkáráról, meg ő
róla se feledkezzenek meg.*

Nobilibus Prudentibus ac Circumspectis Dominis N.
Judici et Juratis Assessoribus Civitatis Kecskeméth Dominis
mihi honorandis.

Nobiles Prudentes ac Circumspecti Domini. Perspectum
habebunt, qualiter Excellentissimo Domino Excelsae Aulicae
Camerae Praesidi Comiti a Preiner, ob obtentam decima-
rum arendationem et desuper nactam expeditionem quatuor
equos pro munere obsequentissime condonaverint; siquidem
vero pro injunctione currus sex requirantur, et tantus Do-
minus minoribus equis vectionem facere non solet, propte-
rea meipsumque deficientes adhuc duos equos obferendi
compromissionem et ad Dominationes Vestras, ut mihi erga
debitam exsolutionem simile equorum par exequi non grave
ferre vellent, requisitionem apud ablegatos Viennam missos,
qui autem eas ipsasmet hanc obligationem faciendi in respon-
sum mihi prae buerunt. Eo praelibatis Dominationibus vestris
hisce per proprium hominem insinuandum officiose duxi, qua-
tenus unum in eodem colore, quo pristini constituti, et in ma-
gnitudine quam annexa mensura continet, alterum vero ejus-
dem quidem coloris, sed non adeo altentatae magnitudinis
mihi sine remora transmittere faciant, et juxta libitum ambos
praedictos equos altefatae suae Excellentiae pro honorario
offerre, atque cum ipsis proprium hominem Viennam expedi-
re, vel mihi pretium, quidnam eis constabunt, transscribere,
interea ratione illius equi Excellentissimi Domini Comititis a
Preiner Secretario compromissus fuit, dispositionem talem
instituire vellent, ut eo litigio melius verbo stetur et Vien-
nam transmittatur, quibus permaneo Dominationum Vestra-
rum Budae die 17 7-bris 1696. Joannes Ignatius Kurtz.

159.

1699. Oct. 7. Kecskemét város elsorolván 1685. Oct. 18-tól 1698-ik évig teljesített szolgálatait s kárait, — kéri a budai administratiót, hogy a dézmák iránt engedje örökös szerződésre léphetnie.

Specificatio. Quantum Oppidum Kecskeméth Anno 1685. a die 18. Octobris Armadae Suae Mattis Sacrae sub Commando Excellentissimorum Dominorum Dominorum Generalis Campi Mareschalli de Mersy et Donati Heiszler, usque ad Festum S. Georgii 1686. in Praesidinm Szolnok praestitit — nempe

1-o Anno praefato Bellicus Commissaris condam Daniel Weber limitavit ad nos in Portiones 5000. Florenos, sed illam limitationem violavit, et denuo Quadraginta millia Florenorum nobis imposuit, sed nec hoc obstante nos exequendo homines nostros Szolnokini in Compedes coniecit et illuc usque detinuit, donec plenarie exolvimus subsequentia.

1-o. Florenos Rhenenses Vigintiquatuor	
Millia Quadringentos et Sex	24,406. f. —
2-o. Tria Millia	3,000. f. —
3-o. Viginti Millia Septingentos Sexaginta Sex	20,766. f. —
4-o. Tria Millia	3,000. f. —
5-o. Vinum administravimus pro noningentis Septuaginta duobus	972. f. —
6-o. Equos pro Septingentis quatuordecim	714. f. —
7-o. Pannum pro Centum quadraginta novem	149. f. —
8-o. Cubulos Cassovienses Tritici 8,823. pro	52,938. f. —
9-o. Cubulos Cass. Hordei 4,842.	14,526. f. —
10-o. Portiones Panis 41,504. per 3. xos	2,490. f. —
Summa facit 122,961. f. —	

Idest Centum Viginti duo Millia noningenti Sexaginta et unus flor.

Specificatio Secunda. Cum praedicta Armada Suae Matris Sacrae universaliter quindecim diebus in Festo Paschalis Anni 1686. in Oppido nostro stationem habuisset, quid et quantum a nobis extorserunt, exceptis omnibus victualibus, Carne, Pane, Vino, feno et reliquis.

1-o. Ablati sunt Boves a Militibus
N-ro 989. par solummodo a 20. Imperialibus computando faciunt in summa . . 14,835. fl. —

2-o. Vaccae unacum Vitulis 425. a 6.
Imperialibus par, faciunt flor. Rh. . . 1,867. fl. —

3-o. Equi N-ro 338. par a 20. Tall. . 5,820. fl. —

4-o. Vicissim de Tritico asportarunt
Cubulos Cassovienses 3,500. singulos a 4.
Talleris, faciunt 21,000. fl. —

5-o. De Hordeo Cubulos 3,288. a 2.
Tall.: 9,864. fl. —

6-o. In parata pecunia executi sunt a
nobis: 16,596. fl. —

7-o. Currus abegerunt N-ro 114. a 2.
Tall.: 342. fl. —

8-o. Larida vi ablata sunt N-ro 115.
sing. 8. Tall. facit 1,380. fl. —

Quantum pro se in Discretionem
extorserunt, ut sequitur:

Pro Excellentissimo Domino Generali
de Mercy debuimus dare Ducatos N-ro
900. facientes flor. Rh. 3,475. fl. —

Domino Vigiliarum Praefecto Ducatos
150., faciunt 552. fl. 30. x.

Dominus Commissarius Weber extor-
sit Aureos 50., faciunt 187. fl. 30. x.

Item Dominus Commissarius Weber
extorsit 46. Boves, valentes 690. fl. —

Sim. 76,609. fl. —

Praeterea cum praedictis diebus horum bonorum amarissima extorsio fuisset a misera Plebe, adhuc residente Armada, supra quam irruere volens Gens infensissima Tartarica, redeundo omnia pecora in campo deprehensa abegit, tum decollatione et incaptivatione miserorum Coincolarum, Filiorum et Servorum nostrorum ad numerum Quadringentorum, qui partim etiamnum diram patiuntur Captivitatem, partim vero quorsum devenerint, ignoratur.

Anno 1691. tempore obsidii Varadiensis certos quosdam Currus praestare debuimus, ex quibus etiam multi Boves perierunt, quorum cum specificatio perierit, eorum etiam Numerus haud constat.

Anno 1692. Posteaquam Fortalitium Várad se se dedidisset, pro devehendis Belgradum versus Turcis numerosos Currus praestare debuimus, quibus dictos Turcas Váradenses plane Titelinum vehere debueramus, ex illis curribus perierunt 118. Boves, singulum par a 20. Imperialibus faciunt flor. 1,770.

Anno 1698. Pro restaurando Fortalitio Aradiensi ultra centum currus administravimus, exinde quoque perierunt.

Boves 208. in valore flor. Rhen. . . . 5,245. 30.

Currus 80. in valore flor. Rhen. . . . 610. 30.

1,770. —

76,609. —

122,961. —

Sma: 207,196. fl. —

His itaque perpensis ad Inclytam Cameralem Administrationem Budensem humillime confugimus, dignentur ista omnia Excelsae Camerae Aulicae gratiose repraesentare, ac illud quoque genuine detegere, quod nos quamvis Imperio Turcico subjecti fuerimus, tamen Suae Matti Sermae semper fideliter servivimus, et a quo Sua Mattas Serma istas partes victricibus armis suis recuperavit, qualia utilia servitia praestitimus, propter descensiones et ascensiones Regiminum in Hominibus et Pecoribus qualia damna perpessi, et quantas expensas praeter hanc specificationem etiam

habuerimus, — nullus enumerare potest; quibus consideratis dignarentur erga nos merito respectum habere, nobisque Universas Decimas bona modalitate in perpetuum arendari concedere, ut optata jam diu pace respirium habere, et consequenter ad servitia Suae Mattis Sacrae habiliores effici possimus ac valeamus. Quibus nos Gratiae ac favori humillime accommodantes manemus — Inclytae Cameralis Administrationis Budensis Servi humillime subjecti Indices ac Jurati Oppidi Kecskeméth. — Datum Kecskeméth die 7. 8-bris 1699.

Eredeti egykorú fogalmazvány a városi levéltárban.

160.

1699. Nov. 23. A budai administratio szerződésre lép Kecskemét várossal a császári kamara jóváhagyásának reményében, főntebbi folyamodvány alapján, hogy a város a dézmákat örökösen megtarthassa, továbbá hogy a város sok ezerekre rúgó követeléseit a kincstár által soha megtérítettnei nem kívánja, sőt azon kívül, hogy az idő szerinti váci püspöknek a dézma váltságot megfizeti, tartozni fog a város a császári kincstár részére évenként legfőlebb Sz. Mihály napra a legközelebb eső kincstári élestárba kilencszáz alsó austriai mérő kétszeres búzát saját költségén beszolgáltatni.

A Sacratissimaec Caesarca, Regiacque Mattis, Administratione Budensi ex una, cum Judicibus, Caeterisque Oppidi Kecskemetiensis Juratis Civibus, et Senatoribus ex altera parte, circa futuram Decimarum arendationem, ac praestationem Subsequens Contractus ad Benignam Excelsae Aulicae Camerae ratificationem desuper humillime praestolandam initus, et quidem 1-o Praefato Kecskemetiensi Oppido, Jus et facultas omnis generis in Territorio hactenus in Possessione extito arendationis titulo erga exolutos centum aureos Speciali ex Caesareo indultu his Belli Temporibus usufrui concessas decimas, deinceps et imposterum

Secūndum Regni consvetudinem exigendi in perpetuum Speciali ex hoc motivo et annexa hac conditione attribuitur, ut pro 2-o Cunctae Totales et integrae dicti Oppidi Kecskemetiensis ad hoc usque tempus interventae, et ab aerario Caesareo merito secus bonifiendae, tam ratione deperditorum Boum, quam aliorum quorumcunque negotiorum, vigore adjacentis Specificationis multa millia florenorum importantes Practensiones annullatae, et in perpetuum sublatae, nulloque amplius aevo resuscitandae sint, non minus ut 3-o dictum Kecskemetiense Oppidum loco praeattactae Universi generis Decimarum Eidem concessae praearendationis, quovis anno in perpetuum Nongentas Inferioris Austriae Mensurae metretas mixti bonae qualitatis Tritici praestare, ad proximam Domum annonariam, et ad summum ad Festum Sancti Michaelis Archangeli propriis Expen sis citra aerarii Caesarei aggravamen advehere, manibusque destinati eatenus officialis assignare, ac insuper Taxam Ordinariam sive summam Arendatitiam Episcopatui Vaciensi ex propria crumena quotannis exsolvere, et dinumerare teneatur, et obligetur, porro 4-o intuitu Tantorum praeteritis Belli Temporibus Supportatorum gravium Onerum Saepementionato Kecskemetiensi Oppido quemadmodum prius, sic quoque etiam moderno Currente Anno erga Exsolutionem arendatitiae pecuniariae Taxae, et sine alia praestatione omnis Decimalis generis praearendatio et Ex actio conceditur, et admittitur, in cuius rei fidem bina Instrumenta confecta, et consveta Subscriptione, et Sigil lorum appositione ab utrinque munita, Partique unicuique Exemplare majoris Securitatis ergo ad manus Traditum est. Datum Budae die 23. Novembr. An. 1699.

Eredeti a város levéltárában.

161.

1700. Mart. 27. Szerződés a bécsi császári kamara, és Kecskemét város között, mely szerint ez évre megengedettik a

városnak, hogy dézmáját maga javára beszedhesse, de a váci püspöknek fizetendő váltságon kívül a pesti, budai, vagy szegedi éltárba ötszáz pozsonyi mérő kétszeres búzát adjon.

Puncta Tractationis inter Fiscum Suae Mattis Sacrae Regium, sive Ejusdem Caesareo-Aulicam Cameram ab una, ab altera vero parte inter Communitatem unius Oppidi Keckskemet, in Comitatu Pesthinensi situatorum, (igy) medio Ablegati et Plenipotentiarum Ejusdem Alexandri Nedeczky occasione infrascriptarum Decimarum oppidi illius inita.

Primo. Siquidem Sua Majestas Sacra, ante aliquot annos Decimas Comitatum Pesth, Pilis, et Soldt, necnon aliorum, Fisco Regio, Domibus nimirum Annonariis Budensi, Agriensi, et aliis similiter erga Depositionem solitae Arendae applicasset, et jam benigne resolvisset, quod si iidem totidem Metretas Tritici mixti cum Siligine Posonienses, pro Fisco Regio dare voluerint? quot nimirum Florenos Dominis Episcopis solvere consueverint, liberum Eisdem sit, Decimas has, exposit etiam in natura percipere, intuitu itaque benignae hujus Resolutionis, propter interventus etiam, quae occasione Decimationis Fiscus solebant, incommoditates, conventum est, a parte cum praefato uno Oppido per suum Ablegatum, ut eadem pro remissione harum Decimarum per se colligendarum, quingentas integras Metretas Posonienses mixti cum Siligine Tritici, idonei, et boni, usque ad Festum Sancti Michaëlis ad Domum Annonariam Pesthinensem, Budensem, vel Segediensem, prout e re, et Servitio Sacrae Suae Caesariae Regiaeque Mattis videbitur, defectu absque omni, et infallibiliter, uti se facturos compromittunt, administrent.

Secundo. tenebitur illud Oppidum Dominis Episcopis (praeter Sedecimam Parochis debendam) solitam et consuetam Arendam, quotannis infallibiliter, in omnem fortunae Casum et Eventum exsolvere.

Tertio demum maneat praescripta Transactio pro praesenti hoc Anno, et usque ad ulteriorem benignissimam Resolutionem Suae Majestatis Sacrae.

In cujus fidem duo paria confecta sunt Instrumenta, ac consveta subscriptione, et Sigillorum Appositione ab utrinque munita, quorum unum praedicto Oppido, pro Ejusdem securitate traditum est; alterum vero prae manibus hujus Camerae Caesareo-Aulicae conservatur. Actum Viennae Die Vigesima Septima Martii Anno Millesimo Septingentesimo. G. Stahrenberg. mp. Ferdinandus Thauonat. mp. (P. H. P. H.) Joannes David Palm. mp.

Alexander Nedeczky Inclytor. Cottuum Pest Pilis Soldt et praefati Oppidi Kecskemetiensis praescripto in negotio Ablegatus Viennam et Mandatarius subscripsi Budae 14. Apr. 1700. mpr. (P. H.)

Martinus Szelezky in absentia et loco Generosi Domini Alexandri Nedeczky Ablegati et Plenipotentiarrii antescriptorum Kecskemethiensium subscripsit. mpr. (P. H.)

Eredeti a városi levéltárban. — Ezen okmányból megtetszik: hogy időközben olyatén királyi rendelet is adatott ki, minélfogva a községek ugyanannyi pozsonyi mérő kétszeres búzát tartoztak a kinstárnak adni, hány forintot a püspöknek dézma-váltásgúl fizettek; de ezen rendelet a városi levéltárban jelenleg nem találhatik. Lásd azt Fejér Györgynél: Jurium ac Libertatum Rel. et Eccl. Cath. in R. Hung. partibusque adnexis, Codicillus Diplomaticus, Budae 1847. 4-o pag. 291. N-ro 179.

162.

1701. Aug. 29. *Dvornikovics Mihály váci püspök Kecskemét város kiküldöttével egész élete folytára szerződik a dézma-váltásra évenként fizetendő egy ezer rhénes forintokban, melyből négyszáz forint mindig arany, többi pedig folyó pénzben fizetessék, azon kívül a rom. cath. plebánusokat illető tizenhatodot, (sedecimát) is a város megadja, és végre ha a legújabb királyi rendeletnél fogva a dézmák tizede a váci püspöki megye minden többi községeitől gabonaszemill szedetnék be, ezt Kecskemét város is ő felsége részére így kiszolgáltatni s arra nézve megengedni tartozik, hogy ez esetben a püspöki megbízott által eszközzendő összeírást megtétethesse.*

Nos Michaël Dvornikovics Miseratione Divina Episcopus Vacienſis, Praepoſitus Beatae Mariae Virginis de Tŭrje, Sacrae Caesar. Regiaeque Mattis Conſiliarius, parte ab una, et alia autem Egregii et Nobiles Joannes Szivos Judex Primarius Oppidi Kecskeméth, Paulus Szentkirályi Juratus Senator, et Stephanus Kalocsa, nec non Michaël Teimel juratus ejusdem Oppidi Notarius, veluti ejusdem Oppidi Plenipotentiarii, ratione et in negotio Decimarum talem ut ſequitur, futuris temporibus inviolabiliter obſervandam ini-
vimus Transactionem. Primo: Quod Oppidum Kecskeméth ſingulis expoſt Annis, ad Feſtum S: Stephani Regis iſdeſt Vigetiſimam Auguſti, florenos mille Rhenenſes ſine defectu deponere obligabitur, cujus Summae floreni quadringenti ſemper in aurea moneta ſint, reliqua parte ſummae in currenti moneta accomodanda. Secundo: Quod Sedecimanum ſingulis annis idem Oppidum ad manus meas in pecunia florenis nimirum ſenaginta duobas et denariis quinquaginta, quautum videlicet ex illa mille florenorum Summa aequo calculo venerit (eadem nihilominus Mille florenorum ſumma integre, intacteque permanente) adminiſtrare tenebitur. Tertio: Quodſi Decima Decimarum in granis, juxta moder-
nam Suae Mattis Sacrae de Decimis factam Reſolutionem, in reliquis ubique hujus Dioceſis Oppidis et locis impoſte-
rum etiam exigenda et praestanda venerit, dictum Oppidum quoque eandem pro parte Fiſci Ejusdem Mattis Sacrae, omnino praestabit, et ſi opus fuerit etiam Conſcriptionem, medio hominum meorum ad id deputandorum fiendam, ſine ulla difficultate admittet. Ex parte autem mea, pro Decima omnis generis ejusdem Oppidi et praediorum univerſorum ab eodem uſuatorum, ſine ulla auctione, durante per Dei Gratiam vita mea, mille florenorum Summa (ſalvo poſtea Dominorum ſucceſſorum meorum jure permanente) conten-
tus ero. Et inſuper favorem, protectionem et complacentiam meam maxime in praediis hactenus ipſi Oppido exaren-
dari ſolitis, deinceps etiam in praemiſſa Summa exarendan-
dis appromitto. In cujus rei fidem, roburque majus ac ſtabi-
limentum, praesentes Transactionales ſubſcriptionibus

propriis et usualibus sigillis nostris munitas dedimus. Vacii die Vigesima nona mensis Augusti Anno millesimo Septingentesimo Primo. Michaël Dvornikovics Eppus Vaciensis mp. (*Pecsét*) Johannes Szivos pro tempore Judex P. Oppidi Kecskemét mp. (*Pecsét*) Paulus Szentkirályi mp. (*Pecsét*) Stephanus Kalocsa. A. Michaël Theimel mp. (*Pecsét*).

Eredeti a város levéltárában.

163.

1702. Aug. 16. Megint újabb intézkedés a püspöki tized és papi tizenhatod iránt.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Domini Domini Clementissimi ad hasce Regni Hungariae Partes Delegatae Commissionis Cameralis nomine, Egregio Adamo Fodor hisce demandatur. Ut approximante jam ad Festum Divi Stephani Hungariae Regis Decimationis consveto tempore, in Districtu Kecskemethiensi eidem concredito Decimas Decimarum, velut per Suam Majestatem Sacratissimam vi Diplomatis Regii per totum hocce Regnum sibi reservatis invigilet, easdemque ad Domum Annonariam viciniorem administrari faciat, Praeterea cum etiam ad necessitatem horum Confiniorum Annona totaliter destitutorum Arendatio vel praecarendatio Decimarum utpote Triticici, Siliginis, Hordei et Avenae ab Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Michaële Dvornikovics Episcopo Vacziensi, in hisce finitimis partibus, et signanter Oppido Kecskeméth, nomine Excelsae Camerae Aulicae requisita quidem, necdum tamen obtenta fuerit, unde etiam desuper ad Suam Mattem Scrmam et ejusdem Excelsam Cameram, pro ulteriori decisione (quae propediem expectatur) rescribi debuit. Quapropter interea conjunctim cum, et in praesentia Decimatorum Dominorum Episcoporum, fideliter easdem conscribat. Quae Decimae usque ad ulteriorem Suae Mattis, ac praelibatae Excelsae

Camerae Aulicae dispositionem, in sequestro et intacte maneat. In hac Conscriptione et Decimatione, prius omnino deducendae erunt Sedecimae, velut pro intertentione Parochorum destinatae, quas etiam in locis Fiscalibus, tanquam iisdem, qui curam animarum gerunt, extradandas, vel si Parochi Catholicii non essent, pro exstrukione Ecclesiarum applicandas diligenter annotabit. Quoad Decimas vero Vini, Millii, Agnellorum et aliorum minorum, pro ipsis Dominis Episcopis sine interturbatione exigi permittat. In reliquo cencreditam sibi hancce functionem in omnibus fideliter, dextere et pro Servitio Suae Mattis utiliter peragere sciet. Ex Commissione Caesareo Regia Szegedini die 16 Augusti 1702. Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Camerarius, Excelsae Camerae Aulicae Consiliarius, Regiaeque pariter Hungaricae Vice Praeses, necnon ad hacse Hungariae Partes Delegatus Commissarius Otto Christophorus C. Volkra mp. (L. S.) Mich. Grinárszky mp.

Jegyzőkönyv 1702—1708. 44. lap.

Jegyzet: 1703. Febr. 16. Bécsben a császári udvari kamara és Nedecky Sándor Kecskemét város meghatalmazottja között, három évre újabb szerződés kötött, mely szerint a város a váci püspöknek fizetendő dézma-váltságon kívül, a budai vagy pesti élestarba 500 pozsonyi mérő kétszeres búzát tartozott szállítani. Eredeti a város levéltárában.

164.

1704. April. 22. Rákóczi Ferenc fejedelem megengedi: hogy Kecskemét a püspöki dézmát régi gyakorlat szerint száz aranyban válthassa meg; miről a várost Bulyovszki Dániel a fejedelem által rendelt dézmakezelő értesíti.

Ajánlom szolgálatomat kegyelmeteknek.

Sok rendbeli nyomorúsághát Kkk jelentvén magam is Kglmes Urunknak eő Ngának, Kegyelmessen resolválta, a szerint vegyem fel Kglmetektől az Arendát, a mint ante Conventionem fizetett, noha úgy tetezik nem volt volna

Törvény ellen, ha a Conventio szerint az ezer forintot meghevettük volna is Kglmetektül. st. — — Úgy érte azonban Kgltek, hogy minden forint után fogh tartozni Kgltek fél kila Búzával s fél kila Abrakkal annak idejében. Az minemű discretioval szokott lenni Kgltek az Arendátoroknak, tudom engem sem hagy a nélkül. Tartsa Isten jó egészségben Kglteket. Ex Castris ad Káta positis die 22. Aprilis A-o 1704. Kkk készséggel szolgál Bulyovszki Dániel. mp. — *Kívül:* Generosis Prudentibus ac Circumspectis Dnis N. N. Judicibus, Totique Communitati Oppidi Kecskeméth etc. Dnis mihi obsrmis. Kecskeméth.

Eredeti a város levéltárában.

165.

1704. Sept. 11. Rákóci Ferenc fejedelem rendelete Kecskemét városhoz, melyben meghagyja, hogy a püspöki dézma-váltás arányához képest, az ezer forintokra eső sedecimát, a helybeni parochiát administraló Ferenci szerzetesek számukra fizesse meg.

Prudentes ac Circumspecti Fideles Nobis grati. Salutem et Gratiam Nostram. Kecskeméti Pater Franciscanusok alázatos Instantiájokból értettük: hogy a melly Ezer Rhényes Forintokat szokott Hűsségek esztendőnkint az dézmáért, az iránt ineált alku szerint fizetni, azokból obvenialandó Sedecima cöket illetvén, még eddigh sem exolváltott volna Hűsségek által; így lévén azért a dolog Hűsségeknek serio parancsollyuk, (nem lévén semmi reflexioja arra, hogy azon dézma ez idén Kegyelmes Indultumunkból száz arannyal complanáltatott) említett Pátereknek Ezer Rhénes Forintból obvenialni szokott, és calculo arithmetico hatvankét s fél Rhényes Forintra exurgáló Sedecimát minden késedelem s fogyatkozás nélkül, requiráltatván e parancsolatunk mellett, megadni semmiképpen el ne mulassa; secus non facturos bene valere desideramus. Ex Castris ad

Gyöngyös positis, die 11. 7-bris 1704. F. P. Rákóczi mp. Joannes Pápai mp. — *Külső cím:* Prudentibus ac Circumspectis N. N. Judici primario, caeterisque Senatoribus, toti denique Communitati Privilegiati Oppidi Kecskeméthisensis, Fidelibus Nobis Gratis. (Fejedelmi nagy pecsét).

Eredeti a városi levéltárban. — II. Rákóczi Ferenc fejedelemnek a dézmákra vonatkozó országos rendelete 1705. April. 29-ről a IV. kötetben fog közzétetni.

166.

1705. Maj. 10. Bulyovszki Dániel, a pestmegyei dézmák haszonbérletjének elismervénye arról: hogy Kecskemét város az általa 1704. évre kötelezett dézma-váltságot 400 r. ftkban s ezen fölül 24. rf. ajándékpénzben valósággal lefizette, de mivel a város jegyzője az ellenség által rabúl ejtetvén, azzal együtt a nyugta is elraboltatott, ezennel a várost a fizetésről újjobban is megnyugtatója.

Ego Infrascriptus Decimarum Regalium in Comitatu Pestiensis existentium anno praeterito Arendator, recognosco tenore praesentium. Quamvis universas Decimas Apum, Agnellorum, frumenti, et aliarum rerum decimari solitarum, in et pro fl. Rh. 400. idest quadringentis Oppidi Kecskeméth in Cottu Pestiensis existensis, eidem Oppido pro anno 1704. in omnem fortunae casum et eventum elocaverim et arendaverim, super perceptioneque mentionatorum quadringentorum, ac praeterea viginti quatuor florenorum Rhen. pro discretionem datorum extradederim, quia tamen eadem quietantia per Incaptivationem Notarii ejusdem Oppidi ad manus hostium incidisset; denuo super perceptione ejusmodi arendae praesentes Quietantiales extradare volui, ita tamen, si primaevae ad manus rursus devenerint, hae invalidae ac inefficaes sint. Lossoncz die 10. Mai. 1705. Daniel Bulyovszky. mpr. (*Pecsét*).

Eredeti a város levéltárában.

167.

1705. Majus 27. Körösy György fejedelmi kamarás és némely országos jövedelmek kezelője, az 1705-ik évre kijáró váci püspöki dézma-váltságot Kecskemét várostól 424. r. forintokban felveszi.

Quietantia. Hogy az Méltóságos Választott Erdélyi Fejedelem felső Vadászi Rákóczi Ferencz Kegyelmes Urunk Eő Nagysága parancsolattyaúl percipiáltam Kecskemét Városi Uraimék ő Kegyelmeiktől váci püspökséghez való dézmák Arendájából való pénzt Négy száz Huszonnégy Rénes forintokat Idest f. R. 424. Actum in Castris ad Agriam positis die 27. Mai. 1705. Körösy György. mp. (*Pecsét*).

Eredeti a város levéltárában.

168.

1706. Jun. 8. Radványi János fejedelmi tanácsos s a szövethozott rendek országos kincstárnoka, azon összevben, mint 1704. és 1705. évekről szőlő nyugtákra fizettetett, a váci püspökséget illető dézma-váltságot Seres György szolnoki harmincados útján Kecskemét várostól felveszi 1706-ik évre.

Recognosco tenore praesentium percepissem ab oppidanis Kecskeméthyensibus nomine collectio sumptis medio Generosi Domini Georgii Seres Tricesimatoris Szolnokiensis pro universis eorundem Decimis Anni 1706. ad Eppatum Vaciensem pertinentibus, nunc Fiscalibus, Quietantias Generosorum Dominorum Danielis Bulyovszky Anni 1704. Decimarum Eppatus hujus Arendatoris, et Georgii Körössy Suae Serenitatis Principalis Camerarii, certarumque Anni 1705. Arendarum Perceptoris sequendo, Florenos Rhenenses Quadringentos, et praeterea loco discretionis dari solitos florenos viginti quatuor in moneta argentea. Super quibus quietantur quidem, casu quo tamen oriretur difficultas circa

speciem monetae, tenebuntur ejusmodi difficultatem complanare. Neosolii die 8. Juny 1706. Suae Serenitatis Principalis (Titt) Consiliarius, ac Inelytorum Confoederatorum Regni Hungariae Statuum Aerarii Conservator Joannes de Radvány. mpr. (*Pecsét*).

Eredeti a város levéltárában.

169.

1707. Mart. 26. A fejedelmi és országos gazdasági Tanács rendelvénye Kecskemét, Körös és Cegléd városokhoz, melyben utasítatnak: hogy a három városnak ezer tallérból álló dézma-váltságát, a váci káptalanbéli személyek fentartására fizessék.

Prudentes ac Circumspecti Nobis honorandi: Salutem et omne bonum. Tekéntetes Váci Káptalanbéli Személyek subsistentiájáru! gondolkozni méltóztatván Kegyelmes Vitézlő Fejedelmünk ő Nagysága, mégh Tavalyi Esztendőben oly Dispositiokat méltóztatott tenni, hogy Kecskeméti, Körössi és Czeplédi Désmális arendából az az Ezer Tallérból álló Summa pénz Esztendőnkint az praeinsinualt káptalanbéli Személyek szükségére fiztessék; Kegyelmeteknek azért serio intímállyuk, az Arendális Summából Ezer Tallért ezen Esztendőre is letenni praescriptusok részére el semulassa. In reliquo Eosdem bene valere desideramus. Novisolii 26. mensis Martii 1707. Eorundem Benevoli Suae Serenitatis Principalis, Statuumque Regni Hungariae Confoederatorum Oeconomicum Consilium. — *Külső cím:* Prudentibus ac Circumspectis N. N. Judicibus et Juratis, Totis denique Communitatibus Privilegiatorum Kecskemét, Körös, et Czepléd Oppidorum ect. Nobis honorandis. (*Fejedelmi pecsét, e köríráttal:* „Sigillum consilii oeconomicalis“).

Eredeti a városi levéltárban.

170.

1712. Dec. 1. Gróf Kollonics Zsigmond váci püspök Kecskemét várossal a dézma-váltságra nézve, egész élete hosszára szerződik, évenként fizetendő 1200 r. frkban, a plebánusokat illető Sedecima levonásával pedig 1129 r. forint 25 dénárban, azon kikötéssel: hogy ha ellenség hatalma alá kerülne időközben a város, ez esetben csupán a püspöki jog elismerésének címe alatt évenként 200 r. forintot fizessen.

Nos Sigismundus Sacri Romani Imperii Comes a Kolonics, Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopus Vaciensis, Abbas Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum de Tapolcza, et Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Consiliarius. Damus pro memoria, quibus expedit universis, quod pro totalibus et integris, omnisque generis Decimis et Sedecimis Oppidi Kecskeméth in Cottu Pestiensis degentis, tam in proprio praedicti Oppidi Territorio, quam etiam in aliis arendatiis Praediis, hucusque a dictis Oppidanis inseminari solitis, in Dioecesi Nostra Vacienti situatis provenientibus, vita nostra in praenotato Episcopatu durante, pro Florenis Rhenensibus utpote Mille ducentis, idest fl. Rh. 1200. in bona et per Regnum currenti moneta argentea, cum praescripto Oppido Kecskeméth convenerimus, et ejusmodi arendam iniverimus, ut intra fatales dies, hoc est quindecim dies ante et post Festum Sancti Georgii, nobis, et ad id deputato Officiali nostro, excisa tamen Septuaginta flor. Rhen. et Septuaginta quinque denariorum, idest fl. Rh. 70. den. 75. Sedecima (quam ad interim Patribus Franciscanis tamquam Parochiam loci administrantibus annuatim deponent) in toto autem florenos Rhen. Mille centum viginti novem, et denarios viginti quinque, idest flor. Rh. 1129. den. 25. Vacium administrare, et rite consignandos numerare teneantur. Casu vero illo (quod tamen Deus Clementissime avertat) quo hostili potestati subjecti esse necessitarentur, eousque in recognitionem nihilominus juris nostri Eppalis et Dioecesani, Ducentos florenos Rhen. idest fl. Rh.

200. rite pro dicto termino, praedicti oppidani quoque praesentare annuatim erunt obligati; appromittentes nos quoque iisdem, quod contra quoscunque, praefatas Decimas inturbare, vel usurpare volentes, omni conatu semper defendere et protegere non intermittemus. Datum in Episcopali Civitate nostra Vaciensi die 1-a mensis X-bris Anno 1712. Sigismundus Comes Kollonitz Episcopus Vaciensis mpr. (*Pecsét*).

Eredeti a városi levéltárban.

171.

1716. Jun. 6. *A váci káptalan bizonyítványa arról: hogy Kecskemét város a váci káptalan visszaállíttatása óta, úgy szinte Körös és Cegléd városok is soha természetben dézmát nem adtak, sőt a püspökség javadalmainak kezelésére vonatkozó régi Lajstromokban sincs ngoma, hogy e három város valaha természetben dézmáltatott volna, hanem mérséklett váltságot fizettek s lakosaiktól a dézmát saját szükségükre szedték be.*

Nos Capitulum Ecclesiae Vaciensis Memoriae Commendamus per praesentes quibus expedit universis. Quod Egregii et Nobiles Joannes Szentkirályi, Stephanus Jeney, et Petrus Szegedi, qua ablegati Oppidorum Kecskemét, Körös et Cegléd, coram nobis personaliter constituti, vigore plenipotentialem suarum, sub dato diei 1-ae Juny Anni infrascripti emanatarum, sigillisque usualibus eorundem Oppidorum roboratarum, debite apud nos institerunt pro Testimonialibus et Attestatoriis Litteris nostris, super eo, quod praefata oppida a tempore restaurati Capituli nostri, Decimas suas Regales nunquam et nemini in natura praestiterint. Quam Instantiam ipsorum, tanquam justam rati habentes, hasce Testimoniales et Attestatorias Litteras nostras iisdem, eo, quod a tempore nostro eadem Oppida

nulli Illustrissimorum et Reverendissimorum Dominorum Episcoporum, vel Capitulo, aut Camerali Administrationi, neque Fisco Regio, uti et Dominis Terrestribus, Decimas suas in natura exhibuerint; verum quotannis erga depositionem summae pecuniariae arendatitiae, ipsamet Oppida, pro publicis suis necessitatibus collegerint. Imo quod nullis etiam antiquissimis Episcopatus Urbaniis et Regestibus reperibile esset, per ipsos Episcopos, Capitulum, aut alios quospiam ab iisdem Oppidis in natura Decimas Regales exactas fuisse., Extradandas duximus et concedendas, communi svadente Justitia. Datum in Civitate Episcopali Vacinensi die 6. Juny Anno Domini Millesimo Septingentesimo Decimo sexto. Lecta in Capitulo. (*Pecsét*).

Eredeti Kecskemét város levéltárában.

172.

1716. Jun. 18. *A budai kamara természetben kíván Kecskeméten dézmálni.*

Kecskeméti itt Pesten bent mostanában lévő Uraiméknak serio parancsoltatik az Nemes Budai Camerátul, hogy Fontani János Uramot eő kegyelmét, mint Harminezados Uramnak eő kegyelmének Adjunctusát vitessék el Kecskeméti Désmálásra. Külömben valamennyi Expensussa léssen, úgy mint Kecskemétig, Kecskemétiek refundálni fognak. Külömben se cselekegyék. Budán die 18. Junii 1716. Szalgári Joseph mpria. (*Pecsét*).

Eredeti a városi levéltárban.

173.

1716. Jul. 23. *Királyi rendelet a magyar kamarához, melyben Kecskemét, Körös és Cegléd városok, mint szélesen kiterjedő néptelen vidéken helyzett községek által a császári*

hadsereg javára tett soknemű hasznos szolgálatok, melyek nélkül az egész hadviselés megakadt volna, megemléktetvén, minthogy azon városok a dézmát természetben soha sem fizették, most is különösen Eugen herceg ajánlatára a dézmák megváltásában megtartatnak, köteleztetvén azon dézma-váltást, melyet a kamara már a püspöknek kifizetett, megtéríteni, a budai kamara pedig magát ezen rendelethez alkalmaztatni.

Carolus ect. — Per Caesaream Cameram Nostram Aulicam clementer intelleximus, totam trium Oppidorum Kecs-keméth, Kőrös et Czepléd Communitatem exposuisse: se quandoque integra Regimina intertenere, meanti Militiae necessaria subministrare debere, existentibus ibidem late patentibus desolatis Districtibus, ipsis tribus locis, pro necessitatibus publicis, plurimum succurrere oporteret, et si ipsi succursum mediorum non haberent, pluries Caesarea nostra militia defectum, et per consequens ruinam pati deberet, quod probatum fuisset ultimae Rebellionis tempore per exemplum transitus Herbevilliani. Ejusmodi conjuncturae pro commoditate servitii publici deservientes, ab ante semper in reflexionem sumptae fuissent, et Decimae ipsis erga depositum Arendae pretium, in natura relictæ, quæ ab immemorabilibus temporibus in natura neutiquam expetitæ essent: occurrente itaque eadem ratione status, supplicuissent, ne in natura Decimae ab iisdem colligerentur, a majori ab iisdem deposita jam Arendatitia Summa, quibus ex motivis, quam vero ob interventam (Titt) Cognati Nostri Principis Eugenii recommendationem, clementer resolvimus, quo dicta tria Loca, pro hoc Anno a prae-statione Decimarum in natura (citra consequentiam) immunes ita habeantur, ut tamen pro hoc Anno consuetam hactenus, et legitimandam Arendam Decimarum, cujuscunque generis denominatarum, in pretio quo hactenus consuetum, vel accordatum fuit, complanent, aerarioque nostro Regio erga consvetas quietantias deponant.

Pro eo Vobis hisce clementer committimus et manda-

mus quatenus acceptis praesentibus, et intellecta praevia benigna voluntate Nostra, eidem vos accommodare debeatis et teneamini. In reliquo ect. Viennae 23. Julii 1716. — Camerae Hungaricae.

Egykorú másolat a városi levéltárban.

174.

1716. Sept. 6. *A fõntebbi királyi rendeletnél fogva Kecskemét város befizeti a magyar kamara pénztárába 1716-dik évre azon 1200 r. forint dézma-váltságot, melyet ugyanazon kamara már a váci püspöknek kiadott.*

Quietantia. Super Mille Ducentis florenis Rhen. quos Inclyta Communitas Kecskeméthiensis ad benignissimum Suae Sacrae Mattis Mandatum, vigore cujus, intuitu tantorum suorum Servitiorum, et Caesareo Regiae Militiae praestitorum beneficiorum, modo fatae Communitati Decimae pro hoc duntaxat Anno usufruendae, elargitae sunt, de Summa Arendatitia per me Illustrissimo et Reverendissimo Dno Dno Episcopo Vaciensi in paratis persoluta, ad meam Inspectoralem cassam in paratis rite, et defectu absque omni restituerunt. Sign. Budae die 6. Septembris 1716. Georg. Christ. Zennegg. mpr. (*Pecsét*).

Eredeti a városi levéltárban.

175.

1718. Jul. 16. *Zennegg György Keresztély a magyar királyi kamarának budai tiszttartója megküldi Kecskemét városnak azon három kamarai rendeletet másolatokban, melyeknél fogva Kecskemét, Körös, Cegléd, és Vásárhely községek ezen évre a természetbeni dézmáltatástól felmentetnek, utasítatván Kecskemét, hogy azon rendeleteket a többiekkel is közölje.*

Prudentes et Circumspecti Amici mihi honorandi. Ex hisce copialiter annexis gratiosis tribus (primo 30. May. 2-o 18. recenter praeteriti mensis Junii, 3-o 1. currentis mensis) datatis Decretis uberius perspicietis, medio quorum tam a Camera Aulica, quam a Camera Hungarica, ad humillimas vestras Instantias a praestandarum Decimarum onere, pro hocce duntaxat Anno, erga deponendorum Depositionem vos immunitatos esse, ita tamen, ut immunitatio haec in consequentiam non trahatur, quae omnia pro notitia vestra dare volui, ut vos juxta tenorem adjacentis gratiosi Cameralis Decreti dirigere possitis. De reliquo maneo Budae die 16. Julii 1718. Vester Paratissimus Geor. Christ. Zennegg. mpr. — P. S. hanc intimationem non graventur etiam Kőrösiensibus, Szeklhydiensibus, et Vassárheliensibus pro sua necessaria notitia communicare. — *Külső cím:* Prudentibus et circumspectis N.: N.: Judici, caeterisque Juratis Assessoribus, toti denique Communitati Kecskemethiensi Amicis Mihi honorandis. Kecskemethini. (*Pecsét*).

Eredeti a városi levéltárban.

Első melléklet: 1718. Majus 30-ról a császári kamara a pozsonyi magyar kamarához.

Illustrissimi Spectabiles ect. Salutem, Servitiorum ect. Quidnam praetitulatae Dominationes Vestrae in negotio demissae Instantiae Oppidorum Kecskemeth, Kőrös, et Szegled Camerac huic Aulicae respectu communicationis in natura praestandarum Xmarum porrectae voti, et opinionis loco rescripserint, ex Litteris earundem die 19. Mensis et anni labentis infrascripti exaratis, intelleximus, in quibus videlicet praecattactis Oppidis, ejusmodi petitam Xmarum in natura praestandarum immunitationem, pro hoc duntaxat anno concedi quidem posse svaderent, ut in promovendo servitii Caesarco-regii commodo, hactenus contestatam promptitudinem ulterius quoque continuandi media ipsis admittantur; Ita tamen, ne per praetensam quampiam praescriptionem ex ejusmodi benevole concessa immunita-

tione subsumendum Juribus Fisci praedictum inferatur; Cui quidem praefatarum Dominationum Vestrarum voto, et opinioni, haec etiam Camera Aulica ea cum declaratione semet omnino conformem reddit, ut ejusmodi pro hoc duntaxat anno antelatis tribus Oppidis concessa immunitatio in consequentiam non trabatur, quin potius jura praearationis Fisco regio competentia in salvo maneant, ita, ut annis subsecuturis, sive in natura ab ipsis Xmas colligendi, seu rursus pro temporum et rationum exigentia eadem immunitandi facultas in libero Suae Mattis Sacrae Arbitrio constituta esse supponatur.

Quapropter praeattactis Dominationibus Vestris amice eo fine rescibendum esse duximus, ut videlicet praedecalaratae immunitatis pro hac vice applacitato indultu ad notam sumpto, Inspectorem Cameralem Districtus Budensis Georgium Zennegg desuper informare, et congruos eatenus instituere ordines praetitulatae Dominationes vestrae haud gravatim velint, quo videlicet ipse ab executione antelatarum Decimarum pro hoc anno desistere, semet huic dispositioni accommodare, et praerepetitis tribus Oppidis immunitatem pro hac vice applacitatum imperturbate relinquere noverit. Caeterum Eisdem Dominationes Vestras ect. die 30. May 1718. N.: Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Praeses, Vice Praeses, ac reliqui Camerae Aulicae Consilarii.

Második melléklet: 1718. Jun. 18. a császári kamara a pozsonyi magyar kamarához.

Illustrissimi, Spectabiles ect. Salutem, Servitiorum ect. — Non dubitamus praetitulatas Dominationes Vestras Camerae hujus Aulicae sub dato 30. Mai Anni modo currentis infrascripti exaratas rite percepisse Literas, medio quarum antelatis Dominationibus vestris insinuatum fuerat, Communitates trium Oppidorum Kecskemeth, Kőrös et Szegled, a Xmarum in natura praestandarum onere, pro hocce duntaxat Anno immunitas esse; ita tamen, ut immunitatio haec in consequentiam non trabatur; cum autem Communitas etiam oppidi Vásárhely pares rationes, et motiva

adducere, et pro consequenda simili immunitatione iteratis vicibus demisse instare non cessaret.

Hinc habita reflexione pronitatis causae, Camera haec Aulica Praetitulatis Dominationibus Vestris amice insinuandum esse duxit, praeattactam Oppidi Vásárhely humillimam Instantiam applacidari, et petitam immunitationem ea forma ac modalitate concedi, prouti praeattactarum Literarum tenore memoratis tribus Oppidis Kecskemeth, Kőrös et Szegled concessa esse dignosceretur; Quocirca induliū hoc ad notam sumpto, eas non gravabuntur praetitulatae Dominationes vestrae facere dispositiones, ut a toties dicti Oppidi Vásárhely Incolis pro hoc Anno Xmae in natura non exigantur. Caeterum ect. Viennae 18. Junii 1718. N. Sacrae Caesaricae Regiaeque Mattis Praeses, Vice Praeses, ac reliqui Camerae Aulicae Consilarii.

Harmadik melléklet: 1718. Jul. 1. A pozsonyi magyar kamara Zennegg György Keresztély budai kincstár kerületi inspectorhoz.

Ex hisce copialiter annexis binis, primis quidem 30. May. Secundis autem 18. recenter praeteriti mensis Junii, Annique nunc volventis, ad nos exaratis Excelsae Camerae Aulicae Literis, uberius intellectura est Praetitulata Dominatio vestra, et quidem ex primis, quibusnam ex rationibus et motivis, et signanter ne in praescriptionem, aut consequentiam trahi possit, quin potius jura praecarendationis Fisco Regio competentia in salvo mancant, ita, ut annis subsequuturis, sive in natura ab ipsis infrascriptis Oppidanis Decimas colligendi, seu rursus pro temporum et rationum exigentia, eadem immunitandi facultas in libero Suae Mattis Sacrae Arbitrio constituta esse supponatur, pro hoc duntaxat Anno, ab Oppidanis Kecskemethiensibus, Kőrösiensibus et Czeglediensibus; ex posterioribus autem praelibatae Camerae Aulicae Literis, quod neque ab Oppidanis Vásárhelyiensibus, pari ex ratione, pro parte Fisci Regii praecarendatio, adeoque Xmarum in natura fienda desumptio fieri debeat.

Quod cum supramemoratae Dominationi vestrae intímandum habuimus, una etiam noverit eadem Dominatio vestra praeattactorum quatuor Oppidanorum Xmas pro hoc duntaxat anno, et absque ulla ulteriori sequela, aut ne fors per ipsos in futurum alleganda praescriptione, iisdem Oppidanis relinquere, neque pro parte Fisci Regii colligi curare; quodsi vero summam praecendatitiam praefata oppida tangentem iam dinumerasset praerepetita Dominatio Vestra, eandem quantocyus etiam rehabere studeat. In reliquo ect. Posonii die 1. July 1718. N.: N.: Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis Camerae Regiae Hungaricae Vice Praeses et Consilarii.

A mellékletek egykorú egyszerű másolatok ugyanott.

176.

1721. Martius 31-kén Pestmegye Vácon tartott közgyűlésében szabványt alkot, melynélfogva az 1548. évi 61. törvénycikk alapján minden községnek eltiltja a dézma megváltását a szerződési összeg kétszeres birságának terhe alatt; rendelve, hogy ha valamely főpap dézma-illetményét megváltásra bocsátani kívánná, azt csak a földesurak vehessék át, a községek mindig természetben, és soha se szeműl, hanem szalmában adják a gabonát.

Anno 1721. die ultima Martii in Episcopali Civitate Vacienti celebrata Generali Congregatione ratione Decimarum conclusum est hoc modo.

Siquidem Art. 61. anni 1548. et 95. 1647. ita sonaret, ut ubi Decimarum Arenda non esset limitata, et Dominus Fundi cum Domino Decimae concordare minus valeret, eo in casu Decimae nemini alteri, sub poena ibidem declarata, exarendari possint, priusquam Decimam ipsam in Specie non collegerit, taliterque collectam, fruges et vinum, cui-cumque voluerit, libere divendere valeat.

Ex eo in conformitate horum Articulorum statuitur: ut praeter Dominos Fundi neque Oppidanis vel pagensibus, neque quaestum exercentibus, sub poena in eodem Articulo expressata, ipso facto per Processuales Dominos Judlium exigenda, sit licitum exarendare.

Pro secundo, ut nemini liceat in nudo grano exigere, aut ad nudum granum convenire, verum in Stramine, sicut terra profert juxta Andreae Regis Decr. 2. Art. 70. 1627. et Art. 95. 1647. praescripto exigatur et accipiatur, et ad locum convectionis in facie loci in acervum convehatur, expost autem frugum et Vinorum extra locum devectio, absque exactione saccorum et vasorum, juxta Art. 62. 1548. et 1574. Art. 24. non exigatur, vel si ita utrique parti placuerit, juxta Art. 20. 1635. et 20. 1613. observetur.

Egykorú másolat a városi levéltárban.

177.

Pestmegye az általa alkotott fentebbi szabványt indokolja az országos törvényekkel, s gyakorlatilag mutatkozott visszaélésekkel, miszerint régiebb időben a dézma-váltáság tűrhető volt, de később az az önkény annyira felrugtatta, hogy már 15- sőt 25-szerte magasabban áll, mint valaha, mihez képest a megye kötelességszerűleg járt el, midőn a pénztelenséggel küzdő népet a végromlástól megmenteni kívánta; egyébiránt, a dézmából egy szemet sem vont el, hanem azt természetben, mint eredetileg, rendelte adatni s beszedetni.

Species facti in puncto statuti I. Comitatus Pesthiensis.

Comitatus iste ante expugnatum per Turcam Vacziūm, expost longaevio annorum tractu, ac etiam post recuperatam Budam, usque ad praeteritos motus, habuit tolerabilem consuetam Decimae Arendam, verum a nonnullis retroactis annis juxta lubitum exarendabatur, et in tantum identidem adaugebatur ejus pretium, ut jam nunc ad quindecies tantum, imo ad vigesies quinquies plus adauctum

haberetur, exempli gratia: Locī A. consveta Arenda olim fuit florenorum 80. jam intra retroactos annos adaucta esset ad florenos 1200. et in loco B. olim fuerat continuorum Annorum Arenda 16. florenorum, jam a plerisque evolutis annis gradatim adaucta ad florenos 400. et ultra accrevisset, et quod plus, in duobus duntaxat Locis tantopere elevata esset, ut 3000. florenos in paratis constituat, et sic per consequens; Cum tamen alibi integri Comitatus tantum, vel nec tantum solverent. Quo viso idem Comitatus, tum propter grave praejudicium Jurium suorum Dominialium, tum ex obligatione Magistratuali, pro conservatione etiam miserae plebis, recursum faciendo ad publicas, easque Generales Regni Leges, puta Art. 61. 1548. qui etiam in Articulis 29.: 1552. 12.: 1554. 24.: 1635. et 95.: 1647. confirmatus esset; iste vero 95. exposit in Articulo particulari 54.: 1659. praecise contra eos, qui in Comitatu Gömöriensi Decimas praestare noluissent, pro Basi assumptus erat: necessitabatur ex combinatione horum Articulorum tale Statutum contrahere, ut praeter Dominos Terrestres, Oppidanis vel Pagensibus, aut quaestum exercentibus, non liceat Decimas arendare, verum Venerabilis Episcopatus easdem in natura percipere non gravetur. Jam ad praemissa ab adverso obiiceretur Cottum eundem non potuisse tale Statutum condere, quia Art. 54.: 1659. exposit conditus contrarium diceret, et praecedentes Articulos sustulisset. Ad haec respondetur ect. — Cum itaque saepe fatum Statutum Venerabili Episcopatui ex provenire debentibus Decimis nec unicum granum demeret, quinimo easdem absque omni defectu in natura extradandas innueret: Quid potuit sub Coelo sanctius idem Comitatus statuere, quam ut et Decimae illi cui de jure competerent, juste extradentur, et Juri Dominali, Fiscique Regii, ac Legi publicae non derogetur, non secus etiam miserae plebis saluari conservationi provideatur.

178.

1722. *Szelecki Márton* alországbiró levele *Pestmegye Rendeihez*, melyben azokat értesíti: hogy *Kecskemét, Kőrös és Cegléd városok* folyamodtak légyen gróf *Kohári István* országbiróhoz, engedélyt kérvén tőle a dézma-váltságra, mit a *Kecskeméti*eknek, mint azok földesura, megis adott a folyó egy évre; mihez képest ha a más két város is saját földesuraitól engedélyt nyerend, a megye saját szabványa erejének csonkítása, s illető földesurak sérelme nélkül elnézhetné a városoknak, hogy dézmáikat megválthassák, mit hogy tegyen is, a megye rendeit barátságosan kéri.

Eminentissimis, Serenissimo, Excellentissimis, Illustrissimis, Reverendissimis, Spectabilibus ac Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus, Prudentibus ac Circumspectis Dominis Dominis N. N. Supremo ac Substituto Vice Comitibus, Judlium et Jurassoribus, toti denique Universitati Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium H. Cottuum Pest Pilis et Solth unitorum, Dominis Dominis mihi Gratosissimis, Colendissimis, Observandissimis.

Tekintetes N. Vármegye! Hogy az Úr Isten minden jókkal meg álgya Nagyságtokat Kegyelmeteket szívem szerént kívánom. *Kecskeméti Uraimék, Kőrösi és Ceglédi Uraimékkal* edgyütt, előttük viselvén Nagyságtok Kegyelmetek Statutumát, melyet Dézmáknak exarendatioja iránt tavalyi esztendőben méltóztatott vala condálni, recurráltak ide fel, kiválképpen M. Judex Curiae Úrhoz Ő Excellentiájához, szegrül végrül magamhoz is, hogy mivel azon Statutum szerint sem ő Kegyelmeknek in Communi, sem akárkinek in privato, nem szabad in praejudicium Dominorum Terrestrium, a Dézmát exarendálni, engedné meg ő Excellentiája maga földes úri képében, hogy exarendálhassák. Való dolog, említett M. úr ő Excellentiája considerálván az mód nélkül való Árendáknak adauctionját (holott egész N. Heves Vármegye sem ad annyit, mint ez az 3 Város) nem különben az mostani időben oda való csekély Bornak

és Gabonának semminémű árrát, és pénznek drágaságát, egyszersmind arról is emlékeztvén, hogy ez előtt való esztendőkből minémű Árendája volt légyen Kecskemétnek, és micsodás mostan, nem könnyen lépett reá ő Excellentiája; hanem tekintvén ide való fáradozásokat, és hogy csak erre az edgy Esztendőre kértének Kecskeméti Uraimék az ő Excellentiája cessióját, úgy némely egyéb consideratiokra nézve is magának reservált bizonyos conditio alatt megengedte ő Excellentiája, pro hoc duntaxat anno, hogy ő Kegyelmekek titulo cessionis meg arendálhassák. A mi pedig Kőrösi Uraimékat illeti, mivel hogy az 3 város ekkoráig edgyaránt folytatta a Dézmák dolgát, és másként is pro hic et nunc Kőrösi Uraimék nagyobb részről magok magokat Hypothekában birván, annyiban pro sui Juris reputáltak; Czeglédi Uraimék pediglen, ha az magok Földes Asszonyaitól hasonló cessiót mint Kecskeméti Uraimék vehetnek, mindkét részről láteztatik, hogy nem fognak ily formán sem az Nagyságtok Kegyelmekek Statutumának, sem pedig M. Földes uroknak derogálni. Kire való nézve kívántam Nagyságtoknak Kegyelmekeknek alázatos és engedelmes kötelességem szerint communicálnom, ha egyéb consideratioi nem interveniálnak Nagyságtoknak Kegyelmekeknek, prae-declarált modalitással lehet mind az N. Vármegye Statutumát manuteneálni, mind pedig abban feltett Földes Uraknak Jussát törvényünk szerint sustentálni, per consequens, megírt három Városnak az ez idei Dézmáknak Arendatioját N. Vármegye részéről is megengedni, illa tamen expressa sub conditione, hogy valamint hogy Kecskeméti Uraimék csak csupán M. Földes urok ő Excellentiája engedelmeiből pro hac vice szabadíttatnak, úgy Kőrösi és Czeglédi Uraimék is az örökös Földes Uroknak és Asszonyoknak, avagy a N. Vármegye Statutumának ez által ne derogálhassanak, sőt minekelőtte etiam pro hac vice az Árendának letételébe becsátkoznának, az örökös Földes Urok és Asszonyok consensusából cselekedgyék. In reliquo az úr Isten ő sz. Felsege oltalmában ajánlván Nagyságtokat Kegyelmekeknek, maradok Nagyságtoknak Kegyelmekeknek Pozsony 27. Jan.

1722. alázatos köteles és engedelmes szolgája Szeleczy Márton. mk.

Egykorú másolat a város levéltárában.

179.

1729. Kohári István gróf földesúr engedélye, hogy Kecskemét város a váci püspöktől a dézmát megválthassa.

Én alább megírt adom értésére az kiknek illik: Hogy az mint tavali Esztendőben az Kecskeméti Biráknak az tülök járandó Királi Désmáknak, Méltóságos Cardinalis és Váci Püspök Uram eő Eminentiájátul való megvételére adtam volt engedelmet, oly okon és azon mód szerént ezen esztendőben is nékiek megengedem. Actum Csábrágh die 13-a May A-o 1729. Koháry István. *(Pecset)*.

Eredeti a város levéltárában. — Ilyetén engedélyt többet nem talállok s ezt Kohári Istvánnak levelei fejtik meg: ő t. i. évenként a mint a város tőle az engedélyt kérte, előbbi évrőli engedélyét mindannyiszor visszakívánta.

180.

1773. A királyi magyar helytartó tanács átíratá Pest-megyéhez, melyben az úrbér szabályozása iránt Kecskemét és Körös városok irányában kelt királyi rendeletet közli, egyszersmind mivel e két város a püspöki dézma megváltásának régi gyakorlatában találtatott, abban továbbra is meghagyatott.

5692. Illustrissimi, Reverendissimi, Spectabiles ac Magnifici, Perillustres item ac Generosi Domini nobis Observandissimi.

Litteris praeattactarum Dominationum vstrarum sub dato 28. Novembris Anni retroacti 1772. relate ad Oppidorum suorum gremialium Ketskeméth et Körös conscriptio-

nem, ac una ad 9. puncta examen, ad quem item haec vel illa pars Dominorum Terrestrium pertineat? Utrum item Oppidani in actuali usu exarendationis Decimae Episcopalis persistent, penes Relationis per Judlium suum eatenus factae submissionem, horsum exaratis, abhinc Suae Matti Sacrae demisse repraesentatis, Eisdem ita iubente Altefata Sua Matte Sacra, hisce intimat Consilium hoc Locumtenentiale Regium, et quidem relate ad mentionatorum Oppidorum Examina ad 9. puncta; Quoniam eadem per Comitatum huncce, occasione ea, qua reliquorum sibi ingremiatorum Locorum, horsum submisisset, et per Consilium hoc Locumtenentiale Regium Altissimo Loco repraesentata exstitisset, desuperque Benigna Resolutio jam supervenisset, intuituque eorum nulla alia nunc observaretur consideratio, quam quod communia prata, et agri genuine non specificarentur, defectus autem hic in submissis conscriptionibus suppleretur, hinc eatenus nullam occurrere reflexionem.

Quod porro Conscriptiones attinet; licet quidem his expensis, et cum norma clementer praescripta collatis, circa easdem occurrat, Quod inibi ad quem Dominorum Terrestrium haec vel illa pars pertineat, et quis cujus sessionis sit colonus? non exponatur; cum tamen conscribentes magistratuales referrent: ob indivisum eorundem Oppidorum statum id erui non potuisse, hocque per id, quod in praecambulo earundem Conscriptionum nomina Dominorum Terrestrium specificarentur, suppleretur, hinc dictas Conscriptiones, ideo etiam, quod eadem, etquidem in quantum difficultas esset, recte in specifico declarandi, ad quem Dominorum Terrestrium haec vel illa pars pertineat? etiam sine circumstantia illa juxta systema et normam intuitu conscriptionis per Suam Mattem Sacram clementer definitam institui Benigna Resolutione Regia demandatae fuerint, Sessionis autem qualitas, quod a potiori Incolae ex quaestu et opificio vivant, nullasque, aut admodum exiguas appertinentias habeant, exponi et denotari non potuerit, Benigne Stabilitas haberi.

Quod autem punctum illud Benignae Ordinationis Regiae concernit, ne videlicet ex parte unius vel alterius ultra modernum subsistentiae, atque vigentium inter Oppidanos et Dominos Terrestres Contractuum statum, sine praevia ad Consilium hoc Locumtenentiale Regium remonstratione, desuperque elargienda Benigna Resolutione Regia innovatio fiat, iisdem Magistratualibus referentibus: Utriusque Oppidi Senatum appromisisse, Benignam hoc puncto expressam Ordinationem Regiam pro homagiali Devotione sua semet observaturum, Prattis Dnibus Vestrīs hisce committi, quatenus vigilem, ne puncto hoc deductae Benignae Ordinationi quoquo modo, et per quemcunque contraveniatur, curam adhibere noverint.

Quantum denique Arendationem Decimarum Episcopaliū, cujus in usu saepe facta Oppida, teste Magistratualium exmissorum relatione, actu etiam existunt, respicit; cum praearendatio haec Kecksmethiensium cum contractu jam clementer stabilito inclusa fuisse videatur, sed et cum in praearendatione Decimae hujus in antiquissimo usu continuo Oppida praementionata praefuisse eveniat, eapropter penes usum hunc Oppida haec ultro quoque conservanda venire.

Cui proinde Benignae Resolutioni Regiae Praetis Dnibus Vstris de Altissimo Jussu sine debiti Observaminis, et respective pro notitiae statu hisce intimatae eadem semet quam exactissime conformare noverint, neque intermittant. Datum ex Consilio Regio Locumtenentiali Posonii Die 10-a Decembris A-o 1773. celebrato. Praetiarum Dvestrarum Benevolus Albertus mpr. Ad officia paratissimi Franciscus Skerlec. mp. Lazarus Somsich. mp.

Anno 1774. die 7-a Februarii sub Generali Comitatus Pesthiensis Congregatione lectum, publicatum et determinatum:

13. Cui Benignae Resolutioni Regiae Comitatus semet accommodare non intermittet, eademque erga Instantiam eorundem pro notitia et directione Oppidanorum in Authentico extradabitur. Extradatum per Gabrielem Balla Archivarium. mp.

követel. Buda visszavétele. A török dunatiszaközéről kiszorítottak. E vidék nyomora. 161—180. lap. — VIII. Új hadélelmezés. Adó. Tábori fuvar. Kecskemét utóviszonyai a törökkel és Tökölivel. Német hadak átkelései. Rensing hadibiztos zsarolásai. A katonaság visszaélései. Általános nyomor. 180—203. lap. — IX. Az 1695-ki hadélelmezési szabály. Heisler tábornagy embersege s emlékezete. Adózás. Hadélelmezés. Katonák és tisztek kitarthatása. 203—233. lap. — X. Új szerzeményi birtokigazolás általában. Hatálya Kecskeméten. Fegyverjog-váltás. 234—247. lap. — XI. Püspöki vagy papi tized. Általában. Kecskeméten s vidékén a kamara beavatkozása. Főpapok ellenhatása. Községek tevékenysége. 247—269. lap. — XII. Megyerendszer. Községi élet. Népviszonyok. Közbátorság. Katonaság. A nép lefegyverzése. Dohányzás. Dohány monopolum. Pénzviszonyok. Közinség. Általános pusztulás. Kecskemét helyzete. Karlovici béke. Kún puszták. Országos békétlenség. II. Rákóczi Ferenc. Katona szedés. Általános mozgalom. A kuruc világ kitörése. 269—300. lap.

Oklevéltár.

I. Tököli hadjárataira vonatkozók . . .	303 lap.
II. A török kiveretésekor közteherviselés . . .	317 lap.
III. Új szerzeményi birtokigazolás . . .	442 lap.
IV. Fegyverjog-váltásra vonatkozók . . .	447 lap.
V. Királyi dézma vagy papi tized . . .	456 lap.
